

ספר

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

חקל תפוחים

(י"ג דרשות)

שם ספרי עפ"י מדרש (שיר השירים) סמכוני באשיות אלו הלכות
המאשיות, רפדוני בתפוחים אלו הנדודות שריחן וטעמן כתפוחים:

שלשה עשר נפיעות בו נטעתי, דרשות נחמדות אשר במקלות השמעתני,
ולפני נבוני מדע אותם הצעתי, פניני ביאורי מאמרי חז"ל בו קבעתי, ועל
סתומות ונעלמות אור הופעתני, ועל תלמי שדה-המדרש תפוחי זהב ורעתי:

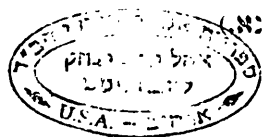
ובסופי בדרל למד הקדשים תקעתי.

לברר וללבן כל פרטי הדברים, בלמודי הקדשים ולקבצם יחד כעמיר נורה.

כל אלה יצאו ממקור נאמן אשר לא יכזבו מימיו בעוה"ה.

מורכבי בהרב ר' יודי"ו פסח ז"ל בעהמ"ה ספר דרכי מרדכי

(חופ"ק לונא פלך הוראדנא)

ו ו א ר ש א

בשנת חקל תפוחי זהב לפ"ק

Сеферъ Хакаль Тапухимъ

Соч. Равв. М. БАРИФА изъ м. Лунна Грод. губ.

ВАРШАВА 1912.

Тип. Г. Пимента и Я. Швабе, Варшава, Сѣраковская 4.

מבוא המחברת

תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור ער אפניו [משלי כ"ה]

המלך שלמה במשליו יפאר וישבח הדבר הנדבר על אפניו כראוי. וידמה אותו לתפוחי זהב המשובצים במשכיות כסף, ופליאה דעת למכני מדע על החכם מכל אדם אשר ידמה ויטוה שני דברים שאינם נכנסין כלל תחת סוג אחד בשום פרט מפרטי הענינים, ויאמר כזה כן זה, ואף נער המנוער מדעת ומוסר לא יפאר מאמר הנדרש יפה, בשבח והילול כזה אשר מוב הוא מאיד כאבן טובה הקבועה במבטת וגם זהב, ואיך ימליץ מליצה כזו הממשל משלים.

ובמדרש פרשה ויגש, תפוחי זהב במשכיות כסף, תירגם עקילס חזורין דדהב כנו דסקרין דכסף, (פי' כפתורי זהב הנקבעים בשולחן של כסף) דבר דבור על אפניו, מה אופן הזה מראה פנים בכל צד, כך היו דבריו של יהודה נראה בכל צד בשעה שנדבר עם יוסף, ע"כ, ובהבנת המאמר הלז נראה שמבאר מליצת הכתוב באופן זה, שממשל ומדמה ענינים שונים, שכמו הכפתורי זהב הנקבעים בשולחן של כסף ע"י אומנות נפלאה המשובץ באופן אשר ברק הזהב יברוק על הכסף הממורט ומלוטש להופיע אור יקרות, ולהתראות גוונן שונים בכל צד שיפנו במבטת עיניהם, כן הוא הדבר הנדבר בהשכל ודעת אשר יומליץ ויורגש בו ענינים ואופנים שונים הפכיים, והמליצי זה על זה בשעה שדיבר עם יוסף אשר בהגא פיו היו נכללים אופנים שונים כמו שדרשו ז"ל, ויגש אליו הגשה לפיוס, הגשה לתפלה, הגשה למלחמה, וכן דרשו ז"ל על כי כמדרך כפרעה ועוד על שארי מאמריו עיין במדרשי חז"ל שם:

ובדורשי ברבים ביארתי בפתיחתי המקרא הלז, כי המלך שלמה ברבריו הנעימים הורה דרך נכונה הנדרש למסיפי דברי מדע קבל עם, ע"פ דמיון איש אחד מצא אבן טובה יקרה מאוד, גדולה ומלוטשה באופן נפלא, ובאשר אי אפשר לישא אבן טובה לכדנה אם לא לשבצה באיזה תכשיט נוס והלי וטבעת, ולזה הלך אצל אומן העושה בזה ובכסף, ואמר לו הלא נמצא אצלי טבעת של זהב יפה ומחודר, ותקבע בו האבן טובה הזאת, ובחן וניסה האומן, והשיב לו אמרים כי לפי גדלות האבן טובה הזאת אין ביכולת לקבועה באותו הטבעת, ויאמר לו האיש הלא תסע ללייפציג על היריד, ושם יש אומן עושה על האבנים לוטש אבן טובה, והוא יקטין את האבן טובה וילמשה, עד שיהי באפשרי לקבוע אותה בהטבעת, ויען אותו האומן הלא בלא דעת תדבר, האם בגין יופי הטבעת תקלקל ותקטין האבן טובה אשר יקרה היא מאד, מפו ומפנינים, ולזה עצתי שתעשה חלי או טבעת חדש לפי גדלות האבן טובה ולפי למשותה, כן הוא בהנמשל ישנו איזו אנשים מגידי משרים אשר יעלה על הגיון לבם איזה רעיון טוב מהקרי או מוסרי, ובאשר אי אפשר לדרוש ברבים רעיון לבם בלי שום מקרא ממקראי קודש או איזה מאמר חז"ל, ע"כ יקבע באותו הרעיון איזה מאמר ממאמרי חז"ל או כתוב מכתבי הקודש, ואף שאיננו

טכונן יפה יקצץ כנטיעות וילקה בחסר ויתר, ונורעים ומוסיפים ודורשים בכרי שיהי נקבע יפה באותו הרעיון, והאיש הישר המשכיל יענה וישיב לו, האם בשביל שיש לך רעיון טוב תקלקל דברי הכתובים ומאמרי חז"ל הנחמדים ויקרים מפי ומפנינים, אולם הדרך הישר כי דבריהם הקדושים המה העיקרים והרעיון הוא המפל, ולזה יהיו רעיוני לבבך לפי הבנת והצעת דברי הכתובים והמאמרים, וזהו שאמר שלמה בחכמתו, כתפוחי זהב במשכיות כסף אשר יעשו המשכיות לפי גדלות וקטנות התפוחים והכפתורים כי המה העיקרים, כן דבר מדברי תורה, דבור, יהיה נדבר באיזה רעיון על אפניו של הדבר תורה, כי הוא העיקר והרעיון הוא המפל:

וע"כ גם אני מעודי שמתי עיקר מטאתי ומנמתי לסול לי מסילה העולה בית אל ע"פ דרך העיון הוד והברור, הן בעומק ההלכה בש"ס בבלי וירושלמי ופוסקים, להבין ולהשכיל להיות מסיק שמעתתא אליבא דהלכתא, אשר זה עיקר עסקי בימי חלדי, והן ברכי הדרוש בעיוני בזה במדרישי חז"ל ובכתבי הקדוש בעתים רחוקות לעת הצורך ולא בניתי מגדלים גבוהים עד לשמים פורחים באויר, רק יסדתיים על יסודות חזקות וסכרות ישרות, ורעיונות זכות וברורות בפשטות ביאורי מאמרי חז"ל וישוב הכתובים על מכונם.

ובאשר ידוע כי כל הדברים המבעיים יוסיפו כח שלימותם בהתאסף והקבץ חלקיהם הנפרדים ונפודים, ויוגדע ערכם וחשיבותם בהתפרוד חלקיהם סכליותם, וגודל כמות הדברים יוסיף מעלה גם באיכות, והבית בהבנתו מחלקים נפרדים שונים, אבנים, לבנים, עצים, רעפים, יעלה, ויורום החשיבות והשווי הרבה יותר משהיו חלקים נפרדים, וכן בכל דבר המתאחד מחלקים שונים ונפרדים יוסיף מעלה וחשיבות, ולזאת עשיתי ככה בחיבורי זה, להוסיף ערך יקרת הדרוש אספתי וקבצתי כמה ביאורי חז"ל והכתובים הנפודים אצלי ועשיתים למדור אחד משוכץ בפנינים יקרים חרוזים ומצומרים ומשולבים יחד, אחד באחד יגשו וכולם נפקדים ונצרכים לביאור המאמר הנצב בפתח הדרוש, וכמאמרם ז"ל (מדרש שיר השירים) צוארך בחרוזים שחורזים בתורה ומתורה לכביאים ומנביאים לכתובים כי דאמר ר' לוי אית דידע למיחרו ולא ידע למיקדה, ידע למיחרו ולא ידע למיחרו ברם אנא ידע למיחרו ואנא ידע למיקדה.

וביאתי עוד הכתוב הנ"ל באופן אחד בהקדם מאמרם ז"ל (שה"ש רבה) סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים, סמכוני באשישות אלו הלכות המאיששות, רפדוני בתפוחים אלו אנדות שריחם וטעמן כתפוחים, א"ר לוי בראשונה שהיתה הפרומה מצוי' כי היו הכל רצין אצל הלכה, עכשיו שאין הפרומה מצוי' כי הכל רצין אצל אנדה, ע"כ, וכבר ביארו המפרשים בכמה אופנים מה שדימו הלכות לאשוי' יין ואנדה לתפוחים, אולם המשך דברי המדרש בדרך פשוט נראה שמרמה מצב בני ישראל בגלותם כאיש ידוע חולי, וגם נברה עליו החלשה, שמצד חולשתו הוא מוכרח לשתות יין לחזקו, אולם חוליו מונעו מזה שלא תהגבר עליו חום המבעי, וע"כ צו עליו הרופאים לערב מעט יין במיני מרקחת שתתחזקו מעט ולא תגבר חוליו, וזה שאה"כ סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים, ר"ל העיקר היה רפוד במיני מרקחת ותפוחים, וגם סמיכה מעט היה באשוי' יין, ואמר המעט דלכך לא נתנו לך יין לבד, כי חולת אהבה אני, ואין ביכולתי לשתות יין לבד פן תגבר עליו חוליו, וזהו ביאור כונת הנמשל, דהו ידוע כי עיקר לימוד התורה היא הלכות המאיששות כמו שאז"ל אין לו להקב"ה

להקב"ה בעולמו אלא ר' אמות של הלכה, וכל השונה הלכות בבל יום טובבטח
 בו, אולם בזכר הגלות וטרתה הפרנסה ימנעו איתנו מלשמיץ ולקבל עניני הלכות
 ברורות, המוכרחות לעיון רב ורעיון נקי מכל סיג וחללה, וכמי שאמר ז"ל
 (עירובין ס"ה ע"ב) אמר רנב"י הלכתא בעי צילותא בעי צילותא כיומא דאיסתנא, ובמגילה
 (כ"ה ע"א) משום דשמעתא בעי צילותא כו'. ובמנחות (ק"ג ע"ב) מ"ט לא מהדר
 מר, א"ל היכי אהדר ל"י כו' והוא גברא על פלמר סמך, וכירושלמי (תרומות
 כ"פ"ה) ר' יוחנן קפחוני בעלי קניא סליק לבית וועדא יהוה רשב"ל שאיל ל"י
 והוא לא מניב כו', א"ל מהו הכין, א"ל כל האברים תליין בלב, והלב תלוי
 בבנים כו', ולזה רופאי הנפשות חכמי הדור המתקין עצה לרפד עקרי המאמר
 והרשעה שדורשים ברבים ברברי אנדה הממשיכים לבות בני האדם, ויסמכוהו
 מעט בפניני הלכות, וכפי ביאור הכתוב כנ"ל, ומעתה יתבאר המשך דברי
 המדרש באופן פשוט כמובן:

איתא בילקוט תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף, זהב אלו הלכות
 כמד"א הנחמדים מזהב, כסף אלו אנדות, למה נקרא שמן כספים שמכסף את
 הזהבים, ע"כ, ופשטות לשון שמכסף, היינו שמבייש את הזהב כי כסף
 הוא נאה ומהודר יותר מזהב, אמנם החוש מכחיש זה כי באמת נאה ואינו נאה
 הוא רק הסכם העולם, ויוקר המציאות והחשיבות ביותר עושה אותו ליותר נאה,
 ובחצרות מלכים ושרים גדולים משתמשים בכלי זהב, והאימנים מזהבים את
 הכסף ליפות את הכלי, ועוד אינו שייכות הוא מה שדורש כסף אלו אנדות,
 והנראה לבאר ע"פ מאמרם ז"ל אין אדם מת יחצי תאותו בידו מי שיש לו מנה
 רוצה מאתים, מאתים ר' מאות כו', וכמו כן האיש אשר כל השימשים ביותו בכלי
 נחושת, השקו ורצונו שיגיע להשיג כלי כסף, ומי שיש לו די כלי כסף חפצו
 ותאותו יהיה לו כלי זהב, וזוה"כ אהב כסף לא ישבע כסף, ר"ל שלא ישבע
 מכסף לבד רק תאוה לזהב, וזה שאמר שמכסף את הזהבים, מלשון נכסף
 נכספת, היינו שהכסף גורם שמשתוקק לזהב, ור"ל אמרו כל מי שלא מעם
 מעם אנדה לא מעם מעם יראת חטא, וכאדר"ג פ' כ"ט איתא כל מי שיש
 בידו הלכות ואין בידו מדרש לא מעם מעם יראת חטא, ובספרי פ' עקב איתא
 דורשי השמות אומרים רצונך שתכיר מי שאמר יהי העולם לטוב אנדה שמתוך
 כך אתה מכיר את הקב"ה ומדבק, בדרכיו ע"כ, כי עקרי דברי מדרשות ואגדות
 המה דברי מוסר הממשיכים לבות בני אדם לאביהם שבשמים, וידוע מאמרם
 ז"ל ות"ת כנגד כולם, כי מצות העין התורה גדולה היא מאד, אולם הסרסור
 המביא את האדם להשתוקק בקיום מצות והגיה, ולא ימוש, הוא היראה וכמשיא
 ז"ל אם אין יראה אין תורה, ודברי אנדות חז"ל הוא המביא לידי יראה, וזה
 שאמר ז"ל כסף אלו אנדות, למה נקרא שמן כספים שמכסף את הזהבים,
 היינו שעי' כסף שיש לו מתאוה לזהב כך עין אנדות חז"ל הוא משתוקק

ובדרכי המתקני מה שמדמה הלכות לחשי"י יין ואגדות לתפוחים, דזה
 ידוע שאלו מחדשים איזה דבר הלכה, כל מה שמביאים הוכחות וראיות
 ברורות מהיותר ראשונים הוא יותר טוב ומתקבל על הלב וכדלמרי' ירושלמי
 [שנה פ"ט ה"א ופסחים פ"ז ה"א] ר' זעירא בשם ר"א כל תורה שאין לה
 בית לז' אינה תורה, והמה הוא ל"ן שכל שהוא מיושן יותר הוא יותר טוב
 אבל אנדה יותר מתקבל על לב שומעיו כשהוא מחודש כמו פירות ותפוחים
 חדשים אשר בעודו נכפו יבלענה וכמשי"כ כזורה אותה נפשי:

להלכות שהוא עיקר לימוד התורה, וזהו שאמר המלך שלמה תפוחי זהב במשכיות כסף, ר"ל אם עיקר המאמר והדרוש הוא רפוד במשכיות אגדה ובתוכו תפוחי הלכות, דבר וזבור על אפניו, דרוש כזה נדרש ונדבר באופן יפה וטוב, ולעומת זה המעיין בחיבורי יראה ככה בכמה מקומות, כי שיבצתי את הדרוש בפני הלכות כתפוחי זהב במשכיות כסף להקיר מעלת הדרוש.

וקראתי שם מהברתי, חקל תפוחים ע"פ מדרשם ז"ל רפדוני בתפוחים אלו אגדות שריחן ומעמן כתפוחים, ואפשר לומר שמפרשים כתפוחים היינו אתרוגים כמו שהביא התוס' (ש"ת פ"ח ע"א) ד"ה פריז קודם לעליו, שמתרגם על ריח אפך כתפוחים כריחא דאתרוגא, ובת"י מתרגם על כתפוח בעצי היער היבשה דיאי אתרוגא בני אילני סרק, ובתענית (כ"ט ע"ב) ריח בני כריח שדה כו' כריח שדה של תפוחים וכו' חקל תפוחים, ובתנ"ך התוס' י"ב כריח אתרוגים, ולזה י"ל שמפרשים רפדוני בתפוחים היינו ג"כ אתרוגים, ולזה אמר שמעמן וריחן כתפוחים, כמביאר במדרש (פרשה אמור) אתרוג יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בעלי תורה, ובעלי מעשים טובים, ולזה קאמר שריחן ומעמן כו' משום דברברי אגדה יש בהם דברי תורה, ודברי מוסר המביא לידי יראת חמא ומעשים טובים, ונוכל לומר עוד דלכך מדמה דברי אגדה לאתרוגים, באשר ידוע דפרי האתרוג עומד על האילן איזו שנים, [ולכך נקרא עץ הדר כי הידירו של אילן כשהוא טעון פירות, ואילן אתרוג הוא טעון פירות המיד כי בכל שנה ושנה מתבשלים ונגמרים רק מעט מהפירות, וזה שדרשו חז"ל, פרי עץ הדר זה אתרוג הדר באילנו משנה לשנה] ועליו מתחלפין סך שנה בשנה, ע' תוס' שבת שם דלכך נקרא פריז קודם לעליו ע"ש, וברברי אגדה יש בו ג"כ פרי ועליו, היינו ביאורי הפירושים הכתובים והמאמרים נדמה לעיקר הפרי, וגם יש בו דברי מוסר והנהגת המדות הנמשכים מהמאמרים, אשר המה נדברים ינאמרים במתק שפתי הדרוש, וזה נדמה לעליו כמשיא ז"ל (ע"ז י"ט ע"א) ועליו לא יבול זה שיחת הולין של ת"ח כו', ולזה נדמה לאילן אתרוג כי עקרי הפירושים והביאורים אינם מתחלפים מומן לומן, אולם השיחות הנמשכים מהמאמרים דברי מוסר או שארי ענינים אשר תבענה שפתי הדרוש או המזכיר, יראה להשכיל לפי המקום והזמן, יאין זמנו של זה כזמנו של זה, ודומה לעליו של אתרוג שמתחלפין מומן לומן, ולזאת בחיבורי זה לא העליתי רק עקרי הביאורים במאמרי חז"ל והכתובים אשר לפי דעתי יהיו לתועלת לדורות עולם, אמנם המליצות השיחות הנמשכות מהביאורים לא כתבתי באשר המה מתחלפין, וכל איש משכיל ונכון ידע את אשר לפניו לפי מקומו וזמנו איהו דברים יכיע ויגיד, ובמתק שפתי יוסיף לקח, ומחקל תפוחים יציץ ציץ ויגמול שקדים, שוקדי ת"ח ומעשים טובים, ומשדי תוכתי ותכונתי יפריח יצמח צמחי צדקה וחסד:

ואשר לא קראתי, שדה תפוחים בלשון עברית, כי בשם חקל תפוחים, נכללו שם אבי מורי הרב המופלג בתורה וביראה מו"ה ידידיה פסח זללה"ה, ושם אמי מורתי הצניעה מרת דבורה נ"ע, וגם שמי מרדכי, ועולה הוא על כולנה, למען יהי לו ולם למזכרת עולם.

והנני להאציל ברכה להעוורים המסייעים איתי בהדפסת חיבורי אשר התנדבו בנתינת פרענטמקראנטין בדמי קדימה על מהברתי, וברכם די בברכה משולשת בני חיי, ומוזני, ומעון הברכות ידק עליהם ברכה והצלחה בכל אשר יפנו ברכת די תחופק עליהם כל הימים.

חקר דרוש א' תפוחים

דרוש לשבת שלפני ר"ה ולשבת תשובה.

קול פחרים באוני בני אדם. משתי בנות התופת אשר הוליכוהו שולל. —
התאווה הנמכזה הממונה בחומריותו מהרכבתו ולירדתו; וגם מלאך בלהות
אשר ירחף על טפתחי לבו. ולעונות ולפשעים מלפניה; והמה מנהיגו ומדריכו
ללכת בדרכם. ומי יכול לעמיד בנגדם ולהלחם עמהם. וגי יוכל לשוב
אחורנית באשר שני עריצי ארץ נגדו עומדים; אולם בת קול אלה דופק על
פתחי לבו. עורי נא והתעוררי ושיבי אל אדוניך. ואל תיראי מהם ומהמונם.
כי הלא רת אש אשר ברזל יפוצץ בידך. גם עבודת לבך היא חרבך וקשתך.
בהם תלחם ותנצח את אויבך. והמה יעזורך לשוב לבית אביך.

הרחיבה שאל פיה לבלי חוק אר"ל למי
ששייר אפי' חוק אחד כו'. ולפי זה ישתומם
לב האדם ע"ז, הלא אבדנו כולנו אבדנו,
כי כמה מלות אין באפשרי לרוב בני אדם
לקיימם, ובפרט בזמני הגלויות אשר נתפורנו
בכפופות הארץ ויחסר לנו מלות רבות,
שמיטין ויוכלות, תרומות ומעשרות, וכל מלות
הקרבנות, ובמה נזכה להתרנות ולבוא לפני
המלך מלכו של עולם. אולם הקב"ה ברחמיו
המזיל לנו מזור ותרופה, וכאמרם ז"ל כל
העובד בפרשות הקרבנות כאילו הקריב כל
הקרבנות כולן שנאמר זאת התורה לעולה
ולמנחה ולחטאת ולאשם כו', וגם כי מחשבה
טובה הקב"ה מזרפה למעשה, היינו כאשר
ישתוקק האדם לקיום המזוה וילטער מתי
יגיע לידו ויקיימו נחשב כאלו קיים המזוה
בפועל, וזה שאמר הכתוב, כי המזוה
הזאת ר"ל כלליות מזוה התורה כולה, לא
נפלאה ורחוקה היא ממך, מכל אחד מאישי
ישראל, בכל מקומות מושבותיהם, ובכל
העמים והזמנים, כי קרוב אליך הדבר מאוד.
בפיך, היינו ללמוד בפיו ולעסוק בדיני
המזוה. ובלבבך, היינו לחפון ולהשתוקק בלב
שלם לקיום המזוה, לעשותו נחשב כאילו
עשה המזוה בפועל. אמנם אריכות לשון
הכתוב

(ה) [דברים ל] כי המזוה הזאת אשר
אנכי מנחך היום
לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא לא
בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה כו'
ולא מעבר לים היא לאמר מי יעבר לנו כו'
כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך
לעשותו:

המפרשים נחלקו בפי' הכתובים הללו,
יש מהם שפירשו דקאי על
כל מזוה התורה בכלל, כאשר כבר נגמר
כמעט כל התורה כולה, ונכתבו כל מלותי'
חסר שתי מלות, הקהל, וכתובת ס"ת, וע"ז
אומר כי המזוה הזאת כו', ויש מהם שפירשו
אלו הכתובים על מזוה התשובה הכתובה
בפרשה למעלה ושבת עד ה' אלהיך כו', ע'
בדבריהם. ויש להבין דמאיזה דר יעלה על
הדעת שיהי' נפלאה ורחוקה מכל האנושי
לשמוע ולקיים מזוה התורה עד שהוצרך
להודיע כי לא כן הוא, וי"ך יעלה על
הרעיון שיהי' מן הנמנע לשזב אל ד' על
חטאיו ופשעיו, עד שהוכרח הכתוב להאריך
בביאור הדברים שאינו מן הנמנעות, ולא
דבר ריק הוא בתורתנו הקדושה. אמנם לפי
פירושם דקאי על כל המזוה בכלל אפשר
לשזב קצת, דאיתא בסנהדרין [דף קיא] לכן

וזה שאמר כי לא נפלת ולא רחוקה הוא ממך כאשר תשוב אחת ויגזור שכלך, כי לא כן הוא, א"כ מאי סיים כי קרוב אליך הדבר מאוד כו', הלא גם תחילה ידע מזה כי לא יבצר ממנו לעשות תשובה, ומלדו אין כאן שום מניעה, רק שהיה סבור שלא תקובל התשובה ממנו ית', וא"כ אין המענה ממין השאלה, והרי זה דומה למי שפגע באיש עני אחד בימות החורף במלבושים קרועים מאוד, ויען ויאמר אל העני, באשר יכאב לבי מאוד על לערך, על כן הנני נותן לך ענה הגונה, כך נא אל הסוכן הלז והוא יתן לך מלבושים טובים, ויתפלא העני ויאמר איך יוכל היות שיתן לי חנם בלי שום תשלום, ויאמר לו האיש אל התפלא כי הדבר נקל אללך מאוד לקבל את הבגדים וללבושם, וישב לו העני מדוע תחזק עלי להשיב לי תשובה כזו לפזר מלח על מנתי, ואיך נוכל לבאר דברי אלהים חיים בציאור כזה, ודמיונו להחולה והרופא שהאריך אינו דומה כלל דשם לא גילה לו עדיין הסם מה הוא זה, אבל כאן כבר גילתה התורה הרפואה

הכתוב, כי לא בשמים היא כו' ולא מעבר לים כו' דחוק קצת ונ"ל כי דיברה תורה כלשון בני אדם:

(ב) **ומהר"י** אלבו במאמר ד' פרק כ"ה כתב ונ"ל לפי שאין ההיקש גזור שיהי' לחוטא כפרה בשום פנים, כמאמר הנביא (*) במה אקדם ד' וגו' היראה ד' וגו', וכל זה ממה שזורה שהשכל גזור שלא היה ראוי שיספיק כופר אל החוטא בעד חטאו, וכ"ש שאין ראוי שיקובל החוטא בתשובה בדברים כו' אם לא על לז החסד האלהי כו' וזה כאדם שסובל חולי גדול שההיקש גזור שלא תספיק רפואה לחולי ההיא, ובא רופא א' ואמר אל החולה אני אגלה לך סם א' במה שתתפלא מחלייך כו' לא תחשוב שיש טורח גדול בהשגת הסם ושליך שתעלה לשמים עזורו או לעבור דרך אפי' בלב ים כו', ע"ש באריכות דבריו, וכל זה אינו מספיק לישוב הכתובים, כי מאחר שזאת לא יעלה על הדעת שאין בזה האנושי לשוב בתשובה, רק שהשכל גזור שלא תקובל התשובה לגדל החטא נגד הבורא ית"ש,

תפוחי זהב

(*) **מיכה ו' במה** אקדם ד' אקף לאלהי מרום, האקדמנו בעולות כו' היראה ד' באלפי אילים כו' האתן צבורי פשעי כו'. הבגת הכתובים הללו לריך בציאור, שאמר היראה ד' באלפי כו', הלא כל ס' ויקרא מבוחר לווי הקרבנות, וכתוב בהם ריח ניחוח לד', ואין לומר דהטעם משום ובה רשעים תועבה, דהלא כאן באיש המתחטא לפני בוראו איירי, ששואל ומבקש במה לקדם פניו. ב'. על שאלת האקדמנו בעולות יש כאן תשובה, היראה ד' כו', אבל על שאלת האתן צבורי פשעי כו' אין כאן שום תשובה, רק שאלה קיימת; והנראה בזה דהרמב"ן כתב דכל איש ישראלי מוכרח שיהי' לו אהבת ד', ויראת ד', בחינת האהבה הוא לקיום מנותיו שיהי' מחזיר אחר קיום מלות הבורא ית"ש לעשותן בצריזות ובשמחה ובחדרת קודש למלאות רצון אהבו יתעלה. ובחינת היראה הוא שיהי' זהיר מאוד אף מאיסור קל ומחשש איסור, ובזרת מן העבירה כמפני אש, ועושה גדרים וסייגים פן ואולי יפגע באיסור, וכ"ז הוא מפחד הדר גאונו, וכל אשר יגדל היראה יתרבה הזהירות; והנה האיש הישראלי אשר לא הזדרז לקיום מלות הבורא אהבו, וגם עבר על זווי אדונו ורואה להתרעות אליו ולהכנע לפניו, ושואל במה אקדם ד', ר"ל במה אתרנה לפניו — על אשר לא קיימתי לווי — שיהי' אהובי כמקדם, ושואל עוד במה אקף ואכנע לאלהי מרום, היינו על שעברתי על לווי, וקאמר על ראשון ראשון האקדמנו בעולות בעגלים בני שנה, להתרעות לפניו, היראה ד' באלהי כו', ובזה לא אתרנה לפניו כלל להיות אהובי, ולקנות בחינת האהבה כמקדם, ואמר עוד על במה אקף כו' אף שידוע מאמרים ז"ל יסורים ממרקים עונותיו של אדם. אולם זה דוקא כשיודע שבאו עליו על חטאיו ומקבל אותם ואומר יפה דנת יפה חייבת וכמו שאמרו ז"ל אם תשים אשם נפשו

כמו כן לריך להיות כשהחוטא תוהא ומתחרט על חטאיו ופשעיו שעשה, אזי כל חטאיו ופשעיו לא תזכרנה, ויהי נחשב כאילו לא עשה כלל שום עבירה, ונתבטלו מעשה העבירות שערר למפרע, ומכ"ש לפי המבואר בדרשת רז"ל דמדה טובה מרובה ממדת פורעניות (*). ועפ"י יש לעיין במאמר הילקוט שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו כו' שאלו לנבואה כו' שאלו להקב"ה כו' יעשה תשובה ויתכפר כו', הרי מלד החכמה אין התשובה מועלת רק מלד הקב"ה שהוא טוב וישר [וע"פ דרך הפלפול הארכתי דזה תליא בפלוגתא דאמוראי גבי נדרים אי פותחין בחרטה לחוד, או דאין פותחין בחרטה לחוד להחיר הגדר רק ע"י פתח דהוה בעין

הרפואה, והוא ושבת עד ד' כו' רק שיעלה על הדעת שלא יועיל דבר קל כזה מוחמת גודל החטא :

(ג) ובעיקר דבריו שכתב שאין השכל נוזר שיקובל תשובת החוטא שחטא נגד הבורא יתעלה, לדעתי מן הדין והיושר ראוי ומוכשר החוטא שתקובל תשובתו. דבקדושין [דף מ'] הקשו על הכתוב ביחזקאל ובשוב נדיק מזדקתו ועשה עול כו' כל דקדומו לא תזכרנה כו' וליהוי כמחלה זכאי ומחלה חייב, ומתירן רב בתוהא על הראשונות ע"ש, הרי חזין בתוהא ומתחרט על המזות שעשה אי כל דקדומו לא תזכרנה, ונחשב כאילו לא עשה כלל שום מזוה מהמזות ונתבטלו מעשה דקדומו למפרע.

תפוחי זהב

מה אשם לדעת אף יסורים לדעת, דיסורים אינם מוכפרים רק באם שהיו לדעתו ולרצונו כמו אשם דבעינן לרצונו, וזה שאמר האתן בכורי פשעי כו', ר"ל אף אש נודמן שמת בנו בכורו היקר אללו, עבור פשעיו, או שמת פרי בטנו, שאינו יקר אללו כ"כ, עבור חטאיו, האם נתן אותו לדעתו ולרצונו*] הלא לקחו מאתו בעל כרחו, ולזעק ומיילל עליו, ואינו שב ומתודה עליו, כמו על קרבן אשם שמתודה על חטאיו ופשעיו, ואמר עוד, הגיד לך אדם מה טוב, להתרועות לפניו, ומה ד' דורש ממך, שיהי כפרה על עוונותיך, כי אם עשות משפט והצבת חסד, ובזה יתראה הבורא ית"ש, והלנע לכת עם אלהיך, ר"ל אם המדת הדין מייסר אותך דיסורים, תהי' הלנע לכת לקבל באהבה, ועי"י ישוב אל ד' וירחממו וימורק עונותיו :

(*) ואפ"ל בזה דלכאורה יש להבין דכיון דמה שתוהא על הראשונות עוקר מעשה דקדומו למפרע א"כ אף בלא עשה עול נמי כל דקדומו לא תזכרנה, וי"ל דדוקא בתוהא ועושה מעשה עול היפך מעשה דקדומו או אחי מעשה העול ועוקר מעשה דקדומו. אבל בתוהא לבד אינו עוקר מעשה דקדומו, דלא אחי מחשבה, ומבטל מעשה; ובזה י"ל דזהו עיקר החסד של הקב"ה שמקבל השבים אליו בדברים בטלים, היינו ציודיו פה וחרטה על עבר וקבלה בלב על להבא, ועוקר מעשה חטאותיו למפרע אף דקימ"ל דלא אחי דיבור ומבטל מעשה :

ובמק"א

[*] והמתקתי ד"ז ע"פ שיחת ב' אנשים בעיר גדולה שהי' שם איש א' כילי גדול ושם זדקה וגמ"ח לא נשמע בביתו, וימת האיש הלז, ולקחו ח"ק מאתו דמי קבורה סך אלף רז"כ, ויאמר איש א' לרעהו בעת הלוייתו, במה הולך האיש הלז לעולמו, לא תורה, לא זדקה, ולא גמ"ח, ובמה יזכה לעוה"ב, ויען אותו השני ויאמר, הלא נתן אלף רז"כ לזדקה גדולה וכמה נפשות יחיו מסך גדול כזה, וישיב לו האיש האם נתן הסך הג"ל לזדקה, ה"ז דומה למה שאומרים העולם, השור הלז נתן ככר חלב, והוא כששחטוהו והפשיטוהו וקרעו את כריסו ולקחו ממנו החלב, כן הוא האיש זה שמת ולא רזו הח"ק לקוברו ולקחו הסך הג"ל לזדקה :

מים טהורים וטהרתם מכל וגו' ואונור מקוה ישראל ד' מה מקוה מטרה את העמאים אף הקב"ה מטרה את ישראל ע"כ, וראוי לתת לב להבין על השנות הראיות משני מקראות מפסוק וזרקתי עליכם כו' ומפסוק מקוה ישראל כו', ובכל מקום בש"ס מקשה כזה מאי ואומר, ובש"ס ירושלמי סוף יומא איתא כתיב מקוה ישראל ד' מה המקוה מטרה את העמאים אף הקב"ה מטרה את ישראל, וכן הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם כו', והוא תמוה דזה מבואר כבר במשנה בדברי ר"ע ומה חידש בזה הסמא דסוגיא, והפ"מ הקשה כך ומירץ בזה בדוחק, ע"ש בדבריו: (**)

(ה) [ילקוט יואל] ואכלתם אכול ושבע, א"ר לוי אין הקב"ה מקלל את הרשעים אלא בצושה, ולא

כעין גדר בטעות *) ולפ"ד אלה לא נוכל לומר שאין השכל גוזר שיקובל תשובת החוטא ולכך הולך הכתוב להאריך ולומר לא נפלאה ורחוקה היא ממך; גם יש להבין לשון הכתוב לא בשמים היא וגו', ולא מעבר לים וגו' דמשמע מלד השכל היה מהראוי שצריך לעלות השמימה ולעבור את הים, עד שהולך לומר לא בשמים היא ולא מעבר לים, ובשון הורטנו הקדושה א"ל לומר שהאריך בלשון הכתוב ליופי המליצה בהרחבת הדיבור; ולישב זה נקדים חייו הקדמות בביאור חייו מאמרי חז"ל יא"כ נבא לעמק השוה לבאר הכתובים הללו:

(ד) [מתני' סוף יומא] אמר ר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטרה אתכם אביבם שבטמים שנאמר וזרקתי עליכם

תפוחי זהב

(*) ובמק"א ביארתי דהא דאיהא בתניגה [דף י'] לענין היתר נדרים דר' יהושע ס"ל דילפינן מקרא דכתוב אשר נשבעתי באפי, באפי נשבעתי וחזורני בי ע"ש, דמבואר שהוא מתורת היתר חכם, ובמדרש איתא בשם ריב"ל באפי נשבעתי וחזורני בי אם יבואו אל מנוחתי למנוחה זו אינם באין אלל באין למנוחה אחרת, דמשמע דלאו מתורת היתר הוא רק דעל מנוחה אחרת אין כאן שבועה, די"ל דנחלקו בזה אי פותחין בחרטה לחוד להיתר נדר ושבועה, דאלו ית' לא שייך פתח אלו הי' יודע, אבל כעין חרטה מלינו כמו וינחם ד' על הרעה כו', כי נחמתי כי עשיתם, וס"ל לר' יהושע דפותחין בחרטה ולכך ס"ל דהוא בתורת היתר אבל המדרש ס"ל דאין פותחין בחרטה לחוד רק ע"י פתח, ולכך אמרו דהיתר הוא משום דהוה מנוחה אחרת, ואפ"ל עוד דהך היתר דאכל באין למנוחה אחרת, אינו רק למאן דס"ל דקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לע"ל, וא"כ הוה התחדשות גם בקרקע המקדש והוה השתנות גמורה ולכך לא חלה השבועה ע"ז, אבל אי נימא דבקרקע המקדש לא נעשה שום השתנות משום דלא נהבעלה הקדושה אין כאן שום היתר משום מנוחה אחרת כמ"ש הרשב"א הובא במל"מ פ"ח מה' גירושין דלגבי איסור באמר קונם לבייתך שאני נכנס אסור ליכנס אף בקרקעו פש"ה מש"כ בזה ולפ"ז ר"י דאמר באפי נשבעתי וחזורני בי דהוא בתורת היתר חכם, ולית לי' היתרא דמנוחה אחרת לשיטתי' אייל דס"ל דקידשה לע"ל ויש להאריך בזה הרבה ואכ"מ:

(**) במשנה דסוף יומא [פה ע"ב] עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו. את זו דרש ר"א בן עזרי' מכל חטאיכם לפני ד' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום כו' עד שירצה את חבירו, אמר ר"ע אשריכם ישראל כו', ויש לעיין דמנ"ל לראב"ע למידרש מהך קרא דאין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו, ומפשטות המשנה משמע דהת"ק ידע זה ממק"א או מסברא, וגם יש להבין המשך מאמר ר"ע אשריכם ישראל כו' לדרשת ר"א בן עזרי', ולבאר זה נקדים מה שיש להסתפק בזה דעבירות שבין אדם לחבירו דאין יוה"כ מכפר בלא ביטוי חבירו, אם אין חבירו בביתו ומקבל על עצמו ששכיבאו חבירו ירצה אותו אם יוה"כ מכפר

ויש להבין מחלוקתם דרב ושמואל במאי פליגי, ומה הוא רזי עולם דקאמר רב. ומשמקי הלכ דקאמר שמואל, ודברים הללו לריך ביאור: (ו) **ולחבנת** המאמרים הללו נקדים להסביר מאמר א' [ילקוט תהלים נ"א] וז"ל מכאן שכל העובר עבירה כאלו נטמא בטמא נפש, ואין מזין עליו אלא באזוב, שנאמר תחטאני באזוב ואטעה, וכי נטמא דוד, אלא בעון שהוא חלל הנפש, ע"כ. ומלינו ג"כ שמדמה אותו לטומאת הגדה כמאמר הכתוב כטומאת הגדה היתה זאת לפניהם. וכן הוא אומר חטא חטאה ירושלים על כן לגדה היתה, הרי שמדמה החוטא ועובר העבירה לשתי טומאות הללו, טומאת מת, וטומאת נדה. והנה העיקר מה שהמשיל את החטא לטומאה הוא כפי שידוע מספרי

אלא עוד אלא שכופל אותה להם בקללהם שנאמר יבשו ויבהלו כו' יבשו יבשו רגע, וכשהוא מדרך את הלדיקים כופל ברכתם שנאמר ואכלתם אכול ושבוע כו' ולא יבשו עמי לעולם, וידעתם כי בקרב ישראל אני וגו' ולא יבשו עמי לעולם ע"כ. ויש להבין מהות עונש הרשעים שיבשו, ואין להם עונש גדול מזה אחמהה. וגם השכר ללדיקים שלא יבשו, ותו לא? גם לריך ביאור כפל העונש לרשעים מדוע הוא זה, וגם כפל השכר ללדיקים למה, ועוד מאמר שברכס פעם א' שלא יבשו לעולם. א"כ מה תועלת כפילת ברכה הללו. ובסוגיא דסוף יומא לענין חפילה נעילה איתא. מאי אמר, רב אמר אהה יודע רזי עולם, ושמואל אמר ממעמקי הלב. ופי' רש"י חפלה היא זו.

תפוחי זהב

מכפר חלק גבוה, דעיקר החטא הוא נגד הקב"ה, או דכל זמן שלא ריזה את חבריו אין כאן כפרה כלל, ומלבין המשנה דקאמר אין יוה"כ מכפר עד שירצה כו' משמע דכלא ריזוי חבריו לא כיפר כלל, מיהו בר"ה [י"ז ע"ב] איתא שאלה בלוריא הגיורת את ר"ג כה"ב כו' א"ל אמשול לך משל כו' לאדם שנושה בחבירו מנה כו' וכשבע לו בחיי המלך הגיע זמן ולא פרעו בא לפייס את המלך א"ל עלבוני מחול לך, לך ופייס את חברך כו' משמע מזה דהקב"ה מוחל חלקו רק דלא נגמר הכפרה עד שיפייס את חבריו ואפשר לומר דבזה נחלקו ראב"ע ור"ע דראב"ע ס"ל דכל זמן שלא ריזה חבריו אין כאן כפרה כלל, ודייק לה מהך קרא דמאחר דכה"ב כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, למה לי' למיכתב עוד לפני ד' תטהרו, ולכך מפרש דקאי על צ' מיני עבירות. ואמר תחילה כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, בעבירות שבין אדם למקום, ואמר עוד, מכל חטאתיכם, ר"ל העבירות של עצמיכם, היינו שבין אדם לחבירו, לפני ד', ר"ל קודם בואכם אל ד' לבקש ממנו מחילה, תטהרו, כל אחד בין אדם לחבירו, ובא ר"ע ואמר אשריכם ישראל כו', היינו דר"ע ס"ל דחלק גבוה נחפז ביוה"כ, רק דמ"מ הכפרה לא נגמרה לגמרי עד שירצה את חבריו, ודיוקא דראב"ע מיתורא דלפני ד' תטהרו. ע"ז אמר דאתא להורות חשיבותא ומעלותא דישאל דנקהרים לפני ד' ב"ה, וזה שאמר אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין כו' אביכם שבשמים, ולפי מה שיבואר בפנים דהשני טהרות שהזכיר ר"ע קאי על צ' מיני חטאים הלוואות מהשני יוה"כ, התאוני, והרוחני, והטהרה הבאה על החטאים אשר מקורן מילה"ר הרוחני, יוה"כ עיקר פועל הטהרה הקב"ה אשר במי הדעת וברוח קדושה וטהרה יעוררוהו לזה, אבל החטאים הבאים מילה"ר התאוני הטבעי, לריך שיהי' האדם בעלמו פועל עיקר הטהרה, והקב"ה עוזרו, וזש"א כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, היינו מחטאים הבאים מילה"ר הרוחני, מכל חטאתיכם, היינו מהחטאים הבאים מתאוות חומריותיכם, לפני ד' תטהרו, היינו שטהיו אתם עיקר פועל הטהרה לפני אביכם שבשמים: והנה בעיקר הך ספיקא שנכתפקו חס הקב"ה מכפר חלקו קודם שירצה את חבריו, יש להביא רא' מהא דאמרי' בקדושין הרי את מקודשת לי כל מנת שאני לדיק אפי'

לעצירה, ולפעמים אף לאיזה מזה אשר יולמה מזה אח"כ לעצירה גדולה. וגם כמ"ס בספרי מוסר שכאשר היתה"ר רואה שאין לו עוד צמח לעמלות אותו הוא מסית אותו לאיזה מזה לטהר אותו קצת בכדי שיוכל אח"כ לעמלות אותו הרבה יותר וכמשל האחויות שהובא בס' ח"א בשם איזה מוכיח, וזהו על שני מפתחי הלב דקאמר רב, ושמואל שאמר כמין חטה ס"ל כשיטה הרמב"ם שזהו התאווה הטבעיות הנטועות בלב האדם אשר מיעובן הכרחיות הנה לקיום האדם, רק שהמה יולאות הרבה חוץ לגבול ההכרחי, וכמו שאמרו ז"ל צילרא דעצירה שציקשו ביעתא בת יומא ולא מלאו, וזהו כמין חטה שהוא מוכרח לקיום האדם למלא תאוות האכילה, כן הוא כל התאווה הנטועות בלב האדם [ולפי המבואר בס' הגלגולים דהרמב"ם הוא גלגול שמואל יתשב בטוב טעם]:

[ח] והנה על כל אחת מהשיטות הג"ל יקשה דאם נאמר שהוא עולם רוחני המחטיא את כל בני האדם מדוע יתפרדו פועלי חוץ, זה ידבק בעצירה זו וזה באחרת, ומדוע ישתנו חטאי בני אדם של זה משל זה, מאחר שעלם רוחני אחד מדיחם ומחטיאם. אמנם אם נאמר כי הוא כח התאווה, הדבר נכון כי כח התאווה תלוי בצומני בני אדם בהרכבתו ולידתו ובחוס הטבעי אשר בהם יוחלפו בני אדם זה מזה, וע"כ יתחלפו ג"כ חטאיהם זו מזו. וטעם אי

המוסר שהחטא הוא פגם הנפש. וכבחינת הטומאה שמרוחק מבני אדם, וטמא טמא יקרא, וחוף למחנה מושבו עד שיטהר, כן הוא הנפש החוטאת אינה יכולה לבוא למקורה העליון עד שהווכך זיכוכ רב לפי ערך העבירות שעבר [וע' ברמב"ם סוף ה' מקואות מה שכתב בזה] אך מהות הדמיון טומאת החטאים לעומאת המת והגדה והחילוק שביניהם לדרך הבנה והסבר, ולבאר זה נקדים איזה ענין:

(ז) הנה ידוע מחלוקת הראשונים מה הוא היצר הרע הנוזכר בכל מקום, דשיטת הרמב"ם ובייעתו כי היתה"ר הוא התאווה הטבעית, הנטועה בקרב האדם מעת הולדו, המשתוקק אל כל דבר הערב לשפתו. וזה שאל"כ כי יצר לב האדם רע מנעוריו. ושיטת הרמב"ן וכל חכמי המקובלים כי הוא מלאך רוחני מסית ומדיח את האדם מדרך הטוב לדרך הרע ומפתחו לעוונות ולפשעים וכמאמרו ז"ל הוא השטן הוא היתה"ר כו' יורד ומסית עולה ומקטרג כו'. והנה מלתי אמרה מכבר כי זה הוא מחלוקת האמוראים רב ושמואל, דרב אומר כמין זבוב הוא ועומד על שני מפתחי הלב, ושמואל אומר כמין חטה הוא, היינו דרב ס"ל כשיטת המקובלים שהוא מלאך מסית ומדיח את האדם מדרך התורה, וזהו כמין זבוב שהיא ברי' חילוה שדרכה לעמוד במקומות המטופפים ועומד על שני מפתחי הלב, היינו שמסית אותו

תפוחי זהב

אפי' הוא רשע גמור ה"ז מקודשת חיישין שמה הרהר תשובה בלבו, וק' הינה על מעשי רשע שבין אדם למקום, אבל בעצירות שבין אדם לחבירו, הרי רואין שעדיין לא רינה את חבירו ואין תשובה מועלת, אלא ע"כ דהקב"ה מוחל חלקו, ועל חלק חבירו כאשר קיבל על עצמו לרצונו, וד' היודע תעלומות לב יודע שיקיים מה שקיבל על עצמו ושפיר הוה לדיק, ובב"ק (נ"ד ע"ב) פריך והני מפני כבוד אביהם מי מחייבי איקרי כאן וגושי בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך כו' כשעשה תשובה, אי עשה תשובה מחייב צדי גבי', ומשני כשלא הספיק להחזיר עד שמת ע"ש. הרי חיוני דאף דלא החזיר עדיין מ"מ הוה בעל תשובה ומיקרי עושה מעשה עמך. ואפשר דשאלו הכא דהוה אנוס שמת ואונס דחמא פטרי', וכמאן דעביר דמי, ואין להאריך עוד בזה ובמק"א יבואר, ואפ"ל עוד צדין זה תליא בפלוגתא דברירה דפליגי תנאי ואמוראי אי אמרינן הוצרך הדבר למשרע דבר החלוי בדעת אחרים, וכשריאה אח"כ את חבירו, אזי יוה"כ מכפר למפרע. ויש לפלפל בזה הרבה ואכ"מ:

א' נימא שהוא מלאך רוחני כמאמרם הוא השטן הוא ה"ה"ר. וא"כ לפי מה שאמרו ביומא (דף כ) שאין לו שליטה לאותו מלאך ביו"כ לקטרג א"כ ממילא גם להסית לא ישלט ב"ה"ה"ר. וכן אמר כמה בתולתא איבעלו בנהרדעא ביו"כ. ודחוק לומר דלקטרג אין לו רשות ולהסית יש לו רשות. אכן גם זה לא יתכן שהוא כח התאווה, שהרי עינינו רואות בני אדם עושים עצירות שאין התאווה גורמת להן, ולפעמים היא מנגדת. ומה תאווה בחטא ע"ז, ומעביר בנו ובתו ב"ה"ה"ר למו"ל יוכיח. וע"כ מלאך האחרונים פשר דבר בין שתי השיטות כי שתייהן נכונות --- ה"ה"ר הוא כח התאווה המזומנה ב"ה"ה"ר מולידה ומבטן. וגם כח רוחני המלפפו לעונות ולפשעים, וזהו שאמרו חז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום כו'. היינו ה"ה"ר הרוחני אשר בתחבולות יתגבר על האדם וכמאמרם ז"ל שה"ה"ר מתחילה נקרא הלך, ואח"כ אורח, ואחריתו יהי מנון, כי הוא עיקר

מונהיגו של האדם, אם לא יעמוד כנגדו בזמנות ודעת. וגם אמרו ז"ל יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום כו'. היינו ה"ה"ר התאווה הטבעי המשתוקק לתאווה חדשה, לניטעם טעמא דאיסורא. באשר אין אדם מתאווה בזה שכבר מילא תאוותו. ועל שני מיני יצרי הרע. אמר הפייטן זרי יחמו מלחה סרוחה, היינו התאווה הטבעי, חבוי אורבו בקרבו כו' יסיתו בכל יום לבחת להפילו. היינו ה"ה"ר הרוחני (*). ומעתה מתישב שפיר מה שמדמין טומאת ההב"ח להשני טימאות ה"ל. משום דהחטאים הבאים מכח ה"ה"ר התאווה הטבעי. הנטוע בלב האדם. דומה ממש לטומאת הגדה הבאה מטבע מותר דמיס של ה"ה"ר. אבל טומאת מת היא חילונית. שב"ה"ר ממק"א מה שנגע במת או האהיל על המת. ולטומאה זו דומה טומאת חטאי בני אדם הבאות מכח ה"ה"ר הרוחני המלאכי המטמא לנפש האדם. אשר הוא חילוני שדומה לזבוב שבא ממק"א. [וגוכל לומר

תפוחי זחב

(*) בר"ה (דף י"ז ע"א) גבי בינונים שמחלה זכיות ומחלה עונות ב"ה"ר אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד כו' וקאמר היכי עביר ר' אלעזר אומר כובש שנאמר ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו. ור' יוסי ב"ח אמר נושא שנאמר נושא עון. ופי' רש"י כובש את כף המאזנים של זכות ומכריעין את העונות. נושא מגביה כף מאזנים של עון עכ"ל. ופי' דחוק מאוד מה שפי' כובש כף מאזנים של זכות ומביא רא' מקרא דכתיב יכבוש עונותינו. וגם אינו מובן כלל דליך שייך אלל הצורא ית"ש משקל וכף מאזנים לזכיות ועונות וכי טורטי מעלין למעלה. וזה אינו רק שיקול דעתו הרוממה כמ"ש הרמב"ם בה' תשובה. וגם ענין כובש ונושא לפי מה שפי' אינו מובן שיתלו בהקב"ה שיעשה איזה לך רמאות ועול במשקל ובמאזנים כדרך התגרים הרמאים. והנ"ל לבאר זה ע"פ דברינו בפנים. דהאי ורב חסד מטה כלפי חסד. היינו שהקב"ה ברוב חסדיו מלמד זכות וסנגוריא על האדם שהוא מחלה על מחלה עד שיכריעו זכיותיו. ור"א ס"ל דה"ה"ר הוא כחות התאווה שב"ה"ר. והלימוד זכות הוא בזה שכובש את העונות. היינו שמקיל ומקטין את העונות הבאות מכח התאווה מהחושים האר"יים החומרים אשר בעפר יסודם. ומעת לידתו והרכבתו נתמזגה בו. ואין בזה השכל לעמוד כנגדה באשר הוא קרוץ מחומר. וריב"ח ס"ל דה"ה"ר הוא מלאך רוחני המסיתו ומדיחו. ולכן הסנגוריא שמלמד עליו הקב"ה הוא. שמאחר שה"ה"ר הוא מלאך רוחני מנושא מכח החוש. וקשה לעמוד נגדו להלחם עמו ולנצחו. וכל אדם אינו כאביו יעקב אשר נאבק עם מלאך רוחני ונצחו. ומשם הלז הוא מקטין עונותיו של אדם הבאות מ"ה"ר הרוחני. וגוכל לומר דלא פליגי ר"א וריב"ח. רק דר"א קאי על העונות הנזמחות מ"ה"ר התאווה וריב"ח קאי על העונות הבאות מ"ה"ר הרוחני:

היזה"ר. הטבעי והרוחני בשני מיני עונשים. וכן שני מיני שכר ללדיקים שומרי משמרת הקודש לשמור ולקיים מצות ד'. באשר נלחו לשני היזה"ר והתגברו עליהם:

(יא) **בספר** נשמת חיים מאמר א' פרק י"ג האריך בשאלה זו מה

הוא עונש הגיהנם. והביא כל הדעות שמלא בענין זה. הדעה האחת היא שאמרו. כי ענין אש של גיהנם הנאמר בכל מקום הוא משל. והעיקר כי בראות נפש הרשע כי הבדילו ד' לרעה מכל הלדיקים והחסידים כי הם כוהר הרקיע מזוהרים ומאירים ומתענגים מזיו השכינה. מתעלצת על לבה מאוד מגדול הבושה. ולזה ויגון תמלא. והעלבון והדאגה הזאת כינו אותה בשם אש של גיהנם. ויש אשר יבטלו לנמרי מגדול הנער והיגון [ואפשר דלזה כוונת חז"ל נשמתן גשפת ורוח מפורתן תחת רגלי הלדיקים] וכתב כי לדעה הלזו נטה בספר העקרים [מאמר ד' פ' לג] ע"ש מה שהאריך בזה. וזהו כונת הילקוט לעיל אות [ד] מה שאמר ר"ל כשהוא מקלל את הרשעים אינו מקללן אלא בבושה. שזהו עיקר העונש והגיהנם של עתיד מעולם הנפשות אשר בוש יבוש משפלות מלבו. וזהו עונש גדול מאוד [וגם בעזה"ז החולף ידמן במסבת מלכים וגדולים כאשר ישפילו שר א' ויראה אחד מחבריו מנושא ומכובד יותר ממנו יאחזו השבץ [אפאלעקטע] וימות ומכ"ש במקום המעלה האמיתית ויוקר הנלחין]. ואמר עוד ולא עוד אלא שכל אותה להם בקללתם. היינו שני מיני גיהנם כמ"ש למעלה. כנגד ב' מיני עבירות כנ"ל. וכשהוא מוצרך הלדיקים כופל ברכתם. היינו שלא יבזו שזהו עיקר הנזק עדן שיתענגו על ד' ויהיו מזיו השכינה, ולא יראה ולא ימצא מי שיתעלה יותר מהם אשר בוש יבזו ממנו על אשר לא הגיעו למעלתו. שזהו כונת מאמרים ז"ל שכל א' נכזה מחופתו של חברו ובפילת ברכתם היינו השני מיני ג"ע כנ"ל. וזה שאמר ואכלתם אכול ושבעו, היינו שתמלאו תאות לבבכם. ואעפ"כ והללתם לפני ד' אלהיכם היינו שיעקר הגאחכס

לומר שכל ב' מיני החטאים הללו אמר הגביא ירמיה חיסרך רעתך ומשובותיך תוכיחך כו' כמבואר למבין]:

(ט) **ולפי** מה שנתבאר להחטאים מיחשבי טומאה. או טומאת מת או טומאת גדה. ובטומאה קימ"ל דאף ספק טומאה טמא ברה"י ולריך טהרה. ואף ספק ספיקא טמא. וא"כ בטומאת הנפש ג"כ הוה הכי שצריך לטהר א"ע גם מספקי טומאה. והתוס' כתבו בסוטה (דף כט) דמקום המקור מיקרי מקום סתר. ולא שייך ב' ספק טומאה ברה"ר. ולכך בספק ראי' אף ברה"ר ג"כ מיקרי ס"ט ברה"י. ולפ"ז בספק טומאת החטאים תליא ג"כ במחלוקת הנ"ל דאי נימא דהוה כטומאת מת משום שבא ממק"א. א"כ תלוי במקום דאי הוה במקום סתר ה"ל ספק טומאה ברה"י. ואי לאו ה"ל ס"ט ברה"ר. אבל אי נימא דהוה כטומאת גדה משום שבא מכחות התאוה וחוס הטבעי שבו. א"כ לעולם ה"ל כספק טומאה ברה"י. דהוה כספק ראי'. והנה יוה"כ סוף היום מכפר ומטהר. ובתפילת נעילה שהיא בסוף היום צריך להתודות גם על הספיקות. שהוא ס"ט ברה"י. וע"כ רב ושמואל לשיטתייהו אזלי דרב דס"ל דיהזה"ר הוא כמין זבוב היינו מלאך רוחני הבא ממק"א להסיתו. ולכך ס"ל לרריך לומר אותה יודע רזי עולם ותעלומות סתרי כל חי. היינו סתרי המקומות שבעולם. דהוה רה"י. וא"כ אפי' ספק מטמא להנפש בטומאת החטאים. אבל שמואל לשיטתי' אזיל דס"ל כמין חטה הוא. היינו התאוה הטבעי הנטוע בלב האדם המטמא אותו. ובטומאת הגדה שבא מן המקור שהוא מקום סתר. כן הוא טומאת החטאים שבאו ממקור הלב מגופו ומעמדותיו ומטמא אפי' ספק. וזהו שאמר ממעמקי הלב:

(י) **ובדברינו** אלה יתבאר מה שכתבו חכמי המקובלים. שיטנו

שני מיני גיהנם לדון הרשעים הפושעים. גיהנם התחתון וגיהנם העליון. וכן שני מיני גן עדן ליתן שכר ללדיקים. היינו שהרשעים יידונים על ב' מיני חטאים הנזמחות משני

האדם להלחם ולהחליש המלאך הרוחני, אם לא כאשר ישפיע הקב"ה עליו רוח קדושה וטהרה והארה אלהית עד אשר יוכל לעמוד כנגדו. אמנם כנגד היל"ה הטבעי אשר בחומר יסודו. בודאי יש בכח האנושי לעמוד כנגדו, ולתת מהג ורסן לתאומו. והקב"ה עוזרו, וזש"א הכתוב. השיבנו ד' אליך, היינו מהעונות הזמנות מיל"ה הרוחני, וכשזבה, אח"כ מעונות הבאות מהתאוות החומריות. וזוהי יהבאר המדרש השיבנו ד' אליך כו' אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע התשובה שלך היא. אמר להם שלכם היא שגא' שבו אלי ואשובה אליכם אמר ד'. ר"ל שאנחנו מבקשים מאתו ית' אשר תחילה יעורר אותנו לתשובה צענינים התלויים בו. ואח"כ נשוב אליו צענינים התלויים בנו כנ"ל. והקב"ה אומר להיפך אשר תחילה נלחם בכל כחינו נגד יל"ה התאווי ונשוב אליו, ואח"כ יערה עלינו הקב"ה רוח ממרום עד שיהי' לנו כח ועזמה לעמוד להלחם גם עם היל"ה הרוחני צדי שנוכל לנצח אותו לשוב. וזש"א שבו אלי ואשובה אליכם אמר ד' (*):

(יג) ולפי' דברית אלה אשר נגד יל"ה הטבעי לריק להיות האדם המעורר ח"ע לעשות פעולת הטהרה, ונגד יל"ה

הנאחזים בעוה"ז יהי' למען עבודתו יתברך*) ולשמור מצותיו ותכניעו יל"ה התאווי, ולכך יהי' לכם שכר נצחי בג"ע התחתון שלא יבוסו. ואמר עוד. וידעתם כי בקרב ישראל אני. היינו שיהי' לכם ידיעה ואמונה אמיתית שאני משגיח על כל תהלוכות ומפעלי בני אדם. ואני ד' אלהיכם. היינו שאני נותן שכר לעושי ראוני ומעניש לעוברי ראוני. ואין עוד. שהוא יחיד ומיוחד. וכאשר חאמינו בכל זה תכניעו ג"כ יל"ה הרוחני. ויהי' לכם עזר זה שכר שנית בג"ע העליון שלא יבוסו לעולם. וזוהי כפילת דרכתם:

(יב) ומהר"י מדובנא העיר על הכתוב השיבנו ד' אליך ונשובה. מאי ונשובה דקאמר להיכן ישובו. והביאור בזה נראה דזה ידוע מדרך השכל הפשוט שאין ביד שום כח אנוש, לעמוד להלחם נגד עמם רוחני מלאכי ולנצחו לגרש אותו מקרב לבו, מאחר שכבר שלט עליו. ומשל בו ממשלה בלתי מוגבלת ונעשה בן ביתו ובעליו של אותו האיש, רק דכל זמן שלא שלט עליו יש יכולת עדיין בידו שלא להגיע אליו ולשלוט עליו והקב"ה עוזרו; משא"כ כאשר נעשה כבר בעליו ואדוני האיש כנ"ש ואחריתו יהי' מנון, אין יכולת ביד

תפוחי זהב

(*) והרמב"ם בסוף פ"ג מה' דעות כתב וז"ל נמצא ההולך בדרך זה עובד את ד' כל ימיו כו' ואפי' בשעה שהוא יסן והוא אוכל ושותה אם עושה כן ע"ד שינוע גופו ויוכל לעבוד בוראו הרי הוא עובד את ד' עכ"ל בקיצור וזה שאמר דהמט"ה לעשות רעוץ אלהי חפזתי, ומורתך בתוך מעי. ר"ל כי כל דבר אשר אני עושה, עיקר חפזי ומנמתי הוא לעשות רעוץ. וגם מה שאני אוכל ושותה כוונתי היא לעשות רעוץ. ונמצא לפ"ז אשר אכילה שבמעיו תורה היא, ומורת אלוה בקרביו. וזהו ומורתך. בתוך מעי:

(**) וסיום דברי המדרש הג"ל. אמרה לפניו רבש"ע שלך הוא שנאמר שובנו אלהי ישענו כו'. נוכל לבאר ע"פ דברי הילקוט תהלים (פ"ה) רמז התל"ד. ישראל אומרים לך שוב תחילה שנאמר שובה ד' עד מתי. ואתה אומר לא כי אלא שובה ישראל. לא אתה תשוב לעמך ולא אנו לעממינו אלא שנינו כאחד שובנו אלהי ישענו. וראשית דברי הילקוט מבוחר ע"פ דברינו צפנים בביאור המדרש הג"ל. ומה שאמר אלא שנינו כאחד שובנו כו' אפ"ל משום דלשון שובנו יש לו ב' ביאורים. היינו שובה שלנו ר"ל תשובתינו. אלהי ישענו, ר"ל אלהים יעזרונו ע"ז. וגם לשון השיבנו. וזש"א שנינו כ"א כו'. וזהו שאמר המדרש שלך הוא שנאמר שובנו כו' ר"ל גם שלך:

יזה"ר הרוחני הקב"ה המעוררו לטהר אותו. יתבאר בטוב טעם מאמר ר"ע הובא למעלה אות (ד) לפני מי אתם מטהרין. היינו מטומאת העצירות הזומחות מיזה"ר הטבעי אשר אתם העושים פעולת הטהרה. ומי מטהר אתכם אח"כ מטומאת העצירות הנעשות מהסתת יזה"ר הרוחני. ומביא ע"ז ב' מקראות, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים כו'. היינו מטומאת החטאים הבאות מיזה"ר הרוחני, הגדומה לטומאת מז' כמש"ל באות (ח) שמין עליו מי חטאת והוא טומד על עמו ומקבל פעולת הטהרה. וכיון כן בטהרת החטאים שהקב"ה עושה פעולת הזריקה והטהרה במי הדעת ורוח קדושה מאתעוררת דלעילא. וטהרתם. היינו שתקבלו עליכם הנילוני קדושה וטהרה שיתגונן בכם ממרום. ואח"כ מביא עוד קרא מקוה ישראל ד'. היינו על טהרה מטומאת העצירות הזומחות מיזה"ר הטבעי שדומה לנהר כמש"ל אשר טהרתה שתכניס עננה למי המקוה. ותטבול א"ע, והו' הקב"ה מסכים ע"ז שהיא טהורה. וכמו כן בטהרת החטאים ההכרח שיהי' האדם המתעורר לטהר א"ע מהעצירות של יזה"ר התאוני. ולסתמא דירושלמי לא הי' מתישב סדר הכתובים שהביא במסנה. שהביא תחילה הקרא דזרקתי כו'. ואח"כ הקרא דמקוה כו'. והלא תחילה צריך להיות הטהרה מהעצירות הבאות מיזה"ר הטבעי. ומדוע לא הביא המקראות בסדר שהביא ר"ע בריש דבריו. לפני מי אתם מטהרין. ומי מטהר אתכם. ולכך היפך הירושלמי הסדר ומביא תחילה הקרא דמקוה ישראל. ואח"כ קרא דזרקתי בסדרן של דברים. ונוכל לומר דלכך הביא במסנה המקראות בסדר הזה. משום שבה לבאר ולפרש הקרא דכי ציוס הזה כו' לטהר אתכם כו' טהרו. דקאי על ב' מיני טהרה הנ"ל וכמ"ש צת"ז למעלה ע"ש. והביא המקראות בסדר הכתוב הלזה: — הרי לפנינו הקדמה אחת כי שני מיני עצירות ישנו באדם הזומחות משני מיני יזה"ר. התאוני והטבעי.

יזה"ר הרוחני מלאכי. ועתה נקדים עוד שני הקדמות:

הקדמה ב'

(יד) [משנה דחגיגה ט' ע"א] **עבר הרגל** ולא חנ' ע"ז נאמר מעות לא יוכל לתקן כו'. ר' שמעון בן מנסיא אומר איזהו מעות לא יוכל לתקן זה הבא על הערה והוליד ממנה ממזר. ר"ש בן יוחאי אומר אין קורין מעות כו' זה ת"ח הפורש מן התורה ע"כ. ורש"י פי' אהך מעות דרשב"י. מעות, מקולקל. ויש לעיין טובא דמדוע לא פי' רש"י כלום אהך מעות שהוזכר בדברי ת"ק ור"ש בן מנסיא. רק אהך אין קורין מעות דרשב"י. הלא דבר הוא. ועוד דמדוע קאמר זה ת"ח הפורש מן התורה. ולא קאמר זה שהי' מניח תפילין כל ימיו או שהי' מקיים שארי מצות ואח"כ פירש מהן. וה"ל למימר בדרך כלל. זה שהיה מקיים מצות כל ימיו ואח"כ פירש מהם:

(טו) **התוס'** קידושין (דף מ' ע"ב) הקשו אהא דקאמר אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה. וז"ל והא דאמר בפ' במה מדליקין כשמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה כו'. היינו דוקא לענין שאלה ששואלין לו על משא ומתן. אבל מ"מ נפרעין נומנו תחילה על שלא קבע עמים לתורה. עכ"ל. ודבריהם מחוסרי הבנה וטעם. דמדוע יסתנה סדר הדין והעונש מסדר השאלה דבשאלה מקדימין לשאול על משא ומתן ואח"כ על דברי תורה. ובדין נפרעין ממנו תחילה על ד"ת. והנראה לבאר זה ולהסביר הדבר. דהנה ידוע גודל העונש והעצירה של המאבד ענינו לדעת עד שמורגל בפי כל מאמרם ז"ל המאבד ענינו לדעת אין לו חלק לעוה"ב [ולא נודע מקומו של המאמר הלז. ואפשר שהוא מסביר בטלמא משום שלא הי' לו שעה לשבוע ומת בלא תשובה] ויש שפי' האזהרה ע"ז מקרא בפ' נח. והיך את דמכם. ר"ל דם של עונכם לנפשתיכם אדרוש

לך הרופא הנאמן לתחלואי הנפש. ומיד כאשר הרגשת בנפשך כי היא לא מטוהרה. היה לך להשקוטה ממעניי הישועה. מי התורה והתושי' שהיא מנינה ומללה. ועץ חיים למחזיקים בה. וע"ז אין לו עוד שום תשובה. וזהו שכתבו החו"ם ששאלין אותו תחילה על משא ומתן בלמונה. ואח"כ דנין אותו על ד"ת תחלה שהיא הרפואה שלא קיבל לרפאות נפשו. ויאל לנו מזה כי הפורש עצמו מד"ה ישנו בו שני קלקולים. (א) במה שקלקל א"ע במה שביטל מ"ע של לימוד התורה ועבר על לאו דלא ימים כו'. (ב) במה שאין לו עוד עזר ותרופה לחולי נפשו. לעונותיו וחטאיו. וזהו שאמרו חז"ל כל הפורש א"ע מדברי תורה אש אוכלתו. היינו אש של גיהנם. העונש הגדול לעוה"ב שכינתו חז"ל אש. על חטאיו ופשעיו שטבר ועשה. מאחר שאין לו התבלין והרפואה במה לרפאות חולי נפשו החוטאת. ובמה לכבות אש הגיהנם ועונשי העבירות שלו: (טז) **והנה** כל דבר הנעשה בעולם ע"י אדם יש שם פועל ונפעל. ואח"כ יקשה לכאורה דאך אמר הכתוב מעוות לא כו' משמע שנתעוות ממילא בלי שום פועל. וה"ל למימר עוותי חו עוות. דבכל עבירה שעושה האדם יש כאן פועל מי שעוות. וכן בכל מ"ע המופל על האדם. ואינו מקיים אף שהוא בשב ואל תעשה. מ"מ מיחשב בעובר עבירה בפועל ולא כנעשה ממילא. וע"כ המצוה רשע"י מזה אחת דהיינו מנות ת"ת. שיש בציטולה שני קלקולים כמס"ל. ואף שעל קלקול הענמי של ביטול מ"ע דת"ת מיחשב בפועל ועושה העוות. מ"מ על קלקול השני של החטאים ועבירות אחרות שהיו נתקנים ע"י תבלין דלימוד התורה. ועתה נחסר להם הרפואה והתיקון. ותהי להם עונותם על עצמותם. וזה הוה קלקול דממילא. וע"ז שפיר נאמר מעוות לא כו'. היינו שנתעוות ממילא בלי פועל עצמי ע"ז. וזהו שפי' רש"י על דברי רשע"י אין זה מעוות מקולקל. היינו שנתקלקל ממילא לא שייד אהקן מילי דלעיל;

ונעים

אדרוש. ואם תאמר ממי אדרוש שפרכה דמו והלא כבר מה ועבר ובטל מן העולם. מיד כל חיה. היינו הנשמה שנקראת חיה. אדרשנו. ואח"כ אמר ומיד האדם מיד איש אחיו היינו על שפרכת דמים של חבירו. אדרוש את נפש האדם. עכ"פ היא עבירה גדולה כהורג נפש. ולמשל אם אחד הכל אכילה גסה הרבה עד שנפל למשכב מזה במחלה ענומה. ומת מזה. וכשבא לפני כסא המשפט בעולם העליון ושאלין אותו הלא אתה אבדת עומך לדעת באכילתך הגסה. וכשופך דמים נחשבת. ורואים להוליכו למדור של הורגי נפשות. והוא מתחיל לבקש מכסא המשפט ולשאל מאיזה טעם דנחתי. ומדוע יעשו לי ככה. הלא אין בי אשם כ"כ. כי תאוות האכילה שנתן בי הבורא ית"ש. וגם האילטומכא דורשת הפקידה זה שני ימים מקודם. ומחמת גודל הרעבון כאשר נודמן לפני מה לאכול. לא יכולתי לשער בדעתי שיטור מזומם כמה הוא ההכרח ומה הוא היתרון. ומשיבים לו אף שיש לך קצת אמתלא ויוכל להיות כי האמת אחר בזה. מ"מ מיד כאשר הרגשת בנפשך כי נתקלקל בריאותך ונפלת למשכב. היה לך לדרוש ברפואים ע"ז שיתנו לך תרופות לנקות האילטומכא ולרפאותך להיות בריא חולם. וע"ז אין לו עוד מה להשיב. כן האיש הזה כשמכניסין אותו לדנין ושואלים לו נשאת ונתת בלמונה. הוא משיב הלא בעל אשה ובנים אני. ועלי היו כולנה. לתת לכל אחד ואחד הפקידו ולורכו לפי העת והזמן. ורבת ההולאה ההכרחי דחקוני לעבור את גבול האמת ואלמונה. ולפעמים לא דקדקתי בהן לזק. וגם במדה ובמשקל. ויוכל להיות שהיה בעסקיי חשש גניבת דעת וממון. ועוד כהנה וכהנה מחמת כובד המשא העמוסה עלי. ומשיבים לו אף שהוא קצת אמתלא וטעם להחשיבך כשוגג ואנוס. מ"מ הלא ידעת מה שאמרו חז"ל בראתי יאה"ר בראתי תורה תבלין. באשר היא רפאות לשרך ושיקוי לעלמותיך. ומדוע לא קבעת עמים לתורה. ולא לקחת התרופה שנתן

בעלה [דס"ל דלא היתה אנוסה וכמירון הב' בכתובות (דף ט) דס"ל ג"כ שלא נתן לה גט] אבל לפי מה שביארנו לא שייך לשון מעוות פ"ז דמשמע בלי שום פועל וכמש"ל. וזהו שאמר יבוסו זדים כי שקר עומני ר"ל מה שעשו אותי למעוות לא יוכל לתקן הוא שקר דאין מעוות אלא ת"ח הפורש מן התורה. אבל אני אשיח בפקודיך. ואיני נקרא מעוות לא יוכל לתקן. היוצא מדבריו הנ"ל כי התורה היא תכלין ורפואה לחולי הנפש מחטאיו ופשעיו של האדם. ובה יוכל להלחם ולגנח את ה"ה"ר כחמאמר ז"ל אם אבן הוא נימוח בו. ומביאה את האדם אל התכלית האמיתית אשר אלי' תשחוק נפש הישראלי *):

הקדמה ג'

(יח) איתא בירושלמי [ברכות פ"ב הלכה ד'] א"ר חייא רובא אנא מן יומא לא כוונת אלא חד זמן בטי מכוונה והרהרית

(יו) ונעים זמירות ישראל אמר (תהלים קיט) יבוסו זדים כי שקר עומני אני אשיח בפקודיך. ולכאורה אין כאן המשך ושייכות ריש הפסוק לסופו. דמה ענין אני אשיח בפקודיך לכהן. ועוד דהנה ידוע דישר אמתית הוא ישר. וישר שקרי הוא מעוות. וכמו כן מעוות אמתית הוא מעוות. ומעוות שקרי הוא ישר. ואיך אמר כי שקר עומני. דיוכל להיות שעשאוהו ישר. ויותר נכון דה"ל לומר כי עומני בשקר. וגם לשון עומני דקאמר לא נודע מה הוא זה. ואפשר לבאר מליגת דברי המלך דוד ע"ה. דזה ידוע דשונאי דוד היו מליצין עליו במעשה דבת שבע שהוא בא על אשת איש כמו שאז"ל בשעה שעוסקין בגנבים ואלהות אומרים דוד הבא על א"א מיתמו במאי. דדעתם היה שלא היתה מגורשת. ולפי דעתם היו קורין על דוד שהוא מעוות לא יוכל לתקן כדעתו של ר"ש בן מנסיא דזהו הבא על א"א ואסרה על

תפוחי זהב

(*) וע"פ דברינו הנאמרים בפנים נוכל לבאר מאמר חז"ל בב"ב (דף עד ע"ב) רב יהודה היגדוהו משתעי. זימנא חדא הוה אזלינא בספינתא וחזינן ההוא אבן טבא דהוה הדיר לה תנינא. נחת בר אמוראי לאתויי. אתא תנינא קא בעי למיבלע לה לספינתא. אתא פושקנלא [היינו עורב] פסקי' לרישי' איתחפכו מיא והוו דמא. אתא תנינא חבר' שקלי' להווא אבן טבא ותלי' לה וחי'. דהר אתא קבעי למיבלע לספינתא. דהר אתא פושקנלא [ע' פי' רשב"ס דכן הוא גירסתו] פסקי' לרישי' שקלי' להווא אבן. ושדוהו בספינתא. הוו בהדן ליפרי מליחי שקלוה ופרחו להו ע"כ. פשטות המאמר זר מאוד. והדקדוקים רבו לפורעם. וע"כ מוכרחים לומר כי בהמאמר הלז ישנו משל ומידה עמוקה. והנראה בביאורו. כי הים הגדול זהו כלליות העולם הזה. כמו שאמר הבדרשי בם' בח"ע פ"ת העולם יס זועף בו'. והספינה היא גוף האדם בכללו המשוטט בזה העולם כמש"ל חז"ל בפ"ק דע"ז [דף י] ווי לספינתא דאזלא בלא מיכסא. וידוע כי האדם בכלל מלוך מכחות רבות מכל ילורי תבל. חומריות ונפשיות. ולכך נקרא בספרי הראשונים עולם קטן [ובדרוש ו' נבאר כ"ז באריכות] וישנו בו כמה כחות הנראות לעין כל. אשר ישתמש בהם האדם. איזו מהן בתמידות. ואיזו מהן בעתות שונות. גם נמנאות בו כמה כחות נפשיות נעלמות ונרדמות בירכתי הספינה. עד אשר יתעוררו לקול המעורר אותם. והאבן הטוב הוא אבן הראשה התורה והמורה. כמש"כ יקרה היא מפנינים. וכמש"כ מפז ומפנינים יקרה. ושני התנינים המה השני יצ"ר [נחש הקדמוני] התאוגי. והרוחני. נחש בריח. נחש עקלתון. המסיתים ומדיחים את האדם מדרך התורה והמורה. ומלפפים אותו לעונות ולחטאים. וזהו שאמר רב יהודה היגדוהו. זימנא חדא הוה אזלינא בספינתא. ר"ל הי' מעיין בעיני הספינה. דהיינו כלליות האדם מה הוא זה. וחזינא להווא אבן טבא. היינו התורה והמורה שהוא עיקר

לכוון מנה אפרוחים. ור' בון ב"ח מנה שורות הבנין. ובתוס' ר"ה [דף טז ע"ב] הביאו. ופליאה גדולה מאוד לומר על רבותינו הקדושים הראשונים שמעולם לא כוונו בתפלתם. בשגם הפעם שרצה לכוון הרהר מי יבא קודם לפני המלך. ועוד מאחר שהארכסה הוא גדול מהריש גלותא בודאי הוא יבא לפני המלך מקודם. גם מאי

והרהרית בלבי ואמרית מאן עליל קומי מלכא קדמי ארכסה או ריש גלותא. שמואל אמר אנא מניא אפרוחיא. ר' בון בר חייא אמר אנא מניא דימוסיא. היינו שר' חייא רצה אמר שמעולם לא כוון בתפלתו. רק פעם אחד רצה לכוון והרהר מי יבא אל המלך מקודם. או ארכסה [הוא משנה למלך] או ריש גלותא. ושמואל אמר כשרצה

תפוחי זהב

עיקר תכליתו של האדם. וע"ז לריך שישים עיקר מגמתו ומצטו. והוא הדר לי' תנינא. היינו ה"נה"ר התאומי הטבעי. המקיפו בתאותיו ותועבותיו. וזוהו מטרידו בעיניי הטה"ז לבלי להניחו להגיע ולהשיג אל תכליתו לקיום התורה והמלוה. נחת בר אמוראי לאתויי. היינו נפש הדברי והשכלי שבאדם. השט בים התורה בשכלו ה"ך רצה להגיע אל המטרה אשר הוכן אליו. לקנות קנין התורה והמלוה. אחא תנינא קא בעי למיבלט לה לספינתא. ר"ל שהתגבר עליו ינה"ר התאומי בכל מיני תאוה וחשק. וכח המדמה שבו ימתיק לו כל עניני עוה"ז בכדי להטרידו ולהדיתו מעולמו. אחא פושקנלא. היינו עורב. ר"ל דאיתא בעירובין שחורות כעורב. במי אתה מולא ד"ת במי שמשחיר פניו כעורב. היינו שמקיים מאמר חז"ל הרוצה לחיות ימים א"ע. כלומר שנותן מתג ורסן לבלום את תאותיו ולהכניעם כמש"א דהמע"ה עונתי בלום נפשי. ועומד בכל כחו נגד ינה"ר התאומי. וזש"א אחא פושקנלא. ר"ל כאשר ראה שהתגבר עליו ינה"ר התאומי. עמד כנגדו בכת הגדמה לשחורות העורב. שמשחיר פניו כעורב והפריש עלמו מכל עניני עוה"ז. וקיים מאמר חז"ל כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל כו'. והושחרו שני ומפני תעניתותיו ועי"ז פסקי' לרישי'. ר"ל לחם וגלח ינה"ר התאומי כמש"א ז"ל. דוד הרנו לינה"ר שנאמר לבי חלל בקרבי. אחא תנינא חברי'. היינו ה"נה"ר השני הרוחני. שקל להוא אבן טבא. ר"ל התחיל להסיתו ממזות התורה [כמש"א בלזות ז' ועומד על שני מפתחי הלב] אשר תלוה ותורו את האדם למדת הרחמנות. כמו מזות לזקה וגמ"ח. ומזות והחזקת בו. מזות העניקה בעבד עברי, וכדומה. הרי שמורתנו הקדושה תורו את האדם למדת הרחמנות. מה הוא רחום כו'. ואיך לא תחום ותרחם על בניך ובני ביתך הקרובים אליך. העטופים ברעב ובחוסר כל. ותפרוש את עלמך מכל עניני העולם. ובחלקת לשונו הסיתו בכמה מיני הסחות מעיני התורה ומזות. וניסת להתחיל להתעסק בעניני העולם. ומתוך כך. ומי'. ה"נה"ר התאומי התחזק ועמד על עמדו כבתחילה. הדר אחא פושקנלא. היינו דרז"ל אמרו [עירובין שם] שחורות כעורב במי אתה מולא ד"ת במי שמיים עלמו אכזרי על בניו כעורב. הרי דהעורב מעורר אותנו למדת האכזריות לענין עסק התורה ולא לחוס על אשתו ובני ביתו. וכמו שאמר רב אדא בר מתנא לדביתו מי שלימו קורמי באגמא [עירובין שם]. וזה שאמר אחא פושקנלא. ר"ל הגהיג את עלמו במדת העורב להתאכזר על בניו וב"ב ולא לחוס עליהם בכדי שיוכל לעסוק בתורה ולקיים מצותיו ית"ש ולהניחם על רחמי שמים. וזוהו פסקי' לרישי'. ר"ל נאמו להינה"ר. איתהפכו מיא והוו דמא. היינו דכל עניני זה העולם נהפכו אללו לרועץ. וגדמו לו להביל וריק. שקלי' לאבן טבא. ר"ל שעי"ז השיג כל דברי התורה והמלוה עד תכליתם. וכמו שאמרו ז"ל במי אתה מולא ד"ת במי שמשחיר פניו כעורב. במי שמיים עלמו אכזרי על בניו כעורב. הוו בהדן הני ליפרי מליתי. ר"ל שהיה אללם כוחות נפשיות ועלמות שלא התחמשו בהם עד כה והיו נרדמות בירכתי הספינה. אמנם כאשר

ומכנה ק"ש שהיא קבלת מלכות שמים בשם ארבעה שהוא שר גדול וחשוב. ומזמור הבו. בשם ריש גלותא. וזה שאמר מאן קדים עייל. כלומר על איזה אזכרה לריך לכוון מקודם :

(יע) **ובאופן** אחר יש לבאר הא דקאמר מאן עליל קומי מלכא קדניו. דבזכרות שם קאמר דהני י"ח זכרות הוא כנגד י"ח אזכרות שבק"ש. וקאמר עוד זכרת המינים כנגד מי כנגד אחד שבק"ש. ולכאורה קשה דלפ"ז ה"ל לתקן שהיה זכרת המינים זכרת רביעית כמו בק"ש שאלה הוא אחר ג' אזכרות. ואפ"ל דאף דבסדר אמירת ק"ש פרשה שמע היא ראשונה. מ"מ כיון דבתורה כתובה פ' יניח קודם ב' שלח ופ' שמע בספר דברים

מאי מנה אפרוחיא דקאמר שמואל. ומנה דימוסיא דקאמר ר"ב בר חייא. והביאור בזה כראה דזה ברור שבכל יום כשהיו מהפלים לפני הבורא ית"ש בודאי היו מכוונים בתפלתם כראוי להם. והא דאמר ר"ח רבה דמן יומא לא כוונת. היינו דלפי המבואר בסוגיא דבבלי זכרות (דף כח ע"ב) דהני י"ח זכרות הוא כנגד י"ח אזכרות שבמזמור הבו לד' בני אלים. וכנגד י"ח אזכרות שבק"ש (*). ומסתמא בכל זכרה וזכרה יש בה כוונות מיוחדות נגד האזכרה שכנגדה בק"ש. או במזמור הבו לד' כו'. ובה לא כוון ר"ח וטעם. רק פעם אחד ראה לכוון גם דבר זה. ועלה ספק בלבו על איזה אזכרה יכוון מקודם בזכרה שכנגדה אם על אזכרה שבק"ש. או על האזכרה שבמזמור הבו לד' כו'.

תפוחי זהב

כאשר הזריח על כלליות האדם אור התורה והמלצה והשיג רוח קדושה וטהרה. נתעוררו כל הכחות כולם. שינו בלחם. גלויות ועלמות. לפנות וסתומות. [כמ"ש שהמע"ה בשיר הקדוש שמים המה מלכות. ר"ל כי ס' כחות נמלאות בלחם אשר ישתמש בהם בכל עת. ושמונים פלגשים. ר"ל כי פ' כחות נמלאות אללו אשר ישתמש בהם לפרקים. ועלמות, היינו כחות נעלמות אלל האדם אין מספר] נתעוררו מהרדמתן להתחזק ולהתאמן לזרז א"ע להאחז בהתורה והמלצה להיות משרתי' בכל פרטי' ודקדוקי' ועי"ז נתעלו כל הכחות כולן למעלה מעלה לחיות בנועם ד' ולחיות חיי עולם האמיתי :

(*) **בירושלמי** זכרות [פ"ד הלכה ג'] קאמר הני י"ח זכרות כנגד מי ופליגי אמוראי דחד אמר כנגד י"ח אזכרות שבמזמור הבו לד' כו'. וחד אמר כנגד י"ח אזכרות יחזק ויעקב שבתורה. וחד אמר כנגד י"ח לווין שכתוב ב' משכן. ונ"ל דמחלקותם תליא בזה דפליגי שם בריש פרקין. דקאמר ומהיכן לגדו ג' תפלות. ר"ש ב"ג אמר כנגד ג' פעמים שהיום משתנה על הבריות. בשחר לריך אדם לומר מודה אני לפניך ד' אלהי ואלהי אבותי שהולאתני מאפלה לאורה. בזמנה לריך אדם לומר מודה אני כו' כשם שזכרתי לראות החמה בזמנה כד זכרתי לראות המה בזמנה בערב לריך לומר יהי רצון כו' כשם שהייתי באפלה והולאתני לאורה כך תולאתני מאפלה לאורה. ריב"ל אמר תפילות מאבות למדוס כו'. ורבנן אמרו תפילות ונתמידין גמרו כו'. וכשתיקנו אח"כ י"ח זכרות היו לריבים ע"כ לתקן כנגד עיקר היסוד של תיקון התפלה. ולכך למ"ד שיסוד התפלה הוא הודאה ושבח נגד הג' זמנים שהיום משתנה. לכך אמר נגד י"ח אזכרות שבמזמור הבו לד' כו' שכולו הוה הודאה ושבח. ותפלת הערב שהיא בקשה היא כנגד י"ח מזמורים שבתהלים עד אחר יעקב ד' ביום לרה כמבואר שם. ומ"ד תפלות אבות תקנוס ס"ל דהוא נגד י"ח אזכרות יחזק ויעקב שבתורה כיון שהמה עיקרי מיסדי התפלות. ומ"ד תפלות מתמידין גמרו. והתחלת הקרבת קרבני תמידין היה בצנין המשכן לכך אמר כנגד י"ח לווין שבמשכן :

דברים. ובפ' לזית יש בה ח' אזכרות. ובפ' שמע שאחרי ג' אזכרות. הרי י"א אזכרות ואח"כ אחד. ולכך תקנו ברכת הזינים. ברכה י"ב. וזה נכון. אך מ"מ י' לעיין קצת דמדוע נסדרו ברכות התפלה ע"פ סדר הכתוב בתורה. ולא כסדר הקריאה דשמע קודמת משום שיש בה קבלת מלכות שמים. והנ"ל בזה דהרא"ש כתב בפ"ד דר"ה סי' ג' לענין פסוקי מלכות זכרונות שופרות. ומביא דחיתא בתוספתא שאומר של נביאים וכתובים באמנע. וכתב וז"ל אע"ג שמוזכר של נביאים תחילה. אנו נוהגים למימר של כתובים תחילה משום שאנו אומרים פסוקים הכתובים שבספר תהלים. ודוד קדים להגי פסוקים דנביאים עכ"ד ע"ש. ויש להבין זה דאף דלפי סדר הזמן דוד קדים. מ"מ הא לפי סדר מעלתו נביאים קדמי לכתובים כמבואר בפ"ק דב"ב. וז"ל דאף דאללנו נביאים קדמי וחשיבי מכתובים מ"מ נגד הצורה ית"ש שניהם שוים כמו בשעה שעומדים לפני המלך. כל השרים שוים. שר האלף ושר המאה. ולכך בסדר תפלתנו לפנינו יתעלה לריבין להקדים פסוקי תהלים שקדמו בזמן. ולפ"ז י"ל ג"כ בכאן שהברכות הוא כנגד האזכרות שבק"ש לריכים לסדר לפי סדר הקדימה בתורה. ולא כסדר חשיבתן אללנו דשמע קדים שהוא קבלת מלכות שמים. וזהו שאמר שזמן אחד רצה לכוון הברכות נגד האזכרות שבק"ש. והרהר ארכבסה וריש גלותא מאן קדים עליל קומי מלכא. אפ"ל דהריש גלותא הוה קשיש מהארכבסה. וקטן במעלה ממנו. ולפני המלך אפשר דקדים בזמן וקשיש קדים עי"ל. וה"ל לעיין פ' לזית ופ' שמע. פ' לזית קודמת. אף דפ' שמע יש לה חשיבות וקדימה במעלה. זהו דוקא אללנו שיש בה קבלת מלכות שמים. אבל לפני מלכו של עולם שניהם שוים. ולכך בתפלתנו לפנינו ית"ש יש להקדים נגד פ' לזית הכתובה בתורה מקודם:

(כ) ובסנהדרין (דף קו) גבי עובדא דדוד ובה שבע. איתא

דאידמי לי' שטן כליפרא כו'. וכן דריש שז הרכס לפור כו' הר שלכם [זה המלך] לפור נדדו. הרי דמכנה השטן והיה"ר בשם לפור. ובה המללנו בדרך מוסר מאמר דור המע"ה (תהלים פ"ד) מה ידידות משכנותיך ד' נבואות. נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ד' כו'. גם לפור מלאה בית ודרור קן לה כו'. הגה כאשר התחיל לפאר אהבה משכנות ד' וחצרותיו המה הבתי כנסיות ובתי מדרשות. אמר בעד כל זה. גם לפור זה השטן והיה"ר. מלא בית ודרור קן לה. כי גם שם בבהכ"ג ובצמ"ד מלא מקום מנוחה השטן והיה"ר להסית ולהדיח גם היושבים שם. אשר שמה אפרוחי את מזבחותיך ד' כו' אשר השכינה את הכת וגורל דילה אלל המוצח. כי גם היושבים אלל ארון הקודש ואלל הבימה הדומים למוצח ד'. יסיתם היה"ר לדבר דברים בפלים או דברים אסורים לה"ר ורכילות וליגנות. וגם בעת קריאת התורה. תורת ד' ית"ש. הדומה להקדמת קרבנות. ידחם היה"ר לעונות ולחטאים:

(כא) ואונקלוס תרגם הכתוב שאמר יעקב אבינו ע"ה אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי. די נסבית מידא דאמוראה בללותי ובצעותי. וביאר מהרע"פ בספר בל"ע דרוש סי"ב. משום דפעולת החרב והקשת. המה הפכיות. שהחרב פעולתו ללחום עם האויב מקרוב. והקשת הוא להלחם מרחוק. ופעולת היה"ר הוא ג"כ מקרוב ומרחוק. כי ירד ומסית את האדם להפילו במכמורת העונות. ואח"כ עולה ומקטרג למעלה ללמד עליו חובה. ולעורר עליו את הדין. ובתפלה האדם כהוגן וכראוי. בהכנעה גדולה בשפלות הרוח. ובתפעלות הנפש מהסתכלות גודל רוממותו ית"ש לפני מי הוא עומד. ומה הוא. ובחיוזוק האמונה באחדותו והשגחתו בכל פרטי האטריות האדם. והתפעלות הנפש בכל זה יועיל הרבה להכניע לבבו הערל על אשר חטא כבר. וגם יועיל על עתיד לבלתי יחטא. והרי זה כהורג בחרב פיפיות את ילדו הרע העומד אללנו וגם יפלת

שר המצביא. לקלוע אל השערה ולא יחטיא. וכאשר נשמע הדבר במחנה השנייה חדרו חדרה גדולה עד מאוד. ויאמרו הן גוענו כולנו אבדנו. כי מי יעלה לנו למעלה השמימיה להלחם את מגדלי פורתי האויר. ומי יעבור לנו מעבר לים למדינה רחוקה להביא גם לנו אבק שרפה שאינו מעלה עשן בכדי שנוכל ללחום את שונאיו בשער. ויען להם שר המלחמה ויאמר להם חזקו ואמנו אל תיראו ואל תעזבו מפניהם. כי הלא יש לנו כלי תותח גדולים אשר יורו כדוריהם אף למעלה כמה פרסאות. ובהם נשבר ונשחית את מגדליהם ויפלו תחתיו חללים חללים. גם יש לנו איזה סם אשר נערב את האבק שרפה. ועשנו יעווה ויסמא את עיניהם. ולא ידעו איך לפנות. ויענו כל המחנה ויאמרו טוב הדבר כאשר דברת. כן העם הזה וכן הגוי הזה. אשר הוטעו ביון מזלות העבירות. החטאים והפשעים. ושני השליטים. היינו ילדה"ר הרוחני המלאכי. וילדה"ר הטבעי ההאנוני. ימשלו עליהם ממלה בלתי מוגבלת. וכאשר יתעוררו לקול הדופק על פתחי לבדיהם לאמר. שובו שובו מדרךכם הרעים כי קרוב יום הדין והמשפט לבא ומי יכילנו. והנה קול פחדים באזינו ומורא יעלה על ראשו. מה נעשה ליום הפקודה אשר יפקד כל רוח ונפש. מי ילחם מלחמתנו לנצח אויביו בשער. כי מי יוכל לעלות למעלה השמימיה להלחם עם הילדה"ר הרוחני המלאכי ולנצחו ולשוב אל ד' בתשובה שלמה. ומי יוכל ללחום עם הילדה"ר הטבעי ההאנוני. באשר הורגלנו בכל מיני האוה. וכח המדמה עם חושיו הארליים דורשים הפקידים והרגלם. וכל דבר תאוה עומד לנגד עיניו. והעין רואה והלב חומד. ואין בזה האנושי לעמוד כנגדו ולנצחו ולשוב מחטאיו ופשעיו. אם לא כאשר יעתק מושבו ומשכנו מעבר לים אשר שם כל דבר תאוה זרה להם. ולא יראה ולא ישמע מהם ומהמונם, ושוב לא יתאוה עוד תאוה. ואז נוכל לנצח את הילדה"ר התאוני הטבעי ולשוב אל ד' בתשובה שלמה על חטאיו ופשעיו. ולשמור חוקיו

יפלא כבדו כבחן בהיותו רחוק למעלה לקטרג עליו. וזה שאמר הירושלמי. שמואל אמר הלא מגית אפרוחיא. ר"ל שהי' מונה מיני הילדה"ר הנקראים לפורים ואפרוחים כמש"ל. אשר הוא ילחם עמהם בתפלתו הזכה והברורה להכניעם ולהדיחם משאתם. ולנצחם בכלי זיין שלו בחרבו ובקשתו. ור"ב בר חייא אמר שהוא מנה דימוסיא כלומר ההללות שניצל מהשטן והילדה"ר [דימוס] הוא לשון הללה בכמה דוכתי ע' בערוך] כמה הללות הוא ניצל ע"י תפלתו והכניעתו והתפעלות נפשו. כמו שביארתי במק"א מה שאומרים קודם התפלה ד' שפתי תפתח כו'. כי באמת כאשר יעלה האדם על דעתו גודל רוממותו ית"ש בלתי משוערת. ומתכלית שפלות האדם ודכאות מדרגתו. והוא עומד לפניו להתפלל לבקש חמלה וחנינה. ומגודל התפעלות נפשו מהראוי שיתבטלו כל חושיו עד אשר לא יוכל לפתוח פיו ולשונו לדבר לפניו רק ד' שפתי תפתח כו'. והיוצא מזה כי התפלה הראויה היא כלי זיין טוב כחרב פיפיות ובקשת ללחום את שונאיו ומנדינו השטן והילדה"ר. הן שגשבו אל ד' על העבירות שעברו כבר. והן לתקן נפשותינו על להבא שלא נחטא:

ומעתה נבא לביאור הכהובים שהתחלנו. ונליע תחילה ענין א'. שהי' ממלכות ממדינות ארץ אפריקה היו מתגברות מלחמה זו עם זו. וימלאו בני מדינה אחת שני המזלות אשר בהם ינצחו את אויביהם ויכריעו תחתיהם. היינו מגדלים הפורחים באויר [לופט באלאנצן] גדולים עם ככפי משום אשר יוכלו לפנות ע"י על ימין ועל שמאל. ואין עומד כנגדם. ומשם יוכלו להלחם עם מחנה שונאיהם ולנצחם ע"י כלי תותח וכדורי דינאמיט אשר ישליכו על מחנה הנצב ועל המצורים ויהרסו לרכיסים. ויפילו חללים חללים בגדודי הנצב. ועוד שנית כי השיבו לקנות במדינה רחוקה אבק שרפה שאינו מעלה עשן. ומתוך כך כאשר יפילו כדוריהם על מחנה שונאיהם. יראו על מי לירות. על שרי ופקודי הנצב. ועל

לחולי הנפש. וכמש"א ז"ל אם רעב שונאך האכיל אותו מלחמה של תורה. וגם התפלה הוא כלי מלחמה טובה להכות אויביו אחר זאשר נדמה לחרב וקשת כמ"ס למעלה. וזה שאמר "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפ"ך". זה התורה שנאמר בה דברי אשר שמתי בפ"ך. "ובלבבך" זו התפלה כמו שדרשו ז"ל ולעבדו בכל לבבכם. איזו עבודה שהיא בלב זו תפלה. לעשותו. ר"ל ע"י התורה והתפלה תוכל לעשות תשובה שלמה. וע"י נוכח לביאת הגואל כמו שאמרו ז"ל גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה בב"א:

חוקיו וזמניהו על להבא. וע"ז תעיר ותעורר אותנו תורתנו הקדושה. כי המלה הזאת. היינו מזהות התשובה. אל תדמה בנפשך שגריך אתה לעוף השמימה להלחם ולנצח יזה"ר הרוחני המלאכי. ולהצחק משכך מעבר לים לנצח הינה"ר התאוני כנ"ל. כי לא כן הוא. לא בשמים הוא כו' ולא מעבר לים הוא כו'. רק במקומך ובממך תוכל להלחם עמהם ולנצח בהכלי ז"ן אשר תחת ידיך. היינו תורתנו הקדושה אשר יפוצץ גם ברזל ואבן כמאמרם ז"ל אם אבן הוא נימוח ואם ברזל מתפוצץ. והוא תכלין ורפואה

דרוש ב.

ליום א' דכליחות קודם הוידוי

בן אדם כי תתקורר מפחד יום הבסא, ואימתה יבהלוך מלחט יום הנורא, באשר נפשך לא מטהרה, ופיך ולבך בעונות מגואלה. ואיך יליצו טוב לפני שוכן רומה, לבקש רחמים ורחינה, בעד חיותך הנדכה ונענה. הנה חבמינו ז"ל קדמו ליעצך, זאת תעשה בארבעת ימים, אשר יוקדמו לימי משפטיך, חפז וחקור לישר כומי אברייך, ולמהר לשונך והגות לבבך, והכנע ערפך לעבדות בוראך, או תשכיל ותצלית להראות מול פני בוראך, לחלות ולחנן בערך ובעד עמך.

מה הוא זה. בכל התפלות שאנו מתפללים לפני הבורא ב"ה גומרים בפסוק (תהלים יט) יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ד' לורי וגואלי. יש להבין ג"כ למה פרט לפרט מי האומר וההוגה [והאמת כי בסדר הסליחות ג"כ נאמר לשון הכתוב רק ישתנה מיחיד לרבים] ויבקש שם ד' לורי וגואלי. לורי בים. וגואלי בעמלק. ויש לבאר המשך אותן הדברים אל הכתוב. ומה כוונתו בזה:

איתא במדרש קחו עמכם דברים ושובו אל ד'. זה שאמר הכתוב קודם ישראל

אמרנו האזינה ד' בינה הגיגנו. יהיו לרצון אמרי פינו. והגיון לבנו לפניך ד' לורנו וגואלנו [בסדר הסליחות]. יש להבין מדוע יוכסלו אותן הדברים בעמם במלות שונות. אמרנו האזינה ד' כו' יהיו לרצון אמרי פינו כו'. גם למה חזר תחילה סתם אמרנו. הגיגנו. ולא יפרט מי הוא האומר וההוגה. ואח"כ ביאר בפירוש אמרי פי. והגיון הלב. ועוד דלמה לריך לפרט זה. וכי נוכל לטעות ולומר שהיד והרגל האוזן והחוטם מדבר וחושב. גם סיום המאמר ד' לורנו וגואלנו

יולאים לחולין בשום אופן. ועליהם לא נאמר ואלו פריצים וחללוהו ונעשים כחולין ותו אין קדושתן עליהם:

והנה זה ידוע דאין קדושת הגוף חלה על בהמה בעלת מוס כיון שאינה ראוי'

לקרבן. ומעתה יש להבין דאיך חל קדושת הגוף על כלל ישראל. לפי מש"כ חכמי

המקובלים דרמ"ח אברים ושם"ה גידים שישנו באלהם הוא כנגד כללויות מלות התורה

רמ"ח מלות עשה ושם"ה לא העשה. וכאשר האיש הישראלי מקיים כל מלות התורה

בעשה ול"ת אזי מתעלמים ומתדבקים כל אבריו וגידיו בקדושת התורה דמתקריא

ברהא דמלכתא. גם בקדושת המלות ובקדושתו יתברך. ושם"א הכתוב והתקדשתם

והייתם קדושים כי קדוש אני ד' כו'. ר"ל שתתעלמו בקדושתו ית"ש. ושם"א וראו כל

עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך כו'. ר"ל באשר שיתעלם ויתקדש כל גופו בקדושת

הבורא ית'. ובזה נקרא עליו שם ד'. וזה שאמרו כל עלמותי תאמנה ד' כו'. היינו

שיקיים כל מלות התורה בעשה ול"ת ויתקדשו ויתדבקו כל אבריו וגידיו בקדושת שמו

יתעלה ע"י קיום כל המלות. וזהו אמירתם ודיבורם. ואפשר לפרש בזה מה שאמרו

בשיר הקודש הראיני את מראיך השמעיני את קולך. דה"ל למימר הראיני מראיך

השמעיני קולך. רק דר"ל שהקב"ה מבקש מאיש הישראלי שיראה מראה הבורא ית'

עם מראהו. וישמע אותו יתעלה עם קולו (*) ובזה יתבאר מה דאיתא בילקוט הראיני את

מראיך

ישראל לד' ראשית תבואתה כו'. ובפשטות אפשר לומר דהיב עעמא דלכך נוטיל תשובה

אלל ישראל משום שהם קדושים אל ד'. וכבר קדש שמים. אמנם יש לעורר קצת

ע"ז דמדוע הביא הק' קרא דנביאים הלא כמה מקראות בתורה מבואר מקדושת

ישראל. והתקדשתם והייתם קדושים. כי אני ד' מקדש. וגם למה לא הביא הק'

קרא על ריש הפסוק. שובה ישראל. והנראה להעמיק קצת בזה. דהפ"ד ביאר

הכתוב הלו באופן זה. דהנה זה ידוע שיש שני מיני קדושות בדברים הנקדשים. קדושת

הגוף. כגון בהמה לקרבן וכלי שרת. וכן תרומה ובכורים. דכל הני אין להם פדיון.

ויש ג"כ קדושת דמים. היינו כל הדברים הנקדשים לבדק הבית. וכן בהמה בעלת

מוס שאינה ראוי' לקרבן דנפדה. וקיה"ל דאין מוטל אחר מוטל אלל בהמה וכלי שרת

בלבד. משום דכלל הקדשות אס מעל אחד. היינו שנתמש בהן שנהגה ופגם אותם חייב

צקן וחומש ובקרבן מעילה ויולא לחולין וא"ל להיות בהן ב' מעילות כיון שכבר

יולא לחולין. אלל בהמה הראוי' לקרבן וכלי שרת דהו קדושת הגוף ואינו יולא לחולין

יש בהם מוטל אחר מוטל. ועשרה אנשים שרכבו ע"ג בהמת הקדש כולן מעלו. וזה

שאמר הכתוב קודש ישראל לד' ראשית תבואתה. היינו דקדושת ישראל אל ד' הו

קדושת הגוף כתרומה ובכורים דאינו יולא לחולין בשום אופן. ולכך כל אוכליו יאשמו

ונתחייבו כמועלים בהקדש משום שאינם

תפוחי זהב

(*) **במדרש** שיר השירים. הראיני את מראיך השמעיני את קולך. זה הקול שלפני הדברות שנאמר כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע. כי קולך ערב ומראיך

נאור זה הקול שלאחר הדברות. ודברי המדרש סתומין. והנראה צביאורו משום דבעיני התורה והמלה ישנו שני חלקים. חלק מעשה המלות וחלק העיון והלימוד.

ובמעשה כלל המלות הוא מוצק ומטהר כל גופו של האיש הישראלי. אבריו וגידיו. אשר יזהירו כוזהר הרקיע. וכמאמר הכתוב. גם עבדך נזהר בהם. לשון זוהר. ובעיון

ולימוד התורה הוא מתקן כח הדיבור והקול. ופשטות הבנת לשון נעשה ונשמע הוא על ב' החלקים. נעשה הוא קבלת חלק המעשה על עצמם. ונשמע הוא קבלת חלק העיון

והלימוד שמישה הוא לשון הבנה. ובא בעל המדרש לרמוז משום דהו ק"ל לשון הכתוב דלמה היפך הסדר. בתחילה אמר הראיני את מראיך מקודם ואח"כ השמעיני קולך. ואח"כ

היפך

על כל הגוף האברים והגידים. יעמוד להם זכות אברהם (*). הרי כשעוברים על מצוות התורה בעשה ול"ה נקראים מחוסרי אברים. ולפי דברינו אלה יש לעורר דא"ק נזכר לומר שישראל קדושים בקדושת הגוף. והלא המה בכלל בעלי נומין ומחוסרי אברים ר"ל. צביטול כמה מצוות עשה. וגם בעצירות גדולות. כמו לינות. רכילות. לשון הרע ודומיהן והוה כמו שניטול רוב המדבר שבלשוננו. בלב חורש און. דהוה כניטל הלב. ועוד בכמה עבירות גדולות אשר יפגמו אבריו וגידיו ונעשו בעלי נומין ומחוסרי אבר. ואינם ראויים לבא לפני המלך. אולם מתישב זה לפי מאי דקימ"ל דעל בהמה בעלת מוס עובר חלה קדושת הגוף. ולכך גם באיש הישראלי דאע"פ שחטא ישראל הוא. ומבואר בפ' בתרא דיומא דאם עושה תשובה מואהבה וזוהי נעשו לו כזכות. ולא נשאר עליו שום רוע עבירה. ולכך הוה כבעל מוס עובר (*). ומכ"ש לפי מה שיבואר להלן בדרשוני דבתשובה מאהבה נעקר החטא למפרע. והוה

אה מראך ע"י מעשים טובים. השמיעני אה קולך בתורה. והבן. אמנם אם פעולותיו המה נגד מצוות התורה ולזון הבורא. יפגום אבריו וגידיו. וע"כ צביטול מ"ע ול"ה נעשה בעל מוס ונומסר אבר. ויבין שמטמא את האבר וכמאן דליחא דמי. וכאשר עובר ח"ו על כל מצוות התורה. נחסרו כל אבריו הרוחניים. וכמאמרם ז"ל רשעים בחייהם קרואים מתים. וזש"א הכתוב מכף רגל ועד ראש אין בו מחוס. היינו שכל אבריו נטמאו בטומאת הס"א ר"ל מחמת העבירות על כל מצוות התורה. ודוד המלך ע"ה אמר. אספר כל עמלותי המה יביטו יראו בי. ר"ל אספר כל עמלותי אם המה בשלימות ברוחניותם. ומעטם שהמה העלמות והאברים. יביטו יראו בי. היינו במפעלי אם לטב או למוטב ח"ו. ובילקוט פ' לך לך איתא וירד העיט על הפגרים וישב אותם אברים. ח"ר עזרי' לכשיעשו בניך פגרים בלא גידים ובלא עמלות זכותך עומדת להם. והיינו דר"ל לכשיעברו על כל מצוות התורה. ויעשו פגרים בלא שום רוח קדושה וטהרה

תפוחי זהב

הפך הסדר. כי קולך ערב ואח"כ ומראך נאוו. וע"כ ביאר דעל שני זמנים קאי הא"י קרא על קודם הדברות שאמרו כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע. שהקדימו מעשה המצוות לחלק העיון. והוה שגגה הקב"ה. הראינו אה מראך. שתוכך כל אברך ממעשה המצוות כמו שאמרת וקבלת עליך נעשה. ואח"כ השמיעני את קולך שהוא חלק הלימוד והעיון שהוא כנגד נשמע. ומה שאמר כי קולך ערב ומראך נאוו. זה קאי על אחר הדברות שאמרו ושמענו ועשינו [פ'] ואחחן פ' כ"ד] שהקדימו חלק העיון שהוא כנגד הקול. ואח"כ חלק המעשה שהוא כנגד המראה. וזה נכון מאוד :

(*) שם בילקוט. וירד העיט על הפגרים. וישב אותם אברים. נסב אברהם מכוסה והוה מכיס להון ולא הוה מתכחשין. ואף ע"פ כן וישב אותם אברים בתשובה. ע"כ. הביאור בזה נראה. דהנה בתרגום יונתן ב"ע ותרגום ירושלמי ביארו דהאי עיט דכתיב בקרא. היינו ד' מלכיות הקדמונים דדמיין לעופא מסאבה ע"ש. וס"ל כשיסת ר' נחמי' במדרש ובילקוט שם דהאי ענלה משולשת כו' דשרי ישראל הראה לו. או על כלל ישראל שמקריבין לפניו קרבנות מחלו המינים עש"ה במדרש. והמה הפגרים אשר נתן אברהם איש בתרו לקראת רעהו. ומפרש וירד העיט לשון שליטה כמו הוא רודה כו'. היינו שהשליט הארבע מלכיות על ישראל שיהיו רודין ומכים אותם ולא יופיל כלום. רק בסוף ישובו בתשובה בזכותו של אברהם. והוה שסיים אח"כ ח"ר עזרי' לכשיעשו בניך כו' זכותך עומדת להם. היינו שזכותו של אברהם זכו לשבו וקאי אלמעלה ע"ש :

(*) ובוה יש ליישב הא דקאמר קודם ישראל כו' ראשית תבואתה. ולא קאמר כבהמת קרבן וככלי שרת. היינו משום דבהנך יוכל להזדמן שילאו לחולין ע"י פדיון

קחו עמכם דברים ושובו אל ד'. היינו מאהבה כאילו לא חטא מעולם. זה שא"כ קודם ישראל לד' ראשית תבואתה כו' ר"ל דמעתה מחשבב הק קרא דמבואר דקדשי קדושת הנוף אף דהוו בעלי מומין ומחוסרי אבר. משום דבתשובה מאהבה הוה כמו שלא חטא כלל מעולם. ולכך חלה עליהו קדושת הנוף :

הוה כאילו לא חטא כלל מעולם. וכאילו לא הי' בע"מ כלל. וביומא (דף פ"ו) רמי כתיב מד ד'. וכתיב אל ד'. כאן מאהבה. כאן מיראה. ר"ל דאם עושה תשובה מיראה הוא עד ד' ולא עד בכלל. אבל אם עושה תשובה מאהבה. מגעת התשובה אל ד' וכאילו לא חטא כלל. ומכניסין אותו במחילתו של הקב"ה. וזה שאמר הילקוט

והנה

תפוחי זהב

כגון בהמה שנעשית בע"מ קבוע וכן כלי שרת שנשברו שאינם ראויים עוד דנפדין. משא"כ תרומה ובכורים דאינו יונא לחולין בשום אופן בעולם. וכן הוא קדושת ישראל משום ד'ישראל חט' שחטא ישראל הוא ואין לך דבר שעומד בפני התשובה. והנה המפרשים הקבו דאך יוכל להיות שיועיל תשובה למ"ד בע"מ נדחים. וכיון שחטא האדם וגדחה ממחילתו של הקב"ה אינו חוזר ונראה להיות כבתחילה קודם החטא. ויש שחירטו פ"פ שיטת ר"א (זכחים דף ל"ב) דכל שבידו לא הוה דיחוי. וה"ל כיון שהתשובה בידו לעשות לא הוה דיחוי. אמנם גם ע"ז קשה מהא דס"ל לר' יוחנן דאבל חלב והפריש קרבן והמיר דתו וחזר בו הואיל וגדחה ידחה. הרי דאף שבידו לשבז מ"מ אמר' דהוה דיחוי. וע' בתוס' זכחים (דף י"ב ע"ב) ד"ה ושמע מינה כו' שכתבו דמה שבידו לשבז אינו מועיל רק לענין דיחוי דמיקרא דלא ליהוי דיחוי. ולכך לא נקט ר"י בהפריש קרבן אחר שהמיר דתו משום דלא הוה דיחוי דמיקרא ובידו ולא הוה דיחוי. אבל בגמרא וגדחה לא מהני מה שבידו לשבז דלא ליהוי דיחוי. ובזה אפשר לבאר הכתובים [ירמ' ב'] ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת ואיך נהפכת לי סורי הגפן נכרי'. כי אם תכבשי בגתך ותרבי לך צורית נכתב עונך לפני כו'. ר"ל ואנכי נטעתיך כו'. והיית נראה לבא לפני מלכו של עולם. ואיך נהפכת כו'. וגדחת מלפניו ולכך כי אם תכבשי בגתך כו' נכתב עונך. ואיך חוזר ונראה. ואפשר לומר דבזה פליגי ר' יוחנן ור' אבהו בסנהדרין [דף ג"ט] דליתא שם אר"י כל הנביאים לא נהנבאו אלא לבעלי תשובה אבל לדיקים ענמן עין לא ראתה אלהים וזאתך ופליגי דר"א דא"ר אבהו במקום שבעלי תשובה עומדין שם אין לדיקים גמורים יכולים לעמוד ע"ש. ד"ל דר"י לשיטתו דס"ל דהך דינא ד'כל חלב והמיר דתו כו' הואיל וגדחה ידחה ואף שהי' בידו לשבז מ"מ אינו חוזר ונראה. ולכך ס"ל דבעלי תשובה אינם יכולים להגיע למדרגתם של לדיקים גמורים. משום דכיון שנדחו אינם חוזרים ונראים. ור' אבהו ס"ל דלא הוה דיחוי כלל משום שהי' בידם לשבז. ולכך ס"ל דבעלי תשובה לא גריעי מלדיקים גמורים. ואדרבה עדיפי משום שיש להם הרבה מלות יותר מלדיקים גמורים. משום דגם העבירות נעשים אלול מלות דדונוות נעשים להם בזכיות. ונוכל לומר דהא דאמר ר' אבהו בזכחים שם. הך דינא דנראה וגדחה אינו חוזר ונראה באכל חלב ונשתטה כו' ולא נקט בהמיר דתו. משום דס"ל דהמיר דתו לא הוה דיחוי משום שבידו לשבז ולשיטתו איזיל דבע"מ עדיפי מנ"ג. ולכאורה הי' אפ"ל לפנ"ש דבתשובה מאהבה נעקרו החטאים למערע והוה כאילו לא חטא כלל מעולם. ואיגלחי מילתא למפרע דלא הי' דחוי כלל ולכך חוזר ונראה. אך מדאמר' בזכחים שם באכלו חלב והפריש קרבן והורו ב"ד שחלב מותר ואח"כ חזרו בהם דה"ל דחוי ואף דחיוין דעשו ב"ד ואיגלחי מילתא דלא הוה דחוי כלל ואפ"ה אינו חוזר ונראה. וכן מבואר בירושלמי פ"א דהוריות ה"ב ע"ש. אלמא דגם בכ"ג הוה דיחוי. ואפשר לומר דהוה מלת הרחמים שמקבל שבים אף שנדחו כבר חוזרים ונראים [וע' בדרוש אלה ג'] -

והנה

בעלמינו. מי המה הצעלים? הלא אנחנו בעלמינו. וכאשר ימלא פסול באחד מהשלשה דברים הנ"ל לא ירצה לקרבן ונקראים בזוי שמו ית' כמאמר הנביא [מלאכי א'] לכן אחיי ורעיי קומו נא ונעלה במסילה העולה בית אל ונחפשה דרכיו ונחקורה ונשובה אל ד'. להכשיר את עלמינו לקרבן לפניו בכל הג' דברים. שלא יקרא עלינו מקרא שכתוב זבח רשעים תועבה. ואינו מרצה ומכפר. ונראה שלא ימלא לבנו שמץ פסול הפוסל בכהנים. אשר אנחנו מוכנים להיות כהנים משוחי ד'. ונעזר עלמינו ממומאת הנפש. וגסיר מעלינו הבגדים הזואים ונלבש מחללות. היינו מדות טובות והגזרות. מה הוא רחום אף אתה רחום כו'. ונחזור לתקן כל גופנו. היינו לשוב על כל החטאים השייכים לכל אברי הגוף. לכל נהי' בעלי מומין ומחוסרי אבר. והעיקר לתקן את כל כלי המבטא אשר שחתנו במחלוקת וליזנות. רכילות ולשון הרע. מלבין פני חבירו דברים מתכבד בקלון חבירו. דברים בטלים בזהכ"נ ובזהמ"ד וכהנה רבות. ולכך תקנו קדמונינו ז"ל להתחיל לומר סליחות באשמורת ארבעה ימים קודם ר"ה. כמו שהקרבן טעון ביקור ד' ימים קודם הקרבתו שיהי' נקי מכל מום. כן אנחנו לריכים לתקן מעשינו בתשובה בכדי שנהי' נקיים מכל מום ליום הדין. ונבקש מהבורא ית"ש שיקבל תשובתינו

תפוחי זהב

והנה מש"כ התוס' בהפריש קרבן והמיר דמו אין זה קרוי בידו. הוא קצת דוחק. ולולא דבריהם הי' אפ"ל ע"פ מש"כ הרא"ש בסוף מ"ק לחלק בין דיחוי דחפלא לדיחוי דגברא. דכי אמרי' אין דיחוי אלא מלות דוקא בדיחוי דחפלא. אבל אם האדם דחוי בשעת חיוב המזבח נדחית ממנו לעולם [ובתשובה הארכתה הרבה בזה]. ולפ"ז י"ל גם בזה דכי אמרי' לאין דיחוי דבר שבידו. דוקא בדיחוי דחפלא ודקרבן. אבל בהמיר דמו דהוה דיחוי דגברא אינו מועיל מה שבידו לשוב דלא ליהוי דיחוי. וע' זבחים (דף יב ע"ב) דלשיטת רש"י דך דהמיר דמו לא הוי רק דיחוי דגברא. ולשיטת התוס' הוה ג"כ דיחוי דקרבן. ובה"ל הא דאמרי' שם (דף נט ע"א) בהקדים עד שלא נפגם המזבח ונפגם המזבח דהוה דיחוי אף שבידו לתקן המזבח. משום דזה מיקרי דיחוי דגברא מה שאינו ראוי להקריב על מזבח פגום [ובתשובה הארכתה רבה בכל הפרטים] מיהו כ"ז נקרה הא לגבי קדשים או מזבח אשר מוטלת על האדם אבל מה שנדחה האדם מהבורא ית' מיקרי האדם חפלא ולא גברא. ולזה שפיר מועיל מה שבידו לשוב דלא ליהוי דיחוי. וזה נכון ואכ"מ להאריך בזה :

והנה בהמה בע"מ עובר אף דקדשה קדושת הגוף. מ"מ כל זמן שהמום בה פסולה לקרבן, והמקריב אותה עובר בלאו. ולא ירצה לקרבן עד שיעבור מומה המום. כדכתיב מוס בם לא ירצו לכם [פ' אמור]. ואיחא במדרש בכל הקרבנות נאמר והקרבתם וכו' [בקרבת ר"ה] נאמר ועשיתם מעלה אני עליכם כאילו עשיתם את עמיכם. וכמ"ס העט"ז שמחשיב הקב"ה את כל אחד מישראל כאילו הקריב את עלמו לקרבן לפניו. ובגמרא דר"ה איחא מעלה אני עליכם כאלו עקדתם את עמיכם. ומאחר שהקב"ה ברחמיו מחשיב אותנו כקרבן לפניו ביום הדין. ע"כ אנחנו לריכים לידע מה המה הדברים הפוסלים בקרבן בזמן שבהמ"ק היה קיים. ומה נלמוד לידע איך להתנהג אצל הקרבן שהקב"ה מחשיב אותנו. והנה פסולי הקרבן המה שלשה. פסול בקרבן עלמו. מוס קבוע ועובר ונעבדה בה עבירה ושאר פסולים. פסול בכהנים המקריבים בע"מ ועמא ומחוסר בגדים. פסול בהצעלים זבח רשעים תועבה. וכאשר נעלה על לבנו להתבונן בהקרבן שהבורא יתברך מחשיב אותנו ביום הדין. באלו הג' דברים אשר פסולי הקרבן והכשרו תלוי בהם היינו מי המה הקרבנות? הלא אנחנו בעלמינו. מי המה הכהנים שלוחי דרחמנא? הלא אנחנו

ובאופן אחר יש לפרש דבפיוט ר"ה אנו אומרים ארץ ודריה יצפו לדין ויחתו ויחדדו מאימת הדין. ואין לזה ביאור כלל. דמדבר שאלם חרד אינו מלפני שיבא. ולדבר שהוא מיחל ומלפני אינו חרד ממנו. והמה דברים הסותרים זה לזה. והנראה בביאורו דהנה ישנו בעולם שני כתי אנשים. היינו דישנו אנשים אשר שלום ושלום במגורתם. והשקט ובעט במנוחתם. ולער ויגון אין להם. ואין פרץ ואין יולאת ואין לוחה בביהם. ועיקר מבוקשם ביום הדין הגדול שלא יופחת ולא יוגרע חלקם בחיים. ושלא ישתנו ח"ו לרוע. ומה' השנה הבאה עליהם כבשנים קדמוניות. רק דעיקר פחדם ומוראם מיום הנועד אולי יוגרע חלקם בחייהם. ורעדו יאחזום מאימת הדין אולי יופחתו ויקופחו מבתחילה. ועוד ישנו אנשים. והמה רוצא דעלמא אשר חיי לער יחיו. ויבלו ימיהם ביוגן ואנחה. וחייהם אינם חיים מעניות ודוחק הפרנסה. מלרות המתרגשות לבוא עליהם. מלער גידול בנים. ועוד לרות כהנה וכהנה אשר עלמו מספר. והמה מחכים ומיחלים על יום הדין אולי ירחם ד' עליהם ויטיב מצבם ויחללם מלרותם. וזה שאמר הפייטן ארץ ודריה. יש מהם אשר יצפו לדין אולי ירחם ד' עליהם. ויש מהם אשר יחתו ויחדדו מאימת הדין. באשר מורא יעלה על ראשם אולי יופחת ויוגרע חלקם. וזה שאמר זוחלים ורועדים מיום בואך. היינו הכת הא' שאינם יראים רק נוחמה היום בואו לדין. שמה ח"ו ישגה חלקם לרוע. חלים כמבכירה. ר"ל הנוצרת שיש לה יסורים גדולים בעת ליתה. והיא מפחדת מאוד אולי יומשך גודל יסוריה זמן מה אשר לא תוכל לסובלם. כן הכת הב' מפחדים מזה שמה יומשך לרוביהם עוד. וזהו מעברת משאך. היינו המשא עברה שנושאים עליהם ולא יוכלו עוד לסובלם. והנה עתה בעוה"ר כמעט אין לך אדם אשר לא יהי' מהכת השני'. זה יהמה מקירות לבו על דוחק פרנסתו כי אין לו במה לפרנס בניו וב"ב. וזה יחזונו במר רוחו על אבדן רכבו. והעניות

תשובתו ויטורנו מחמתאמינו ונהיה נקיים מכל מום וחסרון. ונעלה לפניו לרצון כקרבן גמור המרלה ומכפר. כאשר הבטיח לנו בחזרתו. מעלה אני עליכם כאילו עשיתם עצמיכם לקרבן. וזש"א הפייטן למען שמך ד' תחיינו ובלדקתך תוליא מלרה נפשנו. ר"ל למען שמך ד'. היינו הוי' מדת הרחמים תחיינו. ר"ל שתקבל תשובתנו ונהיה נקראים חיים בכל אברינו וגופינו. וא"כ ממילא. ובלדקתך. שאתה פושה עמנו שאתה מחשיב אותנו כקרבנות שמכפרים ומרלים. תוליא מלרה נפשנו. מכל הנרות המתרגשות לבא עלינו ח"ו :

ובפזמון הכליות אנו אומרים זוחלים ורועדים מיום בואך. חלים כמבכירה מעברת משאך. והביאור בזה נראה. דנעים זמירות ישראל אמר [טהלים קיט] סמר מפחדך בשרי וממשפטך יראתי. והסביר בזה לאיש הנקרא לבא לפני המלך לזון לפניו בעסק ביש מדיני נפשות אשר עליו. והנה האיש הזה פחד ורעדו יאחזו מאימת המלך ומהדר גאונו אשר הוא מוכרח לעמוד לפניו. ולא הורגל בזה אף לפני שרים וסגנים שלו. ומלבד זה רתת ומורא יעלה על ראשו מאימת הדין והמשפט אשר יאז מאת המלך אם לחיים או למות. או לאיזה עונש אחר מיסורים קשים ומרים. וזה שאמר דוד המע"ה. סמר מפחדך בשרי. היינו מפחד מלכי המלכים ואדוני האדונים ומהדר גאונו אשר מלא כל הארץ כבודו. וגם מלבד זה ממשפטך יראתי. כי לא ארע איך אלא ממשפט בית דינו הנדק. וזהו שאמר הפייטן זוחלים ורועדים מיום בואך. היינו מיום בואו אלינו כמ"ש דרשו את ד' בהמלאו. אלו עשרה ימי תשובה. רעד יאחזונו. וגם כי חלים כמבכירה מעברת משאך. ביאורו כמ"ש וישא משאה מאת פניו. דהיינו נחיות וחלקים. ר"ל דחיל ורתת יאחזונו פן ואולי ח"ו יתקן להם ביום הדין חלק רע מלא עברה וזעם. וזהו ביאור עברת משאך היינו החלק העברה והזעמי שהתן :

והעניות מחזירים אותו על דעתו ועל דעת קונו זה יאנח באדיקות מנרות בניו הנחמדים. וזה יספוק כף על כף מנרות הוריו וקרוביו ומיודעיו. ומלבד כל הנרות הרבים אשר הוטל על כל איש בפרט. הנה הנרות הגדולות הכלליות אשר לא ירפנו. ובכל יום ויום הולכים ודלים. דוויים ספוחים ומדולדלים. ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחזירו מהנרות הרבות ומהנרות אכזריות שבו"ל עלינו. ובפרט מה שנעשה כעת בחו"ל כתות כתות. חבורות חבורות. שונאי ישראל לרדוף אותנו בעלילות שוא ושקר ומדומים אשר ידיו עלינו [והודות לך' אשר ממשלתנו הרומומה תשים מעצור לכל יהיו חבורות כאלו בתוך ממשלתה] ולרדוף אותנו ככל אשר יוכלו. הן בעיני חומריות והן בעיני הנפש :

וידרד המלך ע"ה התאזין במר רוחו על
מלכמו בגלות המד הזה . ואמר
למאה לך נפשי . כמה לך בשרי בארץ יה
ועיף בלי מים . ולימא במדרש כמה לך
בשרי ככמהיות הללו . מליאתם וביאורם
בוה! דהנה ידוע מה שאמרו ז"ל [רפ"ג
דעירובין] דכמהין ופטירות מאוריא קרבו
ולאו גידולי קרקע נכו . ובכמהין ישנו איזו
מינים הטובים למאכל ומתוקים לחיך . באשר
גידולם ויניקתם הוא במקום אויר לח וטוב.
גם ישנו כמהין אשר המה לנומות ומרים
ומות בסור . באשר מקום גידולם במקומות
יבשים . ויניקתם הוא מאויר מעופש . זה
שאמר בהשפכות נפשו עלינו , למאה לך

נפשי. הן בענינים נפשיים אנחנו נמאים מאוד. באשר יחסר לנו מזות רבות אשר לא נוכל לקיימם בארצות פזורינו. גם אין לנו כעת בגלותינו השפעת קדושה וטהרה המקום. גם בענינים חומריים אנחנו ירודים מאוד. באשר כל אומה ולשון יושבים שלום ושקטם במנוחתם ונחלתם. נחלת שדה וכרם. ויש להם יסוד מוסד לחייתם. באשר משמני הארץ מושבם והיא נתן להם לחם וכל דברם. עדרי לאן ומכלאות בקר. אבל אנחנו במקומות פזורנו אין לנו לא ממל המזים ולא משמני הארץ. ואין לנו לכליות אומה הישראלית שום יסוד ומקור למחייתנו ולפרנסתנו. רק מדברים רוחניים אשר ירית אחד חיזה עסק וחיזה ענין אשר יוכל להשתכר. והרוח נשבה בו ואיננו. והמשתכר משתכר אל גרור נקוב. ואין בו ממש. ומה גם כי עקרי ושרשי העסקים והדברים שאינם ממשיים שמתפרנסים מהם הוא במקום דחוק מאויר מעופש. היינו באשר אנחנו דוחקים זה"ז. וכמעט אין לך ענין ועסק מעסקי מחייתנו אשר לא יתערב בו חיזה איסור. גבנת דעת. ואונאת דברים. ואפשר חשש גניבה וגזילה ממש ואונאת ממון. וזה שאמר כמה לך בשרי ככמהין הללו. ר"ל דגם בענינים גשמיים אנחנו ככמהות הגדלים מאויר. ומה גם. בארץ ליה ועיף בלי מים. ר"ל במקום אויר מעופש ויבש מקורו. וזה שאנו אומרים בסליחות ראה עמידתנו דלים וריקים. היינו שחבצ במצבנו כי אנחנו דלים בעניני הגופניים. וריקים בעניני נפשיים. ריקים מתורה ומלות.

תפוחי זהב

(* והפייטן) אומר באין מליך יוסר מול מגיד פשע תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט. ולדקנו במשפט כו'. ולשון תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט מחוסר ביאור. וגם באשר אין כאן מי שימליך בעדנו אין לנו לבקש רק רחמים ולא משפט. והנראה בביאורו דהוה שאנחנו מבקשים מהבורא ית"ש. באשר אין לנו שום מליך שימליך טוב עלינו שיהי' הוא ית' המליך טוב בעדנו מדוחק מחייתנו ופרנסתינו. וכמלה"כ מהר יקדמונו רחמין כי דלוננו מאוד. וכמאמר ההמוני דלות עושה פסלות. וזש"א תגיד ליעקב. היינו בעד יעקב. דבר חוק. ענין מזונותם ומחייתם [וכש"ז ז"ל חוק לישגא דמוזני הוא דכתיב ואכלו את חוקם] ואח"כ יהי' המשפט. וא"כ ילא מזה שתלדקנו במשפט:

ומאות, מקדושה וטהרת הנפש, וזה שאמר דהנוע"ה. כי שחה לעפר נפשינו דבקה לארץ בעננו, היינו בעינים נפשיים שחו לארץ, ובעינים חומריות עסק מחייתנו ופרנסתנו דבקה לארץ, וע"כ נבקש מאתו ית"ש, קומה עזרתה לנו. והנה בעמדתנו כעת לבקש רחמים וחינה מצפל הרחמים על רוע מזכינו מאוד בצנפיות ובחומריות, פנינו לימין ואין עוזר. לשמאל ואין סומך ואין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים. ע"כ אחי ורעייה הודירו כנחל דמעה לכבות את האש המתלקחת הבוררת בקרבנו אשר אכלה כבר את כל מחמדנו ואין מנצח, ואין לנו רק גוייתנו ונפשות צ"ב המדולדלים. וע"כ נחוס ונרחם עליהם כי המה יתר הפליטה לנו, ונחפז אל ד' שלא ניגע לריק ולא נלד לבהלה שיהיו עובדי ד', מחזיקי הדת ולומדי תורה, כי זה כל מגמתנו ונחמיתנו, אבינו שבשמים הגה טעם והטובה יאחז לך להושיע, עשה לנוען פורתך הקדושה העיונה והשכוחה, עשה למען לומדיה כי נמטעו ושחו:

ובסדירות אלו אומרים עשה למען יונקי שדים שלא חטאו עשה למען גמולי חלב שלא פשעו כו'. ויש להבין ד"ז. דהא כל ענין הסליחה הלזו לחפש כל עיני זכות שיגיעו בעדנו, ומה זכות הוא זה מיונקי שדים וגמולי חלב שלא חטאו ושלל פשעו. והא גם מלות ומע"ט ג"כ לא עשו ואין כאן לא זכות ולא חובה, ובפשטות אפ"ל עפ"י המדרש אדם ובהמה חושע ד' אדם בזכות בהמה. ויש להעמיק קצת בזה ולהחמיק ע"פ הסדר. איש אחד ה' לו בן יחיד יקר לו מאוד חלוש המינ, ואשתו בנו זו כלתו, היתה מורת רוחו וכעסו בכל דבר ובכל ענין שה' צביתו, כי היתה בעלת מדות רעות, ופעמים רבות היה רוצה לגרשה מביתו רק שהיה חס על צריאותו בנו היקר אשר יהיה לו עג"ז מזה. ויקר מקרה שמת בנו ר"ל, ואז כלה כל חממו בכלתו, ויגרש אותה מפניו שלא תבא על מפתן ביתו, ועבור

בניה נכדיו הקטנים יונקי שדים וגמולי חלב שכן מינקת ופדגוגית שתיק ותגדל אותם. ויהי כאשר עברו איזה ומים באתה כלתו אל חותנה בתחוננים, ואמרה אליו אף כי בודאי אתה הדרך מה שגרש אותי מביתו כי עויתי נגדו הרבה, אולם זאת אשר שכן מינקת נכריה להניק ופדגוגית נכרי' לגדל נכדיו בניי היקרים, הלא טוב יותר הרבה שיתן לי המשכורת ואני אחי' המינקת ואני אגדל אותם באופן טוב יותר הרבה מאשר תגדלם. אשה נכרי', כי המה בניי פרי בטני ילדי שעשועים יקרים אלני מאוד, ויען לה חמי' הן לדקת בדברך כי בודאי אתה תרחם עליהם הרבה יותר מאשר נכרי' ותשגיח עליהם בעינא פקוחא, אך יראתי מאוד מדרכי חינוך שתגדלם ותדריכם עפ"י ההגותך ורוע מדותך, ואם תגדלם אשה נכרי' תחנפו אותם כפי פקודתי וזיווי. ותען לו כלתו ותאמר גם אני אשמור פקודתך בכל אשר תצווי איך לחנכם ולהדריכם. וידוע מאמרם ז"ל הקב"ה זון ומפרנס ומכלכל כל העולם כולו מקרני רחמים עד צ"י כנים, רק האדם כשהרע את מעשיו קיפח פרנסתו. וזהו שאנו מבקשים מאתו ית' עשה למען יונקי שדים שלא חטאו כו'. ר"ל אף אם ח"ו נגזרה גזירה דחוקה על האב והאם, וישאלו הבנים קטנים יתומים ר"ל, ותלמדך אתה לזון ולכלכל את היונקי שדים וגמולי מחלב כי לא חטאו ולא פשעו ולא הרעו מעשיהם, ותלמדך לחפש אחר מניקות ופדגוגיות נכריות להניקם ולגדלם, הלא טוב להם יותר שיחיו האבות והאמהות והמה יזונם ויגדלו אותם, והמה יחוסו וירחמו עליהם יותר באשר המה פרי בטנם, ואם תאמר המניקות והפדגוגיות שיכין עבורם הצורא ית"ש יחנכו וידריכו אותם כפי רצונו ית' ע"פ דרך התורה והיראה, ע"כ אנו אומרים עשה למען מניקות של בית רבן, ר"ל שגם אנחנו נדריכם בדרך ד' ללמדם תורה צבית רבן, ומאחר שיוכל להיות שיעקר חיותנו בזה העולם הוא בגין צינו ובנותינו, איך לא נבזש ולא נכלל אשר כל עמלנו על צ"ב שיהיו יודעים כתב ולשון

בעולם העליון מגדול ועד קטן, ואחר איזה עשירות בשנים יהי' נקרא פתאום עוד הפעם לכם המשפט, וישאל על מה, ולמה. ושיבו אותו. על חילול שבת, על אכילת טרפות, ועוד על איסורים חמורים כהנה. ויתפלא מאוד איך יוכל היות בעלמא דקשיט שקר כזה, להעלות עלי דברים אשר מעולם לא עלה על לבי, ויענו אותו לאמר, הלא נכרך עשה כל העצירות החמורות הללו, ובגרמתך עשה כל המעשים הרעים הללו, וגרמא בניזקין חייב דיני שמים. ועפ"ז אפשר לפרש מאה"כ פוקד עון אבות על בנים על שלשים כו' דר"ל מה שהעון האבות על בניהם ובני בניהם, היינו שהמה גרמו לבניהם שיחטאו ולכך הוא פוקד עליהם ד"ז *), ואוי לו לאדם שיחטא על חטאיו חטאות דורותיו הבאים, ואיך נוכל להעלים עין מחינוך בניו לעבודת ד' ולקיום מלותיו למען יהי' דור ישרים, ויבורך ברוך שזה ילד ברוך שזה גידל:

והנה אנהנו אומרים בסליחות הגשמה לך והנוף פעלך חוסה על עמלך. הגשמה

ולשון, ועל הדרכת תורה ומצות ויראת ד' לא נשים עין עליהם, הלא מוטל עלינו מצות החינוך לחנכם במצות. ומצות עשה ו' מ' תם אותם את בניכם. אוי לה לאותה בוסה אוי לה לאותה כלימה, ובאברהם אבינו ע"ה נאמר למען אשר יזה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' כו', ר"ל שכאשר יחך אדם את בנו ע"פ דרך ההורה והיראה. וחנוך נער ע"פ דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה והיה ירא ד', וא"כ ממילא גם כי יחך את בניו בדרך ד' ויהיו דור ישרים, ויבורך הוא בעוה"ב, כי הוא הגורם לדורותיו שיהיו יראי אלהים כמה שחייב בנו בדרך ד', וזש"א, ואת ביתו אחריו. אולם כאשר לא ישגיח האדם על בנו לחנכו ולהדריכו בדרך התורה והיראה, ויהי' נעזב לדרכו ולרלונו, אזי בניו ודור אחריו יסורו מאחרי ד' לגמרי, וכאשר יאלץ מניינו ונכדיו ח"ו לתרבות רעה, מי הוא הגורם לזה אביו וזקנו מחסרון החינוך וההדרכה. ולפ"ז יוכל להזדמן כשמת אדם וקיבל כבר עונשו

תפוחי זהב

(*) וחזיר אמרו דהך קרא איירי כשאותיון מעשה אבותיהם בידיהם, דאל"ה יקשה מקרא דכתיב איש בהטאו יומת, ובילקוט איתא פוקד עון אבות על בנים כו' כשאין מהורגים ולא כשהן מסורגין רשע בן רשע בן רשע. ר' נתן אומר קוץ בן קוץ בן קוץ, ע"כ. ואם נאמר דהך פוקד עון אבות כו' היינו דהבנים וב"כ רשעים יקבלו עונם גם עבור עונות אבותיהם אינו מובן כלל, דהלא אדרבה שיש לו קצת לימוד זכות מזה שגדל בין רשעים ולמד מעשיהם, משא"כ ברשע בן לדיק יוגדל חטאו שהי' לו ללמוד ולא למד, אבל לפום פירושי מתיבז שפיר דלכך ישא האב עליו גם עונות בניו ובני בניו מהו הגורם לזה מחמת שהי' רשע ושטוף אחרי תאוות לבו לא השגיח על הדרכת בנו לחנכו בדרך הטוב, ולכך דוקא כשאין בסירוגין כגון רשע בן רשע בן רשע אבל כשהן בסירוגין דהיינו רשע בן לדיק בן רשע, לא ישא איז עון נכדו משום דאינו גורם לזה דמסתמא אביו הלדיק הדריכו בדרך הטוב ולא הועיל. ומחלקות דר' נתן ות"ק אפ"ל דפליגי בזה. דהנה רשע הוא ההולך אחר שרירות ותאוות לבו, וקוץ הוא הפושט ומורד להכעיס את בוראו, ומי שילח"ל התאווי שולט עליו אינו מדריך את בניו בדרך הרע, רק שאינו מחנכם ומשגיח עליהם להדריכם בדרך הטוב, אבל המורד ופושט ידריך את בניו להרע מאחר שעושה בזדון לבו להכעיס, וס"ל לת"ק דגם על מניעת החינוך וההשגחה ישא עליו עונות בניו וב"כ אף שהוא לא עשה פועל רע במעשה ג"כ מיקרי גרמא בניזקין וחייב בר"ש, ור"כ ס"ל דאינו נושא עון בניו וב"כ רק במי שמדריכם בדרך הרע שפועל ועושה מעשה, ויבאר במק"א באריכות ע"פ דרכי ההלכה:

הגשמה לך והגוף שלך ד' עשה למען שמך, וגמתיק הדבר ע"פ דמיון איש אחד שבר' בית דירה אלל חרש עינים, ויעש לו כל כלי תשמישו ממות ושולחנות, כסאות וזיבות וספסלים יקרים, ויהי כי ארכו לו הימים והגיע ימי כלות שנת דירתו ורלה בעה"ב להולילו מביתו ולהשליך כל כלי תשמישו חוזה, ויבא אל הבעה"ב בתחנונים, ויאמר לו הלא אתה בעלמך עשיתה ותיקנתם את כל הכלים האלה, וידעת יקרת ערכם, וכאשר השליכם חוזה יופסדו ויאבדו לגמרי. וע"כ חוסה נא על פועל ידך, ואל תירא מגודל החוב שאני חייב לך כי בידך המה כל התפלים והכלים והוכל להחזיק בהם עבור חובך. כן אהנו מחלים מהבורא ית' אשר לו הארץ ומלואה, ואהנו דרים בעולמו והוא זן ומפרנס אותנו ואהנו בע"מ א"ו ית"ש, ואהנו יראים מאוד אולי ח"ו לא ירצה להחזיק אותנו עוד בדירתו, ע"כ אהנו באים אליו בתחנונים, כי הלא הגשמה לך והגוף פועל ידך ואתה יודע יקרת ערכם וע"כ חוסה נא על עמלך להחזיקם עוד בדירתך ולהשגיח עליהם, ועל החובות שאהנו חייבים, הלא הגשמה לך והגוף שלך. ר"ל שאתה מוחזק בהם בכל עת ובכל רגע, והוכל לגבות מהן חובותיך ע"כ הוי' בעל הרתמים עשה למען שמך ורחם עלינו:

הגשמה לך והגוף אשר בידו. האם יש לך שוטה גדול מזה. ואפילו אם הי' אוחז בידו אבנים טובות ומרגליות, והאיש הרונה להלילו הוא איש המוני הי' לריך להשליכם מידו בכדי להגלל מדרת שחת, מכ"ש כאשר יושיט לו המלך את ידו ורונה להלילו ואינו מחזיק רק רגבי אדמה. כן אהנו הננו טובעים ח"ע בים הזועף העוה"ז כמ"כ טבעתי ציון מנולה באתי במעמקי מים ושבלת שטפתני. והנה המלך הגדול מלך מה"מ הקב"ה נותן לנו ידו שנאחז בה כמ"ש אתה נותן יד לפושעים. וכמו שדרשו רז"ל על הכתוב וירי אדם חת כנפיהם ידיו של הקב"ה פשוטות תחת כנפי החיות לקבל שבים אליו [יבמק"א יתבאר הבנת דבר זה] ומחמת שאנו אחוים בהשלי הזמן ובתאות החומריות ברגבי העפר ח"ן אנו יכולים לאחוז בידיו של הקב"ה ח"ו לה לאותה בוסה ח"ו לה לאותה כלומה:

והגה דרכי ועיקרי התשובה רבים המה כמו שחשבם רבינו יונה בספר ש"ת. אולם הדברים העיקרים אשר עקרי התשובה תלוי בהם ומוזכרים בקרא המה שלשה, חרטה על העבר קבלה על להבא. וידוי פה, ושאר דברים הנזכרים שם המה להשלים ולקיים בידו סדר התשובה. וכתבו בספרי מוסר שהכתוב שאמר והתודו את עונם, כולל שני עקרים, הודיו, והחרטה. דאם לא יתחרט לא יתודה, וכן כתב ר"י דהך קרא דכתיב ומודה ועוזב ירוחם כולל הג' עקרי התשובה. והנה הודיו שהוא כולל גם החרטה לא יתכן שהוא די כפי הנהוג אללנו באמירתנו שאין שום היכר אם אומרים וידוי, או זמירות רק מהבאת הכף על החזה, ובלא זה אינו שום השתנות. רק סימנא מילתא. לא כן הוא אחי. לא כן, ונוכל להמליץ דע"ז הוכיחם הנביא המערת פריזים היה הבית הזה. היינו כמו הפריזים המתאספים יחד במערות שלהם ומספרים זה לזה כל הפריזות שלהם מה שעשו, הגניבות והגזילות וכל עניני כזלה שטעה כל אחד, כן אהנו כשמתקבצים בבהכ"מ

ובעמודנו כעת בבהמ"ד בזכרנו כי בעוד ימים ארבעה נהיה נדונים אהנו וב"ב על חיותנו ופרנסתנו ועל כל מקרי הזמן ופגעיו. ויבא לפני כם המשפט כל מפעלינו הנגלים והנסתרים פחד ורעד יאחזון כי מי ידק לפניו דין ויוכח במשפט, ע"כ אהובי נקומה נא ונתעורר להכין עצמינו ליום הדין והמשפט, לא פחות מהמכין עצמו להשפט לפני מלך צ"ו. ונחפשה דרכינו ונחקורה וגשבה אליו ית"ש בתשובה שלימה ונעומקא דלבא. ואהנו נדמינו כעת כאיש הטובע בנהר ועבר אללו המלך והושיט לו ידו שיאחז ויגלל ממות, והוא ישיב להמלך שאינו יכול לאחוז בידו באשר אין ביכולתו להשליך

ולא בא לידו העצירה, רק דר"ל באיזה אופן יחשב כבעליו של התשובה שיהי בטוח שלא יבוטל התשובה ממנו כגון שבא ד"ע לידו כו', ואפשר דהיינו כשעשה עצירה פעם אחת די בחזרה פ"א, אבל אם עשה החטא פעמים רבות לריך לחזרה גמורה שיהי בטוח שלא יבוטל ממנו ושיהי מחזיק בהתשובה, לזה לריך חזרה ג' פעמים, דהיינו ג' ימים דמן הסתם בכל יום ויום מזדמנים לפניו החטאים המורגלים ויגלל מהם ויחשב בעל תשובה גמור ויבא ליום הדין נקי מכל מום וחטא, וכמאמר המדרש ועם נברא מעלה אני עליכם כאלו נעשיתם צריה חדשה :

ואיתא בילקוט (תהלים כו) אמרו ישראל לפני הקב"ה אם תחנה עלי מחנה של המקטריגים בזאת אני בוטח שהנבטחני בתורתך בזאת יבא אהרן אל הקודש. והביאור בזה נראה, דבר"ה (דף כו ע"א) קיהיב אביי טעמא דלכך פסול שופר של פרה כדרכ חסדא, דארי"ח מפני מה אין כה"ג נכנס בצנדי זהב לפני ולפנים לפי שאין קטיגור נעשה סניגור [היינו מחטא העגל שנעשה מזהב, וכן שופר של פרה נמי קטיגור הוא דעגל הוא פרה] ופריך והאיכא דם פר [שנכנס לפני ולפנים] ומשני הואיל ואישתני אישתני, ואף דלכאורה קשה דהא גם הקרן נשתנה, ולגבי קיין גזילה חשיב לי' שינוי גמור כהאי גוונא. וז"ל דלגבי נצוה לא מהני שינוי כזה, ובעינן נשתנה לגמרי מכל וכל. וכדאמרי' בסוגיא דע"ז (דף מ"ז) גבי המשתחוה לקמה ועשאן סולת דכשר למנחות משום נשתנה לגמרי, משא"כ כשלא נשתנה לגמרי, וא"כ איך נוכל לבא לפני המלך מלכו של עולם בכלי המצטא שלנו ובלבדינו ואיך יהיו מרמים ומכפרים בתפלתנו וביודינו לפני הבורא ית"ש, והא אין קטיגור נעשה סניגור, לז' חורש און והרהורים רעים. פה דובר נצלה ודברים האיסורים איך ירלו ויכפרו כמש"כ בשלמה פרים שפתינו. ואיך יוכלו להליץ טוב בעדנו והא אין קטיגור נעשה סניגור. וז"ל

בבהכ"נ ובבהמ"ד מקדש מעט. מספרים מספרים כל אחד זל"ז חטאתי, עויתי, פשעתי. וכן אשמונו, בגדנו, גוללו, ואין איש שם על לבו, מה הוא זה, ומה הוא אומר. ומדבר בשפתיו, וזהו שאומרים על חטא שחטאנו לפניך בידוי פה, היינו שאין מתודים רק בפה דהיינו מהשפה ולחון, וכבר האריך בזה ר"י בש"ת כי כאשר מוזכר החטאים בהתודות, יבכה ויתאונן במר רוחו, ויבין לבבו כי רע ומר עזבו את ד' כי יש עונש וגם ושיגל על העונות כמש"כ לי נקם ושיגל, וכמש"א איוב גורו לכם מפני חרב כי חמה עונות חרב, ובמרירות יאנח איך המרה את הבורא ית"ש, ויזכור כל החטאים שחטא בגדו, כי אין התשובה מועלת אם לא שידע מה חטא, ולמי חטא, וגודל החטא. **ואפשר** לומר עוד שלזה תיקנו הקדמונים להתחיל לומר סליחות ארבעה ימים קודם ר"ה, דרז"ל אמרו ג' ספרים נפתחים ברי"ה של לדיקים ושל רשעים ושל בינונים כו', ומי יודע מאיזה כת הוא, וע"כ מתחילין לומר סליחות ד' ימים מקודם, להקדים רפואה למכה לשב בתשובה שלמה לפני יום הדין, וכל רגע מרגעי הזמן באלו הימים יזכור מה עשה תמול שלשום באותה שעה וכן כל הימים וישב עליהם, ולעשות כדרך כסוחרים כשנצט"אים להם הרבה עגלות מעונות תבואה או סחורה, בוחנים ג' או ד' עגלות לידע מדתם או משקלם ומה יודעים על השאר. כן אהנו ניקח הבחנה על ההגותנו על להבא מג' וד' ימים לבחון ולידע זאת, גם כי לריך ג' ימים בכדי שנהי' מוחזקים בתשובתינו בחזקה גמורה דבתלת יומי הוה חזקה, ובשור המועד קיימ"ל דאף שנגח פעמים רבות מאימתי נעשה תם משיחזור צו ג' ימים, והמצי"ט כתב צ"ט צית אלהים דהא דאמרו חז"ל היכי דמי בעל תשובה כגון שבא דבר עצירה לידו וגי'ל ממנה דמשמע מזה שאם לא בא העצירה לידו וגי'ל אין זה תשובה. וזה נסתר מכמה מקומות, ומה יעשה השב בתשובה

כשם שאנו עולים מלד זה כך המלרים
עולים מלד אחר שנאמר וימרו על ים בים
סוף. ויילקוט (תהלים ק"ו) וימרו על ים
בים סוף ח"ר אלף בר כהנא שתי המריות
המרו הדא הוא דכתיב וימרו על ים בים
סוף, לא הוא ים ולא הוא ים סוף, אלף
ב' המריות המרו שם ע"כ. הרי דהפה
שלהם לא היה נקי. ואעפ"כ שמע ד'
תפלהם ולעקסם, וכן במלחמת עמלק כתוב
למעלה, ה' ד' בקרבנו אס חין, שחשבו
שאין הקב"ה יודע מחשבות לבם. ואיתא
בילקוט שם בלבם היו מסיחין ולא בפייהם
כמו שנאמר וינסו אל בלבבם. ואעפ"כ
כאשר בא עמלק מיד כתיב והי' כאשר ירים
משה את ידו כו' ואמרו חז"ל וכי ידיו של
משה עשוהו מלחמה כו', אלף כשהי' משה
מרים את ידו וישראל משעבדים לבם
לאביהם שבשמים היו נולחים, הרי דאף
שחשבו בלבם תחילה מחשבות רעות. ואעפ"כ
קיבל הקב"ה אח"כ מחשבותיהם הטובות
והטהורות, וזהו שאנחנו אומרים אמרנו
האוינה ד' בינה הגינו, אשר מהם מוכל
להבין ולהבחין לרותינו הרבות והרעות
והיסורים הקשים אשר לנו. אשר ילאו
שפתינו להביטם. ומדברינו הקלרים חדע
הכל, ותבין ג"כ שאנחנו מתחרטים בחרטה
גמורה על מה שחטאנו נגדך, ואח"כ אנו
מבקשים, יהיו לרצון אמרי פינו" ר"ל אף
שפינו שהא העט [כמש"כ לשוני טע סופר]
מלוכלך וגרוע מאוד ומטוקף בלינות רכילות
לה"ר ודומיהן. והגיון לבנו" ר"ל אף
שהלב שהוא הנייר [כמש"כ כתבם על לוח
לבך] מלוכלך במחשבות זרות והרהורים
רעים. אעפ"כ יהיו לרצון לפניך, ומה
שאנחנו מטיים לבקש זה מאת ממ"ה
הקב"ה. באשר כבר ראינו ד' לורנו,
בים, שקיבל תפלתם אף כי לא הי' אז
פיהם נקי מכל רע. וגואלנו. בעמלק, שהי'
מחשבותיהם תחילה רעות, ואעפ"כ קבלה
מחשבות לבם הקדושות. ולכן אנחנו מבקשים
ג"כ שהי' לרצון אמרי פינו והגיון לבנו.
וכן יבואר הכתוב יהיו לרצון אמרי
פי והגיון לבי כו'. סבירי אלי
בעמלק

וז"ל כיון שעושים תשובה ונעשים כצריחה
חדשה והוא כנשתנה לגמרי שמועיל אף
לנבזה כמו דבר יוה"כ שזכנם בו לפני
ולפנים משום דנשתנה לגמרי. וזש"א הכתוב
לצ נשבר ונדכה. ר"ל והוא כנשתנה
לגמרי. ולכן אלהים לא תבזה. וזה שאמר
הילקוט אס תחנה עלי מחנה של המקטריגים
שיקטרגו עלי על כל התפלות והבקשות
שמחפלים, והא חין קטיגור נעשה סניגור
כנ"ל. אך בזאת אני בוטח. שהבטחתי
בתורמך בזאת יבא אהרן אל הקודש דבר
כו', דמוה מוכח דנשתנה לגמרי מהני
ומועיל גם לגבי נבזה, ומו לא מיקרי
קטיגור:

ומעתה נבא לביאור המאמרים שהתחלנו
אמרנו האוינה ד' כו' יהיו לרצון
אמרי פינו וגואלנו ע"פ דמיון איש אחד הי'
יושב במאמר זמן רב כבול בכבלי ברזל,
ומעונה בענוים קשים ומרים, והיה מלפה
על היום אשר ילך המלך בעלמו בבית
האסורים לפקוד על האסורים אשר בשם,
ואז יתן מכתב בקשה אליו לבקש על נפשו
מאת המלך. רק שלא הי' לו עט סופר
במה לכתוב, וגם לא הי' לו נייר על מה
לכתוב, ורעיוניו היו מבלבלים מאוד לידע
איך לכתוב, ומלא נייר מלוכלך ועט גרוע
ומטוקף, ויכתוב עליו דברים קלרים, ראשי
פרקים מהענוים הקשים והלרות הרבות
אשר לו, וכאשר בא המלך אל מאסרו
נתן לו המכתב בקשה, וביקש מאת המלך
שישים עינו ולבו על דבריו הקלרים ויבין
יסוריו ועניו הגדולים ולרות הרבות והרעות.
ואיך הוא מתחרט על חטאיו שחטא נגדו,
וביקש ממנו עוד שיקבל ממנו ברצון המכתב
בקשה הלו אף שנכתב על נייר מלוכלך
כזה ובעט גרוע מאוד, ואס יאמר איך אוכל
להעיו כל כך לבקש מאת מלך גדול דבר
זה אשר הוא נגד הגיומו והחוק, הלא
שמעתי עליך אדוני המלך אשר קבלת פעם
אחת מכתבי בקשה כזה, וע"כ אני מטי
פני לבקש ג"כ דבר זה. ובמדרש חז"ל
איתא שישראל בים מרו נגד דברי ד'

בעמלק, ויקבל תפלתנו ויאזין שועתנו, לנו שנת חיים טובים, שנת פרנסה טובה וכתנתו בספרן של לדיקים מתורין סיגו. שנת גאולה וישועה ב"ה :

דרוש ג.

לריה קודם התקיעות

גבר גבור מיום הבראך. היכנת לנצח במלחמת את יצרך. ליכר דרכך כל ימי צבאך. ולישא עין אל גבוה ממעל לך. — אולם אם באורח און ועקלקלות תהלך. וביום הבסא לבס המשפט יובא ספרי פעלך. אזי רע ומר חלקך וגורלך. — אמנם כאשר תתבונן בטוב טיב מצות התרועה. להירך ולהאריך ולעורר תרדמתך בקול התקיעה. לירא ולפחד מאימת המשפט הנוראה. ולשוב אל בוראך בתשובה שלמה מאהבה! אז תושע חיתך ויוגמר דינך לטובה. ובצום העשור מכל חטא יטהרך כבתורה כתובה.

אנחנו בדרך הפשיט נלך. ג) הגאון מהר"י בס' יעד הקשה דמכמה דוכתי משמע דהשופר מעורר דין, והפייטן קאמר וקול שופר ישמע בו' ויאמרו הנה יום הדין לפקוד על לבא מרום דדין. ד) כפילת הדברים מה הוא, עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים, ומתמלא עליהם רחמים, והופך עליהם מה"ד לרחמים :

ברמב"ם צפ"ג מה' תשובה ה"ד כתב וז"ל אע"פ שתקיעת שופר בר"ה גזי"כ הוא. קלת טעם יש בדבר עורו ישינים משנתכם. היינו אותן אנשים שא"ל לעוררן הרבה וגרדמים הקילו מתרדמתכם, המה האנשים המשוקעים בשינה שלריך לעוררן הרבה וחפשו מעשים וחזרו בתשובה. וזכרו צוראכם אחס השוכחים את האמת בהבלי הזמן. ושוגים כל שנתן בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יעיל ביום הדין הגדול והנורא אשר מי יכילנו בו'. וגאמר ע"פ דמיון, פעם אחד ישבו שני אנשים עם כל צ"צ במאסר אסורים צבלי צרול על עסק דיני נפשות אשר עליהם והאחד

[מדרש] לרוד ד' אורי וישעי ממי אירא. אורי בר"ה. וישעי ביום הכפורים, אס אורי בר"ה ישעי ציוה"כ, ואס אין אורי בר"ה אין ישעי ציוה"כ ע"כ. ויש להבין דמדוע קרא לר"ה בשם אור, וציוה"כ בשם ישע. גם איך תלוי זה בזה, הישע דציוה"כ באור בר"ה, דאס אין אור בר"ה אין ישע ציוה"כ, [ווי"ר פ' כט] יהודא צרי' דר"ג פתח עלה אלהים בתרועה ד' בקול שופר. בשעה שהקצ"ה יושב ועולה על כסא דין דדין הוא עולה, מ"ט עלה אלהים בתרועה, ובשעה שישראל נוטלין את שופרותיהן ותוקעין לפני הקצ"ה עימד מכסא דין ויושב בכסא רחמים דכתיב ד' בקול שופר ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים ע"כ. י"ל בזה טובא. (א) מאי דדין הוא עולה דקאמר, בודאי כן הוא כיון שכבר עלה וישב על כסא דין. (ב) מדוע ישתנה מ"ע דתקיעת שופר משארי מלות, שמהפך מה"ד לרחמים, ואף שבדאי המעט ידוע לוי"ח ע"פ דרך הסוד והקבלה

העני בלבו. אין לי מה להפסיד, אך אנחנו יודעים על כל דבר גם על עסקי נפשותינו ונפשות צ"צ, גם לא על הגויות לצד רק גם על הנפשות, בעונשים קשים ומרים. וזה ענין גדול ויקר מאוד אלל כל אדם, וזה שאמר כי גדול יום הדין. כי מה שגדון בכל יום הוא על דברים קטנים, אלל יום הדין של ר"ה גדול מאוד כי גדון על כל דבר ודבר בפרט גם על עסקי נפשות ולכך ומי יכולנו, מי יכול לומר שיוכל לעמוד בו שלא יאחזנו פחד ורעדה*) וזה שאמר הכתוב [עמוס ג'] אם יתקע שופר בעיר, המזכיר את יום הדין, ועם לא יחרדו, להעורר בתשובה לעמוד על נפשו ונפשות צ"צ, דזה היא להיות, ואם ח"ו יהי' ד"ז שלא יחרדו ולא יתעוררו א"ע כלל אם יהי' רעה בעיר וד' לא עשה, כי המה בעלמם סיבצו את זה, מאחר שהודיעו והזהירו אותם בקול השופר וכמאמר הכתוב [יחזקאל לג'] את קול השופר שמע ולא נזהר כו'. וזהו שאמרו חז"ל [ר"ה דף טז ע"ב

והאחר הי' עני, והב' עשיר, וניתן להם על סעודתם צ"ח במשקל ומים במשורה, וישב שם העשיר סר וזמק בוכה ומתאונן על מר חלקו, והעני יושב בלב שמח ושר שירים. ושא"ל לו העשיר מדוע אתה ככה שמוח, ויען אותו למה תתעב, הן אתה תתעב על כל מחסורך בכלן. מכל המטעמים אשר הי' לך בביתך ומכל תענוגות בני אדם, ואני עני בביתי אין כל כי אם לחם נקודים אשר אשיג אחר עמל ויגיעה רבה, וכאן כותנים לי זה בלי שום יגיעה. ויען העשיר ויאמר אל תדמי בנפשך כי לערי ויגוי הוא על דברים באלה, כי כל זה יעבור ואין להטער ע"ז. רק עיקר כאבי ותוגת לבי באשר אנחנו חסורים כאן להיות גדונים בעסקי נפשות, נפשותינו ונפשות צ"צ, ולא נדע איך ילא דיננו, וחיית נפשי ונפש צ"צ חביב וחשוב מאוד אלל כל אדם עשיר ועני נקלה ונכבד. כן אנחנו היום אם לא היינו נידונים רק על עסקי מזונות או דברים קטני ערך, יאמר

תפוחי זהב

(*) [לפניה ב] התקוששו. וקשו הגוי לא נכסף, בטרם לדת חוק כמון עבר יום, בטרם לא יבוא עליכם חרון אף ד' בטרם לא יבא עליכם יום אף ד', בקשו את ד' כל ענוי הארץ אשר משפטו פעלו, בקשו דרך בקשו ענוה חולי תסתרו ביום אף ד', יש להבין על השנות הדברים, יום אף ד', חרון אף ד', גם תחילה הזכיר שניהם, חרון אף, יום אף, ואלל ענוי הארץ לא הזכיר רק יום אף לבד ולא הזכיר חרון אף ד'. ובדרושי לימים נוראים המללתי אלו הכתובים על יום הדין הגדול של ר"ה, והמתקתי ד"ז ע"פ הסדר באיש אחד שבא קובלנא אל המלך עליו שעשה כמה ענינים נגד חוקי המלך, ויתקנף עליו המלך מאוד, ובחרון אפו דן אותו כמורד במלכות, וגזר אומר להמית אותו בעוד חודש ימים ביום המוגבל. והנה על אותו העת שיא הגז"ד על אותו האיש מאת המלך, יאמרו שיא על האיש חרון אף המלך, באשר כי אז חרה אף המלך עליו וגזר כן, אולם על יום קיום הפסק לא נוכל לאמר חרון אף באשר אז לא יחרה אפו שוב על האיש רק נוכל לקוראו יום אף, באשר בו יום קיום אף המלך. כן הוא ביום הדין של ר"ה כאשר יבואו ספרי הפושעים והמורדים לפני ית"ש ויגזר עליהם חיזה עונש קשה וזה נקרא חרון אף ד' והמה אינם יודעים כלל מגדול העונש אשר נגזר עליהם, ואוכלים ושותים ושמחים ולבם צריא אולם, וחז"ל המסילו העוזרים לפניו לדון כבני אימנא, היינו ככבשים הגימנין לעשרן ויולאין זא"ז דרך פתח קטן והעשירי נרשם בסיקרא לידע שהוא קדוש בקדושת מעשר. וזהו מליה נפלאה. דכמו הכבשים הנרשמים לקדושה מתערכים אח"כ עם העדר, ודולגים ורוקדים ככל בני לאן ואינם יודעים כלל כי כבר נרשמו לקדושה בלבע אדום, עד עת בוא זמן הקרבנות, כן האנשים הג"ל באים לביתם שמחים וטובי לב ולא יחרדו

כל מעשיו הרעים שעשה נגד רצון הבורא (י"ט *). והאריז"ל הביא מס' זוה"ק דאף שאסור להזכיר עונותיו בפרט בעת התקיעות, מ"מ כל אחד יתשוב ויתמרמר בלבו בין התקיעות על כל עונותיו ומעשיו הרעים. וזה י"ל דזהו שאמרו בירושלמי, כדי לערעב את השטן, דזימנא קמא בהיל ולא בהיל, הנניגא בהיל אמר ודאי אתי משיחא ומחלל מן הארץ, היינו משום ששני מדרגות ישנו בתשובה מיראה, ומאהבה, כידוע ולשוב מאהבה בפעם א' לא יתכן רק שלריך להיות בדרגה, תחילה יש לאדם לשוב מיראת העונש, ואח"כ עולה מעלה מעלה והוא שב מאהבה, ולכך בפעם ראשון אף שסובר שהם שבים מ"מ אינו רק מיראה ונ"מ נשאר שגגות, אבל בפעם שני בהיל בודאי, כי אמר יאמר שהם ישובו כעת תשובה מאהבה. ואפ"ל עוד לפמ"ש (בדרוש א') דישנו אלל האדם ב' מיני חטאים הבאות משני יסודות, היינו חטאים הבאות מיה"ר החלומי הטבעי

ע"כ) כל עיר שאין תוקעין לה מתחילתה, היינו שאין שם תקיעת השופר המעוררן, מריעין לה כו', ולכך לא קאמר שאין תוקעין בה בתחילתה, משום דאף שתוקעין בה מאחר שאין התקיעה מעוררן כלל אין התקיעה ל"ה מיקרי רק לאויר העולם ולכותלי בהמ"ד :

ורפי הטעם הנ"ל דמזות תקיעת שופר הוא להחרידו ולעוררו לתשובה, נוכל לומר הנ"ס מה שזוהר התורה לתקוע ברה"ק תקיעה תרועה תקיעה, משום דד"י ועקרי התשובה המה שלשה, חרטה על העבר, קבלה על להבא שלא יחטא עוד, ויודיו דברים כמ"ש (דרוש ב) ולכך תוקעין פשוטה לעורר את האדם להתחרט על העבירות שז"כ, ופשוטה שלאחרי' בא לרמוז שיקבל האדם על עולמו על להבא שלא לעשות עוד כמעשהו, והתרועה שהוא גנוחי גיח וילולי יליל בא לרמוז על הוודיו דברים, שלריך האדם לבכות ולהתאונן ולהתאנח במר נפשו על

תפוחי זהב

יחדרו ויעצבו כלל, ואינם יודעים כלל כי כבר נרשמו למעלה בת"י אדום על מלחם עד עת בוא זמן העונש ר"ל וזה נקרא יום אף ד', וזה שאמר הכתוב התקוששו עד לא כו', ר"ל אתם העם שאין לכם תשובה עצמית לעבודת ד', מ"מ התחברו יחד לעשות תשובה קודם שיוכל עליכם החוק והגזרה, אשר אותו יום הדין יעבור מהרה כמוך, ומבאר דבריו מהו החוק שאמר בטרם לא כו' חרון אף ד', וזה חומר הגזרה שיואל מאתו ית"ש, בטרם כו' יום אף ד' זהו קיום העונש החמור, ואמר עוד אל הנדיקים, בקשו את ד' כל ענוי ארץ כו' ר"ל דאף אתם ענוי ארץ שאין לכם לירא מחומר הגזרה, דעליכם לא יתקוף מלכו של עולם, מ"מ יש לכם לירא מיום קיום חומר העונש דכיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין לדיק לרשע, וע"כ בקשו לדיק בקשו לדיק ענוה, היינו להנדיק אחרים ולהכניעם שיחזרו בתשובה דלולי יועיל זה שתסתרו כו', וזה נכון :

(*) ועי' דברינו הנ"ל אפ"ל פרפרת אחת. דבר"ה (דף כט ע"ב) תנינן יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה, וקאמר בגמרא מנה"מ אר"ל בר לחמא א"ר חמא ב"ה כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה וכתוב א' אומר יום תרועה יהי' לכם לא קשיא כאן ביו"ט שחל להיות בשבת כאן ביו"ט שחל בחול. והקשה רבא דא"כ במקדש למה תוקעין ועוד דהא לאו מלאכה היא, ומסיק דאינו אלא גזירה דרבנן ע"ש, ובירושלמי איתא דר"י ור"ל הוין מקשין אהך מחגי' אי ד"ת אף בגבולין ידחה ואין לית ד"ת אף במקדש לא ידחה, וא"ל רב כהנא כתוב א' אומר יום תרועה כו' בשעה שהוא

שלא יתעבצ השטן, ואי דמיקלע ר"ה בשבת ולא תוקעין אית לן לעבר החודש או לחסרו בכדי שלא יהי' להם רעה כדמעבדין ומחסרין בשביל ירקא ומתיא (שם דף כ' ע"א), ויש להבין דמ"ש אי מיקלע בשבתא מאונס אחר, והא מ"מ לא איערבצ השטן, וזה לא הוה אונס כ"כ משום שהיו יכולים לעבר החודש.

אולם לפי המבואר בס' הקדושים דשבת הוא בבחינת תשובה ואותיות שבת הוא תשב, ולכך אדם הראשון כשנודע לו גודל כח התשובה, אמר מיד מזמור שיר ליום השבת משום דתשובה ושבת אחת היא, וכיון דעיקר התקיעות הוא לעוררם לתשובה וקדושת שבת בעלמא היא בבחינת תשובה והיא המעוררן לתשובה ולכך אי' לתקיעות לעוררן, וזה שאמר הכתוב שבתון זכרון תרועה, ר"ל דהשבת בעלמא היא זכרון התרועה, מה שהתרועה מזכיר:

והנה

הטבעי, והבאות מילה"ר הרוחני, הוא השטן הוא הילה"ר, ותחילה לריך האדם לשב מהעבירות הבאות מהתאוה החומרית. ואח"כ מהעונות הבאות מילה"ר הרוחני, וביארנו שם כל זה באריכות, ולכך זימנא קמא לא צהיל כ"כ שסובר שזה אינו נוגע אליו, כי הם לא יסובו כעת רק מהעבירות הבאות מילה"ר התאנוני, אבל בפעם שני צהיל השטן בודאי באשר כי יתעוררו כעת לשב מהעונות הבאות מכוחו כי הוא השטן הוא הילה"ר ויתבלע ויתבטל מן העולם כאשר יסובו כולם תשובה גמורה ויהי' תיקון אחיתי בעולם:

ורפי טעמו של הרמב"ם שצ"ק טעם מלות התקיעות הוא לעוררם בתשובה יתישב מש"כ התוס' (ר"ה דף ט"ז ע"ב) שאין תוקעין בתחילתה, מפרש בהלכות גדולות לאו דמיקלע בשבתא אלא דאיתיליד אונסא עכ"ל, פי' דאי ברזונס ביטלו מלות עשה דתקיעת שופר פשיטא ואז"ל הטעם

תפוחי זהב

שהוא חל בחול יום תרועה בשעה שחל בשבת זכרון תרועה, ולא הקשו כלום דהא לאו מלאכה היא משמע דס"ד דהוה מלאכה, וכן כתב הק"ע דס"ל להירושלמי דתקיעת שופר הוה מלאכה, וקשה ע"ז מהא דתנינן בפי' דסוכה ובספ"ק דחולין דיו"ט שחל בע"ש דתוקעין לבטל את העם ממלאכה, ואיך נוכל לעשות מלאכה דאורייתא בפועל כדי לבטל כו' והא אין ציד חכמים לעקור דבר מה"ט בקום ועשה, ועוד איך יתורן הא דתוקעין במקדש. והג"ל בזה דאיתא בירושלמי פ"ח דכלאים המנהיג בקול בכלאים לוקה וחגי כן הנהיגה המשיכה קרא לה ובאת אחריי כחייב צה לשלם כשאל ופריך והחגי טפח כנגד עינו וסימה כנגד אזנו וחרשה לא ינא לחירות, אר"ל בי ר' יוסי קומי ר"י שנייא היא שהוא יכול לברוח תדע לך שהוא כן דתני תפס בו ה"ז חייב ע"ש, הרי חזינן דס"ל להירושלמי דהבעתה שט"י קול הוה מעשה גמורה כמו המנהיג בקול משום דבדיבורי' איתעביד מעשה, ולכך ס"ל להירושלמי דתקיעת שופר של ר"ה שצ"ק לעורר את האדם ולהחרידם וכמ"כ אם יתקע שופר ועם לא יחרדו ולכך הוה מלאכה גמורה, וזה דוקא בתקיעות של ר"ה כנ"ל, אבל בתקיעות של ע"ש שהוא לבטל העם ממלאכה אף להירושלמי לאו מלאכה היא דקול לאו מעשה הוא ולכך תוקעין אף ביו"ט שחל בע"ש, וס"ל לרב כהנא דתקיעות שבמקדש אינם לעוררם ולהחרידם רק לרנות על הקרבן ולהעלות זכרונם של ישראל לאביהם שבשמים. וחס"א בירושלמי שם תני רשב"י והקרבנים במקום שהקרבתם קריבין, פי' מדמין יום תרועה יהי' לכם לועשיתם עולה כו', וזה דוקא לשיטת הירושלמי דהבעתה שט"י קול הוה מעשה, אבל בצבלי

למדת הרחמים, וז"ל במדרש תקעו בחורש שופר, ודשו מעשיכם, שפרו מעשיכם, היינו ע"י התקיעות התעוררו בתשובה לחדש ולשפר מעשכם, וזוהי יתהפך מדת הדין לרחמים, ומאי דהוה הך קרא דעלה אלהים בתרועה כו' פתיחא לפרשתא דר"ה ומסיים והופך עליהם מה"ד לרחמים ואימתי בחודש השביעי י"ל דמפרש סמיכות הפרשיות דסיום וסוף פרשה שלמעלה הוא אני ד' אלהיכם ומתחיל בחודש השביעי, לכך מפרש אני ד' אלהיכם, ר"ל דאלהיכם דהוא מדת הדין נעשה הוי' דהוא מדת הרחמים, ואימתי בחודש השביעי, וז"ל יחודה ברי' דר"ג פתח כו' :

ואירתא בגמרא ר"ה (דף ח' ע"ב) כי חוק לישראל הוא אין לי אלא לישראל לאוה"ע מנין ת"ל משפט לאלהי יעקב, ואינו מובן כלל דקרי לאוה"ע בשם אלהי יעקב, והביאור בזה נראה דידוע לישראל הוא במדרגה גדולה, והוא אמינא דתקיעת שופר הוא בא"י ממכשירי הקרבן כמש"כ וביום שמחתכם ומועדיכם כו', וזהו ששאל לאוה"ע מנין, היינו כשיהיו ישראל בגלות משועבדים לאוה"ע מנין שחייבים לתקוע ת"ל משפט לאלהי יעקב, היינו אף כשיהיו בגדר יעקב דהיינו בגלותם המר, ולפי"ז יש לפרש להיפך כי חוק לישראל הוא, היינו כשיהיו בבחינת ישראל, ושיהיו שרוים על אדמתם הוא בבחינת חוק דכמשע אין להם על מה לשוב שמעול לא לן אדם בירושלים וחטא בידו, והמקדש והמזבח והקרבנות

תפוחי זהב

בבבלי (קדושין דף כד) מפרש טעמא דלכך כנגד עינו וסימאה כנגד אזנו וחרשה דאינו יוצא לחירות משום דאיהו אבנעית אנפשי', ולאו ע"י הקול הוא, ואפי' אחזו ותקע בו כמי פטור, ולכך לשיטת הבבלי אי"ל לומר דתקיעת שופר בר"ה הוה מלאכה משום שמעורר את האדם ומחרידו דזה לא מיקרי מעשה הקול רק איהו דאבנעית נפשי': והא דהקדים תחילה בם' ויקרא פרשה אמור למיכתב זכרון תרועה דהיינו דחל ר"ה בשבת ואח"כ בם' במדבר ב' פנחס יום תרועה שהוא דחל בחול, וה"ל למיכתב להיפך תחילה דחל בחול, ואח"כ דחל בשבת דאז זכרון תרועה, אפ"ל לפי המבואר (שבת דף פ"ז ע"ב) דפסח שיאלו אבותינו ממזרים הי' ביום ה', ולפי חשבון החדשים דא' מלא ואחד חסר מיקלע ר"ה בשבת, והי' ר"ה הראשון בשבת ולכך נאמר לישראל תחילה הך קרא דזכרון תרועה שהוא על חל ר"ה בשבת :

זהנה ידוע מאמרם ז"ל גדולה תשובה שמהפכת מדת הדין למדת הרחמים, שעיקר מה שמועיל תשובה הוא ממדת הרחמים, וגדולה תשובה שזדונות נעשו לו בזכיות, ואפ"ל דהוה שאמר הכתוב עלה אלהים בתרועה, היינו נסתלק מה"ד בתרועה, דהיינו גנחתי גניתי וילולי יליל על חטאתיו ופשעיו שעבר, ויתחרט חרטה גמורה ביללה ואנחה נסתלק ממנו מה"ד הקשה המהות עליו, ואח"כ כשתוקע תקיעה פשוטה דהיינו קבלה גמורה על להבא שלא יעשה כמעשהו ולא ישוב לכסלה עוד אז מתעורר עליו מדת הרחמים, וזהו ד' בקול שופר הפשוט, מיהו המדרש רבה י"ל דמפרש בקושים היע"ד ששיבתו לדין הוא ע"י תקיעת שופר וכמבואר בפי"ט, וקול שופר ישמע ויאמרו הנה יום הדין כו', וז"ל בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין, בדין הוא עולה, ל"ל בדין בלירי תחת הדלת, היינו בזה שמזכיר מקודם דהיינו תקיעת השופר, שנאמר עלה אלהים בתרועה, ואח"כ מתהפך מה"ד לרחמים בקול שופר היינו בתשובה גמורה. ואפ"ל עוד לפמ"ש בספרי מוסר דאם אדם מתודה על עונותיו ואומר חטאתי עויתי ואינו שב מהם, מלבד שאין מועיל לו אהרבה זה עלמו הוא חוב וקיערוג עליו שמזכיר עונותיו, ודוקא מודה ועוזב ירוחם, ולכך בתרועה שהוא כנגד הוידוי עולה על כסא דין. אבל בתקיעה פשוטה שהוא נגד חרטה על עבר וקבלה על להבא מתהפך מה"ד

והקרבנות ובגדי כהונה מכפרים עליהם, וגם כי א"ל לעוררם בתשובה שהמה מתעוררים בעונם, משא"כ כשהם צבחי' יעקב צחיל הוא משפט שהשכל מחייב שדרך לעוררם על התשובה, גם כי כפרתם מרובה שאין להם כלל צמה להתכפר רק בתשובה ולכך נריך לתקיעות שופר לעוררם ולהחרידם מיום הדין (*):

ואיתא במדרש וזילקוט פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם, א"ר ינחק כלפי הדורות אמרו דוד, שאין להם לא כהן ולא נביא לא מקדש ולא מזבח לא בגדי כהונה ולא קרבנות שיכפרו עליהם. אלא אותה התפילה נשתיירה להם שהם מתפללים בר"ה וביוב"כ אל תבזה אותה מהם, הוי ולא בזה את תפילתם הכתב זאת לדור אחרון, ועם נבוא יהלל יה אלו

הדורות שהם מתים צמטשין כל השנה ובאים ומתפללים לפניך בר"ה וביוב"כ ואתה בורא אותם צריה חדשה, ע"כ. והנה הכתוב עלמו יש להבין, בתחילה אמר פנה אל תפילת כו', היינו שהבורא ית"ש פונה אל ההפלה, ואח"כ אמר ולא בזה כו'. משמע כשהתפלה בזה חללו ית' אינו מבזה ודוחה אותה, וגם בתחילה אמר לשון יחיד, תפלת הערער, ואח"כ לשון רבים, את תפילתם. ובפשוט חפ"ל ותחילת הכתוב קאי על תפלת הנזכר הכללית, מענייני לרות כלל ישראל שהי' ר"ל שטעשים כולם כאיש אחד בתפלה אחת לבקש תחנונים מצעל הרחמים שירחם עליהם להגילם מזרעם, וע"ז אמר פנה אל תפלת הערער, ואח"כ אמר עוד דאף אם מתפללים בנזכר וכל א' מתנפל לפניו ית' ומתפלל ומבקש רחמים על עלמו. מ"מ

תפוחי זהב

(* [ילקוט פ' אמור] ר'. לוי בשם ר' חמא בר חנינא פתח כה אור גואלך קדוש ישראל אני ד' מלמדך להועיל מסקר לך כמה דהדין גואלם אהיה רחום מסקר לפרתא וג' שמות נקראו לו מלמד מרדע דרבן, מלמד שהוא מלמד את הפרה לחרוש כו' מדרייך בדרך חלק ר"ל בשם ר"ח ב"ח משל למה הדבר דומה לבן מלכים שהי' לו דין לפני אביו א"ל אביו אם אתה מבקש לזכות לפני בדין מנה לך ניקולונם פלוני ואתה זוכה בדין. כך אמר הקב"ה לישראל אם מבקשים אתם לזכות לפני בדין תהיו מזכירין לפני זכות אבותיכם כו', והביאור בזה נראה דהנה החילוק שבין מלמד ובין מדריך, היינו שלימוד הוא בדבר שדרך ידיעה והבנה, ומבינו ע"פ השכלתו אשר כך וכך נריך לעשות, ומדריך הוא לשון דרך, היינו שמנהיג אותו ומורה לו הדרך הישרה שילך ושינהיג א"ע אף שאינו מבינו כלל ע"פ שכל כי טוב הוא לעשות ולהנהיג כן, ובהך קרא כתיב הקד ב' דברים שאינם שוים, מלמדך להועיל, מדריךך בדרך חלק, וע"כ יבאר זה דקאי על תקיעת שופר בר"ה שיש בה לימוד וגם הדרכה, היינו טעם א', כמ"ש הרמב"ם ז"ל שהוא להחרידם ולעוררם לעמוד על נפשם לשב אל ד', כמבואר בפנים. טעם ב', להעלות זכרונותיהם של ישראל לאביהם שבשמים, וכמש"א ז"ל תקעו לפני בשופר של חיל כדי שאזכור לכם עקידת ינחק בן אברהם, וכן א. ר. זכרונות כדי שיעלו זכרונכם לעובה וצמח בשופר. והו' שדרשו רז"ל (ר"ה דף לב) זכרון אלו זכרונות פרועה אלו שופרות, היינו דבשופר יעלה זכרונם לטובה, ואפשר שלא כתיב ב' קראי יום תרועה, וזכרון תרועה, היינו לפי שני הטעמים הנ"ל. והנה לפי טעם הראשון שהוא להחרידם מאינות יום הדין בזה שיך שפיר לשון לימוד שלא נריך הבנה והתבוננות לידע איך לשב. וע"ז אמר אני ד' מלמדך להועיל, אולם לפי טעם השני שהוא להעלות זכרונם של ישראל לאביהם שבשמים. לזה א"ל לימוד והבנה כלל רק הוראת הדרך איך לבוא ולעמוד לפני מלכו של עולם, וע"ז אמר מדריךך בדרך חלק וכפי המשל שאמר ר"ל בשם ר"ח ב"ח:

אמר ברוח קדשו מפי עוללים ויונקים יסדה עוז למען זורריך להשצית אויב ומתנקס, והביאור בזה נראה דידוע מאמרם ז"ל אינו דומה הכל פיהם של תינוקות שלא טעמו טעם חטא, היינו שזכות לימוד התורה כל תינוקות שלא טעמו חטא גדול מתורתן של גדולים שטעמו טעם חטא וזה שאמר מפי עוללים ויונקים יסדה עוז היינו יסוד התורה שנקראת עוז כמ"כ ד' עוז לעמו יתן כו'. היוצא מפייהם של עוללים ויונקים הוא למען זורריך להשצית אויב ומתנקס, היינו שמכלה זוררי ד' וסותם פיהם של המסטינים והמקטריגים אויבי ישראל בתורתן של תינוקות, וזהו המכתבי בקשה אשר אנחנו מבקשים ומתפללים ב"ה וביו"כ אבינו מלכנו עשה למען תינוקות של בית רבן אשר מכתבי בקשה כאלו אינם שבים ריקס כהבטחת נעים זמירות ישראל להשצית אויב ומתנקס. ע"כ אחי ורעי נלעק אל ד' בחזקה ונתפלל אליו שיתקיים אללנו בתי התלמוד תורה והשיבות ושלא ימוש התורה מפי זרעינו ולא יבוטל ח"ו המכתבי בקשה הטובים האלו מאתנו בכדי שנוכל תמיד לשלוח מכתבי בקשה כאלו לממ"ה הקב"ה ויהי לנו במה להגלל מזוררינו מהמסטינים ומקטריגים עלינו, וזהו ביאור לשון הפיוט דמוסף ר"ה יום ב' בשופרות, הושע אשר לא תשכח עדות מפי זרעו ולא יסוף קול, דר"ל שיתקיים התורה בפי זרע ישראל, ולא יבוטל קול התפלות שאנו מתפללים עשה למען תינוקות של בית רבן, ואמר שם עוד, לור חוקים מני לבל יעופו כנשר והתועלת יהי' מזה, כל יכנפו משמיעי קול היינו המתפללים בקול לבל יבוטלו ויסתרו מאתנו :

וזררו שאמר הילקוט פנה אל תפלת הערער כלפי הדורות ואמר שאין להם לא כהן ולא נביא לא מקדש ולא מזבח לא בגדי כהונה ולא קרבנות שיכפרו בעדם אלא אותה התפלה כו'. והדמיון בזה לשר א' ששלחו המלך למדינת ברברייא למשול עליהם, ואותו השר הי' לו הרבה בנים ובאשר

מ"מ לא בזה את תפלתם, אף שהמה אגסים פרטים ותפלתם פרטיות, מ"מ תפלה רבים מיקרי, ואין מבזה את תפלתם. ובדברי המדרש יש לדחוק ולפרש כן. אולם בלשון הילקוט א"א לפרש כן דקאמר אותה התפלה כו', אל תבזה אותה מהם, דמשמע דקא' על תפלה מיוחדת הידועה המתפללים ב"ה וביו"כ, והלשון קשה מאוד להבין :

ולבאר זה ע"פ דרך התעוררות ומוסר. נקדים סיפור אחד [מד"ה של מדינת הספרד כאשר היו היהודים בשם קודם הגירוש ר"ל, ועם המדינה היו אויבי נפשם, ותמיד היו גוזרים עליהם גזירות קשות משך שנים רבות. פעם א' מלך אללם מלך של חסד אשר ידע והבין בטוב טיב היהודים כי המה אמונים למלכם ולמדינתם ואינם ראויים להבדל מכל עם, ואדרבה המה מוכשרים יותר מעם המדינה בכל דבר, וע"כ ציטל כל הגזירות מהם והטיב להם מאוד. ויהי בסוף ימיו קודם מותו כאשר הכיר כי בניו אינם הולכים בדרכיו והמה שוגאי היהודים, וע"כ התיעזר בלבו לטובתם, וגיה לבניו ושרי המדינה שיכתב דתי המדינה שבאם שיובא מכתב בקשה לפני המלך ויכתב בתוכה בזה"ל בחסד עליון ובחסד פערדינאנד [הוא שמו] לא תשוב מכתב הבקשה ריקס, ויתן להמבקש את אשר ביקש או כולה או מקצתה. ויהי כאשר מת המלך והתחילו לגזור גזירות רעות על היהודים, שלחו מכתבי בקשה כאלו אל המלך. והוכרח להקל מעליהם בגזירה כפי פקודת וולות אבינו. ויהי כאשר ראה המלך וועליו כי אין גזירות מתקיימות, ויאל פקודה מאת המלך, אשר מכתבי בקשה כאלו לא יובאו לפני המלך מאת היהודים, כי בזיון גדול הוא אשר היהודים עם בזוי ישתמשו בדבר נכבד כזה ומכתבי בקשה כאלו אינו ראוי רק לעם המדינה, ויהי כהשמע דבר הפקודה במחנה היהודים, ומהי נעקה גדולה ומרה אללם כי עתה אין להם במה להגלל מהגזירות הקשות אשר יתן עליהם, ודוד המלך ע"ה

שזכרנו אל יבועל ח"ו מהם, כמו שאיך רוצה שישלחו המכתבי בקשה הללו, ואמר עוד תכתב זאת לדור אחרון, ר"ל דבר זה אל תבזה אותה מהם גאמר על דור אחרון ר"ל, וי"ל עוד מה שסיים הילקוט היו ולא בזה את תפלתם כו' דר"ל בתחילה אמר שדור מתפלל אל תבזה אותה מהם, וסיים דהא דכתיב ולא בזה לשון עבר דמשמע שכבר לא בזה, וקאמר תכתב זאת לדור אחרון, ר"ל הדור האחרון בזמן הגאולה ב"ב יאמרו שלא בזה כו' כי כבר קיבל תפלה זו שלא יבזה אותה מהם:

והנה ידוע מדרך העולם כי הגבול ששוכן במחוזות המדינה בין מחוז למחוז הוא עמוד ומגדול גבוה, אולם הגבול שבין ממלכה לממלכה אחרת הוא נהר גדול או חפירה עמוקה מלאה מים, והטעם כי הגבול שבין המחוזות אינו רק לסימנא בעלמא ולא מחמת יראת השגת הגבול. מאחר ששניהם המה תחת ממלכה אחת ומלך אחד ימשול עליהם, ואין להם לירוא זו מזו, אך המדינה והממלכה לריבה לעשות שמירה מעולה על מילרי מדינתה בכדי שלא ישיגו גבולה ולא יכבשו ממלכות אחרות, ע"כ יגבילה במים רבים ובמצורגים בכדי שיהי' משומרת מאויבים ושונאים ושלא תהא נוטה ליכבש לפניהם, כן עס בני ישראל בעת אשר חלק אותם הקב"ה מכל העמים להיות לנחלה לו, והמה המעט מכל העמים וע"כ עשה להם הקב"ה שמירה טובה ומעולה במים רבים, מי הדעת והתבונה. ונתן להם את התורה, שכתב ובע"פ [אין מים אלא תורה] ים התלמוד אשר יגבילום סביב בכדי שיהי' משומרת מכף כל אויב ואורב, ושום אומה ולשון לא תוכל לשלוט עליהם, וחכמינו ז"ל עשו עוד גבולות סביב בגדרים וסייגים משמרת למשמרת, אולם כאשר יחרב וייבש אללס מי התורה והדעת, ויבועל מאתם משמרת התורה, אזי כל אומה ולשון שולטות עליהם. וכמאמרם ז"ל אם השליכו דברי תורה לארץ מיד מליחין האומות עליהן, מאחר שאין

ובאשר אנשי המדינה המה חסרי מדע ע"כ לימד את בניו לדברים שונים לזה להיות רופא מחלות פנימיות, ולזה לכאב ראש, ולזה להיות רופא עינים, ולזה לכאב שנים, ולזה לחבורות ומכות עריות, ולזה להיות רוקח סמי רפואה ולזה להיות מליץ בעניני משפט כל אחד ואחד, ולבנו הקטן לימד כל הדברים והלמודיות הג"ל, והיה בהודמן אלל אנשי העיר איזה חולי או כאב היו שולחים אחר אותו הבן המלומד לאותה המחלה ובהודמן להם איזה משפט היו מבקשים להמליץ שומליץ בעדם אלל המלך. ולפרקים שונים היו שולחים גם אחר בנו הגעיר על דבר אי' מהפרטים הג"ל, ויהי במשך הזמן מהו כל בני הער ולא נשאר רק בנו הקטן, ויתאונן אותו הבן לפני אביו על גודל העמל והטרחא שיש לו כל היום וכל הלילה, ומדוע מקודם לא היו מעריתים אותו רק בפרקים שונים, ויען אותו אביו בקול בכי ויאמר הלא תדע כי בעוד אחיך היו בחיים היה להם ממי לשאול ולדרוש על כל דבר ודבר מאיש פרטי, אך עתה כאשר מהו ואינם, הלא אתה הוא הרופא הכללי למחלת הלב ודברים פנימיים, לכאב הראש ועינים ושנים, לחבוש חזור לרקוח סמי רפואה, וגם להיות מליץ בעדם, יאריך ד' ימיך ויהי' להם ממי לשאול ולדרוש על כל דבר ודבר; כן אנחנו עס ב"י בהיותם על אדמתם, והמקדש ומזבח על מכונם, וכהנים בעבודתם היה להם תרופות ורפואות על כל מיני חולי הנפש, הנאות, אשמות, שעירי לבור, שעיר המשתלח, בגדי כהונה. כהנים רוקחי סמי רפואה, כה"ג וכו' מליצי יושר. ועתה בעוה"ר כאשר נחסר לנו כל אלה ואין לנו רק התפלה שהיא במקום כל הקרבנות, שערי דמעוה אשר לא נעלות שהמה מליצי יושר בעדנו ואותה התפלה שהם מתפללים ב"ה וכו' ע"כ עשה למען חינוקות של בית רבן אשר הבטיח לנו דוד המלך ע"ה אשר ישבית אויב ומתנקם ופונה תמיד אל אותה התפלה, וע"ז ביקש דוד מבעל הרחמים אל תבזה אותה מהם היינו אותה התפלה

במעשיהם כל השנה, היינו שגששו בע"ח גדולים וגדמו כמחים, ובאים ומתפללים לפניך ברה"ב וביה"כ, היינו התפלה הבאה לפנינו יתעלה כמאמר הוה"ק, לית תרעא דאתפתח בלא דמעחא דעינא' והוא עושה אותן ברה"ב חדשה, וכמו שלא חטאו לפניו כלל מעולם;

ומעתה נחזור לריש דברינו לפי מש"כ שצ"ק תקיעת השופר הוא להחריד מים הדין, ולעוררם לתשובה, וכסביר ע"פ משל למלך אחד שאירע אללו חיזה הגלחה שבנו יחידו היה מסוכן גדול ויחי מחליו, ולזה ניתן הנחה גדולה [מינעפעטשט] שיפתחו בתי האסורים על שעה אחת וכל מי שיזלזל משם באותה השעה יהי' חפשי, והיו יושבים שם במאסר מאוהבי המלך באפלה בבור תחתיות אשר לא ידעו דרך ולא יוכלו להגיע אל הפתח לאותה השעה, ע"כ ריחם עליהם המלך ויאמר למשרתיו להאיר להם דרך החלון חיזה ימים מקדם בכדי שיגיעו אל הפתח וכשיגיע השעה שיפתח הפתח יוכלו לזאת משם מיד, והנה על ענין הראשון לא נקרא המלך רק מאיר שהאיר להם איך לבא לקבל הישועה הגדולה אשר יאמרו לאסורים דרור. כן אהנו ב"י אשר כל השנה כולה אהנו אסורים במאסר תאוות החומריות, וביום הקדוש יוה"כ אשר הוא יום מחילה בליחה וכפרה נקרא לאסירי התקוה דרור, רק באופן שיוקדם להם התשובה, ולכך האיר לנו הקב"ה במלות תקיעת שופר להחרידם ולעוררם בתשובה בכדי שיוכלו לקבל הישועה של יוה"כ, וזה שאמר הילקוט אורי ברה"ב וישעי ביה"כ אם אורי ברה"ב ישעי ביה"כ שיומחל לי עונותי מכל וכל ואהי' נעשה כבריה חדשה, ויחזק ד' לבבנו לאהבתו ויראתו ונשוב בלב שלם, ויתן לנו ולב"ב שנת חיים טובים שנת פדות ורוחה מכל נדויותינו ויבוא אלינו הגואל האמיתי ב"ב א"ם:

שחין גבול ומשמרת להם, אומנם מ"מ יש בידם לעשות עוד גבול ומשמרת להם מנחל דמעת עיניהם כמ"כ הורידו כנחל דמעה נוכח פני ד', וכל השערים ננעלים חוץ משערי דמעות, וכמאמר הכתוב בבכי יבואו ובתחנונים, ויש להמליץ ע"ז מאמר הכתוב (תהלים קיט) פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך, דר"ל דמאחר שנחסר אללי הגבול והשמירה ממי התורה, ע"כ הוכרחתי לעשות לי שמירה וגבול מפלגי מים שתרד עיני לשמרני ממנוקות הזמן ולחלוצי מזרותי;

ואירתא ב"מ (דף כו ע"ב) האי משכנתא זמנין קני' וזמנין לא קני' [היינו אם אחד נתן משכון לחבירו וקבע לו זמן לפדות המשכון פעמים שקנה המלוה את המשכון ופעמים לא קנה] אשכחיה דשתי שזרא [ר"ל שאינו מחפש ומחזר אחר מעות לפדות המשכון] קני' [קנה המלוה את המשכון] דקמהפך חזוי לא קני' [כיון שמחזר לפדות את המשכון], וחז"ל אמרו באבות פ"ג הכל ניתנו בערבון כו', ר"ל כל אדם וכל העניינים השייכים להאדם, היינו נפשותינו ונפשות ב"ב, פרנסותינו ובריאותינו וחיית ידיו וכל הצרכותינו, ניתנו במשכון אלל הבורא ית"ש עבור החובות שאהנו חייבים לו, והיום הוא זמן הפרעון, היום הרת עולם, היום יעמוד במשפט כו', וכאשר יראה הבורא ית"ש שאהנו מחזרין ומחפשים אחר תשלומין לשלם החובות שאנו חייבים ולפדות המשכנות לא קני', ואם ח"ו לא יחזרו אחר תשלומין אוי ואבוי ואהה ר"ל! ע"כ אחי ורעי נראה לשלם החובות ולפדות המשכנות ונחזור אחר תשלומין בתשובה ומע"ט ותשובה ותפלה ולדקה מעבירין רוע הגזירה, כל השערים ננעלים חוץ משערי דמעות, עתה הוא העת בעת תקיעת שופר שמתהפך מה"ד לרחמים יקובל תפלתנו ונעקתנו, ונש"א הילקוט ועם נבדל אלו הדורות שהם מחים

דרוש ד'.

פתיחה לדרוש רשבת תשובה

[ערכין ט"ז ע"ב] **בעא מיני' ר"י** צריה דר' שמעון תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה הימנייהו עדיפא, א"ל ולא מודית דענוה לשמה עדיפא דאמר מר ענוה גדולה מכולם שלא לשמה נמי עדיפא דארי' אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמזלות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ע"כ. ופי' רש"י ענוה שלא לשמה שעושה עצמו עניו שאינו רוצה להוכיח, ואותה ענוה שלא לש"ס הוא אלא שלא ישנאנו עכ"ל, וכהבו התוס' ע"ז דא"כ הוה רשע גמור, והביאו ב"מ ענוה שלא לשמה, פי' משום גאווה שיאמרו אדם עניו הוא ומשפיל עצמו ולא לש"ס אלא לקנות שם עכ"ל, וגם פי' הי"מ אינו מובן כלל דאם הוא עניו משום גאווה, א"כ הוא גבה לב גמור, כמו שביאר הגאון רמ"ח לונאטו בס' מ"י פ"א ופ' כ"ב והוא בכלל הנובעים, ואפשר שהוא גרוע טפי מן המונע א"ע להוכיח בכדי שלא ישנאוהו, ועוד מאי מלוא שלא לשמה יש בזה, וזה אינו רק במזלות מעשיות, ועוד אינו שייכות והשתיות יש בזה להוכחה לשמה דמספקא ליה הימנייהו עדיפא. ולולא דבריהם נראה לבאר בזה, דיש שלשה אופני תוכחה בדרכים שונים בג' מיני אנשים השונים בדרכיהם ובמדותיהם [כת א] ישנו אנשים בעלי תורה, יראי אלהים, ובנובה לבם בדרכי ד' יוכיחו בשבט פיהם כל עושי עול לקיים מ"ע דהוכח תוכיח כו', ולא ישפילו דעתם כלל לומר מה אני, וע"כ על כל חטא ופשע יפערו פיהם לבלי חוק בדברי תוכחה ומוסר היוורדים חדרי בטן, ולא יבושו ולא יפחדו משום אדם, וזה נקרא תוכחה לשמה. [כת ב] ישנו אנשים נמוכי רוח וספלים מאוד בעיניהם יותר מכל אדם, ולא ימלאו עוז כנפשמם לומר דברי תוכחה ומוסר לחבריהם באשר הוא שפל ונכנע בעיניו מאוד, ויחשוב בלבו מה אני ומה חיי שארים ראש להגיד תוכחה ומוסר לחבריי היותר גדולים ממני. ובכדי להגלל מעונם ביטול מ"ע דהוכח תוכיח המליאו ענה כנפשמם באופן זה, להגיד באותו ענין איזה דבר הלכה או מאמר דרושי, ומתוכו יתנוולו זיקי תוכחה, ומאמרי מוסר ויהירו ממעטפות ההלכה והאגדה, וכן שמעתי על איזה חסיד שבזמננו, כאשר רואה איש עושה דבר שאינו הגון יאמר לו איזה דבר הלכה או מיד'ת, ובתוכו ירמוז אותו הדבר שאינו הגון שעשה כי לא טוב הוא מה שעושה, וזה ענוה לשמה שהדברי תורה שאומר וגם הענוה הוא לשמה. [כת ג] והמה הרבים, אשר באמת ימלאו עוז כנפשמם להגיד דברי תוכחה ומוסר מוצוררים ומפורשים, ולפרסם את תוכחתם ברבים, רק באשר ראוים וחפלים להשמיע חידושי תורחם וגוועם דרשותיהם ברבים, ע"כ יעשו עצמם כענוים ונמוכי רוח אשר אין ביכולתם להוכיח, ויעשו מעטפות לדברי תוכחתם בפלפול הלכה ובנועם דרושי, ואלל האנשים הללו, הן הדברי תורה שאומרים והן הענוה הוא שלא לשמה, וע"ז מסתפק ר"י צריה דר"ש, תוכחה לשמה, היינו הכת הא', וענוה שלא לשמה היינו הכת הנ', הימנייהו עדיפא, ופשיט ל' מאחר שענוה לשמה צודאי עדיפא, א"כ מה לנו שעושה ענין הענוה בשביל עסק התורה אף שהוא שלא לשמה דארי' א"ר לעולם יעסוק אדם בתורה אפי' שלא לשמה. והנה מהראוי אשר בימי התשובה ישמיע חבר העיר דברי תוכחה ומוסר על כל דבר שאינו הגון שרואה ושומע בדברים פשוטים יורדים חדרי בטן. כמאמר הכתוב בשופר הרם קולך. שהוא בקול פשוט, והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם,

גם להורות את העם דרכי התשובה, ולהלביב לבבות אנשי עירו לעבודת ד', אך הרבנים נהגו סלסול בעצמם להלביש עיני תשובה ודברי תוכחה בלבוש הפלפול והדרוש ועושים עצמם עניים שלא לשמה, וע"כ גם אני לא אשנה ממנהג העולם:

משה רבינו אמר ג"כ ושבת עד ד' אלהיך? מאי כמותך דקאמר? מאי פליג אהקך תנאי דלמעלה:

הן האדם הלז הגתון על פני תבל אשר חובר משני עניינים הפכיים, חלק אלוה ממעל העולה למעלה מכל הגבראים, נשמת שדי חלובה מתחת כסא הכבוד, וחלק החומרי הארצי אשר בעפר יסודו חומר קרוץ, והוא נקרא בפי הקדמונים הולך באשר כי עיקר תכלית בריאתו לעלות מעלה מעלה ממדרגה למדרגה, להתעלה במעלות יושבי ראשונה במלכות לאור באור פני מלך וליהנות מזיו השכינה, וכמאמר הכתוב ויתהלך חנוך את האלהים, את האלהים היתהלך נח, כי ההנהגה הטובה שלטריך האיש הישראלי להתנהג יקראו הכתובים דרך, אשרי תמימי דרך, דרכיה דרכי נועם, והשתנהג כן נקרא הולך בדרך ד', וזש"א הכתוב היתהלך לפני, אחרי ד' אלהיכם תלכו, והיינו לעלות במעלות ממדרגה למדרגה במסילה העולה בית אל עד שיתקשרו ויתעצמו למקורם, כמ"ש חז"ל ובו תדבקו וכי אפשר לדבוק בהקב"ה, ר"ל באיזה אופן וענין יוכלו להתקרב ולהתדבק בו יתעלה, אלא הדבק במדותיו מה הוא רחוס כו', פי' ע"י אלו העניינים

(א) [הושע יד] **שובה ישראל עד ד' אלהיך כי כשלת בעוניך**, קחו עמכם דברים ושובו אל ד' אמרו אליו כו'. ביאור הכתובים והבנתם, גם במאמרי חז"ל אשר נאמרו בזה. מה לשון שובה ותשובה שהוזכר בכל מקום, להיכן ישובו? מדוע הזכיר ישראל? והלא עם ישראל דיבר ג"כ עד עתה (*), תחילה אמר שובה ישראל לשון יחיד, ואח"כ לשון רבים קחו כו' ושובו אל ד'? ועוד חז"ו דקדוקים, [יומא דף פו] אמר ר"ל גדולה תשובה שדוגות נעשו לו כזכיות שנאמר כי כשלת בעונך האי עון מזיד הוא וקרי ליה מכשול ע"כ (**), ולא אדע דיוקו דר"ל מהיכא דהא פשטות הכתוב וכפי מה שפי' המפרשים, כי כשלת בעונך, היינו שבאו לך מכשולים ועונש בעד עוניך, [ילקוט סי' קמב] ר' אליעזר אומר אל הקב"ה לראובן מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחילה על חטאיך, חייך שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה כמותך שנאמר שובה ישראל עד ד' אלהיך פו' ע"כ, הקושיית מבוארות, מאי לא חטא אדם לפני דקאמר? הלא קין וה"ר שבו ג"כ בתשובה קודם ראובן, מאי על חטאיך דקאמר? מה שכן בנך פותח בתשובה הלא

תפוחי זהב

(*) **לפי** גירסת הע"י והילקוט בסוגיא דיומא (דף פו) דמקשה דרי יוחנן אדר"י דהכא קאמר דתשובה מגיע עד כסא הכבוד עד ולא עד בכלל, ור"י בעלמו קאמר דגדולה תשובה שדומה ל"ת שבתורה, ומתקן כאן ביחיד כאן בצבור, היינו דביחיד אינו מגיע התשובה לכסא כבודו, משא"כ בצבור דמגיע לכסא כבודו ודומה ל"ת שבתורה, ע"ה, ולפ"ז י"ל בפשטות דתחילה אמר שובה ישראל, היינו ביחיד, הוא עד ד', ולא עד בכלל, ואח"כ מדבר עם הצבור, קחו כו' ושובו אל ה', היינו אליו יתעלה: (***) **ובמקרא** בארתי ד"ז, דהנה זה ידוע דהקב"ה מעניש לאדם על חטאיו מזה כנגד מזה כמ"ש ז"ל בסאסאה בשלחה תריבנה במדה שאדם מודד בו מודדין לו, וכמו שנאמר בפרשת תוכחה ואם באלה לא תוסרו והלכתם עמי בקרי, היינו שחאמרו שיהיו רק מקרה, והלכתי אף אני עמכם בקרי, היינו שגם היא יתשוב

חמים בדרכיו ובמעללו נגד דרכי הילכו הטבעי :

ונוכל לבאר בזה מאמרו ז"ל [צ"צ דף עז] מרגליות טובה היה תלמידו בלבו של אברהם אבינו וכל חולה כו' וכשמת תלמה בגלגל חמה, ע"כ. והוא ידוע דעת חזו מהפלוסופים הקדמונים שאין מהראוי לתת גבול וסייג לתאות לב האדם, מאחר שיתן לו בטבע בריאתו, ואם הי' מהנורך לשום מעורר לתאותו לא הי' ניתן בו בהקדם, ואברהם אבינו ע"ה בחקירותיו הנפלאים ובאמונת לבו השריש בלב המסתפקים החולים חולי הגפש שאין לאדם לילך אחרי שרירות לבו הרע רק בדרך ד', וכשמת תלמה בגלגל חמה, היינו כי מגלגל חמה יש ללמוד רעיון היקר הלו שכל יאמרו שא"ל לעמוד א"ע נגד תאות המוטבעות אלס, שלכך בחכמת הבריאה הוטבעה אלל השמש השני מהלכים, בכדי שאנחנו בני אדם נבין ונשכיל מזה שגם לנו ב' מהלכים, וכשם שהשמש אף שגלגל היומי מושכה ממזרח למערב, עכ"ז הילוכה העלמי הוא היפוכי ממערב למזרח, כן האדם הלו אף כי בטבע בריאתו הוא מוכרח לילך בדרכיו הארציים המוכרחים לחיית גופו כאכילה ושתייה ושאר דברים המחויבים לבגין גופו ולטבע הרבנתו אעפ"כ הוטל עליו לעשות הילוך היפוכי נגד דרכי הטבע והתאווה לעלות במסילה העולה בית ד', ולזכך גם את חומרו וחשיו הארציים, ולהיות

הענינים והמעט תוכל להגיע לאיזה התקרבות בו ית', וזהו עיקר תכלית בריאת האדם בארץ. אולם מזגי טבעי חומריותו של אדם מלידה ומבטן וחשיו הארציים וכה המדמה שבו, המה יליכוהו שולל לאחור ולא לפנים בדרך חטאים לתאות החומריות, וכמאמר הכתוב כי יגר לב האדם רע מעוררו והינה"ר התאווה שבו מנהיגו ומושכו לדרך אחרת, דרך רשעים באפלה, וע"כ הנהו בזה העולם כחמר גמל שזה מושכו לכאן וזה לכאן, ולזה דימו המפרשים את האיש הישראלי אל השמש, כי ידוע אשר להשמש יש לה שני מהלכים הפכיים, מהלך ההכרחי הטבעי שהיא נגד עינינו, היינו ממזרח למערב, אשר גלגל היומי אשר הוקבעו בו המזלות כולן, ימשוך גם את השמש עמו ומדי יום ביומו תקיף היקף גמור ממזרח למערב. עוד יש להשמש מהלך עלמי היפוכי ממערב למזרח אשר במשך שס"ה ימים תקיף היקף שלם כנגדו, ואף שגלגל היומי מושכה ממזרח למערב, עכ"ז הילוכה העלמי הוא היפוכי ממערב למזרח, כן האדם הלו אף כי בטבע בריאתו הוא מוכרח לילך בדרכיו הארציים המוכרחים לחיית גופו כאכילה ושתייה ושאר דברים המחויבים לבגין גופו ולטבע הרבנתו אעפ"כ הוטל עליו לעשות הילוך היפוכי נגד דרכי הטבע והתאווה לעלות במסילה העולה בית ד', ולזכך גם את חומרו וחשיו הארציים, ולהיות

תפוחי זהב

יחשוב זה למקרה בעלמא ולא עונש על העון, וכן פי' אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו כו', היינו שיעיין במעשיו מדה כנגד מדה מהיסורים, וזהו פשפש ולא מנא, היינו שלא מנא מדה במדה, והארכתיו בזה, ולפי' בחטא שיחטא האדם בשגגה בבלי דעת, ומגיע לו עונש על אשר לא שם לבו על דרכיו ולא דקדק במעשיו כפי הנורך לאיש הישראלי, מהראוי שהעונש ע"ז יהי' שהבורא ית"ש ג"כ יסיר השגחתו ממנו וממילא יהי' נכשל במקרי הזמן ופגעיו, כפי אשר הוא הסיר השגחתו בדרכי ד' ונכשל בעבירה, משא"כ העושה בזיון נגד רלוגו ותורתו יהי' העושה ג"כ בכונה מאתו ית"ש, וזה שהיה קשי' לי' לר"ל האי עון מויד הוא ומהראוי שהעונש יהי' בכונה מאתו ית"ש, והי' למכתב כי נענשה בעונך ואיך קרי ליה להעונש מכשול דמשמע בהסרת ההשגחה, ולכך דייק דכבר נעשה תשובה מיראה ונעשו לו כשגגות ולכך לא הגיע לו עונש רק כשלון על שגגתו :

ולאשכיל זאת. אולם לעת"ל כאשר יתרבה הדעת בעולם, יתגלה רעיון ולימוד הלו לעין כל, ועל זה יחמל מוליא חמה מנרתקה. היינו רעיון ענין החמה, וזיקים יש להם עונג רב מזה שהשיגו הרעיון האמיתי הלזה מכונת וריון הצורא ית"ש, והרשעים גדונים זה. כאשר המה בעלמם יבינו אז כי תהלוכות הנהגתם הוא נגד רלוגו ית"ש *

(ו) **והנה** דבר זה מובן שאם לא הי' להחמה רק הילוך הגלגלי ההכרחי ולא היה לה הילוך ההפכי אשר תלך אחורנית ממערב למזרח היתה שוקעת בכל יום איזה זמן קודם ובמשך שס"ה ימים היה מתקבץ משך זמן יום שלם, והיתה החמה מקפת ממזרח למערב שס"ה הקפות במשך זמן שס"ד ימים, וע"י ההילוך ההפכי ממערב למזרח נתוכם יום שלם במשך שנת החמה, ולפמ"ש אשר הילוך החמה הגלגלי ממזרח למערב יורה על הילוכו הטבעי של האדם. והילוך ההפכי של החמה ממערב למזרח יורה וילמד את האדם

כחתן יולא מחופתו, היינו ממקומו וממהלכו הטבעי וההכרחי, יש כגבור לרוך אורח, היינו שמהלכו הטעמי הוא נגד מהלכו ההכרחי כגבור המנלה במלחמה. ובמדרש אמרו ז"ל שם לא נאמר אלא ישיש, ישיש אחרים, לרוך אורח דכתיב ואורח לדיקים כאור נוגה, ומבואר כדברינו שהשמש בהילוכה הטעמי, מלמדת אותנו לימוד אמיתי איך יתנהג האדם בתהלוכות ועניני העולם דאף שרבת הערדות וענינים ההכרחיים מושכים אותו כלפי ענינים חומרים ארניים, מ"מ הילוכו הטעמי יהי' כלפי מעלה בענינים נפשיים לעבודת הצורא יתעלה :

(ה) **ובזה** אפשר לבאר מאמרים ז"ל לעת"ל הקצ"ה מוליא חמה מנרתקה לדיקים מתעדנים זה ורשעים גדונים זה, ע"כ. היינו משום דכל דבר המולנע ומכוסה מעין רואי, נוכל להמליך עליו שמונח בנרתק, והנה רעיון הלו מה שירה וילמד אותנו הילוכי החמה הוא מולנע ומכוסה מעין שקלי בני אדם, ולא כל אדם זוכה להבין

תפוחי זהב

(*) **וע"פ** דברינו נוכל לבאר איזה חרוזים ביור של שבת בצרכת המאורות, טובים מאורות שברא אלהינו, ילרם דעת צבינה ובהשכל, כח וגבורה נתן צהם להיות מושלים בקרב חבל, ע"כ, ולא נאריך בדקדוקים, הנה ידוע כי בהענינים המתהווים בעולם ישנו ג' דברים ונקראים ערב מועיל טוב, היינו כי ישנו איזה דברים שמתוקים לחיך רק לשעתו, וזהו ערב, וישנו דברים שלא יגנו מהם כלל כעת רק שהוא תועלת לאדם על להבא כרפואות וכדומה וזהו מועיל, וישנו דברים שיהנו מהם כעת לשעתו, וגם יש מהם תועלת על להבא, וזהו טובי ואמר שהמאורות המה טובים שנהגים מהם בכל שעה וגם יש בהם תועלת על להבא, ומבאר התועלת שיש מהם, ילרם דעת כו', בנוסח צרכה רביעית שבתפלת י"ח, נוסח ספרד חננו חכמה בינה דעת, ונוסח אשכנזי וחננו מאתך דעה בינה והשכל, ובפשטות אפ"ל דדא ודא אחת היא, דהמפרשים כתבו דכל דבר המתהווה בפולס התחתון ילא מאתו יתעלה ברוחניות דקה מאוד רק ע"י השתלשלות ממדרגה למדרגה מתגשם מעט מעט עד אשר יגיע לעולם התחתון. והאלשיך הק' האריך בזה בענין בריאת העולם, וגם התורה הק' היתה למעלה כולה שמותיו של הקצ"ה ואללנו נתנה בפשטון של דברים בענינים חומרים ובחוכו ירמוזון סודות נפלאים, וידוע דחכמה נקרא ידיעת החכמה, תורה או שארי חכמות, ובינה נקרא מה שמחדש מדעתו, מבין דבר מתוך דבר, ודעת הוא ענין רוחני למעלה מהם קרוב לרוח הקודש, וזשאה"כ מי חכם ויבין את זאת, ר"ל דאף שהוא חכם מ"מ אין לו הבנה שביין זאת, נכון וידעם, ר"ל דאפי' אם הוא נכון מ"מ אין בו דעת שידע זאת, וא"כ ממילא אללו יתעלה קרובה יותר דעת מבינה, ובינה מחכמה, וזה שאנו אומרים, חננו מאתך, היינו מאתו יתברך, דעה בינה והשכל בסדר השתלשלות

(ז) וע"פ דברינו הנ"ל יבואר ענין נכון בהכחזים [מלכים ב' כ'] כימים ההם חלה חזקיהו למות, ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ד' לו לביתך כי מת אחיה ולא תחיה בו' שוב ואמרת אל חזקיהו נגיד עמי כה אמר ד' אלהי דוד אביך שמעתי את תפלתך בו', ויאמר חזקיהו אל ישעיהו מה אהיה לי ירפא ד' לי בו', ויאמר ישעיהו זה לך האות מאת ד' כי יעשה ד' את הדבר אשר דיבר הלך הנל עשר מעלות אם ישוב עשר מעלות, ויאמר יחזקיהו נקל ללל לנטות עשר מעלות לא כי ישוב הנל אחורנית עשר מעלות, ויקרא ישעיהו הנביא אל ד' וישב את הנל במעלות אשר ירדה במעלות אחז אחורנית עשר מעלות, ע"כ. מאוד יש להתפלל על חזקיהו המלך ע"ה על אשר לא האמין בנבואה ישעיהו הנביא אשר הוחזק כבר בנבואותיו זה קרוב לחמשים שנה וביקש מאתו אות על אמינות נבואתו, ואין לומר דמה שביקש ממנו אות אינו על אמינות הנבואה רק אולי יגרום החטא ויחזור בו הקב"ה, וכאשר יתבאר ויעשה מעשי ניסי בפועל בודאי יקיים הדבר, וכדמיון יריית החלים שזה אלישע ליואש מלך ישראל [מלכים ב' ג'] להחיות נבואתו שיקיים בודאי, גם דבר זה לא נוכל לומר בדעת המלך חזקיהו, דהא בנבואה שהוא לטובה אין הקב"ה חוזר בו כשנאמר

האדם על הילוך אלהי לעבודת הבורא ית"ש. ואפשר לומר שזהו כונת הכחז [מהלים קלט] ימים יולרו ולו אחד בהם, היינו מה שורה על הילוך האדם בעבודת ד' ובקיום מצותיו אינו רק יום אחד בשנה, ונוכל לומר שזהו כונת חז"ל בילקוט שם, ימים יולרו ולו אחד בהם. ר' יהושע אומר שס"ה ימים הם וליחידו של עולם אחד מהם, ר' לוי אמר זה יום הכפורים ע"כ, ולפי דברינו מבוארים דברי ר' יהושע בפשטות, וגם בדברי ר' לוי נוכל לומר דכוונתו ג"כ לדבר זה, משום דשנת הלבנה כשהיא מלאה הוא שס"ה ימים, וכאשר נוסף ע"ז העשרה ימים שמר"ה עד יו"כ יהיה שנת החמה שלמה שס"ה ימים אשר נתקבץ אז יום שלם מהילוך אלהי כנ"ל. ולפי דברינו אשר תהלוכות האדם נדמה לתהלוכות החמה אי"כ הרשע גמור אשר אינו הולך רק אחר תאוות לבו כפי טבעיו הרעים נדמה להחמה שאין לה רק מהלך אחד של גלגל היומי ממזרח למערב, ואין לה מהלך אחר המנגדו, ולכך המשילו חז"ל על אחד שהיה רשע גמור ששקעה אללו החמה קודם זמנה, היינו שלא שלט אללו מהלך החמה הנגדי אשר יורה על הילוך אלהי כנ"ל, ואולי באמת הראו דבר זה מן השמים כדאי שנדע ונבחין זאת שהוא רשע גמור ושלא הלך כלל בדרך האלהי המנגד לטבעיו הרעים :

תפוחי זהב

מלמעלה למטה, ובנוסף ספרד חגנו, היינו כנגד השגתנו הסדר תחילה חכמה, ואח"כ בינה, ואח"כ דעת, וזש"א ירם הבורא ית"ש, בדעת בבינה ובהשכל, היינו בזה אשר כח וגבורה נתן בהם, כח נקרא הכחות שיטנו בכל דבר ודבר בטבעו, וגבורה נקרא מה שמתגברים יותר מהטבע, או נגד הטבע כמש"א ז"ל איזהו גבור הכובש את ילדו וזהו גם הילוכי המאורות נקראים בשם כח וגבורה, היינו הילוך היומי הגלגלי נקרא בשם כח, והילוך ההפכי הנגדי נקרא בשם גבורה כמש"א ישש כגבור לרוץ אורח, ומדוע עשה ד' ככה ליתן בהם שני הענינים, כח וגבורה, הוא להורות ולהראות את יושבי תבל שיהיו מושלים על כחות התאוה הטבעית כמש"א חז"ל המושלים בלזרם, וכמו שביארו המפרשים נמשל כבהמות נדמו, דר"ל באם שהאדם הוא נמשל, היינו שכחות הטבע התאוה מושלים עליו והוא נמשל מהם, כבהמות נדמו, הוא דומה לבהמה, וזש"ה דלכך כח וגבורה נתן בהם ללמד לבני אדם להיות מושלים בקרב תבל ולא נמשלים וכמו שביארנו :

האות הראשון חזק ישי' הנביא בעלמו
דמשמע שא"ל לבקש ע"ז מאתו ית' ועל
האות שאמר חזקוהו חזק ויקרא ישיעיהו
הנביא אל ד' :

ח) ונקדים מאמר חז"ל (ברכות דף
ע"א) בימים ההם חלה
חזקוהו כו' חז"ל מלי כולי האי חז"ל דלא
עסקת בפריה ורביה כו' חז"ל השתא הב
לי ברתך אפשר דגרמי זכותא דידי ודידך
ונפקי מגלי בני דמעלי, חז"ל כבר נגזרה
גזירה עליך, חז"ל בן אמוץ כלה נבואתך
ולא כך מקובלני מבית אבי אבא אפי' חרב
חדה מונחת על לוארו של אדם אל ימנע
עלמו מן הרחמים, ויש להבין בענין
המחלוקת שביניהם שישעיהו אמר שאין תפלה
מועלת אחר גז"ד, וחזקוהו אמר דאפי'
חרב חדה כו' מ"מ מועיל רחמים, באיזה
סברא נחלקו, ועוד יש לעיין בזה שאמר
חזקוהו כך מקובלני מבית אבי אבא כו',
והא קימ"ל (ר"ה דף יז ע"ב) לעקו קודם
גז"ד נענים, לאחר גז"ד אינם נענים,
ומה שמביא רא"י מבית אביו שפי' רש"י
דהוא דוד המלך ע"ה שראה את המלאך
וחרבו שלופה בידו, ומ"מ לא מנע ח"ע
מן

כשאמר ע"י נביא כמבואר בהקדמה הרמב"ם
לסדר זרעים באריכות ובסוף הלכות יסודי
התורה עש"ה *), ומה שעשה אלישע פעולה
מעשיות להחזיק נבואתו, אפשר לומר
משום שבנבואתו זאת הי' בה רעה לאדם,
ובנבואה שהיא לרעה יוכל לחזור בו,
[ואפשר דגם חזקי' היה חושש בזה דאולי
בעת אשר נגזר עליו שימות נגזר ג"כ על
איזה איש שיהיה מלך אחריו, וא"כ בנבואה
השניה שיחיה יהיה רעה לאותו האיש וע"כ
היה ירא חזקוהו דאולי יחזור בו], עוד
יש להבין מדוע לנבואתו של הנביא ישיעיהו
שאמר בשם ד' שינללו ממלך אשור לא
ביקש שום אות אף שהיה דבר גדול מאוד
הלכת כל ישראל, ועל נבואת רפואתו ביקש
אות, גם יש להבין ההשתנות בין האות
שראה הנביא ישיעיהו ליתן וצין האות שביקש
חזקוהו מאתו, ומה שדיברו בזה המפרשים
ידוע, עוד יש לעיין מה שאמר חזקוהו נקל
לל לעשות עשר מעלות, הלא כל דבר נימי
היולא מגדר הטבע אין בכח האנושי לעשות
רק מאתו ית"ש, ואלל הקב"ה גם גדול וגם
קטן שזה כי גם העולם כולו לא בעמל
ולא ביגיעה בראו הקב"ה, וגם מדוע על

תפוחי זהב

(*) דברי הרמב"ם מבוארים בירושלמי תענית [פ"ב הלכה א] ר' שמואל בר נחמן
אמר, אמר הקב"ה לעשות טובה לא איש אל ויכז, אומר לעשות רעה.
הוא אמר ולא יעשה, וכן מבואר באריכות בירושלמי (סנהדרין פ"א הלכה ה) דלטובה
אינו חוזר ולרעה חוזר, וכתפיקתי זאת היתה הנבואה טובה לאיש אחד ורעה לאיש
אחר, מי נימא כיון דלטובה אינו חוזר ממילא גם מהרעה לא יחזור, או דנימא להיפך
מאחרי דלרעה חוזר ממילא גם מהטובה יחזור, ולכאורה נראה דזה תליא במחלוקת
הפוסקים בחז"מ ס' ר"ג וס' ר"ט במקנה דבר שלא בא לעולם עם דבר שבא לעולם,
ד"א דכיון דחוזר לשלא בא לעולם יכול לחזור גם בדבר שבא לעולם, וי"א דגם
בדבר שלבליע ג"כ אינו יכול לחזור עש"ה, ומ"מ דשמואל הנביא אמר לשאלו [שמואל
א עו] קרע ד' ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך, וגם נא ישראל
לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם. ואיך ידע שמואל הנביא שלא ינחם, והלא
במדה רעה חוזר ע"י רחמים, וז"ל משום שאמר ונתנה לרעך כו' דהוא מדה טובה
שאינו חוזר ח"כ לא יחזור ג"כ מהרעה, וזה שאמר לא ישקר כו' לא אדם הוא להנחם
אשר ירמו על הכתוב בתורה לא איש אל ויכז וכן אדם ויתנחם דקאי אמה
טובה שאינו חוזר כמבואר בירושלמי, ואפ"ל דלכך ידע שמואל שלא יחזור בו
הקב"ה משום דקריעת מעילו היה פעולה מעשיות לחיזוק קיום הנבואה.
ובדרושי הארכתי :

זה שנאמר אין שלטון ביום המות, וכן מבואר במדרש פ' וילך שלכך לא הקביל משה את ישראל ע"י חטאות משום דאין שלטון ביום המות, ולכך היה סבור ישעיהו מאחר שכבר נגזרה הגזרה שימות ואין שלטון ביום המות, ולכך אין לו דין מלך שיקרע הגז"ד כמו בלצור, וסדרת חזקיהו בזה הוה משום דמאחר שאם תתקבל תפלתו ויוקרע הגז"ד ולא הוה קרוב למיתה כלל והוא מלך גמור בכל דבר, והגז"ד נקרע אללו כדן מלך, ולכך אמרי' בזה סוף מעשה במחשבה תחלה, ולכך באמת נקרע הגז"ד כדן מלך, ותפסין ה' השני שהוא מלך, ואמרי' דקריעת הגז"ד והמלוכה באים כאחד וסדרת הנביא ישעיהו דאדרבה תפסין ה' הראשון שכבר נגזרה גזרה ואין שלטון כו' ואינו מלך, ואין גז"ד שלו נקרע כדן יחיד:

(א) **ונעתיק** עלמיו לדבר הלכה הדומה למחלוקתם הג' . בספר קלו"ח סי' ר' ס"ק ה' כתב וז"ל וגם תפקתי באחד שאמר לחבירו הריני נותן לך הבית במתנה והשטר מתנה מונח בחובו מי נימא בכה"ג חללו ומתנתו באין כאחד וקנה וכמו דאמרי' ר"פ הוורק גבי גט אשה וגבי גט שחרור גיטו וידו באין כאחד, ולאחר העיון נראה דפשיטא דבכה"ג אינו זוכה דכיון דהתגר והשטר עדיין לא ילא מרשות הנותן איך

מן הרחמים ונענה, אינו ראוי כלל דשם גז"ד דרבים היה, וגז"ד דרבים נקרע אפי' אחר גז"ד כמבואר בסוגיא שם. ואין לומר דזה היה בימים שבין ר"ה ליוה"כ דאז נקרע אף גז"ד דיחיד, דא"כ הא"ך א"ל ישעיהו הנביא דכבר נגזרה גזירה, והלא באותן הימים אין כ"מ בין קודם גז"ד לאחר גז"ד:

(ט) **והנראה** בזה דנוכל לומר דמלך דינו כרבים, דגז"ד שלו נקרע בכל עתות השנה ע"י רחמים, ויש להעמיק בזה לומר הטעם דבעשרת ימים נקרע גז"ד דיחיד ולא בכל השנה, משום דבעשרת ימים היחיד נידון ולכך נקרע הגז"ד שלו באותן הימים. משא"כ בכל השנה דאינו נידון לכך אינו נקרע הגז"ד שלו, וחז"ל אמרו מלך וצבור נדונים בכל יום שנאמר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו, וכיון נדידונים בכל יום לכך נקרע הגז"ד שלהם בכל יום, ולכך קאמר כך מקובלני מבית אבי אבא כו', רק דלפ"ז יש לעיין על ישעיהו הנביא שאמר לו כבר נגזרה גזרה, והלא המלך דינו כצבור דנקרע הגז"ד שלו (*):

(י) **ונראה** דסדרת הנביא ישעיהו ע"פ המבואר בילקוט (מלכים א') ויקרבו ימי דוד למות, ויקרבו ימי המלך דוד אין כתיב כאן אלא ימי דוד לקיים

תפוחי זהב

(*) **ואפשר** לומר דיסעיהו הנביא וחזקיהו לשיטתייהו אזלי, דבסוגיא דברכות שם איתא דחוקי' אמר ליתי ישעיהו לגבאי דהכי אשכחן באליהו דאזל לגבי אחאב, ישעיהו אמר ליתי חזקיהו לגבאי דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב דאזל לגבי אלישע, ולכאורה יש להבין דקשה על ישעיהו שלמד מיהורם שהיה רשע ואף כאשר הלך אלל אלישע לא רנה להשיב לו ואמר לולי פני יהושפט אני נושא כו' [מלכים ב' ג'] והרואה מאליהו הוא רואה גמורה, ובמכילתא מביא רביה מאליהו שרץ לפני אחאב ועוד מכמה מקומות שחולקים כבוד למלכות ואף למלכי חו"ע, ואף אם היה ספק אם נלמוד מאליהו או מיהורם, מ"מ יותר מהראוי אשר ישעיהו ימחול על כבודו מחזקיהו דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ונראה דמחלוקתם היה בזה שנחלקו ר' מאיר ור' ירמיה בפי' דהוריות אם שבת אחד איקרי קהל, או דלא איקרי קהל רק רובן של שבתים ע"ש, וס"ל לישעיהו דשבת א' לא איקרי קהל כלל, ולכך חזקיהו שהיה מלך רק על שבת יהודה לבד לא הוה מלך גמור שינערך הנביא לחלוק לו כבוד שילך הוא אליו, ואין ללמוד מאליהו שחלק כבוד לאחאב שהי' מלך על עשרה השבטים רוב ישראל, וסדרת

כלל, ואם בא אחד ושינה חפץ חבירו אם קלקל מחויב לשלם ההיזק מטעם מניין. ואם לא קלקל הרי הוא של בעל החפץ, ואף שדבר זה אינו לשום ראייה כי הוא דבר פשוט, מ"מ יש להביא מקרא דאדם המניין והורג את הבהמה דכתיב ב' מכה בהמה ישלמנה, ואמר' בב"ק (דף י" ע"ב) אל תיקרי ישלמנה אלא ישלמנה והגבלה היא של הבעלים ולא אמר' דקנה את הבהמה בשינוי כמו גנב וגזלן אלא דשינוי לבד לא הוה קנין רק גבי גנב וגזלן, וכן מבואר שם (דף עט ע"א) במשנה אבל גנב ועבד ברשות פטור משום שעדיין לא ילא מרשות הבעלים אף דאין לך שינוי גדול מזה ששחטה כדאמר' (שם דף סח) מה טעמה דאיהי מעשיו, עכ"פ מבואר דבעינן מעשה קנין או משיכה או הגבהה או מיקרי גנב לקנות בשינוי, וחזינן נמי גבי גזלן שאם גזל איזה דבר ונתיקרו או העבית בלא שינוי, ואח"כ שינה אותה דאינו משלם כפי מה שהיה שוה בעת השינוי שהוא הקנין, רק כפי מה שהי' שוה בעת הגזילה, וכן הוא לשון המשנה משלם כשעת הגזילה, וכן מבואר בהרא"ש ר"פ הגזל סי' ג' וז"ל מיהו אינו משלם אלא כמו שהיה שוה בשעת הגזילה כו' ואע"פ דאם הגזילה נטלה מהגזל מן הגזלן קודם לידה וגזילה היה נטל בהמתו כמו שהיא דברשותו אשכח ולא אישתנית ביד הגזלן, השתא מיהת דילדה וגזלה ונשתנית הגזילה משלם כשעת הגזילה, וכל השבח שהשביח משעת הגזילה ואילך הוה של גזלן עכ"ל. מכל זה מוכח דלאו השינוי הוא הקנין הגמור דאיכא ה"ל למימר שישלם

איך יזכה בו המקבל כו' דגט שאני דלא בעינן שיזכה בו המקבל דרך זכיה כו' [ובספרי ד"מ בסי' י' הארבעה להביא ראיות לדין זה] ולפ"י יש להקשות בהא דאמר' [ב"ק דף סז] הגנב והגזלן הקדישן הקדש כו' אמרי התם איכא שינוי השם מעיקרא עבדא והשתא תרומה מעיקרא חולין והשתא הקדש והקשה הרשב"א דמ"מ איך יכול להקדישם כיון שאינו שלו, ותיירץ דקנינו והקדישו בחין כאחד ע"ש, ולפי דברי הקצוה"ח יקשה דאיך אמר' בזה דבחי' כאחד והא כיון דבעינן זכיהת הקונה ועדיין לא ילאו מרשות בעל החפץ, ואיך חפסינן הלך השני דהוה הקדש והוה שינוי ויכול להקדיש, ואדרבה נימא להיפך דאינו יכול להקדיש ולא הוה שינוי השם ולא קנה: (יב) והג"ל לחלק בזה דהנה בספר נחמ"ש סי' שס"א הקשה אהא דמקשינן בתמורה (דף ה ע"א) לרבא דס"ל כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביר אי עביר לא מהני, והרי גזלן דרחמנא אמר לא תגזול ותנן הגזול פליט ועשאו כלים למר ועשאו בגדים משלם כשעת הגזילה, הרי דמהני. והנה לפי מש"כ התוס' שם בריש הסוגיא דלכך לא הקשה הש"ס ממטיל מום בזכור דמהני מעשיו, משום דאפי' נפל מום מאליו ג"כ מהני ולא גרע בזה מנפל מום מאליו, ע"ש בדבריהם, וא"כ מאי קושיא מקנין שינוי דגזלן דהא אפי' נשתנה הגזילה מאליו ג"כ הוה שינוי וקנה, וא"כ לא גרע בזה מנשתנה מאליו, וע"ש מה שתיירץ בזה, וג"ל בזה דאין כאן קושי' כלל, דזה דבר ברור דשינוי לבד בלא גזלה אין כאן קנין

תפוחי זהב

ופברת חזקיהו דשבעת אחד מיקרי קהל, ולכך גם המלך על שבעת אחד הוה מלך גמור, ולכך הנביא לחלוק לו כבוד, ולפ"י י"ל דלסברת ישעיהו דלא הוה מלך גמור לכך אמר כבר נגזרה גזרה משום דדינו כיחיד דגז"ד שלו אינו נקרט בכל השנה, אבל חזקיהו לשיטתו' דשבעת אחד מיקרי קהל והוה מלך גמור ודינו ככבוד, ולכך אמר כך מקובלני מבית אבי אבא אפי' חרב חדא כו' משום דמלך דינו ככבוד. ולזה כאשר היה דבר ד' אל ישעיהו שיאמר אל חזקיהו שקיבל תפלתו כתיב שוב ואמרת אל חזקיהו נגיד עמי כו', היינו שהדין עמו שהוא מלך ולכך נשמע תפלתו ונקרט הגז"ד שלו;

שישלים כפי מה שהיה שזה בשעת השינוי ולא בשעת הגזילה, וע' כתובות (דף לז ע"ב) שמהלק בין גנב לשואל נבי היה פרה גנובה לו כו' דגנב משלם בשעת הגנבה, ושואל בשעת הטביחה ע"ש, וטעמא דמילתא הוא משום דבשעה שגנב או שגזל חל עליו חיוב השבת החפץ הגנוב או הגזול אם יהי' בעין, ואם לא יהיה בעין כגון שיאנס או ישתנה קנה את הדבר קנין גמור מאת שגנב או שגזל ומחייב לשלם על שעת הגנבה. וזהו שמקשה בתמורה, והרי גזלן דרחמנא אמר לא תגזול, ותנן הגזול עליהם כו' משלם הגזילה, ומדקתני משלם בשעת הגזילה מוכח דמעשה הגזילה מועלת לו לקנות, דהשינוי בעלמא לבד לאו קנין הוא, והאריך מהני לו הגזילה לקנות והא' אי עבד לא מהני, וראיתי בס' נתיבות מהקלו"ח, שגחלקו בזה אם עובר בלא תגזול בשעה שמשנה הגולה, דדעת בטל הנתיבות דעובר בלא"ח כשיחתו בס' שם"א הג"ל, ודעת הקלו"ח דאינו עובר בלא תגזול בעת שמשנה הגזילה, וע"ש שמבאר הסוגיא דתמורה הג"ל כעין מש"כ עשה, היולא מדברינו הג"ל דקנין השינוי אינו קנין ענמי רק גמר קנין הגזילה, ובשמשנה הגזילה קונה למפרע מעת הגזילה:

(ג) ולפי דברינו אלה מתישב קושיטנו הג"ל באופן נכון, דדוקא בקנין שינוי גזילה הוא דאמרי' דחלוק מטעם דבאים כאחד השינוי השם והקנין, משום דהשינוי השם אינו ענין הקנין רק גמר קנין הגזילה, ובשמשנה נקנה הגזילה למפרע מעת הגזילה, ולכך שפיר תפסין הג"ל השני דהוה שינוי השם והוה הקדש וקנין. משום דאין זה באין כאחד בעלם הקנין כיון דהקנין חל למפרע, משא"כ בהך דינא דהקלו"ח דהוה ענין הקנין בזה לא אמרי' סברת באין כאחד [וע' בס' ד"מ סימן ו' שפלפלתי בזה הרבה]:

(ד) ומעתה נחזור לדברינו הקודמים דביומא (דף פו ע"א) הקשו

רק על האות השני שביקש חזקיהו שהיה נס חדש שלא היה מעולם כתיב ויקרא ישעיהו אל ד', וזה נכון] וביקש חזקיהו לא כי ישוב עשר מעלות אחורנית דזה יורה דתפלתו ותשובתו הוא מאהבה ועוקר החטא למפרע וכמי שלא נגזרה עליו הגזירה כלל, ובאופן זה מהראוי שיקרע הגז"ד שלו מאחר שהוא מלך, ומלך דינו כרבים, וקריעת הגז"ד והמלוכה באין כאחד וכמו שביארנו באריכות:

עו' אולם הטעם מה שתשובה מאהבה עוקר החטא למפרע, ותשובה מיראה אינה רפואה רק מכאן ולהבא, והוא כי ענין התשובה מיראה אינו מבחינת ענש החטא רק מבחינת החוטא, היינו שהוא ירא מהעונש הבא עליו או שיבא עליו, ואלו היה יודע שלא יענש על חטאיו לא היה מתחרט כלל, וא"כ די לו די שהקצ"ה מרחם עליו ואינו מענישו אבל ענש החטא אינו נמחק, וזהו שאמרו ז"ל תשובה ומע"ט כתרים בפני הפורעניות, היינו שמעכב את הפורעניות מלבא עליו. משא"כ בתשובה מאהבתו יתעלה שאין חומר העונשים גורמים לו שיתחרט רק ענש חטאיו אשר המרה את הבורא ית"ש ועשה נגד רצונו, ואילו היה יודע אשר בעונשי חטאיו ירלה פני בוראו בודאי היה מקבל עליו כל העונשים באהבתו יתעלה, באשר לא יחוש כלל להעונשים ועיקר חרטתו הוא על ענש החטא, ולכך הקצ"ה מרחם עליו ועוקר החטא למפרע. וכשנעמיק עוד בזה נראה דמאחר שבתשובה מאהבה זדונות נעשו לו כזכיות ומהחטא עלמו נעשה מצוה וזכות, וא"כ איגלאי מילתא למפרע דלא הוה חטא כלל, רק דהוה ממע כעבירה לשמה, היינו שעושה איזה עבירה שיוצאת ממנה אח"כ איזה מצוה דהוה כמצוה שלא לשמה כמו שאמרו חז"ל (גויר דף כג ע"ב) וכמו כן בתשובה מאהבה שנמח מהחטא מצוה וזכות, [ולהלן יבואר זה במוצב טעם] ולזה אלל ב"כ לא שייך תשובה מאהבה שיעקר החטא למפרע באשר אלל ב"כ אין כאן הך כלל דזדונות נעשו כזכיות

גז"ד מעולם כלל, ובאופן זה מהראוי שיוקרע גז"ד שלו משום דהוה מלך ודינו כרבים משום דבאופן זה אמרי' דקריעת הגז"ד והמלוכה באים כאחד כיון שנעקרה הגזירה למפרע, ולבצר דבר זה ביקש אות מאת ישעיהו וכמו שנבאר:

עו' והנה לפי מה שביארנו למעלה דשני הילוכי החמה הוא נגד שני הילוכי בני אדם בימי חייהם, הילוך הגלגלי הוא נגד הילוך הטבעי התאומי של האדם, והילוך ההפכי העלמי שבחמה ממערב למזרח הוא נגד הילוך האלהי שבאדם לעבודת ד', ולפי זה הבעל תשובה הגמור מיראה אשר מכאן ולהבא הילוך התאומי הטבעי לא ימשול בו רק ההכרחי הגמור, הנה הוא דומה לעמידת השמש אשר מהעת ההיא והלאה הוחלש הילוך החמה הגלגלי ולא יתגבר יותר על הילוכה העלמי ההפכי, אולם הבעל תשובה הגמור מאהבה אשר נעקרו חטאיו למפרע ושם לאחר מדרך התאומי שהלך כבר ויהי' כמי שלא חטא מעולם, הוא דומה ממש כמו ששבה החמה לאחריו, אשר ההילוך הגלגלי שהלכה כבר היא חוזרת עליו אחורנית, וכאשר ביקש חזקי' אות כמו שביארנו, אמר לו ישעיהו זה לך האות כו' הלך הנל עשר מעלות אם ישוב עשר מעלות, ר"ל אם יעמוד ויתעכב במקומו משך זמן עשר מעלות, לשון תשב הנערה ימים או עשור, שהוא לשון עכבה, ויאמר חזקיהו נקל ללל לנטות עשר מעלות, פי' דבר זה הוא אללו קל הערך דזה יורה שאין הגז"ד נקרע רק מכאן ולהבא ולא נעקרה הגזירה למפרע, וא"כ הוה בדרך נס ומכנין לו מוזכיותו, [ואפשר לומר לפי מש"כ הר"ן בדרשותיו דדבר ניסי מהשתנות הטבע שנעשה כבר פעם אחת הוא קל יותר שיתהוה עוד הפעם, והמשיל זה למים שהוחמו כבר פ"א, שהוא קל יותר לחמם עוד הפעם, וע"כ בנס עמידת השמש כבר היה בימי משה ויהושע ולכך קאמר נקל ללל לנטות כו' שאינו דבר גדול כ"כ, וישעיהו ג"כ לא אמר על האות הלוה שיתפלל אל ד'.

החטא, משא"כ באוה"ע דאין אללס ענין התשובה לעקור ולבטל החטא למפרע, רק לבטל העונש מכאן ולהבא. וע"ז אין אהנו מזהירים כלל להל' נפשות החוטאים מהעונש, ואף שמלינו באוה"ע מקומה שהזכירו הנביאים גם על תשובה מיראה אף שאינו עוקר החטא לגמרי למפרע, היינו משום שהיכולת בידם להגיע למעלת תשובה מאהבה בהדרגה ע"י תשובה מיראה. משא"כ באוה"ע דא"א להיות אללס ענין זה כלל, וגררה עוד דגם בתשובה מיראה יש חילוק בין תשובת ישראל לתשובת אוה"ע, דאלל ישראל גם עמם החטא יוקטן לפני עונש דעוה"ב דממזיד נעשה שוגג, ובטנין כזה לחפש אחר זכות להקטין את החטא ולברר דלא הוה מזיד גמור שלא התרו אותו כראוי וכדומה, גם הסנהדרין צ"ד שלמטה ג"כ מזהירים, ולכך הזהירו הנביאים את ישראל גם על התשובה מיראה אף שאינה תשובה כ"כ מ"מ מקטין החטא, אבל תשובת אוה"ע אינו מועיל להקטין החטא לפני עונש בעוה"ב רק שמעבד את הפורעניות בעוה"ז, והטעם בזה יבאר להלן:

(יח) **ובדברינו** הנ"ל יתישב מאמרם ז"ל בילקוט כתיב אשר לא ישא פנים ולא כו' וכתיב ישא ד' פניו אליך כאן בעושין תשובה כאן באין עושין תשובה, יכול לכל ת"ל אליך ולא לאוה"ע ע"כ, הרי דאלל אוה"ע אינו מועיל תשובה, וקשה ע"ז מהך דגנוה ששבו מדרכס הרעה וינחם ד'. הרי דגם באוה"ע מועיל תשובה, ולהג"ל יתח' דעל תשובה מאהבה קאי שאינו מועיל אלל אוה"ע להיות כמי שלא חטא כלל דלשון ישא ד' פניו היינו שנעשה אוהבו כמבואר בספרי זוטא ישא ד' פניו יעבור כעסו ממך ויהפוך פניו אליך לא דומה שאלל שלום חבירו בתוך פניו בשואל מן הילדים ע"כ, ובספר בית אלהים שער התשובה פ"ד חילק ג"כ בין תשובת ישראל לתשובת אוה"ע רק קלת באופן אחר, אמנם בטעם החילוקים שבין תשובת ישראל לתשובת אוה"ע יש לעיין וכי משא פנים

כזכיות אף בתשובה מאהבה לפי הטעמים שיבאר:

(יז) **והנה** המפרשים הקשו מאחר שהתשובה מועלת גם באוה"ע כמו שמלינו באנשי גנוה כאשר שבו מדרכס הרעה, וינחם ד' על הרעה אשר דיבר לעשות להם, א"כ מדוע לא הוזכר ענין התשובה בכל הצבאות שהתנבאו הנביאים על האומות. לפלשמים, למואב, לבני עמון, לזור, ואף גנוה שנשתלח אליה הנביא יונה, לא הזכיר רק עונשם, עוד ארבעים יום וגנוה נהפכת, וענין התשובה לא הזכיר להם רק המה בעצמם שבו מדרכס הרעה, והגררה בזה דבספר נ"י הקשה בהא דאמר' בסוטה (דף כה) בזן סורר ומורה אם ראו אביו ואמו למחול לו מוחלין, ולפ"ז יקשה דאמאי אינו מבואר בשום מקום שהחיוב על הצ"ד להשתדל אלל אביו ואמו שימחלו לו, כמו שמוזהרים צ"ד על מלות והטילו העדה לחפש אחר זכות, ומכ"ש דקשה למ"ד שם דגם בזקן ממרא אם ראו צ"ד למחול מוחלין לו, דאמאי הלוי באם ראו והלא מלוה למחול דוהטילו העדה כתיב, ותירץ בזה בחילוק נכון דב"ד אינם מזהירים רק לחפש אחר זכות שלא יהא בהאיש חטא משפט מות, היינו לחקור אחר העדים או שארי זכותים שאין כאן חטא כלל, אבל מחילת בן סורר ומורה וזקן ממרא אינו עוקר ומבטל את החטא למפרע ואין כאן רק מחילה מכאן ולהבא, ועל זה אין צ"ד מלווין כלל, ולכך בסנהדרין שרובן מחייבין ומיעוטן מוכים לא מלינו שמוכל החיוב על המזכין לחפש ולחזר אחר חובה צדדי שיהיה הדין דסנהדרין שראו כולם לחובה פוערין אותו, והיינו משום דבזה אינם עוקרין ומבטלין את החטא רק שפוטרים אותו ממיתה, וע"ז אין הצ"ד מזהירים כלל. ומעתה מתישב על נכון דלכך הזהיר הקב"ה את ישראל ע"י נביאיו הקדושים על התשובה ולא לאוה"ע משום דאלל ישראל ע"י תשובה מאהבה נעקר החטא וכמו שלא חטא דמי, וע"ז גם הסנהדרין צ"ד שלמטה מזהירים לבטל

כזכיות כג"ל, ולכך בן ישי בראש שהיה עשה תשובה על שארי עבירות הגעשים כזכיות, והורה דרכי התשובה לכל העולם :

(כ) **אמנם** טעם זה אינו מתקבל על הלב, דמה מעשה יש בענין התשובה הלא עקרי התשובה הוא חרטה גמורה על עבר וקבלה על להבא שלא לעשות עוד, וגם וידוי פה לפניו יתע', וכ"ז אין בו מעשה, ובקדושין (דף מט) אמר' ע"מ שאני נדיק אפי' הוא רשע גמור חוששין לקדושו שמה הרהר תשובה בלבד, הרי דאף במחשבה לבד הוה תשובה למיחשבי' לנדיק, ואפשר כיון דחז"ל אמרו היכי דמי בעל תשובה כגון שבא דבר עבירה לידו ופירש ממנה כו', ואמרו חז"ל יש ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מזה ולכך מוחשב כמעשה, אך בעיקרא דמילתא יש לעיין דהא מסקינן בכוף פ"ק דקדושין דמחשבה שטושה פרי, היינו שטושה מעשה העבירה, הקב"ה מלרפה למעשה דכתיב פרי מחשבותם, דדוקא בחושב לעשות עבירה ולא עשה הוא דאינו מלמרחק למעשה, וקרצן עולה מכפרת על המחשבה והרהור הלב [ואפשר לחלק דהא דמיחשב המחשבה ג"כ לחטא כשנעשה מעשה החטא אינו רק מביא דהמחשבה היא הכנה למעשה העבירה ולא משום שהוא עלם חטא, ואינה תשובה כ"כ לחטא, אבל מחשבת מזה היא מזה בעצמותה כמו מעשה המזה (**)] וזה דוחקן ומיה הטעם כתב בספר כ"י דלכך בכל מקום חטאת קודמת לעולה, ובקרבן ע"ז עולה קודמת משום דבכל העבירות כל זמן

יש בדבר, ונחקור תחילה בטעם שבתשובה מאהבה זדונות נעשו לו כזכיות ובהתשובה מיראה נעשו כשגגות, וגדע מזה טעם החילוקים שביניהם :

(י) **והנה** המפרשים כתבו הטעם שבתשובה מאהבה זדונות נעשו להם כזכיות משום דקי"ל מחשבה טובה הקב"ה מלרפה למעשה, מחשבה רעה אין הקב"ה מלרפה למעשה, ולכך במעשה התשובה עוקר מעשה החטא, אבל במחשבת התשובה שהיא מחשבה טובה בזה מתעלה ועודף התשובה על העון כי מחשבת העון אינו נחשב כלום, ומחשבת התשובה נחשב אללה בזכות, ולפ"ז בתשובה שעל חטא ע"ז אינו נעשה כזכות, משום דבחטא ע"ז גם המחשבה נלטרפה למעשה כדיליף בספ"ק דקדושין מקרא דלמען תפוש את ישראל בלבם, וא"כ אין כאן שום עילוי ועדיפות בהשיבה מהעון דבשניהם המחשבה נלטרפה למעשה, וזוהי מחשבת מאמרם ז"ל שאמר לו הקב"ה לירבעם חזור כך ואני ואתה וכן ישי נטייל בגן עדן, ושאל לו מי בראש, והשיב לו הקב"ה בן ישי בראש כו', ולכאורה קשה לפי מה דאמר' שבעל תשובה גדול יותר מנדיק גמור. ולפ"ז ירבעם שרבו וגדלו עונותיו מאוד, וכאשר יעשה הוא תשובה גמורה על עונותיו יתעלה הרבה יותר מנדיק גמור, ומודע בן ישי בראש באמת (*), ולהג"ל אתי שפיר דהטעם דבעל תשובה גדול מנדיק גמור משום דאלו גם העונות נחשבו כזכיות, משא"כ אלל ירבעם אשר עיקר חטאיו היה בע"ז שחטא והחטיא את הרבים, אשר בזה אין הזדונות נעשו

תפוחי זהב

(*) **ואפשר** לומר דבאמת מהראוי שיוקדם ירבעם לבן ישי כאשר יעשה תשובה גמורה מאהבה, באשר יגדל ויתרבה זכיותיו הרבה מאוד, ולכך גם הקב"ה אמר ג"כ אני ואתה וכן ישי, הרי דהקדים את ירבעם לבן ישי, רק אח"כ כאשר שאל מהקב"ה מי בראש, הרי אנו רואים דאף אם יעשה תשובה אינו תשובה גמורה מאהבתו יתעלה לבד, רק גם לאהבת כבוד עלמו, ולכך ח"ל הקב"ה בן ישי בראש אשר תשובתו היה מאהבה גמורה בלי שום תערובות רעיון אחר :

(**) **וע"פ** דבריו יש לבאר הברייתא (נזיר דף כג ע"א) ת"ר אישה הפרס וד' יסלח לה באשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה הכתוב מדבר שהיא לריבה כפרה וסליחה

שעבר ושנה, כאן בעצירות שלא עבר ושנה :

(א) ויש מהמפרשים שכתבו הטעם משום דתשובה מאהבה הוה מצוה עשה, וא"כ בכל עבירה ועבירה שעושה תשובה עליה מקיים מצוה עשה, והמה הזכיות שנעשו מהזדונות, מיהו גם הטעם הלזה אינו מתישב על נכון דא"כ גם בתשובה מיראה מקיים ג"כ מצוה עשה, ולא גרע ממלוה שלא לשמה דג"כ הוה מצוה, ואפ"ל דר"ל לשיטתו איזל דס"ל בפסחים (דף קטו) דמצוה לריכות כונה לשם מצוה, וכשעושה תשובה מיראת העונש לא מכוון לשם מצוה כלל, ולא הוה מצוה, וגם זה דוחק דא"כ למאן דס"ל דמצוה א"ל כונה גם בתשובה מיראה נעשו זכיות והוה כמצוה בלא כונה, וזה לא אישתייב לשום תנא או אמורא שיאמר כן, גם לשון זדונות נעשו לו זכיות לא משמע כן :

(ב) והנראה לי בזה להסביר הדבר, דבמיר (דף כג ע"ב)

ובכורות

זמן שלא עבר ועשה את העבירה א"כ כפרה כלל על המחשבה, רק אח"כ כשעשה או מלטקף המחשבה למעשה ולריך כפרה גם על המחשבה, ולכך כפרת המעשה דהיינו החטאת לריכה להיות קודם כפרת המחשבה היינו העולה, משא"כ בחטא ע"ז דמיד שחישב לעבור ע"ז הוה חטא ולריך כפרה על המחשבה, ואח"כ כשעשה לריך כפרה על המעשה, ועוד יש לעיין דלפי טעם הג"ל אית לן למימר בעצירות שעבר ושנה, דבזה קימ"ל דגם מחשבה רעה מלטפת למעשה אין זדונות נעשו זכיות אף בתשובה מאהבה, ואכן סתמא אמרינן זדונות נעשו זכיות דמשמע על כל מיני זדונות אף בהנך דעבר ושנה, ועוד דאי נימא דיש חילוקים בין עונות לעונות, א"כ בסוגיא דיומא (דף פו ע"ב) דמקשה אהא דאמר ר"ל דבתשובה זדונות נעשו לו זכיות, והאמר ר"ל גדולה תשובה שזדונות נעשו לו כשגגות, ומשני כאן מאהבה כאן מיראה, ולישני כאן בעצירות

תפוחי זהב

וסליחה, וכשהיה ר"ע מגיע אלל פסוק זה היה בוכה, ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה טעון כפרה וסליחה המתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כמה וכמה, ע"כ. מאוד יש להתפלל וכי לריך ק"ו ע"ז דמי שרולה לאכול דבר איסור ואכלו לריך כפרה, והנראה בזה דיש לעיין בטעמא דבמהשבה שנעשה מעשה הוה גם המחשבה חטא, וכשאינו נלפס מעשה אין במחשבה רעה שום חטא, וי"ל בשני אופנים. א) דבאמת מחשבה אינה כלום ולא מעשה שום רשע למעלה במחשבה רעה, והא דמתישב המחשבה לחטא כשעושה את העבירה משום דהמחשבה היא הכנה להמעשה, דא"ל לעשות שום מעשה אם לא תוקדם מחשבה כמו שלא יוכלו לדבר שלא תוקדם פתיחת הפה, ולכך מתישב לחטא קלת, משא"כ במחשבה גרידא שאין כאן חטא כללו. ב) דמחשבה הוה חטא גמור, רק במחשבה גרידא אמרי' שבדאי יחזור בו ממתשבתו באשר כל נפש איש ישראלי משתוקקת לקיים רצון הבורא ית"ש ולא לעבור על רצונו, הנ"מ בין שני הטעמים, בגדול העונש על המחשבה, דאי נימא דמחשבה אינה כלום רק דבעושה פרי נחשב לחטא משום שהיא הכנה לעבירה יוקטן העונש, אבל אי נימא כטעם הב' יהיה העונש על המחשבה כמו על מעשה גמורה, ועוד ג"מ בין הטעמים הג"ל בחישב לעשות עבירה ועשה, רק שאח"כ נמלא שטעה שסבור שהוא חלב ונמלא שהוא שומן, דלעטס הראשון אין כאן עבירה כלל דמחשבה אינה כלום, אבל לטעם השני גם במחשבה גרידא כי האי הוה עבירה דלא שייך למימר בזה דעומד על חזקתו שבדאי לא יעשה, שהרי עשה רק שטעה, דמהך קרא דוה' יסלת לה נתברר כטעם השני דעבירה גמורה היא מדלריכה כפרה אף שלא עשתה עבירה רק מחשבת עבירה לחוד. וזה שאמר כשהי' ר"ע מגיע לפסוק זה היה בוכה דמזה נתברר דמחשבה הוה עבירה

גמורה

ובבוריות (דף י ע"ב) מסקנת הסוגיא גדולה עבירה לשמה כמזה שלא לשמה, ופי' רש"י עבירה לשמה לשם מזה, ולשון לשמה דחוק קלת, וכל בזה דחתי לרמו בדבריו הקדושים, דדוקא בעושה עבירה לשם מזה לשמה הוא דנחשב כמזה שלא לשמה, דהוה ג"כ מזה, אבל בעושה עבירה לשם מזה שלא לשמה לא מיחשב למזה כלל, ואפשר דעבירה היא בידו, והיינו דנקט עבירה לשמה, דהיינו לשם מזה לשמה, וזה נכון בסברא דהטעם דמזה שלא לשמה הוה ג"כ מזה קמפרש שמתוך שלא לשמה בל לשמה, היינו משום דהרגל נעשה טבעי, ומזה שלא לשמה גוררת מזה לשמה, אבל בעושה עבירה לשם מזה שלא לשמה מאן יאמר שמחשבת המזה תגרור עוד מזה, חולי מעשה העבירה תגרור עוד עבירה, מאחר שהיא שלא לשמה בעלמא חיה מזה רק מטעם שאח"כ בל לשמה, וגררה עוד בזה סברא פשוטה דלכך מדמי לכו להדי עבירה לשמה ומזה שלא לשמה, משום דבמזה שלא לשמה אף דהמחשבה לא טובה היא להתגדר ולקנות שם, מ"מ המעשה בעלמא הוא טובה קיום מזה הבורא ית"ש, וכן בעבירה לשמה, שעושה עבירה לשם קיום מזה לשמה, אף בעיקר המעשה לא טובה היא, מ"מ מחשבתו לשם מזה לשמה היא טובה, משא"כ בעושה עבירה לשם מזה שלא לשמה דאין כאן לא מעשה טובה ולא מחשבה טובה, ומטעם זה נראה דהא דאמרינן בספ"ק

דקדושין חישב לעשות מזה וגאנם ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה. הוא דוקא בחישב לעשות מזה לשמה, דאף שאין כאן שום מעשה מ"מ המחשבה היא טובה, אבל בחישב לעשות מזה שלא לשמה אינו נעשה, משום דאין כאן לא מחשבה טובה ולא מעשה, וראיה לזה מדיליף זה מהך קרא דולחושבי שמו דהיינו שחושב לשמו של הקב"ה יתעלה:

(ג) **היוצא** מדברינו בני שעושה עבירה לשם מזה לשמה, ואף שטיקור המעשה הוא חטא ועבירה, מ"מ מאחר שנלמד וילא מזה מזה גמורה לשמה מיחשב כמזה שאינה גמורה דהיינו שלא לשמה, ולכך אפשר לומר גם נעשה עבירה וחוזר אח"כ בתשובה גמורה מאהבה דקיים מ"ע דתשובה לשמה, מיחשב ג"כ כמזה שאינה גמורה, היינו שלא לשמה, דאיגלאי מילתא למפרע דממעשה העבירה נלמדה קיום מ"ע דתשובה לשמו יתעלה דהיינו מאהבתו ית"ש, ואף דאינו דומה כ"כ. דהתם בעת עשיית העבירה חושב לשם מזה לשמה, משא"כ בענין התשובה קימ"ל האומר אחטא ואשוב כו' אין מספיקין בידו לעשות תשובה [יומא דף פה ע"ב] מ"מ אם עושה אח"כ תשובה גמורה מאהבה מאחר שמהעבירה נלמדה אח"כ מזה לשמה, ואזל הקב"ה שהוא למעלה מן הזמן, עתיד ועבר והוה שוים וא"כ דמי ממש לעושה עבירה לשם מזה לשמה, ומה שאמרנו ז"ל ודורות נעשו לו

תפוחי זהב

גמורה, וא"כ כשחישב לאכול בשר חזיר ואכלו נענש על המחשבה ג"כ כמו על המעשה ובני עבירות גמורות בידו וזהו הק"ו של ר"ע ומה הוא שנתכוון לאכול בשר חזיר כו' נריך כפרה על מחשבתו אף שבאמת לא עשה בפועל שום איסור, מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלתה בידו בשר חזיר ע"א כו"כ שזריך כפרה על מחשבתו הרעה כמו על חטא בפועל, ואפשר לומר עוד בזה ע"פ מש"כ המקובלים בעשרה הרוגי מלכות היו גלגול מעשרת השבטים ונענשו בעבור חטא מכירת יוסף וכמבואר בסליחות מוסף יו"כ, ומכירת יוסף היה ג"כ כמו נתכוון לאכול בשר חזיר ועלתה בידו בשר חזיר וכמאמר יוסף בעלמא אחס חשבתם עלי רעה אלהים חשבה לטובה, ולכך ר"ע שהיה מעשרה הרוגי מלכות בכה כשהיה מגיע לפסוק זה שמה נודע לו שהוא יקבל פונש גדול על חטא מכירת יוסף כי היה יודע שהוא גלגול מאיזה שבת:

הסנהדרין וב"ד שלמטה מוזהרין להפך בזכותם שלא יהיה חטא דכתיב והגילו העדה, ולכך הזהירם הקב"ה ע"י נביאיו הקדושים על התשובה:

(כה) **וּמִהֲרֵי אֲלֹצוֹ בָּם** העקרים [מאמר ד פ' כז] כחב וי"ל יקרה בענין התשובה ספק גדול, שאחר שנעשית העבירה בפועל מה תועיל התשובה בחרטה כו', וגאמר שהפעולות האלושיות שעליהן ישובח האדם או יגונה, הן הפעולות הרלוניות הנעשות בבחירה כו'. ולזה יתגלו הכוונות על פעולתן שטבו בעת השכרות, לומר שטבו בלא ידיעה, ואע"פ שיעשו בבחירה וברצון כו', ומה יחייב שכל דבר שנעשה ברצון בעת עשייתו, ואחר שנעשה הפועל ההוא אינו רואה בקיומו, והוא חפץ שלא היה עשוי אף אם בתחילתו נעשה ברצון אינו ראוי שייחוס זה אל הרצון אלא לאונס וטעות כו', ולפי"ז הבעל תשובה כשמתחרט וגומר בלבו שהעבירה שנעשית על ידו לא הייתה נעשית ושאל תבא לידו פעם אחרת לא יעשה אותה, זה יורה שהפעל הראשון נעשה בטעות ובלי ידיעה והשכל, כמו שאמר אריסטוטלס בספר המדות שפעולות השכל לא יקבלו חרטה. ויראה כן ממה שאז"ל והלכתא פותחין בחרטה, ופי' שם בנמרא דא"ל לבד עלך וכדו תהיה, וזה ממה שורה שהכל הולך אחר קיום הרצון שאם הרצון קיים השבועה קיימת, ואם אין הרצון קיים הרי היא השבועה כאלו הוא בעצמות ומתירין אותה. עכ"ד בקינור, ע"ש שהאריך בזה הרבה, והנה בחקירתו העמוקה הלזו יש לעייל ארוכות וקצרות, אמנם מה שהביא מפותחין בחרטה, יש לעיין דמלבד שדבר זה הוא מחלוקת תנאים ואמוראים אי פותחין בחרטה לחוד, או אין פותחין, עוד זאת כי זה אינו רק בגדר בעצמית הגדר אינו אלא דיבור בעלמא, ובה תוכל חרטתו להועיל שיהיה כדורי טעות ונחבטל דברי קבלה נדרו הקדום, אבל שיבטל ע"י זה מעשה שנעשה מקודם זאת לא שמשנו:

ומיניו

לו בזכות, היינו כזכות ומזהו שלא לשמה כמש"ל, מיהו זה דוקא בעושה השבועה מאהבתו ית"ע דהוה מזהו לשמה, אבל בעושה תשובה מיראת העונש דהוה מזהו שלא לשמה! דהיינו לעונש עצמו שלא יענש מיחשב בעושה עבירה לשם מזהו שלא לשמה דלא היה מזהו כלל כמש"ל, ומעתה מתבאר בצד טעם דלכך בתשובה מואהבה עוקר את החטא מעיקרו וכמי שלא חטא כלל מאחר דמיחשב למפרע כאלו עשה עבירה לשמה דהוה כמזהו שלא לשמה ואין כאן חטא כלל רק זכות ומזהו, וא"כ צד"ג דאין אלו מ"ע דתשובה ולכך אין שייך אלו זדונות נעשו לו בזכות, ואינו נעקר החטא למפרע, רק אם ישו בו הוה מחילה מכאן ולהבא לעכב הפורעניות:

(כד) **וְעַיִן** דברינו הנ"ל נוכל לבאר התכת והמשך הכתוב (תהלים ז) תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם כי אלף שנים בעיניך כיום אחמול כי יעבור כו', אשר הוא קשה ההבנה, הויה גתנית טעם יש במה שאמר כי אלף שנים כו', לשון ותאמר אינו מדוקדק בטוב בזה, והמפרשים נדחקו בזה, ולפי דברינו יבאר דתחילה אמר תשב אנוש עד דכא, ר"ל תקבל תשובה החיובאים עד דכדוכה של נפש כמו שדרשו רז"ל, ותאמר שובו בני אדם, ר"ל מה שתאמר ותעורר לבני אדם שישובו אף שמדרך השכל הפשוט, כי די לו למלכו של עולם אב הרחמים לרחם על בני אדם למחול ולסלוח להמתעוררים מעלמם לשוב לפניו ולבקש מאהו ית' סליחה וכפרה, ולא שיעורר אותם הוא בעצמו ית"ש שישובו אליו ויבקשו ממנו מחילה, והשיב ע"ז כי אלף שנים בעיניך כיום אחמול כי יעבור, ר"ל דאלל הקב"ה האלף שנים העתידים לבוא דומים אלו כיום אחמול כי יעבור כי הוא למעלה מן הזמן ואין אלו עבר, עתיד, ולכך כשישראל עושין תשובה לפניו נחשב כעושה עבירה לשמה ממש דהוה מזהו זכות ואין כאן שום חטא כלל, ובאופן זה גם

ור' לוי ס"ל כר' אבוב הגיל וכר' ל
דזדונות נעשו לו כזכיות, ויתעלו יותר
מלדיקים גמורים, ולפ"ד אלה נחלקו ר' לוי
ור' אבוב ור' לוי עם ר' יוחנן בהך מילתא
אי לדיקים גמורים עדיפי מבעלי תשובה,
או דבעלי תשובה עדיפי מלדיקים גמורים:

(כו) ולפי מה שהסביר בעל העקרים
ענין התשובה שע"י חרטתו
הגמורה אינלא מילתא שמעשה העבירה
שעבר נעשה בטעות ובלי ידיעה והשכל,
נוכל לומר דר"י ור"ל לשיטתייהו אזלי,
דאיתא בירושלמי (סנהדרין פרק ה) שור
הנמקל שהוזמו עדיו ר"י אמר כל הקודם
בו זכה, ור"ל אמר יאוש של טעות הוא,
ול"ל דסברת ר"י אף שברור לנו שהיאוש
היה בטעות, מ"מ מאחר דבטעה דאייאוש
היה ברזון גמור וינא מרשותו ע"י יאוש,
אינו מועיל מה שנודע אח"כ שהי' בטעות
לבעל מה שינא מרשותו כבר ע"י יאוש,
ור"ל ס"ל דאף דהיאוש היה ברזון גמור
וכבר ינא מרשותו לגמרי, ובפרט לפי
מאי דס"ל לשיטתייהו (ב"ק דף ס"ח) דיאוש
הוא כהפקר, מ"מ כיון שנודע אח"כ שענין
היאוש היה בטעות נחבטל היאוש וה"ל
כאילו לא ינא מרשותו כלל, ולפ"ז גם
בענין התשובה נמי הכי הוא דלר"י אף
דע"י חרטתו נודע דהעבירה שעשה היה
בטעות, מ"מ אינו מועיל לבעל מעשה
הקדומה דליהווי כמי שלא עשה כלל כיון
דמעשה העבירה נעשה בבחירה וברזון,
ולכך

(כו) ומצינו צפ' חלק מחלוקת ר' יוחנן
ור' אבוב, דשיטת ר' אבוב
דמעלות הבעלי תשובה הוא יותר משל
לדיק גמור ור"י ס"ל דמעלת לדיקים הוא
יותר נעלה וגבוה משל בעלי תשובה
והסברא הפשוטה היא אשר עיקר מחלוקתם
הוא על בעלי תשובה מיראה א"ל לומר שיהי'
נחשב יותר מלדיק גמור מאחר שעדיין
שגגת חטאם עליהם שזדונות נעשו להם
כשגגות, אבל בבעלי תשובה מאהבה ס"ל
לר' אבוב דעדיפי מלדיקים גמורים שאין
להם זכיות רק ממלות מעשיות, משא"כ
הבעלי תשובה מאהבה שניתוכף אללם הרבה
זכיות מהטונות והפסעים שעברו דזדונות
נעשו לו כזכיות, אבל ר' יוחנן אפ"ל דלא
ס"ל הך דר"ל דזדונות נעשו אללם כזכיות
אף בתשובה מאהבה, ובדרוש ב' בת"ז (*)
ביארתי דר' יוחנן ור' אבוב לשיטתייהו
אזלי, דר"י דס"ל דאף בעלי חיים שנדחה
אינו חוזר וגראה, ולכך ס"ל דהחוטא
שנדחה ממחילתו של הקב"ה אינו חוזר
וגראה כמקדם ולכך ס"ל ללדיקים גמורים
עדיפי, ור' אבוב לשיטתו דס"ל דחוזר
וגראה בדיחוי כזה שבדיו לבזב, וכל עוד
דר"י לשיטתו' אזיל דאיתא ביומא (דף פו
ע"א) א"ר לוי גדולה תשובה שמנעת עד
כסא הכבוד שנאמר טובה ישראל עד ד'
אלהיך [ג'] הילקוט והע"י וע' ברש"א]
ור"י אמר עד ולא עד בכלל כו' היינו
שאינו מגיע לפנים ממחילתו של הקב"ה,

תפוחי זהב

(*) ושם ביארתי ע"פ מש"כ התוס' (זבחים דף י"ב ע"ב) דמה שבדיו לשבז לא מיחשב
דבר שבדיו דלא ליהוי דיחוי רק לענין דבר שדחוי מעיקרא אבל בנראה
וגדחה לא מהני דלא ליהוי דחוי, וביארתי בזה הכתוב (ירמ' ב) ואנכי נטעתיך שורק
כולו זרע אמת. ר"ל דהייט ראוי לבא למחילתו של הקב"ה. ואיך נהפכת סורי גפן
נכריה, ונרחית ממנו, ולכך אם תכבסי בנחר ותרבי לך צורית נכחם עונך לפני,
דנראה ונדחה אינו חוזר וגראה, מיהו מה שנקרא האדם נראה הוא מזד חלק
הרוחני שבו כמאמרם ז"ל שהקב"ה טהור כו' והנשמה שנחתי בך טהורה היא, וכמו
שאנו אומרים בברכת השחר נשמה שנתת בי טהורה היא כו', אבל מזד חלק החומרי
ויסתאוי הוא דחוי מעיקרא רק כאשר יודכבו כחותיו החומרים ע"י מלות ומע"ט
יתעלו גם כחותיו החומריים לבא לפני המלך, וזה שאמר דוד המלך ע"ה בהשתפכות

מעשה העבירה על ידו ושם תבוא לידו עוד הפעם אותה העבירה לא יעשה אותה, וזה יוכיח ויורה למפרע שהפעולה הראשונה נעשית בטעות ובאונס ולכך זדונות נעשו אללו כשגגות כי הוכיח סופו על תחילתו, מיהו זה אינו רק אלל אישי ישראל אשר נפשותיהן חלוצות מתחת כסא הכבוד וממקום קדוש יהלכו, ולכך משתוקקת לקיום רצונו יתעלה ושלל לעשות נגד רצונו, ולכך מהראוי שנאמר אללס איגלאי מילתא למפרע, משום דגם בעת עיקר המעשה מהראוי היה להסתפק אם נעשה ברצון אמיתי ובעד מיושבת שלל באונס מטעם הכל, משא"כ אלל בני נח מהיכי חיתי נאמר אללס איגלאי מילתא למפרע שנעשה באונס, כיון שנעשה תחילה ברצון גמור ובעד שלמה ומיושבת ולא היה ראוי להסתפק כלל, וע"כ לא תוכל חרמנו לעשות חטאו הקדוש לאונס וטעות, רק הקב"ה ברוב רחמיו מעבד את הפורעניות מלבא עליהם מאחר שהם שבים מדרכיהם הרעים, הוולא מדבריו דאלל ביג לא שייך ענין תשובה מאהבה שזדונות נעשו לו בזכות מטעם שנתבאר למעלה [אות כג] וגם ענין תשובה מיראה שמקטין את החטא וזדונות נעשו לו כשגגות לא שייך ג"כ אללס שיבטל פועל העבירה שעשה כבר ע"י חרמנו שמתחרט אח"כ כמבואר למעלה, ולכך לא הוזכר ענין התשובה לאח"כ בכל הציאות שהתנבאו נביאיו הקדושים מטעם שנתבאר [אות יז]:

ומעתה

תפוחי זהב

נפשו לפני המקום לבקש מחילה על חטאיו (תהלים נא) ואמר הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני, היינו שיהיה טהור לגמרי כמי שלא חטא כלל, הן בעון חיללתי ובחטא יחמתי אמי, היינו שאומר שיוכל לטהר ולבא למחילתו של הקב"ה באשר הוא דחוי מעיקרו מכחות בריאתו מהוריו ומולידיו, ובדיחוי מעיקרא קימ"ל דחוזר וגראה בדיחוי כזה כמ"ל, ואמר עוד, ואם תאמר דהוה נראה ונראה מזל כחותיו הנפשיים הרוחניים אשר מקור מחצבתם ממקום קדוש, ע"ז אמר, הן אחת חפצת בטוחות, ר"ל כחות האמת אשר התפון והשתוקק ממני המה טוחות בעב טיט החומרי, ובסתום חכמה חודיעני, ר"ל החכמה אשר חודיעני הוא סתום וסתום בתוך כחות החומרים והארגונים, והמה עקרי כלי המעשה והפעולה שבאדם לכך יחשיב ספיר דחוי מעיקרא דלא הוה דיחוי וחוזר וגראה:

מה

ולכך מ"ל דבעל תשובה גרע מזדיק גמור ועד ולא עד בכלל, אבל לר"ל מועיל שפיר מה שגודע אח"כ ע"י חרמנו אשר מעשה העבירה הקדומה היה בטעות והוה כמי שלא עשה כלל העבירה בזדון, ולכך ע"י קיום מ"ע דתשובה הוה כזכות וכמלוה:

(נח) מידהו כ"ז אינו שוה ליישב הספק הגדול שהקשה, דהא מ"מ היה מעשה העבירה בבחירה וברצון גמור, וא"כ תוכל חרמנו לעשות מעשה בבחירתו הקדומה לטעות ולאונס, וע"כ נראה להמתיק דבריו ע"פ דברי הרמב"ם (פ"ב מה' גרושין ה"כ) שכתב הטעם שמועיל גבי גט כפי' ע"פ דין עד שיאמר רוצה אני ולא הוה גט מעושה והוא אנוס בדבר, והיינו משום שכל איש ישראל באשר הוא ישראל רוצה לקיים מצוות הבורא בכל הדברים רק שיצרו חוקפו ואונסו שלל לקיים, וכאשר כופין אותו ואומר רוצה אני הוה רצון גמור ע"ש, ולפי דבריו הוה לן למימר בכל חטא ועון שעובר האדם שאינו רק כאנוס בדבר משום דילרו אכסו, דהא רצונו האמיתי של נפש איש ישראלי הוה לקיים רצון הבורא ית"ש ושלל לעבור על רצונו רק דילרו חוקפו ואונסו, אכן כיון דמ"מ נעשה מעשה העבירה ברצון ובבחירה חפצית לא יחשיב כאנוס מאחר שאין לנו שום הוכחה ורא"י ע"ז, אך באשר אנחנו רואים שמתחרט אח"כ וגומר בלבד שיתר טוב היה לו שלא היה נעשית

להועיל תשובה, כי איך יבטל ע"י חרמנו העון והפשע הנעשה בפועל ובמעשה ובקושי' בעל העקרים, וע"ז השיב כי כשלת בעויןך, ר"ל דע"י תשובתך וחרמטך יבורר כי העון אשר עשית היה בטעות ובכשלון ולא ברצון גמור וכמו שביאר בעה"ע באריכות, וזה שאמר ר"ל גדולה תשובה שזדונות נעשו לו כשגגות מהאי קרא דכי כשלת בעויןך, ואמר עוד כי אחרי שישוב כל אחד מיראת העונש וישראל עדיין רוסס העון ישובו אח"כ כולם ביחד בתשובה מאהבה, וזש"א קחו עמכם דברים. היינו דברים העומדים ברומו של עולם מגדולת הבורא ית"ש ומרוממותו, וע"י זה ושובו אל ד' בתשובה מאהבה, ואמרו אליו כל תשא עון, ר"ל שתשא העון בשלמות חף רוסס החטא שנשאר מהעון מתשובתם הראשונה מיראה, וקח טוב, היינו הטוב הנלמד מהעון דהיינו מלות התשובה ובמש"ל (אות כג) דמיחשב עבירה לשמה דהוה כמזה שלל לשמה, זהו ביאור הכתובים לדעת רש"ל דבתשובה מיראה נעשו לו כשגגות ובתשובה מאהבה נעשו לו כזכויות:

(ל) וי"ש לבאר באופן אחר, דחז"ל אמרו וסביביו נשערה מאוד מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה, היינו דאללס חטא קטן לגדול יחשב, ומלמד הטעם הפשוט משום שרבים למדין מוועש"ו, אפ"ל עוד דמצינו כמה חטאים אשר לכאורה אינם גדולים כ"כ בענש החטא, אבל הקב"ה מחשב אותם ג"כ לחטא אחר גדול מאוד, כמו המעלים עיניו מן הדקדק כאלו שופך דמים, דענש החטא הוא ביטול מ"ע לדקדק, ומחשיב אותו לחטא רציחה, וכן כל הכועס כאלו עובד ע"ז, המלביין פני חבירו דברים כאלו שופך דמים, ועוד רבות בדומיהן, מיהו זה אינו רק אלל גדולי ישראל רמי המעלה, אבל אלל שאר העם אינו נחשב לעון רק ענש החטא ולא מה שמחשיב אותו הקב"ה, והנה מי שעבר על אחת מהנה מעבירות הג"ל, יש צידו עון

(ט) ומעתה נחזור להמאמרים הפונים קדימה, הנה ידוע כי התפעלות האדם מיראת העונש אינו שוה בכל אדם רק כל אחד לפי דרכו וטבעו וכח דמיונו, זה יתעורר מיראת עונש עוה"ב וזה מעונשי עוה"ז, זה מיראת עונשי יסורי הגוף, זה מיראת עונשי בנין וב"ב, וזה מיראת עונש עניות ודלות, לכן כאשר יראה המוכיח בעם לעוררם בתשובה מיראת העונש צריך לעורר לכל אחד ואחד לפי מצבו ודרכו והתפעלות נפשו, אולם כאשר כבר חזרו בתשובה מיראת העונש ויראה המוכיח להעלותם במעלה יותר גבוה להיות שבים מאהבתו יתעלה, לזה אין מהצורך לעורר לכל אחד ואחד בפרטות רק לכולם יחד בקול, מגדול רוממותו אשר הוא אדון כל, ממלא כולי' עלמין וסובב כולי' עלמין ולית אתר די פנוי מיני' הוא היוצר הוא הבורא הוא הון ומפרנס לכל. ואיך יוכלו להמרות אותו ולעשות נגד רצונו. והמפרשים כתבו כי העונש הבא ממדת הרחמים מהוי' ב"ה גדול הרבה מהעונש הבא ממדת הדין כי גדול שגאת אוהב כשנעשה שונא משגאת אחר, ולכך בהתוכחות שבמעשה תורה לא הוזכר רק שם הוי' ב"ה, והנה המוכיח ומלמד את העם דרכי התשובה צריך להורותם שילכו בהדרגה, תחילה ישובו מדרכם הרעה מיראת העונש ואח"כ יתעלו במעלות שבים מאהבה וזה שאמר הנביא יחזקאל שובו שובו בית ישראל כו' ר"ל שני תשובות יעשו תחילה תשובה מיראה, ואח"כ תשובה מאהבה, וכן הושע הנביא לימוד את עם בני ישראל אשר העוו ופשעו נגד ד', ואמר שובה ישראל [דוקא ולא ב"כ כמש"ל] ר"ל כל אחד מישראל ישוב, עד ד' אלהיך, ר"ל קודם שיגיע לך גודל העונש, אשר הוי' מדת הרחמים יהיה שופטך ומענישך [וזהו שאמרו חז"ל בילקוט עד לא יתעביר סנגוריא קטגוריא, ולכאורה קשה דהא קימ"ל (קדושין דף ה' ע"א) אין סניגור נעשה קטיגור ולפי ביאורנו מחשב על גכון] ואמר עוד ואם תאמר איך תוכל

ובמזיד שהבטע עלבון אמו כמבואר שם, אולם הקב"ה החשיב זאת לחטא גדול כאלו שבט עם פלגש אביו, מחמת גודל חשיבותו כמבואר בכתוב, ותשובתו של ראובן הייתה לא על ענש העון לבד רק גם על החטא הגדול מה שמחשיב אותו הקב"ה לשוכב עם פלגש אביו, וזה שאמר ר"א בילקוט, ח"ל הקב"ה לראובן מעולם לא חטא אדם לפני. ר"ל מה שאני מחשיב אותו לחטא, ועשה תשובה, ואחרי פתחת בתשובה תחילה על חטאך, היינו החטא והשגגה מה שאני מחשיב אותו, חייך שכן בנק פותח בתשובה תחילה כמותך שנאמר טובה ישראל כו' וכמו שביארנו, וד' יתן בלבנו לשב בתשובה שלמה ויקוים בנו מקרא שכתוב ארפא משוכתם אוהבם דבה, אהיה כעל לישראל יפרח כשוכה בציא :

עון וחטא, היינו עלם העבירה שעבר הוא אללו עון, שעבר בריון ובמזיד, אבל מה שמחשיב אותו הקב"ה לרועה ולעובד ע"ז זה אינו אללו רק חטא ושגגה, וזה שאמר הגביא הושע, טובה ישראל, היינו איש דם המעלה אשר בשם ישראל יכונה, יהיה תשובתך רבה עד שיגיע אל ד' אלהיך, כי כשלת בעוניך, ר"ל כי מלבד ענש העון שטשית יש צורך כשלון וחטא גדול מה שמחשיב אותו הקב"ה. אולם שאר העם, קחו עמכם דברים, ר"ל ענמית העונות והדברים שעמכם. ושובו אל ד', ותשובה כזו להזהיר גדולי ישראל לשב על מה שמחשיב אותו הקב"ה לחטא מלבד ענש העון והפשע לא הזהיר שום נביא רק הושע הגביא לבד, והנה ראובן כבוד יעקב חטא מה שבלבל יצועי אביו כמו שאמרו חז"ל (שבת דף נה) ועבירה זו היה אללו בריון

דרוש ה.

דרוש לשבת חנוכה

שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי, ואמר רב כהנא דרש ר"ג ב"ח כו' מאי דכתיב והבזר ריק אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו ע"כ, יש לעיין דמדוע אמר פסולה כסוכה וכמבוי היינו דבשניהם תנינן בהדיא דפסיל והלא באחד מהן סגי, או יאמר התמאי פסולה ועל מה רמו והוסיף כסוכה וכמבוי, גם יש להבין המשך ושייכות השני מאמרים זה לזה ככאן דליירי דיני חנוכה מה הוא, ואי משום להקד ב' מימרות חד אמורא דרשינו, והלא בב"ק (דף סב ע"ב) הביא הקד מימרא דרב כהנא כו' דגר חנוכה ולא הביא הקד דרשא דהבזר ריק אין בו כו', ובתנינא (דף ג ע"א) הביא הקד דרשא דהבזר ריק כו' ולא הביא הקד דיגא דגר חנוכה שהניחה כו', וע"כ דבכאן גבי עיקרי

(א) [מדר' ר"פ וישב] בתיב בזעקך ילילך קבולך, תני כנוסו וכנוס בניו הלילו מיד עשו, היינו שפרש בזעקך לשון קיבוצ כמו ויזעק ברא, ויזעק סיסרא [שופטים ד] ומפרש על שני מיני קבולים, וכמו שהיה כתוב, בקבולך ילילך קבולך, ומפרש קיבוצ הראשון שהוא לשון יחיד על כנוסו, וקיבוצ השני שהוא לשון רבים על קיבוצ בניו, ויש להבין מה הוא כנוסו, ומה הוא בניו כנוס בניו, דעל איש אחד פרטי לא שייך לשון קיבוצ וכנוס. ועוד יל"ע דבקרא כתיב ילילך, לשון עתיד, והוא דרש הלילו מיד עשו לשון עבר :

(ב) [שבת דף כב ע"א] א"ר רב כהנא דרש ר' נתן בר חננאל משום ר' תנחום בר חנוכה

(א) בטעמא דב"ש דמפרש חד מהנך אמוראי
שהוא כנגד ימים הנכנסין, מה שייך זכרון
ימים הנכנסין ביום ראשון. (ב) לאידך
דמפרש טעמא דב"ש כנגד פרי החג, לא
נדע איזה התדמות ושייכות יש לפרי החג
לנרות דחנוכה, (ג) באיזה סברא פליגי
ב"ש וב"ה לכל אי' מהנך אמוראי. (ד) במאי
פליגי הנך תרי אמוראי אליבייהו דב"ש
וב"ה דוה מפרש טעמא באופן זה, וזה
באופן אחר, וע"כ ז"ל שנחלקו בעיקר
ענין הדלקת נר חנוכה מה היא, ולפי
טעמא וכימוקס ישתנו טעמיהו דב"ש וב"ה:

(ד) ולבאר המאמרים הנ"ל נקדים
מאמרי חז"ל במדרש
ריש פ' בהעלותך, דבר אל אהרן ואמרת
אליו. מה כתוב למעלה מן הענין ויהי
ביום כלות משה להקים את המשכן ויקריבו
נשיאי ישראל כו', זה שאמר הכתוב יראו
את ה' קרושיו כי אין מחסור ליראיו, את
מונח למעלה י"א שבטים הקריבו ושבע
אפרים הקריב, וכל הנשיאים הקריבו חוץ
מנשיאו של לוי, ומי היה נשיאו של לוי
זה אהרן שנאמר ואת שם אהרן תכתוב
על מטת לוי, והיה אומר אוי לי שמת
בשבילי אין הקב"ה מקבל שבטו של לוי,
אי"ל הקב"ה למשה לך אמור לו לאהרן
לנדולה מזו אחת מתוקן, לכך נאמר דבר
אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך כו',
הקרבנות

תפוחי זהב

(*) מה שהזכיר י"א שבטים הקריבו, וכל הנשיאים הקריבו, דמלשון זה משמע
ששני מיני קרבנות היה, קרבן השבטים, וקרבן הנשיאים, והלא לא היה
רק קרבן הנשיאים לבד, ומדוע הזכיר את שבע אפרים לבדנה, אפשר לימר משום
דעלה בדעתו דלכך נדחה מלהקריב לחנוכה המזבח משום חסרון שבטו שראה צרות
קדשו שבזמן בית שני ימאסו בא"י ובשירות המקדש שלא ירצו לפלות עם עזרא מבבל
לא"י, ולכך קבצם הקב"ה על העמיד [ואף דאין הקב"ה מעניש על העמיד, היינו
דוקא בעונש גמור ולא בעונש מניעת הכבוד או הטובה כמבואר במדרש
ס"פ תולדות דלכך לא הסכים הקב"ה לבדך את עשו, משום שעתיד להחריב בית
המקדש] ולזה אמר שא"ל לומר טעם זה, דהא שבע אפרים ג"כ הקריב אף שירבעם
משבע אפרים ושבעו ימאסו תחילה בעבודת בהמ"ק, ואמר רב לכם מעלות ירושלים,
וע"כ דאין החסרון מחמת שבטו רק דע"כ דהחסרון הוא מחמתו שהוא הנשיא שלהם
והוא עשה את העגל:

עיקרי דיני דחנוכה יש איזה שייכות להנך
שהי מימרות ז"ל, ומלאתי בכעין זה
במדרש חוית. הדולאים נתנו ריח זה מעשה
ראובן דכתיב ויגל אותו מידם, ועל פתחינו
כל מגדים זה נר חנוכה עכ"ל, הרי
דהמשיך גבי הדדי הנך ב' דברים. הלל
ראובן את יוסף מאחיו להשליכו אל הבור
להדלקת נר חנוכה על הפתחים, ויש להבין
ולידע מה שייכות יש לשני הענינים הללו,
גם י"ל למה קרא את ראובן בכאן בשם
דולאים:

(ג) ונקדים לבאר בעיקרא דריגא בהדלקת
נר חנוכה דפליגי בה תנאי
מה כו' (שבת דף כ"א ע"ב) ת"ר מלות
חנוכה נר איש וביתו כו' ב"ש אומרים
יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך
פוחת והולך וב"ה אומרים יום ראשון
מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך,
אמר טולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא
ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבדא, חד
אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין
וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין, וחד אמר
טעמא דב"ש כנגד פרי החג, וטעמא דב"ה
מעלין בקודש ולא מורידין, אמר רבה בר בר
חנה אמר ר"י ב' זקנים היו בצידן אחד
עשה כב"ש, ואחד עשה כב"ה, זה נותן
טעם לדבריו כנגד פרי החג, וזה נותן
טעם לדבריו דמעלין בקודש ולא מורידין
עכ"ל הגמרא, ויש לעיין בסוגיא זו הרבה

(ה) [עוד שם במדרש] **דבר** אחר אל מול פני המזורה יאירו שבעת הנרות. שלא תהיו מבזין על המזורה הוי [זכריה ד] כי מי בו ליום קטנות ושמתו וראו את האבן הבדיל ביד זרובבל שבעה אלה, אלה זו המזורה, שבעה אלו שבעת הנרות כנגד ז' כוכבים שמשוטטים בעולם בכל הארץ כך הם חביבין לפניו שלא תהיו מבזין עליו עכ"ל, והדקדוקים בזה המאמר רבו כפי הבחנת עין הרואה, ולהלן (באות י) יבואר, ולע"ע לא נבאר רק סוף דברי המאמר שאמר כי שבעה נרות דמורה הוא כנגד שבעה כוכבים שמשוטטים בעולם, וכן מבואר בילקוט (פי' בהעלותך) למה שבעה נרות כנגד שנים חכ"ל שבעה כוכבי לכת עכ"ל, וביאור דבר זה נראה, דחז"ל אמרו שבעה שמות יש לו ליה"ר כו', ולכאורה יש להבין איזה נ"מ יש בזה שיש לו שבע שמות או שם אחד לבד, כי השמות אינן עושות הפעולות הרעות רק עלם היה"ר, והנראה בזה כי הדברים שאין ענמותן נראה לעין כל, יקראו בשמות על שם פעולותיהן וכל מלאך רוחני נקרא שמו ע"ש פעולתו, וע"כ כאשר שאל מנוח את המלאך (שופטים ג) מי שמך, השיב לו המלאך למה זה תשאל לשמי והוא פלאי, ופי' בזה כי מאחר שעיקר שליחותו כעת אל מנוח היה להודיעו כל עניני ודיני מזירות בנו כי מזיר אלהים יהיה הגער, ומזירות נקרא בשם הפלאה כמאמרם ז"ל בכמה מקומות לא נתנה מזירות אלא להפלאה כמ"ש הכתוב כי יפליא לגדור גדר מזיר להאיר וע"כ אמר ששמו פלאי לשון הפלאה דמזירות, והנה ידוע דעת הרמב"ם לשיטתו כי היה"ר הוא טבעי בני אדם וכחות המחשבים שבחומריהם, ובאשר טבעי בני אדם שונים זה מזה ע"כ אנו רואים כי עניני האדם ופעולותיהן ג"כ מתחלפים זה מזה, וע"ז אמר הכתוב כי יזר לב האדם רע מעשוריו, היינו כחות התמדה והמהלצה שבלבו, וידוע כי ההנהגות טבע הבריאה בכללה בכל דרכי העולם, ובכל

הקרבנות כל זמן שבהמ"ק קיים הם נוהגים אבל הנרות לעולם אל מול פני המזורה יאירו שבעת הנרות ע"כ, ומפרש הרמב"ן צפי' החומש שמאל במגילת סתרים דמה שאמר שהנרות המה לעולם, אף דג"כ אינם נוהגים רק בזמן שבהמ"ק קיים, היינו דכוננו על נר חנוכה שקיים לעולם אף בזמן חורבן הבית, וביאור עיקר דברי המדרש, היינו שהעיר על סמיכת פרשה הדלקת הנרות לקרבן הנשיאים. וגם על כפילת הלשון דבר אל אהרן ואמרת אליו ולכך מפרש דלויי מזות הדלקת הנרות בכלן הוא פיוס לאהרן על שלא הקריב עם הנשיאים, וזהו דבר אל אהרן, הוא לויי ההדלקה, ואמרת אליו הוא הפיוס שלא ינטער על שלא הקריב עם הנשיאים עכ"פ חזקן דס"ל להמדרש דנרות המזורה דבהמ"ק ונרות דחנוכה על קוטב וזיר אחד יסובבו וכונה אחת לשניהם, ועוד שם במדרש באותה פרשה איתא, כיון שעבר חנוכה המזבח, א"ל הקב"ה לאהרן ולבניו כל השבטים עשו חנוכה המזבח ושבתך לא עשה, לכך דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך כו', ומביא המשל למלך שאמר לאהבו שהוא יעשה סעודה צפ"ט ע"ש שלא הזכיר רק המעלה אשר קרבנו היינו מזות הנרות חלוקה מקרבן הנשיאים. ולא הזכיר כלל המעלה מה שנוהג לעולם דזהו מעלה גדולה מאוד, וע"כ ז"ל דבעל המדרש הלו ס"ל דנרות דמזורה ונרות דחנוכה אינם שייכים זל"ז כלל, וטעמים חלוקים ביניהם, ולא בא רק לתרץ סמיכות הפרשיות, לויי הדלקת הנרות לקרבן הנשיאים, וגם כפילת הלשון דבר אל אהרן ואמרת אליו כמש"ל, וזהו שחסי"ם לכך נאמר דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך, אבל בעל המדרש הקדום מלבד שבה ליישב ג"כ הנך קושיות, בא להוסיף עוד לומר דנרות דמזורה ודחנוכה דבר אחד הוא ולכך הזכיר גם סוף הפסוק אל מול פני המזורה יאירו שבעת הנרות, דכוננו עניני הדברים הללו יבוארו גם על נרות דחנוכה וכמו שיבאר להלן:

ומעבד, ובלי שום התנגדות כלל, חולס כשיואל לאויר העולם בא מלאך וספרו על פיו, היינו ששולט עליו אויר ורוח הארצי, כמו עושה מלאכיו רוחות, היינו ששולטים עליו טבעי היצירה מזה העולם, והו היל"ר התאנוי המונעו ומעבדו מעבודת הבורא וקיום מלותיו, והו לפתח חטאת ריבץ, וכמו שאמר אנטונינוס לרבי דיה"ר ניתן באדם משעה שינא לאויר העולם, ובמדרשי חז"ל ובמפרשים מבואר כי המילה הוא להתיש כח התאוות הטבעיות שבאדם, ובזה"ק ערלת הלב מעורה בערלת בשר, ולזה אפ"ל דלכך ממתינים להולד שבעה ימים, היינו עד אשר ישלמו עליו כל התאוות הטבעיות של כל השבעה כוכבי לכת אשר מהן יושפעו וילמחו ויושרשו כל התאוות שבעולם, ואח"כ ביום השמיני מלין ערלתו שהיא מעורה בערלת הלב בכדי להתיש כל התאוות המושפעות ולומחות מהשבעה כוכבי לכת (*).

(ז) ולפי דברינו אלה יש לבאר דברי המדרש תנחומא פ' תוהו, ילמדנו רבינו קטן לכמה ימים נימול, כך שנו רז"ל קטן נימול לשמונה, זה טעם כשם שנימול יצחק אבינו שנאמר וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים כו', השאלה והתשובה תמוהין מאוד, והא קרא מפורש בפי' תזריע וביום השמיני ימול בשר ערלתו

ובכל עיני יצורי חבל, גם בדרכי האדם וההלכותיו יתנהגו בעולם מההשגחה העליונה ע"י המזלות שבעה כוכבי לכת כמבואר בהרבה מקומות, גם מאמרם ז"ל בשבת (דף קנו ע"א) ה"א מאן דבחמה כו' ה"א מאן דבמאדים כו' ה"א מאן דבשבתאי כו', הרי דהשבע כוכבי לכת המניעים הטולם השפל המה משפיעים שפע גדול גם בהאדם, וכל כוכב וכוכב מהו' כוכבי לכת ישפיע חיזה טבע ותאוה בהאדם, וע"כ יושפע בו בהאדם שבע מיני תאוות טבעיות מהו' כוכבי לכת, והו שבע שמות יש לו ליה"ר, ר"ל שבע מיני תאוות טבעיות נטומות בהאדם הזומחות מהשבע כ"ל, ויש לכל שם שייכות לחיזה תאוה טבעית שבאדם הנשפע ממזל אחד והו היל"ר לדעת הרמב"ם :

(ו) ועפ"י אפשר לומר טעם הגון למילה בשמיני, דהנה ידוע מאמרם ז"ל (נדה דף ל' ע"ב) בשעה שהולד צטון אמו מלמדיו אותו כל התורה כולה וגר דלוק על ראשו, וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וספרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה שנאמר לפתח חטאת ריבץ, אפ"ל כונתם, דר"ל דבעת שהוא צטון אמו ניתן לו בכח יצירתו ובמזגו הרכבתו שיוכל לקיים כל התורה כולה מ"ע ול"ת, גם כח העיון והלימוד באור התורה בלי שום מונע

תפוחי זהב

(*) וע"פ דברינו יבואר מאמר חז"ל (מנחות דף מג ע"ב) ת"ר חביבין ישראל שסיבצו הקב"ה במלות תפלין בראשיהן ותפלין בזרועותיהן וליצית צבדיהן ומזוזות לפתחיהן, ועליהן אמר דוד שבע ביום הללתיך על משפטי נדקך. ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ, וראה עולמו עומד ערום אמר אי לי שאעמוד ערום בלא מטה, וכיון שזכר במילה שבצטנו נתישבה דעתו, לאחר שינא אמר עליה שירה שנאמר למנח על השמינית, על מילה שניתנה בשמיני עכ"ל, ויל"ע בזה טובא, (א) מדוע חלה חביבותו של ישראל בהנך מלות פרטיות ולא בכלל כל התרי"ג מלות, וממילא גם הנך מלות בכללן, (ב) למה לא חשב מטה שמינית, היינו מלות מילה שהיא מטה שבגופו ממש. (ג) באומרו נכנס למרחץ וראה עולמו כו', מאי שייטיה הכא, ואדרבה קלת סתירה לדבריו הראשונים. דהא מדלא חשיב לה לעיל בזהדי הנך מלות משמע שהיא קלה מהנך מלות, ומדבריו דוד ששמח ע"ז משמע שהיא חשובה ככל הנך שבע מלות, (ד) למה אמר דוד שירה על המילה שניתנה בשמיני, משמע דזה הוה עיקר מעליותא מה שניתנה בשמיני, ויוסף ה"ל לחימר על המילה שניתנה בצטנו, ולישב כל זה נראה לפי דברינו שלמעלה

קשיא ליה דמגיל לאברהם באמת דילד כזה שגולד למעלה מהטבע והמזל, שימולו חורו ג"כ בשמיני, ובילד כזה ה"ל לזרז ולהקדים המלוה. ולזה קאמר מדכתיב וכן ח' ימים ימול לבס כל זכר, דתיבת כל מרבה דבכל גוני נימול לשמיני, ולכך מל אברהם את יצחק בנו לשמונה:

(ח) וחז"ל אמרו שלשה חייהן אינם חיים כו' וי"א אף מי שאין לו אלה חלוק אחד, ואינו מובן וכי מפני שאין לו אלה חלוק א' חייו אינם חיים אהמה, וחז"ל אמרו לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו ויקנה מעלים לרגליו, ויותר ה"ל למימר דמי שאין לו מעלים לרגליו חייו אינם חיים דזה גרע ממי שאין לו אלה חלוק אחד, והנראה בביאורו דהנה האיש הישראלי אשר חובר מנוף חומרי, ומנפש רוחני נשמת שדי, וכאשר הולך בדרך ד' באמונה ודבוק

תבואי זהב

שלמעלה, אשר שבע מיני תאוות ראשיות טבעיות נטועות בלב האדם מושגעות מהשבע כ"ל, המה השבעה יאה"ר שחשבו רז"ל, ומלות המילה שהיא ציוס ח' ללידתו, הטעם לפי דברינו הוא להתיש כחות כל השבע תאוות טבעיות ששלטו בו כבר בה' ימים, ואפשר לומר דהקך שבע מלות סגולתן לבטל השבע כחות התאוה הטבעיות הנ"ל, ושם בגמרא איתא ר"א בן יעקב אומר כל שיש לו תפלין בראשו ותפלין בצורפו ונתינת בבגדו ומוחוה בפתחו, הכל בחזק שלל יחטא, ופי' רש"י הכל בחזק מכל וכל שומר בחזקה שלל יחטא, ואינו מובן דמאי הכל בחזק דקאמר, וה"ל למימר הרי הוא בחזק שלל יחטא, ולפי הנ"ל י"ל דהכל בחזק ר"ל בכל מיני תאוות הוא צהוקת שלל יחטא מפני שסגולתן של הקך מלות לבטל כל מיני תאוות, ואפ"ל דזהו שהשיבו אביי ור' ירמיה (ברכות דף ל' ע"ב) אהא ששאלו אותם על מה דקבדחי, והשיבו דתפלין קמנחי, משום דעיקר האיסור שאסור למלא פיו שחוק בעוה"ז, כתב בהר"י משום דשחוק מרגילתו לעבירה, וע"ז השיבו דמנחי תפלין, ר"ל דסגולתן של תפלין להגילו מאוהה העבירה, וזהו שאמרו חז"ל חביצין ישראל שסיבבן הקב"ה במלות תפלין בראשיתו כו', ר"ל אע"ג דבכל שארי מלות אמרינן דאגוני מגני מן הפורעניות אלו לא מללי מן החטא אבל הקך שבע מלות מזילין ג"כ מכל החטאים כמו שאמר ראב"י הכל בחזק שלל יחטא וכמו שביארנו דהקך שבע מלות מזילות מהשבע מיני יאה"ר, ובשעה שנכנס דוד למרחץ אמר אוי לי שאני ערום בלא מלות, ר"ל שאין לי שום דבר שיגילו אותי מכל השבע מיני יאה"ר שיגבירו עליו, וכיון שגובר במילה שבבשרו ר"ל שגובר שמלות המילה שבבשרו ניתנה להתיש כח התאוה, הוא היאה"ר שלא יהיו שולטות כ"כ באדם נתישבה דעתו, משום שאינו ירא כ"כ מהשבע מיני יאה"ר שכבר הותש כוחו, לאחר שאלא אמר עליה שירה כו' על המילה שניתנה בשמיני, היינו דזה שניתנה בשמיני הוא להתיש כל השבע מיני תאוה כנ"ל:

שלמעלה

חלק אלוה ממעל, אף כי תכונה וענינה נעלמה מעיני כל חי, אך מהמנוגת נרתקה שהוא הגוף נוכח להבין ולדע ולזייר מעט ברעיון הלכ ובכה הדמיון את תכונתה. וזהו שאמרו חז"ל הנשמה ממלאה את כל הגוף, ומה כתבו המקובלים כי כמו שיש לגוף האדם רמ"ח אברים ושס"ה גידים חומרים, כן ישנו אלל הנפש רמ"ח אברים רוחניים ושס"ה גידים רוחניים, ויש להם דבקות והתחברות לכלליות התורה רמ"ח מלות עשה ושס"ה ל"ה כידוע, (וכבר הארכתי בזה בדרוש ב' ע"ש) וא"כ לפי מה שביארתי למעלה כי שבע כחות טבעיות ישנו בגוף האדם מוחשות ונראות, מהשבע כוכבי לכת, כן יש לה להנפש שבע כחות רוחניות פנימיות נגד, באשר הגוף הוא נרתק להנפש. ומה שאין מורגשות, באשר גם רמ"ח אבריה ושס"ה גידיו ג"כ אינן מורגשים כלל, והיא בעלמה אינה מורגשת כלל בחושינו החומרים. ואיך יורגשו כחותיו, ולא נוכל לידע ולהבין רק מהגוף שהוא נרתקה:

(ט) **והבדרשי** כתב בספרו בחינת עולם חי"ב פ"א וז"ל לבי לבי התורה והאדם חיבורם הוא נר אלהים בארץ, התורה היא להב מתפרדת משביב היושבי בשמים, והאדם צבוי חלקיו היא אבוקה שואבת אורו, גיוו פתילה נפתלת, נשמתו שגון זית זך, צהסכמתם והלמדם יהמלא הבית כולה אורה כו' עכ"ל, ואף שמצוה צדבריו כי אלו השלשה חלקים יחד נקראים נר אלוה, מ"מ מצינו שגם חלק אחד מהנך ג' חלקים נקרא ג"כ נר ד', נר ד' נשמת אדם, וכמו כן שאר כחות הגוף אשר היא ג"כ חלק א' מהם נקרא נר, ר"ל שמאיר ומנהיג את גופו, ואף כח אחד מכחות הגוף נקרא ג"כ נר כמו שנקרא נר מזהו אחת מכלליות התורה דכתיב כי נר מזהו כו', ונוכל לומר שזהו שקרא ר' ישמעאל כה"ג לרבן שמעון בעת שדנו אותו להריגה, "מורה הטורה" היינו קיצוץ השבע כחות הג"ל המה קדושים וטהורים בכל עניני עבודת הבורא ובקיום מלותיו

ודבוק באהבתו ויראתו, ומקיים כל מלותיו בעשה ול"ת בכל דקדוקיהן ופרטיהן ותורת ד' חפלו ובה יהנה יומם ולילה, האיש הלו עיקר אישיותו הוא הנפש, חלק אלוה ממעל, והגוף החומרי אינו אללו רק לשימוש חלק הרוחני, והוא לבוש וחלוק שעל הנפש, וא"כ האיש הלוה יש לו שני חלוקים, היינו הגוף הוא חלוק אחד שעל הנפש שהוא אישיות אללו, והחלוק השני הוא מה שלובש על גופו, אולם הרשע אשר הולך בצרירות לבו הרע, וכל פעולותיו ומעשיו הוא בעניני החומרי והארצי ובכל אשר יתאוה לבו, ושכלו ורוחניותו משועבדים לחומריותו, כמש"א הפייטן בנפשו יביא לחמו, היינו בכחות הנפש יעסוק לעניני החומר, והאדם הלו עיקר אישיותו הוא החומר, ואין לו רק חלוק אחד מה שהוא לבוש על גופו, [ובכע"ז זה אפ"ל שכווננו חז"ל במאמרם אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף עי' בפי' רש"י ורש"א, דר"ל שיכלו אותם האנשים אשר חלקי חומריותם והגוף הוא העיקר אישיותו, והנשמה טפלה להגוף, רק שיהיה דור שכולו זכאי, ואישיותם העיקרית יהיה הנשמה חלק הרוחני] וחז"ל אמרו דשעים צחייהם קרואים מתים דחיוו אינם חיים, וזהו שאמרו ז"ל דמי שאין לו אלא חלוק אחד, דהיינו שהוא רשע דחיוו אינם חיים:

זלפי דברינו אלה יש להסביר ענין חיוב, דהנה האומן הגדול העושה כלי יקרה מפוארה מזהב וכתם אופיר ציננים ופרחים וכפתורים, ועושה לה נרתק כמדתה וכללמה בכדי שלא יתקלקל ויופחת הכלי היקרה. וכל הציננים ופרחים העשויים בהכלי יחוקקו בהנרתק זה מול זה בכדי שהכלי תהיה מונחת בו כתיקונה, ומתמוגת הנרתק וחקייתו צינורים שונים נוכל לידע ולהבחין תמוגת הכלי וליוריה, שאם לא היתה הכלי באותה תמוגה לא הי' חוקק זה בהנרתק, כן האומן הנפלא הבורא ית"ש אשר עשה את גיו האדם לחלוק ונרתק להנשמה הטורה העליונה אשר היא

ג"כ בדעתו מנרות דחנוכה, כי כחותיו המאירים יעלו למעלה לעבודת הבורא ית"ע. ולזה קאמר המדרש אבל הנרות לעולם קיים דכתיב אל מול פני המנורה יאירו כו', כי לקוטב וליר זה סובב הולך ג"כ כונת נרות דחנוכה, ושתיהן ענין אחד להם, ולזה מביא המדרש בבאן סוף הפסוק, אל מול פני המנורה כו', ולמעלה מביא תחילתו, דבר אל אהרן ואמר כו', משום דראשיתו לא קאי רק אהרן דמנורה, אבל סוף הפסוק יוכל היות גם אהרן דחנוכה כ"ל :

(י) **ובמשנה** דאבות [רפ"ג] עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך כו', מה שכלל התנא האלקי את דבריו פעמיים, וה"ל למימר, דע מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך כו', ולזה ביארו המפרשים דקאי על שני חלקי האדם, הגוף והנפש, שלשה דברים נגד הנפש, ושלשה נגד הגוף החומרי, ומדבר תחילה מעניני הנפש, דע מאין באת מרום מעלה חולצת, מגביה מרומים הורדת, יקרה את מאוד מכל מליאות התבל, ולאן אתה הולך כאשר תדבק בעבודת הבורא ובדרכי ד' ומורתו תעלה מעלה מעלה, למעלה מן הגלגלים וכוכבי לכת, למעלה ממחלכי השרת ושכלים הגבוליים (*), כמאמרס ז"ל נשמותיהן של נדיקים גזוזות תחת כסא הכבוד, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, אם לא תקיים רצון הבורא, הרי הוא דן אותך לפי רום מעלתך

תפוחי זהב

(*) **כתיב** והיית רק למעלה ולא תהיה למטה (דברים כח) ויש לעיין דכיון דאמר והיית רק למעלה, למה הוסיף עוד לומר ולא תהיה למטה, דכל מי שהוא למעלה אינו למטה, דבשלמא לראש ולא לזנב דקאמר. הוא משום דיוכל היות שיהיה לררש לגוי קטן, ולזנב לגוי גדול, ולכך הוסיף ואמר ולא לזנב, אך בבאן כיון שאמר רק למעלה אי"ל להוסיף עוד ולא תהיה למטה, ועוד יש להבין דמאחר דקאמר ונתת לראש, על מה יכוון והיית למעלה, ויוכל לומר בזה דידוע מחלוקת החוקרים והמורנים, דעת

מלותיו, ודבוקים באהבתו ויראתו. ומעתה נוכל לומר שזהו שרמו הכתוב, בהעלותך את הנרות ר"ל בעת שיעלה למעלה את הכחות שלו הנקראים נרות, המנהיגים ומדריכים את האדם, היינו השבע כחות החומריות הג"ל, או הכחות הנפשיות, אל מול פני המנורה ר"ל המנורה העליונה המאירה לארץ ולדירים עליה, יאירו שבעת הנרות היינו השבע כחות הג"ל המושפעות ולומחות מהמזלות שבע כוכבי לכת כמ"ס למעלה, אם על השבע כחות העצמיות הגופניות הג"ל או השבע כחות הנפשיות כ"ל כולם יאירו ויזהירו לעבודת הבורא ית"ע ולקיום מלותיו, ולהיות דבוקים באהבתו בנפשו ובמאודו, וזהו שביאר המדרש המובא למעלה [אות ה] שבעת הנרות כנגד שבעה כוכבים שמשוטטים בכל הארץ, ר"ל שעל ידם יתנהגו טבעי העולם כולו וכל עניני יצורי תבל, גם טבעי בני אדם במזגיהם יוטבעו ע"י, כאשר הופקדו ע"י מהיולר והבורא העליון ית"ע, ועל ידם יושפעו ויבואו שבעה כחות נפרדות באדם, וע"י נרמו השבעה נרות דמנורה, [ובאשר כחות האדם לא יזהירו בהנהגתם רק אם יתחברו ויתאחדו עם התורה והמלוא, ע"כ נרמו במעשה המנורה כולה, גביעיה, כפתוריה, ופרחיה, וגובהה, נגד פסוקי ראשי הפרים שבתורה כמבואר באריכות בספר התוה"מ מהגאון מלבי"ם ז"ל ע"ס] ומהדלקת נרות של המנורה יייר כל איש ישראל בדעתו ויבין וישכיל איך להתנהג עם כחות גופניותו ונפשיותו וכמו שהלכז עולה למעלה, כן יפעל האדם עם שבע כחותיו הג"ל שיעלו לכוחה העליונה, ועל קוטב זה יייר האדם

בכל יום ויום הולך לחות להתקרב לשב
לעפרו, כי לחות גויחו נפחת ונפסד יום
יום, ומקרב איש אל המות, כי מתחילה
בריאחו גזרה חכמתו ית' כמה הוא חי,
ר"ל שניתן לו לחות הטובע מאת הבורא
ב"ה עד כמה יומשך לחות הבריאח שלו,
ובכל יום ויום יתמעט ויופסד מעט מעט
מהלחות שבו בטבע, אם לא בזכה מוסיפין
לו, או לא זכה פוחתין לו, והנה טעם
מלות סוכה שהוא שינא מדירת קבע וישב
בדירת עראי ידוע, שבא להורות לאדם
כי העוה"ז אינו רק דירת עראי ופרוודור
לעולם הבא, וע"כ נזכר לומר הטעם של
שבעים פרי החג שבא לרמוז על ימי
שנותינו שבעים שנה, ולכך פוחתים והולכים
בטבע הבריאח של האדם שפוחת והולך
לחות טבעי, ולכך גם נרות דחנוכה
שמרמזים על שעבוד כחותיו הגופניות
לעבודתו כמס"ל, ולכך פוחת והולך כי
כחות גופו פוחתים והולכים יום יום,
ומרמז לדבר אחד כפרי החג, וכאשר יאירו
כחות גופו הפוחתים והולכים לעבודת ד',
אזי

מעלתך אשר הורדת אתה במפעלך לירכתי
צור ואבדון, לחבק אשפות, ואח"כ מתחיל
לדבר עם הגוף הנגוף, מאין זאת מטיפה
סרוחה, ממקום מנוקף, ומדוע תתנאה
ותתנא עלמך למשול על נפשך, ולכן אתה
הולך למקום עפר רימה כו', כי עפר
אתה ואל עפר תשוב, ולפני מי אתה
עמיד ליתן דין וחשבון, על מפעלך ועל
שרירות לבך כמאמרם ז"ל במשל מרכיב
חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד. המורס
מה כי האדם בכללו בתהלוכותיו בעבודת ד'
ויראתו, לריך להשפיל גויחו וחומריותו,
ולהגביה ולהקיר נשמתו, כבודה בת מלך,
מלכו של עולם, וחס"א הכתוב כי דור
תפוחות המה, היינו הגבוה השפילו,
והשפלה הגביהו:

יא) ולפי ביאורנו למעלה [אות ט] כי
נרות המזורה ונרות דחנוכה
ירמזון לשעבוד כחות גופו ונפשו לעבודת
ד', והשתעבדות כחות הגוף לעבודתו,
העיקר הוא ההכנעה, כמאמרם ז"ל מאין
זאת מטיפה סרוחה ויחשוב בדעתו כי בכל

תפוחי זהב

דעת הרב המורה שמעלת האיש הישראלי אינו רק מכל צדווי מטה עד גלגל הירח,
וכן דעת הדרשו ודעימי, ודעת מהרי"א ז"ל שמעלתו גבוה גם מנרמים השמימיים,
היינו מעולם הגלגלים, אולם השכליים הנבדלים לא יקבל השכל שיהי' האדם מעולה מהם
אולם דעת התורניים האלקיים אשר מעלת האיש הישראלי גבוה גם משכליים הנפרדים
מעולם המלאכים, כי הכל נברא לזורך האנשים הגעלים האלקיים [וע' בס' שמן המור
ח"א פ"ב שהביא דעותיהם באריכות וביאר שהוא מחלוקת תנאים ואמוראים במדרש ע"ש]
ומעלה נסביר לבית חומה גבוה שיש בה תחתיים שניים ושלישים ורבעים ויש בה דיורים
בכל א' וא', והנה הדיורים השניים המה למעלה מן התחתונים ולמטה מן השלישים
ורביעים, וכן הדיורים השלישים אף שהמה למעלה מן התחתונים מ"מ המה ג"כ למטה
מן הרביעיים, אולם הדיורים הרביעיים המה רק למעלה ולא למטה, וע"כ בכתוב הלו
יכוון להגעת מעלת אומה הישראלית כשיהיו עובדי ד' ושומרי מצותיו כראון הבורא ית'ש
ומ"ש הכתוב והיית למעלה, נזכר לאמר דלא יכוון רק למעלה מעולם התחתון צדווי
מטה ולכך הוסיף מלת רק' להורות שיתעלו גם מעולם הגלגלים ומ"מ היה עולה על
דעתנו דאינם מתעלים רק מעולם הגלגלים שהם ג"כ בעלי גשם דק, אבל השכלים
הנפרדים עולם המלאכים המה למעלה מהם לכך אמר ולא תהיה למטה
כפי הבריאח מאתו יתעלה כאשר יקיימו מצותיו ותורתו, ובזה יתשכ מה שלא
ביאר בזה, ונחמך ד' למעלה כבהכותבים שלמעלה שמזכיר בכל ברכה שיהיה
מאז ית'ש, משום שזה אינו ברכה, רק הבטחה שיהיה כן צדווי כאשר
ישמענו בקולו כו':

לעתיד יאיר את למח דוד, מלך המשיח, ואמר עוד כי הגה האבן אשר נתתי לפני יהושע על אבן אחת שבעה עינים, הגני מפתח פתחה נאום ד' לבאות, ומשתי את עון הארץ ההיא ביום אחד, ופסוק זה אין לו ביאור כלל, והמפרשים פ' דקאי על אבן היסוד של בית השני שיתגדל ויתרחב על אחד שבעה, ולא ארע ההמשך לפסוק שלמעלה, כי הגני מביא את עבדי נחם, וגם המשך ומשתי את עון הארץ כו' ביום אחד, כתב רש"י לא ידעתי איזה יום, ואח"כ הראה לו את המנורה וכל פרטי כמבואר, ומראית המנורה ופתרון המלאך סתום וחמוס, ומה הוא זה שאמר המלאך, מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור, והוציא את אבן הראשה כו', ועוד יל"ע בזה הפרשה כמה קושיות ודקדוקים. ורש"י כתב בריש זכריה. כי נבואת זכריה סתומה היא מאוד ואין לנו יכולים לעמוד על אמיתתו עד שיבא מורה דרך עכ"ל, וע"כ נוכל לבארו לפי יוסף דעתנו ברמיזות הדברים, והמשך העינים ושוב המקראות, וע"פ ההקדמות שביארנו למעלה, דהנה הגביא זכריה היה בעת בנין הבית השני אשר נבנה אז בעצבון ודוחק גדול, וע"כ ניחם אותם אז הקב"ה ע"י הגביא על בנין דלעתיד שיהיה בתכלית השלמות, כמבואר בכמה מקראות, וזה שאמר רני ושמחי בת ליון כי הגני בא ושכנתי בתוך נאום ד' וגללו גוים רבים כו', ואח"כ הראהו אשר יהושע כה"ג עומד להשפט על מעשיו, כי היה עליו איזו חטאים אשר חטא אם על אשר לא מיחה בבניו שנשאו נשים נכריות. או על איזו חטאים אחרים, והוא שב אל ד' בתשובה גמורה מאהבה, אולם כאשר התשובה אינה מתקבלת רק מאמונת מעלה, לכן נעלמה זאת מכל מלאכי מעלה, וע"כ קטרג עליו השטן, וידוע מאמרם ז"ל דבתשובה מאהבה ודורות נעשו לו כוכיות וא"כ קיערוגו של השטן נעשית סניגורו*), וכל

אזי ממילא יגביה עוף כחותיו הנפשיות מעלה מעלה כמש"כ בצהע"ק, דכל מה שיחשיך המאור הקטן, הוא הגוף, יאיר המאור הגדול, הנפש וכחותיו, וזהו שאמר בגמרא טעמא דב"ש כנגד פרי החג, ר"ל דטעם אחד להם, וב"ה סברי דהעיקר בעבודת ד' הוא להגביה כחות הנפש לעבודת הבורא ית"ש, ולהאיר בכל שבע כחותיה אל מול פני המנורה המהורה העליונה, ועל כחות הנפש ירמוזו לנו נרות דמנורה ודחוכה, וכחות הנפשיות כאשר יתנהגו בדרכי ד' בתורתם ועבודתם ית"ש, המה מוסיפין והולכים יום יום עד אשר יתפרדו מהגוף הנגוף לעלות מעלה מעלה להדבק בקבוצה ושכינותי' ולהגזי תחת כסא הכבוד למעלה מכל העליונים, וזהו שאמר טעמא דב"ה מטלין בקודש ולא מורדין, [ונוכל לומר דב"ש וב"ה לסיטמיהו אזלי לפי מה שביאר הגאון מלבי"ם ז"ל בתורה אור ר"פ חוקת פ"ש באריכות דבריו] וזהו הכרעה לנו בסדרת מחלוקת ב"ש וב"ה לדעה הראשונה, והיינו מאן דס"ל דנרות דמנורה מרמזים לנו דבר אחד כמו נרות דמנורה כמבואר במדרש הגל, אבל אידך מ"ד ס"ל שאינם סובבים על קוטב אחד, נרות דמנורה ודחוכה, ונרות דמנורה אינו מרמז רק על גודל הגם שנעשה אז בימי התשמונאים כאשר יבואר להלן באריכות: (יב) **וברברנו** הקודמים נוכל לבאר פרשת ההפטורה [זכריה ג' ד'] אשר ביאור הכתובים וגם המשכס זה לזה אינו מובן כלל, וגם על מה ירמוזו המראות הללו דמתחלה הראה אותם קיערוג השטן על יהושע כה"ג, והקב"ה מזהב, אם מטעם שלא היה עליו חטאים כלל, או ששב לפני ד' בתשובה גמורה, וזה להחליף את בגדיו על בגדי קודש, והעיד מלאך ד' ביהושע שימור מלותיו ויזכה שבני בניו ישמשו בבית השלישי ויתקדשו כמלאכי מעלה, והודיע עוד כי

תפוחי זהב

(*) ובהזוה נוכל לבאר מה שאנו אומרים בנוסח התפלה, אבינו מלכנו כלה כל נר ומספין מעלינו

זכל מה שהוסיף והגדיל לקטרג על חטאיו של יהושע כה"ג הגדיל והוסיף זכויותיו מאחר שעשה תשובה מאהבה, וז"ל הכתוב, והשטן עומד על ימיו לשטנו, היינו שטומד על ימיו, ר"ל לעובתו ולזכותו במה שמסמין ומקטרג עליו, והשיב לו ד'. יגמר כך ד', המקבל תשובה השבים אליו בכל לב ומתחמאים לפניו, כי הוא אור מולל מאש של גיהנם, ולכך נזה להסיר הצנדים האואים, ר"ל טומאת החטאים אשר יסובבוהו וילפפוהו, וילבישו אותו מחללות, ר"ל לבושי טהרה וזכויות, ואמר עוד ישימו לניף טהור על ראשו, ר"ל שיתעלה וגם יוטהר חלק המחשבה והעיון ג"כ, ויעד מלאך ד' ביהושע לאמר אם בדרכי חלק כו', ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, ר"ל שינא ממך חומר לעתיד לבא שישמשו בבית השלישי ויתקדשו כמלאכי עליון העומדים לפני ד' קדושים וטהורים, ואמר לו עוד, ואם תאמר איך יוכל להבטיח לך ע"ז. הלא הבחירה

נתונה ביד האדם, ולדיק ורשע לא קאמר, ויגרו של אדם מתגבר ומתחדש בכל יום, ואין לדיק בארץ כו', וע"כ הוסיף להגיד לו עוד, שמע נא יהושע הכהן הגדול כו', כי הגני מביא את עבדי למח, ר"ל משיח בן דוד, אשר כבר נאמר עליו כי ד' ינחה עליו רוח אלהי, רוח חכמה ודעת ויראת ד', וממנו ילמדו בני דורו ויזהירו במעשיהם הטובים ובהלכותיהם, ולא תאמר הלא יהושע היה ג"כ לדיק גמור ואעפ"כ נפל ברשת החטאים ע"י התגברות ה"ה"ר, ע"ז הוא אומר לו עוד שידע כי אינו דומה עת וזמן דלעתיד לזמנו של יהושע, כי הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע, ר"ל ה"ה"ר שנקרא אבן [כדרכיב והסירותי לב האבן, ובמד"ר פ' וילא והאבן גדולה על פי הבאר זה ה"ה"ר] על אבן אחת שבעה עינים, ר"ל שיש לו לה"ה"ר שבעה מיני תאוה ושבעה עינים אשר ילפפו וימשכו את האדם לבאר שחת כמש"כ למעלה [אות ה' י"ט], אבל לעתיד הנני

תפוחי זהב

מעלינו, אבינו מלכנו סתום פיות מסטינו ומקטרינו, דתחילה מבקשים מאתו ית"ע שיכלה לגמרי המקטריגים, ואח"כ מתפללים רק שיתם פיהם שלא יקטרגו ולא שיכלו לגמרי, ונסביר זה ע"פ דרכנו, דידוע בבית המשפט המחוי, שני אנשים ידועים, אחד לסניגור להיות מליץ טוב עבור האיש הגידון, ואחד לקסיגור לחייב אותו, ומכל זה יוכל הגידון בעצמו להעמיד עוד מליץ אחד או ב' מזדו שימליכו טוב בעדו, וכן ה"ד שבעדו יוכל להעמיד עוד קסיגור ללמד עליו חובה, ומלכותא דלתתא כעין מלכותא דעילא, ובבית המשפט העליון כן הוא, שיש סניגור אחד כללי לישראל, זה מיכאל השר הגדול כמ"ש ומיכאל שרכס. וגם קסיגור כללי, הוא השטן וגוגדא דילי' עולה ומסמין כו', וגם ישנו סניגורים וקסיגורים הנקנים ונעשים ע"י מעשי בני אדם, ע"י קיום המצות, וע"י העבירות, כמאמרם ז"ל עשה מצוה אחת קנה לו סניגור אחד עשה עבירה אחת קנה לו קסיגור אחד, והנה מהקסיגור הכללי וגוגדא דילי' לא נוכל לקוות שיגיע לנו ממנו איזה דר טובה דאין קסיגור נעשה סניגור, אולם מהקסיגורים הנקנים ונעשים ע"י מעשי ז"א יוכל כל אדם לקוות אולי יצוה ד' לעשות תשובה מאהבה, ומאותם הקסיגורים יתהוו סניגורים שזדונות נעשו לו בזכויות, וזה שאנחנו מתפללים, כלה כל דר ומסמין, ר"ל המקטריגים הכללים שמהם לא נוזה לעולם שום טובה, ומתפללים אח"כ עוד על המקטריגים שנוצרו ונחשוו מהעבירות שלנו שמהם נוכל להשיג טובה באם נצאה לעשות תשובה מאהבה, יתהוו המה בעצמם סניגורים, ולכך אין לנו מתפללים שיכלו לגמרי, רק שלע"פ יסתם פיהם שלא יקטרגו, וז"ל תחילה דר ומסמין סתם, ואח"כ מסטינו ומקטרינו:

העליונה, וכל כחותיו יאירו ויזהירו נוכח פני עליון :

(יד) **אמנם** עדיין לא נדע איך יתהוו זאת לעתיד, אם שיווכך חימריותו של האדם ויחלשו כחות המתאווים שבו, וממילא יתעלו כחותיו הרוחניים מעלה מעלה מאחר שאין כחותיו הגופניים עומדים כנגדם, או שישפיע ד' על נפש האדם שפע קדושה וטהרה, רוח דעת ויראת ד'. ואז יתגברו ויתעלו כחות הנפשיים על החומריים ולא ימשולו עוד בו כחות התאוה והדמיון להרע לפרות ראש ולענה, וישא הכתוב ויען המלאך הדובר בי ויאמר הלא ידעת מה המה אלה, ר"ל הלא הדע על מה ירמוזן מראות המנורה ונרותיה וכל הדברים הנאמרים בה שיורה על בחיר האדם דלעתיד וכחותיו הטובים אשר יאירו למעלה ראש, והשפעת החכמה העליונה עליהם, ואומר לא אדני, ר"ל שלא ידע באיזה אופן יתהוו ההשתנות הלזו, אם בהתעלות כחותיו הרוחניים בשפע קדושה, או בהודנכות כחותיו החומריים כג"ל, ואפשר שלא ידע ג"כ על איזה זמן ירמוז זה, ויען ויאמר אלי זה דבר ד' אל זרובבל, ר"ל דזה ירמוז על זמן מלך המשיח שצא מבני בניו של זרובבל [כמבואר בסוף חגי, ביום ההוא אקחך זרובבל עבדי ושמתוך כחותם ע"ש בפי' הגאון מלבי"ם דקאי על מלך המשיח], לאמר לא בחיל ולא בכח, ר"ל לא שיתהוו השתנות בכחות החומריים התלויים בחיל ובכח, כי אם ברוחי אמר ד' לצאות, ר"ל שיתקדשו ויתעלו כחותיו הרוחניים והנפשיים, כמ"ש הכתוב ונחה עליו רוח ד' כו' רוח דעת ויראת ד', וממילא יוחלשו כחות התאוה והמדמה למשול עליו כמאמר החכם כאשר יתגבר המאור הגדול, ר"ל חלק הנפשי יוחלש המאור הקטן, ר"ל חלק החומרי, [ובאופן זה יש לבאר מאמר הכתוב *] ומלאה

הגני מפתח פתחה, ר"ל הגני פותח ומתיר התקשרות האדם אל התאוה לבלי יהיו מקושרים עוד זה בזה, [והוא כמו שביארו המפרשים, פתח חרובות רשע דהיינו להתיר ולפתוח התקשרות האדם להרשע] נאום ד' לצאות כמ"כ ומל ד' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך כו', וכמו שהמלינו חז"ל שלעתיד מביא הקב"ה ליזה"ר וטוהטו כו', ואז כאשר יהיה כן, ומשתי את עון הארץ יהיה ביום אחד, ר"ל ביום שיבוטל ליזה"ר, היינו צביאת הגואל נדק ב"צ :

(יג) **ואמר** עוד וישב המלאך הדובר בי, ר"ל ששב לדבר עמו עוד מאותו ענין שדיבר איתו מקודם והראה לו מנורת זהב כולה. היינו האיש הישראלי שיהיה לעתיד, יהיה כזהב מזוקק מכל סוג וחלילה וכמו שביארנו למעלה, מנורה הטוהרה, ושבעה נרותיה, היינו שבעה כחות הטבע שבאדם, וגולה על ראשה, רמזו על מעין התורה והדעת המושפעים אל האדם, שבעה ושבעה מו"קות לגרות, היינו שבעה ספרים שבחורה, כמו שדרשו חז"ל שלחה נערותיה שבעה אלו ז' ספרי תורה [דספר במדבר נחלק לנ' ספרים], ור"ל שכל השבעה ספרים משפיעים קדושתם ומוזיירים קדושתם ואורם על כל כח וכח מהשבעה כחות טבעיות הג"ל, ושני זתים עלי' אחד מימין הגולה ואחד על שמאלה, ירמוז על מלך המשיח ועל הכה"ג שיהיה אז [כמבואר שם פסוק י"ד אלה שני בני הילכה העומדים על אדון כל הארץ, ואז"ל בילקוט אמר ר"י זה אהרן ודוד שנגשחו בעוה"ז ואין לריבין למשוח לעתיד לבא], והמה יורו ויאירו את כל אישי ישראל דרך ד' ויושפעו ע"י ברוח חכמה ובינה רוח דעת ויראת ד', ותוכן המראה הוא להודיעו כי לעתיד יהיה כל איש ישראל קדוש וטהור, מדובק בתורת ה' ובחכמה

תפוחי זהב

(*) **ובאופן** אחר יש לפרש דך קרא דומללה הארץ דעה כו' דמשמע דכולם יהיו שוים בידעת ד' כקטן כגדיל שם הוא, ואיך אפשר להיות דבר זה, ולזה ביאר דאף

תהיו מבזין על המנורה, מדוע יבזו את המנורה יותר מכל עניי המשכן והמקדש [ויש שפירשו שהבזיון הוא על המנורה משום דכי לאורה הוא לריך, ואינו נראה דבזיון כזה יוכל להיות גם על השולחן ולחם הפנים וכי לאכילה הוא לריך].
(ג) הא דקאמר הוי כי מי בז ליום קטנות, איזה שייכות יש לפסוק זה אל המנורה.
(ד) ביאור המשך הכתוב אינו מובן כלל לפי מאי דמפרש דקאי על המנורה, ומאי ושמוחו וראו את אבן הבדיל ביד זרובבל לפי פירושו, ועוד איזה דקדוקים, ולפי מה שביארנו למעלה (אות ח) אשר המנורה וגרותי' ירמוזן על האדם ושבע כחותיו הטבעיות המושפעות מז' כוכבי לכת, ובאשר בזה"ז אשר רוח הטומאה שולטת בארץ, וכחות התאווה הטבעיות יטביעו אותו בין מזולה, וימשיכו אותו לבאר שחת ואבדון, ונטמאו כטומאת הכהן, וע"כ אפשר שיהי' מבזין את זה שגרמו במעשה המנורה וגרותיה וגדמו אלי', וזה שאמר הכתוב אחר מראית מעשה המנורה כי מי בז ליום קטנות, מי הוא זה שבזוה את כל זה בזמן שהיו ישראל עומדים בשפל המדרגה במלכות הקטנות, שהיו טעופים אחר התאווה כסוס שוטף במלחמה, אבל בזמן דלעתיד ושמוחו וראו את אבן הבדיל ר"ל היזה"ר שנמשל לאבן, ביד זרובבל, ר"ל ביד מלך המשיח, כנאמר ז"ל הנדיקים ילרס מהור בירס, שבעה אלה, ר"ל השבעה נרות והשבעה עינים שהזכר למעלה שהם כנגד השבע כחות הטבעיות שבאדם, עיני ד' ר"ל מושגחות ומושפעות בשפעת קדושה וטהרה מהבורא ית"ש, המה משוטטים בכל הארץ, ר"ל המה מנהיגים ומדריכים את כל

ומלאה הארץ דעה כמים לים מכסים, דר"ל שלעתיד כאשר יתרבה ויתרחב הדעת בעולם. יתכסו ויתעלמו פעולת כחות החומרים כמו שהמים מכסים את הים, היינו ההבוס וחלק הארצי שתחתיו ואמר עוד שכאשר יתעלו אללו כחותי הרוחנים, ויושפט עליו שפט רוח אלהי, אז יבטל אללו כח פעולת היזה"ר והסתתו לגמרי שלא יהיה לו שום שליטה עליו כלל, וזה שאמר מי אתה הר הגדול, ר"ל היזה"ר שגדמה להר [כנאמר ז"ל לדיקים גדמה להם כהר] לפני זרובבל, זה מלך המשיח, למישור שלא יוכל לשלוט עליו כלל, והנ"ל את האבן הראשה, ר"ל כאשר יוליד את היזה"ר הגדמה לאבן כמש"כ למעלה אז תשוות חן חן לה, כולם ישמיעו בקול על האומה הישראלית חן חן, ואפשר לומר דעל שני מיני יזה"ר, התאווה, והרוחני, במבואר בדרוש א', ירמוז בדבריו [ולפי מה שביארתי במק"א דמה שאמרו ז"ל לדיקים גדמה להם כהר, הוא מטעם דכל מי שגדול מחברו ילרו גדול ממנו, וזה אינו רק ביזה"ר הרוחני דהס"א יותר מתגברת במקום קדושה, ועליו אמרו ז"ל ילרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, אבל לשון אבן שייך על יזה"ר התאווה החומרית]:

עו) ומעתה יתפלשו לנו דברי המדרש שהבאתי למעלה (אות ד) באופן נכון מאוד, ונבאר תחילה הספיקות והקושיות שיש לנו במאמר הלו. (א) מאי ד"א אל מול פני המנורה יאירו כו' דמשמע שמבאר איזה פי' אחר או כונה אחרת באותו הפסוק, ולא נדע כלל מהו הביאור ואיזה כונה שנוחדש. (ב) מאי קאמר שלא

תפוחי זהב

דאף שלכולם יהיה להם דעה אחתית, עכ"ז בעמקות הידיעה אינם שייש, כי אנשי רמי השכל ישיגו ידיעת ד' באופן נעלה ונפלא, לא כן שאר העם, ודומה למי הים שאף שהוא שוה למעלה בכל המקומות, מ"מ בעמקות המים אינו שוה, וזה שאמר הכתוב כמים לים מכסים, דהארץ שתחתית המים נקרא ים כמבואר בכמה מקומות, וידוע שיש מקומות בים עמוקים מאוד, ויש מקומות שאינם עמוקים, מ"מ למעלה שוה ואינו כיכר כלל:

כל טבע הבריאה בכללה בכל דרכי העולם, היינו השבע כחות טבעיות שבעולם מהשבע כוכבי לכת כמס'ל, וזה שאמר המדרש דבר אחר אל מול פני המנורה יאירו שבעת הגרות, היינו משום דתחלה פירשו אל מול פני המנורה יאירו שבעת הגרות שהוא שון נואה איך להדליק נרות דמנורה וכמו לאמרו ז"ל (מנחות דף נח ע"ב) מלמד שהיו מזרדים פניהם כלפי נר מערבי, שו שירמו על העלאת שבע כחות טבעיות אבאדם נגד הארה העליונה. ואמר דבר שחר אל מול פני כו', ר"ל שהוא הבטחה אל לעתיד, היינו דלעתיד יאירו ויזהירו טבע כחות הטבעיות שבאדם מעלה מעלה הל מול אור העליון, שלא תהיה מבזין א"ז עוד משום דבזה"ז הכחות הנ"ל שבאדם עמה מגאלות ומלכות, ולכך הוא הבטיחן דלעת"ל יזהירו כוזהר הרקיע, מע"ז מביא כל הפסוק דזכריה כי מי זו יכו' וכמו שביארנו, וזה הנראה לבאר להך מ"ד דנרות דמנורה ודחנוכה ירמוזן לר"א כמש"כ הרמב"ן ז"ל :

(פו) ועתה נשוב לבאר לאידך מ"ד דס"ל דנרות דמנורה ודחנוכה אינם סובבים על קוטב אחד, ונרות דחנוכה אינו מרמוז רק על הנס שנטשה או בימי החשמונאים בפך השמן כמבואר בגמרא והנה צברכות (דף נח ע"ב) פליגי ב"ש וב"ה על ברכת הגר דמו"ש, שצ"ש אומרים שמצד צורא מאור האש, וב"ה ס"ל דמצד צורא מאורי האש, ומסיק שם רב יוסף (דף נב ע"ב) דב"ש סברי חדא נהורא איכא צנורא, וב"ה סברי פוצא נהורי איכא צנורא, ולכאורה המה ובי יחלוקו ב"ש וב"ה במציאות מראית המאור, אי חד נהורא יש צנר או טובי נהורי, ובפרט דהא עיינו רואות כמה גוין באור, והנראה דעיקר מחלוקתם דב"ש וב"ה הוא בזה, דבאמת האור צעלמותו אין לו רק חד נהורא רק מחמת עירוב שארי יסודות בהאור, ע"כ יראה לעיינו הרבה גוין, וכן כתבו החוקרים שלפך סמוך להפמילה נראה אור ירוק

מחמת התערבות עפרורית גשם הדלק הקרובה להאור ומתפשט בו, ופליגי ב"ש וב"ה בזה, דב"ש סברי שעיקר צרכת הגר שלריכים לצדך אינו רק על עלם האור הפשוט שהוא רק אור אחד, ולא על ראות עיינו כמה גוין, שהוא מחמת עירוב שארי יסודות, וב"ה סברי כי ראות העין הוא העיקר ומאחר שלעיינו נראות כמה גוין באור, ע"כ לריכים לצדך מאורי לשון רבים, ולא על עלם האור שאין נראה לנו, ואפשר לומר עוד דב"ש וב"ה לשיטתייהו אזלי, דאיחא בעירובין (דף י"ג ע"ב) שתי שנים ומחלה נחלקו ב"ש וב"ה, הללו אומרים הלכה כמותיו, והללו אומרים הלכה כמותיו, ולכאורה אינו מובן כלל דהא בכל הלכה שאומר איזו תנא או אמורא סובר בודאי שהלכה כמותו, דאל"כ לא הי' חולק על שכנגדו, ומה מחלוקת נוספת יש בזה, והנראה דמחלוקתם בדבר זה הוא משום דכתיב אחרי רבים להטות, וב"ה הוו רובא, וב"ש הוו מחדדי טפי, וס"ל לב"ש דאליין בחר ריבוי האיכות, דהיינו אחר ריבוי עלמית החכמה והחידוד שבהם, וב"ה ס"ל דאליין בחר ריבוי הכמות, דהיינו רבוי דעות האנשים הנראים לפנינו, וע"ז נאמר אחרי רבים להטות, ולא על ריבוי החכמה והבנת הלך שאינו נראה ולכך אמרו הלכה כמותיו ולשיטתייהו אזלי במחלוקת מאור ומאורי כמונן לפי מה שביארנו :

(יו) ובכתבי דברי הימים להקיסר הראשון ממלכי רומי ושמו לעזאר יסופר שהוא היה חכם מדיני גדול, ובעל מלחמה נורא מאור, ושינה סדרי המלחמה בכל פרטי, וגם אנשי חילו שינה בסדר נכון מאור, במלבושים ובכלי זיינם ובכל סדרי הקרב, ופעל כל זאת במבצר סמוך לרומי, ועשה מכל אנשי חילו שנים עשר מחנות גדולות [קארפוסין] רוכבים, רגלים, רובי קשת, מחזיקי רומח, ודומיהן, ומלבד שרי האבא ואנשי חילו אין איש רואה ויודע מאומה מזה, ויהי היום כאשר כילה לפעול כל הסדרים באנשי חילו, ונמדם

ולמדס וחניכס בצוב בכל סדרי הקרב
החדש, הולא מהמבצר מחנה אחת העירה
רומי, ועשה בהם מבחן גדול [מאנפוארא]
לעיני כל העם, והתפללו מאוד מטוב
הלמוד והסדר, ולמחרתו הולא מחנה שניה
ועשה ג"כ מבחן כנ"ל. וכן ביום השלישי
הולא מחנה שלישית ועשה כנ"ל, וכן כולן
הולא העירה יום אחר יום, והיתה שמחה
גדולה בכל המדינה, ועשו יום משתה לכל
העם, אח"כ הטיעו ראשי המדינה לעשות
אותות וזכרון, לזכרון אותן הימים, יועץ
אחד אמר כי לריכין לעשות זכרון ואות
להמבצר, כי ביום ראשון היה בהמבצר הלז
שנים עשר מחנות מלומדות ומתוכוכות בסדר
נכון מאוד באופן היותר טוב, ולריכים
לעשות שנים עשר אותות, וביום השני
אחד עשר אותות, וביום הג' עשרה, וכן
בכל הי"ב ימים, להיות פוחתים והולכים
כמו שהיה בהמבצר פוחת והולך יום אחר
יום, והשיב היועץ השני מה לנו ולמבצר,
הלא עינינו לא ראו מה היה שם והעיקר

לעשות אות וזכרון שמחה על מצט עינינו,
כי ביום הראשון ראינו מחנה אחת מלומדים
בסדר חדש, ולריכים לעשות זכרון ואות
אחד, וביום השני ב' אותות, וכן בכל
השנים עשר ימים, זהו דמיון ומשל למנות
הדלקת נר חנוכה, שהוא אות וזכרון על
הגם שנעשה אז בפך השמן שלא היה בו
שיעור רק להדליק יום א' ונעשה בו גם
והדליקו בו שמונה ימים, וס"ל לז"ש כי
לריכים לעשות אות וזכרון להכח הגיסי
שהיה בהפך כי ביום הראשון היה בו בפך
השמן השפעה וכן ניסי שיוכל לדלוך
שמונה ימים, וביום השני היה בו כח
ניסי על שבעה ימים וכן כולם (*), ובאשר
עיקר הכח היה בהפך ע"כ יום ראשון
מבדך שמונה נגד כח הכח שהיה מושפע
בהפך, ואח"כ פוחת והולך כמו כח הכח
שבהפך שנפחת, וב"ה סברי דמה לנו על
כח הכח שהיה בהפך, אין אנוני לריכים
לעשות אות וזכרון ולבדך רק על הכח
שראו עינינו וביום ראשון ראינו גם של

יום

תפוחי זהב

(*) הבי' בא"ח [סי' תר"ע] כתב ו"ל ואיכא למידק למה קבעו שמונה ימים, דכיון
דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת נמצא שלא נעשה הכח אלא
בז' הלילות, וי"ל שחלקו שמן שבפך לשמונה חלקים ובכל לילה היו נותנים במזורה
חלק אחד, והיה דולק עד הבוקר, ונמצא שבכל הלילות נעשה גם, ועוד י"ל שלאחר
שנחנו שמן בנרות המזורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחילה וניכר הכח אף בליל הא'
אי"כ שבלי לילה הא' נחנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה, ובבקר מצאו הנרות מלאים
שמן וכן בכל לילה ולילה עכ"ל, ולכאורה אפ"ל דב"ש וב"ה נחלקו בזה הא"ך היה
הגם, דב"ש סברי כתיבון השני של הבי' דלאחר נתינת השמן נשאר הפך מלא כבתחילה,
וא"כ עיקר הכח היה בהפך ולכך לריכים לעשות אות וזכרון להכח ניסי שהיה בהפך
ובמבואר בפנים, וב"ה סברי שהיה הכח כפי תירוצו בתרא של הבי' שמצאו בבוקר
הנרות מלאים שמן, אך דזה דחוק מאוד לומר שנחלקו בזה, באיזה אופן היה הכח מה
שהדליקו שמונה ימים, ועוד יל"ע על תירוצו הג' דבבוקר מצאו הנרות מלאים שמן, אי"כ
לא ראו את הכח רק בכל בוקר, אי"כ מדוע לזו לעשות אות וזכרון בערב, ועוד יש להבין
בהך תירוץ בתרא ממ"ז במה ה' הכח, אם בזה שדלק כל הלילה ולא החסיר, והאש
לא כלה בהשמן כלום, וא"כ ממילא נשארו הנרות מלאים, ואין כאן שום גם בזה, וא"כ
פ"כ ביום השמיני נדלק כל השמן מאחר שלא היה נלדך לגם עוד כיון שכבר היה להם
שמן על ליל ט', וכן מבואר והדליקו בו שמונה ימים. ואי נימא שגם בליל ח' מצאו
הנרות מלאים אי"כ הדליקו בו ט' ימים, וא"כ לא היה גם כלל ביום ח' ומדוע קבעו
אותו ג"כ לאות וזכרון, ואי נימא דהגם היה בהמעט שמן הגשאר בבוקר שנחמלא,
אי"כ ביום א' לא היה גם, ודוחק לומר שנעשה גם בשניהם בהדולק ובהנשאר שנחמלא

והיה

סדר פירוש תפוחי זהב

לפרסום הנס, ופליגי בהך פלוגתא דמאור ומאורי ולשיטתייהו אולי כמש"ל, וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג. וטעמא דב"ה דמעלין בקודש ולא מורידין, היינו דס"ל כאידך מ"ד במדרש דנרות דמנורה ודמנורה ירמזון על דבר אחד כנ"ל, ופליגי בזה אי קאי על כחות הגוף החומריות שפוחתין והולכין או על כחות הנפש המוספין והולכין כמבואר באריכות למעלה [אות י'] :

ועתה נשוב לבאר דברי המדרש חזית, הדודאים נתנו ריח זה מעשה ראובן שהגיל את יוסף דכתיב ויגל איתו מידם, ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה, ואיזה שייכות יש להשני דרשות זה לזה, ולמה קורא את ראובן בשם דודאים בכלן. דהנה ידוע מחלוקת הראשונים אם האבות והשבעים קודם מתן תורה היה להם דין ישראל בין לקולא בין לחומרא, או דלחומרא הי' להם דין בן נח. והפרשת דרכים האריך בזה הרבה והעלה דיוסף ואחיו היו מחולקים בזה, דיוסף היה סובר שיש להם דין

יום אחד, וביום השני על שני ימים, וכן כל השמונה ימים, ולכך ס"ל דפוחת והולך וכפי הדמיון הנ"ל, ואולי ב"ש וב"ה לשיטתייהו בצרכת מאור ומאורי, דב"ש סברי דהצרכה היא על טעם הדבר ולא על ראיית העין, וב"ה סברי שעל מה שאנחנו רואים לריכים אנחנו לברך :

יה) ומעתה יתפלשו דברי הגמרא בטוב טעם ודעת, דלפי מה שביארתי למעלה [אות ג] דבעלי המדרש חלוקים בזה אי נרות דמנורה ונרות דחנוכה רומזים על ענין אחד, או דאינם שייכים זה לזה, וטעמים חלוקים ביניהם, וידוע דדרשות המדרש רבה דברי בני מערבא המה, ולזה קאמר הגמרא דפליגי בה תרי אמוראי במערבא כו', חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין, היינו דס"ל כמאן דסבר במדרש דנרות דחנוכה אינו מרמז על רמז אחד לנרות דמנורה, רק דאינו בא רק

תפוחי זהב

והיה גם ביום א' וגם ביום ח', ואפשר לומר שגם המה נסתפקו באיזה חופן נעשה הנס, כשמאלו אח"כ בצוקר הנרות מלאים, ומספק קצבו לשניהם לזכרון ואות בהודאה והלל, ועל תחלת התקנה אין להקשות דהא הוה ספק דרבנן ולקולא, ועוד דזה אי"א שלא לקבוע הראשון והשמיני לזכרון גם דהא מ"מ היה הנס באחד מהן והי' מנייהו מפקת, זה"ל דומה להך דינא דשני שבילין אחד טמא וא' טהור והלכו בהן שנים ובאו לשאול צבת אחת דשניהם טמאים מה"ט, ובזה יש לישוב קושית הרא"ם בחידושיו על הסמ"ג וז"ל ויש לתמוה למה לא נהגו בזה"ל להדליק ט' ימים מספיקא דיומא כמו ביו"ט. שהרי במגילה אע"ג שהוא מדרבנן מ"מ היו מזריכין לקרותה י"ד וט"ו מספק אי לאו משום דכתיב ולא יעבור כמו שכתב המרדכי במגילה עכ"ל, וע' בעט"ז מש"כ בזה, ולפי הג"ל י"ל כיון דהא דמדליקין בשמיני הוא מטעם ספק כנ"ל, וא"כ ביום ט' ה"ל ספק ספיקא ולכך אין מדליקין בט' [ובמק"א הארכתיו בקוש"י הרא"ם ואכ"מ], אולם לשון הגמרא דקמני, והדליקו בו שמונה ימים, לא משמע כהך תירוץ בחרא שמאלו הנרות מלאים, דאי"ה מסתמא לא כבו הנרות ולא היו לריכים להדליק כלל כמו שפסק צפ"ג מהלכות תמידין ומוספים הי"ב, וז"ל ונר שמאלו שלא כבה מהקנו עכ"ל, וא"כ ה"ל למימר ודלק שמונה ימים :

ועל המירון הראשון שכתב הב"י שחלקו את השמן לשמונה חלקים כו', ג"כ יש לעיין טובא, דאף דשיעור חצי לוג לכל נר אינו מדאורייתא כמבואר במנחות (דף פ"ט ע"א) ובכמה מקומות, מערב ועד בוקר תן לה מדה שמהא דולקת מערב ועד ושיערו חכמים חצי לוג לכל נר, מ"מ הא דבעינן שידלק כל הלילה מבואר בקרא בפירוש, וא"כ איך חלקו את השמן על שמונה ימים שלא יקיימו בכל השמונה ימים את המילה

דין ב"ג לחומר, ולכך אמר שאוכלים אבר מן החי, היינו מבהמה מפרכסת קודם שהנא נפשה. או מבן פקועה דאסור לבני נח משום דלדידו במיתה תליא מילתא, וכל זמן שלא מתה אסור לב"ג משום אבר מן החי, ואחיו היו סוברים דדין ישראל להם אף לקולא, ובישראל בשחיטה תליא אף שלא מתה עדיין [ע' חולין דף לב לג] וזה ידוע דאף להרבה מהפוסקים דס"ל גדול בן נח מותר מה"ט, היינו דוקא ישראל מבן נח, ולא ב"ג מבן נח דהמה מזהירים על הגזל זה מזה, ומה שלקח ראובן דודאים ולא חטים, פי' רש"י שלא רצה ליהנות מן הגזל, ומזה מוכח דס"ל דדין ב"ג להם לחומר, דהא גזל ישראל לב"ג אינו מה"ט, וגם אין בו שום פרוטה, אבל ב"ג מזהיר אף על פחות מש"פ שזה משבט מנות דידהו, ולא נאמרו שיעורין לב"ג, וזהו שאמר המדרש הדודאים נתנו ריח, ר"ל בחינת לקיחת דודאים ולא חטים של ראובן, שהוא משום דהוה ס"ל דדין

ב"ג להם, נתנו ריח להגיל את יוסף משום דלדעתו הדין עם יוסף שאומר שאוכלים אבר מן החי :
(ע) והנה לכאורה הסברא נוטה לומר שבדבר ניסי היואל מגדר הטבע אין שום נימין בין נס גדול לנס קטן מאחר ששניהם הבורא ית"ש סדרי בראשית, ואולי יכולתו ית"ע נס גדול וקטן שוים המה כי הוא אמר ויהי הוא ליה ויעמוד, ולפ"ז יקשה מדוע נריכים להדליק ביום ראשון נר א' וביום השני ב' נרות ומוסיף והולך עד יום השמיני שמדליק שמונה נרות לפרסום שנתגדל הנס עד שמונה ימים, לא היה לנו להדליק רק נר אחד בכל יום על נס של אותו יום, ומה לנו לעשות אות וזכרון על הגדלת הנס. ובקרא דוילל ראובן את יוסף מידם, יקשה ג"כ מאי הללה היא זו לפי דרשת חז"ל שהגיל אותו מיד אחיו והפילו אותו בצור מלא נחשים ועקרבים אשר הזיקם ודאית וברור לפי סדר הטבע, דקימ"ל נפל

תפוחי זהב

המנוה כראוי, היה להם להדליק יום א' כדין ועל שאר יהיו אנוסים במה שלא ידליקו [ובספרי פ' בהעלותך משמע דשיעורא דחזי לוג הוא מה"ט ע"ש], ואפשר לדחוק ולשבז דבשעה שחלקו אותו לח' ימים היה דעתם לעשות פחילות דקות מאוד בכדי שיוכל להיות דולק כל הלילה, אולם אח"כ נתמלאו הגרות ועשו פחילות כראוי להם, אך יש לדקדק דהא מבואר בסוגיא דמנחות (דף פח ע"ב) דהא דבעינן מדה חזי לוג במקדש הוא כדי לקדש החזי לוג שמן לכל נר ונר משום דלריך קידוש כלי שרת, וא"כ כשחלקו הפך שמן לח' ימים ולא היה בו רק ליום אחד דהיינו שלשה לוגין ומחצה, א"כ לא הגיע לחלק אחד חזי לוג שלם, וקימ"ל זבחים (דף פח ע"א) דכלי שרת אינן מקדשין אלא מלאין, וא"כ לא נתקדש כלל, ואין לומר דשמן למנוה א"ז קידוש כלי שרת מקודם, דדוקא בדברים הנקדשים למנוה לריך קידוש כלי שרת, ואפ"ל דזהו כונת התוס' שם (דף פט ע"א) ד"ה חזי לוג כי' תימא למה לריך לקדש השמן בכלי שרת עכ"ל, דזה ג'נחה מכמה דוכתי דהא לחם הפנים נמי לריך קידוש כלי ע"ש (דף זה ע"א) אף שאינו נקרב ע"ג המזבח, ועיין בתוס' מנחות (דף נו ע"ב) ד"ה ושמינין ליה כו', ושם (דף פח ע"א) לגבי נר שזכה דקאמר דמסיר את השמן והפחילה וגופן זה שמן כמדה [ראשונה, דאי כוה שחסרה א"כ נפיש להו מדות טובא, והיינו ע"כ משום דבצי קידוש גלי ואינו מקדש אלא מלא, וע' בהגהות הגאון רי"ע שחמה על קוש"י התוס' הנ"ל דהא בודאי צ"י קידוש כלי, ולי"ג לפרש קוש"י התוס', שר"ל דלמה יקדשו השמן בכלי שרת היינו בחזי לוג, הלא יתקדש השמן בהמנוה עלמא, והיינו שיהיו עושים להנרות שיהי מחזיק כל אחד חזי לוג דהא כלי שרת אינו מקדש אלא מלא, לשיטה הירושלמי הוצא שם בתוס' דבימות הקיץ היו עושים פחילה עבה ובימות

הנוסף אות וזכרון על נם היום, נם ישנים, זה נר דאחמול לפרסם שנתגדל הנם בכל יום וגדלות הנם הוא ג"כ נם, ולכך לריך לפרסם עיקר הנם, וגם מה שנתרבה ונתגדל הנם:

(כ) **והנה** מה שהזכיר ר' תנחום דגר חנוכה שהניחה למעלה מכ' פסולה כסוכה וכמבוי, ג"ל בזה משום דמלינו איזה פסולים בסוכה וכשר במבוי, וכן להיפך דפסול במבוי וכשר בסוכה כגון מקלת הנר בתוך כ' ומקנתו למעלה מכ' וכפי הכך חרי לישי בעירובין (דף ג ע"א) וכגון אם עשה אמתלא, היינו קוני או פסקי דארזי דכשר במבוי בלמעלה מכ' כמבואר ברש עירובין, ובסוכה לא מלינו הכשר זה, וכן בדפנות מגיעות לסכך דכשר בסוכה לרבה אף למעלה מכ' ובמבוי פסול אם הדפנות מגיעות לקורה, וזהו דקאמר ר' תנחום פסולה כסוכה וכמבוי, ר"ל דיש לה ב' הפסולים דמקנתו למעלה מכ' פסול ולא מהני לה אמתלא כמו בסוכה, והן אם דפנות מגיעות לג"כ נמי פסולה כמו במבוי, והטור בס' תרע"א הביא בשם הר' יואל הלוי דבגר חנוכה בבית כשר אף למעלה מכ' כמו בסוכה בדפנות מגיעות לסכך, והוא דחה דבריו, והב"י בשם מהר"א רלה לקיים דבריו וע"ש בדרכי משה מש"כ בשם מהר"א מפראג, ועי'

נפל לבור מלא נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת, וע"כ שבטח בזכותו או בזכות אבותיו שיטעה לו הקב"ה נם שיגלל ולא יזיקו אותו, וא"כ נם בזה ה"ל לבטוח בו יהעלה, שיגיל אותו מיד אחיו, וע"כ ז"ל דלכך קרי ליה הכתוב הללה משום דלהנצל מאנשים בעלי בחירה שלא יוכלו להזיקו הולך לנם יותר גדול כמו שביארו בזה המחברים בספריהם, ומהו נתנו טעם דלכך נם דפורים ניתן לכתוב וגם דחנוכה לא ניתן לכתוב משום דנם דפורים היה גדול יותר מנם דחנוכה שנסתנה דעתו של חלק מחפשיית בחירתו] ולכך מיקרי שפיר הללה מה שהגיל אותו מיד אחיו בעלי בחירה משום דאפשר לנם קטן הוא כדאי וראוי שיטעו לו ולא לנם גדול, ולכך שפיר מיקרי הללה, ומהו מוכח דיש ג"כ רבחא בין נם גדול לנם קטן, ולכך ניתח שפיר מה שמדליקין ביום א' נר אחד ומוסיף והולך להראות שנתגדל הנם כ"כ יום אחר יום עד שמונה ימים משום שהגדלת הנם מיקרי ג"כ נם, וזהו שאמר המדרש הדודאים נתנו ריח זה מטפה ראובן שהגיל את יוסף דכתיב ויגל אותו מידם, ומדקרי ליה הללה מוכח דיש ג"כ בין נם קטן לנם גדול, ולכך ועל פתחינו כל מגדים, זה נר חנוכה, שמעמידים אותו על הפתחים, ומדליקים חדשים, זה נר

תפוחי זהב

החורף פתילה דקה, ולפ"ז יהיו לריכים ליתן צימות החורף מעט שמן יותר מקום טובי הפתילה בכדי שיהיה מלא, וא"כ לא יהיה מדת השמן שזה בכל הפתחים אם יתקדש השמן בהמנורה, ומלבד זה יש לעיין במה נתקדשו הפתילות, ובשלמא לאח"כ כשבלו בגדי כהונה והיו נשכים פתילות מהם, אפ"ל שא"ל לקדש עוד משום שהיו קדושות כבר מקודם, אבל קודם שבלו בגדי כהונה והיו לריכים לעשות פתילות חדשות במה נתקדשו, וע"כ ז"ל דנתקדשו בנרות שבמנורה, ומבואר בזבחים (דף פח ע"א) דאין כלי שרת מקדשות ע"י דברים לח ויבש, רק מזרקות מקדשות אף ליבש שבה משום דגלי קרא ע"ה, וי"ל דלכך צ"י קידוש הח"י לוג לשמן משום שהנרות קידשו את הפתילות ואינו מקדש שני דברים לח ויבש כאחת [ויש להאריך ולפלפל בזה ואכ"מ] וע"פ דרך הדרוש יש להרין קושי' החום' לפח"ש בפנים (אות ה) דשבע נרות דמנורה הוא נגד שבע כחות של איש הישראלי חומרות ונפשיות, ולפח"ש הדרשי הובא שם, אשר גיו האדם נמשל להפתילה, ונשמתו לשמן זית, וכשם שנשמתו של ישראל אשר לוקחה ממרומים, ממקום קודש יקדש, היא עהורה וקדושה קודם התחברה להנוף, כן לריכים לקדש את השמן קודם

ולא דמי להנך שאינם לריבין כל כך פרסום, ולפי' ע"כ ס"ל כהנך אמוראי דעיקר נר חנוכה הוא על פרסום הגם, וטעמיהו דב"ש וב"ה הוא כנגד ימים הנכנסים והיוצאים, כמס'כ למעלה (אות י"ז י"ח) ואינו מרמז על כחות הנפש לב"ה דמעלין בקודש או על כחות הגוף כפרי התג כמס' (אות י) ולפמ"ש הגר"א דשיטת הר"ף דהעיקר כהנך אמוראי דיהבי טעמיהו דב"ש וב"ה כנגד פרי התג ומעלין בקודש, ומשום דסתמא דגמרא מביא באחרונה קד עובדא דב' זקנים שהיו בלידן והטעם שנאמו לדבריהם, ומעתה מתישב מה שלא הביאו הנך פוסקים רא"י מלשון הגמרא פסולה כסוכה וכמבוי, משום דס"ל דהך דינא דר' תנחום לאו אליבא דהלכתא הוא, והנה לפי מה דס"ל לר' תנחום דעיקר מצות נר חנוכה הוא לפירסומא ניסא, וא"כ מה שמוסיפין והולכין לב"ה ופוחמין והולכין לב"ש ע"כ משום דהגדלת הגם ג"כ חשיב לגם כמ"ש למעלה, ולכאורה קשה דמג"ל דבר זה, ולכך מביא עוד מה שדרש ר"י ב"ח בשם ר' תנחום דמאי דכתיב והצור ריק אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, ואעפ"כ קרי ל' הכתוב הללה מה שהגיל אותו מיד אחיו, ופ"כ כמ"ש למעלה מה שהגיל אותו שא"ל לגם גדול

תפוחי זהב

התחברה אל הפתילה, ולכך לריבים לקדש את השמן בהחלי לוג, ובזה יש לבאר סוגיא דמנחות (דף פח ע"ב) יתיב ר' וקא קשי' ל' חזי לוג למה נמשח בו, א"ל ר"ש ברבי שבו היה מחלק חזי לוג שמן לכל נר ונר, א"ל נר ישראל כך היה, ויש לעיין וכי לא היה יודע רבי דבר זה, וגם לשון נר ישראל כך היה אינו מובן כלל וע"ש ברש"י ותוס'. ולפי דברינו יש לפרש דקשי' ליה לר' דל"ל חזי לוג לקדש השמן והא מתקדש ע"י המנורה ובקושי' התוס', וא"ל ר"ש ברבי שהיה מחלק חזי לוג לכל נר ונר, ר"ל שצריך קידוש כלי קודש שנותן במנורה, וא"ל נר ישראל, ר"ל נשמתן של ישראל שנקרא נר דכתיב יר ד' נשמת אדם, כך היה, ר"ל שגם המה היו קדושות וטהורות קודם התחברם אל הגוף, נחזור לדברינו דתירוצן ראשון של הב"י שחלקו את השמן לח' חלקים הוא דחוק מאוד, והעיקר כתירוצן השני שלאחר שנתן שמן בגרות כשיעור נשאר הפך מלא כבתחילה, וא"ת א"כ לא היה גם כיום ראשון מאחר שמלא הגרות כשיעור, ואף שהב"י רמז ע"ז וכתב וניכר הגם אף צליל א', מ"מ הא דחוק, אפ"ל לפמ"ש בריש ה' חנוכה בשם הא"ת שאין הצרכה שולפת על דבר ריקן, ולפי' היה הגם ע"כ בשניהם שנחמלאו הגרות ממקצת השמן, וממקצתו נחמלא הסך:

גדול שיגלל מאדם בעל בחירה מיקרי ג"כ הללה ומה מוכח להגדלת הנס ג"כ מיקרי נס, ולכך לריך היכרח ופרסום גם להגדלת הנס:

כא) ה'יוצא מדברינו דלפי סוגיית הגמרא מוכח דטעמא דב"ש וב"ה

משום פרי החג ומעלין בקדוש הוא העיקר וכפי שביאר הגר"א, ועולה מזה, לפמ"ש למעלה (אות י) דרמזי נרות המנורה ונרות דמנוכה הוא קיבוץ כחות הגוף וכחות הנפש לעבודת הבורא. ואל מול פני המנורה הטמורה העליונה יאירו כחות שלו החומריות והנפשיות, ואיתא בילקוט חבקוק על משמרתו אעמודה ואחיצבה על מזור מהו מזור שה"ל לו לורה ואמר איני זו מכלאן שנאמר ואלפה אחר הקב"ה כל מי ששבר קרדומו יבוא אללי, התחיל

לומר עד אנה ד' שועתי ולא תשמע כו' אי"ל הקב"ה הוי רב את יולרו וחרש את חרשי אדמה, בן תורה אחת ולא עם הארץ אחת, כתוב א' בלות ואח"כ האמר הודיעני את הקץ כו', והביאור בזה בק"ל כי כאשר ראה חבקוק בנבואתו גודל הללחת צבא וכשדים ועוד, אשר יעשו שוד וחמס ורלח בעם ישראל אשר המה תכלית הבריאה יע"כ התפלל חבקוק וטען לפניו יתעלה למה תביט בוגדים תחרים כבלע רשע לדיק ממנו, ומזה תפוג תורה וילא משפט מעוקל, אשר הנהגת עולם התחתון הוא רק ע"י מערכת הגלגלים והמזלות וימוטו יסודות הדת, ועמודי האמונה ירופפו, וזהו שאמר מהו מזור שה"ל לו לורה, היינו לורה מזור סביב העיר [וכמאמרם ז"ל על חוני המעגל (תענית דף כג) שעג עונה כדרך שטעה חבקוק] ואמר איני זו מכלאן כו', ר"ל שטען הנביא חבקוק שלפי ההנהגה הלזו גם הוא יהי מוכרח לומר כי הוא גלגל החזור וע"י המזלות והגלגלים יתנהג העולם, אחר הקב"ה כל מי ששבר קרדומו יבוא אללי, ר"ל מי ש"ש לו אמונה שלמה ובטחון גמור בד' ולא יבטח בסיבות חלוציות כדכחו ועולם ידו [וקרדוס הוא כינוי לסיבת פרנסתו כמשח"ל אל העשנה

קרדוס לחפור בה] הוא יבא אללי, [ודוד המע"ה אמר בפועל כפיו נוקש רשע, ר"ל דהרשע נוקש ונכשל בזה שאומר אשר פועל ידיו וכחו עשו לו החיל הזה] התחיל לומר עד אנה ד' שועתי ולא תשמע כו'. ר"ל מתי יהיה קץ הפלאות אשר יבוער הרשעה מן העולם, אי"ל הוי רב את יולרו כו' בן תורה אחת כו', כתוב א' בלות ואח"כ האמר הודיעני, ר"ל דקימ"ל לענין חיוב מלאכה שבת, דהכותב ב' אותיות הוה מלאכה וחייב עליה בשבת, ואם כתב אות אחת בטעריא ואחת בליפורי חייב והוה מלאכה גמורה משום שאינו מחוסר אלא קריבה, ולאו כמחוסר מעשה דמי, ואם כתב ב' אותיות על לוח אחד, אחד מקלה מזה ואחד מקלה מזה פטור כשאין נהגין זה עם זה משום דמחוסר קליה וקריבה והוה מחוסר מעשה, (ע' שבת דף קד ע"ב) וזה ידוע כי חורבן בית שני היה מחמת עון שגאת חמס ופרוד הלצבות, ולכך הגאולה האמיתית שיהיה ב"ב, תהי' כאשר ישובו ישראל בתשובה גמורה מעבירה זו, וזש"א אבינו יעקב ע"ה, האספו, ר"ל התאחדו שלא תהיה אלליכם פרוד לצבות אז, ואגידה לכם את אשר יקרא אהבם באחרית הימים, ר"ל הגאולה האחרונה האמיתית העתיד, ולכך כשישראל יהיו אחדים למודים זה בזה יבא הגאול האמיתי, ואף כי מפוזרים המה בקלות הארץ אמעריקא, אוסטרליי, ארגנטינא, אפריקא, התאחדוה הלצבות והנפשות לא יבטל, ורוח אלהי מקבץ, ומחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה דמי, והוה ככותב אות אחת בטעריא וא' בליפורי דהוה מלאכה גמורה משום דאינו מחוסר רק קריבה ואינו כלום, ונקראים איש אחד. כדכתיב ויתן שם ישראל נגד ההר, כולם כאיש אחד, וכן אמר הכתוב אחם נבנים לפני ד' אלהיכם כו'. ר"ל אימתי יהיה לכם תקומה והתיצבות לפניו יתעלה, כל איש ישראל, ר"ל כשתהי' כולם כאיש אחד, אחם בפירוד הלצבות והנפשות אף כי חימדותם וגיוס מקובלים במקום אחד לרבים

ורבים יחשבו, והמפורדים לא יתלכדו, וזהו שהשיב הקב"ה הלא בן תורה אתה ולא ע"ה, כחוב א' על לוח כו', ר"ל דכיון שאתה בן תורה, וא"כ יודע אתה הדין דכתב אות א' בטעריא ואות א' בנפירי דחייב, וככתב ב' אותיות על לוח א' משני קלותיו דפטור, ומזה תשכיל ותבין קץ המופלא ממך, היינו כשיתלכדו בני ישראל בנפשותם אף כי יהיו מפוזרים נקלה הארץ עתה אקבלם, ומחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה הוא, משא"כ בפירוד הדעות והלצבות אף שיהיו מקובצים במקום אחד לא יתלכדו:

ובמעתה נשוב למאמר האמור בר"ש דרושינו כתיב בזעקך יליוך קבולך, תני כנוסו וכנוס בניו יליוך מיד עשו, דזה ידוע דגלות האחרון נקרא על שם גלות אדום זה עשו, וזה שאמר כנוסו, ר"ל קבון כחומיו של האיש הישראלי, כחומיו החומרות והנפשויות, לליר וקוטב אחד לעבודת הבורא ית"ש וכנוס בניו ר"ל התקבצות והתאחדות נפשות בני ישראל בלי שום פירוד לצבות, מיד עשו, היינו מיד גלות האחרון שנקרא גלות אדום, ויבוא גואל דק במהרה בימינו אמן:

דרוש ו'

דרוש לפרשת זכור

[ילקוט פ' תלא] ר' תנחום דר חנילאי פתח זכרונכם משלי אפר וגו', אמר הקב"ה לישראל בני הוו זהירין בשתי זכירות, שהכתבתי לכם בתורה, תמחה את זכר עמלק, ואת שנאמר כי מחה אמהה את זכר עמלק, משלי אפר, אם זכיתם הרי אתם בניו של אברהם שנאמר בו ואנכי עפר ואפר, ואם לאו לגבי חומר גביכם התקינו עלמיכם לשעבודה של מזרים מה כתיב וימדרו את חייהם בחומר ובלבנים ע"כ, המאמר הלו נריך הבנה וביאור רחב ידיים, (א) מה גדול כחה של מלות מחיית עמלק יותר מכל המלות שעליה לזה הקב"ה להזהר מאוד, (ב) מה הוא הזהירות שזונו הקב"ה להזהר בזה שנאמר כי מחה אמהה והלא זה אינו תלוי בנו רק בו ית"ש. (ג) מדוע אמר אם זכיתם הרי אתם בניו של אברהם, ולא קאמר בנייהם של האבות כולם אברהם ולחך ויעקב, (ד) למה הזכיר זכותו של אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר, ולא מלא אללו זכות אחר וה"ל להזכיר זכות העקידה

שהזכר בכל מקום, (ה) מהו זה שאמר ואם לאו התקינו עלמיכם לשעבודה של מזרים מדוע יגיע זה העונש עבור חטא זה, והעונש הלו לא הזכר בשום מקום. ולבאר זה נליע איזו הקדמות וביאור מאמרי חז"ל באיזו מקומות, ואח"כ נבוא לעמק השוה בביאור המאמר הלו באופן נכון:

הקדמה א

איתא במדרש חז"ל, הנה שמוע מזבח טוב, להקשיב מחלב אלים, טוב היה לך לשמוע מה שכתוב בתורה תמחה את זכר עמלק מלהקריב זבחים, וטוב היה לך להקשיב מה שכתוב בתורה כי מחה אמהה את זכר עמלק, מלהקריב חלב אלים כי חטאת קסם מרי חטאת עמלק הקוסם מה שמדר בי. ולכך הוה כעגלי צית און וכתרפים מי שהפזיר בלוויי, המאמר הלו הוא ביאור הכתובים באופן נכון, אמנם המשך התכת המאמר והכתובים נריך ביאור, גם יש להבין דמדוע על שמוע, הביא הקרא

יום ויום נמלך, ר"ל מאחר שמיין האנושי הוא כלול מכל כחות הטבע ממעשה בראשית, וכל כחות טבעי הבריאה נתנו חלק בהאדם, והיינו מעשה כל יום ויום זהו כלליות טבעי הבריאה, ור"ל אמרו כי כל הברואים לזיווגם נבראו לרעתם נבראו, וע"כ הוצרך להמלך בהם באשר המה יתנו חלקם בו. אמנם אף שנמצאים אלל האדם כחות הטבע מכל הטבע"ה, עכ"ז לא ישתוו זה עם זה בפעולות הכחות ההם, באשר בכל מין ממיני הטבע"ה אין בהם רק כחות פרטיות נטועות בלחות המין אשר בהן ישתמש ולא בהפוכן, הגמר הוא עו ולא יבוש, הסוס גאה ואין בו מדה הענוה, וכן כולן, אבל האדם אשר הוא כלול מכל כחות טבעי הטבע"ה ממילא נמצאים

קרא דתמחה את כו' המאחר בתורה בפי' הנא, ועל להקציב הביא הך קרא דכי מחה אמחה המוקדם בפי' בשלח, ונקדים לבאר גודל העון והאשמה של עמלק מה הוא זה (*), ומדוע נענש והוקנס כ"כ מלחמה לר' בעמלק מדור דור, כי מחה אמחה וגו' תמחה את זכר עמלק:

הגה ידוע כי האדם נקרא בפי' הקדמונים עולם קטן, באשר הוא כלול כל כחות יצורי חבל המחולקות אלל הטבע"ה למיניהם קלחם במין זה, וקלחם נטועות במין אחר והמה המבדילים בין מין למין. ואלל האדם נמצאים כולם בטבע בריאותו באופן כפלא מאת היוצר כל, וזהו שאמרו חז"ל נעשה אדם במי נמלך במעשה כל

תפוחי זהב

(*) [ילקוט פ' יתרו] **ויבא** עמלק ר"י הנשיא אומר ה' עממין פסע עמלק ובא ועשה מלחמה על ישראל שנאמר ויבא עמלק, וכתיב עמלק יושב בארץ הנגב שהיה לפניו מכולן, ר' נתן אומר לא בא עמלק אלל מהררי הר שער ארבע מאות פרסה פסע עמלק ובא ועשה מלחמה עם ישראל ע"כ, ויש להבין מחלקותם של ר"י הנשיא ור' נתן מה הוא, ומאי לא בא עמלק דקאמר ר"ג דישמע שהיה לו חיזה הוכחה שלא בא מארץ הנגב רק מהר שער, ואיזה הכחה היה לו, ובקיצור ה"ל למימר מהר שער בא, מאי ר' מאות פרסה שפסע עמלק וכי היה יודע שמהר שער עד רפידים היה ת' פרסאות, גם מאי פסע דקאמר, והנראה דכונתם דזה ידוע בהנהגת העולם, אשר כל ממלכה העושה מלחמה עם ממלכה אחרת בודאי ישנו חיזה אמתלא וטעם אשר יעורר אותה להלחם, אם שרוננו להרחיב גבול ממשלתו ומדינתו, או כאשר יודע ומבין כי צרונן שכנגדו להלחם עמו, ע"כ יקדים פני הרעה להתגבר עליו ולהחלישו שלא יוכל לעמוד כנגדו, או שיאל להלחם מחמת שיש לו חיזה תביעה על שכנגדו. וזוה נחלקו ר"י הנשיא ור"ג מה הגיעתו לעמלק לבא להלחם עם ישראל, דר"י הנשיא סובר דאמתלא של עמלק היה שרוננו להקדים פני הרעה, כי היה ירא שיבואו לרשת גם את ארצו, ואף שהיה אחורי ה' עממין והמה מוקדמין לפניו ולא הי' לו לירא כ"כ אעפ"כ פסע עליהם להלחם עם ישראל, ור"ג ס"ל דזה אי"ל להיות שהיה ירא שיבואו לרשת את ארצו אשר לא ניתן להם, ועיקר ביאתו להלחם עם ישראל מחמת תביעת אביו זקנו, עשו הוא אדום שיושב בהר שער, באשר ראה שהולכים לכבוש את הארצות שניתן לאברהם ולזרעו אחריו, והלא הוא עיקר זרעו של אברהם והארצות הללו המה שלו מירשת אבותיו רק דלפי טענתו שהוא עיקר זרעו של אברהם היה מהוצרך שיקיים בו מה שאמר הקב"ה לאברהם כי גר יהיה זרעך כו' ועבדו ועינו אותם ד' מאות שנה, וזה שאמר ר"ג לא בא עמלק כו' ר"ל מחמת טעם אחר לא היה לו לבא להלחם עם ישראל, רק מחמת תביעת א"ז עשו בא, ת' פרסה פסע עמלק, ר"ל הד' מאות שנה שהיה צריך להעבד ולהענות בארץ לא להם לפי דבריו, ע"ז פסע ודילג ובא להלחם עם ישראל מחמת טענת ירושת אבותיו, וזה נכון:

דור תהפוכות המה, ר"ל כי בכל כחותיהן ומדותיהן הגטועות וטבועות בקרבם ישמשו בהן לרוע נגד רצונו ית', זריו לדבר עבירה ופגל לדבר מצוה, כלי לטניני דקה ודברים שבקדושה ופזרן להשגת התאווה הנמכזה, נלחון, כבוד, מחלוקת ודומיהן (*), וכן בכל מדותיו וכחותיו הטבעיות ישמש בהם היפך דרך התורה ורצון הבורא ית"ש, והגביא ירמי' הוכיחם כי מרעה אל רעה יאלו, ר"ל שכל מדה וכה טבעי שבהם הלכו אחר רוע המפעל, ולא יחזיקו במדה אחת אשר ישמשו בה תמיד פעמים לרעה, ופעמים לטובה:

והנה מלבד היתרון הגדול אשר חלק הבורא ית"ש לבני אדם שיוכלו בו כחות הטבע מכל הצד"ח, עוד נוסף הוא עליהם, באשר כי כל הצד"ח אינם יכולים להגביר כח טבעם יותר מאשר ניתן להם בטבע בריאותם, אולם האדם הצחירמו ובממשלתו על כל כחות הטבע שבו, יכולת בידו להגדיל את כל כח וכח פ"י ההרגל ולהגבירו עד למאד, ופועל בנפשו טבע

נמלאים בו כחות והפוכי כחות, כמו מדת האכזריות מצורב ומדת הרחמנות מנשר, וכן בכל כח הנטוע בו מאיזה מין מהצד"ח נטוע בו ג"כ הפוך הכח הלו ממין אחר, כי כל כחות הטבע נמלאות בכלליות הצד"ח, וע"כ נמלאות אלל מין האנושי כל הכחות והפוכן, כמו מדת הזרירות והעללות העזות והבושה, הפחד והבטחון רחמנות ואכזריות, ולכן הכח בידו לפעול ולהשתמש בכחות הטבעיים שבו לטוב ולרוע, היינו לורז א"ע לקיום מצוה הבורא ית"ש ולהיות עלל בדברים שהם נגד רצונו, או להיפך, וכן כל כח טבעי שצאדם הוא רבת פעלים לטוב ולמוטב, והבחירה והממשלה ביד האדם וברצונו איך להשתנה בהם והאיש המעולה נוכח ד' דרכו לתת שינו ולבו על כל מפעל ולעד איזה כח יקרא לרגלו, וזה שאמר הכתוב ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וד' עמו, ר"ל שדוד השכיל בדרכיו להשתמש בכחותיו הטבעיים לטוב, וה' היה עוזרו כמאמרו ז"ל בא לסדר מסייעים אותו למעלה:

אולם על איש רע מעללים נאמר כי

תפוחי זהב

(* **מדרש** פ' קרח, ג' מאות פרדות לבנות היו נושאות מפתחות אולרותיו של קרח, ויש להבין דאף דמנין ג' מאות הוא בכל מקום לשון כוזמא, אך מנ"ל דפרדות לבנות היו נושאות ולא חמורים וגמלים, וכל לבאר בזה, דמה"ל מפראג ביאר הכתוב פותח את ירך כו', דר"ל דהרצון הוא פותח את ירך ומשביע לכל חי, ונוכל להמליץ ע"ז כי רצונו ית' הוא נושא מפתחות אולרות השביעה, וכמש"א ז"ל דמפתח של פרנסה הוא בידו של הקב"ה, היינו שתלוי ברצונו ית"ע, ומונבו המלך שבזבו אולרותיו בשני רעבון לעניים ואביונים מחמת גודל רחמנותו, נוכל להמליץ עליו כי רחמנותו של מונבו המה מנהיגי ונושאי מפתחות אולרותיו וכן בזמננו, אשר אומרי' כי הנדיב הגדול ה' מארעץ הירש רואה לפזר כל רכשו ואולרותיו להטיב מלב האומרי הישראלי לפי דעתו, נוכל לומר כי הטבת מלב הישראלי המה נושאי ומנהיגי אולרותיו של ה' מארעץ הירש, ומלינו אלל קרח שהתרעם הרבה על מתנות כהונה, תרומה, וחלה וראשית הגז, ושאר מתנות כהונה כמבואר באריות במדרש, הרי אנחנו רואים שהיה איש כלי ורע עין ליתן לאחרים משלו, ועכ"ז על מחלוקת ינלחון פיזר הרבה, ר"ן אנשים הלבש טליתות שכולו חפלת, ועוד כמה ענינים, ומלינו [חולין דף ז'] דאר"ח מעולם לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה ומייתה, ור"פ בן יאיר כשראה פרדות לבנות צביתו של ר', אחר מלאך המות צביתו של זה, וזה שאמר שלש מאות פרדות לבנות, ר"ל הרבה ענינים מושחתים מורידים לבאר שחת, המה היו נושאי ומנהיגי אולרותיו של קרח:

טבע שני להשתוקק לזה יותר מזה, עוד נעטר האדם בכח נפלא מאת היוצר כל, אשר מלבד שהוא יכול לפעול בנפשו לשנות טבעו ולהגבירו, עוד הוא פועל במעשיו בכל העולם כולו בהתפשטות התגברות אותה הטבע והתאווה, ומגביר כח אותה התאווה עד שמשריש אותה בכל הברואים להיות טבעם נמשך לזו יותר מאשר היה מקודם, ואף כי נעלם מאתנו הטבע והסיבה אשר יגרס לזה, אכן כן יסוד הבורא ית"ש בחכמתו העליונה שכל הברואים יהיה טבעם נמשך אחרי מעשה בני האדם והנהגתם, והאדם הנהו כמכונה של עלעקטעריא אשר צעת שיגבירו מעט כח העלעקטעריא בהמכונה הזו ירעישו כל החושים הנמשכין מהמכונה ויעשו פעולתן עוד באופן נפלא, ולכן דור המבול כאשר השחיתו התעביו עלילה בני האדם, כתיב כי השחית כל בשר את דרכו. ודרשו רז"ל שאף בהמה חיה ועוף היו נזקקים לאינו מינם, ואף שאין להם יזה"ר ולא כח הבחירה לבחור צרע, אכן באשר אנשי דור המבול הגבירו כח התאווה כל כך להזדקק לאינו מינם עד שנעשה אצלם טבע, והתפשט תגבורת התאווה הלזו גם בהמה חיה ועוף והתחדשה אצלם הטבע הלזו, ולכך לעת"ל כאשר יוגמר התיקון בבני האדם בשלמות כמו שכתוב ומלאה הארץ דעה כו' ועמך כולם נדיקים כו' מעשי ידי להתפאר, אזי יתוקנו טבעי הבע"ח כולם, מתגברות התפשטות תיקוני בני האדם, וזה שאה"כ וגר זאב עם כבש וארי' כבקר יאכל חבן כו', וע"ז אמר הכתוב תמשילו במעשה ידיך כל שמה תחת רגליו כו' ר"ל שהאדם הוא המושל על כל יצורי תבל וטבעם נמשך אחר הרגל פעולותיו כמו שביארנו:

והז"ר אמרו כשעושין רגזו של מקום מוסיפין כח בפמליא של מעלה, וכשאין עושין רגזו של מקום מתישין כח פמליא של מעלה, ואף שזדא"י ד"ז מבואר ע"פ חכמת האמת באופן נטון מ"מ באשר אין אתנו יודע בנסתרות נבאר לפי קולר

ולפי דברינו הנ"ל יובן לשון עומאת הארץ האמור בהכתובים ותבואו ותטמאו את ארצי בטמאתם אותה, ותטמא הארץ, וכי הארץ צת קבולי טומאה היא? ובמה יטמאו אותה? אלא דר"ל שבמעשיהם הרעים המשיכו התועבות על שארי בני אדם ועל הבע"ח שבאותה הארץ שנעשה אצלם כטבע, וזהו עומאת גוף הארץ, והוא כאויר מקולקל שנעשה במקום אחד מאיזה סבה ומתפשט והולך לפי תגבורת הקלקול שנתהווה בצאתו מקום, ובקדושין (דף) קאמר עשרה קבין זגות ירדה לעולם ט'. נטלו כו', י' קבין חמופה כו', היינו ג"כ הנ"ל שבאותה מדינה הגבירו איזה אנשים אותה הטבע והתאווה והתפשט בכל המדינה כולה והורגל כ"כ עד שנעשה אצלם כטבע:

הרע גם על בני יעקב, וידוע כי בגדים הוא כינוי בכ"מ למדות האדם:

ויצא מדברינו הקודמים כי להרשעים יש להם חלק גדול גם בהעבירות שעושים הכשרים, ואפשר יותר מחלק העושים בעצמם, דיוכל היות דלולי שהגבירו הרשעים כח החמדה והתאוה לדברים הללו היה ביכולת הכשרים לעמוד בנסיונם נגד התאוה והיזה"ר, ותגבורת התאוה גרם להם שלא יכלו לעמוד בנסיונם וכן להלדיקים יש להם חלק גדול במעשה הטוב של הרשעים שהגבירו כח הטוב כל כך עד שהתפשט והומשך גם על הרשעים, והיו הטעם שאמרו חז"ל זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, לא זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם, והיינו מהטעמים שביארנו שיש להם חלק גדול במעשה הטוב והרע. וענינו של עמלק ידוע כי הוא מקור ושורש הרע שבעולם, באשר שרו של עמלק הוא הס"ם בעלמו, הוא היזה"ר והשטן והמה"מ שבעולם, ועיקר קיומו וממשלתו כאשר ימצא הרע בעולם והלחמתו יתרבה כאשר יתגבר כח הרע, ולכך לעת"ל כאשר יהיה תיקון אמיתי בעולם ויבטל כח הרע לגמרי כמאמרו ז"ל לעת"ל מביא הקב"ה ליזה"ר (ושוחטו*) כו' אז יבטל לגמרי ממשלתו וקיומו מן העולם, ולכך כאשר ראה עמלק ענין

ובזה יובן מאמר חז"ל לעת"ל נוטל הקב"ה עונותיו של יעקב ונותן על ראשו של עשו, והוא אומר מה כוחי כי אשאנו. ונוטל הקב"ה מראשו ונותן על בגדיו, ע"כ. והביאור בזה דקימ"ל בכ"מ בגרמא בזקין דפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים, וידוע מאמר ר' אלכסנדר כי שעבוד הגליות מעבד אותנו מקיום עשות רעונו יתעלה, והגלות הגדול האחרון הוא גלות אדום הוא עשו, ולכך לעת"ל בדיני שמים, נוטל הקב"ה עונותיו של יעקב, היינו של כלל ישראל, ונותנם על ראשו של עשו הוא אדום, כי המה הגורמים לזה והוא אומר מה כוחי כי אשאנו, ר"ל וכי כוחי גדול כ"כ להיות גורם בכל עונותיהם של ישראל, והלא הרבה מיני עונות ישנו בהם שאין בהם שום שמץ גרם כלל מהגליות והשעבוד, ואדרבה מנוק העתים וכבוד הגליות היה להם להמניע את עצמן מאותן העבירות כידוע... ונוטל הקב"ה מראשו ונותנם על בגדיו, ר"ל דאף שאין כבוד השעבוד והגליות גורמים לאותן העונות מ"מ יש להם גרמא בזקין בהן, באשר המה בעצמם הנהיגו והוטעמו באותן המדות הרעות, והגבירו כחות הרע על עצמם, וזוהי התפשט והומשך אותן המדות וכחות

תפוחי זהב

(*) [סוכה דף נב] **לעתיד** לבא מביא הקב"ה ליזה"ר ושוחטו כו' לדיקים נראה להם כהר, וישעים נדמה להם כחות השערה כו', המפרשים האריכו בביאור המאמר הלז כל אחד לפי דרכו, אולם כעת הנני להעיר על דבר אחד מחוסר הבנה, דאיך יתכן לעת"ל בעלמא דקשט, והקב"ה אשר חותמו אמת יעשה ענין פלאי כעין אחיות עינים, אשר לכת אחת יהיה נראה היזה"ר גדול מאוד, ולכת שניה יהיה נראה אותו היזה"ר קטן כחות השערה, ועוד יש להבין דקאמר לדיקים נדמה להם כהר, משמע דבאמת הוא קטן, רק שנעשה דבר פלא שנדמה כגדול, ולהרשעים נדמה כחות השערה. משמע דבאמת הוא גדול ונדמה לקטן, והוא קשה ההבנה, והביאור בזה נראה דבאמת אלל הנדיקים היזה"ר הוא קטן ואעפ"כ נדמה להם כגדול, ומהראוי להראות להם כגדול ע"פ דין ואלל הרשעים באמת היזה"ר כמו גדול ומ"מ נדמה להם כקטן כפי הראוי להם וכמו שיבאר:

הנה המלך שלמה אמר ביה"ל טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלובד עיר, ויש כאן שני משלים, שני נמשלים, גבור ולובד עיר, משלים. ארך אפים, ומושל ברוחו, נמשלים, ופסוקה הביאור בזה, שיש שני מיני בני אדם אשר המה משונים זה

ענין יליאת מלרים וגסי הים אשר שמעו
עמים ירגזון וחיל ורעדה יאחזון, והיה
ירא מאוד אולי יתפשט ויתחזק אמונת
אחדותו והשגחתו ויראתו, ויתקרבו כל
העמים לעבדו שכם אחד, אז יבטל כח
ממשלתו, וע"כ העיז להלחם עמהם ולהתגר
עליהם בשני מלחמות, חומרית ורוחנית,
וזהו שאמרו חז"ל בילקוט אשר קרך
טומאך כח"ס מקרה לילה, ר"ל שהגביר
כ"כ כח הרע והטומאה עד שהמשיך
והתפשט גם על ישראל, וע"כ שיך שפיר

לשון מקרה, מאחר שאללם בא התגברות
כח הרע מאחרים:
**ובזה מתישב מה שאמרו חז"ל, והיה
כאשר ירים משה את ידו כו'.**
וכי ידיו של משה עושות מלחמה כו' אלא
בזמן שהיו ישראל משעבדים את לבם
לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו
וגבר עמלק ע"ש, ולכאורה יש להבין
דמדוע היה לריך שיטעבדו לבם כל משך
זמן המלחמה, ובהיסח הדעת כל דבר וגבר
עמלק, ולא היה די לקשר לבם לשמים
בתחלת

תפוחי זהב

מזה בטבעם, ושלמים בדרכיהם, היינו יסנו איש אשר בטבעו הוא בעל חמה וכעס
ענינו ועל כל דבר קטן יחרה וירגז, אולם יראתו גוברת על טבעו, וכאשר אנחנו
רואים שאיש אחד יקניט אותו ויחרפו ויבזה אותו, והוא יתקף ויתרגז מאוד ע"ז
ויחרוק שניו וחמתו תבער בו כמוקד אש, אך כאשר יזכור מאמרי חז"ל כל הכועס
כאלו עובד ע"ז, והנעלבים ואינם עולבין כו', יעזור ברוחו ויגביר על יצרו וטבעו,
ויבלום פיו ושפתיו, ולא יענהו כלל, האיש הלז הוא גבור חיל אשר הראה כוחו
וגבורתו נגד טבעו ויצרו, וכמאמרים ז"ל איזהו גביר הכובש את יצרו, אולם לא נוכל
להחליט כי ככה יתנהג ויגביר לעולם על טבעו, כי יוכל היות שיודמן שלא יוכל לעזור
ברוחו עוד מאחר שבטבע הוא איש חמה וכאשר חמתו תוקד בקרבו יותר לא יוכל
להתגבר על יצרו וטבעו. אך יסנו עוד איש ירא ושלם אשר אין לו שום חמה וכעס
בטבע, וכאשר יחרפו ויגדפו יחזק ילעג למו ולא יעלה על רוחו שום כעס ורגז
כלל ויקיים בו גופאי כעפר לכל תהי', מה עפר הכל דשין עלי' כו', איש כזה אף
כי לא נוכל לפאר אותו בזכותו וגבורתו, עכ"ז נוכל להללו, כי יעמוד בשלמותו ימים
רבים, כל ימי זבאו על הארץ, מאחר שטבע חוס הכעס אינה שולטת בקרבו כלל,
וזה שאמר הכתוב טוב ארך אפים מגבור, היינו מי סיגבור על טבע הכעס שלו הוא
יותר טוב מגבור, איש מלחמה אשר הראה גבורתו בשדה קטל, [כמאמר אריסטו
לאלכסנדר המוקדני אחרי זבאו מגלחון מלחמה, נלחת המלחמה הקטנה, אם תוכל לנלח
המלחמה הגדולה, היינו טבעו ויצרו] דשניהם הראו גלחון גבורתם קבל עם, ומ"מ
לא נוכל לידע סופם, דיוכל היות שינצחו איזה פעם, ומושל ברוחו, היינו האיש
המושל על טבעו טוב יותר מלובד עיר, ויושב במנוחה ושלום, ואם נעיין איזו מהם
יותר משוכח ומעולה, אם הארך אפים או המושל ברוחו נוכל לומר דהוא פלוגתא
דאמוראי על הפסוק תולה ארץ על בלימה, איך אלעזר אין העולם מתקיים אלא במי
שבולם עלמו בשעת מריבה, היינו ארך אפים, ור"י אומר אין העולם מתקיים אלא
במי שמשים עלמו כמי שאינו, היינו מושל ברוחו:

**והנה האיש אשר הולך בתום מנעוריו ובכל מפעליו לא יסור מדרך ד' וילחם מלחמה
היגר ויגלחו, איש כזה הולך ומתגבר בלדקו מדי יום ביומו באשר מתרבים
מזותיו וזכותיו וינלח במלחמותיו, וישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מלוא,
וממילא שונאו יצרו הרע שכנגדו יתגדל ויתגבר ככה, כמאמרים ז"ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול
ממנו, וככה יתנהג עד רוב שנותיו הוא יתגדל ויהעלה בלדקו, ויצרו הרע יתגבר
ויתגדל ברשעו, וחז"ל אמרו כיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו
חוטא**

לפמ"ש שהיה ג"כ מלחמה רוחנית באשר
עמלק ושירו המה מדורי הרע והטומאה,
והוא הינה"ר והשטן אשר הוא רק רע כל
היום, והנבדירו כחות הרע והטומאה על
ישראל, ולכך כאשר יהיה היסח הדעת
קצת מהתקשרות לבס לאביהם שבשמים אז
וגבר עמלק, באשר תמיד עומד על המלפה
להתגבר על האדם כמאמרם ז"ל על הכתוב
זופה רשע ללדיק כו', וזוהו הטעם אפי"ל
לכך במנות תפלין בעינן שלא יסיה דעתו
מהם, באשר בפרשיות התפלין נאמר יחודו
ואחדותו

בתחילת המלחמה ועל דעתם הראשונה יהי'
כל המלחמה, ואף במנות השם אי"ל כונה
רק בתחילת עשיית המלחמה, ורק בתפלין
גמרינן מליצה לימוד שלא סיוח דעתו
ממנו, ובפ' שופטים בדיני סדר מלחמות
ישראל, מבואר החיוב שיאמר להם הכהן
משיח מלחמה בראשית המלחמה, שמע
ישראל אתם קרבים היום כו', כי ד'
אלהיכם ההולך עמכם כו', כמבואר שם,
וכל המלחמה כולה נעשית ע"ד הראשונה,
ולמה נשתנה מלחמתם עם עמלק, אך

תפוחי זהב

חופא, ואין לו עוד מלחמה היצר כל כך, להתגבר עליו, ולעת"ל בעולם הגמול אשר
כפועל אדם ישולם לו ללדיק כלדקו ולרשע כרשעתו, וחז"ל אמרו לבוס לערא אגרא,
ולפ"ז יעלה על דעתנו שטל ימי עלומיו עד רוב שנותיו שהיה לו עמל רב ועשר
גדול לעמוד ללחום נגד יצרו הגדול יותן לו שכר הרבה כפי עמלו ולערו, אבל על אחר
רוב שנותיו שלא היה לו עמל רב באשר יצרו לא היה כמו גדול כ"כ, לא יותן לו
רק שכר מועט, אולם לפי האמת אינו כן משום דאחר רוב שנותיו שלא היה לו עמל
רב הוא מחמת רוב יגיעתו ועמלו והתגברו על יצרו קודם רוב שנותיו עד שגלחו
ונתקיים בו כמאמר דהמע"ה ולצי חלל בקרבי, ודרשו ז"ל מלמד שהרגו לינה"ר,
ומאחר שרוב יגיעתו ועמלו גרמו לזה שלא יטרח לעמול עוד אחר רוב שנותיו, ולכך
נותנים לו שכר כאשר היה כל ימיו בעמל ויגיעה לללח לינה"ר, ודמיון לזה מהא
דקימ"ל דמיר בבית הקברות שהתרו אותו לללח ושהה ולא ילא דלוקה, והקשו ההפרשים
דאמאי לוקה על מה ששהה בבז"ק ולא ילא; והא אין בזה מעשה, וכל לאו שאין בו
מעשה אין לוקין עליו, ומירלו כיון דתחילת ביאתו לבז"ק הוא ע"י מעשה מיחשב
מה שמתעבב שם בבז"ק מעשה גמורה דעשייתו הקדומה גרמה שיהי' בבז"ק
ומיחשב כאילו עושה מעשה כעת, וכמו כן בעניינינו מיחשב כאילו יגע ומלמד
גם אח"כ:

דחז"ל אמרו דינה"ר נקרא מהחילה הולך ואח"כ אורח ואח"כ איש ואחריתו יהי' מנון.
ר"ל דבתחילת ביאתו אל האדם הוא כהולך שאינו מתעבב אצלו רק מעט,
ואח"כ כאורח נטה ללון, ואח"כ הוא כאחד מאנשי הבית, ולבסוף הוא עיקר מנהיג
את האדם כמאמרם ז"ל רשעים ינה"ר שופטן, היינו שהוא מנהיג אותם, ומהר"י
מדובנא פי' בזה לפתח חטאת רובץ, ר"ל דבתחילתו הוא עומד אללך כעני בפתח
שגראה שבא לבקש ממך דבר קטן וקל הערך, תדע ואללך תשוקהו ללוד כפשך יחפון
וישקוק, ולכך ואתה המסול בו, בראשית ביאתו אללך דאז הוא דבר קל לעמוד כנגדו,
ולעת"ל בעמדם הרשעים לפני כח המשפט יאמרו מה היה ביכולתנו לעשות, באשר
כי כבר היה הינה"ר אצלנו עיקר המנהיג והמדריך אותנו, ומי יכול לגרש הבטח"ב
מביתו וממעונו, ולפי דבריו יוקטן אצלו העונש, אך באמת יקבלו עונשם על ראשית
ביאתו דאז היה דבר קל אללם לעמוד כנגדו שלא יטוב בהם, וחז"ל אמרו (ע"ז דף
יח) מגיד לך שאם הלך סופו לעמוד ואם עמד סופו ליטב ואם יטב סופו ללון, ואם
לץ עליו הכתוב אומר וללח לבדך תשא, ויש להבין דמה זה שאמר ואם לץ עליו הכתוב
אומר כו', ובפסוק זה אין כאן שום עונש או נקמה, וגם מה שאמר לבדך תשא,

פרשתי אתכם, רשע זה בא לאבד אותם ומחשבות לבנו לעבודתו ית"ש, שזהו מלחמת אישי ישראל נגד ה'ה' :
 ובמכילתא איתא ר' יהושע אומר כשבא עמלק להזיק את ישראל מתחת כנפי אביהם שבשמים, אמר משה רב"ע הרי רשע זה בא לאבד את בניך מתחת כנפיך ס"ת שנתת להם מי יקרא בו, ר' אליעזר אומר כשבא עמלק להזיק את ישראל מתחת כו' אמר משה לפני המקום רב"ע*) בניך שאתה עתיד לפזרן לארבע רוחות השמים שנאמר כי בארבע רוחות השמים רלו

תפוחי זהב

וכי יעלה על הדעת שאמר ישא זה, ולפ"ד י"ל דלפי מה שאמר שאם הלך סופו לעמוד כו', היינו שהתחברו עם הרשעים ומשכווהו לעשות הרעות יותר ויותר, ויהי עולה על הדעת שאין בו אשם כ"כ על ליגותו ונחשד כלבים והמה הגורמים לזה, לכך אמר לבדך תשא מאחר שהוא המתחיל בקלקלה שלא היה לו להלוך ולעמוד ואז היה אלנו דבר נקל :

וזהו שאמרו חז"ל לעתיד לבא מביא הקב"ה כו' היינו בעולם הגמול אשר יעביר ממסלת הזדון והרשעה מן הארץ וישולם לכל איש כמפעלו, נדיקים נדמה להם כהר, ר"ל יותן להם שכר הרבה כאלו כפאו הר גדול, אף שבאמת לאחר רוב שנותיהם לא היה להם עמל ויגיעה רבה, מ"מ יתרבה השכר אללם כמ"ל, רשעים נדמה להם כחוט השערה, ר"ל יקבלו עונשם כאלו לא עמד כנגדם רק ית"ר קטן מאוד היינו בתחילת ביאתו אל מפתחי לבו, אף שבאמת לאחר זה ה' ה'ה"ר אללם עיקר המנהיג והמדריך אותם וכמעט היו כאלוסיס באשר היה כבד מאוד לעמוד כנגדו מ"מ יקבלו עונש על ראשיתו, וזה נכון :

(*) בניך שאתה עתיד לפזרן לר' רוחות כו'. יתבאר לפמ"ש המפרשים שצ"ק המכונים מאת הבורא ית' בגלותן של ישראל בכל כנפות הארץ הוא לפרסם ולהשריש בקרב העמים וגו' הארצות אמונת אחדותו והשגחתו ויהיה תיקון אמתו בכל העולם כולו, ויקיים מאמר הכתוב ומלאה הארץ דעה כו', כי זהו עיקר תכלית המקוה מהבורא ית"ש שימלא כבודו את כל הארץ, וזהו שאמרו חז"ל לא הגלה הקב"ה את ישראל אלא שיתוספו עליהם גרים, וס"ל לר' אליעזר דאף מיד אחר גאולתן ממזרים היו עתידים להתפזר בין האומות לפרסם אמונות ודעות אמיתיות, ולפ"ז נובל לומר דהא דס"ל לר"א בסנהדרין פ' חלק דאם עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין דלשיטתו' אזיל דס"ל דעיקר תכלית הגלות הוא להשריש בקרב העמים אמונתו ויראתו, ודבר זה לא יוכל להיות רק כאשר יעשו תשובה גמורה, ויהיו המה בעצמם בתכלית היראה, ואז יוכלו להמשיך ולהשפיע מיראתם גם על יתר העמים, כמ"ש ויראו ממך, היינו שישגו במינת היראה ממך, והוא ממה שיתפשט ויומשך עליהם מיראתך וקדושתך, אבל אם אין עושין תשובה, וא"כ המה בעצמם לא הגיעו עדיין לתכלית הציבור המקוה מאתו ית' לא יוכלו להגאל באשר לא נתקיים עדיין רלון הבורא ית"ש :

שהגבירו כח המינות והכפירה באחדות
הבורא ית"ש ובהשגחתו, וע"ז אמר שצא
להזיק אותם מתחת כנפי אביהם שבשמים:

ובמאור שביארנו שטיק רגון עמלק
במלחמתו עם ישראל להגביר
כח עומאת התאוה והכפירה על ישראל
ועל העולם כולו, ולהשפיל כבוד מלכו של
עולם יתבאר על נכון מה שזוה הקב"ה
לך והכיתה את עמלק והחרמתם את כל
אשר לו כו' משור עד שה כו' ואם אדם
חטא בזה מה חטאה, אולם להג"ל ולפי
מאי דקימ"ל דמורד במלכות נכסיו למלך (*)
ואין לך מורד במלכות מלכו של עולם
יותר מעמלק לך נכסיו מוחרמין לשמים
ואסורים בהגלה, וזוה מתישב דבהשגחה
מנות שנגטו ישראל בכניסתן לארץ
כמבואר סנהדרין (דף כ) הקדים להם מנות
העמדת מלך להם להכרתת זרעו של עמלק
משם

דלו להגביר על ישראל שני מיני הנה"ר
הג"ל, ולפי מה שביארתי בדרוש שם
דעומאת החטאים הצאות מילה"ר התאומי
גדמה לעומאת היואלת מגוף האדם, וע"ז
אמרו חז"ל אשר קרך טימאך כמ"ש מקרה
לילה דהיינו עומאת היואלת מגוף האדם,
שהגביר כחות הרע ועומאת התאוה עליהם
[ובזה יתבאר מה דליתא בילקוט, ויזכר
בך כל הנחשלים, מה היו בית עמלק
עושין היו מחתכין מילותיהן של ישראל
וזורקין אותם כלפי מעלה ואומרים הן לך
מה שבחרת, ע"כ. וכונתם בזה משום
דטיקר כעס מנות המילה לפי מה שביארנו
בדרוש ה' שהוא להחליש כחות התאוה
שהוטבע בהאדם מלידה ומצטון, ופעולותיו
של עמלק על ישראל היה להגביר כחות
התאוה והעומאת עליהם, וזהו מלינתם היו
מחתכין מילותיהן של ישראל כו'] וגם
הגבירו עליהם כח הנה"ר הרותני דהיינו

תפוחי זהב

(*) וגם בנינוכי המדינות כן הוא דמורד במלכות נכסיו למלך ולכך נתן המלך אחשורוש
את בית המן לחסתר המלכה משום שהיה שלו שדן אותו למורד במלכות וכמו
שיבאר, חיתא במגילה (דף נוז) והמלך קם בחמתו כו', והמלך שב מגינת הביתן
כו', מקיש שיבה לקימה מה קימה בחמה אף שיבה בחמה, דמלאכים אידמו כבני
אדם וקטלו אילני ואמרו אשר המן שלחם לקץ האילנות, וכן מבואר בתרגום דעשר
מלאכי דמין לעשר בני דהמן קטיעין אילניא די בגינתא, ולבאר דבר זה דמדוע הראו
לו ד"ז ולא דברים וענינים אחרים כמו הירוס היכל המלך ושאר הזיקות, אפשר
לומר דהנה המפרשים התפללו דאין שאל אחשורוש מי הוא זה ואיזה הוא כו', הלא
לא היה רק ג' ימים מעת אשר הסכים המלך יכתב לאדם, ואין ילא זה מלכו וזכרונו
ואין גשתה בזמן מועט מאוהב לאויב, ואם כי מקודם באשר לא הגידה אסתר עמה
ומולדתה ולא ידע אחשורוש כי היא מעם היהודים, ועתה נודע לו מזה כאשר אמרה
כי נמכרנו אני ועמי כו' וגם עליה היה הגזרה, מ"מ לא היה לו לשאול מי הוא זה,
וגם מדוע בערה כ"כ חמת המלך על המן מזה, והא יוכל היות כי גם המן לא ידע
מזה, ורבים מהמפרשים כתבו כי דעתו של אחשורוש היה יכתב לאדם, היינו
לאדם הדתות שלהם שהמה שונות מכל דתי עם ועם, והמן כתב לאדם כל
האומה בעלמה:

והנראה כי אסתר בחכמה רתה להגדיל המדורה ולהגביר החמה לנקום נקם בהמן.
ולזה הקדימה את עלמה כי נמכרנו אני ועמי להשמיד כו', היינו שטיקר
כונת המן להרוג את המלכה, כמאמרם ז"ל איקני בה בושתי וקטלה, השחא איקני
בה בדידי ובעי למיקטלי, ואמרה עוד כי רגוני בזה לעשות קשר ומרידה על המלך
אח"כ אשר הרג ב' נסיו ואיבד אומה שלמה, וזה שאמרה כי אין הלך שיה בנזק
המלך, ר"ל כי מה שהלך פשה לנו אין לו שיוו ודמיון להנזק שיגיע להמלך מזה.
ולזה

והבהמות. ולכך הקדים שמואל לומר לשאול אחי שלח ר' למשחק למלך על עמו כו', וע"כ חדש להתנהג בהנהגת המלוכה בדיון מורד במלכות ולכך עתה לך והכיתה את עמלק והחרמתם כו' מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור :

ובזה יתבאר מה שאמרו חז"ל (יומא דף כב) וירב בגחל על עסקי גחל כו' ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה, ואם אדם חטא בהמה מה חטאה ואם

משום דעמלק לריך לידון צדיני מלכות אשר ביכולתו להגדיל העונש לפי גודל החטא והמרידה כמו שמצינו בדוד המע"ה שרגה לדון נבל הכרמלי כדיון מורד במלכות, ואמר אם אשאר מכל אשר לו עד אור הבוקר משתין בקיר, וכן שאל דן נוב עיר הכנענים למורדי במלכותו לפי דעתו, והנה אותם לפי חרב מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק ויורד וחמור ושה, ורלונו ויתבדק שיהיה עמלק נידון כמורד במלכות ובהנהגת המלוכה שיכול להרוג אף הקטנים

תפוזי זהב

זה שאל אללה המלך ב' שאלות, על אשר אמרה כי נמכרו להרוג ולחבד, שאל מי הוא זה המוכר, ועל אשר רמזה בדבריה כי זהו ענה והחבולה לעשות קשר למרוד במלך, שאל איזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן*) והשיבה איש נר ואויב כו', היינו דנר הוא העושה רעם בפועל ומעשה, ואויב הוא השונא בלב ומחשב להרע לו, וחש"א איש נר בפועל לעם ישראל, ואויב בלב אל המלך, וכן ביאר בתרגום, גברא מעיקא ובעל רבבא דבעא למקטל כו', וביזה יש לבאר מאמרם ז"ל (מגילה דף טו) איש נר ואויב, נלמד שהיתה מחוה כלפי אחשורוש ובא מלאך וסטר ידה ע"ש דרש"א, והוא תמוה דאיך יוכל היות אשר בעת בואה לבקש מאת המלך על נפשה ועל עמה תקרא את המלך בשם נר ואויב, וגם מנין למדו זאת הדרשה, ולהגיד י"ל שהרגישו ז"ל על אשר תארה אסתר את המן בשני השמות, נר. ואויב וע"כ ביארו חז"ל מלמד שהיתה מחוי כלפי אחשורוש ר"ל שהראתה במחוג שהוא אויב בלב ומבקש רעת אחשורוש וכמו שביארנו, והמלאך היה ירא כי אולי יטעה אחשורוש ויאמר שהראתה עליו שהוא הוא האויב וע"כ בא וסטר ידה כלפי המן, וגמלא שהיתה מחוי כלפי שניהם, לרמוז ולהראות במחוג כי האויב של אחשורוש המבקש להרע לו, הוא המן הרע הזה, ואם לא היתה מחוי רק כלפי המן לא היה מצין אחשורוש כי מאמר ואויב קאי עליו, היינו שהמן הוא אויב לו, לכך הוטרף הדבר שתי"י מחוי כלפי שניהם :

ובב"ב (דף ט"ז ע"ב) איתא גבי ג' רישי אויב מנא הוו ידעי [מהנרות של אויב] כו' וא"ד חילני הוה להו וכיון דכמשי הוו ידעי, וע' רש"א שמסתפק אם היה זה ע"י מעשה כישוף ואת"א כמ"ד דלא נאסר כישוף לבני נח ע"ש, ואפשר לומר לפי המבואר בשבת (דף קנ"ו ע"א) דמזל יום גורם או מזל שעה גורמת מה שיתקרה אלל האדם שגולר בצלותו מזל, וחכמי האומות הקדמונים היו יודעים ע"פ חכמת המזלות מהתנגדותם ופגישתם והילוכם, מה שמזדמן אלל האדם שצלותו המזל, ולפי' נוכל לומר שאם היה אדם נוטע איזה חילן בצלותו יום ושעה שגולר האדם ובר מזלי' הוא החילן אזי מכל המאורעות וההודמנות שיתקרה אלל החילן מזה יוכלו לשפוט ולידע מאורעותיו של אותו האדם, והאדם הוא עץ השדה בן גילו ובר גדו ומזלו, וע"כ נוכל לומר דרישי אויב היו לכל אחד ואחד חילנות נטועות בצלותו מזל שגולרו חבירו

(*) ולכך כתוב ב' פעמים ויאמר, וכמו היה כתוב בקרא ויאמר המלך אחשורוש מי הוא זה, ויאמר לאסתר המלכה איזה הוא אשר מלאו לבו כו', וכתוב ג"כ אסתר המלכה, באשר זו השאלה נוגע אל המלוכה :

ואם גדולים יחטאו קטנים מה חטאו.
 יאֵה צֶה קול ואמרה אל תזדק הרבה,
 ובשעה שהרג כוב עיר הכהנים, יאֵה
 צֶה ואמרה אל פרשע הרבה, היינו דבדבר
 מלחמת עמלק הקטין את עצמו ולא דנה
 להסתנה במלך ולדון בדיני מלכות, רק
 בדין התורה שאין עושין הקטנים והבהמה
 רק החוטאים עצמם, וזן בקצו מעגלה
 פרופה, והסתנה בענוה ימינה, וכמו
 שהוכיחו שמואל, הלא אם קטן אתה בנייך
 ראש שבטי ישראל אתה, וצריך אתה

להסתנה בדיני מלכות, ועי' יאֵה צֶה
 ואמרה אל תזדק הרבה, ואלל כוב עיר
 הכהנים התנהג עמם בדיני מלכות וזה
 להרוג כולם מעולל ועד יונק, ושור ושה
 ודגם דין מורד במלכות, אף שבאמת לא
 היה מורד במלכות כמו שהשיב לו אחימלך,
 ואפשר לומר עוד דלעמלק שמרד במלכו
 של עולם הדיק אי' ולא דנה לדונו בדיני
 מלכות, ולכבוד עצמו דן כוב עיר
 הכהנים בדיני מלכות כמורדי במלכותו
 לפי דעתו :

וע"פ

תפוחי זהב

חבריו, ומה ידע כל אחד מה שנתהוה עם חבריו, וזה שאמר כיון דכמשי הוו
 ידי, היינו שכאשר ראו שהאילות הנטועות בזמנו של איוב מתקלקלים וכמשי, מזה
 שפטו על איוב שהוא בן גילם ובר מזלם שגם אללו נתהוה איזה קלקולים ולדות, ואפשר
 שבחזירות מלכים בימים הקדמונים היו נוטעין אילות כאלו מכל בני משפחתם לידע
 מכל אשר יתהוה עמם, וזהו גינת בית המלך, לשון בית המלך, היינו בני ביתו
 ומשפחתו, וכאשר שתילתם וגידולם עולה יפה נודע מזה כי כל משפחת המלך עומדים
 ברום ההללחה, ולזה כאשר ראה אחשורוש כי בניו דהמן קוננים אילות מגינת הביתו,
 או שלוחי המן, הבין מזה כי המן ובניו רוצים לפרש ולעקור כל בית המלכות,
 ושא' מה קימה בחמה, היינו מאשר הראתה לו אסתר כי המן חותר בלבו להרע
 לו, אף שיבה בחמה כו' שראה כי בן הוא האמת כאשר הראתה לו אסתר, ולקוטב
 וליר זה היה מאמר חרבונו וכפי אשר ביאר מהרא' אשכנזי גם הנה העץ אשר עשה
 המן למרדכי, הוא מאשר חרה אפו מאוד על אשר דיבר טוב על המלך, והגיל
 נפש המלך מרדת שחת, הרי כל הדברים הללו הראה להמלך כי המן הוא מורדו
 במלכות ולכן ויאמר המלך תלוהו עליו להשיב גמולו בראשו ונלקח ממנו ביתו ורכוש
 מאחר שהיה מורד במלכות :

ומה שנתנה אסתר את בית המן למרדכי אפשר לומר ע"פ מה שאמרו ז"ל (מגילה
 דף ט"ו) זה בא בפרובובלי וזה בא בפרובובלי וקרי ליה עבדא דמוזבן בטלימי
 היינו שהמן היה עבדו של מרדכי, וקימ"ל דמה שקנה עבד קנה רבו וא"כ ביתו ורכושו
 של המן שיך למרדכי כמש"א מרדכי עצמו להמן עבד שקנה נכסים עבד למי נכסים
 למי (שם דף ט"ז ע"א). ובה מתישב מה שיש לעיין לפמ"ש המפרשים דלכך בצה
 לא שלחו את יד, משום דכל הע"ה אלף שהרגו היו עמלקים ונכסי עמלק אסורים
 בהנאה דקיימו אז מלות עשה דתמחה את זכר עמלק, וא"כ יקשה דאיך לקח מרדכי
 את בית המן האגני, ולהג"ל ניהא"ל של עצמו לקח מרדכי ואפשר לומר עוד דנכסי
 עמלק אינם אסורים בהנאה רק כשהרגו והחרימו נפשות האדם תחילה מחויבים להחריס
 אח"כ כל רכושם ואסור בהנאה, ושא' שאלו ויקח העם ראשית החרס לזכות כו', ולכן
 נכסי המן שלא הרגוהו רק המלך אינו אסור בהנאה :

וע"פ דברינו אלה יש לבאר הכתוב ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו
 את עם מרדכי ויבקש כו', וכי עד הנה לא ידע את עם מרדכי, אמתמה,
 וגם מה תלה הביון במה שנודע לו עם מרדכי, וע"כ נראה דמרדכי במה שלא יכרע
 ולא ישתחוה להמן הראה לדעת כי לא התייחס עדיין מעבדותו ושבדודי של המן,
 וכמ"ס

המחטיא של עמלק ושרו על ישראל מאז, השאיר אחריו רשע גדול אלל ישראל עד אשר יבא קינו ממעל ומתחת, וע"כ נלטינו במ"ע דזכור את אשר עשה לך עמלק ולא תשכח לרמוז שעדיין מלחמת עמלק כנגדו לפרוש רשתו ללכדו, ולרדק לעמוד כנגדו בכל מאמני כחו לנצחו:

והנה בדרוש א' (אות יג) ביארנו מאמר ר"ע דסוף יומא, אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם כו', דבאדם שכבר שלטו עליו השני יאה"ר התאוני, והרוחני, היכולת בכה אישיותו לעמוד נגד ה"ה"ר התאוני הטבעי אשר בחומר יסודו, ולנצחו לתת מתן ורסן לחאותו, ולהתגבר ע"י הרגל כחותיו ההפכיות, אך לעמוד נגד יאה"ר הרוחני לנצחו מקרב לבו אין בכה האנושי, מאחר שכבר שלט עליו למשול בו, ולאו כו"ע כיעקב אבינו אשר התגבר על מלאך ענש רוחני, ולכך כאשר רואה הקב"ה שהוא לוחם

וע"פ דברינו הנ"ל יתבאר על נכון המ"ע והל"ת דזכירת מעשה עמלק, מה הוא זה, ומה טעם יש בה, דעל מלכות הכרתה זרעו מצוהר הטעם באשר הוא ה' הראש והראשון להתגברות מלחמה עם ישראל, וכמשל האמצעי המצוהר במדרש ורש"י הביאו, ולכן אחריתו להכריח, וכמו שאמר בלעם, ראשית גוים, להתגברות מלחמה עם ישראל הוא עמלק, ולכך ואחריתו עדי אובד, אולם על הזכירה בפה ובלב לא נודע ח"וה תועלת יוכל להיות לנו מזה, ואיזה רעה נעשה לעמלק בזה שיוכיר איבתו בפינו ולא נשכח בלב, ולפי מה שביארנו דמלבד המלחמה החומרית שה' לעמלק עם ישראל ה' לו עוד מלחמה רוחנית, היינו שהגביר עמלק עליהם כחות עומאת התאוה והכפירה, דהיינו יצרו הרע, ולזה זוגו הבורא ית"ש שזכור ולא נשכח זה, היינו שנעמוד תמיד על המצפה להחלץ מושים לעמוד נגד ה"ה"ר המתגבר עלינו תמיד, ואפשר לומר עוד דמהתגברות כח

תפוחי זהב

ובמ"ש החוס' גבי כל דאמר מצית חשמונאי אנה עבדא הוא דלא נתייחשו משום שהיו מלפנים שחשפל גאותו, והמן ביקש להוליא א"ע מעבודתו ומשעבודו של מרדכי, אך במה שישתחוה לו ויהיה מוכח מזה שנתייאש ממנו, או במה שיהרגו את מרדכי וממילא יופקע השעבוד, אח"כ נודע לו להמן כי אין לו שום תועלת במה שיהרגו את מרדכי כי יורשיו יורשין אותו ויהיה משועבד ליורשיו ואף אם יהרגו כל משפחתו נחלה מממשלת ובאה עד יעקב ואין לך אדם בישראל שאין לו גואלים, וזה שאמר ויבזו בעיניו כו' ר"ל שהוא לבזיון לו לאבד את מרדכי לבדו שלא יועיל בזה כלום, כי הגידו לו את עם מרדכי, כי אללם נחלה מממשלת ובאה, ואין לך אדם מישראל שאין לו גואלים ולכך ביקש להשמיד את כל היהודים להוליא א"ע מן העבדות, וזה שאמר במדרש ויבזו בעיניו כו' בזוי בן בזוי להלן כתיב ויבז עשו את הבכורה, וכאן כתיב ויבזו בעיניו, ולכאורה י"ל מה בזיון הוא לו, בשלמא מה שבזיה את הבכורה הוא לו לבזיון מה שבזיה דבר יקר כזה, אבל מה שלא רצה לאבד מרדכי לבדו ח"וה בזיון הוא לו, ובילקוט הוסיף עוד בן בזוי דכתיב הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאוד, ולהנ"ל מתבאר בטוב טעם שהוא לו לבזיון גדול דבשביל שהיה עבדו של מרדכי וביקש להפקיע א"ע מן השעבוד לכך ויבזו בעיניו כו' כנ"ל:

ובדברינו הגאמרים למעלה יתבאר מאמר חז"ל מגילה (דף י"א ע"ב) ר"א בן כהנא פתח כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה, זה מרדכי, ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס, זה המן, לתת לטוב לפני האלהים זה מרדכי ואסתר דכתיב ותשם אסתר את מרדכי על בית המן ע"כ, היינו דהוא ק"ל דהא נכסי עמלקים אסורים בהגלה ואיך נהגו מרדכי ואסתר מביתו ורכושו של המן, ולזה ביאר מהכתוב המשך

לוחם בכל כחותיו נגד ה'ה'ה'ר התאוני
אוי מחליש כח י'ה'ה'ר הרוחני ונותן לו כח
וגבורה לעמוד ולהלחם עמו עד שיוכל
לנצחו, ולפי מה שביארנו למעלה כי עמלק
ושרו המה עלם שרשי ומקורי הרע והכפירה
והגביר על ישראל טומאת חטאי התאוה
והמינות, ולזה נותה התורה המ'ע והל"ת
דזכירת מעשה עמלק לעמוד תמיד הכן
למלחמה להתגבר על תחבולותיו של ה'ה'ה'ר
וכמש"ל. ונוכל לומר דלזה רמזה התורה
בהשני מקראות, תמחה את זכר עמלק,
כי מחה אמהה את כו', היינו לטומאת
החטאים היוצאים ממקור י'ה'ה'ר התאוני
הטבעי, אשר היכולת בכח האנושי לנצחו,
תמחה אמהה בעמלק את זכרו הרע ופעולותיו
המגואלים, אולם נגד י'ה'ה'ר הרוחני אשר
ילפת ארחות דרכי האדם לפשעים ולמרדים.
לזה כי מחה אמהה, הקב"ה בעלנו יסעדנו
ויעזרנו מאויבי מבקשי ג'פשו, ונשא בילקוט
כתוב אחד לומר תמחה את זכר עמלק,
וכתוב אחד לומר כי מחה אמהה, תמחה
אותו מלמטה ר"ל ה'ה'ה'ר התאוני החומרי
ואח"כ כי מחה אמהה אותו מלמעלה, ר"ל
ה'ה'ה'ר הרוחני אשר יסודו ממעל וכנ"ל:

ובמנימוסי המלוכה כי המסחיר את
המורד במלכות ומחפש עניינים
ועילות להסחירו שלא לדונו עון גדול הוא,
וגם הוא כמורד יחשב, וכמו שאמר שאל
לעבדיו כי קשרתם כולכם עלי ואין גולה
את אזני כו', ומעתה התבאר יפה מאמרם
ז"ל טוב היה לך לשמוע מה שכתוב בתורה
תמחה את זכר עמלק כו', וטוב היה לך
להקשיב מה שכתוב בתורה כי מחה אמהה
את זכר כו', ר"ל מאלו השני מקראות
היה לך להשיב על לב להחזיקין ולידע כי
הרבה פעל ועשה עמלק נגד כבודו ית"ש
והרים יד נגדו, והיה לך להבין ולידע
מזה כי חטאת עמלק הקוסם מה שמרד
ב', שמרד בכבוד מלכו של עולם, וע"כ
נריך לדונו כדין מורד במלכות, ולכן מי
שלא דן אותו ורואה להסחירו ולזכותו ואינו
חם על כבודו ית"ע נחשב כעובד ע"ז
ודורש אל התרפים:

היוצא מדברינו הנ"ל כי הב' מקראות
שבתורה, תמחה את זכר עמלק,
מחה את זכר עמלק, הוא להורות וללמד
אותנו לבער את הרע והטומאה המתנוגן
בקרבנו

תפוחי זהב

המשך הדברים איך היה, כי ד' נתן חכמה למרדכי. וראה את הנוגד, כמאמרם
ז"ל חיובו חכם הרוואה את הנוגד] והיה מלפני שיפיל גדולתו של המן ולא נתיאש
ממנו ולכן לא השתחוה אליו, וגם נתן לו דעה, והשיג צרות הקודש את אשר נעשה
אלל אחשוורוש והמן. [וכמש"א ז"ל ומרדכי ידע את כל אשר נעשה מי הגיד לו בעל
החלום הגיד כו'] כי המן הסתיר עיקר חפזו ורצונו ולא ביאר דבריו גלוי לכל וכמש"א
ז"ל להיות עתידים ליום הזה, ואין יודעים אם להרוג או ליהרג וכמו שהאריכו בזה
המפרשים, ובאשר נודע למרדכי מקודם ע"כ עשה עצות ותחבולות והקדים הפלה
לגרה, וע"כ באה אח"כ השמחה ליהודים, ואמר עוד ולחוטא נתן ענין לאסוף כו'
לפי מה שפירשו המפרשים דעשרת אלפים ככר כסף אשקול ע"י עושה המלאכה
שאמר המן היינו שיקבץ מכל האומנים ובעלי מלאכות זה הסך כשיאבדו את היהודים,
כי היהודים מוזלים מקחי האומנות והמלאכות, והשיב לו אחשוורוש הכסף נתון לך,
ר"ל שיקבץ העשרת אלפים ככר כסף ויחזיקם לעלמו וזהו נתון לך דקאמר, [ולכן
באשר נתגדל מרדכי כתיב וכל עושי המלאכה אשר למלך מנשאים את היהודים, כי
היו יראים לנפשו מאת אשר נתנו כסף רק לאבד את היהודים] וזהו הענין אשר נתן
הקב"ה להמן החוטא לאסוף ולכנוס, וכל זה היה כדי לתת לפני האלהים, היינו
שתתן אסתר למרדכי כי שלו הוא מאחר שלא נתיאש מעבדותו של המן ומה שקנה
עבד קנה רבו זהו תוכן הענין בקיצור ובדרושי הארכתי בזה:

ואפשר

והמפרשים פ"י בזה מאמרים ז"ל משה קיבל תורה מסיני, ר"ל משה שהיה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה הוא קיבל את התורה מסיני שהוא קטן שבהרים ועליו נתן הקב"ה את התורה להראות כי נמוכי הרוח יקרים אללו מאוד, רק דלפ"ז יש להבין דמאחר שזה הוא כונת הבורא ית"ע מדוע לא השרה שכינתו בעמק להורות כי מדת הענוה נריך להיות בקלה האחרון, וע"כ נריכים לומר שרומז בזה אשר לדרך התורה נריך להיות הר קטן, היינו מעט גאולה (*), ומבואר בצ"ב (דף ע"ד ע"ב) הר תבור כמה הוה ארבעה פרסי, ובמדרש איתא דהר סיני מחזיק חמש מאות אמה, ולפי החשבון דארבעה מילין בפרסה הרי מחזיק הר תבור ששה עשר מיל, ומיל הוא אלפים אמה שהוא ד' פעמים חמש מאות, וא"כ יעלה החשבון שהר סיני הוא א' מס"ד מהר תבור שהוא מהרים גבוהים, וזהו שמיני שבשמינית גאולה שאמרו שהוא א' מששים וארבע, משום דכיון דעיקר הלימוד שנריך להיות מעט גאולה לדרך התורה הוא מהר סיני ככ"ל, והר סיני הוא א' מס"ד מהר תבור עכ"פ אנו רואים אשר בדרך הענוה נריך להתנהג ולילך בקלה האחרון:

ובס' חובת הלבבות חוקר בזה דהרי מלינו סתירה לזה אלל כמה מהראשונים, נעים זמירות ישראל אמר בלחוד מומזרותיו נפלאים מעשיך ה' ונפשי יודעת

בקרענו מינה"ר התאוני, והרוחני, ולעמוד תמיד הכן למלחמה כנגדם להתגבר עליהם ולנלחם:

הקדמה ב

איתא בסוטה (דף י"ז ע"א) דרש רבא בשכר שאמר אברהם ואנכי עפר ואפר וזה לב' מלות אפר פרה ועפר סוטה, ע"כ. יש להבין לפי הידוע מאמרים ז"ל במדה שאדם מודד בו מודדין לו, ואיזה מדה כנגד מדה יש בזה בשווי התיבות, גם יש להבין השמות הדברים עפר ואפר, מה לי עפר, מה לי אפר, והנראה לבאר בזה דידוע מאמרים ז"ל מאוד מאוד הוי שפל רוח, וכתב הרמב"ם ז"ל דאף שכל התנהגות האדם במדותיו ובדרכיו נריך לילך ולהתנהג בדרך המיוע בין שני נדדי האפשרי, אצל בין דרך הגאולה והענוה, לא נכון לילך בדרך הממוצע, רק מאוד מאוד הוי שפל רוח, ומה שאמרו חז"ל סוטה (דף ה ע"א) ת"ח נריך להיות בו שמיני שבשמינית גאולה, אפשר לבאר זה, וגם החשבון שמיני שבשמינית, דידוע מאמרים ז"ל בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה שהרי הניח הקב"ה ההרים הגבוהים והשרה שכינתו על הר סיני, וכפי מאמרים ז"ל שציקשו הר תבור וכרמל שתתן עליהם התורה ואמר להם הקב"ה למה תרלדון הרים גבוהים, כולכם בעלי מומין,

תפוחי זהב

(*) ואפשר לומר דגם הנביא אלישע הקפיד בזה, ולכך בפעם הראשון כאשר אמר אל גיחזי נערו לקרוא לשונמית (מלכים ב' ד') ותעמוד לפניו, לא דיבר ע"מה, רק אמר לגיחזי אמר נא אליה הנה חדרת כו', ובפעם השני כאשר קרא לה ותעמוד בפתח, דיבר עמה בעלמו, כעת ח' אה חובקת בן, כאשר התנהגה ע"פ ד"א כבוד התורה ולא עמדה כנגדו לפניו, [ואפשר דבעינן חלות הצרכה נריך להיות מפי המצרך להתחברך] ומה העשם נוכל לומר בארבע מינים שכלולש שהוא כנגד ארבעה כמות בני אדם כמבואר במדרש ובילקוט. ואמר הכתוב ויאגדו אלו עם אלו ויואחדו יחד כל הכחות, עכ"ז האחרון שהוא כנגד בעלי תורה ומע"ט, אינו כאגד עם הג' מינים כי א"ל להתאחד לגמרי עם הג' מינים היינו הג' כחות רק נריך לעמוד אלגם בסמוך ולא בדמיון שיה לגמרי:

אשר מדת הגאווה נטוע בקרבם בטבע מעת הולדם, ולא התהפכו כחומר חותם נגד טבעם. (ב) המתנאים מהבטת עינם שרואים אנשים רמי המעלה ורואים להתהוות ולהיות כמותם. (ג) ההרגל שהרגילו א"ע מעת ילדותם להיות מתנאים על חבריהם מאיזה מעלה שיש בלבם, וע"ז אמר רוד המע"ה על עצמו כי הוא מרוחק מהג' מיני גאווה הג'ל בתכלית הריחוק. ד' לא גבה לבי" היינו גאווה הטבעי הנטוע בלב, ולא רמו עיני" היינו גאווה מהרא"י וההבטה שמביט למורם ממנו, ולא הלכתי" היינו גאווה מההרגל, פי' לא הרגלתי א"ע בגדולות ובנפלאות ממני, ואמר עוד, ואם תשאלני אם כנים דברי שאין לי שום גאווה, א"כ מדוע אנביה את נפשי לאמר כי יקרה היא מאוד, חלק אלוה ממעל, נפשי יודעת מאוד נשמת שדי תבינס, והשיב ע"ז תשובה נכונה מאוד, כי אם לא היה מגביה את נפשו ונשמתו, היתה נשמתו בטלה אללו אל הגוף החומרי, כי תאוות הגופניות דורשות תפקידם, כח הרעבון והלמאון, ושאר כחות התאוה הטבעית אשר הוטבעו בו, לא כן כחות הנפש אין דורש ואין מבקש. [ומהר"י מדובנא בואר ע"פ רעיון הלז מאמר המדרש, שאלו לאילן סרק מפני מה קולכם נשמת, א"ל מפני שאין פירותינו מודיעים, שאלו לאילן מאכל מפני מה אין קולכם נשמת, א"ל פירותינו מודיעות, ע"כ. דהכונה בזה לכחות הגוף וכחות הנפש, שחקרו מדוע בכחות הגוף יזר ד' כח המעורר והמתעורר לכל הדברים הגלריכים לו וקולם נשמת, והשיבו כי אם לא היה לו כח המעורר, ובעיניו אין כאן פירות והיה בטל כל עניי הגוף לגמרי, ואח"כ שאלו על אודות כחות הנפש, מדוע לא נתן ד' בטבע הבריאה חשוקה ותאוה לעבודת ד' ולתורתו, והשיבו באשר יש לו פירות, היינו שכל לפעולתו ולכך א"ל לכל החשוקה והמעורר] ולכן לריכים להחשיב מאוד את הנפש בכל עניינו שלא יבוטל לגמרי לכחות הגוף, והמקובלים כינו לנשמת ישראלית לתינוק יונק משדי אמו

יודעת מאוד, הרי שהתפאר א"ע ואמר כי הוא יודע הרבה מפלאות הבריאה, וכונה רבות, והוא בעצמו חומר ואכזי תולעת ולא איש, וביאר בזה באריכות, באשר כי האדם הפרטי הוא מתאחד משני חלקים נפרדים, מגוף חומר עכור, ומנפש נשמת שדי חלק אלוה ממעל, ולכן האיש הישראלי יש לו להתנהג אשר החלק החומרי לריך להשפיל עד שאל תחתיה, כי הוא כלה ונפסד ואין בו ממש ואחריתו רימה ותולעה, אולם הנפש האלהי אשר בו יגביה מעלה מעלה, ויכול כל אדם להיות כמשה רבינו, וזוה ביאר בם' מדרש מאמרם ז"ל באבות פ"ג עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לדי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך כו', מאין באת מטיפה סרוחה, ולאן אתה הולך כו', השנות הדברים ובפלותם, יבאר ענינם דקאי על הגוף והנפש, ג' דברים אלל הנפש, וג' דברים אלל הגוף, ותחילה ידבר מעיני הנפש, דע מאין באת מרום מעלה חולצת, מגביה מרומים הורדת, יקרה את מאוד מכל מציאות העולם, ולאן אתה הולך, כאשר חדבק בעבודת הבורא ובדרכי ד' ובתורתו תעלה מעלה מעלה, למעלה מן הגלגלים וכוכבי לכת, למעלה מן השכלים הגבוליים, למעלה ממלאכי השרת. ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, אם לא תקיים רצון הבורא הרי הוא דן חותך לפי מעלתך אשר הורדת במפעלך אשר פעלת לעצמך, ואח"כ מתחיל לדבר להגוף, מאין באת מטיפה סרוחה, ממקום מטוק, ומדוע תתגאה ותנשא את עצמך, ולאן אתה הולך למקום עפר רימה ותולעה, כי עפר אתה ואל עפר תשוב, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, כמאמרם ז"ל מרכיב חיגר ע"ג סומא :

ובזה נבאר דברי נעים וזמירות ישראל (תהלים קלא) ד' לא גבה לבי, ולא רמו עיני, ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני, באשר שלשה מיני גאווה מתהיים אלל האדם. (א) ישנו בני אדם

באת מטיפה סרוחה, בורך, היינו לאן
 אתה הולך למקום כו'. בוראך, היינו
 לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון,
 ומה נותנים ג'כ באוטה, מים חיים אל
 כלי, לרמו על מקור יציאתו מאין באת,
 ועפר מקרקע המשכן לרמו על לאן אתה
 הולך למקום עפר כו' ומוחקין לתוכה את
 השם לרמו לפני מי אתה עתיד ליתן דין
 וחשבון. ומעתה מהפלט באופן נכון מאמרם
 ז"ל בשכר שאמר אברהם ואנכי עפר
 ואפר, היינו שהיה לו ב' הכנעות והשפלות,
 שפלות הגוף הדומה לעפר, ושפלות הנפש
 הדומה לאפר, כמש"ל [באות הקדום] וזה
 כנגדן ב' מצות, אפר פרה, שהיא מצוה
 שיש בה השפלת הנפש, חוקה חקקתי
 גזרה גזרתי כו', והכנס מכל אדם אחר
 ע"ז אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני,
 ועפר בוטה, אשר היא משפלת הגוף
 החומרי כמאמר הירושלמי שמרמו להשלשה
 דברים שאמר עקביא בן מהללאל הסתכל
 כו' וכנ"ל]:

ובאשר נתבונן בטוב בפעולות הגמסכות
 מהשתי הכנעות הג"ל, נוכל
 לומר כי הכנעת הגוף החומרי יוכל להועיל
 לתת מתג ורסן לתאוות החומריות לנצח
 יתה"ר התאווי, וכמאמרם ז"ל הסתכל בג'
 דברים ואין אתה בא לידי עבירה ועבירה
 נקראת מה שעובר ע"י תאוותיו הבהמיות,
 וע"ז אמר ר"פ בן יאיר ענוה מביאה
 לידי יראת חטא, אולם לנצח את היתה"ר
 הרוחני המלפפו לעוונות ע"י דעות נפסדות,
 לזה לא יועיל כלל הכנעת הגוף, כי
 שכלו ותבונתו הוליכוהו שולל לומר כי לב
 נבון לו ואין חקר לתבונתו. ההכרח
 לזה השפלת הנפש ומדע שלו, ובדברים
 השייכים לעניני התורה והמורה ישפיל
 דעתו ושכלו, ואמור יאמר כי חקר
 אלוה מי ימצא ובאשר אמר שלמה
 המע"ה אמרתי אחכמה והיא רחוקה
 ממני, ולהשיג ההכנעה הלזו צריך עמל
 ויגיעה רבה ועזר אלוה, ובאשר יושרש
 בקרבנו בלבד ודעתו ההכנעה הלזו אז
 יוכל לעמוד גם נגד יתה"ר הרוחני ולנצחו:
 מלרש

אחז, היינו שיש לה יניקה והשפעה משכינת
 דלעילא אשר תקרא בשפריהם בצחינת
 אם, וזהו סוד רחל מבכה על בני', וזהו
 שאמר דהמע"ה על שאלתו בדבר הנפש
 שהוא מגביה ומנשא אותה מאד, אם לא
 שויתי ודוממתי [לשון דמיון כמו שפירש
 הא"ע] נפשי כגמול עלי אחז' היינו אם
 לא הייתי מדמה נפשי לתינוק יונק משדי
 אחז כנ"ל חלק אלוה ממעל אז היה
 כגמול עלי נפשי' אז היה הנפש בטל לגבי
 הגוף החומרי, וכתינוק לגבי הגוי', וע"כ
 מוכרח אנכי לנשא את נפשי מאד כמה
 שאוכל. היולא מדברינו כי מוכרחים אהנו
 להשפיל בדעתינו את הגוף החומרי, ולנשא
 מעלה מעלה את הנפש הרוחני כי כל
 אדם יכול להגיע ולהשיג למעלות היותר
 גדולים וגבוהים:

אולם עכ"ז מנינו מקום גם להשפלת
 הנפש, היינו בדרכי התורה והמורה
 אף שהוא נגד שכלו, כל יאמר כי לבו
 פתוח כאולם וחוקר ויודע כל דבר, רק
 מוכרחים לומר שהוא אינו יודע, ורחוקה
 היא מחקרי אנוש כל ימצאנה כמו שאמרו
 ז"ל חוקה חקקתי גזרה גזרתי ואין לך
 רשות להרהר אחריה, כי ד"ז הוא למעלה
 משכל האנושי, והנה זה ידוע כי העפר
 הוא קל הערך מעלמותו וטבעו, אבל
 האפר היה תחילה יקר ערך או עץ לומח
 או שארי דברים, אך לאחר שגשרף ונעשה
 אפר ירד ממעלתו הקדומה, וזהו שאמר
 אברהם אבינו ע"ה ואנכי עפר, ואפר.
 והוא כינוי להב' מיני שפלות, עפר הוא
 כינוי להשפלת הגוף כי איננו ראוי מעודו,
 ואפר הוא כינוי להשפלת הנפש אשר היא
 יקרה מאד, אך לגבי מצות ד' היא
 שפלה ומשפיל גבוהים כמו האפר שהוא
 השפלת הגבוה:

בירושלמי (סוטה פ"ב ה"ב) איתא כי
 בהשקאת הסוטה ישנו ג'
 דברים, מים חיים, עפר מקרקע המשכן,
 מחיקת השם, לרמו למה שרמו הכתוב,
 וזכור את בוראך כו', בארך, בורך,
 בוראך. בארך הוא מקור יציאתו, מאין

האחרונות וכבר הארכתי בזה בדרוש ח' בציאור חיזה מדרשים, ומעתה לר"י דס"ל ללא נשלים הד' מאות שנה עדיין ונגאלו בתוך הזמן, והיה עליהם עדיין חוב תשלום הזמן לכך קאמר חירות מן הגלות, ר"ל מחוב השעבוד והגלות שהי' מוטל עליהם נעשו בני חורין בקבלת המורה, אבל לר"י ורבנן דס"ל דכבר נשלים זמן הד' מאות שנה ונגאלו בסוף הזמן וא"כ אין עליהם חוב גלות כלל, וא"כ לא נוכל לומר ע"ז שמגליות נעשו בני חורין ולכך דרשו בטעמים אחרים, ר"ג חירות ממח"מ, ורבנן חירות מן היסורים, היינו דברים שהיה מוטל עליהם, מה"מ מחטא עץ הדעת, ויסורים לירושת הארץ דבאה ע"י יסורים:

וע"פ דברינו הג"ל נוכל לישב דברי הראב"ד התמוהין בפ"י למסכת עדיות [פ"ב משנה ע'] דכתב דקן ד' מאות שנה הוא לשעבוד וגלות, ולבית הארץ היה הקץ ודור רביעי ישובו הגה, היינו שהתעכבו במדבר מ' שנה ולא הגיע דור רביעי, ע"ש באריכות דבריו, הרי לדעתו מספר הדורות עודפים על מספר השנים ד' מאות שנה, ובמכילתא פ' בא מצאנו להיפך, וז"ל רבי אומר כתוב אחד אומר, ועבדו ועינו אותם ד' מאות שנה, וכתוב אחד אומר ודור רביעי ישובו הגה, כ"ל יתקיימו ד' כתובים הללו, יעשו תשובה גאולים לדורות ואם לא גואלים אני לשנים, ע"כ, הרי מצאנו דקן ד' מאות שנה הוא מאות מקץ דור רביעי, ובתורת הכתובים מתרץ, כאן צושיין תשובה כאן צאין עושיין תשובה, ולדברינו הג"ל נוכל לומר דזה תלוי במחלוקת הג"ל, דאי נימא דנגאלו בתשלום הזמן ד' מאות שנה כר"ג ורבנן הג"ל א"כ דור רביעי הוא מאות, היינו מעת יציאתם מארץ כנען עד שובם לשם בחזרה, כי קהת מיורדי מלרים היה ומשה דור שלישי יצא משם, אבל לר"י דס"ל דעדיין לא נגמר הזמן ונחשב להם עדיין ק"ל שנה, ולפ"ז קץ ד' מאות שנה מאות מדור רביעי

הקדמה ג

מדרש [שמ"ר פ' נ' ופ' נ"א] חרות על הלוחות, מאי חרות ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, ר"י אומר חירות מן הגלות, ור"ג אומר חירות ממח"מ, ורבנן אמרי חירות מן היסורים, ע"כ, ויש להבין במאי פליגי הנך תנאי, דבשלמא הא דלא ניחא להו לרבנן בטעמא דר"ג ד"ל מקושי' הגמרא דפרשה נחלות ויבוס וטומאת כהנים למי נאמרה, אך מה דלא ניחא להו לרבנן ור"ג בטעמא דר"י דחירות הוא מן הגלות טעמא בעי, והג"ל בזה דר"י ור"ג ורבנן לשיטתייהו אזלי, דאיתא במדרש שה"ש, קול דודי הגה זה בא כו' ר"י ור"ג ורבנן, ר"א קול דודי הגה זה בא זה משה בשעה שאמר להם לישראל במדבר הזה אתם נגאלים, א"ל משה רבינו האיך אנו נגאלים והלא הקב"ה אמר לאברהם אבינו ועבדו ועינו אותם ד' מאות שנה ועדיין אין בדינו אלא ר"י שנה א"ל הואיל וחפץ הקב"ה בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם כו', ר"ג אומר קול דודי כו' זה משה בשעה שבא ואמר לישראל כו' איך אנו נגאלים הלא אין בדינו מע"ט א"ל הואיל וחפץ כו', רבנן אמרי קול דודי כו' איך אנו נגאלים והלא כל מזרים מטונפת מע"ז שלנו כו', ע"כ. הרי דלר"ג ורבנן לא ס"ל טענת שלא נשלים הזמן עדיין, ועכ"ל דס"ל דכבר נשלים הזמן, או משום דחשבון ד' מאות שנה מתחיל מלידת כמ"ש רש"י פ' לך לך, או כמ"ש המפרשים דרבינו העם וקושי' השעבוד השלים הזמן, ור"י ס"ל דעדיין לא נשלים הזמן, ונגאלו בתוך הזמן, וכבר האריכו המחברים בספריהם שלכך גאלם הקב"ה באמצע הזמן מחמת שכר היו משוקעים במ"ט שערי טומאה, ואם היו מתעכבים עוד במזרים היו נשקעים יותר ולא היו יכולים להגאל וע"כ דילג על החשבון וגאלם, וחוב תשלום זמן הד' מאות שנה יושלם אח"כ בגלות

הנחושת אביא וזה כו', רק שלא יאמר כו' כי במלרים עצדו ונחשנו, ולא קיבלו מהרכוש גדול כלל רק הדור האחרון יקבלו, וזהו שדייק בלשון קיים בהם, לא קיים בהם היינו שזהו עיקר ההקפדה של אותו לריק:

אמנם לריך הבנה וטעם לרי מה שנעשו בני חורין מתשלום חוב שעבוד ד' מאות שנה בעת קבלת התורה ולוחות הראשונות, ואיך חזר החוב ליהקומו כשחטאו אח"כ, והנראה בזה דבקבלתם את התורה בנעשה ונשמע נתעלם גופם בקדושת התורה כמ"ש ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, והתקדשתם והייתם קדושים, ובמאמר נעשה ונשמע הקנו גופם ועלמותם לעבודת הבורא ית"ש ולקיום מצותיו ונתקדשו קדושה עולמית, כמו שאומרים בנוסח התפלה מקדש ישראל, וקימ"ל דהקדש חמץ ושחרור מפקיע מידי שעבוד, דאם עשה שורו אפותיקי לבע"ח והקדישו דנפקע ממנו השעבוד, ולכך ישראל שהוקדשו לשמים נפקע ג"כ מהם שעבוד החוב מתשלום ד' מאות שנה, ולכך ס"ל לרי חרות, חירות מן הגלות, ואף דאיו מהאחרונים כתבו דהא דס"ל לרבא דהקדש כו' מפקיע משעבוד משום דרבא לשיטתו דס"ל דשעבודא לאו דאורייתא, אבל למאן דס"ל דשריא לא אליס כח ההקדש מכח השעבוד, ובכבודות (דף מח) משמע דס"ל לר' יהודה דשעבודא דאורייתא, י"ל דקדושת ישראל שאני דאליס טובא משעבוד, דשעבודם אינו רק על גופם וחומריותם, וקדושתם העיקר על נפשם ורוחניותם, ומתפשט גם על הגוף והחומר, משא"כ בהקדש רידן דלא אליס מכח השעבוד [ובסברא הג"ל יש לישב שיטת הראב"ד דס"ל דקדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד, ולא קדושת דמים, והקשה הקל"ח בכו' קי"ו דלהראב"ד לשיטתו דס"ל דאף קדושת

רביעי, ומעטה י"ל דרבי לשיטתו איזל, דאיתא במדרש אהיה אשר אהיה, ר' יצחק בשם רבי אמר צטיט ובלבנים הן עומדים, ולטיט ולבנים הן הולכים, וכן בדניאל ואני נהייתי ונחלתי [דמפרש אהיה לשון שבר ועיניו כמו נהייתי, ר"ל אני מנער ומענה אותם כעת ואני אענה אותם עוד] אמר לפניו וכך אני אומר להן, אי"ל לאו אלא אהיה שלחני אליכם ע"כ, היינו שהודיע הקב"ה למשה אשר עדיין לא נשלם הקץ, ומוכרחים להתענות עוד בגליות אחרות, וכמבואר במדרש יודיע דרכיו למשה, שהודיע דרך הקץ למשה, ע"כ, היינו השתלשלות ודרך הקץ ע"י גליות אחרות, ומאחר דס"ל לרבי דעדיין לא נשלם הקץ והקב"ה גאלם בתוך הזמן, וא"כ קץ של ד' מאות שנה עודפים על דור רביעי, ולכך מתרץ בסמירת הכתובים, עשו תשובה נגאלין לדורות, ואם לאו גואלם אני לשנים, אכן הראב"ד ס"ל כרבנן ור' נחמיה דכבר נשלם הקץ של הד' מאות שנה בעת יציאתם ממלרים, וא"כ קץ של דור רביעי הוא מאוחר, ולכך מתרץ דקץ של הד' מאות שנה הוא לגאולת השעבוד, וקץ של דור רביעי הוא לציאת הארץ:

בהחזור לדברינו דלרי נגאלו בתוך משך זמן הארבע מאות שנה, מטעמים הידועים לפניו ית"ש ומותר חוב השעבוד נשתלם בגליות האחרות. וכמו שביארתי בדרוש ח' מאמר המדרש השביעי במרורים צילי פסח הרוני לענה צילי ט' באב, ובזה מתישב מאמרם ז"ל (ברכות דף ט') דבר נא באוני העם וישאלו כו', אין נא אלא לשון בקשה שלא יאמר אותו לריק ועצדום ועינו אותם קיים בהם ואחרי כן יאלו ברכוש גדול לא קיים בהם ע"ש, היינו משום דאח"כ יאלו כו' הוא בגאולה האחרונה בציאת הגואל צ"א, ואז תחת

תפוחי זהב

ותתני הרב הג' מ' אברהם יעקב ז"ל אמר בזה דבר מחודד, דבכתובות (דף כח ע"א) דיה קיום שטרות דרבנן כו' תימא כיון דמדאורייתא אפי' אין עדים שיכיר

אשה ובע"ח, אין האשה יכולה לגבות כחובתה מן ההקדש ולא הבע"ח את חובו שהקדש מפקיע השעבוד שקדם אל כל כשימכור ההקדש את הקרקע יש לבע"ח ולכתובה לגבות מן הפודה שהרי שעבודם עומד על קרקע זו עכ"ל, הרי דההקדש לא דחתה את החוב לגמרי רק מתלל תלי וכאשר ימלא מקום חל השעבוד, וזה שאמרו חז"ל כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול הגלות כו', היינו משום דכיון שמקבל עליו עול תורה נתקדש גופו ופקע השעבוד, וכל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול כו', דכאן מלא הבע"ח מקום לגבות את חובו, וכמו שדרש רבי בטיט ולבנים הן עומדים ולטיט ולבנים הן הולכין:

ומעתה מתבאר מאמר הפונה קדים בריש דרושינו באופן נכון ע"פ ההקדמות הג"ל זכרונכם כו' הו זעירין בשתי זכירות, תמחה את זכר עמלק, כי מחה תמחה את זכר עמלק, היינו לעמוד הכן למלחמה לנצח את ה"יה"ר החומרי התאובי ולבער את הרע מקרבנו המרומז בכחוב תמחה את זכר עמלק, גם לעקור ולשרש את הרע והטומאה המתנוגז בקרבנו מ"יה"ר הרוחני, המרומז בכחוב כי מחה תמחה את זכר עמלק [כמבואר הכל באריכות

תפוחי זהב

שיכירו חתימת העדים השטר כשר, אי"כ כל אדם שירצה יזייף ויכתוב ויחתום מה שירצה ויגבה ממנו, ואומר ר"י דאיכא למימר כגון שלוח מודה שכתבו וטוען שהוא פרוע, וקסבר האי תנא מודה בשטר שכתבו לרי"ך לקיימו כו' עכ"ל, והקשה קוש"י נפלאה דאי"כ מה יתנו לרב דקאמר שם לעיל (דף כ"א ע"ב) דקיום שטרות דרבנן, ואליבא דרב ליכא למימר כגון שלוח מודה שכתבו כו' דרב הא ס"ל (שם יט ע"א) דמודה בשטר שכתבו אין לרי"ך לקיימו, ותירץ בזה דלפי מה דקמ"ל דקונמות מפקיע מידי שעבוד כמו הקדש, אי"כ מה הקשו דכל אדם יזייף מה שירצה ויגבה ממנו דכשיראה הלוה שרוצים לגבות ממנו בשטר מזויף יאסור נכסיו בקונס על צעל השטר ויפקע השעבוד, [ואף דאלמיהו רבנן לשעבוד הבע"ח, מ"מ בכה"ג שטוען מזויף בודאי לא יתלמו כוחו] ונ"ל דקושית התוס' הוא למאן דס"ל דשעבודא דאורייתא וליה ל"י דקונמות מפקיע מידי שעבוד, ואי"כ אליבא דרב ל"ק כלל קו' התוס' דרב ס"ל בסוף ב"ב דשעבודא לאו דאורייתא, ואי"כ קונמות מפקיע מידי שעבוד, וכאשר יראה הלוה שרוצים לגבות ממנו בשטר מזויף יאסור נכסיו בקונס על צעהש"ט:

באריכות בהקדמה א' חס זכותם, ר"ל
 אס נלחמם הב' כחות הג"ל, הרי אתם
 בניו של אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר,
 היינו הכנעה חומרית, והכנעה רוחנית
 [כמבואר בהקדמה ב] וא"כ מומילא יתעלם
 גופם לקדושת התורה ועבודת ד' ויוקדשו
 לשמים ונפקע ממילא תשלוס החוב משעבוד
 של מזרים, ואס לאו, ר"ל אס לא תכניעו
 את ילדיכם ותלכו אחרי שרירות לבכם
 התאוו, ואחרי עומאת גילולי ילד"ה הרוחני
 אזי התקינו עצמיכם לשעבודה של מזרים
 מה כתיב וימרו את חייהם בחומר
 ובלבנים, היינו שתטרכו להשלים החוב
 של ד' מאות שנה וכמ"ס רבי צטיט ובלבנים
 הן עומדים ולטיט ולבנים הן הולכים:

ועי'פ דברינו הג"ל אפשר לבאר סוגיא
 דברכות (דף ל"ח ע"א) ת"ר מה
 הוא אומר המו"ל לחס מן הארץ, ר'
 נחמיה אומר מו"ל לחס מן הארץ, אמר
 רבא במו"ל כו"ע לא פליגי כו' כי פליגי
 בהמו"ל רבנן סברי המו"ל דאפיק משמע
 דכתיב המו"ל לך מים מזור החלמיש ור"נ
 סבר המו"ל דמפיק משמע שנאמר המו"ל
 אתכם מתחת סבלות מזרים, ור' הוא
 הכי קאמר קוב"ה לישראל כד מפיקא לכו
 עבידנא לכו מילתא כי הכי ידיעיתו דאנא
 אפיקית יתכון ממזרים, ע"כ. ויש להבין
 דא"ו מילתא יעביד להון שידעו מזה דאפיק
 יתהון, ולפ"ד הג"ל אפ"ל דבאמת י"א אתם
 ממזרים לא היתה גאולה וי"א גמורה,

באשר מוטל עליהם עוד תשלוס חוב
 שעבודה של מזרים כנ"ל, רק כאשר יתן
 להם את התורה ויתעלם גופם בקדושת
 התורה ובעבודת הבורא ית', אז יופקע
 מהם שעבוד של מזרים לגמרי ויה' גאולה
 שלמה לגמרי, וז"ל הכתוב, בהוליאך
 את העם ממזרים תעבדון את אלהים על
 ההר הזה, ר"ל דזה ישלים הגאולה, וזהו
 המילתא דיעביד להו היינו נתינת התורה
 דבזה ידעו דהוה י"א גמורה (*), ומיהו
 זה דוקא למאן דס"ל דלא נשלם הקץ עדיין
 נוכל לפרש כן, אכל לר' נחמיה דס"ל
 דכבר נשלם הקץ צי"א אתם ממזרים והוה
 אז גאולה שלמה וא"כ א"ל לפרש עבידנא
 לכו מילתא כו', וא"כ הוה ראיא גמורה
 מקרא דהמו"ל אתכם מתחת סבלות מזרים
 ולכך לשיטתו' אזיל, דס"ל דמו"ל לחס
 כו', ולפי המבואר בתוספתא (פ"ד דברכות)
 הכוסם חטין מדרך עליהן בורא מיני
 זרעים, אפאן ובשילן בזמן שהפרוסות
 קיימות מדרך עליהן המו"ל לחס מן
 הארץ, ושם (בדף ל"ג ע"א) מוקי להך
 מתניתא כר' יהודה דס"ל דמדרך על כל
 מין ומין, א"כ חזין דר' יהודה ס"ל
 דהמו"ל משום דלשיטתו' אזיל דס"ל דלא
 נשלם הקץ צי"א אתם ממזרים, וס"ל
 דבקבלת התורה נעשו בני חורין מן הגלות,
 ולכך מניין לפרש הך קרא דהמו"ל אתכם
 מתחת כו' דעבידנא לכו מילתא כו',
 היינו נתינת וקבלת התורה, והמו"ל דאפיק
 משמע, והוא יגאלנו גאולה שלמה בצי"א:

כתב

תפוחי זהב

ועי'פ יבואר המשך הכתובים דפ' וארא באופן פשוט, משום דהגזירה היה על ג' דברים
 גירות, עבדות, עינוי, ויומשך ד' מאות שנה, וכנגד זה אמר והולאתי אתכם
 מתחת סבלות מזרים, היינו מהענינו כמה דכתיב למען עונותי בסבלותם, והלאתי אתכם
 מעבודתם, היינו מהעבדות, וגאלתי אתכם כו', היינו מהגירות, וכי תאמרו הלא לא
 נשלם עדיין משך הארבע מאות שנה, וא"כ יטרכו להשתעבד להשלים הזמן, ולזה אמר
 ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים. ותתקדשו קדושת שמים ויופקע השעבוד,
 ואז וידעתם כי אני ד' המו"ל אתכם מתחת סבלות מזרים, כי יהיה הולאה גמורה
 וגאולה שלמה:

דרוש ז.

פתיחה דדרוש לשבת הגדול

כתב הסור סי' ת"ל וז"ל שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו גם גדול שפסח מזרים מקחו בעשור כדכתיב בעשור לחודש הזה ויקחו כו'. ופסח שיאלו ישראל ממזרים היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם, וגמלא שי' בחודש היה שבת ולקחו להם כל אחד מה לפסחו וקשרו כזרעי מטחו, ושאלום המזריים למה זה לכם, והשיבו לשוחטו לשם פסח במנות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על שוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול, וכתב הב"י צפ"א אחר ר"ע (פ"ז ע"א) תניא פסח שיאלו בו ישראל ממזרים היה ביום חמישי, וכתבו התוס' וגמלא בשבת שעברה לקחו פסחיהם, ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו גם כדאיתא במדרש כשלקחו פסחיהם באותה שעה נתקבלו בזכרות של מזרים אלל ישראל ושאלים למה היו עושים כך, אמרו להם זבח פסח הוא לד' שיהרגו זכורי מזרים, הלכו אלל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רנו ועשו בזכרות מלחמה והרגו מהם הרבה הה"ד למכה מזרים בזכוריהם עכ"ל, ורבינו כתב הנס בענין אחר, וכן כתב הכל בו סימן מ"ז וכ"כ שה"ל עכ"ל :

גם יותר גדול להם שיעלו המה בעלמם מסכנה גדולה כזו כמש"ל הן נזבח את תועבת מזרים כו' :

בסוגיא דסוף כריתות איתא, ינאי מלכא ומלכתא הוו יתבין מלכא אמר גדיא יאי, ומלכתא אמרה אימרא יאי, אמרו כשייליה ליסכר איש כפר ברקאי דכה"ג הוא וקיס ליה בגוה, אי"צ אי גדיא יאי ייסק לתמידא כו' אי"צ אשי ולא הוה חגי ל' מתני' דתנן כבשים קודמין לעזים בכל מקום יכול מפני שהן מובחרין במינס ת"ל אם כבש מלמד ששניהם שקולין כאחת, רבינא אמר אפי' מקרא' נמי לא קרא דכתיב אם כבש אם עז, עכ"ל הנמרא וע"ש צפ"ר רש"י, ויש להבין דמדוע רב אשי אמר לא חגי מתני' ורבינא קאמר דאפי' מקרא' לא קרא, והלא הראיה דמתני' הוא ג"כ מקרא', והיא מפורשת יותר מדקהקים במק"א גבי חטאת שעירה תחילה הרי דשניהם שוים, ועוד יש להבין עיקר מחלוקתם דמלך ומלכה מה הוא, הלא איך אוכל יעטס איזה מהן טעמו יותר

ובאמת צ' עניני הנס מבואר במדרשי חז"ל, דענין הנס שהזכיר הסור והכ"צ ושה"ל הוה מהפסיקתא הובא בילקוט (סי' קל"א) וכן משמע במכילתא חז"ל, והי' לכם למשמרת למה גאמר לפי שהוא אומר משכו וקחו אמרו ישראל למשה רבינו הן נזבח את תועבת מזרים כו', אמר מן הנס שהוא עושה לכם במשיכתן אתם יודעין מה בשחיטתן, ע"כ, משמע שהנס מענין אחד היה במשיכתן ובשחיטתן מה שלא אמרו להם שום דבר, וענין הנס המוזכר בתוס' הוא במדרש תנחומא, ואפשר ששניהם אחת אשר צ' הניסים היה באותו היום, או דמדרשות חלוקות הן, אמנם יש להבין דמדוע הזכירו התוס' ענין נס זה, והסור ענין נס אחר, הלא דבר הוא, ועוד יש לעיין על יתור לשון הסור בסוף דבריו, וע"ש אותו הנס קורין אותו שבת הגדול. והא' כבד' אמר צריש דבריו שלכך קורין אותו שבה"ג מחמת אותו הנס שנעשה בו, ועוד יש לעיין על התוס' למה לא הביאו אותו הנס שהביא הסור שהוא

וכפר עליהם הכהן ונסלח להם, וגבי שטיר
 חטאת דנשיא כתיב וכפר עליו הכהן על
 חטאתו ונסלח לו, הרי דהוזכר שהכפרה
 תהיה על חטאתו, ושם צפר העי' של
 ליבור כתיב כפרה סתמא, וגבי שטירה
 עזים דחטאת יחיד כתיב ג"כ כפרה סתם.
 וכפר עליו הכהן ונסלח לו, אבל גבי
 כבשת חטאת יחיד כתיב וכפר עליו הכהן
 על חטאתו אשר חטא ונסלח לו, ולהבנת
 הכתובים נראה לבאר דאף דלא רמי רחמנא
 על האדם לפרסם חטאו ולבייש את עצמו
 בשארי עבירות לצד מעכוס, מ"מ אם
 הוא מעלמו עושה זאת כדי להתבייש
 ולהגדיל תשובתו נגד משובתו. ודאי עדיף
 טפי והוה תשובה מעולה ביותר הרבה,
 דהרי חזיק דעכוס שיהא עבירה גדולה
 מאוד למה התורה שיתבייש ויכופר לו,
 מהו בשארי חטאות אף שלא למה התורה
 ע"ז, מ"מ בודאי עדיף כוונת כשמתבייש
 מחטאו, וחז"ל אמרו (ברכות דף ל"ב ט"ז)
 כל העובר עבירה ומתבייש עליה מיהני לו
 על כל עונותיו, ומעתה מתישבים הכתובים
 בטוב כ"ס ודעת, דגבי חטאת הקהל
 שמביאין פר וסומכין ומתודים עליו בפרסום,
 ומתביישים הרבה על חטאם, וע"כ מלבד
 הכפרה שיש להם ע"ז החטא שהביאו
 קרבנם, יהיה להם כפרה על כל חטאיהם
 אשר חטאו, ככל העובר עבירה ומתבייש
 עליה ולכך כתיב סתמא וכפר עליהם הכהן כו'
 משום דלאו על חטא זה לצד יהיה להם
 כפרה, משא"כ בנשיא שמביא שטיר וזכר
 דלא מינכר, לא נודע אם זה עולה או
 חטאת, ואינו מתבייש כלל, אין לו כפרה
 רק על חטא זה לחוד, ולכך כתיב וכפר
 עליו הכהן על חטאתו, וכן בכבשת חטאת
 יחיד דלא מינכרא בין זכר לנקבה משום
 דמכס' באל' ואינו מתבייש כנ"ל, כתיב
 ג"כ וכפר עליו הכהן על חטאתו כו',
 אבל בשטירה דחטאת יחיד דמינכרא בין
 זכר לנקבה והכל יודעים שזה חטאת, וא"כ
 מהבייש על חטאו ולכך יהיה לו כפרה על
 כל עונותיו, כתוב סתמא וכפר עליו הכהן,
 ומעתה מתישב קושית המג"א על נכון
 דבאמת

טוב או גוי או מלה, וגם כי לשון יאי
 הוא לשון יפה, ולא לשון טוב כדמהרגס,
 יפה מראה, יאי בחזו, ואפשר לומר
 דנחלקו בזה, דבסוף הוריות נאחז שטירה
 יחיד קודמת לכבשת יחיד, והא תניא
 כבשת יחיד קודמת לשטירה יחיד, אמר
 אב"י תנאי היא מר סבר שטירה עדיפה
 שכן נתרבה אלל עכוס ביחיד ומר סבר כבשה
 עדיפה שכן נתרבה באל', וזה נחלקו המלך
 והמלכה חיזה מהן קודם להקריב, ודוחק
 דא"כ הוכחת ר"א ורבינא לאו כלום נהו
 מאחר שכל אחד מהם יש לו טעם לדבריו
 מה שיוקדם שטירה או כבשה, ובסוגיא
 דפסחים (דף פ"ח ע"ב) מוכח דמחלוקותם היה
 בקרבן פסח, ואפשר דמלך ומלכה אחריני הוו:
[שם ע"א] במתני' רש"י ד"ה ה"ג ת"ל
אם כבש כו', ולעיל
 מינה כתיב והביא את קרבנו שטירה עזים
 כאן הקדים עז לכבש כו' עכ"ל, יש לעיין
 על אריכת לשון רש"י דה"ל למימר ולעיל
 מינה כתיב שטירה עזים כאן כו'. והאי
 והביא את קרבנו מיותר בלשון רש"י ולבאר
 זה נקדים סוגיא דכופה (דף ל"ב) אמר
 ר' שמעון ב"י מפני מה תיקנו הפלה בלחש
 שלא לבייש עוברי עבירה שהרי לא חלק
 הכתוב מקום בין חטאת לעולה, והאיכא
 עולה וזכר חטאת נקבה התם מכסיה
 באל', תינה כבשה שטירה עזים מאי
 איכא למימר, התם חיהו דמכסיה נפשי'
 דאיבעי ליה לאתויי כבשה ואייתי שטירה,
 חטאת עכוס דלא סגיא דלאו שטירה מאי
 איכא למימר, התם נכסיה וניזיל כי היכי
 דליהוי ל' כפרה עכ"ל הגמרא, והמ"א
 (ס' תרי"ז סק"ב) הקשה מזה על פ' רש"י
 חולין (דף מ"ב ע"ב) ד"ה לא שנו אלא כו'
 שכתב וז"ל דמי שבא לידו דבר עבירה
 בשוגג אינו מחפה עלי' כדי שיתבייש
 ויתכפר לו עכ"ל, ובסוגיא זו אמרינן
 דהכתוב לא חלק מקום שלא לבייש עוברי
 עבירה ע"ס:

ונקדים לבאר דקדוק עזים בקראי
 דקרבנות החטאות, דגבי פר
 העלם דבר קל ליבור בחטאת הקהל כתיב

דבאמת הקב"ה אינו מזה לבייש עוברי
עבירה ודי לו לכפרה על חטאו בקרבנו
לחוד בלא ביוש, אולם החוטא בעצמו כשעב
ומתחטא לפניו ית"ע ומביא חטאתו רולה
להתבייש מחטאו בכדי שיהיה לו כפרה על
כל עונותיו, וזה שכתב רש"י דמי שזא
לידו דבר עבירה אינו מחפה עליה כדי
שיתבייש ויתכפר לו :

ורפי דברינו אלה יש לעיין טובא דמג"ל
להוכיח דשניהם שוין מדהקדים גבי
חטאת יחיד שעירה לכבשה דילמא לעולם
כבשים מוצחרין מדהקדימן בכל מקום,
וגבי חטאת דהקדים שעירת עזים, היינו
משום שכפרתה מרובה משום דמינכרה בין
זכר לנקבה ומתבייש עליה ויש לו כפרה
על כל עונותיו כמ"ש ועדיפא טפי ולכך
הקדימה, משא"כ בשארי קרבנות אפ"ל
דכבשים עדיפי, ולזה רש"י בדקדוק לבונו
רמז דהוכחה הוא באופן אחר, דבאמת
אם היה כנוב בקרא אם שעירת עזים
יביא קרבנו לחטאת כדכתיב אם כבש כו',
לא מלין להוכיח מזה כלום, וי"ל הטעם
בהקדימה משום דשעירה יש בה מעליותא
לענין חטאת כמש"ל, רק דעיקר ההוכחה
היא מדכתיב והביא את קרבנו לשון זאה,
וא"כ ליכא למימר כנ"ל שהוא מטעם
שיתבייש ויתוסף כפרתו, דהא התורה לא
רמי על החוטא לביישו דהא לא חלק מקום
בין חטאת לעולה, וע"כ הא דהקדים שעירה
משום דשניהם שוין, ומיושב כנוב טעם
אריכות לשון רש"י, ולפי דברינו אלה
ההוכחה אינה מפורשת בקרא רק מדקדוק
הלשון, ולפוס דרשב"י בסוגיא דסוטה
הג"ל, ולכך קאמר רב אשי שפיר דלא
חגי מחגי' כו' משום דמקרא לא מוכח
מידי דיל"ל הטעם כנ"ל, רק דמ"מ הא
במתניתין הוכיח מזה דשניהם שוין, והוכחה
רבינא היא מפורשת יותר בקרא :

חשובא והדר נהורא, ומ"מ הגי מכסיין
והגי מגליין הגי דמכסיין מנייהו מכסיין
כו', משום דאפשר לומר הטעם דלכך
עייזו מסגי ברישא משום דבחטאת יחיד
כפרתה מרובה על כל עונותיו משום דאין
להם אלא ומגליין ומינכרה בין זכר לנקבה
ומתבייש ויש להן מעלה יתירה על אימרי,
ולכך הטביע בהן הבורא ית"ע אותה הטבע
שיהיו מזורזים ומוקדמים בהליכתן לאימרי
ושיהיו מגליין בלא אלא' מזה הטעם כדי
שידעו ויתבוננו מזה שיותר טוב להביא
שעירת עזים לחטאת יותר מכבשה. אולם
לדברי רשב"י דס"ל בסוטה שם שהקב"ה
אינו רוצה לבייש אף את עוברי עבירה
ולכך לא חלק מקום בין חטאת לעולה,
וא"כ ליכא למימר טעם זה דלכך נבחרת
כן להורות שיותר טוב שיקחו אותה לחטאת
כדי שיתבייש ויתכפר על כל עונותיו,
וזהו ששאל ר' זירא לר"י לידע אי ס"ל
כרשב"י או לא, ור"י השיב לו כברייתו
של עולם משום דס"ל כרשב"י וכנ"ל, ולכך
שאלו אח"כ עוד מ"מ הגי מכסיין והגי
מגליין. דבשלמא אי נימא כטעם הג"ל,
ודלא כרשב"י מתישב גם זה כי היכי
דליהוי היכרא בין זכר לנקבה ויתבייש
אבל לדידך מ"מ. ובדברינו הג"ל יש ליתן
טעם הגון על מה שפסק הרמב"ם בפ"ט
מה' תמידין ומוספין בקרבן חטאת דשעירה
יחיד קודמת לכבשה מטעם שנתרבה אצל
קרבן ע"ז, ובשארי קרבנות פסק דכבשים
קודמים לשעירים שנתרבו באל"י, ולכאורה
אינו מובן דאי עדיפותא שנתרבה בקרבן
אחר מילתא היא א"כ בשארי קרבנות נמי
יוקדם שעיר לכבשה, שנתרבה בקרבן נשיא
ובקרבן ע"ז, וע"כ משום דמעלת שנתרבו
באל"י עדיף ממעלת שנתרבו בקרבן אחר
א"כ גבי חטאת יחיד נמי נימא הכי,
ולכנ"ל מתישב שפיר דדוקא גבי קרבן
חטאת מיחשיב הך מעלה שנתרבה בקרבן
ע"ז, והיינו משום דכיון דחזין גבי חטא
ע"ז דחמיר הלריך הכתוב להביא שעירה
כי היכי דליתבייש ויכופר חומר החטא,
א"כ ממילא גם בשארי חטאות עדיף יותר
שעירה

וע"פ דברינו הג"ל יש לבאר מאמרם ז"ל
(שבת דף ע"ז ע"ב) דר' זירא
שאל לר"י מ"מ עייזו מהגי ברישא והדר
אימרי, א"ל כברייתו של עולם דברישא

להם לישראל כשהיו צמורים שיסבחו ביום השבת, וזהו שאומרים ישמח משה בחתנת חלקו, ומוה שצובחים ביום השבת הוכיחו להם דסדר דיבורו של הקב"ה הוא בדוקא, וא"כ כשאמר להם הקב"ה מן הכבשים ומן העזים תקחו, כבשים מוקדמין לעזים, ולכך המהדרין במזות יקחו כבשים, ולקח כל אחד טלה לפסחו להיות מן המהדרין במזות, והכניסו א"ע בסכנה מוחמת הידור מזה, ונעשה להם גם ונילו, וא"כ השבת גרם להם שיעשה להם זה הנס, דבל"ז לא היו יודעין דטלה הוה הידור מזה והיו לוקחים גדיים ולא היה להם גם זה שהביא הטור:

והנה ידוע מחלוקת הראשונים בה דקימ"ל דעל כל עבירות שבתורה יעבור זא"ל יהרג, אם רוצה למסור נפשו על שאר עבירות אם נקרא זה מאבד עצמו לדעת, דשיטת הרמב"ן ודעימ' דהא דאמרין יעבור זא"ל יהרג. היינו דאינו מחויב למסור נפשו ע"ז, אבל מ"מ אם הוא בעצמו רוצה למסור נפשו גם על שאר עבירות נקרא חסיד וקדוש, ומביא כמה ראיות ע"ז מסוגיות הש"ס, אבל שיטת הרמב"ם בזה דכיון דאינו מחויב למסור נפשו על שאר עבירות, ממילא אינו ראוי ומיחשיב כמאבד עצמו לדעת, [והאחרונים האריכו לפלפל בזה, ובמקום אחר ביארתי שהוא מחלוקת תנאים ואמוראים ואכ"מ] ואפשר לומר דהפסיקתא והמדרש נתחומא נחלקו בזה אם לקחו לפסחן בפסח מזרים טלחים או גדיים, דהפסיקתא והמכילתא ס"ל שלקחו לפסחן טלחים שכן מוקדמין בקרא והווי הידור מזה, וס"ל דמותר למסור נפשו גם על שאר מזות ואף על הידור מזה כמו דניאל שמוסר א"ע למיתה על התפלה שהוא מדרבנן, (*) והקב"ה עשה להם גם שנילו ולא יכל לעשות להם

שעירה שזכרתה מרובה משום שמחביים עליה וגמחלו לו כל עונותיו, משא"כ בשארי קרבנות לא מיחשיב כלל כך עדיפותא מה שנתרבה בקרבן ע"ז, ולכך כבשים קודמין שנתרבו באל':

והנה ידוע מה שמבואר במפרשים דע"ז של מצרים היה טלה מזול של חודש ניסן, ולכך הוליא את ישראל בחודש ניסן להורות השפלתו בעת ממסלתו ומעלתו, ולפ"ז קשי' טובא לכאורה דמדוע הכניסו א"ע בסכנה ליקח טלה ע"ז שלהם לקרבן פסח, היה להם ליקח גדי לפסחם כיון דשניהם שוין, איברא דלא קשה כלל משום דעיקר ילפותא דשניהם שוין הוא מפרשה חטאת או שלמים, ועדיין לא נאמרו אלו הפרשיות לישראל, ואין כאן שום הוכחה דשניהם שוין, אבל עדיין יש לעיין דאכתי מנ"ל דכבשים עדיף משום שהקדימן הכתוב מן הכבשים ומן העזים, והא אכתי נוכל לומר דשניהם שוין והא דהקדימן הכתוב משום דכשני דברים ע"כ זריך להקדים אחד מהן, ואפשר לומר שהיה להם הוכחה דדיבורו של הקב"ה הסדר הוא בדוקא, דזה ידוע מאמרם ז"ל דקיים אברהם כל התורה עד שלא ניתנה, והקשו המפרשים דאיך שמר את השבת והא קימ"ל ב"נ ששבת חייב מיתה דכתיב ויום ולילה לא ישבותו, ומירלו בזה המפרשים דהמורה לא אסרה שביטה לבן נח רק תחילה יום ואח"כ לילה כסדר הכתוב, ובב"נ הלילה הולך אחר היום, אבל אברהם שמר שבת לילה ויום, היינו דבע"ש ביום עשה מלאכה וכן צמוצי' שבת [וע' בשו"ת הגרע"א שהקשה דאיך עשה כשאיקלע שבת ויוה"כ זה אח"ז ע"ש מה שפלפל בזה] ולפ"ז ע"כ ל"ל דסידור דיבורו של הקב"ה הוא בדיוק. וידוע דמשה תיקן

תפוחי זהב

(*) **האחרונים** הקשו לשיטת הסוברים דאף הי"ב דאינו מחויב למסור א"ע למיתה, מ"מ מי שמוסר א"ע למיתה נקרא חסיד וקדוש, א"כ מדוע מסרה אסתר א"ע למיתה, אף דהוית קרקע עולם כמירון אב"י, או משום שהיא להנחת

מזות עשה דונקדשהי, ואזהרת מאבד עלמו
לדעת כבר נאמר להם אך את דמכם
לנפשותיכם אדרוש כו' [בראשית ט'] ולכך
ס"ל דבאמת לא סיכנו א"ע בזה ליקח
טלאים לפסחן ולקחו רק גדיים והגם הי'
כמבואר במד"ת שהבכורות הרגו מהם
הרבה, רק דלפ"ז יש לעיין טובא דמדוע
קורין אותו שבת הגדול, ה"ל לקבוע זכר
לאותו הגם בעשירי לחודש ולקרות אותו
עשירי הגדול, ולשיטת הסור כיחא משום
דמשמירת השבת הוכיחו דטלאים מוקדמין
לעוים והוו הידור מלוא ולקחו אותם לפסחן
ונעשה הגם שניצולו, וזהו שכתב הסור
בסיום דבריו, ועל שם אותו הגם קורין
אותו שבת הגדול ר"ל לחפוקי לפי הטעם
המבואר בתוס', דלפי טעמם ה"ל לקרותו
עשירי הגדול:

ואפשר לומר דמטעם זה היו נוהגין
לעשות רוב פסחיהן מכבשים
כמ"ס

להם דבר, אבל המדרש הנחומא ס"ל
דבדבר שאינו מחויב למסור נפשו ממילא
אינו רשאי דהוה כמאבד עלמו לדעת ולכך
ס"ל דבאמת לא לקחו לפסחן רק גדיים
ולא הי' בזה שום סכנה ומסירת נפש,
ולכך לא הזכירו זה הגם רק מה שעשו
הבכורות מלחמה והרגו מהן הרבה, ולפ"ז
י"ל דהסור לשיטתו דפסק בטויו"ד סי'
קנ"ו) דאם רוצה למסור נפשו על שחר
עבירות נקרא חסיד וקדוש, ולכך הביא
הפסיקתא הג"ל היינו שלקחו טלאים לפסחן
משום הידור מלוא והיה בזה מסירת נפש
וניצולו, והתוס' ביארו לפום שיטת
הסוברים דאסור למסור ולסכן א"ע אל
שאר עבירות, או דס"ל לחלק דאף
דמותרין למסור נפשם על שארי עבירות,
מ"מ על הידור מלוא אינם רשאים למסור
א"ע, ובפרט לשיטת הסוברים דקודם מתן
טורה היה להם דין ב"נ ואינן מזוין על

תפוחי זהב

להנאת עלמן כמירון רבא (סנהדרין דף ע"ג ע"ב) ואינה מחויבת למסור א"ע למיתה
מ"מ מאחר שהיתה נדקת גמורה בודאי היתה מקיימת כ"ד שהוא ממת חסידות
ולניעות, והוכיחו מזה דהיכא דהוה להנאת עלמן, אז דהוה בלא מעשה כי הא דקרקע
עולם הוה, אין כאן שום מדת חסידות כלל, ואפשר דאסור למסור א"ע למיתה ע"ז,
ויש לעיין ע"ז מסוגיא דכתובות (דף ג' ע"ב) משום דאיכא לנועות דמסרן נפשיהו
לקטלא, שלא תבעל לטפסר ע"ס, הרי אף דהוה להנאת עלמן וקרקע עולם קרי להו
לנועות מה שמוסרות א"ע למיתה עש"ה, ואפ"ל דאף אי נימא דהוה מדת חסידות
אי מוסר א"ע למיתה בשאר עבירות, מ"מ זה אינו רק כשאינו עושה בזה איזה הפסד
וריעותא לאחרים, אבל אם יוגרס ע"ז איזה הפסד לאחרים אין כאן מדת חסידות,
ואפשר דאינו רשאי למסור א"ע למיתה, וא"כ לפי המבואר (מגילה דף י"ג) לקחה
מרדכי לו לבת א"ת לבת אלא לבית כו'. היינו שהיתה אשתו של מרדכי, וא"כ
משועבדת היא למרדכי, וי"ל דלכך אינה רשאה למסור א"ע למיתה להפקיע שעבודו
ולגרוס ריעותא למרדכי [וע' בכ"מ פ"ה מה' יסה"ת ה"ב שכתב דרבא דמשני שם
בסנהדרין הגאון עלמן שאני לית ליה הא דמגלה הג"ל שהיתה אשה מרדכי, וע' בי"ד
סי' קנ"ז בש"ך סי' י"א ויש לפלפל בזה הרבה] ולפ"ד יבואר על נכון סוגיא דכתובות
(דף ג' ע"ב) דאיכא לנועות דמסרן נפשיהו לקטלא ולדרוש להו דאונס שרי כו' איכא
כהנוה כו' עש"ה בפ"י רש"י, ואינו מובן כלל דמשמע דאינן מוסרות א"ע למיתה רק
ה"כא דנאסרות על בעליהן כגון כהנות, אבל ישראלית אם נדרוש להם דמותרות
לבעליהן אינן מוסרות עוד למיתה ומה לניעות יש בזה, ולהג"ל מתיבש בסופו טעם
דהיכא דנאסרות לבעליהן ויופקע השעבוד יש כאן לניעות וחסידות כשמוסרות עלמן
למיתה, אבל היכא דמותרות לבעליהן אינן רשאיות למסור א"ע למיתה להפקיע שעבוד
הבעל וזה נכון מאוד:

וקבלו דקאי על קבלת התורה קיימו מה שקבלו כבר, ובמגילה ס"ל כשמואל דדריש האי קיימו וקבלו דאסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר קיימו וקבלו קיימו למטה מה שקבלו למטה ע"ש שלא חירלו כלום בזה [וע"ד הפשוט י"ל דבהאי קיימו וקבלו יש מקרא ומסורת, דהתיב וקבל. וקרינן וקבלו, וא"כ י"ל דבשבת דריש ממסורת קיימו מה שקבל כבר דהיינו קבלת התורה דהתיב בה לשון יחיד, ויתן שם ישראל נגד ההר, ובמגילה דריש מהא דקרינן וקבלו קיימו למטה מה שקבלו למטה, ומדקדוק לשון הגמרא מוכח כן דבשבת קאמר דהתיב קיימו וקבלו [ג"ל וקבל] ובמגילה קאמר שנאמר קיימו וקבלו :

התוס' (ע"ז דף כ"ד ע"א) ד"ה הא בלנעה הא בפרהסיא, הקשו דרבא אדרבא דהבא משמע דס"ל לרבא כ"י ישמעאל דגם בע"ז בלינעה יעבור ואל יהרג, ובכתובות (דף כ"ט ע"ב) מוכח דס"ל לרבא דבע"ז יהרג ואל יעבור אף בלינעה, ועש"ה מה שתירלו בזה בצ"מ (דף מ"ח ע"א) הקשו התוס' דרבא אדרבא דהבא קאמר רבא קרא ומוחיתא מסייע ל"י לריש לקיש דס"ל דמשיכה מפורשת מן התורה לקנות, משמע דס"ל כותי דר"ל, וביבמות (דף ל"ו) קאמר רבא הלכה כותי דר"ל בכהי תלת משמע דבשאר מקומות הלכה כר"י, הרי דס"ל כר"י דמשות קונות מה"ת ולא משיכה :

[שם דף י' ע"א] ר"ב ורב חסדא דאמרי תרוייהו המגביה מניאה לחזירו לא קנה חזירו מ"ט הוי תופס לבע"ה במקום שהז לאחריה כו' איתבי' רבא לר"ג מניאת פוטל לעלמו כו' והקשו התוס' שם ד"ה איתבי' רבא, דהבא הקשה רבא לר"ג משמע דס"ל לרבא דהמגביה מניאה לחזירו דקנה חזירו, ולעיל קאמר רבא לעולם אימא לך המגביה מניאה לחזירו לא קנה חזירו ע"ש :

[עוד שם דף כ"ו ע"ב] **אמר** רבא האי דאמרת בג' חינו

כמ"ס התוס' פסחים (דף ג' ע"ב) ד"ה מאליה מי ספו כו', והיינו לזכרון פסה מלרים שעשו מכבשים להידור מזוה, ונעשה בזה גם הן בלקיחתו והן בשחיטתו כנ"ל, וע"כ אפשר לומר דבזה נחלקו המלך והמלכה, דמלכתא אמרה דאימרא יאי לקרבן פסה משום דס"ל דלנוט וחסיד מיקרי בקידוש השם על שאר מזות ועל הידור מזוה. ולכך בפסח מזרים בודאי עשו ע"ל וחופן ההידור מזוה ולקחו כבשים אף שבה הכניסו ח"ע בסכנה, ולכך עדיף יותר ליקח טלה לזכר הנס דפסה מזרים וכמ"ס בביטת העור, ומלכא אמר גדיא יאי, משום דס"ל כשיטת הרמב"ם דאסור להכניס ח"ע בספק סכנה משום הידור מזוה, וע"כ גם בפסח מזרים לקחו מן העזים וכנ"ל, וגם יש עדיפות בגדי כמו שפסק הרמב"ם ששעירה יחיד קודמת לכבשה שכן נתרבהה אלל עכ"ס, וא"ל הכה"ג אי גדי יאי ייסק לתמידא, דדוקא גדי חטאת הוא דשעירה קודמת משום שנתרבהה אלל חטאת עכ"ס ולא בשארי קרבנות, ואדרבה כבשה עדיפה שנתרבהה באליה :

[פסחים דף קטו ע"א] **במשנה** מתחיל בגנות

ומסיים בשבח', היינו שמתחיל לומר ההגדה בגנותן של ישראל, ופליגי שם בגמרא, רב אמר מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, וזה גנותן של ישראל, ושמואל אמר עבדים היינו, ע"כ יש לעיין באיזה סברה וטעם פליגי רב ושמואל, עוד י"ל דהא קימ"ל הלכה כרב באיסורי וה"ה בעניני מזוה, ומדוע נהגין למיפתח בעבדים היינו כשמואל, והרא"ש הביא פלוגתייהו דרב ושמואל וכתב דאנן נהגין כתרוייהו כרב וכשמואל ויש להבין טעמא דמילתא ואבאר זה ע"פ דרך החידוד :

[שבת דף פ"ח ע"א] **אמר** רבא אעפ"כ הדור קבלוה

בימי אחשורוש דהתיב קיימו וקבלו, קיימו מה שקבלו כבר, ותמהו שם בתוס' ד"ה אמר רבא כו' דהבא דרש רבא האי קיימו

בגנב וגזלן משום דבאיסורא אחא לידו', ולכך גם יאוש שלימ נמי לא הוה יאוש, והך מימרא דרבא דלעיל דס"ל דישלימ הוה יאוש הוה קודם חזרה דהוה ס"ל דיאוש קונה בגנב וגזלן:

והנה בס' מקור חיים סי' תמ"ח כהב אחא שכתבו התוס' (צ"ק דף ס"ו ע"א) ד"ה כיון דבאיסורא אחא לידו כו', וז"ל מכאן משמע דיאוש אינו כהפקר גמור. דא"כ אפי' אחא לידו' באיסורא יכול לקנות מן ההפקר כו', וכחז דטעם החילוק שבין יאוש להפקר הוא, דבהפקר פליגי ר' יוסי ורבנן דר"י ס"ל דאינו יואל מרשות בעלים עד דאחי לרשות זוכה, ורבנן פליגי וס"ל דמיד יואל מרשות בעלים וקימ"ל כרבנן, מ"מ גבי יאוש לכו"ע לא מהני עד דאחי לרשות זוכה, וכל זמן דלא זכה בו אחר עומדת עדיין ברשות בעליו הראשונים, ע"ש וע' בס' נהמ"ש סי' רס"ב ס"ק ג' שהאריך לפלפל בזה, והאחרונים בתשו' האריכו לפלפל בזה הרבה, מיהו זה דוקא למאן דס"ל דיאוש אינו קונה בגנב וגזלן משום דאחא לידו' באיסורא ע"כ לריכיס לחלק בין יאוש להפקר כנ"ל, אבל חי נימא דיאוש קונה אף בגנב וגזלן, ע"כ יאוש דמי להפקר לגמרי ויואל מיד מרשות בעלים. וגררר דהך סברא דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא שייך רק בדבר כשהיה זכות לאותן אחרים בו מקודם כמו נכסי דבע"ח שמשועבד לכל הבע"ח, וכן דברים של הפקר שלכל העולם יש להם זכות בזה, אבל בדבר שאין לשום אדם זכות בו עדיין רק שיכלו לזכות בו כגון שאחד רוצה ליתן איזה סך נדקה לעניים, ובא אחד וקיבל ממנו עבור עני אחר אף שחב בזה לעניים אחרים שאם היו באים אללו הי' נותן להם מ"מ לא מיקרי חב לאחרים כיון שלא היה להם עדיין שום זכות בהמעות וז"ל, וא"כ לפי' ביאוש דמליאה חי נימא דיואל מרשות בעלים כהפקר ויש לכלל העולם זכות בזה שפיר מיקרי חב לאחרים כיון שמפקיע זכות אחרים

אינו חייב להחזיר כו' אימור שותפי ננהו ולא מיאשי, ופי' רש"י דה"ט משום דהוה יאוש שלא מדעת, והקשה התוס' דהא רבא ס"ל דיאוש שלימ דהוה יאוש, ואין סברא לומר דהדר צ"י בחר דאיתותב, ובאמת מהך מימרא דרבא דלקמ' שם ראה סלע שנפלה נטלה לפני יאוש על מנת כו' משמע דס"ל דיאוש שלימ לא הוה יאוש דהא סהם סלע הוא דבר שאין בו סימן כמבואר לקמן (דף כ"ה ע"ב) שאין סימן למטבע:

והנראה לי שבכל הנך קושי' תוס' הנ"ל בחדא מחתא דבצ"ק (דף ס"ו ע"ב) דייק רבא דיאוש אינו קונה דכתיב קרבנו ולא הגזול אימת חי לימא לפני יאוש מי קדוש כלל כו' אלא לאחר יאוש, ופריך והא לעיל אמר רבא דגזל קרבן דחבר' ומשני הדר ביה רבא ע"ש, הרי חזינן דמתחילה הוה ס"ל לרבא דיאוש קונה אף בגזילה, ולכסוף הדר צ"י וס"ל דיאוש אינו קונה בגנב וגזלן וטעמא משום דבאיסורא אחא לידו', והנה בטעמא דרבא דס"ל דיאוש שלא מדעת דהוה יאוש משום דכיון דלכי ידע דנפל מיני' מייאש מהשתא הוה יאוש, וטעמא בעי דהא מ"מ לא חייאש מעיקרא בעידנא דאנבה, ובס' שמי' כתב בשם הראב"ד דטעמא דרבא משום דיש ברירה ע"ש, ובסוגיא דקדושין רפ"ב משמע דס"ל לרבא דאין ברירה דס"ל דאחין שחלקו לקוהות הן, וכן כתב התוס' (גיטין דף מ"ח ע"א) ע"ש, ובפר"ד דיבמות פסק רבא כר"ל בחולץ למעוברת דלא אמרינן איגלאי מילתא למפרע ע"ש, ואפשר לומר דהא דס"ל לרבא דישלימ דהוה יאוש, היינו לפום הך סברא דהוה ס"ל דיאוש קונה אף בגנבה וגזלה דבאיסורא אחא לידו', וא"כ גוף החפץ הוא קנוי לו בכל טעין אחר היאוש, רק דמ"מ מחויב לשלם לו דמי החפץ כשעת הגזלה, ולהכי אהני הך טעמא דלכי ידע דנפל מיני' מייאש, ולפ"ז י"ל דהך מימרא דרבא דאימור שותפי ננהו כו' וראה סלע שנפל כו' אמריננה רבא לאחר שחזר בו וס"ל דיאוש אינו קונה

לא קני לי' ד"א, ולכך לשיטה אב"י [צ"ק
ס"ו ע"ב] דס"ל דיאוש אינו קונה בגורג
לא מני פריך ממחני' דראה את המליאה
ונפל עלי' כו' דניקני לי' ד' אמות משום
דהכא כיון שקדמה המליאה אין ד"א קונת ,
ולכך פריך מפאה דהוה הפקר וי"א מרשות
בעליו, אבל רבא לשיטתו' דס"ל קודם
חזרה דיאוש קונה וא"כ ס"ל דילא מרשות
בעלים מיד ולכך פריך שפיר ממחניתין
דראה את המליאה כו' :

ובספר קלוה"ח (סי' שס"ח) כתב טעמא
דמילתא דיאוש אינו קונה שפ"י

מאי דאמרי' בע"ז (קף ע"א) דמשיכה
בעכו"ם קונה מהא דא"ר חייא ב"א אר"י בן
נח נהרג על פחות משום פרוטה ולא ניתן
להשבון, וא"י אחרת משיכה אינו קונה
אמאי נהרג כו', וכתבו התוס' למאי
דפרישית לעיל דאף דמשיכה אינו קונה,
היינו היבא דליבא דמים כגון במקח אבל
במליאה ומתנה דליבא דמים ודאי דקונה
במשיכה, וא"כ מאי מיייתי ראי' מגולה
דליבא דמים, ותיירו דאי אינו קונה במקח
אף בגזל נמי לא קני ולא דמי למליאה
ומתנה דביתררא אתא לידו', אבל גזל
דבאיסורא אתא לידו' דמי למקח עכ"ד,
ולפ"ז למאי דקימ"ל כר"י דמעות קונות
ד"ת ולא משיכה וא"כ גולה דבאיסורא
אתא לידו' דמי למקח דאין משיכה קונה
בו, ובזה י"ל צפלוגמא דר"י ור"ל ביאוש
קונה דלשיטתייהו אזלי, דר"י דס"ל דמשיכה
אינו קונה במקח וה"ה שארי קנינים כמ"ש
בס"י קנ"ח ס"ק א', וא"כ ה"ה בגזל
כמ"ש התוס' ואין כאן במה לקנות ולכך
אינו קונה, ור"ל דס"ל דמשיכה מפורשת
מה"ה אף במקח וא"כ גם בגזל משיכה
קונה אף דבאיסורא אתא לידו', ולכך ס"ל
דיאוש קונה, עש"ה מה שהאריך בזה,
ולפ"ז יתישב קוש"י התוס' דרבא אדרבא
בהך דינא דהוה ס"ל לרבא קודם חזרה
דיאוש קונה ע"כ הוה ס"ל כר"ל דמשיכה
קונה, וקאמר קרא ומתניהא מסייע לר"ל,
אבל אח"כ חזר בו רבא וס"ל כר"י דמעות
קונות

אחרים בזכותו, משא"כ אי נימא דעומד
ברשות בעלים עד דאתי לרשות זוכה,
א"כ לא היה לשום אדם זכות בזה ולא
מיקרי חב לאחרים כלל, ומעתה מתיישב
קושיה התוס' (ב"מ דף י') דהא דס"ל
לרבא דמגביה מליאה לחבירו לא קנה
חבירו, היינו לפום הך סברא דהוה סבר
מעיקרא קודם שחזר בו דיאוש קונה, וא"כ
הוה יאוש כהפקר שינא מרשות בעלים,
ושפיר הוה חב לאחרים לכלל העולם יש
להם זכות בו ולכך לא קנה, משא"כ לאחר
שחזר בו רבא וס"ל דיאוש אינו קונה,
ואינו יולא מרשות בעלים עד דאתי לרשות
זוכה, וא"כ אין לשום אדם זכות בו ולא
היה חב לאחרים כלל כנ"ל. ולכך חזר בו
ג"כ בהך דינא דמגביה מליאה לחבירו וס"ל
דקנה חבירו [ובסתירת דברי ר"ג דס"ל
כאן דהוה חב לאחרים ובצ"ק (קף סו)]
ס"ל דיאוש אינו קונה יש ליישב בכמה
אופנים ויש לפלפל בזה הרבה ואכ"מ :

יע"פ דברינו הנ"ל י"ל פרפרת אחת [שם
דף י'] אמר ר"ל משום א"כ בדרל"א
ד' אמות של אדם קונות לו בכל מקום,
אמר אב"י מותיב ר' חייא ב"י פאה נטל
מקל"ת פאה וזרק על השאר כו' נפל עלי'
כו', אמר רבא מותיב ר' יעקב ב"א דניקין
ראה את המליאה ונפל עליה כו', ויש
להבין בזה דמדוע הקשה אב"י ממחני'
דפאה ולא מהך מחני' דניקין דקיימין
בה, ונ"ל דאב"י לשיטתו' אינו יכול להקשות
מהך מחני' דראה את המליאה כו', דהנה
הנ"י הקשה דל"ל לחז"ל לתקן קנין משיכה
מאחר שאין משיכה קונה רק בסימטא ושם
יוכל לקנות בד' אמות, וי"ל דלא אמרו
ד"א קונות רק בנתנו לו בתוך ד' אמותיו
הא קדם דבר שיש לו בעלים באתו מקום
לא זכו לו ד"א משום דמקום החפץ קנוי
הוא לבעל החפץ עכ"ד, ולפ"ז אי נימא
דיאוש אינו יולא מידי בעליו עד דאתי
לרשות זוכה, אינו יכול לזכות מליאה בד'
אמות רק כשנפלה המליאה בתוך ד' אמותיו.
אבל אם קדמה המליאה דיש לה בעלים

קומות ולא משיכה וס"ל ד'אוש' אינו קונה
 [וע"פ דברינו יש לפלפל הרבה בכמה
 מקומות ליטב סתירות רבא דרינים שונים
 דינא דעבדי כמקרקעי, ובשעבודא דאורייתא
 ועוד בכמה ענינים ואכ"מ]:
ובהך דינא דבהך ג' עבירות ע"ז וג"ע
 וס"ד יהרג ואל יעבור נחלקו
 הראשונים, דשיטת הרמב"ם בפ"ה מה'
 יסודי התורה, דאם לא עשה כן רק שעבר
 עליהם ה"ז חילול השם, ואם היה ברבים
 הוה חה"ש ברבים ועבר על מצות עשה
 דונקדשתי, וסיים דאם לא עשה כן אין
 לו שום עונש אף חלקות משום שהוא אנוס
 עשה, וכ"כ בס' המצות (ס"ו ס"ג) במצות
 ל"ה ע"ש, ושיטת הרמב"ן בס' המלחמות
 וכן שיטה כמה מהראשונים דהטעם בהך
 ג' עבירות לאו משום חה"ש הוא רק משום
 חומר איסורין ולכך אף להגות ענמן אסור,
 ומשה' אם לא עשה כן הוה עובר ע"ז
 גמור, והנה לשיטתא דר' ישמעאל דס"ל
 דגם בהך ג' עבירות אם היה צליננה
 יעבור ואל י'הרג רק בפרהסיא יהרג ואל
 יעבור, ע"כ ג"ל דס"ל דטעמא הוה משום
 קידוש וחילול השם דאי משום חומר
 האיסור מה לי צליננה לפרהסיא, ול"ל
 לשיטת הרמב"ם דס"ל דבזה נחלקו ר'
 ישמעאל ור"ש בן יהודה דר' ישמעאל סבר
 דדוקא בפרהסיא איכא קדושה וחילול השם

ורשב"י סבר דגם צליננה איכא חילול השם
 וקדושה' ולשיטת הרמב"ן ודעימיה ג"ל
 דנחלקו בזה דר' ישמעאל ס"ל דטעמא דהך
 ג' עבירות הוה משום קדושה' וחילול השם
 ולכך דוקא בפרהסיא יהרג ואל יעבור ולא
 צליננה, ורשב"י ס"ל דטעמא דהך ג'
 עבירות הוה משום חומר איסורין ולכך אין
 חילוק בין צליננה לפרהסיא (*), ומדברי
 המדרש והילקוט יש להביא רא' לשיטת
 הרמב"ם, דאיכא שטען המוקטרג הללו
 עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז מה נשתנו
 אלו מאלו, והשיב הקב"ה כלום אתה דן
 שוגג כמוזר ואונס כרלון, והנה הך תשובה
 דהיו שוגגין לאו תשובה גמורה היא דהא
 שוגג דע"ז נמי חטא גדול הוא וחיובין
 בחטאת, ועיקר התשובה הוא מה שהיה
 באונס וכמו שפי' במדרש והלא לא עבדוהו
 אלא מתוך שעבוד וטירוף הדעת, ואי
 נימא דמשום חומר איסור ע"ז אין בו
 טענה אונס והוה כעובד ע"ז גמור גם
 תשובה זו אינה תשובה כלל, אלא ע"כ
 כשיטת הרמב"ם דאין בזה רק עשה דקדושה'
 ול"ה דחה"ש, וע"ז מועיל תשובה וא"ל
 לשום כפרה אחריתא, ובמדרש פ' בא
 איתא, משכו וקחו לכם לאן הה"ד בשושה
 ונחת תושעון, תנין בכל מתרפאין חוץ
 מע"ז וג"ע וס"ד כו', והיו שטופים בצ"ז
 כו', הה"ד משכו וקחו לכם לאן, כלומר
 משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם לאן ושחטו אלהיהן
 של

תפוחי זהב

(*) **ובמגילה** (דף י"ב) שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נחתיבו שונאיהן של
 ישראל באותו הדור כלי', א"ל אמרו אחם, א"ל מפני שנהנו
 מסעודתו של אותו רשע, אמר להם אי"כ שבששון יהרגו ושכלל העולם כולו אל יהרגו
 א"ל אמור אתה, א"ל מפני שהשתחוו לללם, א"ל וכי משא פנים יש בדבר א"ל הם
 לא עשו אלא לפנים אף כו' ופי' רש"י אלא לפנים מפני היראה, ולשיטת הרמב"ן
 דאף ע"י אונס מיקרי עובד ע"ז גמור אין כאן שום תשובה שעבדו ע"ז מחמת יראה,
 ועוד י"ל וכי הם לא ידעו דמה שהשתחוו לללם היה מחמת יראה, ונראה בזה דר"ש
 ותלמידיו נחלקו במחלוקת ר' ישמעאל ור"ש בן יהודה דתלמידיו ס"ל כרשב"י דהוה משום
 חומר האיסור ולכך אף באונס מיקרי עובד ע"ז ולכך הקשו וכי משא פנים יש בדבר,
 אבל ר"ש ס"ל כר' יכמעאל דרק משום קדושה' וחה"ש הוא ורק בפרהסיא. ולא עבדו
 רק על עשה ול"ה הועיל תשובה ושאל להם פנים ומחל להם כשעשו תשובה,
 ומלאתי בילקוט פ' אחרי מות [ס' תקל"א] ומי בזהם ולא שימות בזה, היה ר'
 שמעון אומר מנין שאם אומר לו לאדם צינו לצין ענמו עובד ע"ז ואל תהרג שיעבור

קנו ע"י משיכה. וכן איתא במכילתא ר' יצחק אמר בא הכתוב ללמד על ההנמה דקה שניקנית במשיכה. ולפ"ז לר"ל דס"ל דמשיכה קונה ד"ת בישראל, ע"כ ז"ל שהי' דינס קודם מ"ת ג"כ בישראל ולכך קנו במשיכה, אבל לר' יוחנן דס"ל דדוקא מעות קונות ד"ת בישראל, וקנין משיכה אינו אלא מדרבנן, ואיך קאמר קרא שיקנו ע"י משיכה שאינו קנין כלל, ולשיטתו ע"כ ז"ל שהיה דינס ככ"ג דמשיכה קונה בהם ולא מעות כדאמר' בצבורות מדישראל בחדא עכו"ם נמי בחדא:

ומעתה מתישב קושי' התוס' [ע"ז דף כ"ד ע"א] דרבא אדרבא דהא דמשמע התם בסוגיא דס"ל לרבא כר' ישמעאל דבליגעה אף בהנך ג' עבירות יעבור ואל יהרג, היינו לפוס מאי דהוה ס"ל מעיקרא קודם חזרה דיאוש קונה והוה ס"ל כר"ל דמשיכה בישראל קונה, והא דאמר להם משכו וקחו שיקחו ע"י משיכה, היינו משום דאף קודם מתן תורה היה דינס בישראל, והא דלא נענשו על הע"ז שעבדו במזרים, והוא כמה שהשיב הקב"ה לדנוסים היו כמה שעבדו ע"ז, ע"כ ז"ל דס"ל דאין כאן רק מ"ע דקדוש' ול"ת דה"ש, ולזה מהני

תפוחי זהב

ואל יהרג ת"ל ומי בהם ולא שימות בהם, או אפי' אמר לו צרבים ת"ל ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל כו', הרי דס"ל לר"ש כר' ישמעאל, ועפ"ז נובל לומר הא דאמר' בפסחים (דף כ"ג ע"ב) עוד זו דרש תודום איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמם על קדוה"ש גשאו ק"ו בעלמן מלפרדעים ומה כו', והקשו התוס' דהא פרהסיא הוה ולכו"ע נריך למסור עצמו כו' ע"ש, וכתב הרש"א ד"ל דלאו פרהסיא הוה שלא היה שם עשרה מישראל בכלל שהעמיד כו' עשה, וא"כ י"ל דתודום איש רומי ס"ל כר' ישמעאל דאף בהנך ג' עבירות בליגעה יעבור ואל יהרג, ובזה יתישב הא דאמר' שם רב אחא מתני לה בר' שמעון היינו הך ברייתא דתודום איש רומי, דלכך מתני לה בר' משום דלשיטתו דס"ל כר' ישמעאל מתישב שפיר הך דרשא דתודום איש רומי, וביותר מיושב לפי המבואר במדרש שיר השירים פסוק זאת קומתך דמתה לתמר דר' שמעון אמר דלא עבדו ע"ז שום א' מישראל דלא הפריש רק ג' מכל אומה וג' מישראל היינו חנני מו"ע, הרי דלר"ש לא היה פרהסי' כלל משום דלא היו רק ג', אבל רבנן סברי שהפריש מכל אומה ואומה עשרים ושלושה, ומישראל כ"ג ועשרים עבדו ע"ז וחמו"ע לא עבדוה, ולכך ר"א משני לה בר' לשיטתו, שלא היה פרהסי', אך בנמרא דמגילה הנ"ל מבואר להיפך דלר"ש עבדו ישראל ע"ז דקאמר מפני שהשתחוו לאלים ע"ש:

של מזרים לפסח, הוי בשוזה ונחת תושעון ע"כ, פי' משכו ידיכם מע"ז ע"ז מה שתקחו לכם לאן ושחטו הפסח, והמפרשים פי' בשוזה ונחת, היינו ע"י תשובה ושינוי הע"ז, ויש שפי' נחת לשון הכנעה ולער, ואפשר לפרש דה"ק דאף דקימ"ל דבחיובי כרימות ומיתות ב"ד תשובה תולה ויסורין ממרקין או מיתה ממרקת, מ"מ אללם שהיה באונס ואין כאן רק עשה דקדוש' תשובה לצד מכפר, וזה שאמר היו בשוזה ונחת פי' בלא יסורין, תושעין, אח"כ אי נימא דמשום חומר איסורן ייהרג ואל יעבור אין כאן שום תשובה על שאלת המקטרג הללו עובדי ע"ז והללו כו' כיון דגם באונס מיקרי עובד ע"ז גמור, וע"כ ז"ל דס"ל דקודם מתן תורה היה להם דין בן נח דאין מזוין על קדוש' השם [וע' בספר פרשת דרכים דרוש א' מה שביאר על דברי המדרש] ואין בהם הך דינא דיהרג ואל יעבור, וכבר האריכו בזה הרבה והעלו שהוא מחלוקת הראשונים [וע' בס' פ"ד דרוש א' ב' ג' מה שהאריך בזה] ולדעתי נראה שהוא מחלוקת אמוראי קדמאי: דבירושלמי (קדושין פ"א ה"ד) חיתא וחכ"א בהמה דקה נקנית במשיכה, מ"ט דרבנן משכו וקחו לכם לאן למשפחותיכם, פי'

מהני תשובה, ואין העצם משום חומר האיסור, ולכך צליננה יעבור ואל יהרג, אבל לבתר חזרה דס"ל ד'יאוש אינו קונה ומשיכה אינו קונה בישראל, והא דא"ל לקנות ע"י משיכה ע"כ משום דקודם מ"ת היה דינם כצ"נ, וא"כ אפשר לומר דבאמת הא דיהרג ואל יעבור בהקד"ג עבירות הוא משום חומר האיסור, ותשובה הקב"ה דלמנכיה היו צע"ז שעבדו, הוא משום דדינם כצ"נ דאין מלווין על קדש"ש, ולפ"ז ס"ל לרבא דגם צליננה יהרג ואל יעבור בהקד"ג עבירות ולא קשה דרבא אדרבא דכאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה:

בשבת (דף פ"ח ע"א) היהא וייתלבו בתחתית ההר כו' מלמד שבה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם אמר רב אחא צ"י מכתן מודעה רבה לאוריינתא, אמר רבא אעפ"כ הדר קבלוהו בימי אחשורוש דכתיב קיימו כו' אמר ר"ל מה דכתיב יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם ישראל מקבלין את התורה מוטב ואם לאו אחזיר את העולם לתוהו ובוהו עש"ה. ויש לעיין בזה הרבה מאחר דעל קבלת התורה היו יכולים לטעון שהיה צאונם ועיקר הקבלה היה בימי אחשורוש א"כ אמאי תלה קיום שמים וארץ ביום הששי בסיון שלא היה עדיין קבלה גמורה. ועוד יש ל"ע דהא קימ"ל תלוהו וזבין זביני' זבינא אף שהי' צאונם ובמדרש פ' תרומה מבואר שהוא כעין קנין, ואפשר דס"ל דקבלת התורה הוה תלוהו וקנה או תלוהו ויהיב דלא מהני, אך קשה דהא קימ"ל דבמילי דמלוה מהני ע"י כפי' כגון קרבן שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכן גמ' מעושה ע"פ דין משום מלוה לשמוע דברי חכמים ע' בסוגיא דצ"ב (דף מ"ח) וא"כ קבלת התורה שאין לך מלוה גדולה מזה אמאי קאמר מכתן מודעה רבה לאוריינתא, והנ"ל ליטב ע"פ מה שהסביר הרמב"ם בספ"כ מה' גירושין בטעמא דמועיל כפי'

במלוה משום דכל אדם מישראל רוצה לקיים כל המצוות שבתורה ולהזהר מן העבירה צדי לקיים רצון הבורא ית"ע רק שילוו הרע תוקפו ואונסו שלא לקיים, ולכך כשכופין אותו ומחליש ילכו הרע עד שמסכים ע"ז הוה רצון גמור עש"ה, מיהו זה דוקא אחר מתן תורה אשר התנווך בקרבנו רוח הקדושה ונפש הישראלי המשתוקק לקיים רצון הבורא ית"ש, אבל קודם מ"ת אשר עדן לא הושפעה עליהם רוח אלהי ונשמת שדי, וככל עמי הארצות בית ישראל לא היה חשקם ורצונם כלל לקיים מצותיו, לכך קאמר שפיר דיש מענה אונס ומודעה רבה לאוריינתא, אכן זה אינו רק אי נימא דקודם מתן תורה היה להם כל דין צנ נח, אבל אי נימא דגם קודם מ"ת היה להם לאבות הקדושים ולדורותם דין ישראל, ובודאי הושפעה בקרבם רוח קדושה וטהרה, והיה השוקקם וחפץם האמיתי לקיום רצון הבורא ית"ש, ולכך גם קבלת התורה אף שהיה ע"י כפי' דכפיית ההר, מ"מ הוה קבלה גמורה כסדרת הרמב"ם כנ"ל, ולפי מה שביארנו דר"ל דס"ל דמשיכה מפורשת מה"ת לקנות בישראל ע"כ ס"ל דהיה להם דין ישראל קודם מ"ת ולכך אמר להם משכו וקחו שיקחו ע"י משיכה כדין ישראל, ומעטם זה דריש שפיר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעב"ר אם ישראל מקבלין את התורה כו' משום דלשיטת' קבלת התורה אף שהיה צאונם הוה קבלה גמורה, ולפי דברינו אלה מהיבש שפיר קוש"י החוס' שם דרבא אדרבא, היינו דלפי מאי דהוה ס"ל לרבא מעיקרא קודם חזרה ד'יאוש קונה ומשיכה קונה בישראל, וא"כ היה להם דין ישראל קודם מ"ת, ולפ"ז קבלת התורה הוה קבלה גמורה אף שהיה ע"י אונס וכפי' וא"כ ליכא למידרש דהך קיימו וקבלו קאי על קבלת התורה בימי אחשורוש דהא קבלתם הראשונה הוה קבלה גמורה, אכן לאחר שחזר בו רבא וס"ל ד'יאוש אינו קונה ומשיכה אינו קונה בישראל רק צ"נ, וכשאמר להם שיקחו ע"י משיכה מוכח ע"כ

ובדברינו הקודמים נוכל לבאר מאמרם ז"ל (סוטה דף ל"ו) ויבא הביתה לעשות מלאכתו, רב ושמואל חד אמר מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות לרכיו נכנס, באותה שעה באה דיוקנה של אביו וגרחה לו בחלון כו', היינו דרב דס"ל דיאוש קונה וס"ל דמשיכה קונה בישראל, וא"כ ס"ל דקודם מ"ת היה להם דין ישראל, וא"כ אי אפשר לומר דלעשות לרכיו נכנס אף דרחה ליסרו ביסורים הקשים ממיתה כמאמרם ז"ל יומא (דף ל"ה) הריני חושבך צבית האסורים כו' הריני כיפפת קומתך כו', הריני מסמא אה עיניך כו', מ"מ כיון שהיה לו דין ישראל המזוה על קדש בגילוי עריות בודאי היה מוסר עצמו למיתה ולכך ס"ל מלאכתו ממש, אבל שמואל דס"ל דיאוש אינו קונה וא"כ ס"ל דמשיכה אינו קונה בישראל וז"ל לפי דקודם מ"ת היה להם דין ז"כ וז"כ אינו מזוה על קדש וע"כ ס"ל דעלשות לרכיו נכנס ולא רזה למסור נפש, וע"כ גרחה לו בראי' שכלית קדושה בית אביו ומה שלקח י"ב אבנים צבית אל ויש מראשותיו כמבואר במדרש לזכרון י"ב אבני אפוד שיהיה אחר מ"ת, ומה התעורר דמאחר שלאחר מ"ת החיוב למסור נפשו על קדש על ג"ע ולכך פירש מהעבירה הלז, ובזה יבואר הא דאמרי' בשבת (דף מ"ט ע"ב) צטי רב יוסף ויבא יוסף הביתה לעשות מלאכתו ממנינא הוא או לא, אל וליתי ס"ת ולימני כו' כי קא מספקא ל' משום דכתיב והמלאכה היתה דים ממנינא והא כמ"ד לעשות לרכיו נכנס כו', ולכאורה יש לעיין דמ"מ מאי ג"מ בזה אם והמלאכה היתה דים ממנינא, או ויבא יוסף לעשות מלאכתו ממנינא, והא מ"מ ישנו ל"ט מלאכות בתורה, ולהג"ל מתישב שפיר ד"ט ג"מ בזה אם היה להם דין ז"כ קודם מ"ת או דין ישראל ונ"מ רבתא בזה אי מעות קונות ד"ת בישראל או משיכה קונה וזמו שנתבאר :

והנה ידוע מה שכתבו המפרשים דעיקר גלות מלרים ושעבודם הקשה היה

דין ז"כ להם קודם מתן תורה, וא"כ קבלת התורה שהיה ע"י אונס וכפי' היה להם ע"ז טענת אונס ומודעה כג"ל, ולכך דרוש שפיר דהך קיימו וקבלו קאי על קבלת התורה בימי אחשורוש :

ועפ"ז נוכל לישב קושי' חמורה, דהמפרשים הקשו דא"כ דמודעה רבה ויכולים לומר דקבלת התורה היה באונס, א"כ למה נענשו קודם זמן אחשורוש, ולמה גלו אותם מארס, ותירנו דהעיקר מה שנענשו הוא על מלות ז"כ כדאמרי' דמקדש ראשון נחרב על ע"ז ג"ע וש"ד אשר גם ז"כ נענשים עליהם, גם מחמת דינא דמלכותא דינא משום שהיא גזירה כוללת לכל העולם, [ע' בספר פר"ד דרוש כ"ב שהאריך לבאר בזה כמה מאמרי חז"ל] אכן קשה מהא דאיתא (גדרים דף פ"א ע"א וצ"מ דף פ"ה ע"ב) דבר זה שאלו לחכמים ולא פירשוהו לנביאים כו' מאי על עזבם את תורתא אמר רב יהודה אמר רב שלא זרכו בתורה תחילה, הרי חיוני דנענשו על ברכת התורה אף שאין זה ממלות ז"כ. ולפי מה שנתבאר למעלה ניחא דלשיטת רב דס"ל צ"כ (דף ס"ז ע"ב) דיאוש קונה, וצ"מ (דף מ"ח ע"א) משמע דס"ל כר"ל דמשיכה קונה בישראל ע"ש דקאמר דוקא בלן דלא מחסרא משיכה כו' וכן משמע צ"ז (דף ע"א ע"א) דאמר רב להכי סבוייתא דלסקלו דמי מנכרי כו' ע"ש, ומדנכרי בכסף ישראל במשיכה, וכיון דס"ל דא"כ ס"ל דקודם מ"ת היה להם דין ישראל, ולפי' קבלת התורה אף שהיה באונס הוה קבלה גמורה כמ"ל באריכות, ושפיר קאמר שלא זרכו בתורה תחילה לשיטתי' וע' בירושלמי סוף קדושין צ"ק שביאר דהא דאמר רב יומא (דף כ"א ע"ב) מזינו שקיים אברהם כל התורה כולה כו' אף דמהני' היא סוף קדושין מזינו שטעה אברהם כו' משום דבלשון שטעה משמע מדעתו שלא נמחייב, ולכך קאמר שקיים כלומר שנלטו וקיים עשה, ומה משמע כדברינו בשיטתי' דרב :

אותנו לעבודתו ית"ש להיות גוי קדוש לר' אלהינו :

ובגישוי (דף י"ג) נחלקו ר"מ ורבנן, דר"מ ס"ל דחוב הוא לעבד שיאל מתחת יד רבו לחירות, ורבנן ס"ל דזכות הוא לו, וכתבו התוס' כתובות (דף י"א ע"א) דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דר"מ דוקא בעבד, דס"ל דאע"ג דחוב הוא לו שנתחייב במלות ועבדא דהפקירא ניחא ל', מ"מ עדיף ל' החירות מעבודתו לרבו עד שמתרצה מחמת זה חף להתחייב במלות, כי נוח לו התחייבות המלות מעבודת רבו, אבל אם הי' ביכולתו לפטור א"ע מעבודתו וממלות בודאי הוה ניחא ל' טפי משום דבהפקירא ניחא ל', ולפ"ז לריך הסבר וטעם על מה שאנו שמחים ומתענגים בקבלת התורה ומצרכיה ומשכחים להבזרל אשר נתן לנו תורת אמת וכן על כל צרכות המלות, אף כי חוב הוא לאדם בזה ונות לו שלא כבדא, והנראה משום דבאמת כעת אשר הופיע עלינו רוח חלקי, ויש לנו נפש הישראלי המרגשת ומשתוקקת לקיום רגונו ית"ש, ויודעת כי עיקר חיי האדם היא התורה, והיא המטרה אשר תנהל את האדם אל האושר האמיתי לנהל חיי עד להתענג על ד' וליהנות מזיו שכינתו, ולכך אין לך שמחה ועונג גדול מזה אשר הנחלנו תורת אמת וחיי עולם, אמנם כל זמן שלא הושפע בו רוח טהרה ונשמת שדי לא ידע ולא ירגיש נעימות התורה ומלותיה בודאי חוב הוא לו קבלת התורה וחייוב המלות, באשר עדנה לא התגוללה בקרבנו נפש הישראלי המשתוקקת לקיום רגון הבזרל ית"ש, והנה סיפור יציאת מצרים בליל פסח הוא מ"ע (*).

לסיבת תכלית קבלת התורה, כי בלא זה היה קשה מאוד להכניסם לעבודת ד' להיות מגודרים במלות ובאיסורים רבים, וכן כתב בעה"ט [שער ל"ד] שאם היו יושבים בהשקט ובצטחה היה רחוק וכמעט נמנע לקרבם לעבודת ד', וע"כ הבזרל ית"ע כאשר רצה להנחיל לאומה הישראלית את הקוב והאושר האמיתי התורה ומלות' הולך להביאם תחילה בכור הבזרל במלרים תחת עול מלך קשה ואומה קשה מבני חס ויהיו נוגשים ונענים תחת ידיהם מנער ועד זקן שלשה דורות זה אחר זה למען יתרגלו ויהיה נחנק בנפשם טבע ההכנעה לבטל רגונם מפני רגון אחרים, וכמאמר הכתוב וידעתם את עבודתי ועבודת ממלכות אחרות [ד"ס ב' י"ב] ויבליקוט איחא טוב לי כי עוניתי למען אלמד חוקיך טוב היה לישראל שהתענו במלרים רד"ו שנה וקבלו את התורה, טוב היה למשה שהתענה בזה סיני מ' יום ומ' לילה וקיבל את התורה כו', וכן אמרו חז"ל (ברכות דף ה) ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולם פ"י יסורים תורה וא"י ועוה"ב, וזה שאה"כ בהול"ך את העם ממלרים תעבדון את האלהים כו' ר"ל אחר לאדם מתחת עול ושעבוד קשה כזה בזה יעבדו את האלהים כי כבר נשרש ההשתעבדות וההכנעה בלבבם. ואחר שנחנק בנפשם טבע ההכנעה והשתעבדות הולך להשריש בקרבם האמונות טובות מידיעת ד' והשגחתו הפרטית ע"י האותות והמופתים וכמאמר הכתוב [פ' בא] ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במלרים ואת כו' וידעתם כי אני ד', וזהו עיקר הרגשת הטובה אשר ירגיש נפש הישראלי מיציאת מצרים, באשר ע"י זה קירב הקב"ה

תפוחי זהב

(*) יש לעיין למה אין מצרכים על מלות סיפור יצ"מ דהיא מ"ע כמו כל צרכות המלות, ויש שחירלו דצרכות המלות אינו רק על מלות מעשיות ולא על מלות של הגדה ואמירה בעלמא כמו שאין מצרכים על מלות צרכת המזון שהוא דאורייתא, ויש שכתבו שם הטעם משום דאין מצרכים צרכה על צרכה, ואפ"ל דצרכת אשר גאלנו כו' הויה צרכה הודאה וגם צרכת מלות סיפור יצ"מ, ואפשר עוד דהך ר"ך המקום ברוך

י"מ, ולזה אמר ואפי' כולנו חכמים כו' מזה לספר כו' משום דזהו מזה בפ"ע, ומביא רא"י לזה ממעשה דר"א ור"י ור"ח ב"ע כו' והיו מספרים בי"מ כל אותו הלילה, אף דר"א וראב"ע סברי [ברכות דף ט'] דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות. וגם באכילת מזה אמרי' בפסחים [דף ק"ב] דלראב"ע אינו יולא באכלו אחר חצות, וא"כ למה סיפרו בי"מ כל הלילה, אלא ודאי דלא שייך זה לאכילת פסח ומזה רק דהיה מזה בפני עצמה, ועיקר מלות סיפור י"מ הוא על הרגשת הטובה שהיה לנו אז בעת נאחנו מזוהרים, וכמאמר הכתוב

זכור

יאתם ממזרים ולבעל החינוך מקרא דזהגדה לבקך כו', והוא נוסף על מלות הזכרה י"מ דכל לילה, וזהגדה ש"פ איתא ואפי' כולנו חכמים כולנו כבדים כולנו זקנים כולנו יודעים את התורה מזה עלינו לספר בי"מ כו' מעשה בר"א ור"י כו' והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה כו', והביאור בזה מה דאמר ואפי' כולנו חכמים כו' משום דס"ד דמלות סיפור י"מ הוא כדי להבין ולדע טעם ושגין מלות אכילת פסח מזה ומרור וכמ"ש ר' גמליאל כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא ילא יד"ח וזהו דוקא למי שאינו יודע ענין

תפוחי זהב

ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא הוא קיטורי ברכות קודם התחלת דרשות הכתובים של י"מ, והוא על שני הפעולות טובות שהיה לנו מי"מ, שהוציאו מעבדות לחירות, ונתן לנו את תורתו, ותחילת הדרשא הוא כנגד ד' בנים דיברה תורה כו', ודלא כהמפרשים שכתבו דהנך ד' ברוך הוא כנגד ד' בנים דלא מלינו שום קרא שיכתוב כן רק הוא עלמנו ואמר כן, ואיך יאמר ע"ז כנגד ד' בנים דיברה תורה, ובירושלמי פ' ערבי פסחים איתא תני ר' חייא כנגד ד' בנים ד"ת וקאי על הארבע כתובים דלקמ', ונוכל לומר עוד דהוא קיטורי ברכות דברכת התורה קודם התחלת דרשות הכתובים:

י"מ אמר ר"א בן עזריה הרי אני כבן ע' שנה ולא זכיתי שהאמר י"מ בלילות עד שדרשה בן זומא כו' כל ימי חייך הלילות, וחכ"א ימי כו' כל ימי חייך להביא לימות המשיח, י"ש לעיין ראב"ע דס"ל דמוכירין י"מ בלילות מנ"ל הא, ואי מדרשא דכל, א"כ מדוע הוא לא נלח אותם עד שבה ב"ז ודרש, ואפשר שהיה לו בקבלה מרבנותיו דין זה דמוכירין י"מ בלילה, אבל מדרשא דכל לא ידע עד שדרשה ב"ז, ואפ"ל עוד דלכך לא היה יכול לנח אותם בזה, משום דהוה אמינא דראב"ע לשיטתו אזיל דס"ל דאכילת פסח עד חצות מן התורה משום דעיקר גאולה מאורתא הוה ולכך ס"ל דמוכירין י"מ בלילות, אבל לר"ע דס"ל דאכילת פסח כל הלילה משום דעיקר גאולה בנפרא הוה אין מוכירין י"מ בלילה משום דלאו גאולה מעלייתא הוה בלילה [ובדרוש ח' הארכתי בזה ע"ש] אבל בן זומא אפשר דס"ל כר"ע ואפ"ה דרש דמוכירין י"מ ולכך קבלו דבריו:

זהרמב"ם פסק בפ"א מה' ק"ש דמוכירין י"מ בין ציוס בין בלילה שנאמר למען תזכור את יום זאת כו' ולא הזכיר כלל הך דרשא דכל, ועוד יל"ע דהא קימ"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ולמה פסק כיחידא בן זומא, ואי משום דסתם למעלה דמוכירין י"מ בלילה, אף גם ע"ז טעמא בעי דהא הוה יחיד ורבים. והרמב"ם בפ' המשנה לא הזכיר כלל כמאן הלכה, כדרכו בכ"מ לומר הלכה כפלוגי או כפלוגי ומזה משמע דס"ל דאין כאן מחלוקת כלל בהך דינא דמוכירין י"מ בלילות, וטעמא בעי דמנ"ל לחכמים הך דינא כיון דכל אתי לרבנות לימות המשיח, והנ"ל בזה דלכאורה קשה דל"ל קרא כלל לרבנות לילה והא עיקר קרא קאי אלילה, דהא אקרא דשבעת ימים תאכל עליו מצות קאי הך דלמען תזכור, ומנות אכילת מזה אינו אלא בלילה

זכור את היום אשר ינחתם ממנרים, היינו רגשת הפעולה טובה אשר נעשה אז ביום ילמ' :
ולפי' יבואר על נכון מחלוקת רב ושמואל בהא דמתחיל בגנות, היינו דרב לשיטתו דס"ל דגם קודם מתן תורה היה להם דין ישראל והופיע עליהם רוח קדושה כמאמרם ז"ל (גדרים דף ל"א ע"א) כיון דחיקריש אברהם איתקרי על שמי', ולכן עיקר הרגש הטובה שהיה להם אז בנחתם מענרים היה הרגש רוחני אש, קרבנו המקום עי"ז לעבודתו ית"ע, ולכך קאמר דמתחיל בגנות מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו כו' דזהו עיקר מה שירגיש נפש הישראלי, אבל שמואל ס"ל כר"י דד"ה מעות קוונה בישראל ובעבד' משיכה, וכשנזהר להם שיקחו ע"י משיכה מסתמא היה להם דין צ"נ ולא היה להם אז הרגש רוחני כלל מקורבת השם לעבודתו רק עיקר הטובה היה

תפוחי זהב

בלילה, וע' פסחים (דף כ"ח ע"ב) דבך קרא קאי לקובעו חובב בזה"ז עש"ה בסוגיא וי"ל דס"ל לתנא דע"כ מילתא באגפי נפש' הוא דהא ימי כתיב ואיך נוכל לומר תאכל מזה בלילה למען תזכור ילמ' ביום, וע"כ לא קאי אדלעיל מינה. אך אליבא דר' יהודה דס"ל דגם לפני זמנו, דהיינו בע"פ מחנות עד הלילה ג"כ אכילה חמץ בלאו, ולפי שיטת הרמב"ם בפ"א מה' חו"מ ה"ח דהיינו לאו דלא תאכל עליו חמץ אי"כ י"ל דבך למען תזכור כו' קאי אדלעיל, דהיינו לא תאכל עליו חמץ ביום, ו' ימים תאכל עליו מזה, בלילה, לקובעו חובה, הוא למען תזכור כו' כל ימי חיך, אי"כ ממילא שמעת מינה דזכירת ילמ' הוא בין בי"ב ובין בלילה, ול"ז לשום ריבוי ע"ז, והרשב"א כתב על מחני' דברכות שקישר הכתוב ל"ה עליו חמץ ו' ימים תאכל עליו מזה כו', ולמען זאת בדי שלא יעברו דברים אלו מזכרון תזכור בכל יום לאחר מארץ מצרים, וי"ל ג"כ כ"ל, משא"כ לר"ם דס"ל דלפני זמנו בלא כלום, והאי לא תאכל עליו חמץ דריש בשעת שיטתו בקום אכול מזה, דהיינו בלילה ישנו בב"ל תאכל חמץ. ולדידי' נריך ריבוי על זכירת ילמ' בלילה, ולפי' י"ל דבן זומא קאי בשיטה ר"ש ולכך נריך ריבוי דכל, אבל הרמב"ם לשיטתו' אייל דפסק כר"י בלפני זמנו, ולכך לא מלריך ריבוי ע"ז, וא"כ י"ל דגם הנך רבנן דדרשי האי כל על ימות המשיח הוא משום דס"ל כר"י ול"ז לשום ריבוי על זכירת ילמ' בלילה וזה נכון :

וע"פ דרך הדרוש נוכל לבאר הא דאראב"ע הרי אני כבן שבעים כו', משום דבשבת (דף כ"ג ע"ב) איכא פלוגתא בהך עובדא דנעשי לו דריס כדדי אשה, דחד אמר כמה גדול אדם זה, וחד אמר כמה גרוע אדם זה שנעשה עליו סדרי בראשית, הרי דפליגי אס שינוי הטבע הוא שבה או גריעותא, ולפי' אפ"ל דלכך קאמר וכל המרבה לספר צינ"מ ה"ז משובח, משום דעיקר יחוסן של ישראל הוא מהאצות הקדושים, אשר בראתן לעולם הוא ע"פ שינוי סדרי בראשית כידוע, דאברהם עקר היה, וכן שרה ובארי אמהות עקרות היו, ולכך כשמרבה לספר צינ"מ, ומגדיל עניני שינוי סדרי הטבע, בזה הוא מבהר את עלמו ויחוסו, ועפ"י י"ל דבזה פליגי בן זומא וחכמים אי מזכירין ילמ' לימות המשיח, משום דשמואל ס"ל דאין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכות לבר, אי"כ יהיה הגאולה צ"ב ע"פ דרך הטבע וכן כתב הרמב"ם ז"ל שיגאלנו ד' שלא ע"פ גיסיס גלויס, וכן מצאנו בכמה מדרשים, ואף לדעת איזה מאמרים שהגאולה תהיה ע"פ נסי מלרים כמאמר הכתוב כימי לאחר מארץ מצרים אראנו נפלאות, מ"מ מאחר דכל הנסים שהיה צ"ב ילמחו מנסי מלרים הוא קרוב לטבע, וכמ"ש הר"ן בדרשותיו שהוא כמים שהוחמו ע"א שקל לחממם פעם שני, ונשא הכתוב ושאבתם מים בשבן ממעיני הישועה, וס"ל לחכמים דשינוי סדרי הטבע

מה שיאלו מעבדות לחירות, ולכך ס"ל דבעכו"ם מעות קונות ולא משיכה. ע"כ לריכס גם קנין מעות. ולכן גם באמירת ההגדה נהגין ללאת ידי ב' השיטות, ועושים עיקר משיטת הפוסקים דבעכו"ם משיכה קונה, וס"ל עבדים היינו כשמואל וכמש"ל, ומ"מ נהגו ג"כ ללאת ידי שיטת רש"י דפסק כר"ל וס"ל ג"כ מתחילה עובדי ע"ז היו כו' כרב, וזה נכון:

דרוש ח.

פתיחה לדרוש ב' רשבת הגדול

האחרונים הקשו דמדוע הוקבע יום השבת לזכרון הגם שנעשה במצרים בלקיחת האלן לפסחם ולא מזקו מהמצרים, ולא הוקבע על יום המודש בעשירי בניסן, ככל עניני זכרון נסים מחנוכה ופורים וכל עניני מגילת תענית, וע' בט"ז ס' ת"ל, ועוד יל"ע מאחר שאין כאן שום ענין לזכרון הגם כבכל ימי זכרון איזו נסים שנעשו בהם שהוקבע איזה דבר לזכרון. וכאן לא הוקבע שום דבר רק קריאת שם שבת הגדול לבד, ואיזה רמז יש בקריאת שם הלזה לזכרון הגם שנעשה בו:

ונבקדים לבאר מאמרים ז"ל (צ"ר פ' כ"ב) הלו אומר דרשוני דמה ענין מזמור שיר ליום השבת לגדול כח התשובה שנודע לו כעת, גם יל"ע מדוע התחיל לטפח על פניו על שלא היה יודע כח התשובה והיינו שנלטער על שלא עשה תשובה על חטאו מאכילת עץ הדעת, והלא בידו הוא לשוב כעת כי לא ננעלו לו דרכי התשובה: והג"ל

תפוחי זהב

הטבע משוכה יותר גם בימות המשיח יזכירו נסי מצרים וכן זומא ס"ל דגרוע מה שנשתנו סדרי בראשית, ולכך ס"ל דלימות המשיח לא יזכירו יל"מ, משום דגאולת ימות המשיח שיהי' ע"פ דרך הטבע הוא עדיף הרבה מיל"מ שהי' שלא כדרך הטבע, והנה אלל ראב"ע נעשה גם שלא בטבע פעם א' שנתהוה כבן ע' שנה בכדי שאח"כ יתנהג אללו בדרך הטבע שיכבדוהו וישאו פניו להדר פני זקן, והיה ביכולתו ית"ש לקיים בו מאמר הכתוב וראו כל כו' ויראו ממך ואף שלא יהי' נראה כזקן, רק דזהו שבו שיהיה נראה כזקן ויתנהג אללו כטבע העולם, ונש"א הרי אני כבן שבעים שנה בכדי שלא ישונה אללי דרך וטבע העולם, ולכך לא זכיתי לנצח ארוחם מריבויו דכל, משום שיאמרו לכבוד עצמו הוא דורש דכל אחי לרבות לילות ולימות המשיח לא יזכר יל"מ משום דדבר הנעשה ע"פ דרך הטבע עדיף יותר משינוי סדרי הטבע:

במעטל וברית לבית האסורים, והוסיב שם אסירי המלך אשר סופס להענש בכל מיני עונשים, היתכן שיסורו ויזמרו האסורים על גודל טובו וחסדו בזנין הלו, כי יותר טוב היה להם שלא היה נכנה כלל:

והרשיא ביאר מאמר חז"ל נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, היינו שמנו חז"ל מנין המלות עשין המביאין את האדם לאשרו האמיתי לחיי העוה"ב, ומנין הל"ת המוליכין את האדם לדראון לבאר שחת וראו כי מנין הל"ת המה הרבה יותר ממנין המלות עשה וא"כ האדם הוא עלול וקרוב יותר להפסד מלשכר, ולכך גמרו דנוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא ע"ש, ולזה עלה על דעתו של אדם הראשון כאשר ראה כלליות הבריאה בכל ששת ימי בראשית אשר עיקר תכליתם הוא בשביל האדם כמאמרם ז"ל בראשית ברא, בשביל ישראל שנקראו ראשית, וחז"ל אמרו לעבדה ולשמרה, לעבדה זו מ"ע

וה' ל בזה דהנה הצנת פשטות הכתובים מענין שבת בראשית הוא ההתענגות והתענוות על גמר מלאכת הבריאה בכללה, וכמבואר במדרש משל למלך שבנה פלטיין ושכללו בכל מיני יופי והדר והוסיב בו אורחים כו', וע"כ ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מלאכת הבריאה, ולזה לזה הקב"ה את עם ב"י על יום הקדוש הזה להתענג על ד' לזכרו ולשמרו, לזכרון שבת בראשית, כי ששת ימים עשה ד' את כו' וביום השביעי שבת וינפש, והוא אות על אמונת חידוש העולם, והנה אם יודמן במלך ב"ו שיבנה ארמון יפה ומהדר בכל מיני יופי אשר לא יחסר כל בו, ויוסיב בו אוהבו כנפשו שיהיה שם הוא וב"ב לדורי דורות, מהראוי שיפאר וירומם את המלך בשירים ותשבחות ובכל עניני הילול וחמרה לפארו ולשבחו על גודל חסדו וטובו ועומק תבונתו, אולם כאשר יבנה המלך בית חומה גדולה וגבוה בתחתיים שניים ושלישים, סגור ומסוגר

תפוחי זהב

[ב"ר פ' כ"א] על פסוק ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים, מכאן שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה, אין ועתה אלא לשון תשובה שנאמר ועתה ישראל מה ד' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה כו', הרי דמיד אחר אכילת עץ הדעת פתח לו הקב"ה בעלמו פתח של תשובה, וא"ך אמר ולא הייתי יודע, אמנם גם עיקר המאמר בעלמו אין ועתה אלא לשון תשובה הוא קשי ההבנה, והנראה לבאר בזה, דזה ידוע דענין התשובה שתתקבל הוא מרחמיו הגדולים ומחסדי הבורא יתעלה, כי לפי דעת החכמה והנבואה חטאים תרדף רעה, ונפש החוטאת היא תמות, אך הקב"ה באשר טוב וישר הוא ע"כ יורה חטאים בדרך ועשה לענין התשובה למנות עשה הכוללת ב' אופני תשובה, מאהבה ומיראה, ובס' העקרים העלה בחקירתו הנפלאה אשר עונשי החטא אינו נערך ח"ו לפי ערך מי שחטאו לפניו דהיינו הבורא ית"ש שהוא בלי גבול ובלי תכלית, רק לפי ערך החטא שהוא בן תמותה, וביאר בזה מאמר הכתוב ולך ד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, ר"ל לפי ערך עושה העבירה, ולא לפי ערך מי שפגעו לפניו, אולם שכר מלוא רב הוא מאוד לפי ערך המלוא הבורא ית"ע, ונוכל לומר דהא דתשובה מתקבלת מאת ית"ש הוא מטעם שהחטא אינו נערך רק לפי ערך האדם שהוא קצר ימים, וע"כ אין העונש גדול כ"כ רק בגבול ובתכלית, וע"כ תוכל התשובה להתקבל ויבטל העונש הנמשך מהחטא, אבל אם היה עונש החטא בלי גבול ובתכלית, דהיינו אם היה האדם נלחי חי לעולם לא היה באפשרי לתשובה להתקבל ולזה אמרו חז"ל טוב מאוד זה המות, משום דע"י המות תוכל התשובה להתקבל, וזהו שאמרו חז"ל במדרש מכאן שפתח לו פתח של תשובה, היינו ממה שנגזר המיתה על האדם:

ולמעמיק

העסק, ואף אם יפסיד לא לו יהי' ההפסד כי יבא אל אביו העשיר לבקש רחמים וישיב לו כל הפסדו בשלמות, וע"כ אלול הוא עסק טוב, שאם ישחקר ישחקר לעצמו, ואם יפסיד לא יחסר לו רק בקשה מאביו העשיר, וע"כ כאשר אמר לו קין לאביו שעשה תשובה ונתפטר, היינו שנמחל לו מחלה, כי חטאו מה שהרג להבל היה כפול אחת שהיא שמים, בין אדם למקום ובין אדם לחבירו ונמחל לו בשלמות חלק גבוה מה שבינו למקום, ולזה הזעזע אדם הראשון הרבה והתחיל לטפח על פניו על אשר לא עשה תשובה על חטאו באכילת עץ הדעת, וכאשר התבונן מענין התשובה נודע לו ע"י זה כי הוא קרוב לשכר יותר מלהפסד, כי ע"י קיום מצות הבורא ית"ע יוכל להשיג ולהגיע לאשר נלחי לחיי עד להתענג על ד' וליהנות מזיו שכינתו, ואם יפסיד ח"ו ע"י חטא ופסע, יבא בהשחפכות הנפש אל אביו שבשמים, אז הרחמים, וישוב אליו וירחמנו, וימחול ויסלח על כל חטא עון ופסע, ולכן עמד ואמר מזמור שיר ליום השבת כו', היינו שיר ושבת להבורא ית"ע ולהודות לשמו על גודל חסדו וטובו

תפוחי זהב

וְלַהַעֲמִיק עוד בזה אפ"ל דלכאורה קשה דהלא ידוע כי בכל עניני הרשות לא ניתנה הבחירה ביד האדם אף להרים ידו ורגלו מבלי ידיעתו ורצונו יתעלה ולאחר דמחצתי תמן רגליו מובילין ית', זולת דברים הנוגעים לעניני מצוה או עבירה ניתנה הבחירה לאדם לעשות כטוב בעיניו, ואיך אמר הוא ית"ע פן ישלח ידו ואכל מעץ החיים, שהוא דבר הרשות, הלא אם אין רצונו שיאכל יכול למנוע אותו בכמה אופנים, כי כל מה שנושם בדבר הרשות הקב"ה הוא העושה, עוד יל"ע במאמר הכתוב ועתה פן ישלח ידו כו' דמשמע דרק עתה נתחדש החשש פן יקח מעץ החיים, והלא גם מקודם היה לו לחוש פן יאכל תחילה מעץ החיים וחי לעולם ואח"כ יאכל מעץ הדעת, אולם הקוסיות מתורגמות זו בזו דתחילה בראית לא היה שום חשש ללקיחתו מעץ החיים מאחר שהיה דבר הרשות ומבלעדי הבורא ית"ע לא ירים איש את ודו ואת רגלו, כי מי זה אמר ומהי ד' לא לזה, רק עתה לאחר שחטא באכילת עץ הדעת אשר הולך למנות התשובה, ואם יפעל איזה ענין אשר יבטל מזה ענין מצות התשובה אין לך עבירה יותר גדולה מזו, כי היא מצוה כוללת כל התורה כולה, והרי ביארנו למעלה שאם היה אוכל מעץ החיים וחי לעולם יבטל ענין התשובה, ושם אינו בבחינת דבר הרשות רק דבר מצוה, ובזה הבחירה חפזית אלל האדם, וזה שאמר אין ועתה אלל לשון תשובה ר"ל מה שחשש רק עתה פן ישלח ידו כו' ולא מקודם, הוא משום מצות התשובה שיתבטל ע"י אכילתו מעה"ח, והבן כי זה נכון:

(ג) לריך טעם למה שאנו נוהגין למיעבד כתרומתו כמ"ש הראש"ש. (ד) יש להבין דמפשות הכוונת משמע דרב נחמן הסתפק הא"ך למיעבד חי כרב או כשמואל, ואיפשיט לי' מתשובת דרו עבדי' ולכך פתח ואמר עבדים היינו כשמואל, והא"ך איששט לי' לר"ג. (ה) לריך הבנה וטעם, דהנה הקב"ה זנוו כליל פסח על שלשה מלות עשה, אכילת פסח, אכילת מנה, סיפור יציאת מצרים, וכל הנך ג' מלות הנה לזכרון גאולת מצרים, ומדוע אכילת פסח אינו נוהג אלא בזמן המקדש בל"י, והקד ב' מלות נוהגות גם בזה"ז, והיה לנו להטוות מאתו ית"ע גם בזה"ז איזה ענין אכילת גדי או טלה לזכרון פסח מצרים: **הש"א** בס"י יב חקר בעטמא דאין הנשים מלוות על הזכרת יציאת מצרים כדמוכח בדוכתי טובא אף שהוא מה"ס, ולכאורה הוה מלות עשה שאין הזמ"ג דקימ"ל דמזכירין יל"מ כלילות, ומסיק דהוה מ"ע שהזמן גרמא, כיון דשל יממא חלק ועבר זמנה כלילה, ואם לא הזכיר ביום טוב א"ל להזכיר הזכרה זו של יום כלילה, ומה שמחויב להזכיר יל"מ כלילה הזכרה אחריתא היא משום לילה, וכן דלילה ביום עש"ה. ויש להבין דמ"ל דזה מיקרי זמן גרמא שיהיו הנשים פטורות והלא כל מ"ע שהזמ"ג המוזכר בכ"מ בש"ס היינו שהמלה אינו נוהג רק בזמנים מיוחדים לבד, כמו סוכה, לולב, שופר וכדומה, משא"כ מלות הזכרת יל"מ, דמ"מ אין כאן זמן מיוחד לזה וגוהג ביום וכלילה, ומכ"ל דמיקרי זמ"ג בזה"ג למיפטר נשים, ועיין קדושין (דף ל"ד ל"ה) מקור לימוד פטור נשים בזמ"ע שהזמן גרמא מתפילין דלילה לאו זמן תפילין או ממק"א ולא נוכל ללמוד על זמן גרמא בזה"ג:

עוד אחת יש לנו לבאר, הא דאיתא (ברכות י"ב ע"א) כל שלא אמר אמת ויציב שחרית אמת ואמונה ערבית לא יא' ידי חובתו שנאמר להגיד בבוקר חסדך ואמונתך כלילות. ויש להבין מדוע נשתנו נוסחת הגי שתי ברכות דשחרית ודערבית

וטובו בצריאת העולם ומלוואה, ולפאר ולרומם גדול מעשיו ועומק מזמנותיו אשר הפליא לעשות במדת טובו וחסדו בצריאת העולם בכלל ובצריאת האדם בפרט, ואיש צער ובסיל לא ידע ולא יבין את זאת:

היוצא מדברינו כי יום השבת הוא אות על ענין חידוש הבריאה, והנמשך ממנה אמונת מלאותו יתעלה, כי דבר המחודש מההכרח שיהיה מי שמחדש, והרמזים כתב אשר מההשתנות סדרי הטבע נוכל להבחין ולידע כי העולם מחודש, כי אם לא היה מחודש לא היה ביכולת להשתנות ע"י שום דבר, ובה אמרתי לחבר סוף התורה לתחילתה. לכל האותות והמופתים אשר בו' ולכל היר החזקה בו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל, מכל זה הוכחה וראיה ברורה אשר בראשית ברא אלהים בו', וזה ידוע כי ההשתנות סדרי בחיר הבריאה, זה האדם, מחפשות בחירתו הוא ענין ונס גדול הרבה יותר מהשתנות שארי סדרי הבריאה [וע' דרוש ה' אות י"ט] ולזה הנס שנעשה ביום השבת בלקיחה אלהית של מצרים לפסחם ולא קמו המצרים עליהן להורגן, הוא נס יותר גדול מכל הנסים שנעשו במצרים בהשתנות סדרי בראשית, כי בזה נשתנה טבע המצרים מרגונם ובחירתם החפשית, וזוה נסתבר ונתחזק אמונת החידוש והמחדש, וזהו שקורין שבת הגדול, ר"ל שענין השבת שהוא אות על אמונת החידוש נתגדל ונתחזק בלוחו יום מהנס שנעשה בו:

מתחיל בגנות בו' רב אמר מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, ושמואל אמר עבדים היינו, א"ל ר"ג לדרו עבדי' עבדא דמפיק ליה מרי' לחירותא ויהיב לי' כספא ודהבא מאי בעי למיעבד, א"ל בעי לאודויי ולשבוני, א"ל פטרתן מלומר מה נשתנה פתח ואמר עבדים היינו (פסחים דף קט"ו ע"א) הקושיות מצוארות למעלה בדרוש הראשון. (א) במאי פליגי רב ושמואל. (ב) מדוע נהגין למיפתח בעבדים היינו בשמואל והא קימ"ל הלכה כרב באיסורי.

ודעברית מאחר ששניהם נסדרו על ענין אחד, ברכה על הגאולה, ורש"י פי' דבאמת ויציב כולו היא על חסד שטשה הקב"ה עם אבותינו שהוויאם ממזרים, ואמת ואמונה מדבר אף על העמידות כו' ע"ש, ויש להבין הסעם מדוע תיקנו נוסח הברכות באופן זה, גם כי בנוסח ברכת אמת ויציב נזכר ג"כ על העמיד לור ישראל קומה בעזרת ישראל כו' :

ונקדים קושי' הראשונים מדוע נענשו פרעה ועם מזרים על שעבוד ישראל, כי מאחר שזה הענין נגזר מאתו ית"ע, מה שאמר לאבינו אברהם בברית בין הבתרים כי גר יהיה זרעך כו' ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה, וע' ברמב"ם פ"ו מה' תשובה מה שהשיב ע"ז משום דדיבורו של הקב"ה לא נגזר מי יהיו העובדים והמענים אותם ע"ש, והראב"ד הקשה עליו ע"ש ובאמת אי נימא דיש ברירה בדבר המסופק מקודם ונתברר אח"כ, אי"כ גם בזה הוברר הדבר מעיקרא שעל מזרים נאמר ועבדום ועינו אותם, והראב"ד ז"ל כתב דלכך היו ראויים לעונש מלך שני דברים, שהקב"ה משלם לעושי הרעה מלך רשעם, ואלו שמעו למשה מיד והיו שולמים אותם לא היו נענשים כלל. גם כי המה עינו אותם יותר ממה שנגזר עליהם ע"ש*) באריכות דבריו, ועדיין אינו מתישב על נכון מאחר שהבורא ית"ש הקשה את רוחו והכביד את לבבו אי"כ לא היה ראוי לעונש, ומתחילה היה לו למשה לברר בבירור גמור שהוא שליח ד' :

וחזין מדרכנו אפשר לומר, דהנה ידוע מאמרים ז"ל דעיקר בריאת העולם הוא בשביל התורה וישראל שנקראו ראשית, ואמרו ז"ל כי זה כל האדם כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה, ר"ל המזכר מקודם בפסוק, את האלהים ירא ואת מצותיו שמור. ועיקר מופתי מזרים ונבי הים היה להשריש אמונת מליאותו ואחדותו ית"ש, והשגחתו על בני אדם, ואמונת שבר ועונש, כמו שהאריכו בזה המפרשים, ואמונות העיקרים הללו היו מוכרחות קודם קבלת התורה להתברר אללם, והנה כאשר נראה לאיש אחד ששחט תרנגולתו או בהמותו בכדי לרחוץ בדמם בנו יחידו לרפואה מחליו, האם נשאל אותו מה לך ליקח נפש הבהמה והעוף בגין כך ומה להם ולרפואת הילד, כן לא נוכל לשאול מה להם ולאנשי מזרים להענש בכדי לרפאות נפשות ישראל וסיתפרסם האמונות האמיתיות להייסיר הלכדות והדעות, מאחר שזהו עיקר כונת הבריאה מאתו ית"ש, ובגין קבלת התורה, וכל העולם לא נברא אלא בשבילם ועפלים להם, ולפי מה שקראו החוקרים הקדמונים את כלליות אנשי תבל בשם האדם הגדול, נוכל לרמות דבר זה למי שלוו עליו הרופאים לחתוך אבר אחד מאבריו החיוניים בכדי לרפאות לבו או אבר אחר מאבריו הפנימיים, ובה יתרפא כל גופו, ולזה היה ג"כ מן ההכרח לפי ידיעתו ית"ש לעשות אליו הנסים והנפלאות בעונשי מזרים ובים בכדי שיתפרסם בעולם אמונת מליאותו ואחדותו, ולהשריש אלל בני ישראל האמונות האמיתיות בכדי שיוכלו לקבל את התורה, וזשאה"כ כי אני הכבדתי

תפוחי זהב

(*) **ועד"ז פי'** תבא כל רעתם לפניך ועולל לנו כאשר עוללת לי על כל פשעי (איכה א) והוא משום דמה שהרעו האומות המחריבים לישראל, קלת מהם נראה לו ית"ע ליסר אותם על כל פשעיהם וחטאתם, אולם המה הוסיפו הרבה בשלף קלף כמאה"כ אני קלפתי מעט והמה עזרו לרעה, וע"ז אמר אשר בפקוד ד' על הגוים להעניש אותם על שהרעו לישראל, לא יעניש אותם על ההוספה לבד רק על כל רעתם, אף על חלק הנראה מאתו ית"ע וכמו דאמרי' (ר"ה י"ז ע"א) דעון ראשון וז' אינו נחשב ונמחל לו, ומי"א אם יש יותר אינו נמחק ומלערך לחשבון עונותיו וזש"א כאשר עוללת לי על כל פשעי, היינו אף על ראשון ושני והבן :

וז לפי ידיעתו ית"ש, ולפי דברינו אלה בשמים התחתן בנו הבורא ית"ש בגאולה מזרים, היינו חירות החומרי מסבלות ועבודות מזרים, יחירות הרוחני מטומאה ארץ מזרים ומיל'יהם שהיו מוטבעים במ"ט שערי טוהרה וזה שאמר הכתוב צ' וארא והולאתי אתכם מתחת סבלות מזרים והלאתי אתכם מעבודתם, זהו חירות החומרי, וגאלתי אתכם בצרוע נטויה ובשפטים גדולים, ועי"ז יושרש אלליכם דעות ואמונות אמתיות עד אשר תהיו מוכנים וראוים לזה היינו ולקחת אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים, זהו חירות הרוחני:

והנה בסוגיא דברכות (דף ד' ע"ב) גבי פלוגתא דרבי יוחנן וריב"ל במיבך גאולה לתפילה של ערבית, קאמר גאולה מאורתא נמי הוי אלא גאולה מעלייתא לא הוה עד זפרא, ויש לעיין דשם (דף ט ע"א) אמרי' הכל מודים כשנגאלו ישראל ממזרים לא נגאלו אלא בערב שגאמר הוליאך ד' אליהך לילה, וכשילאו כו', הרי דהגאולה היה צלילה, ואיך קאמר לעיל דגאולה מעלייתא לא הוה עד זפרא, ולבאר זה נראה לפי מה שביארתי כי שתי גאולות היה לנו, גאולה החומרית מעבודות ועיניו, וגאולה הרוחנית מטומאות מזרים, אפשר לומר דגמרון של השתי גאולות הנ"ל היו בזמנים נפרדים וכמו שיבואר בילקוט פ' בא איתא קומו לאו מתוך עמי, מלמד שהיה פרעה דופק על פתחן של משה ואהרן כו', אמרו לו ומצקס אתה לבלות את המכה ממך אמור הרי אתם צרשותכם הרי אתם עבדיו של הקב"ה, התחיל פרעה לזות לשעבר הייתם עבדי אבל עכשיו הרי אתם בני חורין הרי אתם צרשותכם כו' ע"כ, הרי מצואר דחרות החומרי מעבודות היה צלילה מיד אחר מכה צבורות, אולם גאולה הרוחנית מטומאה מזרים לא נשלם לגמרי עד אשר ילאו מארץ העמאה ארץ מזרים, עד אשר היו ראויים אז לקרבת אלהים ולהשראת השכינה, וזה היה בעלם היום, ונקראו אז לבאות ד' ולא מקודם, וזה

הכדתי את לבו כו' ולמען תספר באוני צנך כו' וידעתם כי אני ד', אולם כ"ז איננו שזה ליישב הקושיא וכי לא היה לו להקב"ה אופנים אחרים בנכים ונפלאות להיטיב לבותם ולהדריכם באמונות ודעות אמתיות:

ורג"א ליישב זה, דהנה בני ישראל הבאים מזרימה היו זרע קודם מחלבתם בני אברהם יצחק ויעקב מוטבעים ומושרשים במדות טובות והגונות, ובאמונות ודעות אמתיות, וכמו שאמרו לאביהם יעקב כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, ופרעה והמזרים השחיתו התעיבו רוחם הטורה דדרכי גילוליהם, ומלכד ששעבדו אותם בחומר ובלבנים ובעבודות קשות היה להם ג"כ שעבוד הנפש עד שנשחתו כ"כ שגאמר עליהם הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, והמפרשים כתבו שהיו משוקעים במ"ט שערי טומאה, ואיתא בילקוט פ' שמות, ולמה הראה לו הקב"ה למשה בנחש אלא מה נחש נושך וממית לבני אדם, כך היה פרעה ועמו נושכים וממתים לבני ישראל כו', ולמה הראה לו בדבר טמא אלא מה מזורע הזה טמא ומטמא כך היה פרעה ועמו טמאים ומטמאים לישראל כו', הרי ששני רעות עשו להם המזרים, (א) שעבודם הקשה בגופם. (ב) מה שטימאו לישראל וקלקלו נפשותיהם וזש"א וירעו אותנו, ולא אמר לנו, דר"ל שטשו אותנו רעים וחטאים, ולכך אף כי אין להעניש אותם כ"כ על אשר עינו אותם כ"כ, כי לא נבאר איכות וכמות העבודה ביעבדו אותם, ושיעור העינוי שיענו אותם, אכן על שעבוד הנפש, ועל אשר השרישו בלבם דעות רעות וכוזבות וקלקלו נפשותיהם עד שגאמר עליהם הללו עובדי ע"ז כו', לזה מגיע להם העונשים הרבים שנעשו, ועיקר תכליתם לתקן את אשר קלקלו אותם, ולהשריש בלבם האמונות והדעות אשר היו מוטבעים ומושרשים אללם קודם בואם למזרים, ולעקור מקרב לבם כל שורש ונטע רע שהשרישו בלבם, ועד אחר נסי מזרים והים לא הגיעו לידי מדה

שהלכו כ"כ בחפזן מרעננה לסוכות שלא
הספיקו בג' להחמין, ותורף ישוב דבר
זה, הוא כי ההנאה ומענוג היותר גדול
אלל האדם הוא ההתקרבות והתגלות אלקות
אליו, וכל זמן שהיו במזרים המלאה
שיקולים וגילולים לא נגלתה אליהם השכינה
עד בואם לסוכות, א"כ ביאתם שמה
בחפזן היה להם לתועלת גדול מאוד עכ"ד
בקצור, ומה דמסיים, וגאלם, היינו משום
דזהו גאולה הרוחנית האמיתית, ועפ"י יש
לבאר מאמר הכתוב בפ' אמור, בסוכות
השבו שבעת ימים כו' למען ידעו דורותיכם
כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהולאי
אותם מארץ מצרים אני ד' אלהיכם, ויחיו
אני ד' אלהיכם אין לו בוס שיבות למה
שקדם, ולפי הנ"ל אפ"ל כי זה ידוע אשר
לשון שובה מצינו בדבר אשר לא נתברר
אללו מקודם, ואח"כ נתברר לו ונתישב
דעתו, וחז"ל נחלקו בזה דחד אמר בסוכות
הושבתי אליו ענני כבוד, וחד אמר בסוכות
מומם, וזה שאמר הכתוב, כי בסוכות,
היינו בחניית סוכות, הושבתי את בני
כו', אני ד' אלהיכם, כלומר דשם נתישב
דעתיכם ונתברר אלליכם בזה שנגליתי
עליכם, כי אני ד' אלהיכם, ולמד ענני
כבוד יש לפרש ג"כ כנ"ל משום דגילוי
השכינה היה בזה בענני כבוד כמבואר וד'
הולך לפנייהם יומם בעמוד ענן כו' :

היוצא מדבריו הנ"ל דגאולה מזרים
מעבדות ושעבוד הגוף היה בלילה
מיד אחר מכת בכורות שאמר פרעה הרי
אתם ברשותכם כו', ולזכרון גאולה הלזו
זונו הבורא ית"ש על מלות אכילת פסח,
באשר כי ע"י עשיית הפסח נגאלו אז
כמבואר ע"ז במדרש, שנקן להם מלות
שיהפסקו בהם כדי שיגאלו (*), אולם מלות
אכילת מנה אין בזה רושם וזכרון לאכילת
מנה

תפוחי זהב

(*) **ובפרט** לפמ"ש כי עיקר מלות קרבן פסח היה משום שהיו שטופים בע"ז במזרים,
בע"ז שלהם שהיו עובדים לשלה, ולא היו כדאים להנאל, ולזה נזה הקב"ה
בשחיטת הפסח והוא מעין ציטול ע"ז, וזה שאמרו ז"ל משכו ידיכם מע"ז ע"ז שחקמו
לכם

וזה שאמר הכתוב, ויהי צענם היום הזה
ינאו כל צבאות ד' מארץ מצרים, ויילקוט
פ' בשלח וחמושים עלו בני ישראל כו',
אין חמושים אלא מזוינים מלמד שהיו
מזוינים בחמשה מיני כלי זין, אפשר לבאר
ע"פ מה שאמרו ז"ל ה"ש חרבו על ירכו
מפחד בלילות מפחד גיהנם שדמה ללילה,
היינו שהיו תמיד מוכנים בשלמות מעשה
הטוב ללחום ולנלח ירם הרע, וממשיל
שלמות מעשה הטוב אל החרב שפעולתו
נראית לכל, וכן ביאר בעה"ק הכתוב
חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך
שזהו רמז על מעשה הטוב מפעולת הכל
ללחום מלחמה ה"ל כמאמרם ז"ל חיזבו
גבור הכובש את ילדו, וזהו שאמר כאן
אין חמושים אלא מזוינים היינו שהיו מושלמים
בחלק מעשה הטוב בכל הענינים ללחום
ולנלח ירם הרע הטבעי בכל התאוות
החומריות אשר הוטבעו מאז ומקדם בגילוי
מזרים ותועבותיהם, וזהו שאמר מלמד
שהיו מזוינים בחמשה מיני זין, היינו בכל
החמשה חושיהם היו מתגברים על ירם
כשינאו ממזרים :

ומהר"י מינן דרוש ח' העיר על מאמר
בעל ההגדה, מנה זו שאנו
אובלים על שום מה כו', שלא הספיק בנקם
לל אבותינו להחמין עד שנגלה עליהם
מנ"ה הקב"ה וגאלם, וח"ל כי אע"פ
שיצאת מצרים הוא דבר יקר הערך מאוד,
מ"מ לא היה ראוי לעשות זכר לנס בדבר
אחד שאינו ענמי, ולא היה צו תועלת
לבאורה, אדרבה נזק ונער גדול כו',
ובגאולה העתידה כתיב כי לא בחפזן תנאו
ובמנוסה לא תלכו, ועוד מה ראוי על ככה
להזכיר המקום בשם הפועל והרושם
שנתחדש שם, דהיינו גילוי שכינה, ולא
הזכירו בשם הענמי לא הספיק בנקם כו'
עד שצאו לסוכות, שזהו חלית כוונתו

זכר גאולה הרוחנית אשר על ידה השגנו קרבת אלהים ומתן תורתנו והבטיח לנו כי לא תשכח מפינו ומפי זרעינו, והוא חיי רוחנו גם בארצות פזורנו, וע"כ זוטו הצורא ית"ש בחיוב מ"ע זו בכל זמן ועידן גם בזה"ז:

ובמדרש חיבה על הפסוק השביעי במדברים הרוני לענה, דרשו רז"ל מה שהשביעי במדברים כללי פסח, הרוני לענה כללי תשעה באב, היינו משום דליל ט' באב חל לעולם באותו לילה שחל ליל פסח, וכבר האריכו המפרשים דמה ענין זה לזה וכי הלילה גורמת לזה, ולבאר זה נקדים להסביר ע"פ דרך הדרוש הטעם מה שאוכלים מרור שני זתים, א' שאוכלים אותו תחילה ומזכרים עליו על אכילת מרור, ב', מה שאוכלים אותו בכריכה עם מנה, והרמב"ם פסק בפ"ב מה' מנה הלכה ו', דמנה ומרור לריך לאוכלן מזה בפני ענינו ומזה בפ"ע, ואח"כ לאוכלן בכריכה, אבל פסח בזמן שצית המקדש קיים א"ל לאוכלו בכריכה ויש ליתן טעם ע"ז [ובמק"א ביארתי זה באופנים שונים ע"פ דרך הלכה והפלפול, וע' להלן דרוש ט'] והביאור לזה נראה, דהמפרשים כתבו הטעם על קדימת זמן גאולה מזרים, שלא היו שם רק רד"ו שנים, והענינו דהיינו קושי השעבוד

מנה בפסח מזרים באשר אין בזה שום ענין כימי ושייכות להגאולה, רק העיקר כמאמר בעל ההגדה על שום שלא הספיק בו', היינו לזכרון גאולה האמיתית הרוחנית אשר היתה ביום בואתם מהארץ הטמאה כמבואר למעלה, ולזה נלעגונו מאתו ית"ע על מזות אכילת מזות, באשר השגנו אז קרבת אלהים וגילוי שכניה, והיינו מוכשרים ומוכנים לקבלת התורה, ומעתה מתקבצ הסוגיות דברכות הסותרות זא"ז כג"ל, משום דשם (בדף ט) דקאי לענין מזות אכילת פסח שעיקרה לזכרון גאולה החומרית מעבדות לחירות, קאמר שפיר הכל מודים כשנגאלו לא נגאלו אלא בערב, משא"כ שם בדף ד' דקאי לענין גאולה הכוללת האמיתית קאמר שפיר דגאולה מאורתא נמי הוה, היינו גאולה החומרית, אלא גאולה מעלייתא, היינו גאולה הרוחנית לא הוה עד לפרא, ומעתה יהיה העקוב למישור בטעמא דמילתא דמזות אכילת פסח אינו רק בזמן המקדש כששראל שרוין על אדמתן ומזות עשה דאכילת מנה הוא גם בזה"ז, אף דשניהם המה לזכר יציאת מזרים, והוא משום דמזות עשה דפסח עיקרה על גאולה החומרית, ובגלותן של ישראל אינה נרגשת כ"כ כמאמרם ז"ל אכתי עבדי אחשורוש אכן, אולם מ"ע דאכילת מנה שהוא נגד

תפוחי זהב

לכם לאן ותשחטו אותם ותהיו כדאים להגאל, ועפ"ז אפשר לבאר מאמר הכתוב זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו, משום דלפי המבואר דענין שחיטת הפסח, הוא ענין תשובה וביטול ע"ז שהיו עובדים להם, ואף דקימ"ל דשראל אינו יכול לבטל ע"ז לא שלו ולא של חבירו, מ"מ בזה גזרה חכמתו יתעלה דיכול לבטל, ולפ"ז הוה לן למימר דעכ"ס שיכול לבטל ע"ז שלו ושל חבירו, עדיף טפי שיאכילוהו לעכו"ם, ולזה אמר הכתוב זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו, פי' דזהו חק בלי שום טעם מה שכן נכר לא יאכל בו, דלפי שכל הפשוט עדיף טפי שיאכל בו בן נכר:

וזהו דס"ל לר"ע ולר' יהושע דאכילת פסחים כל הלילה אף שהגאולה היתה בערב מיד בעת מכת בכורות שמייהרו לשלחם מן הארץ מ"מ לא מיחשב אללם גאולה עד שילאו ממזרים וזהו חפזן דשראל שזהו עיקר גאולה ויצי"מ, והרמב"ם פסק (פ"ח מה' ק"פ) כר"ע דאכילת פסח כל הלילה מדאורייתא, ורבים הקשו על הרמב"ם דהא מלתא סתמי פראב"ע באכילת פסח עד חלות, בצרכות ובפסחים ובזבחים, וע' בתום' פסחים (דף ק"ב ע"ב) וע' בראש' בפ"א דברכות ובסוף פסחים, וע' במ"מ פ"ו מה' חמץ ומנה משום דהלכה כר"ע מחבירו, ולספרים דגרסי בצרכות והני תנאי כהני הנאי ס"ל לה, יהושע

אמרו ז"ל יודיע דרכיו למשה שהודיע דרך הקץ למשה, וכונתם ז"ל נראה שר"ל דבמה שאמר הקב"ה למשה אחי אשר אחי הודיעו דרך והשתלשלות הקץ בגאולה זו ובגאולות אחרות עד גאולה האחרונה שמהי ב"ב, וכאשר אמר לו משה להקב"ה שא"צ להודיעם מזה כי דיו ללרה בשעתה ולמה יזכיר להם עוד גלויות, והשיב הקב"ה שלא יאמר לבני ישראל רק אחי שלחני אליכם, ר"ל שלא יזכיר להם רק מגאולה זו ולא משעבוד גלויות שאח"כ, וזש"א הכתוב יודיע דרכיו למשה, היינו שלמשה הודיע כל הדרך והשתלשלות כל הגלויות עד קץ האחרון אבל לבני ישראל לא הודיע רק עלילותיו, היינו הפעולות והמעשה שיעשה להם כעת בגאולה זו:

ועפ"ז י"ל דלכך אוכלין שני אכילות מרור, אחד לזכרון מרירות שעבוד מזרים, וא' על מרירות גלויות ושעבוד מלכויות של השלמת הזמן, וכבר ביארנו דמ"ע דאכילת מנה הוא לזכרון גאולה הרוחנית העיקרית אשר היא נרגשת לנו בכל זמן ועידן אף בזה"ו בארצות פזורנו כי היא חיות נפשית ורוחנו ולכך נאכל הכזית השני בכריכה עם מנה להורות דאף בעת מרירות שעבוד גלויות נרגש לנו הגאולה הנפשית והרוחנית, אבל הפסח שהוא לזכרון גאולה החומרית שאינה נרגשת רק בא"י בזמן המקדש אינו

השעבוד לא היה רק פ"ו שנה, וגזירת ברית בין הבתרים הייתה ועבדום ועינו אותם ד' מאות שנה, וכתבו דגלויות האחרות שאח"כ בשעבוד מלכויות השלים הזמן שנחסר ממנין השנים, ואם היה נשלם זמן הגזירה במזרים אפשר שלא היו סובלים עוד שעבוד מלכויות [וע' דרוש ו' שביארתי דזהו שיטת רבי יהודה דדרוש חרות על הלוחות, חירות משעבוד מלכויות, ולכאורה קשה, דהלא עדיין לא חטאו כלל ולא התחייבו שעבוד מלכויות, ואיך שייך בזה חירות] אלא ע"כ כנ"ל משום שהיה עליהם שעבוד חוב השלמה זמן ד' מאות שנה, וע"י קבלת התורה קודם עשיית העגל שנעשו גוי קדוש נעשו בני חורין מאותו השעבוד דקימ"ל הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידו שעבוד, ע"ש מה שהארכתי בזה] ומה שגאלס מקודם הוא בכדי שלא ישתקעו בני שערי טומאה ולא יוכלו להגאל לעולם, וזהו שאמר ולא יכלו להתמחמה כמו שהאריכו בזה המפרשים, וזה שאמרו ז"ל אחיה אשר אחיה, אחיה בגלויות אחרות לגאולס, היינו שגאל אותם כעת ואף שלא נשלם עדיין הזמן וינטרכו להשתעבד עוד בגלויות אחרות להשלים הזמן וגאלס עוד מאותן גלויות, וזש"א הכתוב יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו, ובמדרש פ' שמות

תפוחי זהב

יהושע כר"ע, ואפ"ל עוד בזה דבהק פלוגתא דפליגי ב"ש וב"ה בפי' ע"פ עד היכן חומר את ההלל. דב"ש סברי עד בלאת ישראל, וב"ה סברי עד לא לנו, מפרש בירושלמי ח"ל ב"ש וכי ילאו ישראל ממזרים שהוא מזכיר י"מ, ר"ל דהא קודם אכילה שהוא קודם חלות עדיין לא ילאו והאיך יאמר בלאת ישראל ממזרים, ח"ל ב"ה אלו ממתינ עד קרות הגבר עדיין לא הגיעו לחצי גאולה כו', היינו שמשום שביום ילאו ישראל ממזרים, וע"ש בפי"מ ובק"ע, הרי דב"ש ס"ל דעיקר הגאולה היתה בחלות הלילה, וב"ה ס"ל דהגאולה היתה ביום עשיה, וי"ל דר"א שמותי הוא מתלמידי ב"ש, ולכך ס"ל דאכילת פסח עד חלות, ולב"ה דעיקר הגאולה היה ביום ס"ל דאכילת פסח כל הלילה, ולכך פסק הרמב"ם כר"ע וכר"י, דהוה כשיטת ב"ה, ורש"י בחומש בפי' ראה כהן כי בחפזן ילאה, חפזון לא שלך היה אלא של מזרים כו', והיינו כראצ"ע, ועוד שם בערב כבא השמש כו' בערב זבחהו וכבא השמש תאכלהו, מועד לאתך שרפהו, והיינו כר"א פ"ש בצרכות, ובפי' בא בפסוק והנותר ממנו כו' כהן שאסור באכילה אחר פסח השחר, והיינו כר"ע וז"ע:

נאכל בכריכה, אולם כוית מרור הראשון שהוא לזכרון מרירות שעבוד מזרים נאכל בפני עלמו משום דומנו של זה לא כזמנו של זה. דבזמן הגאולה לא היה שעבוד ובזמן השעבוד לא היה גאולה, ומיושב דעת הרמב"ם בטוב טעם, ולפי דברינו אלה יש ליתן טעם הגון לשיטת הפוסקים דכוית מרור בכריכה א"ל טיבול בחרוסת, ולכאורה יש לעיין דבשלמא לטעמא דקפא ניחא משום דכשנכרך במנה ליכא קפא. אבל לטעמא דזכר לטיט ה"ל למימר שגריך טיבול בחרוסת, ולפמ"ש י"ל דדוקא כוית ראשון שהוא לזכרון שעבוד מזרים הוא דגריך טיבול זכר לטיט ולא כוית מרור בכריכה, וזה נכון ע"פ דרך הדרוש:

ומעתה יבואר המדרש איכה הנ"ל, דשביעה הוא בשיעור כביה כמבואר (ברכות דף מ"ט ע"ב) ושיעורא דכוית הוא כחצי בינה, וזהו שאמרו ז"ל השביעי במרורים כלילי פסח, כלומר שגון, לאכול מרור שני זמים שהוא שיעור שביע היינו כוית א' בפ"ע וכוית א' בכריכה ע"ה מנה, ולמה הוא זה, משום דהרנוי לענה כלילי ט' באב, היינו שזה יורה לנו שיהיה עוד חורבן ושעבוד נלוות, ולכך נלמדינו לאכול כוית השני בכריכה להורות ע"ז כנ"ל:

ועתה נשוב להמאמרים הראשונים, דאיתא במדרש פ' בא, במזרים עשה להם נסים וגאלם כלילה על שם שהיה גאולה עוברת, אבל לעת"ל יעשה להם נסים וגאלם ביום על שם שהיה גאולה קיימת, ולפי מה שביארנו מתקבץ על נכון דלכך היתה הגאולה החומרית כלילה משום שהיא

שפיר נשים פטורות: **ובעתה** נבוא למאמר שהתחלנו, דיל"ע מאי לשון מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, דמשמע דאח"כ לא היו עובדי ע"ז, ובאמת תרח היה עובד ע"ז עד סוף ימיו (*), ומהר"י מדובנא ביאר זה באופן נכון, ועוד יש לעיין דפשטות הדברים משמע אליבא דרב דאינו מזכיר כלל מה שילאו מעבדות לחירות, וזה אינו מתקבל על הלב, ובקרא מבואר. אשר הוצאתיך מארץ מצרים מצית עבדים, וע"כ ר"ל לומר בזה לפמ"ש דביניאחא מזרים היה לנו שתי גאולות, גאולה החומרית, וגאולה הרוחנית, ולכך

תפוחי זהב

(*) ורפמ"ש למעלה דמ"ע דהכילה מנה הוא, לזכר גאולה הרוחנית א"כ קרא דוהגדת לבקר כו' דקאי אקרא דלעיל שבטת ימים תאכל מצות כו' הוא על גאולה רוחנית וקרא דזכור הוא על גאולה החומרית, שהזכיר אשר יגאלם ממזרים מצית עבדים, וזה שאמר בעל ההגדה בכל דור ודור חייב אדם לראות כו', ר"ל בין בזמן שבהמ"ק קיים בין בזה"ז שנאמר והגדת כו' בשעה שיש מנה ומרור מונחים לפניך ואף שאין פסח, ואנב לזכור מה שאמרתי בע"פ שחל בשבת. בברכת אשר גאלנו כו' וגאל

היינו, וזהו כמו שביארנו, ובידועו
פסחים [פ"י הלכה ה'] איתא רב אמר
מתחילה לריך להחיל בעבר הנהר גמ'
אבותיכם כו', הרי מזכיר ומפורש בדברינו,
והרמב"ם בפ' המשנה כתב וז"ל מתחיל
בגנות הוא שם ספר איך היינו קודם אברהם
אזינו כופרים ועובדי כוכבים ומזלות כו',
ואח"כ בחר בנו השי"ת, ואת כל התלזה
אשר מלאהנו במצרים ואח"כ גאלנו השי"ת
עמ"ל, וע' ברמב"ם פ"ו מה' חמץ ומצה
ה"ד שביאר ג"כ שריך להזכיר שניהם
גאולה הרוחנית וגאולה החומרית, ומשמע
ג"כ דמדינת קאמר ולאו משום ספיקא
דדינא הוא אי ברב או כשמואל עשה
[רק דיש לעיין קצת דמלשון הרמב"ם
בפ' המשנה ובפסקיו משמע דגאולה
הרוחנית לריכים להזכיר מקודם, ובנוסח
הגדה שלנו ושברמב"ם הוה עבדים היינו
מקודם]:

וסברת פלוגתייהו דרב ושמואל גראה,
דשמואל ס"ל כיון דאלל רוב
בני אדם נשים וע"ה אינו נרגש גאולה
הרוחנית, ורק החומרית נרגשת אללס,
ע"כ לריך להקדים עבדים היינו, ורב ס"ל
דכיון דגאולה הרוחנית היא העיקרית ויותר
נכבדה

ולכך לקיום מלות עשה דסיפור יל"מ בזה"ל
לריך להזכיר את שתי הגאולות, [ובזה
אפשר לומר דלכך הביא הרמב"ם במ"ע
דסיפור יל"מ בלילה, שני כתיבים,
זכור את היום הזה אשר יאלחם ממנרים
מציה עבדים, וקרא דוהגדת לצנך ציום
הוא לאמר כו'. והוא מהמכילתא פ' ב"ה
ותרי קראי למה לי, ולהכ"ל יתא דקאי על
שתי הגאולות הנ"ל דמלות להזכיר בלילה
הלילה] ותרווייהו רב ושמואל מודו בזה,
ועיקר פלוגתייהו. בלילה גאולה לריך להזכיר
מקודם, דרב ס"ל דלריך להקדים מענין
גאולה וחירות הרוחני, משום דזהו עיקר
הגאולה אללס, ושמואל ס"ל דיקדים תחילה
מחירות הרוחני שזה נרגש לכל אדם אף
להמוני עם נשים וע"ה, וזהו שאמר רב,
מתחילה עובדי ע"ז, ר"ל דמקודם לריך
לומר עובדי ע"ז היו אבותינו וכדכשו קרבנו
המקום לעבודתו, ומיהו נס עבדים
היינו כו' יל"ל ח"כ ושמואל אמר עבדים
היינו, ר"ל דמקודם לריכים לומר עבדים
היינו, ואח"כ עובדי ע"ז היו אבותינו כו',
ומלאתי בלבדורס דגרס הק פלוגתא בל"י
ורבא, וגרס הכי אב"י אמר מתחילה עובדי
ע"ז כו', ורבא אמר מתחילה עבדים

תפוחי זהב

ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים, ונרשם שם במו"ש לריך לומר מן הפסחם ומן
הזבחים והיינו משום דאם חל ע"פ בשבת חין חגיגה, וקאי האי מן הזבחים
אחגיגת ט"ו, אלל בכל השנים מקדימין מן הזבחים, דקאי אחגיגת י"ד, ויש לעיין
בזה עובא דמשנה שבמשניות הנוסחא מן הזבחים ומן הפסחים, ובמשנה שבירושלמי
הנוסחא מן הפסחים ומן הזבחים, ודומק גדול לומר דקאי כשחל ע"פ בשבת, ועוד יש
שינוי דמשניות גרסי' אשר יגיע דמס על קיר מוצחק, ובמשנה שבירושלמי גרסי' אשר
הגיע דמס כו', ויש להבין ההשמות שביניהם, וגם לקון אשר הגיע אינו מובן דמשמע
לשעבר, והנראה בזה דבה"כ לעיין נגעי בזה דריש מדה"ל למיכתב כנגע נראה לי
בקיר הבית ובתיב קירות הרי ב', ולמטה הוא חומר קירות הרי ד' מלמד שאין מטמא
אלא בית של ד' כתלים, ור"ה בר"ש דריש ליה לדרשא אחריתא עשה, ולפ"ז יש לעיין
בנוסח הברכה אשר יגיע דמס על קיר מוצחק, דה"ל למימר על קירות, דהא קימ"ל
דזבחים דהיינו שלמים טעון שתי מהנות שהן ד', ובשלמא לפי הנוסחא דגרס מן הזבחים
ומן הפסחים, אפ"ל דקאי אמאי דסליק דהיינו פסחים דאינו טעון רק מתנה אחת כנגד
היסוד, אלל לפי הנוסחא דגרס מן הפסחים ומן הזבחים דקאמר זבחים לבסוף יקשה
כ"ל, וז"ל דלכך גרסי' בירושלמי, אשר הגיעו, דהיינו לשון דיעבד משום דבדיעבד
סגי במתנה אחת דבקרות דקימ"ל כל הזבחים שנתן במתנה אחת כיפר, ולפ"ז בנוסחא
שלנו

עבדי עולם] אולם על העושה טובה גדולה הרבה יותר מגדר היושר כמו הנזכר מתנה גדולה לחזירו שיך לשון שבת והילול, וזה ששאל ר"ג מדבר עבדי, עבדא דמפיק ליה מרי' למירותא ויהיב ליי' כספא ודהבא, היינו שטעם עמו ב' טובות אחת קטנה ואחת גדולה וכמו שביארתי, מאי צעי למיעבד, כלומר על איזה ענין צריך ליתן לו מתת תודה ושבת מקודם, אם על הטובה היותר גדולה ותכבדה אללו, או שצריך להודות לו מקודם על הטובה הנעשית לו ראשונה, וא"ל דצעי לאודויי ולשבוחי, ר"ל תחילה צעי לאודויי על טובת השחרור אף שהיא קטנה אללו מאחר שהיא מוקדמת, ואח"כ צריך לשבוחי על מתנת כסף וזהב. ולכך פתח ואמר עבדים היינו ר"ל תחילה אחר על גאולה החומרית כיון שהיא היתה ראשונה אף שהיא קטנה נגד גאולה הרוחנית, וזה הנלע"ד :

כבר

נכבדה וטובה האומה הישראלית, לכן צריך לה יומה, ור"ג ס"ל כסדרת רב ומ"מ איפשיט ליי' מתשובת דרו עבדי' דלריך להקדים עבדים היינו, דהנה אללו דרו עבדי' דר"ג אין השחרור כ"כ טובה כדאמרין (ב"מ דף ס"ד) עבדא דנהום כריסא לא שוי כו' כגון דרו עבדי' דר"ג, אבל מתנת כסף וזהב בודאי גם אללו היא טובה גדולה מאוד, וזאת ידוע דלשון לשבוחי הוא הילול יותר גדול מלשון להודות דלשון הודיה שיך בדבר הנעשה בגדר הנכון והיושר, ויש ללשון זה שייכות גם בשחרור עבד שהוא ע"פ ישרות בני אדם, מאחר שהוא ילוד אשה כ. וכו', וכמ"ש ר' יוחנן מבטן עושני עשהו, ומדוע ישתעבד זו, ומטעם זה נהבטל בעתים הללו בכל המדינות הנאורות ענין עבדי עולם, [ועל הטוב יזכר שם אדונינו הקיסר האדיר המנוח אלכסנדר ניקולאייאוויטש אשר הו"א לחירות ערך חמשה מיליאן עבדי

תפוחי זהב

שלנו שאנו חומרים אשר יגיע דמם על קיר כו', א"א לומר בשום אופן מן הפסחים ומן הזבחים דא"כ ה"ל על קירות מוזבחך דלכתחילה בודאי צעי בשלמים ב' מתנות, גם בעיקרא דמילתא דהיפוך הנוסחא צמו"ש אינו מוכן כלל דהא זהו תפלה על שנה הבאה, כן יגיענו ד' למועדים כו' וא"כ אין צ"ח אם חל כעת צמו"ש [ומלאתי בש"ת שהעיר בזה הגאון בעל כנ"י] וה"ל למימר דאם בשנה הבאה יחול צמו"ש יש להפך את הנוסחא, אולם מאן יאמר שיחול צמו"ש מאחר דבביאת הגואל ב"ב יהיה קידוש החודש ע"פ הראי', ועוד מנ"ל דמן הזבחים קאי אחגיגת י"ד דאפשר לומר דהתפלה קאי על הגאולה דתשרי, וגאכל מן הזבחים, היינו שלמי שמחה וחגיגה דחג הסוכות ומן הפסחים דחג הפסח [וכבר ביארנו במק"א דלר"י דס"ל צניסן עתידין ליגאל היינו צניסן כימי לאתך מארץ מזרים ותו לא יוכלו לעשות הפסח בי"ד], וע"כ אין לשנות כלל הנוסחא אם חל חו"פ צמולאי שבת, וזה הנלע"ד :

דרוש ט.

פתיחה בדרוש ג' לשבת הגדול

כבר הבאתי בדרוש א' לשון הטור או"ח סי' ת"ל הטעם שקורין אותו שבת הגדול משום דבשעת יל"מ היה י' בחודש בשבת ולקחו אז טלה לפסת, שהיה אלהיהן שהיו עובדים אותו ולא היו יכולים לעשות להם דבר ע"ה, והתום' כתבו שהגם היה באותו שבת שהבכורות הרגו הרבה בהמלרים ע"ש באריכות, ושם הבאתי דמדרשות חלוקות הן בענין הגם, וענין הגם שהוצא בתום' הוא מהמדרש הנחומא, ויש להבין מחלוקתם מה היא: גם יש לדקדק על יתור לשון הטור בסוף דבריו, ועל שם אותו הגם קורין אותו שבת הגדול, וכבר הזכיר דבר זה בריש הסימן, עוד י"ל לדעת הטור דלמה הכניסו עומם בספק סכנה ליקח ע"ה ע"ז של מזרים לפסחם, ומדוע לא לקחו מן העזים ולא יסכנו א"ע, דמלה ה' מזלו של מזרים ואותו דיו עובדים כידוע, וקושי' האחרונים ידוע דמדוע נקבע יום השבת לזכרון זה הגם ולא הוקבע יום עשור לחודש לזכרון הגם, ככל עניני נסים הנזכרים ונעשים:

להנך הנאי דס"ל דבע"ה אינן נדחים יוכל להיות דמראה אף היכא דאסור לקרב א"כ י"ל דהא דאמר' בבילה (דף כ') גבי דבשי עלת ובידושלמי פסחים (פ"ו ה"א) אילו עבר והביא שמה אינו כשר כו' לענין שבת והוצא בתום' (דף נ"ט ע"ב) ע"ש, דזה אחי' כמ"ד בע"ה אינן נדחים, וא"כ י"ל דלמ"ד בע"ה נדחים דאינו מראה אם קרב בשבת, באמת אין להקדים קרבן שאינו ראוי לתמידין ומוספין קידם השבת משום שיהיה נראה ונדחה, מיהו זה דוחק גדול לומר דלמ"ד בע"ה נדחים אין יכולים להקדים קודם השבת שיהי' נדחה בשבת, ע"כ נראה לחדש בזה, דהנה מלינו חילוק לענין דינא דאם עלה על גבי המזבח לא ירד, דכל פסול שנמצא לו הכשר בחייה מקום אם עלה לא ירד, (עיין זבחים דף פ"ד פ"ה) ומה"ט ס"ל לר"ע דבע"ה בדוקין שבעין אם עלה לא ירד הו"ל וכשר בעופות ע"ש (דף פ"ה ע"ב) והאי חילוקא נוכל לומר ג"כ לענין ריזוי דקרבן דכל היכא דאסור ליקרב ולא מלינו לו היתר בשום מקום כמו קך דנתערבו בחמאות המתות או בשה"ג כו' אמר רבא שפיר אי אקריב

והנראה בזה דבזבחים (דף י"ב ע"א) אינא אמר ר' יוחנן פוסל היה בן בתירא בפסח ששחטו בין לשמו בין שחט לשמו כו', והקשה ר' אבהו א"כ פסח כשר לבן בתירא היכי משכחת לה אי דאפרסיה האידנא דחוי מעיקרו הוא, ואי דאפרשי' מאתמול נראה ונדחה הוא, ומתוך דאקדשי' לאחר חלות ע"ה, ולפ"ז יקשה בכל הקדשים שהקדישם קודם השבת ועבר עליהם השבת, דבשבת אינו ראוי להקריב שום קרבן נימא דהוה נראה ונדחה דאינו חוזר ונראה, ומלאתי בס' לל"ח (פסחים דף ל"ז) שהקשה כן, וכחז דליכא למימר דחוי לתמידין ומוספין, דמ"מ הני דלא חזו לתמידין ומוספין מאי איכא למימר, ותירץ דמ"מ כיון דדיעבד כשר לא מקרי נדחה, וחזר והקשה ע"ז מוצחים (דף ע"ג ע"ב) דהני דאמור רבנן לא לקרב אי קרב לא הורלה, וא"כ בשבת דאסור דאזרייתא להקריב בודאי לא הורלה ע"ש מה שפירץ, ול"ג דלפי מאי דמסקינן בזבחים שם דהא דאמר רבא דהיכא דאסור לקרב אי קרב לא הורלה הוא ממעט דיחוי וכמ"ד בע"ה נדחים, אבל

ולכך ס"ל להמדרש תנחומא דבאחא לא לקחו רק גדיים, ולא היה שם שום סכנה ומסירת נפש, רק עיקר הנס היה במה שעשו מלחמה והרגו מהם הרבה, ולפי' י"ל דהמדרשים הג"ל נחלקו בהך דינא אי בע"מ נדחים או לא, והוא מחלוקת תנאים ואמוראים בכ"מ, מיהו לפי ענין הנס המוזכר בתוס', יקשה מדוע קבעו זכרון הנס על יום השבוע ולא על עשור בחודש, אבל לפי דברי המדרש המובא בטור ניחא משום דהשבת גרם להנס, וזהו שמהיים: בלשוננו הזהב, ועל שם אותו הנס קורין אותו שה"ג, היינו לאפוקי הנס שהביא בשם המדרש, דלפ"ד היו צריכין לקרות עשירי לחודש הגדול:

[מדרש פ' אמור] **שְׁרֵשָׁה** אלה נפלאו ממני, זה פסח מזה ומרור, וארבעה לא ידעתי, אלו ארבעה מינין שבלולב כו' פרי עץ הדר מי יאמר שהוא אחרוג כו' כפות תמרים התורה אמרה טול שתי כפות להלל בהם כו' וענף עץ עזות מי יאמר שהוא הדם כו' וערבי נחל כל האילנות גדילין על המים כו' חזר ומוזכרין פעם אחרת ג' מטיבי נער וד' מטיבי לבת כו':

המאמר כולו לריך ביאור רחב ידים, אולם בכאן לא אבוא לבאר רק מה שנפלא ממנו בפסח מזה ומרור, אש הטעם של אלו המלות, או בדינם דבד' מינין שבלולב ביאר מה שלא ידע, ובאלו לא ביאר כלל מה הוא זה: איתא בהגדה ש"פ, ר' יוסי הגלילי אומר מנין אתה אומר שלקו המזרים במזרים עשר מכות ועל הים לקו ל' מכות כו', ר' אליעזר אומר מנין שכל מכה ומכה שהביא הקב"ה על המזרים במזרים היתה של ארבע מכות שנאמר ישלח בהם חרון אפו עברה וזעם וזרה משלחת מלאכי רעים, עברה אחת, וזעם שתיים כו' אמור מעתה במזרים לקו מ' מכות כו', ר' עקיבא אומר מנין שכל מכה ומכה שהביא הקב"ה על המזרים במזרים היתה של חמש מכות שנאמר ישלח בהם

אקריב לא מרזה, משא"כ בעבר ואקריב בשבת דמנינו לו היתר צימי החול ובשבת גופ' בקרבנות לצור, הוה דינא דאי עבר ואקריב מרזה שפיר, מיהו הא אמרי' דפסול שיש לו הכשר בשום מקום אש עלה לא ירד, דוקא בפסול שנעשה לאחר שהקדשו וכדאמרי' שם והוא שקדם הקדשן את מומן, וע"ש (דף פ"ד ע"ב) תוס' ד"ה ומוניא אני כו' אבל בפסול שנעשה קודם הקדשו או בשעת הקדשו דמי כמי שאין לו היתר בשום מקום ואש עלה ירד, וא"כ ונוכל לומר ג"כ לענין ריטוי דקרבן דאם איסור הקרבה ע"ז היה קודם שהוקדש או בשעת הקדשו כגון דאקדיש בשבת ואקריב בשבת באיסור בכה"ג אינו מרזה הקרבן דמי כמי שאין לו הכשר בשום מקום. לפ"ז בפסח מזרים שהיה מקחו בעשור שאירע בשבת, ולפי מה שנתן להם משה רבינו ע"ה כבר את תשבת כמבואר במדרש וזה שאנו אומרים ישמח משה במתנת חלקו, וא"כ אינו ראוי להקרבה בשבת, ואינו מרזה, משום דאיסור הקרבה והקדשו באים כאחד, וה"ל דיחוי מעיקרו לפי מה ששמרו את השבת, ובשלמא בטלה שיהי' ראוי לקרבן תמיד לאחר מ"ה, לא הוה דחוי, דמרע"ה בודאי לא החמיר רק על מה שחאבד התורה אח"כ, אבל גדי יהיה דחוי כג"ל, ומה שזוה הקב"ה מן הכבשים ומן העוים תקחו, היינו משום שעדיין נא לזה אותם על השבת, אבל המה ששמרו את השבת כתקנת מרע"ה לא היו יכולים ליקח גדיים רק טלאים כמש"ל, ומסרו נפשם על קדושת על תקנת משהרע"ה, ונעשה להם נס שלא היו יכולים לעשות להם דבר, וא"כ עיקר הנס היה משום דאיקלע עשור בחודש בשבת והוכרחו ליקח טלאים לפכהם כג"ל, וא"כ השבת גרם שיעשה להם נס זה, וע"כ נקבע זכרון הנס לשבת, מיהו כ"ז אינו רק למ"ד בע"מ נדחים ולא היו יכולים ליקח גדיים משום דהוה דיחוי מעיקרו, אבל למ"ד אין בע"מ נדחים בודאי היו יכולים ליקח גדיים ולא היה שום מסירת נפש ולא היו צריכין לשום נס

מנוה המצבועת ציטוי דפטור, ואו מצעי
 ל' לחלק עשיה בסוגיא, ומדעני או להלק
 ס'ל דויו מחבר, וא"כ האי ולקח מדם
 הפר. ומדם השעיר, היינו שיהיו מעורבין
 כר' יאשי' ואף שדס הפר מרובה משל
 שעיר מ"מ לא בטיל, וז"ל או משום דמין
 במינו לא בטיל, או משום דעולין אין
 מצטלין זה את זה, ומעלה נחזי אכן
 כמאן ס'ל לר"ע, אי כר' יהודה או
 כרבנן, והנה בפסחים [דף מ"ד] מבואר
 דר"ע ס'ל דטעם כעיקר דאורייתא משום
 דיליף מגיעולי מדין שזוה התורה להנעיל
 אף שאין כאן רק טעם בעלמא ואפ"ה
 חסור ע"ה, ואי נימא דס'ל כר"י דמין במינו
 לא בטיל ליכא למילף כלל מגיעולי מדין
 דיל' דהא דלוותה התורה להנעיל הוא משום
 דשמא יכשל במינו דאוסר אפי' במשהו
 כיון דלא בטיל, וע"כ דס'ל לר"ע דמין
 במינו בטל, ולכך הא דחסרה התורה גיעולי
 עכו"ם ע"כ משום דטעם כעיקר, וכיון
 דס'ל דמין במינו בטל, אי"כ ז"ל הא דלא
 בטילי דס השעיר דדס הפר הוא משום
 דעולין אין מצטלין זא"ז, ולכך ס'ל לר"ע
 לשיטתו' דהארבעה כחות פורעניות ששלחם
 הקב"ה ללקות את המלרים שנתערבו
 ונתמזגו יחד אינן צטלין זה בזה משום
 דאנו הולכים אחר דמיונם צפעולתן וכסדרת
 הר"ן הנ"ל וא"כ שמותיבן הראשונים
 עליהם, וגם נוסף עליהם השם החדש
 שנתהוה מהתמזגות ההרכבה כמו שביארנו:
ודנה במנחות (דף כ"ב ע"ב) אמרינן
 רבנן סברי מכאן לעולין שאין
 מצטלין זה את זה כו', ופריך ודילמא
 עד דאיכא מין במינו ועולין קשיא, ור"י
 סבר מכאן למין במינו שאינו בטל כו',
 ופריך ג"כ ודילמא עד דאיכא מין במינו
 ועולין קשיא, ע"ש, והקשה הגאון מהר"ב
 בם' קשות מיושב, לשיטת איזו מהראשונים
 דסברי דכל היכא דאמרי' קשיא מופרך
 הדבר לגמרי כמו בתיובתא רק דהג"מ הוא,
 דתיובתא היינו היכא דמיפריך ממשנה או
 מצרייתא. וקשיא הוא היכא דפריך מסבא
 או מדיוקא, וא"כ הכא דנשאר בקשיא
 נדחה

והתמזגות, אבל אם נאמר שלא היה שם
 שום התערבות כלל, רק שהארבעה כחות
 הפורעניות היו קרובים ושכונים זה אל זה,
 בזה בודאי אין כאן שם חדש כלל רק
 שמותיבן הראשונים עליהם:

ורפ"ז נוכל לומר דבזה נחלקו ר"י הגילוי
 ור"א ור"ע, ותחילה נדקדק בלשון
 הכתוב, דכתיב ישלח בהם חרון אפו עברה
 וזעם כו', דה"ל למיכתב כולו בחד לישנא,
 ישלח בהם חרון אפו עברתו וזעמו כו',
 או דלכתוב הכי ישלח בהם חרון אף, עברה
 וזעם כו', ולזה ס'ל לר"ה"ג שהיה שם
 התערבות כחות הפורעניות, וס'ל דמאחר
 שהמה כחות נפרדות אף שפעולתן אחת
 בטלות זה בזה ואין שום הראשון עליהם
 רק שם חדש שאחר ההתערבות וע"כ מפרש
 את הכתוב הכי, ישלח בהם חרון אפו,
 היינו שם החדש שנתהוה מעברה, וזעם,
 וזרה כו', ואין כאן רק שם אחד מהמכה,
 ור"ע ס'ל ג"כ הכי שהיה שם התערבות
 והתמזגות כחות הפורעניות, רק דס"ל
 דהיכא דהדברים המתערבים דומים זה לזה
 צפעולתן אינן צטלין זה בזה, ולכך ס'ל
 שיש כאן חמש מכות, היינו ד' כחות
 הפורעניות, והכה החדש שנתהוה ונולד
 מהתמזגות אלו הכחות וכמש"ל, ומפרש
 דחרון אפו הוא שם הכה החדש ועברה
 וזעם כו' המה שמות כחות הפורעניות
 הקודמים, ור"א ס'ל כר"ה"ג דהיכא דהוה
 מינים וכחות נפרדות מצטלין זה את זה,
 וא"כ לא היה לו להזכיר כלל שמותיבם
 הראשונים, ולכך ס'ל שלא היה שם שום
 התערבות כלל, רק שכחות הפורעניות
 היו קרובים ושכונים זה עם זה, ולכך
 מפרש דחרון אפו הכתוב בקרא אינו שם
 המכה רק שם דבר, היינו שהארבעה
 מכות, והוא עברה וזעם כו' נשלחו על
 המלרים בחרון אף מאתו יתברך:

ורפ"י מה שביארנו מחלוקת ר"א ור"ע,
 נוכל לומר דר"ע לשיטתו' איזל,
 דצבועות (דף כ"ז ע"א) מבואר דר"ע
 דר"ש רבויי ומיעוטי, ולזה ממשט דבר

נדה הנך ילפוחא דר"י ויבנן, ובתמורה (דף ה) ובזבחים (דף פ"ו) הובא הך ילפוחא דעולין אין מבטלין זא"ז מהך קרא דולקח מדם הפר כו' [ובס' קשות מיושב שם הקשה על קושי' הגמרא, ודילמא עד דאיכא מב"מ ועולין, דהיכא מצינו לעולין שלא יהיו מין במינו וס"ל דאינו בטל ע"ש, ואישתמיטת' מתני' מפורשת במנחות שם דתני קומץ מנחה שנתערב בחברתה כו' דאינו בטל מטעם דעולין אין מבטלין זא"ז ע"ה, וסתמא קתני וכי לא משכחת לה בקומץ מנחת העומר ומנחת סוטה דהווי של שיעורים שנתערבו בקומץ שאר מנחות דהווי מחטים והוה מין שלא במינו] וגם הך כללא דמין במינו לא בטיל לר"י מצינו בכמה מקומות שהוא מהך קרא דולקח מדם הפר כו', ואף שנדחה הך ילפוחא בקשיא, וע"ש מה שהאריך בזה:

ונראה לתרץ זה דדוקא לר' יוחנן דמוקי לה הכי לטעמיהו דר"י ורבנן מהך קרא, הוא דנשאר בקושיא לשיטתו, אבל לאיך אמוראי יש לתרץ קושיות הג"ל וכו' שיבאר, דלכאורה יש לעיין לפי מה דקימ"ל דנו"ט לפגם מותר, ובלווע דקדרה שאינה צ"י מותר משום דהוה נו"ט לפגם, והא דקדרה בת יומא דאסור, ע"כ משום דלא פגמה כלל, ע' בתוס' [ע"ז דף ס"ז ע"ב] ד"ה ואידך כו', וא"כ גיעולי מדין לאו חידוש הוא, ר"ש דלא אסרה חורה אלא קדרה צ"י, ולפ"ז יקשה להנך אמוראי דסברי דטעם כעיקר דרבנן דאמאי לא גיליף מגיעולי עכו"ם דטע"ע דאורייתא, דרש"י בחולין [דף ז"ח ע"ב] כתב דטע"ע דרבנן ומגיעולי עכו"ם ליכא למילף משום חידוש הוא, ולהג"ל אין כאן שום חידוש, אכן רש"י כתב עוד טעם דלא ילפינן מגיעולי עכו"ם, משום דהווי גיעולי עכו"ם וכו"ז צ"י כתובים הבאים כא' ואין מלמדן, ולפ"ז למד' דצ"כ מלמדן שפיר נוכל למילף מגיעולי עכו"ם דטעם כעיקר דאורייתא, וא"כ לרבי יהודה דס"ל צ"י כתובים מלמדן הוה לן למימר דטע"ע דאורייתא, אמנם יש לדחות דר' יהודה

ס"ל דטעם כעיקר דרבנן, והא דלוחה התורה להגעיל כלי מדין, היינו משום דשמא יבשל בהם במים, ומין במינו לא בטיל, וא"כ למאן דס"ל דטע"ע דרבנן יש כאן הוכחה אליבא דר' יהודה דמין במינו לא בטל, אף דלא הוי עולין, והא דאליטריך הך ילפוחא דקרא דולקח מדם הפר כו' למילף מיני' דמין במינו לא בטל, י"ל דאי לאו הך קרא דולקח מדם הפר הוה אמינא דגיעולי מדין הוא משום דטע"ע, וטע"ע דאורייתא, אבל מין במינו בטל באמת, אך כיון דגלי קרא דולקח מדם הפר דמין במינו לא בטל, רק דר"ל דבעינן שיהיו ג"כ עולין לזה שפיר אמרי' דגיעולי מדין הוא משום מב"מ דלא בטל ולא בעינן שיהיה ג"כ עולין, ולא לחדש הך חידושא דטעם כעיקר דאורייתא, וא"כ לא קשה כלל קושי' הגמרא דמנחות לר' יהודה ודילמא עד דאיכא מב"מ ועולין, ורק למאן דס"ל אליבא דהלכתא דטע"ע דאורייתא, וא"כ אין כאן שום הוכחה מגיעולי מדין דמב"מ לא בטיל, רק מקרא דולקח מדם הפר כו' לחוד, ולזה קשה שפיר ואימא עד דאיכא מב"מ ועולין, ובצ"ז (דף ס"ז) כתבו התוס' בד"ה א"ר יוחנן כו', דר' יוחנן ס"ל דטעם כעיקר דאורייתא, ולכך לשיטתו שפיר מקשה ואימא עד דאיכא מין במינו ועולין ונשאר בקושיא:

ועתה נשוב לבדוק הקושיא השניה שהקשה בגמרא לרבנן דס"ל דעולין אין מבטלין זא"ז, וילפי לה מהך קרא דולקח מדם הפר כו' דמקשה ואימא עד דאיכא מב"מ ועולין ונשאר בקושיא, דאפ"ל ג"כ דהך קושיא ל"ק כ"כ רק לר' יוחנן לשיטתו, דבפסחים (דף קט"ו ע"א) אימא דהלל היה כורך פסח מזה ומרור ואוכלין ביחד לקיים מה שנאמר בקרא על מצות ומרורים יאכלוהו ומסיק שם דס"ל להלל דמזות אין מבטלות זו את זו, והקשו שם התוס' דמג"ל לגמרא דס"ל דמזות אין מבטלות זא"ז דלמא ס"ל דמבטלות והכא גזירת הכתוב הוא ע"ה, ולפי מה שביארתי למעלה

יִאֲפֹשֶׁר לומר דמחא' טעמא חמרי' דמלות
 חין מבטלות זא"ז משום דשויס זה לזה
 בפעולתן דשניהם הוא קיום מלות הבורא
 ית"ע, וזוהי מחשב קושי' ההוס' מנחה
 שם ד"ה מכאן לעולין כו' דל"ל טעמא
 דעולין חין מבטלין זא"ז תיפוק ל' משום
 דמלות חין מבטלות זא"ז ע"ש, ולהג"ל
 ניחא משום דהיינו דך וחד טעמא בהריווייהו,
 ומחישב ג"כ הא דח"ר אלעזר (זכרים דף
 ע"ט ע"א) כשם שאין מלות מבטלין זא"ז
 כך אין איסורין מבטלין זא"ז, ולכאורה
 יש להבין דאין חלי איסורין במלות, והלא
 מלות חמורות מאיסורין דמלות עשה דוחה
 ליה, ועוד וכי נוכל לומר דהך פלוגתא
 דר"י ור"ש בדבר שאינו מתכוון באיסורין
 אי אסור או מותר, דתל' בהך פלוגתא
 דמלות לריכות כונה, ומאן דס"ל דמלות
 לריכות כונה ובלא כונה לא הוה מלה,
 ה"ג באיסורין דבלא כונה לא הוה איסור,
 ועוד לכמה ענינים נלמוד איסורין ממלות,
 אולם לפי הסדרת הר"ן הג"ל ניחא שפיר
 דה"ק כשם שמלות חין מבטלות זא"ז, משום
 דאנו הולכין אחר דמיונס בפעולתן ששתייהן
 המה מלות, כך אין איסורין מבטלין
 זא"ז, משום שפעולתן שוה ששניהם המה
 איסורין :

היוצא מדברינו בשני דברים המתעוררים
 זה בזה, לר"י הוה הכי דאח
 היה מין אחד חין בטלות זו בזו, ונקרא
 כל אחד על שמו הראשון, אבל אם היו
 מינים נפרדים אף שהיה פעולתן שוה בטל
 המועט בהמרוצה, ואינו נקרא כלל על שם
 המיעוט [ע"ש] בסוגיא דמנחות מדקרי ל' **נמי**
 דם השעיר מוכח דלא בטל, ולכך
 הכא דכתיב בקרא ואש מתלקחת בתוך
 הברד, דמשמע דהברד היה המרוצה, ומאחר
 שהברד והאש המה מינים נפרדים, אם היו
 פתוחים ומתעוררים זה בזה לשיטת ר"י
 ה"ל לחימר שיהיה בטל מזה שם אש לגמרי
 כיון דהוה מין שלא במינו, ולכך ס"ל לר"י
 לשיטתו שלא היה בזה שום התמזגות
 ותערובות כלל, רק שהאש היתה שכויה
 אלל הברד, ולזה אמר כמו נלוחית של ברד
 מלחה

בהם חרון אפו עברה וועס כו' חרון אפו
 אחת, עברה שהים כו', ופליגי ר"א
 ור"ע, דר"א לא חשיב חרון אפו, דס"ל
 דזוהי שם המכה הכוללת ד' מכות, ור"ע
 חשיב ל' לדנה, ובילקוט בנוסחא ישינה
 איתא דך פלוגתא באופן אחר, דר"א לא
 חשיב משלחת מלאכי רעים, ור"ע חשיב
 גם משלחת מלאכי רעים, וזה נכון יותר
 בטעמא דר"א דלא חשיב ל' שוה כולל
 הארבעה הקודמים, מיהו יש להבין במאי
 פליגי ר' אלעזר ור"ע, ומשמע ג"כ דר"י
 הגלילי לית ל' כלל הא דשל ארבע ושל
 חמש מכות היתה כל מכה ומכה ולא דריש
 כלל דך קרא דישלח בהם חרון אפו כו'
 וטעמא בעי, וזה דוחק לומר דס"ל לריה"ג
 דכל מכה ומכה נשלח בהם מדבר אחד פרטי
 היינו מחרון אפו מכת דם ומעברה מכה
 לפרדע, ומועט מכת כניס וכן כולם :

ונקדים לבאר מאמרם ז"ל (ילקוט פ'
 וארא) ויהי ברד ואש מתלקחת
 בתוך הברד, ר' יהודה ור' נחמי', ר"י
 חומר נלוחית של ברד מלחה אש, ר' נחמי'
 חומר אש וברד פתוחין זה בזה כו', ולהבנת
 הברת מחלוקתם אפשר לומר דלשיטתייהו
 חז"ל, דבמנחות (דף כ"ב) פליגי ר"י
 ורבנן, דר"י ס"ל דמין במינו לא בטל,
 ורבנן ס"ל דבטל, ומפרש ר' יוחנן שם
 דשניהם מקרא אחד דרשו דכתיב ולקח
 מדם הפר ומדם השעיר, הדבר ידוע שדם
 הפר מרובה מדמו של שעיר, רבנן סברי
 מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה, ור'
 יהודה סבר מכאן למין במינו שאינו בטל,
 ע"ש בסוגיא, וביאר הר"ן בגדרים (דף
 כ"ב ע"א) סברת פלוגתייהו משום דכל דבר
 שהוא דומה לחבירו אינו מבטלו אלא
 אדרבה מחזקו, וס"ל לר' יהודה דחזינן
 אחר דמיונס בעלם ומשום הכי ס"ל לר"י
 דכל איסורי דמין במינו לא בטל, ורבנן
 ס"ל שאין ראוי לילך אחר דמיונס בעלם
 רק אחר דמיונס בפעולתם, היינו דשניהם
 עולין, ר"ל כשרים למזבח לזריקה חין
 מבטלין זא"ז, ע"ש בריכות דבריו,

מאוד, מלבד הכחות מאותן המינים בעלמם וכן הוה כאשר פקד הקב"ה על משרתיו עושי דברו, היינו כחות הפורעניות ששחתפו יחד ללקות את עם מזרים וכל כח פורעניות יתן חיזה חלק ושיעור בכל מכה ומכה ומההתמזגות הרכבות שיתוף הכחות נתהוו ונולד עוד כח פורעניות חדש חזק, וזהו שאמר המדרש, אמר הקב"ה למלאכים, היינו כחות הפורעניות, שלוחי דרחמנא ראויים המזרים ללקות בחשך מיד הסכימו כולם כאחד ר"ל ששחתפו ונתערבו יחד אותן הכחות ונתהוו מהם עוד כח חדש וזהו שאמר שלח חושך היינו כחות הפורעניות, ויחשיך, היינו שהוסיף חושך משלו, הוא הכח החדש שנתהוו מעירוב הכחות, ומ"מ לא מרו את דברו ולא שינו כלל מדיבורו של הקב"ה כי לא הוסיפו כלל מדעת עלמם רק שניתוסף ממילא כנ"ל :

ובערתה יאל לנו מדברינו הג"ל דלמ"ד עולין חין מצטלין זא"ז, היינו א"ס המינים המתערבים דומים בפעולתן ח"גס צטלין זה בזה, ונקראים על שמותיהן הראשונים, ולפ"ז בד' כחות הפורעניות ששחתפו מהבורא ית"ע לפגוש את המזרים הרשעים ונתערבו יחד ונתמזגו אותן הכחות וממילא נתהוו ונולד כח חדש מעירוב הכחות, וא"כ ישנו לזה הכח המעשים חמשה שמות, ד' כחות עלמיות מכחות הפורעניות, והכח החדש הנולד מההתערבות, אולם למאן דס"ל לענין ביטול שאין לנו לילך אחר דמיון הפעולה רק אחר דמיון העלם, א"כ בד' כחות פורעניות נפרדות שנתערבו יחד ונתמזגו צטלין זה בזה, מאחר שעלמיותם המה נפרדים, וכיון שהמה צטלין זה בזה ממילא חין שמתיהן הראשונים עליהן רק שם חדש מהתמזגות ההרכבה, מיהו כל זה הוא באם שאמר שהיה שם התערבות גמורה מאותן כחות הפורעניות, אז נוכל לומר דלמאן דס"ל דחין צטלין זה בזה, ישנו בזה הכח חמשה שמות, ולמאן דס"ל דצטלין זה בזה חין כאן רק שם אחד שאמר ההרכבה והתמזגות

מנחה א"ס, ור' נחמ"י ס"ל כרבנן דחין לנו לילך בזה דמיונם בעלם רק בזה דמיון הפעולות, ולכך הכרד והאש אשר שניהם המה שלוחי דרחמנא ללקות מורדי אור פרעה ועבדיו, דאף א"ס התערבו זה בזה תערובות גמורה לא בטל זה בזה, מאחר שפעולתן דוה חין צטלין, ולכך ס"ל לר"י דהאי א"ס מתלקחת בדרך הכרד, היינו שהיו פתוכין זה בזה ומעורבים יחד ומ"מ לא נתבטל שם א"ס המועט בהכרד המרובה כנ"ל :

ובמדרש פ' בא ויאמר ד' אל משה נסה ידך על השמים, זה שאמר הכתוב שלח חושך ויחשיך כו' שלח חושך ויחשיך, אמר הקב"ה למלאכי השרת ראויין הן המזרים ללקות בחושך, מיד הסכימו כולם כאחד ולא המירו את דברו, שלח חושך ויחשיך למה הדבר דומה למלך שסרח עליו עבדו, אמר לאחד לך והכהו נ' מגלצין הלך והכהו מאה והוסיף לו משלו, כך הקב"ה ית"ע שלח חושך על המזריים והוסיף חושך משלו, הוי שלח חושך ויחשיך עכ"ל, ודברי המדרש מחוסר הבנה דהאיך יוסיפו על לוויין של הקב"ה מדעת עלמם, ועוד דמאחר שהוא מפרש דהאי ויחשיך היינו שהוסיף החושך משלו, ואיך סיים ולא מרו את דברו, ומלאכי שהעיר בזה הגאון מהרי"ד צ"ל דה"ל דרוש ה' פ"ש מה שביאר בזה לפי עומק דעתו, והנראה לבאר בזה דהנה ידוע ובחון בכחות נפרדות ממינים שונים כאשר יורכצו ויתמזגו ביחד, יתהוו ויולד כח חדש מהתמזגות ההרכבה, ובפרט בהתערבות כחות הפכיות אשר לפעמים יוגבר הרבה הכח החדש הנולד, ויוכל לפעול פעולה עזה מאוד, הרבה יותר מאותן הכחות עלמן בלעדי התערבותם, כמו אבק שרפה [פלווער] ודינאמיט אשר יעשו אותם מהתערבות מינים שונים, ויוכל לפעול פעולה עזה מאוד לעקור הרים ולשבר סלעים ולהרוס מצבירים ומגדלים, ואף כי עלמיות אותן המינים חין בכחניהם ויכולתם לפעול הפעולות ההם, רק התמזגות הרכבת כחות הגפרדים גורם להוליד כח חדש חזק

למעלה דהך דינא דעולין אין מבטלין זא"ז, ודך דמנות אין מבטלות זא"ז חד דינא הוא וחד טעמא דהו, יש ליטב קושית התוספות ויחישב ג"כ קושית הגמרא דמנחות שם אליבא דרבנן דאימא עד דאיכא מב"מ ועולין, משום דיל דהך קרא דעל מנות ומרורים יאכלוהו גלי דבעולין לחוד ג"כ לא מבטלי זא"ז אף בשלא במין, ואי לאו הך קרא דולקח מדם הפר לא הוה ידעינן כלל דדמיון הפעולה גורם דלא לבטלי זא"ז, ומהך קרא דעל מנות ומרורים הוה אימא דגזרת הכתוב הוא, אבל מאחר דגלי קרא דולקח מדם הפר דדמיון הפעולות גורם דלא לבטלי זא"ז, רק דס"ד דבעינן ג"כ דמיון העלם דהיינו מב"מ, לזה שפיר אמר' דגלי הך קרא דעל מנות ומרורים יאכלוהו למימר דבדמיון הפעולות לחוד ג"כ לא מבטלי זא"ז, ואפשר לומר דזהו שאמר הגמרא ש"מ מנות אין מבטלות זא"ז דר"ל דבמנות לחוד סגי דלא מבטלי זא"ז ולא בעינן שיהיה ג"כ מין במינו, מיהו זה אינו רק למאן דס"ל כהלל דסבר דקרא דעל מנות ומרורים אתא להורות דפסח מו"מ נאכלין יחד בכריכה, אבל לר' יוחנן דאמר שם דחולקין עליו חבריו על הלל, וס"ל דמדכתוב יאכלוהו ולא כתיב סתמא יאכל גלי שיאכל כל אחד ואחד בפ"ע וא"כ אין לנו עוד שום הוכחה וגילוי דעת דמנות אין מבטלות זא"ז, ולכך לשיטת' הקשה שפיר במנחות שם ואימא עד דאיכא מין במינו ועולין, אולם לפי מה שביארתי למעלה דלא אמר' בהך קרא דעל מנות ומרורים דגזרת הכתוב הוא שיאכלם ביחד, היינו דוקא למאן דס"ל דקרא דולקח מדם הפר אתי לעולין שאין מבטלין זא"ז, ואיכא למיטעי שיהי' ג"כ מב"מ ולכך אמר' דאתי הך קרא דעל מנות ומרורים שיאכלן ביחד לגלויי דבעולין לחוד סגי דלא לבטלי זא"ז משום דלא הוה רק גילוי מילתא בעלמא כמש"ל, אבל למאן דנית ל' קרא לעולין שאין מבטלין זא"ז, אזי יותר יש לנו לומר דגזיר' הוא כקושי' התוס' ולא לחדש הטעם דמנות אין מבטלות זה את זה,

וינא לנו מזה דמאן דס"ל דעולין לחוד אין מבטלין זא"ז משום דאנו הולכין אחר דמיון הפעולות ע"כ ס"ל כהלל דפסח מו"מ נאכלין בכריכה דאי ס"ל כרבנן דמזה בפ"ע ומזה בפ"ע ישאר קושית הגמרא ודלמא עד דאיכא מין במינו ועולין:

ומאחר שביארנו דהך פלוגתא דעולין אי

מבטלין זא"ז תליא בפלוגתא דהלל ורבנן נבאר סוגיא דשם באיזה סברא וטעם נחלקו, ועוד דמסיק והשתא דלא אימאר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן מדברך על אכילת מזה כו', והיינו משום דמספקא לן כמאן הלכתא, וקשה דמאי מספקא ל' והא קי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ובדואי הלכה כרבנן. והרמב"ם פסק בפ"ב מה' מנה ה"ו דמנה ומרור זריך למלכלן בכריכה, אבל פסח בזמן שבהמ"ק קיים אי' למיכל' בכריכה כדאי הך, [וע"ש בהשגות הראב"ד ובמ"מ] והכ"מ כתב דהרמב"ם פוסק כהלל, וי"ל דאיך פסק כיחידא, אף דרבים חולקים עליו ועוד דמאי שגא פסח ממנה ומרור דבסוגיא משמע דגם בפסח פליגי הלל ורבנן והא דלא הזכיר פסח בסוף הסוגיא שם משום דקאי אומן הזה דליכא פסח כמבואר שם:

ובי"ל בזה לומר דבר חדש דהך פלוגתא דהלל ורבנן תליא בהך פלוגתות

דפליגי תנאי ואמוראי בכמה מקומות בש"ס, דבקרא כתיב על מנות ומרורים יאכלוהו, היינו דהפסח יהיה נאכל על מנות ומרורים ותליא בפלוגתא דפליגי תנאי במנחות (דף ס"ב ונ"ח) וגם בסוטה (דף ל"ז) דכל היכא דכתיב על אי דוקא הוא או לאו דוקא, וה"כ אי על דוקא בעינן שיהיה הפסח על המנה בכריכה. או על לאו דוקא הוא ולא בעינן שיהיה פסח מנה ומרור בכריכה, וגם תליא הך פלוגתא, בפלוגתא דר' יאשי' ור' יוחנן גבי ולקח מדם הפר ומדם השעיר, אי בעינן שיהיו מעורבין משום דהווי מחברן שיהיו ביחד, או דווי מחלק ולוקח מזה בפני עצמו, ומזה בפ"ע, וה"כ

לכס את הראשון זה בהמק' כו' ומביא
לכס את הראשון זה מלך המשיח כו' ע"כ,
יש להבין מדוע יוגדל כ"כ זכות מ"ע
הארבעה מינים אשר בגללה יזכו לכל
הדברים הגעלים הללו, ומה כחה גדול
מכל מלות עשה שבתורה, ומה גם כי
מלות בשנים אשר אנחנו מקיימים מלות
ד' מינים ולא זכינו אף לדבר אחד מכל
הדברים הנ"ל, והביאור בזה נראה ע"פ
מה דאיתא במדרש ר"פ וישב, בזעקך
יילוך קבוצך, תנא כנוסו וכנוס בניו
יילוך מיד עשו ע"כ, וביארנו בזה [דרוש
ה'] דר"ל באשר גלות האחרון הוא גלות
אדום, והגלות הזה היה העיקר בעון
שנאת חנם כמבואר בכמה מקומות, ולכן
כחש יתוקן זה החטא ויכנסו ויתאחדו
נפשות אישי ישראל כאיש אחד כמש"כ ויתן
שם ישראל כו' לשון יחיד, שנעשו כאיש
אחד בלב ונפש ואז יגאלו ב"ב, וזה שאמר
כנוסו וכנוס בניו יילוך מיד עשו, היינו
מהגלות האחרון הנקרא גלות עשו זה
אדום, ואיתא במדרש פ' אמור, פרי עץ
הדר זה אחריו מה אחריו יש בו ריח
ויש בו אוכל כך הם ישראל יש בהם
בני אדם שהם בעלי תורה ובעלי מלות,
כפות תמרים זה לולב, מה המרה זו יש
בה אוכל ואין בה ריח כך ישראל יש בהם
בני אדם שהם בעלי תורה ואין בהם
מעשים, ועקף עץ עבות זה הדם, מה
הדם זה יש בו ריח ואין בו אוכל, כך
ישראל יש בהם בעלי מעשים ואין בהם
תורה, וערבי נחל, מה ערבה זו אין בה
אוכל ולא ריח, כך יש בישראל בני אדם
שאין בהם לא תורה ולא מעשים, אמר
הקב"ה יעשו אגודה אחת ויכפרו אלו על
אלו ע"כ, וזה שאמר המדרש בזכות
ולקחתם לכס ביום הראשון כו' הכונה בזה
בזכות שיעשו כל הארבע כתות אישי ישראל
אגודה אחת, ויתאחדו ולא יתפרדו ויהיה
שלום אמיתי ביניהם אזי יזכו לגאולה
שלמה ולהשראת השכינה ולביאת הגואל
האמיתי וכחאמרס ז"ל לא מלא הקב"ה
כלי מחזיק ברכה אלא השלום כו' שהשלום
מחזיק

זה"כ פלוגי הכא נהך ויו דומדורים דאי ויו
מחבר בעינן שיהיו מוכרך עם הנך, ואי
ויו לא מחבר לריך למיכלן מזה בפ"ע
ומזה בפ"ע, והלל ס"ל דעל דוקא וגם
ויו מחבר ולכך ס"ל דלריך למיכרך פסח
מו"מ ולמיכלן ביחד, ורבנן ס"ל דעל לאו
דוקא וגם ויו אינו מחבר ולכך ס"ל דאזכרן
מזה בפ"ע ומזה בפ"ע, ומעתה הלל לאו
יחיד בזה דכמה תנאים ס"ל הכי ולכך
קאמר שפיר והשתא דלא איתמר הלכתא
לא כהלל ולא כרבנן כו' משום דמספקא ל'
כמאן הלכתא, והרמב"ם פסק בפ"ה מה'
תמידין ומוספין כאבא שאל ורבדי דעל
לאו דוקא, ובהך דינא דויו מחבר או
מחלק משמע דפוסק דויו מחבר, דבהלכות
עבודת יוה"כ פסק דמערבין לקרנות כו'
יאשי, ולכך ניחא דעת הרמב"ם דפסק
דפסח אינו נאכל בכריכה משום דעל לאו
דוקא אבל מזה ומרור מזריך למיכלן
בכריכה כהלל משום דלשיטתו' אוזיל דויו
מחבר, ובזה יש לבאר דברי המדרש שהבאתי
בדרוש ג' המה נפלאו ממני זה פסח מזה
ומרור, היינו שנפלא ונעלם ממני הלכה
כמאן אי כסברה הלל וריך למיכלן בכריכה
יחד, או כרבנן דמזה בפ"ע ומזה בפ"ע
[ובדרושי' לחה"ס ביארתי באריכות בפלפול
גדול סוף דברי המדרש, דמחמת שנעלם
ממנו בפסח נו"מ, היינו אי על דוקא
או לאו דוקא ואי ויו מחבר או מחלק
ולכך הוה קשי' לי על הארבעה מינים
שבולב מה שמבואר במדרש פרי עץ
הדר מי יאמר שהוא אחריו משום דתליא
זה בזה]:

וע"פ דרך הדרוש יבואר המשך העלם
ענין פסח מזה ומרור, לר' מינים
שבולב, ונקדים לבאר מדרש פרשה אמור,
ולקחתם לכס ביום הראשון, אמר ר'
ברכיה בשם ר"א בר כהנא בזכות ולקחתם
לכס ביום הראשון אני נגלה לכס ראשון
ופורע לכס מן הראשון ובונה לכס את
הראשון, ומביא לכס את הראשון, אני
נגלה לכס ראשון זה הקב"ה כו' ופורע
לכס מן הראשון זה עשו הרשע כו' ובונה

זית והירדוף אין להם ריח כלל. ומה שהקשה עוד ערבי נחל כל האילנות גדלין על הנחל, י"ל ג"כ דכיון שהוא נגד בני אדם שאינם לא בעלי תורה ולא בעלי מעשים, היינו שהמה פחותים שבפחותים בישראל כמו ערבה שהיא הגרועה שבאילנות, ואמר הקב"ה שיעשו כולם אגודה אחת ובזכות זה יזכו בני ישראל לגאולה האמיתית, אולם עדיין יש לעיין דא"כ נוכל לומר שהקב"ה יזיה לנו מלוא אשר עיקר טעמה של המנוה הוא אשר בגללה יזכו לגאולה האחרונה, הלא עדיין לא חטאו כלל, ולא היו ראויים כלל לגלות, ואף שהקב"ה יודע מה שעתיד להיות, מ"מ הרי הרשות נתונה וזדיק ורשע לא קאמר, ואם לא היו חוטאים לא היו גולים, ולא היו זריזים כלל לגאולה, ויבטל אותה המנוה לגמרי כיון שעיקר טעם המנוה הוא הגאולה, אהממה:

זרתין זה נראה דהנה בגורת צרית בין הצתרים אמר הקב"ה ידוע הדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדם ועינו אותם ארבע מאות שנה, וישראל לא היו במצרים רק מאתים ועשר שנים, וקושי השעבוד לא היה רק פ"ו שנה. ומירוצים הרבה נאמרו בזה במדרשות חז"ל, יש שאמרו שהשעבון ד' מאות שנה התחיל מלידת יצחק שהתחל להתקיים כי גר יהיה זרעך, ויש שאמרו כי קושי השעבוד ורביזיו העם השלים השעבון, ויש שאמרו כי באמת נגאלו באמצע הזמן מאיזה טעמים המבוארים בהמפרשים, ויתר הזמן יושלמו בגליות האחרונות (עי' למעלה דרוש ו') ולפי הטעם הלו הוכרח להיות עוד גליות להשלים הד' מאות שנה שנגזר בצרית בין הצתרים, רק שחטאו הדור הכבדיו עול השעבוד והאריכו קינו, ומאחר שארץ להיות גליות מחיש שפיר מה שזוה הקב"ה על מלוא ד' מינים אשר בזכותם יזכו לגאולה האחרונה:

ואפשר לומר דבזה נחלקו הלל ורבנן אי מזה צפ"ע ומזה צפ"ע, דלפי הטעם המבואר במשנה דהפסח והמלה מרמזים

מחזיק כל הצרכות שבעולם, ולפי מה שמבואר צ"ס בינה לעמים (דרוש ט"ו) שזה מרמז על גאולה אמיתית מד' מיני השתעבדות, השתעבדות הנפשי, השתעבדות הגוף, השתעבדות הכבוד, השתעבדות הממון, ויגאלו גאולה שלמה מכל מיני השתעבדות בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון ככ"ל:

דהנה לפי הטעמים הנ"ל המבואר במדרש שהארבעה מינים שבלולב מרמזים על הד' כחות בני אדם, לא קשה כלל מה שישב לו חמ"ל לשלמה על הד' מינים, דמה שהקשה פרי עץ הדור מי יאמר שהוא אחרוג כל אילנות עושין פירות הדור, אף דדרשין פרי עץ שטעם עזו ופריז שזה, אפ"ל שהוא פלפלין שג"כ טעם עזו ופריז שזה, וכן זית הפרי הוא מר כמבואר במדרש ויורהו ד' עץ זה זית שהוא מר, והיונה אמרה יהיו מזונותי מרורים כזית, [ובספר דורש לזיון דרוש י"א התעורר ע"ז ע"ש באריכות] וזהו שחמה שלמה על אחרוג, אולם לפי טעם המדרש שמרמז על בני אדם שיש בהם תורה ומעשים טובים כמו אחרוג שיש בו ריח ואוכל, אי"כ אי"א לומר דקאי על זית שיש בו אוכל ואין בו ריח, וכן אי"א לומר שהוא פלפלין דהא אינו ראוי לאכילה, ומה שהיה לו עוד חמיה על כפות תמרים התורה אמרה טול שתי כפות להלל בהן והוא אינו נוטל אלא לולב ליבה של תמרה, י"ל ג"כ לפי טעם המדרש שבא לרמז על בני אדם בעלי תורה וכמ"ש המפרשים שהרמז בזה על בעלי תורה שיהיה לכם למעלה ללמוד תורה לשמה כמו הלולב שהיא לבה של תמרה ועולה למעלה, ושיהיה עסקם בתורה שלא להתגדר ולקפח אחרים. רק בלב תמים כמו הלולב שהוא כפות ונחלקה התיזמה פסולה, ומה דהוה קשי' ל" עוד טקף עץ עבות מי יאמר שהוא הדם כו', היינו דהוה ק"ל קושיית הגמרא (סוכה ל"ה ע"ב) ואימא זית ואימא הידור, וייתב"ש ג"כ לפי טעם המדרש שהוא נגד צ"א שיש בידיהם מע"ט כמו ההדס שיש לו ריח טוב, ואילו

כמו שביארנו למעלה, אך אם נאכל כל אחד בפ"ע, משום דבעת גאולה מזרים כבר נשלים זמן הד' 'מאות שנה, והמרור הוא על מרירות שעבוד מזרים, ואלו לא חטאו לא היו גולים כלל, ולא היו לריקים לגאולה, וא"כ ישארו הקושיות על הד' מינים כמבואר במדרש וכפי מה שביארנו למעלה, וזהו וארבעה לא ידעתים, אמנם לפי מה שתיקנו חז"ל לקיים דברי שניהם, היינו שיאכל מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו, ואח"כ יאכלם בכריכה, וביארנו בדרוש שלמעלה, דהמרור שאוכל בפ"ע מרמו על מרירות שעבוד מזרים, והמרור שנאכל בכריכה מרמו על מרירות שעבוד הגלויות שאח"כ, וזהו שאמרו חז"ל השביעי במרורים בלילי פסח, הרוגי לענה בלילי ט' באב, דר"ל מזה שזנו לאכול שני זמנים מרור, אחד בפ"ע וא' בכריכה, והוא ז' חלאי בינה שהוא שיעור שביעה, והוא מטעם שמרמו שלריקים עדיין להשלים זמן השעבוד של הד' 'מאות שנה, וזהו הרוגי לענה בלילי ט' באב, וזהו ביאור דברי המדרש שמה שסיים, חזר ומזכירן פעם אחרת, ג' המה מטיבי לעד, וד' מטיבי לכת אלו ד' מינים כו' שפירשו להם חכמים שנאמר והמה חכמים מחוכמים, היינו ממה שאמרו חז"ל שיאכלו גם בכריכה, וכמ"ש שמרמו שיהיה עוד גלויות, וא"כ מהשכב שפיר דיני הארבעה מינים שבלולב שמרמו על הארבעה כחות בני אדם וכמבואר למעלה, ובזכות זה יהיה גאולה שלימה אמתית במהרה בימינו אמן :

מרמזים על הגאולה, והמרור מרמו על מרירות השעבוד והגלות שהיה להם במזרים א"א לומר שיאכלם בכריכה יחד, מאחר דזמנו של המרירות והשעבוד אינו זמנו של גאולה, ובעת הגאולה לא היה מרירות כלל, אך אם נאמר כהלל דנאכלים בכריכה ע"כ ל"ל טעם אחר על אכילת מרור דאינו מרמו על מרירות של שעבוד מזרים, רק על מרירות גלות ושעבוד השלום הארבע מאות שנה דאף שנגאלו לא היה גאולה שלמה כי עדיין חוב הגירות והצינו עליהם, ולכך נאכלים פסח ומנה בכריכה עם המרור לרמו דמחמת שנגאלו אז בתוך הזמן של הד' 'מאות שנה [מטעם שלא יכלו עוד להתמהמה שם, כדי שלא ישחקו בנ' שערי עומאה כמ"ש בשם הר"י ז"ל] לכך נשאר עליהם עוד מרירות חוב השעבוד, כמו שאמרו אהיה אשר אהיה, אהיה עמכם בגלות זה, אשר אהיה בגלויות אחרות [כמש"ל דרוש ח'] וס"ל להלל כי נגאלו באמצע הזמן והיו עתידים להשתעבד עוד להשלים הזמן, ורבנן ס"ל כי כבר בלה זמן הארבע מאות שנה :

ומעתה נשוב למאמר המדרש הפונה קדים שלשה המה נפלאו ממני זה פסח מנה ומרור, וארבעה לא ידעתים אלו ארבעה מינים שבלולב כו', דר"ל דמחמת שגלס ממנו דיני פסח מו"מ אם נאכלין בכריכה, אז כל אחד בפני עצמו. היינו אם נגאלו באמצע הזמן של הד' 'מאות שנה ולהשלים הזמן היו מוכרחים להיות בגלות ולהשתעבד עוד, ולפ"ז יהיב טעם מזה הד' מינים

דרוש י.

דרוש ופרפור לסיום המשניות וסדר מועד

ופשע שנה אחת יגיע לו יסורים ועונשים כפי שיטור היסורים היותר חמורים בעוה"ז מששים שנה, והמלדיק דרכיו דרכי ד' שנה תמימה ישיג שכר עידון ועונג מקיבון חמש מאות פעמים ס' שנה מעידוני העולם הזה בכללו שהוא שלשים אלפים שנה מתענוגי זה העולם:

וחז"ל אמרו שית אלפי שני הוה עלמא ולפי חשבון זה שלשים אלף שנה הוא שיטור חמשה עולמות. וזה יגיע ללדיק עביר מאות ומעט של שנה אחת, וביומא פ' יוה"כ אמרינן גבי מחנכין אותם לשעות לתענית יוה"כ, דהתחלת החינוך כבר שב כבר תמימי, וימי שני חיי האדם הוא שבעים שנה כמאמר הכתוב ימי שנותינו בהם שבעים שנה, וא"כ הלדיק אשר הוא פועל טוב במאות ומעט כל ימי חייו, הוא עיבד את ד' שנים וששים שנה מתחילת שני החינוך עד סוף ימי חייו, ועבור כל שנה ושנה מגיע לו שכר מקיבון כלליות תענוגי עוה"ז מחמשה עולמות כמש"ל, וא"כ עבור מפעלותיו בכל שני חייו שהוא ס"ב שנה מגיע לו שכר מהעונג האמיתי, חמשה פעמים שנים וששים, וזהו חשבון שלש מאות ועשרה עולמות דקאמר ריב"ל, וכפי מה שביארו הרמב"ם ז"ל והרא"ש. ומיהו זה החשבון הוא אם יחיה שבעים שנה, אבל אם יחיה יותר משבעים שנה, יתוסף לו על כל שנה ושנה עוד חמשה עולמות כפי חשבון הג"ל, וחש"א ואורחותיהם, היינו לאותם לדיקים שיחיו יותר מע' שנה, אמלא ואוסיף יותר על ש"י עולמות, ומאמר ר"ש בן חלפתא יבואר באופן השני [והארכתי על פי דרך הפלפול ולחברו לריש מסכת ברכות על פי המחלוקת וחילוקי דינים ברין מזה לחברו ואכ"מ]:

ובאופן

[סוף עוקלין] אמר ר' יהושע בן לוי עמיד הקב"ה להנחיל לכל לדיק ולדיק שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר להנחיל אוהבי יס ואורחותיהם אמלא אר"ש בן חלפתא לא מלא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום, ע"כ, ולהסביר ענין חשבון מספר ש"י עולמות דקאמר ריב"ל נראה לומר, דהר"מ צ"י המסנה כתב וז"ל דענין אמרו ש"י עולמות דקאמר ריב"ל היינו כאלו קיבנו מעדני העולם הזה בכללם לפי חילוק מיני מעדניהם. ואח"כ נכפל אותו המוקבץ ש"י פעמים הוא מה שגייס אחד מן הלדיקים לעולם הבא ממעדניו כמו זה עכ"ל, וכן פי' הרא"ש וז"ל, ור"ל ש"י עולמות שאם יתקבצו כל מיני תענוגי זה העולם והוכפלו כולם ש"י פעמים, יהיה כל כך עונג כל לדיק לעוה"ב עכ"ד, וידוע מאמרם ז"ל אש רידן אחד מששים בניהם, ר"ל דיסורי ועונשי הגיהנם גדולים וחמורים כ"כ הרבה ס' פעמים מכל יסורי ועונשי העוה"ז, והפס עונש האש שהוא מהיסורים היותר גדולים בזה העולם, והאיש העובר על רנון הצורא ית"ש יקובץ אליו יסורים ועונשים ס' פעמים מיסורי העולם הזה, וחז"ל אמרו מדה טובה מרובה על מדת פורעניות אחד מחמש מאות, דגבי מדת פורעניות כ"ז פוקד עון אבות ג' בניס על שלשים ועל רבעים ואלו במדה טובה כתיב ועושה חסד לאלפים לאוהביו כו', ומדחיוין דבמדת פורעניות יתגדל העונש לעוברי ראונו ס' פעמים מכל יסורי ועונשי העוה"ז, וא"כ במדה טובה אשר היא מרובה חמש מאות פעמים ממדת פורעניות ישיג עידון ועונג חמש מאות פעמים ס' מכל תענוגי זה העולם, ולפ"ז החוטא

גמור, ר"ל שמבאר דהא דקאמר ר"י לדיק בן רשע, ביאורו משום שהוא לדיק גמור וכנ"ל ולדיק גמור הוא לדיק בן לדיק אשר מזני וטבעי מולידיו הטובים נטועות בלבבו משולל מהתאוות הטבעיות ואינו משתוקק עוד אל הרע באשר קנה קנין בנפשו למאוס ברע ולבחור בטוב, כמ"ס חז"ל וברות עמו הברית מלמד שכרת ברית עם היתה"ר, ר"ל שלא היה לריך עוד להלחם מלחמת הילר, כי חמדת התאוה לא עמדה עוד נגדו להדיחו מעבודת הקודש, וללדיק הלוה יותן גם טובות הזמניות כי גם המה לא ימנעוהו ממעשה הטוב, וראוי הוא לחלק גם לגופו מטוב עוה"ז עבור הסכמתו במעשה הטוב, וזש"ל הכתוב אם תאבדו ושמעתם טוב הארץ תאכלו והיבית תאבדו מיותרת דה"ל למימר אם תשמעו, ולדברינו ה"ק אם תאבדו ושמעתם, היינו שתעשו מעשה המלות ברצונכם הטוב ולא בהכרח הגוף אז גם טוב הארץ תאכלו, היינו שיהיה לכם גם טובות הזמניות בעוה"ז:

ואיתא בגמרא (גיטין דף כ"ב) הגהו בי תרי דאיגרי בהו שטנא והוו מינני כל בי שמשי איקלע ר"מ להם עכביהו תלתא בי שמשי עד דעבר שלמא בינייהו שמעי' ר"מ לשטן דהוה קאמר וי דאפקי' ר"מ להוה גברא מבית', ע"כ, ויש להבין מדוע התקוטטו מדי שבת בשבתו ולא בזמן אחר, ומדוע בי שמשי דוקא, וראיתי במהרש"ח פ' בראשית שביאר קצת בזה וארחיב הדיבור דהגהו בי תרי אשר להם הריב, הם מה שאמרו רז"ל (שבת קי"ט ע"ב) ב' מלאכים מלוים לו לאדם בע"ש כו' שהכונה בזה על שני כחות הנפש אשר לאדם בע"ש רשע"י פי' צדיקה, נשמה יתירה, הרחבת הדעת לאכול ולשתות, ביאור הענין דבכל ימי השבוע ניתן לו לאדם כח אלקי המשתוקק רק לדברים אלהיים רוחנים מתורה ומלות ומע"ט, אבל בצביות וי"ט נתוספו לו קדושה יתירה וכח אלהי אף לענינים גשמיים כמו אכילה ושתיה לענג את השבת, ובתחילת בוא יום השבת יתלוו

ובאופן אחר נוכל לומר בטעם חשבון ש"י עולמות, ואיתא בספר בגדי אהרן בשם התקוני זוהר בזה"ל, כד איתברא בר אנשא איתברו עמי' תלת מאה ושיסין וחמשה עלמין, וכל עבדא טובא דהוה עבד אסתקן דהוה עלמא דההוא יומא ודא הוה דאמר דוד המלך ע"ה למנלח על עלמות א"ת עלמות אלא עולמות, דא היא עולמות דילי' דאסתקין בעבדא טובא דילי' ע"כ, ואיתא בברכות [דף ו' ע"א] הודיעני נא את דרכיך, אמר לפניו רבש"ע מפני מה יש לדיק וטוב לו ויש לדיק ורע לו כו' א"ל משה לדיק וטוב לו לדיק בן לדיק, לדיק ורע לו לדיק בן רשע כו' אמר מר לדיק וטוב לו לדיק בן לדיק כו', איני והא כתיב כו' ובנים לא יומתו על אבות כו' אלא הכי קא"ל לדיק וטוב לו לדיק גמור לדיק ורע לו לדיק שאינו גמור כו', וגראה דאפשר לומר דהא דמשני הגמרא הכי קאמר לי' לא בא לעשות טעות בדברי ר"י, דזה הוה דוחק גדול, רק דאיתא להסביר כונת דברי ר"י והיינו משום דיש ב' מיני לדיקים, יש חיצוני לדיקים אשר נפסד לא מטיהרה ממונא חומריותם, ויש להם תאוה טבעיות נטועות בלבבם, והוא מתאוה ומשתוקק אל הפעולות הרעות מעשה רשע. רק שהוא כובש את ילדו ועומד נגד תאוותיו הטבעיות לעשות מעשה הטוב, זהו לדיק שאינו גמור לדיק ורע לו, דמאחר שנפשו משתוקק אל הרע לכך ימנע הצורא ית"ע ממנו הטובות הזמניות לכל ימנע ממנו מעשה הטוב כמ"ס ורס לבבך ובכחת, באשר מעשה הטוב אללו הוא בחזקת היר ובהכרח גדול בהתגברות רוחניותו על חונניותו, והיו עולמו דברי ר"י לדיק ורע לו לדיק בן רשע, ר"ל דלרוב מזני טבעי המולידים נטועות בהולדים ובאשר נפש רשע אותה רע ויוכל היות כי כן נפש הצנים יתאוה תאוה לרע, ומעיקרא הוה כ"ד דקאמר לדיק ורע לו לדיק בן רשע, היינו דרע לו משום שסובל עבירות אבותיו ופריך מקרא דבנים לא יומתו על אבות, ומשני דה"ק לדיק ורע לו לדיק שאינו

עלמם כלל, וזש"א הכתוב וקראת לשבת עונג ולקדוש ד' מכובד, ואמרו ז"ל מאי ולקדוש ד' מכובד זה יוה"כ שאין בו לא אכילה ולא שתייה כו', ואינו מובן כלל דמדוע הזכיר בזה יוה"כ, וכל הכתוב בענינא דשבת קאי איך להתנהג בה, ולהכ"ל אפשר לבאר דהכתוב יפרש וקראת לשבת עונג ובחיזה אופן יהיה העונג של שבת כדמיון ולקדוש ד' מכובד זה יוה"כ שאין בו נשום הנחת הגוף ואינם מתכוונים רק לשש"ס כן יהיה כונת מזות עונג שבת שלא יתכוונו להנחת עלמם כלל רק לענג ולקדש את השבת:

והנה הנדיק אשר תאותיו עדנה תקועות בלבו ותשוקותיו מלא על כל גדותיו, א"א לו לקיים מזוה שיש בה שום תאוה והנחת הגוף לשם שמים, כי חמדת תאותיו תעלה למעלה ראש ותבטל ממנו טיב וטוב כונתו הרגו', אמנם הנדיק המסולל מחמדת תאות הטבעיות יכיל לקיים גם מזוה התאונית בתקנה וכפי הצורך והראוי כי חמדת התאוה אינה עומדת נגדו לבטל ממנו כונתו הרגו', ובחשבון שס"ה ימים של ימות החמה ישנו כ"ב ימי שבתות וג' ימים טובים בשנה אשר בודאי אינם גופלים בימי השבת, דששה ימי יו"ט ישנו בשנה, ב' ימי הפסח א' וז' ויום אחד דשבעות, ור"ה יום א', ויום א' דסוכות ושמי"ט, ואף אי איקלע ר"ה וסוכות ושמי"ט, שיהיו בשבת, מ"מ שוב לא היה באותה השנה ימי החג דפסח ושבעות בשבת לפי חשבון א"ת ב"ש ג"ר כידוע, ולפ"ז נמא חמשה וחמשים ימים בשנה אשר מזותן בעונג ושמחה דהיינו הנחת הגוף, ונדיק שאינו גמור אשר התאוות הטבעיות עדנה שוררת בקרבנו אינו יכול לקיימן כראוי, וזהו שאמר ריב"ל עתיד הקב"ה להגדיל לכל לדיק ונדיק ופי' בתויו"ט בין לדיק גמור ובין לדיק שאינו גמור יהיה להם ש"י עולמות, היינו דש"י עולמות יגמיל אף לנדיק שאינו גמור, כי אף אם תנכה החמשים וחמשה עולמות נגד ימי השבתות ויו"ט אשר לדיק שאינו גמור אינו

יתלוו אליו ב' כחות אלה אם שיפנה אל מעמדות בני אדם, או שיפנה אל ההתבודדות לעסוק בתורת ד', וכענין מחלוקת ר"א ור' יהושע ו(פסחים דף ס"ח ע"ב) דר"א ס"ל או כולו לד' או כולו לכס, ור' יהושע ס"ל דחלקנו חזיו לד' וחזיו לכס, [ובירושלמי פ' ט"ו דשבת ה"ג נחלקו אמוראי בזה עש"ה] וב' הכרות האלו כל אחד נמשך אל טבבו, וכמזדמן ר"מ בענין הזה והגיע לפדק זה, עכבינהו תלמא ב' שמשי עד דעבד שלמא בינייהו, ר"ל שהתנהג ג' פעמים כסברת ר' יהושע דחזיו לד' וחזיו לכס, גם דאמרו שם הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכס דכתיב וקראת לשבת עונג, והפסרה הלזו עשתה רובם גדול אלל יראי ד' שומרי שבתות, והמלינו ע"ז שהשטן נווח ווי דאפקי' ר"מ מגו בית':

ובתפלת מוסף דשבת אלו אומרים, מענגיה לעולם כבוד ינחנו טועמיה חיים זכו, וגם האוהבים דבריה גדולה בחרו, והביאור בזה נראה כי יש ג' כחות בשומרי שבת. א' השומרי מזות שביטה שבת בכל לווייה ופרטייה, ממלאכה ומשבותים, בהליכה ובדיבור בכל דקדוקיה, יאכל במזות עונג שבת אינם מדקדקים כל כך, ב' המדקדקים גם במזות עונג שבת בראוי, רק עיקר כונתם לענג את עלמם וגויתם ביום המקודש הלזה כמזות הבורא ית"ש, ג' המדקדקים יותר שאין כונתם כלל להנחת עלמם, רק לענג את השבת בכל הדברים הנזכרים ונלרכים בו, ונתבטל אללם הנחת גופם לגבי מזות עונג שבת, וזש"א מענגיה, ר"ל אותה המענגים את השבת ולא את עלמם, לעולם כבוד ינחנו במו"ז ובעוה"ז. טועמיה, פי' אותם האנשים הטועמים ומענגים א"ע לכבוד שבת, חיים זכו, וגם האוהבים דבריה, פי' שביטה ממלאכה ומשבותים מה שנלמנו ונאמר בשבת, גדולה בחרו, ועיקר ריון הבורא ית"ע שיהיה מהאנשים הטובים והמעולים בזה, המה המענגים ומקדשים את השבת עלמו ואינם מתכוונים להנחת

לכתחלה גם הר"ן מודה דאף במידי דאכילה לריכות כונה למ"ד דמז"כ ואינה מזהה מן המזכיר בלא כונה, וגם הרבה מהראשונים חולקים על הר"ן וס"ל שאין שום חילוק בין מזה המזהר (לשאר מזה), והנה בפלוגתא דר"ג וחכמים בר"ש ברבות זמן ק"ש דערבית אי זמנה עד חלות או עד עמוד השחר, פסק ר"י אמר שמואל בגמרא שם דהלכה כר"ג דזמנה עד ע"ה, והרמב"ם פסק כחכמים דזמנה עד חלות, והאחרונים האריכו בזה, וגם אני ביארתי במק"א באופנים שונים, וכעת ג"ל דאפ"ל דסברת פלוגתייהו דר"ג ס"ל דלא עשו סייג שלא יאמר אוכל קימעה ואישן קימעה וישכח לקרות ק"ש, וחכמים ס"ל סייג הג"ל, משום דבאמת יש לעיין דאיך נחוש לזה שיכח לקרות ק"ש, והא כיון שרגיל לקרות ק"ש על מטתו, ובה בודאי לא ישכח מחמת שהורגל בזה תמיד, ונמילא יחא יולא בה ידי חובת ק"ש דערבית, וג"ל דכיון שאינו מכיון אז רק להזכיר את המזיקים ולא ללמד ידי חובת ק"ש וס"ל לחכמים דמזה לריכות כונה, ולכך אין לסמוך על ק"ש שכל מטתו משום דאינו מכיון בה ללמד ידי חובת ק"ש ואינו יולא בה ולכך עשו סייג. ור"ג ס"ל דמזה אין לריכות כונה ולכך לא גורין שמה ישכח לקרות ק"ש, דהא מ"מ יקרא ק"ש על מטתו כפי רגילותו ויהא יולא בה ידי חובת ק"ש, ואף שאינו מכיון בקריאתו רק להזכיר את המזיקים מ"מ יולא בה כיון דמזה אי"ל כונה, ולפ"י ניחא דהרמב"ם לשיטתו איזל דפסק דמזה לריכות כונה, ולכך פסק כחכמים ודלא כר"ג, וכפי האי כללא דיחיד ורבים הלכה כרבים, ושמואל דפסק כר"ג משום דס"ל דמזה אי"ל כונה, ואפ"ל עוד לפמ"ש המ"א [ס' ס' ס' ג'] מתשובת הרדב"ז דבמזה דרבנן לכו"ט אי"ל כונה אף מאן דס"ל דמז"כ, וכן כתבו הרבה מהאחרונים, וא"כ י"ל דר"י אמר שמואל לשיטתו איזל דס"ל (שם דף כ"א) דק"ש דרבנן ולכך פסק כחכמים דלא עשו סייג כיון דהוה מזה דרבנן וכנ"ל, אבל הרמב"ם

אינו יכול לקיימן כראוי מ"מ ישארו שלש מאות ועשרה לכל אחד ואחד, אבל ללדיקים גמורים יהיה להם שס"ה עולמות בשלימות כמ"ש בשם התק"ז, וזש"א ואולדותיהם היינו ללדיקים גמורים אמלא ואין להם בשלמות כל העולמות שלהם:

אמנם לפי הנובאר בספרי מוסר שאם אחד מלבין פני חברו ברבים או מספר עליו לשון הרע או רכילות וכדומה איז יוחלף שם מעשיהם היינו דהעבירות שטעה חברו יוחשב עליו, ומלותיו יוחשב על חברו, וביארו מאמרם ז"ל אפיק סומקא ועי"ל חורא, פ"י שמוציא מחברו העבירות שנמשלו לאדם כמו שנאמר אם יהיו תטאכים כשנים כו' ומכנים לחברו הזכיות שטעה הוא, ויהיה חברו מהזכים שנטל חלקו וחלק חברו בג"ע כי היה מנעלים ואינם עולבים, והוא יהיה מהלא זכה שנטל חלקו וחלק חברו בניהגס, ולכך קראו הנוזר לשונו מרע ושפיהו מדבר מרמה בשם סמא דחי בעבודא דהרוכל במדרש ריש פ' מזורע, ולפ"י יוכל להיות שיופסדו אותן העולמות ע"י העבירות הנ"ל, ולכך מסיק אר"ש בן חלפתא לא מלא הקב"ה כלי מחזיק ברכה, היינו שיחזיק במעוז אותן העולמות שלא יופסדו ולא יאבדו ממנו, אלא השלום, דאז לא יהיה שום הלבנת פנים ולא לשון הרע ורכילות: **איברא** דכל זה הוא דוקא אי נימא דמזה לריכות [כונה נוכל לומר דללדיק

שאינו גמור יופחתו כ"ה עולמות נגד ימי השבתות ויו"ט מחמת שאינו יכול לכוון כראוי במזה עונג שבת ויו"ט כי תאותיו ימנעו ט"ב כונת המזהר, אבל אי נימא דמזה אין לריכות כונה כלל, אי"כ מה לנו שלדיק שאינו גמור אינו יכול לכוון כראוי הא כונה אינה מעכבת ואינה לריכה כלל, [ואף לפמ"ש הר"ן דגם לדעת הרמב"ם דפסק דכל המזהר אינו יולא בלא כונה, מ"מ במידי דאכילה יולא אף שלא בכונה שהרי נהנה, כמו דאמרי' במתעסק בחלבים ובעריוס דחייב שהרי נהנה, מ"מ לענין

הרמב"ם לשיטתו' איז דפסק דק"ש דאורייתא ובמלוה דאורייתא לריך כונה ולכך פשו סייג, והשתא ניחא חושבנא דש"י עולמות שחשב ריב"ל בסוף עוקצין וכפי מה שביארנו למעלה משום דברים ברכות לפי האי כללא דיחיד ורבים הלכה כרבים מוכח דמלות לריכות כונה, ולדיק שאינו גמור אינו יכול לקיים מלות עונג שבת ויו"ט בכוונת המלות, מיהו כל זה הוא דוקא אם נאמר דק"ש דאורייתא אזי נוכל לומר דטעמיהו דחכמים משום דמלות לריכות כונה, אבל אם נאמר דק"ש דרבנן, ובמלות דרבנן לכו"ע ח"ל כינה וא"כ ע"כ לריכים לומר דטעמיהו דרבנן לאו משום מלות לריכות כונה היא רק טעם אחר יש בזה, ומהנזכר להביא ראיה דק"ש דאורייתא:

הרמב"ם פסק בפ"ה מה' תמידין ומוספין לענין פלוגתא דפליגי ר' יוסי וחכמים (מנחות דף ל"ט ע"ב) גבי לחם הפנים דרבנן ס"ל דבעינן טפחו של זה בלד טפחו של זה, ור' יוסי ס"ל דאפי' סילק את היבנה שחרית וסידר ההדשה ערבית אין בכך כלום, חלה מה אני מקיים לפני תמיד שלא ילין שולחן בלא לחם, ופסק כרבנן, והקשה הש"א על הרמב"ם דהא במגילה (דף כ"א) תנינן זה הכלל דבר שמלותו ביום כשר כל היום, והמרין שם בגמרא דהאי זה הכלל אחי לאתויי סידור בזיכין ובר' יוסי ע"ש, חלמא סתם לן מתני' בר' יוסי ואיך פסק הרמב"ם כרבנן ודלא כהך סתמא דמגילה, ונ"ל לתרץ דהרמב"ם ז"ל סתמא אחרינא אשכח, היינו מתני' דסוף חגיגה דמוכח דסתם לן כרבנן, דתנינן כילד מעבירין על עהרת העזרה כו' ואומרים להם הזהרו שלא תגעו בשולחן, והיינו משום שאין יכולים לטבול אותו משום שאין יכולים לסלק את הלחם דבעינן לפני ד' תמיד ע"ש, ואליבא דר' יוסי שפיר היו יכולים לטבול אותו דהא לא בעינן רק שלא ילין שולחן בלא לחם, ואף לפי מה שכתבו האחרונים דבעינן לר' יוסי ג"כ שיהא בתחלת הלילה על השולחן [ועיין

ירושלמי פ"א דיומא ח"ר יוחנן מ"טב"ב בני אהרן למד ר' יוסי כמה דתימר בשיבת אהרן ובניו לריך שימסור יוס ללילה ולילה ליום כן הכא לריך שימסור יוס ללילה ולילה ליום ר"ח בר בר יוסה אמר מכיון שמסר יוס ללילה דיו ע"ש] מ"מ לא מצעי לפי מה ששמענו במתני' דפ"ב דפרה דטומאה דרבנן לא בעינן הערב שמש, וכן הוכיח בספר טו"א מכמה סוגיות דטומאת ע"ה לא בעי הע"ש א"כ בודאי היו יכולים לטבול את השולחן אליבא דר' יוסי ומיד אחר הטבילה יחזרו ויניחו עליו כיון דלא בעי הע"ש, ויהי' לחם פנים לפני תמיד, ואף לפמ"ש הרמב"ם בה"פ י"א מה' מטמאי מו"מ דטומאת ע"ה בעי הערב שמש, מ"מ שפיר היו יכולים לטבול את השולחן, ובתחילה בין השמשות יחזרו ויניחו את הלחם על השולחן לקיים לפני תמיד, וזה נקרא בודאי הע"ש לגבי טומאה דרבנן דהיינו טומאת ע"ה משום דספיקא דרבנן לקולא, ומהא דלא תני במתני' ובגמורה, והיינו משום דשפיר היו יכולים לטבול אותו משום דאין לריך שידליק ביום, ואף דלריכין להדליקה בסוף היום, וה"ה לשולחן אליבא דר' יוסי, חלל ע"כ מדקתני במתניתין שאין יכולים לטבול את השולחן ש"מ דסתים לן הנא כרבנן דר"י דבעינן טפחו של זה בלד טפחו של זה שלא יהא השולחן פגוי בלא לחם, וא"כ ה"ל סתמא כרבנן נגד הך סתמא בר', ולכך פסק כהך כללא דכולה תלמודא דיחיד ורבים הלכה כרבים:

ועוד י"ל דהרמב"ם לשיטתו' איז דבגמרא דמנחות שם אמר' ח"ר אחי מדבריו של ר"י נלמוד אפי' לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מלות לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, והאחרונים כתבו דהך פלוגתא דק"ש דאורייתא או דרבנן תליא בהך פלוגתא אי מלות לימוד התורה הוא כל היום כולו, או דיואל אף בפרק אחד שחרית וערבית, דבברכות שם מקשינן אהך דמיואל דס"ל דק"ש דרבנן, והא

דהלאו נדחה מחמת עשה נדקה חף
 דהעשה דשבתון אינו נדחה מ"מ אין כאן
 חיוב חטאת כיון דאין כאן לאו, וקושי
 זו יש להקשות ג"כ בזה דמחייבין (שבת
 דף קל"ז ע"א) בשבט ומל של ע"ש בשבת
 בחטאת, ואמאי חייב חטאת לשיטת הריב"א
 כיון דהללו נדחה ובשלמא לפי תירונו
 דרבא שם דילפינן מקרא דלכדו ולא
 מילה שלא בזמנה וגם לאיך תירונים שם
 דילפינן מקראי, ניחא דגם הללו אינו
 נדחה לרבריהם בודאי, ולכך מחייב בחטאת
 אבל לפום תירולא דרב אשי שם דטעמא
 הוה משום דאין עשה דוחה לית ועשה
 קשה כנ"ל, וכדומה לי שראיתי קושי' זו
 כתובה על ספר, איברא דלפמ"ש בחילוקי
 על סיוס הש"ס דפלוגמא דאמוראי הוא
 בשיטת הריב"א, וביארתי שם (אות י"ב)
 דרב אשי ס"ל דגם הללו אינו נדחה דלא
 כשיטת הריב"א וא"כ ניחא שפיר דרב אשי
 לשיטתי' אויל, ובה י"ל ג"כ דרבא
 לשיטתי' אויל לפמ"ש שם דרבא ס"ל
 כשיטת הריב"א ולכך הוכרח לומר טעמא
 אחרינא מקרא דלכדו כי היכי דלילקי
 ולחייב חטאת, ומחייב קושיית התוספות
 (שבת דף כ"ד) דמדוע לא קאמר רבא דה
 טעמא דיו"ט עשה ולית הוא כדאמר רב
 אשי דהא רבא בעלמא ס"ל בצירה דיו"ט
 עשה ולית, ולפי הג"ל ניחא משום דס"ל
 כשיטת הריב"א, ומ"מ זה אינו מחייב
 רק גבי מילה בשבט ומל של ע"ש בשבת,
 אבל במחתי' דריש שבת לא יתישב לשיטת
 הריב"א דאיך מחייב חטאת והא הללו
 נדחה מהעשה ואין כאן חיוב חטאת,
 וממילה ליכא למילף משום דגבי מלות
 נדקה ישנו ב' לאוין לא חאמץ ולא תקפוז,
 ועוד דגבי מילה דאין כאן מלוה רק פעם
 אחת ואם ימול היום לא ימול למחר,
 ולכך י"ל דימול למחר ולא דמי לאו דיו"ט
 משא"כ במ"ע נדקה דכל אימת דקיימי
 עניים ישנו למלות נדקה ייכול לקיים היום
 וגם למחר אפשר דלא דמי למילה ונדחה
 הללו, וא"כ ישאר הקושיא דאיך חייב חטאת
 כנ"ל, ואין לומר דלכך הללו אינו נדחה

משום

כתיב ובשכבך ובקומך ומשני ההוא בדברי
 תורה כתיב, ופי' רבינו יונה דה"פ דמלות
 למוד התורה יהיה בשכבך ובקומך דהיינו
 שחרית וערבית, וחז"ל תיקנו פרשיות
 אלו שהוא קבלת מלכות שמים ועול מלות,
 וא"כ י"ל דמאן דס"ל דק"ש דאורייתא,
 היינו מקרא דבשכבך ובקומך, משום דס"ל
 דליכא למימר דקאי אדברי תורה, משום
 דס"ל דמלות למוד התורה הוא כל היום
 כולו, ולמה נקט בשכבך ובקומך אלא
 ע"כ דקאי אק"ש וש"מ דק"ש דאורייתא,
 ומאן דס"ל דק"ש דרבנן היינו משום דס"ל
 דמלות למוד התורה יולא בפרק א' שחרית
 וערבית, וא"כ י"ל דהך קרא דבשכבך
 ובקומך קאי אד"ת איזה פרשה ואיזה פרק
 שירנה, וא"כ אין שום רא' דק"ש דאורייתא
 ולכך ס"ל דאינו אלא מדרבנן, ולפי'
 הרמב"ם לשיטתי' אויל דפסק דק"ש דאורייתא
 ומלות למוד התורה הוא כל היום כולו,
 וא"כ ע"כ דלא כר"י דלר' יובי יולא
 בפרק א' שחרית וערבית ולכך שפיר פסק
 הרמב"ם כרבנן דר"י, ויש להביא ראיה
 ממשינות ראשונות דסדר מועד ודסדר
 נשים דמוכח משם דק"ש דאורייתא, והיינו
 כרבנן דר"י כנ"ל ולכך נקט בסוף חגיגה
 הזהירו שלא תגעו בשולחן:

תנינן בריש שבת יליאות השבת שתי
 שהן ארבע כו' כילד פשט העג
 את ידו כו', וכתב החת"יט דלכך נקט
 בעני ובטה"ב לאשמענין דאע"ג דקיים
 מלות נדקה לעני אפ"ה חייב חטאת עש"ה,
 וקשה לפי שיטת הריב"א שהובא בתוספות
 סוף חולין דהא דאמרין אין עשה דוחה
 לית ועשה, מ"מ אם עבר ועשה אינו
 לוקה משום דהללו נדחה ופני העשה,
 רק דאין עשה דוחה עשה, והאחרונים
 פלפלו הרבה בשיטת הריב"א, ולפי' יקשה
 דאמאי מחייב הכא בעני ובטה"ב בחטאת,
 והא מבואר בריש כריתות דלא מחייב
 בחטאת רק היכא דאיכא לית בעשייתו,
 אבל היכא דליכא לית לא מחייב בחטאת,
 והתם בעי היכא דאיכא לאו אחד וב'
 כריתות אי מחייב ב' חטאות ע"ש, וא"כ הכא

להוכיח מזה דעשה השוה בכל דוחה לית ועשה שאינו ש"ב, משום דיל דעשה דמזורע תמיר משום גדול השלום, וכן כתבו התוס' (ב"מ דף ל') ד"ה הא אין עשה דוחה לית ועשה, מיהו לפי מאי דקו"מ ל' כרבי ור"ח (מ"ק דף ז') דמוחלט מותר בתשמיש, וכן מוכח מהתמא דמתני' (נגעים פרק י"ד מ"ב) דקחני מנודה מביטו ז' ימים ואסור בתשמיש המטה, משמע דוקא בימי סיפורו ולא בימי חלוטו, וא"כ מוכח שפיר דעשה השוה בכל דוחה לית ועשה שאינו שוה בכל, וא"כ חזין מזה דחומר דשוה בכל הוא חומרא יותר גדולה מחומרא דכרת, דהא כשיטנו גבי העשה חומרא דשוה בכל דוחה אף לית ועשה שאינו שוה בכל, וכשיטנו גבי העשה חומרא דכרת אינו דוחה לית ועשה שאין בו כרת:

והנה יש להסתפק אם עשה שאינו שוה בכל דוחה לית השוה בכל, או דאינו דוחה, אמנם אחר עיון מעט הדבר פשוט מאוד דתליא בפלוגתא דתנאי ואמוראי אי לילה זמן לינות וגשים חייבות בלינות, דאי נימא דלילה זמן לינות וגשים חייבות בלינות משום דלא הוה מ"ע שהזמן גרמא, וא"כ לא נוכל למילף מכלאים בלינות דעשה דוחה לית רק דעשה השוה בכל דוחה לית השוה בכל, כמו דמ"ע דלינות דהוה שוה בכל דוחה לית דכלאים, אבל היכא דהעשה קילא ואינה שוה בכל לא נוכל למילף מכלאים בלינות. וא"כ אין לנו שום לימוד ע"ז דדוחה לית, וממילא אינו דוחה לית השוה בכל, אבל אי נימא דלילה לאו זמן לינות וא"כ נשים פטורות מלינות משום דה"ל מ"ע שהזמן גרמא, וא"כ ה"ל לינות מ"ע שאינו שוה בכל שאינו נוהג בנשים, ואפ"ה דוחה לית דכלאים דשוה בכל דנוהג ג"כ בנשים, דהנשים מזהירים על כל האלמין, וא"כ ממילא נוכל למילף מזה דגם עשה שאינו שוה בכל דוחה לית השוה בכל כנ"ל:

ל"ז דברינו אלה למד דנשים פטורות מלינות ועשה שאינו שוה בכל דוחה לית

דאפשר לקיים שניהם, היינו שיבא לבית בעה"ב ויתנו ויאכל שם, דלפי מה שכתבתי בחילוקי שם אמאן דס"ל בעשה ולית דאס עבר ועשה, ס"ל ג"כ באפשר לקיים שניהם דאס עבר ועשה דאינו לוקה, וא"כ הקושא הנ"ל במקומה עומדת, וע"כ ל"ל לשיטת הריב"א דלכך אין הללו נדחה משום דאין עשה דוחה לית שיש בו כרת ומיהא ב"ד ולכך יש בו חיוב חטאת אף דקיים מ"ע דלדקה:

וכן יש להוכיח ממתני' דריש יבמות דקחני ס"ו נשים פטורות ממים דערויות גופייהו ולא קחני קרא לאשמעין דאין מתיבמות, והיינו מטעם דאין עשה דוחה לית שיש בו כרת, דערויות יש בהם כרת ואין עשה דיבוס דוחה חיבור ערויות, וכן כתב המור"ט שם, ובסוגיא דגמרא (שם דף ח' ע"א) דייק הכי, ועפ"י הנ"ל י"ל דרבי לשיטתו איזל דס"ל כשיטת הריב"א דהללו נדחה בעשה ולית, וס"ל ג"כ באפשר לקיים שניהם דאס עבר ועשה דאינו לוקה כמ"כ בחילוקי שם. והוה קש"י לי' כנ"ל דאמאי מחייב חטאת בזה דעני ובעה"ב, לכך קאמר שם (בדף ח') דערוה ל"ל קרא דאין עשה דוחה לית שיש בו כרת, ולכך ניחא דמחייב בחטאת בזה דעני ובעה"ב:

ומעתה כיון שהוכחנו מהנך משניות דאין עשה דוחה לית שיש בו כרת, יש לעיין דהתוס' כתבו בשבת (דף קל"ב ע"ב) ד"ה ה"י עשה ולית הוא ע"ש, דעשה שיש בו כרת אינו דוחה לית ועשה שאין בו כרת, ולכך עשה דמילה לא הוה דמי לית ועשה דלרעת אי לאו דגלי קרא דדמי עש"ה, וכן כתבו התוס' (חולין דף ע"ח) ד"ה מגין כו' ע"ש, וביבמות (דף ה' ע"א) מבואר דעשה השוה בכל דוחה לית ועשה שאינו שוה בכל, מדעשה דגילוח מזורע דוחה לאו ועשה דכהונה וע"ש בפי' רש"י ורש"ל ורש"א, ואף שהתוס' שם ד"ה ואכתי כו' כתבו דלמ"ד מזורע מוחלט אסור בתשמיש אין

בכל, ובסוגיא דמנחות (דף מ"ג ע"ב) גבי פלוגתא דר"י ור"ש אי לילה זמן לינה, או לאו זמן לינה, קאמרינן דמאן דס"ל דלינה לאו זמן לינה ממעט מקרא דוראיתס אותו לילה דפטור מלינה, ומאן דמחייב לילה בלינה קדריש מוראיתס אותו ראה מזה וזו וזכור מזה אחרת ומהו יהו ק"ש, ומזה מוכח דק"ש דאורייתא מדמיהת קרא לק"ש, ולא נוכל לומר דאינו רק אסמכתא בעלמא דא"כ יתורא דקרא דוראיתס אותו למאי אתי וע"ש, ובש"א הוכיח ג"כ מזה דק"ש דאורייתא, וא"כ מוכח מהנך משניות דריש שבת ודריש יבמות דק"ש דאורייתא מדאין עשה דוחה ל"ת שיש בו ברה, וא"כ ע"כ ל"ל כנ"ל דנשים חייבות בלינה, והיינו משום דלינה זמן לינה, ולפי"ז ע"כ הך קרא דוראיתס אותו אתי לק"ש וק"ש דאורייתא, וא"כ נוכל לומר דפלוגתא דר"ג וחכמים במתניתין פליגי במלות לריכות כוונה, ורבנן ס"ל דמלות לריכות כוונה, דאל"כ מדוע עשו סייג כמש"ל, ולפי"ז מתישב חשבון ש"י עולמות שאמר ריב"ל [והארכתי לפלפל הרבה גם מריש הנך ג' סדרים ב"ק, זבחים, כלים, בהך דעשה דוחה ל"ת שיש בו ברה ולאסוקי דק"ש דאורייתא אך אין כאן מקומו להאריך בפלפול הלכה]:

ל"ת השוה בכל, א"כ יש להוכיח דעשה שאין בו ברה דוחה ל"ת שיש בו ברה בקל יחומר, ומה חומרא דשוה בכל שהיא גדולה וחמורה כ"כ. דכשהיא אכל העשה דוחה אף ל"ת ועשה שאין בהם זה החומר, דהיינו שאינם שוים בכל, ומ"מ כשהחומר ההוא היינו שהל"ת הוא שוה בכל נדחית מפני העשה אף שאינו שוה בכל, חומר דברה שאינה חמורה כ"כ דכשהיא אכל העשה אינה דוחה ל"ת ונשה כמש"ל, מכ"ש כשהחומר ההוא אכל הל"ת, היינו שהל"ת יש בה ברה אינו דין שנדחית מעשה שאין בה ברה, וזהו ק"ו שאין עליו תשובה, ומעתה מוכח ומוכרח לפי ההקדמות הנ"ל דעשה דוחה ל"ת שיש בו ברה למאן דס"ל דלינה לאו זמן לינה ונשים פטורות ממ"ע דלינה, ומאחר שהוכחנו ממתניתין דריש שבת וריש יבמות דעשה שאין בו ברה אינה דוחה ל"ת שיש בה ברה, ע"כ מוכרחין לומר לפי"ז דנשים חייבות בלינה משום דלינה זמן לינה וה"ל מ"ע שאין הזמן גרמא, וא"כ ה"ל לינה מ"ע השוה בכל ולכך דוחה לאו דכלאים, אבל עשה שאינו שוה בכל אינו דוחה ל"ת השוה בכל משום דאין לנו שום לימוד ע"ז ומדאין עשה דוחה ל"ת שיש בו ברה מכ"ש דאין עשה שאין שוה בכל דוחה ל"ת השוה

דרוש יא.

דרוש הספר שעוררתי על הרב הגאון כו' מ' חיים שלמה זלמן
וללהיה אבד"ק מירא יצ"ו ועוד על ב' גאוני הזמן שמחז"ל :

פתיחה

[תענית דף י'] רב נחמן ור' יצחק הוו יתבי בסעודתא א"ל ר"ג לר'
יצחק לימא מר מילתא, א"ל הכי אר"י אין מסיחין
בסעודה שמא יקדים קנה לושט, בחר דסעיד א"ל הכי אמר ר"י יעקב
אבינו לא מת כו' :

היותם נעלה, אבל אם הולך האדם בשירות
לבו ובדרכי התאוה הנשחתה ע"י כח הרמיוני
שבו, יוכל היות שיפעול כ"כ עד שיתדבק
גם רוחניותו לחומריותו, וחש"א לא ידון
רוחי באדם, ר"ל היות אלהי אינו שופט
ומנהיג עוד באדם, בשגם הוא בשר, ר"ל
שגם הוא נתעבה ונחמה לחומריות, והנה
לפ"ז גם בענייני אכילה לריך האדם לחשוב
שאינו אוכל רק בכדי שיהיה לו כח
ועלמה לעבודת ד' בקיום מלותיו בכל
הפרטים כפי רגונו ית"ע, ובהגיון תורתו,
וחש"א דהמע"ה ותורתך בתוך מעי, היינו
שגם אכילתו היה נחשב אלולי לתורת ד'
ע"י טוב כונתו, והנה הקנה הוא מבלי
המבטא והדיבור, והושט הוא מבלי עיכול
האכילה, וחש"א אין מסיחין בסעודה,
לעשות ענייני הסעודה לעיקר ותכלית,
שמה יוכל להיות דבר רע מאוד, שיתדבק
נפש המדברת שבו להבהמית דהיינו קנה
לושט, וזה מליצה נחמדה :

ועפ"ז יתבאר המדרש רבה, כשר"ה
הקב"ה לבדו את האדם, אמרו
מלאכי השרת מה אנוש כי תזכרנו, אמר
להם הקב"ה חכמה יתירה יש באדם יותר
מכם, וכשבראו א"ל מה שמך, א"ל אדם,
אמר להם ראו שהחמה יתירה יש בו,
והביאור בזה דרבים הקשו דזה ידוע דכלי
המלורף ועשוי משני דברים חשוב, וגרוע,
בדאי יקראו עיקר שמו על שם הדבר
החשוב, וא"כ האדם יזיר כפיו של הקב"ה
אשר נעשה מעפר מן האדמה, וכשמת שדי.
למה קרא א"ע אדם ע"ש האדמה ה"ל
להיות

הקושיות גלויות וידועות, הלא מאמר
יעקב אבינו לא מה, הוא
מאמר קלר יותר ממאמר אין מסיחין
בסעודה כו', גם כל הלדיקים נקראו חיים
גם לאחר מיתתם ומה שם יעקב שהזכיר,
הבע"ק ביאר מליצה נאותה במאמר אין
מסיחין בסעודה כו' דזה ידוע שהאדם הוא
כלול מנפש רוח וגשמה נפש הבהמית רוח
המדברת נשמה חלק אלהי ממעל, ואמונת
ההשארה בהנשמה לאחר מיתת האדם נשרשה
בלב כל בני עמנו, ואף מהפילוסופים שלא
מבני עמנו רבים הודו לזה בראיות נכוחות,
אבל ההשארה בנפש הבהמית והמדברת
נסתפקו, והביאו ראיות לכאן ולכאן.
והביא מה שמבאר בזוה"ק זכאה חולקיהון
דלדיקיא דאיתדבק בזה נפשא ברוחא,
ורוחא בנשמתא, וכשמתא בקוב"ה כמד"א
והיתה נפש אדוני נרורה בנרור החיים את
ד' אלהיך, חייבא חולקיהון דרשעיא
דאיתעביד בזה להיפך, והנה האיש הישראלי
אשר הולך בדרך ד', לריך ששים כל
מגמתו ומבטו בכל דרכיו ומעלליו שעושה
אותם רק לש"ש בכדי שיוכל לעבוד את
ד', ובכל לרכי גוייתו וחומריותו יחשוב
מחשבות קדושות שאינו עושה אותם עבור
האותיו הגופניות רק ללרכי עבודת ד' וקיום
מלותיו, וכאשר יתנהג האדם כן, יוכל
להתהוות גם מנפשו הבהמית לרוחנית
נג"ל, וכמו שהביאו בשם המוסקמי כי
אדם שולח לעשות מלאכת האלקמיה
'בבר וללרך את נפשו במלרך הקדושה
בכור הצחינה בכדי שיוכל לעלות במדרגה

ומעוררי נהי וקול כבי כי ידי המנגן שלוח
הרעיון המה ואל כל אשר יפנה הרעיון
יפנו לנגן ידי המנגנים, יש אשר רוח
עלצת דובר בכנורס ממרה השחורה אשר
בנפשו, ויש אשר ינגנו בנגינות ממרה
הלבנה אשר בקרבם. ולכן חילק אותם
לשני כתות ולכל זמן, עת לשמוח בימי
חדוה ובגילוח מלחמה, ועת לקונן בימי
לרה ומבוכה, ויהי היום והרעות מלחמה
באה ונהיתה בארצם, ויהיו למפלה לפני
שיגיהם, מבגריהם נהרסו שרי המלחמה
נהרגו, אולרותיהם בזזו, ומארכם נגרשו,
וינגנו כולם בקול נהי גדול מאוד, וישאל
אותם ראש המנגנים, הלא אתם מנגני
זמרה וקול חדוה ואיך תוכלו לקונן ככה,
וישיבו אותו דבר, הלא לעת כזאת אשר
נפלנו לפני שונאינו, וחמדתינו הרסו ובזזו
מי לא ירים בקול קינה ונהי, וכן הוא
בנביאי ד' משוררי אלקים, יש מהם
מקוננים, ויש מהם מנגני שמחה, והנביא
ירמיה היה ראש המקוננים, וביחזקאל
מצינו בילקוט ראובני שהיה ממדור החדוה
ולכן נקרא בן אדם בכל מקום כמו
שמצינו בילקוט על שלמה המע"ה בילדותו
שר שירים, וע"כ ראה את המרכבה כולה,
וראה בנין הבית דלעתיד, וחש"א ואתה
בן אדם, היינו שטבעך בשמחת הלב מ"מ,
האנח בשברון מהנים ובמרירות כו' והיה
כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח, ר"ל
אתה אשר רוח עזבה אינן כך כי ממדור
החדוה אתה ואיך תאנח כ"כ, ואמרת
להם על שמועה כי באה וגמם כל לב
כו' ומי לא יאנח. כן הנני היום כי
ישאלוני לומר הלא דרכך בפלפולי הלכה
בש"ס בבלי וירושלמי, ובחידושי תורה
המשמחי לב, ואיך תאמר דברים פשוטים
דברי יגון ואנחה, ע"כ אשיב לכם אמרים,
על שמועה כי באה שנסתלק מאחנו גדול
הדור הרב הגאון כו' אב"ד דמירא אשר
היה חריף ענוס מאוד במילי דעלמא ובמילי
דשמיא מפורסם בלדקותיו בעל מדות טובות,
וגם אשר נשמע לנו מסילוקן של לדיקים
ב' גאוני הזמן, אב"ד דהמבורג אשר היה

גאון

להיות נקרא על שם הנפש האלהי החשובה
שבו, אך באמת התמיון בזה, שזה חשיבותו
שהוא חומר קרוץ מאדמה ומוכך את
חומריותו לרוחניות אשר כל בר' לא תוכל
לעשות ד"ז וזהו מבחר הפעולות, וזהו
החכמה יתירה שיש באדם, ונתן מופה
ע"ז משמו שקרא א"ע אדם ע"ש האדמה
וכנ"ל שזהו מבחר הפעולות אשר אינן בכח
המלאכים לעשות כן:

ועפ"י דברי הב"ק הנ"ל יבואר עוד מה
שאמר אחר האכילה יעקב אבינו
לא מת, היינו דשנה את דבריו הראשונים
מה שאמר מקודם בתוך האכילה, דהמפרשים
כתבו שלזה נקרא יעקב בשלשה שמות,
יעקב, ישראל, אל, ויקרא לו אל אלהי
ישראל, נגד הג' גפשות שבו, הבהמית,
המדברת, האלקית, וחש"א דאף יעקב
אבינו, ר"ל דאף שם יעקב שהונח על שם
נפש הבהמית, לא מת ג"כ כי נשארה
חי' לעד כמאמר הוה"ק דבדריקים גמורים
איתדבק גם נפש הבהמית להאלהית, וגם
נפש החומרי מודרך ונשארה לעולם נבדל
וע"י יש לו התקשרות עם זרעו לעולם:

[יחזקאל כא] ואתה בן אדם האנח בשברון

מהנים ובמרירות תאנח
לעיניהם, והיה כי יאמרו אליך על מה
אתה נאנח ואמרת על שמועה כי באה
וגמם כל לב ורפו כו' כה אמר ד' אמור
חרב הוחדה וגם מורטה, למטן טבות טבח
הוחדה, למטן היה לה ברק מורטה, או
נשיש שבט בני מואסת כל עץ כו' היא
הוחדה חרב והיא מורטה לתת אותה ביד
הורג כו', הדקדוקים באלו הפסוקים רבו
מאוד כמובן, מהודוע כי מלאכת הנגינה
והמוזיקא כחות נפשיות המה, אל כל אשר
יסבו ללכת ילכו, והנה כת המנגנים הראשיים
אשר למלך אשר הופקד עליהם ראש וראשון
מהמנגנים [קאפטלמייסטער] לעמוד עליהם
ברוח בינתו ללנה בנגינותם בכלים מכלים
שוים, ויבן בהם כי נגינותם יתפרדו לשני
ראשים יש בהם מנגוני זמרה ושרי שמחה
ומדוה, ויש בהם משמיעי יגון ותוגה

גאון גדול ולדיק אף כי לא הכרנו אותו ידענו אותו מחבוריו המפורסמים, ואב"ד דק' פרעסבורג גאון ולדיק בן של קדושים תופס ישיבה גדולה, ועל אחד מהן בלבד ראוי לבכות ולהתאונן, מכ"ס על ג' גאוני הדור אבירי החורה תרדנה עיינינו כנחל דמעה, וזש"א על זה דוה לבנו, וכדי דיוון הלב על זרה אחת הלזו הקרובה לנו מפטירת הרב הגאון אב"ד דק' מיר, אבל על אלה חשכו עיינינו, אשר השתרגו עלינו זרות רבות אשר נאבדו מאתנו שלשה מנהיגי הדור, הן בהדרכת האדם בעיני הגופניות בדברים שבין איש לאשתו ובדברים שבין אדם לחבירו להליל עשוק מיד עושקו והן בעיני הנפש בעיון החורה ובהדרכת האדם לעבודת ד' וליראתו, כידוע לנו בחז"ל אשר רבו מהרסי החורה וכמעט החורה נשתכחה מישראל בלעדס ואין מחזיק בה, ספרי תורה והילילי על אבדן מחזיקי דקדק :

וער אלו שתי הנהגות שהזכרנו אמרו חז"ל כשמת אברהם אבינו עמדו כל גדולי עולם בשורה ואמרו אוי לו לדור שאבד מנהיגו, ואוי לה לספינה שאבדה קברניטה, והנהגת הדור לריך לעיין בענינים ארניים בכל הדברים שבין אדם לחבירו, והנהגת הספינה לריך להביט למעלה במלכ הכוכבים לידע מהם איך לפנות, ומונשיל אלו הצ' דברים לשני ההנהגות הג"ל, עוד אפ"ל בזה, דבסילוק גדול הדור יש בזה ב' עונשים. א' כי נאבד מנהיג ומגין הדור אשר אמרנו בללו נח"י. ב' כי פחד ורעדה יעלה בלבבנו אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר כמונו, והוה שאמרו אוי לו לדור שאבד מנהיגו, היינו העונש האחד, ואוי לה לספינה שאבדה קברניטה, שיראו לנפשם פן יטבעו מרוח סערה הבאה עליהם, וכן אנחנו היום נריכים להתאונן על ב' דברים, כי נאבדו מאתנו מנהיגי ומגיני הדור, ובפרט להגאון הגדיק אשר היה סמוך לנו, שהיה חלוש המוג ובעל יסורים זה כמה, אשר חליינו הוא נשא ומתחלואיו נרפא לנו כמאמרם

ובזה יתורץ קושי' המפרשים מאמרי חז"ל אהרדי, דבמדרש איתא שקשה סילוקן של לדיקים יותר מחורבן בית המקדש, ובגמרא דר"ה קאמר מלמד ששקולה מיתתן של לדיקים כשרפת בית אלהינו, היינו דלענין גודל העונש והרושם שנעשה הוא קשה משרפת בית אלהינו משום דבית המקדש אפשר בחורה ע"י תשובה, היום אם בקוילי תשמעו, אבל אותו לדיק וגדול הדור שנשתלק לא ישוב עוד, ולזה קאמר סילוקן של לדיקים, אבל לענין היראה והפחד דלהבא הנופלת על כל בשר הוה כשרפת, משום דבשניהם אפשר בתקנה ע"י תשובה ומע"ט. עוד אפ"ל דפליגי במחלוקת תנאי ואמוראי בכמה מקומות בש"ס אי קדושה ראשונה קדשה לע"ל או לא קדשה, דלמ"ד לא קדשה ובחורבן בהמ"ק

אגש ספדין ליה ומהדרין בחיובתא מחוספין על זכוהא דילי על חד חרין כמדא לכן בארלס משנה יירשו עכ"ל, ולפי' סילוקן של לדיקים מזה העולם, אם חוזרים בני אדם בתשובה מחמת סילוקן והספדין, אז היוזקן מקיום מלות ד' ולימוד התורה הוה כשחת העתיד ליגדל, דגם זה יוגדל ע"י תשובה של צ"א, ותליא בקפדי ולא קפדי, אבל אם ח"ו לא יתעוררו צ"א בתשובה, אזי ההיזק שלהם מביטולם מעבודת ד' ומלימוד תורתו הוה היוזק גמור ומכליא קרנא מיקרי כמוזן, וידוע מאמרם ז"ל לדיקים נתפסין בעון הדור, ואיתא בסוגיא דמכות סנהדרין שהרגו אחת לשבעים שנה נקראת קטלנית, אף שבדאי לא הרגו רק בעדים והתראה והתיר ענמו למיתה, והוא רשע גמור רוצח או נואף או מחלל שבת, ובדאי היה מחויב מיתה כמאמר ה"הוב כי יפול הנופל ראוי הוא לפול בו, ועכ"ז נקראת קטלנית על שלא הפכו בזכותו, אלו שהרגו בגרמתינו חסידי עולם גאורי הדור מכ"כ שאנחנו נקראים רוצחים הורגי נפשות לדיקים, וכי יטענו עלינו לפני שוכן רומה לומר מה לכם ולנו כי הרגתם אותנו בגרמאתכם, ולא על הפסד גייתינו אנחנו טוענים, רק על ביטולנו מלימוד התורה וממעשים טובים ומעבודת ד' שלנו מה נשיב ל"ה, ואיתא ביומא פ' יוה"כ, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר ולא יסורין ממרקין ולא ג"ה מכבדת אפי' הביא כל אילי נביות שבעולם אינו מתכפר עד שיראה את חבירו, ומבואר בפוסקים דבדבר שאפשר בחזרה אינו נר"ך למחול לו. וא"כ כשחזר לא נחזור בתשובה לא יהיה חזר כפרה דבמכליא קרנא כו"ע, מקפידים ולא יאבה ד' סלות לו כי אז יענן בו שניתוסף לו חובה על חובה ממיתתו, ע"כ אחי ורעי שובו אל ד' בתשובה שלמה ונשיב להם את הגולה אשר גזלו ואת העושק אשר עשקנו מאתם, ונתפלל אל ד' שיקבל תשובתינו, השיבו ה' אליך וגשבה חדש ימינו כקדם, כקודם החטא, ועל תשליכנו מלפניך כו' דכל

בהמ"ק בטלה הקדושה לגמרי לזה שקולה מיתתן של לדיקים, שבעלה נדקתם וקדושתם מזה העולם לגמרי, אבל למד דקידשה לעיל ועדיין בקדושתו עומד ומעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי, ורק הבהמ"ק נחרב ולא הקדושה, ולזה קשה מיתתן יותר שנסתלק קדושתם מאתנו לגמרי:

איתא בבב"ק (דף ג' ע"א) וסילח זה הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור, טעמא דכתב רחמנא משלחי רגל כו', הא דמכליא קרנא והא דלא מכליא קרנא, ופי' רש"י שחת העתיד ליגדל, והקשו התוס' דהא גם זה מכליא קרנא דהבע"ב בענמו היה יכול לקצור, ופירשו בע"א ע"ש, איברא דלפע"ד קושי' התוס' ל"ק כלל לפי' רש"י, דבסוף מכליתין איתא בשות וחזין באתרא דקפדי יש ב"ס משום גזל, ופי' רש"י חזין שחת העתיד ליגדל, הרי חזין דזה תליא בקפדי ולא קפדי לענין איסור גזל, ולכך הוה ס"ד דאף באתרא דקפדי אם אכלן בהמתו לא מחייב לשלם משום דבעלה דעתו אלל כל אדם, ואפשר דרוב העולם אינם מקפידים מדאמרי ומתא מחסיא אתרא דקפדי היא משמע דוקא מתא מחסיא, ולכך אינטריך לימוד להכי דלא מכליא קרנא היינו בעתיד ליגדל נמי חייב לשלם באתרא דקפדי וז"פ עכ"פ חזין דבלא מכליא קרנא היכא דגזל או הו"ק דבר העשוי ליגדל אח"כ תליא בקפדי ולא קפדי, אבל בדבר שאינו עתיד ליגדל אח"כ הוה כולם מקפידים, וידוע ביאור המפרשים על מאמרם ז"ל אחים לי בהספדי דהתם קאימנא, היינו משום דהאדם בחייו נקרא הולך, שהולך ממדרגה למדרגה, ואינו עומד על עמדו, אבל אחר סילוקו מן העולם הוא עומד על מנב אחד, משום דהיום לעשותם ולא למחר לעשותם, רק דאם מתעוררין בתשובה מהספידו הוא עולה מעלה, משום דבגרמתו נעשה זאת, וכל המעשה חבירו לדבר מלוא מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, ובזוה"ק אמר עד איסתלק לדיקיא מהאי עלמא ובני

לכא ע"י. ועתה כאשר באו לכאן לבהמ"ד
 כמאמרם ז"ל דהתם קאימנא, ואנחנו כעת
 בצרה גדולה מעמל הפרנסה ולער גידול
 בנים, וידי לומדי תורה שחו עד לעפר
 ועוד... ועתה כאשר יראו אוהבינו כי
 בזונו רכושם וכנ"ל דמכליא קרנא, ומלבד
 אשר אנחנו מחויבים לשלם (*) ונפרעין
 מדעתו וכלא מדעתו, עוד יקטרגו עלינו
 אלל ממ"ה הקב"ה, ע"כ נקומה נא ונשובה
 אל ד' ונשיב להם את הגולה אשר גולנו
 מהם, ונקבל כל אחד ואחד מאתנו מקלה
 ממדותיהם הטובות ומלימוד תורתם ולדקתם
 אשר בהטעם יחד יק"ס יעקב אינו לא
 מת, ר"ל כי מדותיו ולדקתו נשארו קיימים
 אלל בניו בכללם. ונבקש מאהם מחילה
 על עבר, ידינו לא שפכו את הדם הזה,
 כי לא הרגנו אותם בידים רק ועינינו לא
 ראו, שלא עשינו מבט תמידי על דרכנו
 ועלילותינו ולכך נסתלקו הנדיקים בעונינו,
 וכאשר נעשה תשובה ונבקש מהם מחילה
 בודאי ימחולו לנו כי היה לא מכליא קרנא
 והמה אינם קפדנים וא"כ לא היה גזל
 כנ"ל, ומה גם כי המה בעלי מדות טובות,
 אוהבי ישראל, ואח"כ נבקש מאתם שימלינו
 טוב בעדנו אלל ממ"ה הקב"ה כי בצרה
 גדולה אנחנו, התורה מונחת בקרן זווית
 אין דורש ואין מבקש לומדי התורה הולכים
 ומתמעטים יום יום כי שחה לעפר נפשם
 ומשגיאי

דכל שחזירו נפש על ידו אין מכניסין
 אותו במחילתו של הקב"ה, ונפתח במשל
 פינו, פ"א היה באיזה עיר איש אחד רם
 המעלות והמדות והנשכלות, ואוהב בני
 עירו ועמו בלב ונפש, ויעתק אח"כ משכנו
 מעירו לעיר המלוכה, ושם נתגדל מעלה
 מעלה ע"י השכלתו והשלמתו, ובמשך זמן
 רב שלא היה בציתו בעירו, בזו אגשי
 העיר כל רכשו, פעם אי היו כל בני
 העיר בצרה גדולה באיזה משפטים מעיני
 המלוכה. ויקר מקרה כי בא אוהבם מעיר
 המלוכה למחנם, ויאמרו איש אל אחיו עתה
 יראה אוהבינו כי שללנו כל רכשו מלבד
 אשר נהיה מוכרחים להשיב כספו מטעם
 המלך ושוטריו יקטרג עלינו בעיני המשפט שיש
 לנו אלל המלך, ע"כ נקדמה פני הרעה ונקומה
 ונחטודר ונשיב לו כל רכשו בשלימות,
 ונבקש ממנו מחילה על לבי כי לא במרד
 ובמעל עשינו זאת, ובדאי ימחול לנו כי
 הוא בעל מדות טובות, ואח"כ נבקש מאתו
 שימליץ טוב בעדנו אלל המלך בדבר
 המשפט שיש לנו ונכלל מהלכה הדולה אשר
 הוטל עלינו. ויעשו כן. כן אנחנו בני
 ישראל היה אללנו בזה העולם, גדולים,
 נדיקים. רמי המעלות. בעלי מדות טובות,
 אח"כ שינו משכנם בעולם העליון תחת
 כנפי השכינה, ויגחנו שללנו כל רכושם,
 היינו התורה והמלות והמעט שהיו מעותדים

תפוחי זהב

(*) **איתא** בבב"ק פ' החובל דשבת שלא במקום נוק משכחת לה כגון דהדיק' באידרונא
 פ"י שסגרו בחדר ובטלו ממלאכתו חייב לשלם, וכן פסקו הרמב"ם
 וטושו"ע חו"מ סי' ת"כ ס"א, והקשו האחרונים מהא דמבואר בירושלמי דהמבטל כיסו
 של חבירו דפטור מדיני אדם ומייב דר"ש, וכן פסק ב"ש"ש והביאו הש"ך בסי' רנ"ב
 ס"ק ט"ו, [וע' בסי' ס' ס"ק י' ובס"ס פ"א] ותיירו דהתם ההיזק בגוף האדם שיש
 בו דין שבת, משא"כ במבטל כיסו דהוה כבהמתו ואינו אלא גרמא בעלמא, [ועיין
 בתשו' חות יאיר שהקשה מדר בחדר חבירו בקיימא לאגרא דחייב לשלם ובמק"א הארכת
 באלו הפרטים, וע' בתשו' ח"ס חו"מ סי' קפ"ח ויל"ע בדבריו ואכ"מ] והר"ן בדרשותיו
 ביאר מש"כ כי לא דבר ריק הוא מכס כי הוא חייבם כו' כי שלמות התורה אינה
 דומה לשלמות כל החכמות אשר בלעדם לא נקרא חסרון, וכאשר יהיה שלם בהם
 יהיה נקרא בעל מעלה, אבל שלמות התורה והמלוה הוא כאברים העיקרים שבאדם
 אשר בלעדם לא נקרא אדם, ורק כשיש לו שלמות התורה אז נקרא אדם, וחס"א כי
 לא דבר ריק הוא מכס, פ"י שאינו דבר שיוכל להתרוקן מכס, וגם בלעדם הוא
 אדם

ונ"ל בזה דאמרינן בכתובות דרבי בעת פטירתו זקף י' אלכטותיו כלפי מעלה ואמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך כו' יר"מ שיהא שלום במנוחתו וביארו המפרשים ידוע מאמרו ז"ל כי מפני הרעה נאסף הלדיק שלא יראה ברעה, וכמו דאיתא במכילתא כשהרגו ר"ש ור"ש אמר ר"ע לתלמידיו התקינו עמיכם לפורעניות שאלו עתידה טובה לבא בדורנו לא היו מסלקין (אלא) את ר"ש ור"ש, ועכשיו גלוי וידוע שפורעניות גדולה עתידה לבא בדורנו ונסתלקו אלו מבינינו לקיים מה שנאמר כי מפני הרעה נאסף הלדיק, ולפעמים הלדיק מת לכפר על הרעה שלא תבא כידוע מכמה מקומות, וזהו שהתפלל רבי יהי רצון שסילוקו מן העולם יהיה לכפר על הרעה שלא תבא, ונ"ל שיהא שלום בשעה שאה"ב במנוחתו: **במ"ק** איתא לזה נסמכה מיתת מרים לפרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתת לדיקים מכפרת, ופי' דפרה אדומה מכפרת על עון העגל, [ובירושלמי פ"א דיומא ה"א איתא מה אפר פרה מכפר כו', ונ"ל משום דכפרה וטהרה חזא מילתא היא, כמבואר בכמה כתובים, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, ובהתעוררת ההספד המללתי בזה דלכך נמשל לאפר פרה, משום דכשם שאפר פרה אינו מטהר רק ע"י מי הגדה מים חיים. כך מיתת לדיקים אינו מכפר רק ע"י הורדת מי דמעה מעיניו ממקור לבו כי שפיר דמעות לא ננעלו] וכן' לפניה פנח

משנאי התורה רמו למעלה ראש, יהי רצון שיפתח לבנו בתורתו וישים בלבנו כו' למטן לא ניגע לריק ולא נלך לבהלה, וזוהי לגדל בנינו תחת ידינו לעבודת ד' וליראתו וללמוד תורה, ויקיים בני ולא תשכח כו' :

[שמואל ב' ג'] **ש"א** המלך את קולו ויבך אל קבר אבנר ובכו כל העם, ויקון המלך אל אבנר ויאמר, הכמות נכל ימות אבנר, ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים הנשו כנפול לפני בני עולה נפלת, ויוסיפו כל העם לבכות עליו כו', ויאמר המלך אל עבדיו הלא חרצו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל ע"כ, י"ל מה המה השחי בכיות שזכו העם, תחילה אמר סתם שזכו, ואח"כ אמר שזכו עליו, מאי לפני בני עולה שאמר דוד, מאי הלא חרצו כי שר וגדול נפל כו', ומי לא ידע זאת כו' כי הוא היה שר הצבא בישראל ודוד המלך ושאלו, ובשבת (דף קנ"ג ע"א) חר"י צרי' דרב שמואל בר שילת מהספדו של ארם ניכר אם בן עוה"ב הוא, ופי' רש"י שאם כשר היה היו בוכין עליו, ופריך והאמר רב לר"ש בר שילת אחים לי בהספדי כו', ומשני הא דמחממי לי' ואחים, הא דמחממו ולא אחים, והקשה הרי"ף דא"כ אמאי ביקש רב שיחמם בעת ההספד והא, אף למאן דלא מחממי הוה ג"כ בן עוה"ב, ותיירן דמ"מ אין ניכר לבריות לדקתו, וקשה דמה לו בזה שיכירו הבריות לדקתו,

תפוחי זהב

אדם רק', כי היא חייבם כו', ובלעדם לא מיקרי אדם כי נחמר חייתו, ונ"ל דזה דוקא בעצמיות התורה אבל בפלפול התורה שמסר הקב"ה מתחילה למשה לבדו, והוא גבה בהם טובת עין ונתנה לישראל זה נקרא בודאי שלמות ומעלה, ולפי' כשנלקח מאתנו ע"י מעשינו וחטאינו הגאונים הנזכרים אשר אנחנו מספידים אותם, שמים רעות עשינו עמם, שבעטנו אותם מלימוד התורה וקיום מצותיו, אשר ע"י אנחנו בקראים מויקים גמורים, וחיוב גמור להשלים מחסורם כמו הדקי' באירוגא דההיזק געשה בגוף, ומה שנתבטלו בגרמתינו מפלפול התורה ומחידושי' כידוע שהיו מחדשין חידושי תורה תמיד בזה הוה כמבטל כיסו של חבירו דפטור דר"א וחייב דר"ש, והשלומי אלו הדברים אינם בממון כי אין דבר רוחני נשלם בחומרי, רק עיקר ההשלימין בתשובה ומע"ט:

יחשב שנשתלק על חנם :

ובשבת (דף ק"ה ע"ב) איחא מפני מה
מתים בניו ובנותיו של אדם
כשהן קטנים כדי שיבכה ויתאבל על אדם
כשר, ופריך ערבונא שקלי מיני' אלא
מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר,
והנה מכבר פירשתי דהס"ד והמסקנא
הכל אחד כמו שמכים את התינוק
על אשר עשה שלא כהוגן, ועיקר הכונה
על להבא, וכעת נ"ל לבאר ע"פ דברינו
הנ"ל דמיתת לדיקים הוה גוף הפרעון משום
דכללות ישראל מיחשב כאיש אחד, ואיחא
במדרש ששאלה התורה מי יהיה ערב לי
שיקיימו ישראל את התורה כו' אמר הקב"ה
בניהם ובנותיהם הקטנים יהיו ערבים,
ולכך קודם מיתת הלדיק אין יכולים לפרוע
מן הערב, דקימ"ל אין נפרעין מן הערב
תחילה, אבל כשמת הלדיק ולא בכה והתאבל,
יא"כ לא היה מיתת הלדיק פירעון החוב
כנ"ל, ולזה תובעין את הערב זה בניו
ובנותיו של אדם כשהם קטנים, משום
דהרי כבר תבעו ממנו במיתת הלדיק ולא
פרע, ואפתח כמש"ל פי אשה אלמנה אחת
אשר היה לה ארמון גדול ורכוש רב וכלים
נחמדים, וגם בנים קטנים. רק שהיתה
חייבת חוב גדול לאור המלך אשר היא
עלמה לא ידעה כמה, והיו נפרעים ממנה
פעם בפעם, תחילה ארמונה, ואח"כ
רכושה והמטלטלין שלה, גם הכרים והכסות
שלה, ולא נשאר אלה כל צבית רק ממורה
יקרה אחת ובניה הקטנים, והמנהג היה
שבעבור חוב המלך היו לוקחים גם נפשות
ב"א, אח"כ בא נוגש המלך ולקח גם את
הממורה שלה, והרימה האלמנה קולה בקול
בוכים איום מאוד, ושאלו אותה השכנים
מדוע אתה בוכה כעת יותר מכל פעם
ופעם, והשיבה כי בראשונה כאשר לקחו
את ארמוני אמרתי בדעתי כאשר יבא
הנוגש עוד הפעם ימלא מה ליקח מהרכוש
שלי, וגם מהמטלטלין וכן בכל פעם
ופעם, ובאחרונה כאשר לקחו הכרים
והכסות שלי, אמרתי עדיין יש לי הממורה
היקרה שלי. אבל כעת כאשר לקחו ממני
אותה הממורה אמרתי מה אעשה כאשר

פענח כתב דלכך המסיל מיתת לדיקים
לפרה ולא לשאר קרבנות שמכפרין כפרה
גמורה חמיר, משום דפרה מטהרת עמאים.
וממחא טהורים כידוע, והיא מוחלת
ומרפאת, כמו כן מיתת הלדיקים נמשך
מזה טובה גדולה לבני אדם כשחוזרים
בתשובה, אבל כשאין חוזרין בתשובה,
ואין איש שם על לב, הלא אלהים יחקר
זאת להעלות חמה ולנקום נקם ח"ו, והנה
כ"ז אי לא מתחממי בהספדא אבל אי
מתחממי להו ומתחממי בודאי יחזרו בתשובה,
דכל המוריד דמעות על אדם כשר מוחלין
לו על כל עונותיו ונמשך מזה כפרה לדורו,
ולזה אמר אחים לי בהספדאי דהתם, פי'
בעוה"ב, קאימנא ובודאי מתחממו ויהיה
שלום לבני דורו משום דכיפר מיתתו
משום דאם ישובו בתשובה הוה לא מכילא
קרחא כמס"ל, ואינו מקפיד והתשובה
מכפרת, אבל אם לא שבו בתשובה אזי
מתוסף להם עון על עונם כנ"ל, משום
דעי' גרמחם נשתלקו נפשות נקיים מן
העולם :

ועוד אפשר לומר הטעם דבוכה ומוריד
דמעות מיתתו מכפרת, ובאינו בוכה
אינו מכפרת, משום דלכאורה קשה דאיחא
לדיקים נתפסין בעון הדור, אף שכל ישראל
ערבים זה לזה, מ"מ הא קימ"ל דאין
נפרעין מן הערב תחילה, וע"כ ל"ל הטעם
משום דכל ישראל נקראים איש אחד,
כדכתיב ראש העדה, עיני העדה, וכדכתיב
ויחן שם ישראל, בלשון יחיד, וכן אתם
נזכרים לפני ד' אלהיכם ראשיכם שבטיכם
כו' כל איש ישראל, דאינם נחשבין רק
כאיש אחד, וא"כ כשנשתלק מהם הראש
נענשין כל העדה, וכדכתיב ידן בגוים
מלא גויות, בזה, כמחן ראש על ארץ
רבה, שבה נדונו כולם, מיהו זה דוקא
כשהוא בוכה ומתאבל ומלטער עליו, מזה
נראה דהוה פרעון שמחשב א"ע עם הלדיק
כגוף אחד ולכך מלטער כעל מכת גופו,
אבל אם אינו בוכה, ע"כ שחושב מה לי
לבכות על איש אחר והלא אנשים נפרדים
אנחנו, ולכך לא מיחשב זה לפירעון כלל
סילוקן של לדיקים אדרבה עבירה גדולה

הראשונים, משום דידוע מאמרם ז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ואיך נוכל לומר שהקב"ה יברא לדיק אחר, ובהכרח ז"ל שבזר"ה הקב"ה גוף נקי ומוזק, בשכל עמוק ועלום, ובזה הזכרון אשר מזה ינחם שיהיה גדול בתורה ויהיה ירא שמים ולדיק, וזה היה רק בדורות הראשונים אשר מי שהיה לו עלם טוב ונעלה הי' מוליך אותו לבית רבו ללמוד תורה, ואח"כ לישיבות גדולות ללמוד ש"ס ופוסקים. ומתוך זה נעשה גדול בתורה וצירא, אבל לא כן בימינו אלה, אשר כל איש אשר יש לו עלם נעלה וטוב מוליך אותו למקומות אחרים ללמוד, ומתוך זה יוצאים חוץ לשיטה, אוי לאזנים שכך שומעים, וזהו שקונן ירמי' אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם, וזה שאמר המקונן איכה יועם זהב ישגא כהם הטוב, ר"ל ששואל איך יכול היות מה שירדנו פלאים מגדולי התורה ומלדיקים, והלא נאמר וזרח השמש ובא השמש כו', ומשיב עי"ז אשר תשתפכנה אבני קודש בראש כל חולות, המה הנערים זכי הרעיון טהורי לב, ואהם גאוני הזמן אוהבי תורה ולומדיה, המלילו טוב בעדנו לפני נותן התורה ממ"ה הקב"ה שלא תפסוק התורה ח"ו מישראל, ובנינו ילכו בדרך ד', ואנחנו נוכח לחנכם בדרך התורה והיראה ולא יהיו נתונים לעם אחר:

ואנחנו במצבנו כעת נוכל לקרות עלינו הקינה הזאת, אני הגבר ראה עני בשבט עברתו כו', כמו שמספר ח"ח א' אשר נענש בעונש גדול מבית המשפט לעבוד עבודת פרך יומם ולילה בלי הפוגה ומתאונן מאוד על מצבו, ואומר שכל חדמו בדעתו כי לא נסיתי מעולם בצרות, כי הלא אני נלקחתי לא"ח בעודי קטן בן שבע שנים, ומסרתי לאזונים קשים עד מלאת שנותי, והיה לי בשם נרות גדולות, ואח"כ נמסרתי לעבודה הנצח ה"י שר עשרה קשה מאוד, והכני ופנעני. אח"כ הייתי באיזה מלחמות והשגתי פלעים גדולות ואעפ"כ לא נעקתי כה, כי היה לי מנות

מעט

יבא עוד הפעם נוגש המלך, ואין לו מה ליקח עוד ויקח בניי הקטנים אשר המה חיי רוחי ונפשי, אוי לי ווי לי, כן אנחנו נדמינו כאלמנה כמאה"כ היתה כאלמנה, ואנחנו בעמ"ה גדולים, והנוגש בא להבוע ונפרעין ממנו מדעתו ושלל מדעתו, ולקחו בית מקדשנו ותפארתנו, ואח"כ נחלתנו נהפכה לזרים כחנו לנכרים, וכל תענוגי עוה"ז נלקח מאתנו, ולא נשאר לנו רק המזונות הטובות, המאורות הגדולים אשר האירו פני תבל בצדקתם ותורתם, ועתה כאשר נלקחו גם המה מאתנו יש לנו לבכות ולהתאונן ולנעוק אוי ואבוי מה נעשה ליום פקודה, יום בוא הנוגש לפרוע מאתנו, ואנחנו בעירם ובחוסר כל ואין לנו רק גוייתנו ונפשות צ"צ ויפרע ח"ו רחמנא לילן, וזהו שזעק הנביא כי עלה מות בחלוננו, המה לדיקי הדור הנוארים עלינו, ומתוך זה בא בחרמנותינו להכריח עולל ויונק, והמקונן אמר בקינתו איכה יועם זהב ישגא כהם הטוב, המה הלדיקים הגדולים, ומתוך זה, תשתפכנה אבני קודש בראש כל חולות, המה התינוקות של בית רבן שלא טעמו טעם חטא, ד' יגדור פרעותיו:

ונזכר לומר שעל הגיל כיון בר קיפוק בהספדו, אם בארזים נעלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר, היינו אם בלדיקי הדור לקחה אם הפורעניות, מה יעשו כל עמי הארץ כמאמרם ז"ל מפני הרעה שלא יראה ברעה, וכמו שאמר ר"ע לתלמידיו התקינו עצמיכם לפורעניות, לויתן בחכה הועלה, מה יעשו דני הרקק, המה תינוקות של ב"ר כנ"ל, בנחל שוטף נפלה חכה, היינו בהתורה שנמשלה למים נפלה חכה לגדות מהוכה העוסקים בה בתמידות ושרוים בתוכה, ולא הניגה עליהם, מה יעשו מי גבים, היינו שארי החכמות והשטופים בעסקי עוה"ז:

ואף שדרשו רז"ל וזרח השמש ובא השמש עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי וביום שמת ר"ע גולד רבי כו', רק דזה הי' דוקא בדורות

על הרעה, וע"כ עיקר הצער כעת הוא
על העדרו מהם בלבד וכמש"ל:

ועפ"י המבואר למעלה שכאשר הגדיקים
נתפסין בעון הדור נקראים אנשי
הדור גרמו מיתחם, נזכר לומר שזו שקונן
המקונן ישבו לארץ ידמו זקני בה ליון העלו עפר
על ראשם דה"ל למימר, יעלו עפר על ראשם
במתחילת הפסוק, ישבו, ידמו, וע"כ אפ"ל
דעל ראשם קאי על ראש ישראל, נדיק
ימנהיג הדור, היינו מזה שהעלו עפר עליו
ד"ל שהמה גרמו מיתחם וקבורתו, ולכן
יתאבלו עליו וישבו לארץ וידמו:

ועתה נחזור למאמר שהתחלנו, יעקב
אבינו לא מת, דנוכל לבאר מאמר

אין משיחין כו' קצת באופן אחר מזה
שביאר בעל עק"י, דר"ל שאין להשתמש
בכלי המבטא והדיבור שבו לעניני אכילה
ולדברים חומריים, שמה יקדים כו' ויתגשש
גם נפש המדברת בעסקו בדברים גשמיים
כמש"א, בגפשו יביא לחמו משול כחרס
הנשבר, רק עיקר פעולה הדיבור יהיה
בהגיון התורה כמש"כ והגית בה כו' לא
ימוש כו', ואחר האכילה אחר יעקב אבינו
כו' דרז"ל אמרו על ג' דברים העולם
עומד, תורה, ועבודה, וגמילות חסדים,
וביארתי במק"א באריכות דשלישה אבות
העולם המה הג' עמודי עולם, דאברהם
היה עמוד הגמ"ח כידוע מקיום מצות
הכנסת אורחים, ויטע אשל, אכילה שמה
לויה, ואח הגפש אשר עשו שהכניסו תחת
כנפי השכינה, אין לך גמ"ח יותר מזה,
וינחק הוא עמוד העבודה שנקדק ע"ג
המוצא לקרבן והוא עולה תמימה, ויעקב
הוא עמוד התורה כמש"כ איש חס יושב
אהליו, ולמד תורה בבית שם ועבר,
וביארתי במק"א דלכך נקרא מתחילה יעקב
ואח"כ ישראל, ואח"כ אל, מושם דהמורה"ק
כלולה מג' חלקים, נגלה, נסתר, נעלם,
וע"ז אמרו חז"ל הלוחות ארכן ששה טפחים
ב' טפחים בידו של משה, וב' טפחים בידו
של הקב"ה, וב' טפחים בין ידו של משה לידו
של הקב"ה, היינו חלק הנגלה בידו של משה.

וחנך

מעט בין לרה ללרה ולא ארעב ללחם
ומים, אך כעת אשר יום ולילה לא אשבות
מעבודה קשה, ואין נותנים לי לאכול רק
לחם לר ומים לחץ, ומכים אותי בכל
שעה לא אוכל עוד לסבול, כן אנחנו ב"י
אשר כבר הורגלנו בצרות ואין לך יום
שאין קללנו מרובה מתבירו ולרה האחרונה
משכחת הראשונה, מ"מ היה לנו מנוחה
מעט לעסוק בתורה ולהדריך את בנינו
בדרכי התורה והיהדות, אך כעת אשר גם
זה נלקח מאתנו... זכור ד' מה ה"י לנו,
וה"א המקונן אני הנבר ראה עני כו',
ר"ל מבשר, אותי נהג חושך כו', ר"ל כבר
הורגלתי בצרות, אך בי ישוב יפוך ידו
כל היום, ר"ל הלה הגדולה הלזו, בלה
בשרי ועורי שיבר עצמותי, ר"ל דקימ"ל
בחולין דאף שבידת העצמות המטריפין
מ"מ אם עוד ובשר חופין את רובו דכשר
משום דהדרא בריא, ובני בגמרא עוד
אף שאין בשר, בשר אף שאין עוד,
ולזה אמר המקונן דהמכות ה"י אללו באופן
שאנו מעלה ארוכה כלל:

ועתה נשוב לבאר הכתובים הנ"ל,

דמתחילה עוררם ממימה סתמי,
היינו שנשא המלך קולו ובכה אל קבר
אבנר, ר"ל ראו שהובל אבנר אל קבר,
ואם אבנר מת מי לא יירא, ע"ד אם
בלחים אחזה אש מה כו', ולכך אמר סתם
ויבכו כל העם, ולא כתיב עליו, ואח"כ
עוררם בקינתו על אבנר עצמו, וכי
אפשר להיות זה שכמות נבל, שנאמר
ויגוף ד' את נבל, מת אבנר. והלא ידך
לא אסורות מלגמול חסדים ולפעול פעולות
טובות, ורגליך לא לנחשטים הוגשו מלהיות
רץ לדבר מלוא, ובדאי לא היה מיתחקך בחטאך
רק כנפול לפני בני עולה נפלת, ר"ל
קודם להם, שלא יראה ברעה, ואז ויוסיפו
העם לבכות עליו ר"ל על עצמותו של אבנר
התעוררו לבכות, ולזה אמר הלא תדעו כי
שר וגדול נפל היום בישראל, מאמר
דמחממי לבו ואחימו מזה ניכר שהוא נדיק
כג"ל, או אפשר שהודיעם כיון שהתעוררו
שעם בבכייה רבה וא"כ הוה מיתחם לכפר

ר"ל דאף שעמוד העבודה נחבטל כשנחבט
בהמ"ק, וכן עמוד הגמ"ח נחרופק מ"מ
עמוד התורה שהוא בחינת יעקב לא מת
כמאה"כ כי לא תשכח בו', ומציא ראייה
מקרא דקאמר ועשה אל תירא יעקב בו',
כי הגני מושיעך מרחוק וזרעך מארץ שבים,
מה זרעו בחיים אף הוא, היינו בחינתו
שהוא עמוד התורה בחיים ויושע בצינא
הגואל במהרה, ומזה ד' דמעה מעל כל פנים:

וחלק הגעלם צידו של הקב"ה, וחלק הנסתר,
כל העוסק בתורה לשמה מגלן לו ריו
תורה, ולכך בתחילה כשהיה שמו יעקב
השיג חלק הגולה, ואח"כ כאשר זכה
ונתגלה לו חלק הנסתר, וגאבך עם מלאך
היינו שהתווכח עמו בחלק הנסתר וגלחו
קראו לו ישראל, ואח"כ כשנתעלה יותר
וזכה להשיג גם חלק הגעלם, קרא לו,
אל, וזה שאמר, יעקב אבינו לא מת,

דרוש יב.

דרוש הספד שדרשתי על הרב הגאון הגדול מו"ה יהושע
אייזיק זללה"ה אבד"ק סראנימא יצ"ו:

וכמו שהיה בימי המלך שלמה, ונוכל
להמליץ בדברי נעים וזמירות ישראל אשר
יתאונן על ימינו אלה אשר ירדנו מאיגרא
רמא לבירא עמיקתא, ולועק בקול, קול
ד' בכה, ר"ל בימים הראשונים נודע כי
ההשגחה אלהית חופפה עלינו מהבחי והעלמה
שנתת לנו לנח איויבנו, קול ד' בדהר,
ולפעמים נודע כי שכינת עוזו שרויה
בחוכונו, מהתפארת וההדר שהיה לנו
מהנסים והנפלאות שעשה אללנו, וגם עתה,
קול ד', נשמע אללנו, אף בזה, בזה אשר
שובר ארויס, ארזי הלכנון אדירי התורה,
לדיקי הדור, בזה נודע כי ההשגחה
הרוממה עלינו:

איתא בזכורות (דף ק"ז ע"ב) העיד ר'
ישמעאל בן סתריאל בו' פעם אחת
נפל ארז במקומו ועברו ששה עשר קרויין
על חודו, ע' דרש"א, ואפשר לבאר שכונן
בזה דרז"ל אמרו גבי ר' יוחנן בן זכאי,
דבר קטן הויות דאביי ורבא, דבר גדול
מעשה מרכבה, הרי ידיעת מעשה מרכבה
הוא ענין ועיון גדול מאוד, והרמב"ם כתב
בס' המורה [ח"ג פ"ב] כי ט"ז תנועות
לכללות המרכבה לפי פשטות הכתובים,
ארבעה פנים, פני אדם, פני ארז, פני
השור

מהירדוע כי הסתלקות הדיק מן העולם
הוא בהשגחה פרטית מאתו
יתעלה, אם לכפר על הרעה, וכמאמר
ז"ל טול רב שבהם והרף ירך מהעם, גבי
גארת הדבר שהיה בימי דוד, או שלא
יראה ברעה ח"ו, וכמאמר הגביא יחזקאל
יען אשר הכרתי ממך לדיק ורשע בו' וידעו
כל בשר כי אני ד' הולאתי חרבי מתערה:

והנה בימים הקדמונים נודע לכל כי
השגחת ד' חופפה עלינו, ושכינה
שרוי' בחוכנו. באופנים שונים, לפעמים
נודע זה מהעוז והכח הניתן לנו מאתו
יחע' כמו במלחמת סיחון ועוג וליא מלכי
כנען ודומיהן וכמאמר הכתוב ימין ד'
גאדרי בכה, ימין ד' הרעץ איויב, ר"ל
לפעמים ההשגחה האלהית יחזק אותי
ויאמלני לנח איויב כמאה"כ איכה ירדוף
אחד אלף, ולפעמים יד ד' בעלמו יכתת
וירעץ האיויב כמו בטביעת פרעה וחילו,
וכמגפת אשור בימי חזקיה ודומיהן,
ולפעמים אף בימי השלוה וההשקט, נודע
כי שכינה שרויה בחוכנו ע"י הכבוד וההדר
שהיה לנו מנסי המקדש ונסי ירושלים,
וכמאמר הכתוב אפים ארץ ישתחו לך,

די לכם בזה, קראו בשמו, אבל באזה"ע הודיעו עלילותיו, אף אני אומר, איננו זריכים להזכיר שום שבת של הגאון הנספד הנ"ל, כי כל אדם יודע גודל תורתו ולדקתו, וכל דרכיו ועלילותיו, רק זריכים להזכיר כי הגאון הגדול רי"א אב"ד דסלאנים נסתלק מאתנו ומי לא יבכה ויתאונן על גודל הנרה שאבדנו אותו:

איתא במ"ק (דף כ"ה ע"ב) א"ל רב אשי לבר קיפוק ההוא יומא מאי אמרת, א"ל אחינא אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר, לוייתן בחכה הועלה מה יעשו דגי הרקק, בנחל שוטף נפלה חכה מה יעשו מי גבים. א"ל בר אבין חס ושלוס דחכה ושלשהבת בלדיקי איתא, ואת מאי אמרת, אחינא בכו לאבלים ולא לאבדה שהיא למנוחה ואנו לאנחה, חלש דעתי עליהו ואיתהפך כרעייהו, ההוא יומא לא אחי לאספודי, והיינו דאמר רב אשי לא בר קיפוק חליץ ולא בר אבין חליץ, הבנת המאמר הלז לרי"ד ביאור רחב ידי, על חיוו ענין ירמזון דברי ההספד של בר קיפוק, ולבר אבין גראה ענין ההספד באופן אחר, ולרב אשי דברי שג"ס לא ישרו בעיניו וחלש דעתי, ומדוע איננו בזה דאיתהפך כרעייהו ולא יוכלו לחלוץ. איזה מדה כנגד מדה יש בזה, שנענשו ברגליהם על מה שחטאו בפייהם, ורש"י ז"ל כתב שנענשו בזה דאיתהפך כרעייהו שלא יכלו לבוא על הספדו, וג"ו אינו מובן דהלל גם הקיטע יולא בקב שלו ומכ"ס הגד דרק איתהפך כרעייהו וגם מה ענין חליצה לכאן, ונקדים לבאר על מה עקרי עניני מלות ההספד הוטבעו:

אמר בגמרא (סנהדרין דף מ"ז ע"ב) איבעי' להו הספידא יקרא דחיי או יקרא דמותי. למאי ג"מ דאמר לא הספדוהו לההוא גברא כו' ע"ש כל הסוגיא, והקשו התוס' תימא דאמר יצמות (דף ע"ח) על שאול ועל בית הדמים על שאול שלא נספד כהלכה, ואי יקרא דחיי הלא מחלו

השור, פני הנשר, ולכל אשר יסבו בלכתן ילכו, היינו לר' רוחות העולם, וא"כ כל אחד יש לו ארבעה תנועות, ולדיק וגדול הדור נמשל לארו, כמש"כ כארז בלבנון ישנה, וזה שסיפר אשר פ"א נפל ארז, פי' שמת גדול הדור, והיה כ"כ גדול בתורה עד שידע כל השפה עשר תנועות של המרכבה, וזה ט"ז קרונות שעברו על חודו, היינו של חידוד מוחו ושכלו, אף אנו נאמר כי היום בדורנו זה נסתלק מאתנו הגאון הגדול מהרי"א אב"ד דסלאנים אשר כל סוגיות הש"ס בבלי וירושלמי עברו על חידוד מוחו ושכלו, כי היה בקי בהן כמעט בע"פ, והיה חריף עלום עוקר הרים בשכלו החד והעמוק בסוגיות עמוקות בבלי וירושלמי, והאיר פני תבל בחיבורו על הירושלמי אשר היה סתום וחתום, מי לא יתאונן עליו, ואמרו במ"ק (כ"ה ע"ב) כי נח נפשי' דר' יוחנן פתח עליו ריב"א קשה היום הזה לישראל כיום בא השמש בזהרים, ויש לבאר דלכך נאמר דבר זה על ר' יוחנן, משום דאיתא בז"ח איכה עד אשר לא תחשך השמש זה תלמוד ירושלמי דנהיר כהורא דאורייא מבהר דאיתבטיל דא כביכול אשתארו בחשוכא כו', והובא בהקדמת הק"ע, וידוע דר' יוחנן היה המסדר והמחבר גמרא ירושלמית, וע"כ על הסתלקותו של ר' יוחנן קרא עליו הספדנא שקשה לישראל כביאת השמש בזהרים, כן אנחנו יוכל לומר על הסתלקותו של הגאון הגדול מהרי"א ז"ל שהאיר פני הגג בביאוריו ובחדושו בתלמוד ירושלמי בחיבוריו היקרים ובהם בא השמש וחשך האור, והגאון ר"ח מוואלאוין ביאר הכתוב הודו לך קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו, כי אללנו בני ישראל אין זריכין לספר מפעלות תמים דעים, כי כל איש ישראלי יודע מכל דבר ודבר, רק עיקר ההודאה אללנו ב"י כשנוכח ונקרא שמו הגדול וממילא ישמע ויפקד כל מפעלותיו, אבל אלל אזה"ע זריך להזכיר בעת ההודאה כל מפעלותיו ועלילותיו, וזש"א הודו לך, אהם ב"י יש

כבוד, רק משורש לשון עזרית הוא, דהיינו עילוי הדבר וזהו שמסתפק הספידא יקרא דחיי, או מלות ההספד הוא בכדי שתייקרו ויתעלו החיים ע"י ההספד, או יקרא דמותי, שיתעלה הנפטר ממלכו ע"י הספדו ונבאר דברינו :

נעים זמירות ישראל התפלל לר' (תהלים ל"ט) הודיעני ד' קילי ומדת ימי מה היא ארעה מה חדל אני, הגה טפחות נחת ימי וחלדי כאין נגדך, אך כל הצל כל אדם נצט סלה, אך בללס יתהלך איש אך הצל יהמיון יצבור ולא ידע מי אוספס, ע"כ. הכתובים הללו הם קשי ההבנה ההמשך וקשורם וע"ז, גם אין הללו מה המה עושים, ומאמר אך בללס חרגס יונתן בדיוקנא דד', הרי שמרומם אותו ומשמעות הכתובים גראה שהוא משפילו מאוד, (שבת דף ל"א) דרש רבה ב" עולא מאי דכתיב כי אין חרלוצות למוותם וצריא אולס, אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שאינם חרדים ועלזים מיום המיתה אלא שלבס צריא להם כאולס, ופי' הרש"א שאין חרדים ועלזים, היינו שאינם עלזים על עבר מה שהרשיעו כבר, ואינם חרדים מיום המיתה על להצא שלא להרשיע, והוא דחוק כמובן, וגם דה"ל לומר שאינם עלזים וחרדים, ועוד דה"ל אמרו רשעים מלאים חרפות, ואיך אמר שאינם עלזים:

מהידוע כי זכרון המיתה שמים הגה קורותיו. (א) כאשר יתן האדם אל לבו כי צא לאנוש עלי ארץ והוא סוף כל האדם כחאמור מי גבר יחיה ולא יראה מות, כי המות הוא פנין עובר על כל חי והוא ניר נאמן מלה החותך חיים לכל חי להפריד הנפש מהעו"ז, והאיש אשר ישית לבו להחבון ע"ז בלמח, לא יאבז ולא יחמוד מותר תענוי עו"ז רק המוכרחים לו לחית גופו אחר אשר הוא כגר בארץ ובאורח נטה ללון, אשר לא יחמוד לשלוח יד בהבלי תמורות מדומיות, כי עדיין לא בא אל המנוחה ואל הגחלה, והעו"ז דומה לפרודור, וזשאה"כ כי גר אנכי בארץ, פי' כשאי בארץ בעו"ז הריני כגר

מחלו על כבודם, וי"ל שיראו להספידו מפני דוד. ועוד י"ל דמלך שאני, ושני תירולי החום' אינם מובנים, דמה שתירלו שהיו יראים מדוד והלא גם דוד בעלמו הספידו ולמה יראו המה, ואם בלמח היו יראים הלא היו אנוסים, ועוד דא"כ מחמת יראה מחלו על כבודם, ועוד מה יענו במה שאמרו חז"ל (שבת ק"ה ע"ב) שגשע עליהם ההר להורגן על שלא הספידו ליהושע כהלכה, ותירוצם הב' דמלך שאני קשה דהא בסוגיין הביא ראי' מדקדקו מלך יהודה, ומאזי' בן ירבעם מלך ישראל שהיו ג"כ מלכים, ולדבריהם אין בזה שום ראי' דמלך שאני, ודוחק לחלק בין מלך על כל ישראל, למלך על יהודה לבד ועל ישראל לבד, גם דחוק מאוד לומר דכל עיקר ענין ההספד שהפליגו חז"ל בשבחו, אינו רק משום כבוד או להמת או להחיים, ומדוע יגדל שכר המספיד ומוריד דמעות עד שמוחלין לו על כל עונותיו, ולמה יענש כ"כ המונע ומתעצל בהספד:

באשר הביאו חז"ל בנוסכת מגילה מלות הרגומיות שבמגילת אסתר הביאו מפסוק וכל הגסים יתנו יקר לבעליהן ויקר הוא מילה ארמית לשון כבוד, והקשה לי ח"א דאמאי לא הביאו מפסוק הקודם לזה, והא יקר תפארת גדולתו, והשנתי לו דתיבת יקר" יש בו שתי משמעות, עזרית וארמית, בעזרית הוא לשון יוקר המליאות ועילוי הדבר, כמו יקר בעיני ד', יקרה היא מפנינים, ורבות כאלה, אבל בארמית הוא לשון כבוד כמו שמתרגס כבוד ד', יקרא דד', ולכך הכתוב והא יקר תפארת גדולתו, היינו אבנים טובות ומרגליות רבות השווי ועלוי הדברים, והוא לשון עזרית, אבל בנתינת כבוד האשה להאיש דגזירת אחשורוש ח"א לפרש רק על כבוד ולא על רבת השיווי והתשלומין והביא מזה ראי' שהוא לשון ארמית, ובתלמודין מלינו ג"כ בהרבה מקומות לשון זול ויוקר שהוא לשון עילוי הדבר, נתייקרו הוא נתעלה השווי וע"כ ג"ל דהאי יקרא דחיי כו' לאו לשון ארמית הוא דהיינו

כגד תושב ככל אבותי, אימתי אחשב
 חושב כאשר אהיה ככל אבותי בעוה"ב
 לאחר אריכת ימי, ופרי ההצבונות בזה
 בעיון רב יועיל לאדם מובלי להלך אחר
 דמיונות כוונות ואחר תאות החומרות,
 מאחר אשר הוא רק גר ואורה בארץ וכל
 עניני העולם איננו שלו רק לשעה, וז"ל
 דז"ל בדיח' זוטא פ"ג את שלך אינו שלך
 שאינו שלך למה הוא לך, דמה לי שנוטלין
 הרכוש ממנו או שנוטלין אותו מהרכוש,
 וזהו שאמרו ז"ל האי מאן דמבעית ליקרי
 ק"ש, ואי קאי במקום הטינופת לישור ד'
 גרמדי ולימא עיזי דבי טבחי שמיני מנאי,
 דר"ל מי שמפחד מעבירות שבידו יקרא
 ק"ש היינו קבלת מלכות שמים בלב שלם
 וזה יועיל כמאמרו ז"ל לעולם ירגיז אדם
 בו. ואי קאי במקום הטינופת, ר"ל אם
 במצב שכל מאודו אשר קבלת מלכות שמים
 אינו מעיל לו, אזי יהיה נעמק לרעיון
 אחר אשר יועיל, היינו זכרון יום המיתה
 והקבורה, כמאמרו ז"ל לא נלוו יזכיר לו
 יום המיתה, וזהו הארבע גרמדי. היינו
 הד' אמות הגיתנין לאדם אחר מיתתו,
 וברעיון הליה יאמר כי הגוף הנגוף אשר
 הוא מאמר עכור אינו חשוב כלל לשמוע
 בקולו כי עיזי דבי טבחי, היינו הבהמות
 הטמאות שאלל הטבח שנומדות להשחט המה
 שמינות וחשבויות יותר מגוף שלי, והעיקר
 הוא עניני הנפש וע"כ אין לשמוע בקול
 המדמה והמתאווה כי לא חיות הגה, וזה
 שאה"כ יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה.
 ר"ל שישם כל מעשיו ודיבורו כי יסודו
 מעפר וסופו לעפר, ואולי עי"ז יהיה לו
 תקנה ותקוה לדחות הגר הנורר מתוכו
 ולהתנגה ע"פ דרך התורה והמלצה:

והגאון הנדיק מהר"י מבאלאנט ז"ל היה
 אומר, כי זה ידוע מה שכתב
 הרמב"ם שכל אמונה אינה נשרשת בלב כל
 אדם רק ע"י פעולה מוחשית כמו אמונת
 יציאת מצרים ע"י עניני חג המלות, ואמונת
 תורה בחג השבועות. וזכרון עניני כבוד
 בשיבת הסוכה, ככה כאשר ירלה האדם
 שיהיה יום המעשה נגד עיניו תמיד ויהיה
 מושרש בלבו, לריך לעשות פעולה מוחשית
 לזה, היינו שביום א' בשבת או לכה"פ
 פ"א בחודש, יכנס בחדר אפל ויסגור
 הדלת וילבש תכריכי המת. וישכב על הארץ
 ויניח מחרסי האדמה על עיניו ויפשוט ידיו
 ורגליו וישכב כך בלי שום תנועה ערך
 חצי

ולמעשה מזה מוכרת מיתה ההכרחית,

הוא זכירת מיתה הפתאומית,

פן ואולי היום הוא סוף ימי חייו, וכמאמרו
 ז"ל (שבת דף קמ"ג) ישוב היום שמה ימות
 לאחר, וכמאמר קהלת בכל עת יהיו בגדיך
 לבנים, היינו חלק המעשה והמדות המכונה
 בשם לבוש, ושמן על ראשך לא יחסר הוא

וחזקת והיית לאיש כו', ומיבת, לאמר
הוא מיותר, ופי' שלוהו אשר תמיד יאמר
ויושרם בלבו אלכני הולך בדרך כל הארץ.
ויהיה מזה, וחזקת והיית לאיש :

אבן מה נעשה כי כח התאווה והמדמה
וילרו הרע מטמטס לבו של אדם
משכחים ומפליגים מנגד עיניו דבר זה,
אי לזאת התפלל דהמע"ה, הודיעני ד'
קילי, פי' הזכירני תמיד כי ימי חיי קטן
מאוד וסוף אדם למוות, ומדת ימי מה היא
כמו דבר הנמדד במדה שכל מה שנמדד
נהמטט הנומר, וגם אדעה מה חדל אני
שיהיה לנגד עיני תמיד שיוכל להיות מיתה
פתאומית שאהיה חדל ובטל מן העולם,
והוסיף לדבר הלא באמת הנה טפחות נתת
ימי, וחלדי כאין, ר"ל אף הזמן הקצוב
לי יוכל להיות כאין כאשר אהיה נגדך,
ופעולתי יהיה נגד רצונך, אך כל הכל
רק ממה יאמח שיבלו בני כל אדם ימיהם בהבלי
עוה"ז כאשר כל אדם נלכ סלה, שהיה"ר
מסמא עיניו ומשכח מלבו הסתלקותו מן
העולם ונדמה לו כאלו הוא חי וקיים
לעולם. וע"כ הוא מבקש שיודיעו וישרים
בלבו ד"ז שלא ישכח, ומפרי ידיעה
וההתבוננות הזאת יאמח, אך בצלם,
בדיוקנא דד', יתהלך איש, כמו שתרנס
יונתן, וכאשר אראה בני אדם עוסקים
במחמדי עוה"ז, אז יעלה בלבי, אך הכל
יהמיון יאמר כל אחד ואחד, ולא ידע
מי אוספם, וזש"א הפייטן, עוז נא בן
אדם עוז נא, עוז שמך ודבה, והכלי
עולם הזה, בטרם תתעופף כיונים אל
רובם, זה מיתה הטבעית, והנושה בא
לקחת הערובה, זה מיתה הפתאומית, לכן
שוב וזכור יום הבא. בטרם תספה, זו
הפתאומית, אז יומו יבא, זו הטבעית,
ובס' מוה"ל בדרכי הבחינה שלו האריך
הרבה בזה בדברים צוערים כאש יורדים
חדרי בטן :

ורז"ד אמרו על כן יאמרו המושלים, אלו
המושלים ביגרים. ר"ל שממשלים
משלים להשקיט מצוכת היגר, ואומרים
ביאו

חלי שעה, ויעלה בדעתו כאלו הוא מת
ועבר ובטל מן העולם, ויחשוב ברעיון לבו
כל הדברים הנעשים למח, מלוים אותו,
גם לוועקים לדקה חלי ממות, ובניו
וב"ב בזכים ומיללים עליו, ומכסים אותו
בטפר, ומלאך דומה בא אליו ושואל
השאלות האיומות המחרירות לב ונפש,
הענין האיום הלו ישרים בלבו זכרון המיתה
עד אשר כולו גרש יגרש הגר האורר
מקרביו, וישים כל מחמדי תבל לאין ואפס,
וזה הזכרת יום המיתה אשר יפעול פעולה
עזה באדם, ואפ"ל דזהו מה שאמרו ז"ל
יזכר לו יום המיתה, דמיבת, לו' מיותר
דהל"ל, יזכר יום המיתה, רק דביאורו
יזכר, ר"ל ישים דעתו ורעיוניו והתבוננותו
לו יום המיתה, היינו שהיום הוא יום
המיתה שלו, והוא מוכן ומזומן להיות
נעתק מזה העולם, ובאשר שטנין הלו הוא
מעניב לב ונפש האדם, ועקרי עבודת ד'
וקיום מנותיו יותר טוב שיהיה בשמחה
ובצבוב לב כמש"כ עבדו את ד' בשמחה
בואו לפניו ברגנה, ואין השכינה שורה לא
מתוך עזבות כו'. ע"כ הזכירו תחילה,
עסק התורה, וקבלת מלכות שמים שבה
ינאח את יגרו, ואם אלו הדברים לא
הועילו להרגיז יל"ט על יגרו הרע ולגנחו,
אזי הוא מוכרח להיות נעתק לפעולה עזה
המחרדת הכל, יזכר לו יום המיתה,
ויל"פ מאמר הכתוב מי גבר יחיה ולא יראה
מות ימלט נפשו מיד שאל, דר"ל מי הוא
זה שהוא בבחינת גבר, בבחינה שפלה,
יחיה חיים האמיתיים, ולא יראה המות לנגד
עיניו, וימלט נפשו מיד שאל, זה אי"א
להיות, כי ענין הלזה הוא מוכרח לגבר
שאינו במעלה עליונה שיועיל לו עסק התורה
וקבלת מלכות שמים, (וזש"ה"כ יתן בטפר פיהו
אולי יש תקוה לנאח יגרו, ובמה יורגו
ויוסר יגרו הרע אם לא שיושרם בלבו
וישים רעיונו אולי היום הוא העת והעונה
שקוראים אותו שילך בדרך כל הארץ,
ומהר"ם אלבולדי פי' הכתוב [מלכים א'
ב'] ויקרבו ימי דוד למוות וילו את שלמה
בנו לאמר, אלכני הולך בדרך כל הארץ

הבקי בכל התורה כר"א מסדר התלמוד
נדמה לליתן נחש בריח המונח בים אוקינוס
המקיף העולם כולו, וזהו ליתן בחכה
הועלה כו', ואמר עוד בנחל שוטף נפלה
חכה כו' ר"ל אם יגיעו והתמדתו בתורה
לא יכלה להצילו מן המיתה מכ"ש עוסקי
עוה"ז, אף אלו נאמר אם בארזים כו' כמו
הגאון הגדול מהרי"א ז"ל שחיבר כמה
חיבורים ללמד לומדים ולהעמיד על אמתת
הרבה ענינים בש"ס בבלי וירושלמי, והראה
דרך הלימוד בירושלמי, ועכ"ז שלטה בו
מה"ד, אכן כו' ליתן בחכה כו' שהיה בקי
גדול בשני התלמודים כמעט בע"פ בשמות
תנאים ואמוראים כליתן שמקיף כל הים
כו' בנחל שוטף כו' אם יגיעו והתמדתו
בתורה ורוב פלפולו בחי' דאורייתא פה
מפיק מרגליות בדרשותיו, פומי' מרתתן
מפלפולו, ורבת דקיותו ומעשיו הטובים
ולא הצילו אוהו ומת פתאום, אכן מה
נענה ליום פקודה, ע"כ אחי ורעי נחפשה
דרכינו ונחקורה מהגה"ג מהרי"א ז"ל
ונשובה אל ד', תשובה ומע"ט כתרים בפני
הפורעניות:

והנביא ירמיה דיבר ברוח קדשו, כי קול
כחולה שמעתי זרה כמזכירה,
קול בת ליון תתיפת תפרש כפי', אוי גא
לי כי עיפה נפשי להורגים, הנה הקול
שמשמע החולה הוא לעורר לב השומעים
לבקש מזור ותרופה והעיקר לבקש מאת ד'
שישלח עוזרתו מקודש רפואה למחלתו,
אולם אם בעת והעונה שהוא חולה גדול
נודמן לו זרה גדולה מאוד שמתו בניו
היקרים יהוא מילל מתוגת לבו, והוא לריך
ג"כ לבקש מזור ותרופה למחלתו, אוי רע
הוא מאוד, וזש"א הנביא, קול כחולה
שמענו לבקש עזר ותרופה למכתו, באוהו
עת וזמן, אשר, זרה כמזכירה, זרה
גדולה מאוד, ומפרש קול בת ליון תתיפת
תפרש כפי', לבקש עזר וישע בעת אשר
צועקת בקול אוי נא לי כי עיפה נפשי
להורגים, כן אנחנו כעת, כי ידוע אשר
הסתלקו לריק הדור, אם מתעוררים
מתרומתם בתשובה ומתבוננים בזה לתקן
את

בואו תשבון בואו ונחשוב חשבוננו של עולם,
להביא דמיון ומשל מעניני העולם אם
נודמן כך. ככה נאמר איש אחד היה
סוחר גדול, והתנהג במסחרו זמן רב על
סכום גדול בהקפה מהפאזריקין, וגם היה
נותן אנווייזונגען לקאנטארין שונים, ולזה
ג"כ מאנשים פרטים ולא היה יודע שום
חשבון כמה נתן וכמה לקח, וע"כ לא
ידע מלכו ומעמדו איך הוא, לימים שמע
כי סוחר אחד ממזרעיו נתפס ונאסר
במאסר בעבור החובות שהוא חייב הרבה
מאד, וכשמעו זאת הטיח ראשו בכותל
והתחיל לנעוק אהה, אוי' על נפשי, כי
הלא רכוש רעני היה גדול מרכושי וגם הי'
בע"ח קטן ממני ונתפס עבור חובותיו,
ועתה אני רואה כי מלכי עומד אחורנית
הרבה מאוד ומה אעשה ליום הפקודה עלי,
כן אנחנו עושים מסחר גדול בהקפות
והלוואות, החנות פתוחה והמכני מקיף וכל
הרוצה ללות יבוא וילזה כו', ועתה כי
באה השמועה המבהילה לאזינו כי נלקח
מאחנו הגאון הגדול, מאיר עיני הגולה
בחיבוריו היקרים מ' יהושע אייזיק ז"ל
אב"ד דסלאנים, נטיח ראשינו בכותל ונלעק
בקול גדול אוי, ואבוי, אוי' על נפשותינו.
כי הלא רכושו היה רב הרבה מאוד משלנו
כי היה לו ש"ס בבלי וירושלמי ופוסקים
רו"א, וגם כי מעשיו הטובים ודקיותו
רבו מאוד, ואעפ"כ נלקח מאתנו בפתע
פתאום, אכן מה נענו בתרי', אוי לנו
מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, וכעין
זה היה הספדו של בר קיפוק, אם בארזים
נפלה שלהבת כו', ידידע מאמרם ז"ל דארו
גזעו מחליף, ורב אשי היה ראש ישיבה
והעמיד תלמידים הרבה וסידר את התלמוד
התלמד לנו תורה שב"פ, וא"כ גזעו מחליף,
וזש"א אם ברב אשי שלטה מדה הדין אכן
מה נעני בתרי'. ליתן בחכה הועלה כו',
ידידע דהתורה נמשלה למים, וע"כ נקרא
הש"ס כולו, ים התלמוד, ולכך הת"ה
נמשלו לרגים שבים, כמו שאמר ר"ע
לפסוק צ"י (ברכות) וכלליות התורה
נמשל לים הגדול המקיף העולם, והת"ח

את אשר נחסר להם כמו שאמרו ז"ל יעקב אבינו לא מת, כי הורתו ולדקותיו נשארו אלל בניו, ואז פטירתו הוא לכפר על הרעה, ואם לא ח"ו להיפך, ולכך נדמה מיתת לדיקים לפרה אדומה שמטהרת את אשר יכולן לטהר ח"ע ומטמאת את אשר יגע בה בלא כוונת טהרה, וא"כ קול הבכ"י והיללה שמשימים אגחנו על הגאון הנדיק הוא כמו קול החולה שמשימע לבקש עזר, אך מה לעשות כי אותו הקול נשמע אללנו בעת אשר נרות גדולות השתרגו עלו עלינו ר"ל כידוע וכמה מאות אנשים שמתו יותר מכפי ערך המורגל בשנים שעברו וכמה חלאים קשים שעמדו עלינו, וכמה ילדים שמתו בלא זמנם ואומרים שהיא מכה מהלכת ר"ל מאוירים קשים ויואל מלבס מאמרס אין אדם נוקף אלבעו כו', ונוכל לקרוא על עצמינו, אוי נא לי כי עיפה נפשי להורגים :

והנה אופן ההספד והתעוררת הלזו, היינו חרדת יום המיתה העצמי והפתאומי, ליקח מוסר ולהתעורר מהלדיק והאדם כשר שמת להתבונן כי יוכל היות לו יום המיתה ח"ו, ומי יודע ישוב וניחם ד' על הרעה, וזהו יקרא דמיי שיתעלו ויתיקרו החיים בתשובה ומע"ט מהתבוננות מיתתו אלל להתח"ע עלמו אינם עושים שום עילוי כלל, רק שאפשר דמאחר שמחמתו יתעלו הציבור יהיה נחשב כמעשה לדבר מלוא :

ועתה נבאר אופן ההספד מיקרא דמותי, וכבר דברנו בזה בדרוש הקדום, וכעת נרחיב הדיבור בזה, איתא בשבת (דף ק"ה ע"ב) אמר ר"ח בר אבא אר"י אחד מן האחים שמת ידאגו כל האחים כולם, אחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה, אמרי לה דמית גדול, ואמרי לה דמית קטן, ופי' רש"י דמית גדול יש לדאוג הואיל ושלטה מדת הדין בראש הבית, דמית קטן, שבעלקלה מתחילין מן הקטן עכ"ל, והמור ושו"ע

[שם] **בשבת** אר"י אמר רב כל המתעלל בהספדו של חכם ראוי לקבורו בחייו שנאמר ויקברו אותו כו' מלפון להר געש, מלמד שגשש עליהם ההר להורגן עכ"ל, הבנת המאמר הלז הוא סתום וחתום, מדוע יענש כ"כ עד שראוי לקבורו בחייו, ואם על קולר ימים יכולן, ה"ל למימר אינו מאריך ימים פמו שא"ר יוחנן שס, מאי שגשש עליהם ההר להורגן דקאמר, מדוע ירעש ההר וירגש להרוג המתעללים בהספדו של יהושע, מאי רא"י מיימי מיהושע שהיה עבד ד', ראש וראשון של כל ישראל לחכם בעלמא, וכי למדים הקל מן החמור, ומלאתי בדרשות מהר"י מינץ ד"ה שהעיר בזה :

ונקדים קושית המפרשים אהא דאמרינן בזמן שלדיקים בדור. לדיקים נתפסין בעון הדור, אין לדיקים בדור תשכ"ר נתפסין בעון הדור, וע"כ משום ערבות הוא דכל ישראל פריבס זה בזה, וא"כ קשה דהא קימ"ל דהמלוה את חבירו ע"י ערב לא יתבע מן הערב תחילה, דבשלמא על תשכ"ר י"ל דהוה כמו משכון כדמשמע בכמה

וכל נשמותיהן של ישראל עד סוף כל הדורות היו אז באתו מעמד הנורא בעת ההתקשרות על כל הגל, וחיוב תשלום עונשי העוברים בפרטי ההתקשרות יוגבה ויופרע מדעתם ושלא מדעתם בנזק חי במחין, יסורים ממרקין, מיתה ממרקה, וכיוצא בהן, או שפורע בחשובה, ושבת עד ד' אלהיך, ומאחר שבעת שנתקשר בקשר אמין עם הבורא ית"ש היו כל ישראל ביחד אף העתידים להולד, א"כ הוו כשנים שלו כאחד דנעשו ערבים זל"ז וכשיהפכים, ולזה כשכרה עמהם ברית בערבות מואב אח"כ שיהיו כל ישראל ערבים זה לזה (סוטה דף ל"ז ע"ב עש"ה) א"כ א"א לומר שעל ערבות פשוטה כרת עמהם ברית, דהא בלא"ה נעשו ערבים מעת קבלת התורה, וע"כ על ערבות קבלנות היה הכריתות ברית שביניהם, ולכך נעשו כל ישראל ערבים קבלנים זל"ז שיכול לתבוע ולפרוע גם מן הערב תחילה, וזהו שאמר התנא, הכל נתנו בערבון, ר"ל דאף שהיו ביחד בעת קבלת התורה, אעפ"כ נתנו בערבות בערבות מואב, ולכך מלודא פרוסה על כל החיים, פ"י בין החייבים על עבירות על עולם, ואף לאינם חייבים חוב עולם מ"מ נתפסין בשביל חוב חזריהם, משום דיותר הערבות שנעשו ביניהם משוי להו בערבות קבלנות, מיהו זה דוקא אי נימא דקבלת התורה במעמד הר סיני היתה קבלה גמורה בלי שום אונס והכרח כלל רק בראונס הטוב ולא היו יכולים לחזור בהם, ולא היה להם שום קענה על חוקה ההתקשרות וע"כ נעשו אז ערבים כשנים שלו כאחד, ולא היה שום לורך להכניסם בברית בערבות מואב על ערבות סתמי, רק על ערבות קבלנות, אבל אי נימא דעל קבלת התורה במעמד הר סיני היה להם טענת אונס כמאמרם ז"ל שגפה עליהם הר כנגית (שבת דף פ' ע"א) א"כ לא נעשו אז ערבים זל"ז כלל כמו שביארנו למעלה, ואף שאח"כ קבלו עליהם כל אחד וא' בראונס הטוב מ"מ לא הוו כשנים שלו כאחד, ולזה מה שנכרת ברית בערבות מואב

בעמה דוכתי גדיים הממושכנים על הרועים וכמבואר במדרש על הפסוק משכני אחריו גרולה וכמבואר בילקוט שם, אבל על הלדקים הגתפסין בעין הדור קשה כנ"ל דמדוע נפרעין מן הערב תחילה, והגל לתרץ זה דהנה קי"ל בחו"מ סימן ע"ז שנים שלוו כאחד או שקבלו פקדון ביחד נעשו ערבים זל"ז בין שלוו בשטר בין בע"פ משום דנעשו כשותפים זה עם זה, ויש להסתפק אם באו שנים ועשו קאנטראקט על סחורה והתנו עמו שכאשר ילעזרו סחורה בהקפה יתן להם, ולקח אח"כ כל אחד איזה סך בהקפה אם נעשו ערבים זה לזה או לא, כיון דבעת עשיית הקאנטראקט עדיין לא לוו כלל, וכן יש להסתפק באם נעשו קאנטראקט על איזה מסחור ושעבדו א"ע בקנס שאם יעברו על איזו פרטים ישלמו לו איזה סך אם נעשו ערבים זל"ז, וכן אם נעשו אלו הדברים בע"פ אם נשתעבדו לערבים, והסברא הפשוטה בזה נראה דתליא בד"ז, באם שההתקשרות שביניהם ובין הסוחר בשטר או בע"פ היה התקשרות גמורה באופן ובענין שלא יוכלו לחזור זה בזה, הוה אז בעת ההתקשרות כמו עת ההלוואה או הפקדון ונעשו ערבים זל"ז והוו כמו שותפים, מאחר שבעת התקשרות היו ביחד, אבל אם היה ההתקשרות שביניהם באופן שיוכלו לחזור זה בזה, וא"כ עיקר התחייבות ההלוואה היה אח"כ בעת לקיחת הסחורה בהקפה ואז לא היו שניהם ביחד ולא נעשו ערבים זל"ז, ודין זה פשוט בסברא:

ועתה נשוב לענין דרושנו, הנה במעמד הנורא בעת קבלת התורה שהיו כל ישראל יחד אלל הר סיני, ועשו התקשרות עמוה ביניהם ובין הבורא ית"ש, ואחם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, והייתם לי סגולה מכל העמים, וארשתוך לי לעולם כו', וכמבואר במקראות רבות, וחוקה ההתקשרות נעשה על דמ"ח מלות עשין ושס"ה אזהרות הכלולות בעשרת הדברות, יגודל עונשן ושכרן על כל פרט ופרט,

יודע דערב קבלן ואף סתם ערב שפרע מחויבים לפרוע להם כמזכור בחו"מ סימן קכ"ט, וא"כ אהנו מחויבים לשלם לזדיק הדור מה שפרע חוב שלנו, ומכ"ש לפי מה שביארנו בדרוש הקודם שמחויבים לשלם לו מטעם שבת כמו דאמרי' בב"ק פ' החובל דהדקי' באירוגא חייב לשלם מה שביטלו ממלאכתו, וזוהי ג"כ בהסתלקו מזה העולם ביטלו אותו ממלאכתו מלאכת שמים, הגיון תורתו. ועבודתו עבודת הקודש במלות ומע"ט, וזהו עיקר ההספד להתעורר בתשובה ולהשיב לו אהבתו כמאמר הוזה"ק כד איסתלק לדיקא מהאי עלמא ובני אנשא ספרין ל' ומהדרין בתיובחה מיתוספין על זכוותא דליה על חד תרין כמ"א לכן בארלס משנה יירשו עכ"ל, וזהו עיקר התשלומין שמשיבים להם מה שפרעו חובתנו בהסתלקותם, אכן אם לא ישלמו בתשלומין הללו אזי נפרעין ממנו מדעתו ושלל מדעתו מגופו ומב"ב ח"ו, וזהו חלי ומכה, חלי זו מיתת לדיקים עלמס, ומכה הוא מה שנפרעין מהם אם לא שילמו מדעתם בתשובה ומע"ט, ומיתת לדיקים נקרא חלי, משום שהוא מחילה ורפואה אם ישבו בתשובה ממתתם, אבל אם יצטרכו לפרוע מהם כשלל ישומו אזי הוא מכה גמורה, ולזה עיקר גודל ההספד מחמת שמחשיב הלדיק והאדם כשר שנסתלק הוא מעון הדור וע"כ מחויבים להשיב ולסלק לו הפסדו, ולזה לריבים להתעורר ולעורר את העם בתשובה כנ"ל, אבל מי שמתעלל בהספדו של חכם ע"כ שעולה בדעתו שא"א שמת בעון אחרים משום דאין נפרעין מן הערב תחילה. ומחשיב שאין אנו ערבים קבלנים זל"ז רק ערבים סתמי והיינו משום דסובר דקבלת התורה בסיני הי' באונס, וא"כ הערבות דערבות מואב לא הוה רק ערבות לבד, ולכך ראוי לקוברו בחייו כמו שהיה במעמד הר סיני שסם היה קבורתם אם היו נמנעים לקבל התורה, וזהו שאומרים שגשש עליהם ההר להורגן, היינו אותו ההר שכפה עליהם צעת קבלת התורה, באשר לפי דעתם

מואב על ערבות, אינו רק על ערבות סתמי ולא על קבלנות :
ובזה יש ליישב קוסית התוס' והרשב"א והמרדכי אהא דא"ר אחא ב"י מאן מודעא רבה לאורייתא, משום שיש להם תשובה שקבלוה באונס, והא משה כרת ברית בערבות מואב מרלונס הטוב ע"ש מה שחירלו, ועוד הקשו המפרשים דא"כ מדוע נענשו בימי השופטים ובזמן הבית הראשון על שעברו על מלית התורה והא יכלו למימר שהיו אנוסים בקבלתו, והרבה חירולים נאמרו בזה, ולפי דברינו הנ"ל אפשר לומר דבאמת קיבלו את התורה אח"כ בקבלה גמורה, וההתנהגות אח"כ בדרכי התורה והמלוה פעמים רבות מיתשב ג"כ בקבלה גמורה דהוה כגדר שנוהג ג"כ בב"י, גם הבוחן לבבות הוא יודע ועד כי גם אחר העברת האונס מהם נתרלו ברלון גמור על התורה ומלותיה וכתרו ג"כ ברית בערבות מואב ברלונס הטוב, רק דעיקר טענת האונס דקאמר ר"א ב"י הוא על מה שנעשו ערבים קבלנים שנענש אחד בשביל חבירו אף שהוא לא עבר כלל, ואין תובעין ונפרעין תחילה מהבע"ח בעלמא, וזש"א מאן מודעא רבה לאורייתא פ' למקיימי התורה יש להם טענת מודעה מה שהמה נענשין בשביל חבריהם דכיון שהקבלה היתה באונס והיו יכולים לחזור בהם אף שאח"כ נתרלו ברלון גמור מ"מ לא נעשו ערבים מתחילה דלא הוה כשנים שלוו באחד כמש"ל, וא"כ הערבות שקיבלו אח"כ אינו רק בערבות סתמי ולא בקבלנות ולא יוכלו לפרוע מאחד עבור חבירו כל זמן שיוכלו לפרוע ממנו בעלמא, אבל למאן דס"ל דאין טענת אונס על קבלת התורה כמש"ל בדרוש ו' דפלוגתא דתנאי ואמוראי בזה אי"כ נעשו ערבים זל"ז צעת קבלת התורה, ובערבות מואב נעשו ערבים קבלנים כנ"ל :

ורו"ר אמרו גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר כו' זו מיתת לדיקים, ויש להבין על אשר כפל הכתוב בשמים, חלי, ומכה, והנראה בזה דזה

דעתם לא היה קבלה גמורה בעת מתן תורה:

ונאמר איזה דמיון ארון אחד הי' חייב חוב גדול לאור הממשלה ולקח

ממנו כל רכושו וכל ארמונותיו ואוצרותיו, ועדיין הוא חייב עוד, פעם אחת באה השמועה לאזניו כי נוגש המלך יבא למשכן אותו על איזה חוב שהוא חייב לשלם אחד, והתחיל לצעוק ולבכות בקול תמרורים, הלא עתה לא ימלאו אללי כלום רק הציגים והפרחים שלי אשר המה מעשה ידי אשר עמלתי עליהם כל ימי חיי אשר יקרים המה אללי כעל כל הון והס חיי רוחי אשר יש בהם סגולות נחמדות, ונוגש המלך בודאי יסוס אותם בדמים מועטים כי אללו אינם חשובים כלל. ויען אותו אחד ממידועיו הלא תוכל להקדים פני הרעה קודם שיבא למשכן, הלא יש לך באר מים חיים, וגם דברים עתיקים שירשת מאבותיך, אשר ניתן לך במתנה מאת המלך בהם מובל לסלק כל החוב להשר כי אללו יקרים המה מאוד כי לא יוכל להשיגם בשום אופן במקומו, ועייז יתהוה עוד אוהבך נאמן וימליץ טוב אלל המלך בעדך כי הוא מחשבי הממשלה, כן אנחנו ציי נלקח מאתנו בחובותינו ארמונותינו ואוצרותינו ורכושנו, ואנחנו חייבים כעת להגאון הנדיק זל' חוב הפקידו, נקדים פני הרעה שלא יבוא ח' הנוגש מהמלך הגדול ד' לבאות לגבות המשכנות הגדלים הממושכנים על הרועים, היינו בשביל הרועים שניטלו עבור ערבות כנ"ל, ויפרעו מאותן המשכנות עבור מה ששילם הערב, ומחיר המשכנות לא יסונה אלל כל אב ואס, וכל יגיעי ועמלו של כל אדם בכל ימי חייו הוא עליהם, וחיי האדם תלוי בהם, ובמה יסוס הגובה את המשכנות הללו ע"ה תנו נא הבאר מים חיים, ועיני מקור דמעה, פלגי מים ירדו עיני, והוא יקר מאוד אללו כי כל השערים ננעלים חוץ משערי דמעות ותתנו עוד מה שירשתם מאבותיכם, הקול קול יעקב ומה שניתן במתנה היינו תשובה שניתן במתנה מהבורא ית"ש, ושבת עד

והנה המפרשים ביארו מה שאמרו חז"ל צרי' מאי כצני מרון כחיליתיו של בית דוד, היינו כמו בחילות המלך יורפו ויחולקו לגדודים. וחילות, ובא, ויחולקו למאות ולאלפים ולריבואות, כן ציי אף שיפקדו לפני הבורא ית"ע אחד אחד במעשיו ותחבולותיו, מ"מ יורפו אח"כ לפי המשפחות וערים ומדינות וכלל ישראל, ואנשי משפחה אחת או עיר אחת יותר קרובים להיותם כאיש אחד ולהיות ערבים זל"ז יותר מאל אנשי עיר אחרת, וכן משפחה וחבורה, ואס חטאו והעוו עיר אחת או משפחה אוי נתפס ח' גדול העיר או משפחה עבור חטאי המשפחה כולה, וגדול המדינה עבור חטאי המדינה, וגדול כלל ישראל עבור חטאי הכלל כולו, וזש"א אחד מן האחין כו' דהיינו משפחה כמבואר בירושלמי כנ"ל ואי מבני חבורה כו' ידאנו כל החבורה כולה אמרי לה דמית גדול, היינו גדול בתורה ובמע"ט מכל החבורה או המשפחה דמסתמא נתפס עבור ערבות החבורה או המשפחה, דמאחר שהיה רכושו בתורה ימע"ט יותר מהס ובע"ח קטן ומהס, או ידאנו שיפרעו מהס מה ששילם הוא חובותיהם כמו ערב שפרע החוב כמש"ל, ואמרי לה דאף אס מח קטן נמי יש להם לדאוג דמאחר שרואים אשר פנקסם של בני החבורה פתוח לידע חשבונותיהם ולפרוע מהס, ולפ"ז לשיטת הא"ל, כל מי שמת מן החבורה מגדול ועד קטן ידאנו כל החבורה כולה, משום שנתפס עבור ערבות שלהם, או משום דמ"מ פנקסם נפתחה, והנה עתה שנתלק מאתנו פתאים הגאון הגדול זל"ל גדול שבחבורה חברים כל ישראל, גדול המשפחה, דחכם שמת הכל קרוביו ובודאי מת עבור ערבות כלל ישראל, וע"כ ידאנו כל החבורה, וכל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ד' כי נסתלק מאתנו צעונותינו הרבים, ואנחנו מחויבים לשלם מה ששילם חובות שלנו ואין לנו במה לשלם, כי אס גוייתנו

שונא לשונא אהבו, באשר אהבים וא"י
בלב וגפס נחשצין כאיש אחד ולמי שהוהבו
שונא אותו הוא ג"כ שונא, אולם מלינו
יולא מגדר זה, האיש שיש לו שתי נשים
והוא אוהב את שתיהן אהבה אמיתית אף
שכן שונאות זו לזו וזרות זו לזו, אך חין
זה רק אהבה תלויה בדבר אהבה החומרית
מהערב והמועיל, אבל אהבת יהונתן לדוד
הוא ענין פלא יותר שהוא היה אוהב
אמיתי לאביו שאול המלך כמ"ש הנאהבים
והנעמיים בחייהם ושאול היה שונא גמור
לדוד שהיה נודעו ומבקש להמיתו, ואעפ"כ
היה אוהבו של דוד בלב וגפס אהבה עלמית
שאינה תלויה בשום דבר והו ענין פלא,
ולזה לא אמר נפלאה אהבתינו, כי אהבת
דוד ליהונתן אינו מופלא ממנו כי הוא
לא היה שונא לשאול כלל, גם כי יהונתן
עשה לו טובות להגילו ממות אף אהבת
יהונתן לדוד הוא ענין פלא:

ואופן ההספד הלז שביארנו הוא יקרא
דמותי, שמייקרים ומעלים את
הנפטר שלא נסתלק רק עבור ערבות הדור
וע"כ לריכים להתעורר בתשובה ומע"ע
להשיב לו מה ששילם הוא עבור החיים,
וזה שאמרו ז"ל כל המוריד דמעות על
אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית
גניזו היינו בגניז המת להשיב לו הפסדו
ומחסורו וכמבואר בזוה"ק לכן בארס משנה
יירשו, וזה יקרא דשכבי שיתיקרו ויתעלו
המתים בהתעוררות התשובה ע"י הספד,
ועפ"ד הג"ל יש לבאר מה שאז"ל אגרא
דהספדא דלויי ופי' רש"י להרים בקול כו',
וא"כ מי שאינו יכול להרים בקול יקופח
שכרו אתמהה, ולהג"ל י"ל דר"ל התועלת
והשכר שיואל מההספד הוא הרמה, שמרים
ומעלה את המת או את החיים למעלה
היותר גבוה מכפי שהיו קודם ההספד:

עוד אופן ג' מאופני התעוררות ההספד
אשר עייז ראוי לספור ולהתעורר
בעתים הללו הרבה יותר מצימים הראשונים
וכמאמר המקוץ אשריהם משכילים ככוכבים
מזהירים

ד' אלהיך, והמה חשובים מאוד בעולם
העליון כידוע, וא"א להשיגם בשם היום
לעשותם ולא למחר לעשותם, וזה שלעק
הנביא, קרעו לבבכם ואל בגדיכם, קרעו
לבבכם בתשובה ולא תתעוררו לקרוע על
בגדי ר"ל ד' ירחם, ובאשר נשיב להנאון
הלויק הנפטר מחסוריו בודאי יתהוו לנו
אוהב נאמן ומליץ טוב בעדינו לפני מלך
הרחמים על כל מחסורנו, כי הוא חשוב
כעת מאוד בעיני מלכו של עולם, כי
גדולים לדיקים במיתתם יותר מבחייהם,
יכמו שביאר הגאון הנספד בספרו ע"י
(דרוש י"ד) שנמשלה מיתתן של לדיקים
לבגדי כהונה וכומו שבגדי כהונה תחילה
חין מועילין בהם לפי שלא ניתנה תורה
למלאכי השרת, אבל לאחר שכלו מועילין
בהם דמכיון שכלו ואין לריכים להשתמש
בהם מתעוררת הקדושה יותר. וכן הוא
בלדיקים שבחייהם המה מנהיגי הדור, אם
היה קדושתן שלא יוכלו ליגע בהם לא
יכלו להנהיג את הדור, וע"כ לאחר
מיתתן מתגדלת בהם הקדושה, ע"ש מה
שהאריך בזה:

ובדברינו הג"ל יבואר מה שאז"ל במ"ק
נשי דשכנליז הוו אמרי ווי
לאזלא ווי לחבילא, ורש"י פי' ווי להליכה
כוז שאינה חוזרת, ווי למשא כוז שנושאים
אותה כעת, ולדרכנו יתבאר ווי לאזלא,
היינו להמת שהולך לעולמו, ווי לחבילא
למשכנות שימשכנו עבורו אח"כ, ובהספדו
של דוד על יהונתן (שמואל ב' א') יהונתן
על צמותך חלל, נר לי עליך אחי יהונתן
נעמת לי מאוד נפלאה אהבתך לי מאהבת
נשים, ויבואר ע"פ דברינו הנאמרים למעלה
שהוא כמתמיה, יהונתן על צמותך וכו'
מחמת שאתה צדוק המעלות לכך נעשית
חלל וע"כ, נר לי, ר"ל הורה שהיה
ראוי לבא עלי חלה, עליך אחי יהונתן
כאחד מן האחים כו', נעמת לי מאוד
והוא כאחד מן החבורה כו', והוא מטעם
ערבות כג"ל, ואמר עוד נפלאה אהבתך לי
מאהבת נשים ומתרגם מאהבת תרתין נשין,
פי' כי מדרך העולם האוהב האמיתי הוא

ע"ש מש"כ עפ"ז בענין אליהו ואלישע
בהעלות אליהו בסערה השמים ומה שביקש
אלישע ממנו :

וע"כ אחי ורעי הורידו כנחל דמעה על
מיתת הגאון הנדיק ז"ל אשר נסתלק
מאתנו השפעת קדושתו ואור תורתו וכמש"כ
והבאתי השמש בזהרים והחשכתי לארץ
ביום אור ודרשו חז"ל זה על מיתת ר'
יוחנן, וביאר הגאון ז"ל בא"כ משום
דבמיתת ת"ח מנהיג הדור יש שני חסרונות
האחד שהאור בעצמו נגזר, והב' שנסתלק
מאתנו כח הראות שאין לנו ממי ללמוד
את התורה, ובדכתיב ונעו מים עד ים
ומלפון עד מורח יסוטעו לבקש דבר ד'
ולא ימצאו, וע"ז אמר והבאתי השמש
בזהרים היינו גניזת האור ודומה ללילה,
ומ"מ יכולים לראות ע"י הנר וכן הוא
בנמשל היה אפשר ללמוד ע"י התורה, אך
כיון שהנדיקים מסתלקים נסתלק ג"כ כח
הראות וזש"ל והחשכתי לארץ ביום אור
היינו שהוכחה אור עיני אנשי הארץ ומונע
הראות עכ"ד, ואפתח במשל פי', הדין
אחד היה לו פרדם יקר מאוד בחז"ל אשר
יגדל ויוציא פירות יקרים אשר אין נמצאים
כלל במדינתנו ובכל שנה ושנה צימות הקיץ
היה נוסע לשם על חיוו חדשים לשאוף
אחרי לח ולהתענג מפרדסו, ובסוף ימות
הקיץ היה חוזר לביתו ומביא אתו מפירות
פרדסו, והיה מוזמין קרוביו רעיו ומיודעיו
להטעימן מנופת לוף פירותיו היקרים,
ולהתפאר לפניהם מיקר פרדסו ומטוב
טעם פירות כל חילן וחילן והיה מתענג
מזה מאוד, ויהי היום בהיותו כל ימות
הקיץ בחז"ל כדרכו, והנה קם רוח סערה
גדול בסוף ימי הקיץ מפרק הרים משבר
סלעים, ועקר ושיבר כל חילני הפרדם
מעיקרן ומשורשן עד אשר לא יולל כלל,
ויזעק זעקה גדולה ומרה על גודל האסון,
ועכ"ז לקטו את כל הפירות ובחזרתו לביתו
הביאם אתו, ויטועדו אליו רעיו ומיודעיו
כדרכם בכל שנה ושנה, ויתן לפניהם
מפירותיו הנחמדות, ואנחות רבות פרלו
מקרב לבו, ועיניו זלגו כנחל דמעה,
וישאלו

מוהרים לוי ואבוי שוד ושבר לנותרים,
כי לעת כזאת כאשר יסתלק הת"ח אתו
תמות חכמה והתורה מסתלקת ח"ו והחכמה
מאין תמצא, והמקוץ אחר שני פרטים ח"ו
ואבוי, שוד ושבר, כאשר יבואר איתא
בחגיגה (דף ה' ע"ב) ר' יעקב איש כפר
חטי"ו הוה רגיל דהוה מקבל אפי' דרבי'
כל יומא כי קש אי"ל לא ננטער מר דלא
יכול, א"ל מי זוטר מאי דכתיב בהו ברבנן
ויחי עוד ללגלג לא יראה השחת כי יראה
חכמים ימותו, ומה ידועה חכמים במיתתן
כך בחייהן עאכ"ל, ולגלגה קשה טובה
דהא אמרינן בחולין גדוליה ל"קיס במיתתן יותר
מבחייהם. וביאר הגאון ז"ל בס' כ"י באבול
כד באריכות, שהנדיק בעצמותו ניתוסף
בו קדושה לאחר מיתתו הרבה יותר מבחייו
כמו שכתב: התוס' (חולין דף ז') דנפקא
ליה מהא דבחי' הנדיקים נוגעים בהם כמה
רשעים ושם אלל אלישע לא היה לו רשות
להתעכב אללו וליגע בו, משום דלאחר
מיתתו מתעוררת ומתוספת הקדושה יותר
בבחינת עצמותו של הנדיק, אבל בבחינת
השפעתו על אחרים יש מעלה יותר בחיים
שבחייו הקדושה מועיל גם לאחרים וכדאמר'
(יומא דף ע"ה ע"ב) רבא הוה מייטי ל'
אריסא כולי יומי, יומא חד לא חייטי כו'
אמר נח נפשי' דר"ח ובדיל רבה אכיל
תלמידא וכן הוא בהשפעת לימודו וקדושתו
על אחרים ולזה אמר ר"י איש כפר חטי"ו
שפיר ומה הרווא' אותן במיתתן שאינם
משפיעים על אחרים כך, בחייהם שמשפיעים
קדושתן על אחרים עאכ"ל, וע"כ נדמו
לבגדי כהונה, שבהן יש ג"כ ב' קדושות
קודם שבלו, ולאחר שבלו, שבבחינת עצמותן
הקדושה יותר לאחר שבלו שפושין מהן
פתילות למקדש ומועלין בהם, אבל קודם
שבלו אין מועלין בהם משום דלא ניתנה
תורה למלאכי השרת, ומ"מ יש להם מעלה
יותר קדושת כלי שרת לקדושת הכהנים דבזמן
שבגדיהם עליהם קדושתן עליהם אין
בגדיהם עליהם, אין קדושתן עליהם,
(וביומא דף י"ב ע"א) כמה מחנכין אותו
באבנא כו' לזכר שמונה ומהפך בליטורא

וישאלו אותו מה הוא זה, ומה יום
מיומם, ויען להם אמרים, הנה חדשו
בי אלו הפירות המה אחרונים מפרידי
אשר היה יקר אלו מעל כל הון, ויספר
להם גודל האסון כי קץ הפרדס בא לפניו,
כן הגני להגיד לפניכם רעיי וידידי, הנה
ידוע כי הגאון הנספד ז"ל הוה אילנא רבה
ותקופה ורומי' מטיא עד שמיא ופירין טבין
יהיב לכולא עלמא, ולחדשיו יבכר פירותיו
פירות גיטוסר בחידושי תורה בעומקא של
הלכה בצבלי וירושלמי, ופומי' מפיק
מרגליות חידושי הנפלאים בהלכה ובאגדה,
והנחילנו נחלה בלי מארים, והטעימנו מזוף
נועם אמרותיו, וקל נפק מן שמיא גודו
אילנא ועקרו שרשוהי מארעא, ולזה אף
כי נחתי לפניכם מעט מפירותיו היקרות
מחידושי תורתו אך המה האחרונים כי עוד
לא יניץ ניץ, ויגמול שקדים, לא יבכר
עוד פירות חדשות כי נעקר האילן מאתנו,
ולזה רבות אנחותי ולבי דוי כי נסתלק
מאתנו מאיר עיני ישראל, וע"ז נעק הנביא
מיכה, אללי לי כי הייתי כאוספי קיץ
בעוללות בציר, אין אשכול לאכול בצורה
אותה נפשי, ר"ל שאין לי רק קיץ ועוללות
היינו פירות מזמן העבר, אבל אשכול
ופירות שיבכרו כעת אשר ישחוק ויבקש
אין. באשר כי אבד חסיד מן הארץ וישר
באדם אין, והנמשל מובן:

למעט דם החולה בשום אופן רק בתרופות
באופנים אחרים, וענין ההשתנות הוא
באשר כי בימים הראשונים היו חזקי
הבריאות בריבוי דם כי הדם הוא הנפש,
וכאשר יומעט מעט דמו בכ"ז עדיין היה
נשאר הרבה, וגם כי מיד היו עושים
אמצעים להשיב אבדתו כמבואר בתלמודין
בכמה דוכתי מה שהיו אוכלים ושותים
ביומי דהקזה בשר שמן ויין יסן נפש משיב
נפש, אבל בעתים אלו אשר גברה החולשא
על בני אדם ודמו מזומנס בתוכו, וכאשר
יומעט מעט דמו דם הנפש יוגבר החולשא
מאוד, וגם כי מחמת חולשת הטבע א"א
למלאות את החסרון. כן הוא בהמשל כי
בימים הראשונים אשר היה לנו הרבה
לדיקים, הרבה גאונים, הרבה ת"ח,
וכאשר נסתלק אחד, עכ"ז היו נשארים
הרבה אשר צלם נחיה, וגם כי מיד היה
לנו השבת אבדתו ורחם השמש ובא השמש
עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו
של שמואל הרמתי, ביום שמת רבא נולד
רב אשי, אך בעתים אלו אשר המה מעט
מן המעט מיחידי סגולה, וכאשר נסתלק
מאתנו הגאון הנדיק ז"ל אשר כמעט לא
הניח כמותי בישראל חזי חזי ואבוי כי אין
לנו כמה להשיב ולהחיות נפשנו הנדחה,
ולחכות כי יושב לנו האבדה ויגדל ויתגשא
גאון ולדיק כמותו, אין לנו כמה לחכות
בעתים הללו אשר התורה היא בשפל המצב
מונחת בקרן זווית אין דורש ואין מבקש,
ואין מחזיק ידי לומדי תורה, וע"ז
תשתפכנה אבני קודש בראש כל חולות,
כמו שקרי ר"י על הת"ח המחזירים אחר
פרנסה, כמבואר במדרש, וע"כ יש לנו
לצבות בכי תמרורים ולהזיל כנחל דמעה
על מות הגאון הנדיק ז"ל כמו שנעק
המשורר בהשתפכות הנפש, ידי לילה נגרה,
ר"ל אם דמי ידי כוחי וראשית אוני נגרה
וגתמעט בעתות לילה, חושך ואפלה,
מאנה הנחם נפשי. כי אין לי כמה להתנחם
עוד, כי גפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה
במלחמתה של תורה כי אין לנו מי שישפיע
עלינו מאור תורתו ולדקתו:

וחז"ל

ובזה"ק פ' פנחס איהא בשעתא דשייפין
בעאקו ומרע סגי שרייא עליהו,
שייפא חד אלטרין לאלקאה בגין דיתסון
כולהו, דרועא אלקי ואפיקו מיניה דמא,
כדין הא אסותא לכל שייפי גופא כו',
ע"ש כל האריכות בזה, הרי דמדמה
הסתלקות לדיק הדור שהוא תיקון חולי
נפשות כללות ישראל, כמו הקזת דם הזרוע
שהוא תיקון חולי כל אברי האדם (ואפשר
שהוא כמו שאמרו הנך בריוי דהו בשביבותי'
דר' זעירא שהובא בברכות) וידוע דבימים
הראשונים היה עקרי רפואה החולה
בהתמעטות דמו ע"י הקזה ועלוקות,
ובעתים הללו נשתנה סדרי הרפואה שאין

כל המוריד דמעות על אדם כשר, דר"ל
 דכל מי שמוריד דמעות על זרותיו בעת
 הספדו של אדם כשר, הקצ"ה סופרן,
 כמה דמעות היו על עניותו ודוחקו, וכמה
 על חולשת לבו ובריאותו, וכמה על זרות
 בניו ובנותיו, ומניחן בגניו כל אחד ואחד,
 וע"כ אחי ורעי הנה כעת שערי רחמים
 פתוחים לפנינו נוריד כנחל דמעה על
 זרותינו, על דלות מזכינו ועל דוחק
 פרנסתינו, על זרות בנינו ובנותינו, על
 קרן התורה אשר הושפלה עד שאל תחתיה
 ועל לומדיה כי מצו וגם שחו, וכל איש
 אשר יודע נגעי לבבו יבא לפני ית"ע
 בהשתפכות נפשו בעת הזאת, והגני להגיד
 איזה דמיון, אשה אחת עשירה אשר
 נתאלמנה מבטלה, והיית רכוש רב ושהי
 בנות אחת גדולה ואחת קטנה, ויהי היום
 ובתה הגדולה התקשרה בקישורי תנאים עם
 הראוי לה לפי כבודה ולפי רוב גדוניה כי
 אמה הפריזה לה הרבה גדוניה ומתנות
 ותכשיטין, ובהגיע יום כלולותיה והיא עדתה
 מלבושי' ותכשיטי' והלכה במחול, ושמחה
 וגיל על פניה, ואמה ישבה ענבת רוח וגם
 חרה לה על בתה על אשר ילא מלכה
 לגמרי כי אין לה אז ביום חופתה, וע"כ
 אמרה לקרוא להחזן לעורר את בתה
 מתרדמתה, להתפלל בעדה תפילת, אל
 מלא רחמים, על אביה שהלך לעולמו,
 וכן היה ועי"ז רוח ענבת וענן תוגה היה
 על פניה, ואגלי דמעה ירדו ממקור עיניה
 בזכרה כי אבי' לא זכה להולכה לחופתה,
 אח"ז במשך איזה שנים ירדה האשה ממלכה
 מטה מטה, עד שנתהדלה מאוד, ובתה
 השניה ג"כ הגיעה לפרקה, ותתקשר גם
 עמה בקישורי תנאים עם איש שפל משפחה
 כי גדוניה לא נתנה, מתנות ותכשיטין לא
 היו לה, מלבושים עשתה לה לפי מזב
 דלותה, ויהי בהגיע יום חופתה ישבו
 שתייהן עלובות רוח, ותאמר הבת לאמה,
 הן השתניתי מאחותי הזכירה, בגדוניה,
 במלבושים, בתכשיטין, כי אין לך כעת
 מה ליהן, אך מדוע נשתניתי בזה שלא
 קראת להחזן לומר אל מלא רחמים, ותען
 לה

וחז"ל אמרו במדרש מפני מה נסמכה
 מיתת אהרן לשבירת הלוחות אלא
 מלמד שקשה לפני הקצ"ה מיתתן של לדיקים
 כשבירת הלוחות, והביאור בזה כי ידוע
 אשר בשבירת הלוחות נאבד מאתנו כל
 טוב, באשר אלו לא נשתברו הלוחות לא
 שלטו בנו ידי זרים כמאמרם ז"ל חירות
 משעבוד מלכות, וגם חירות ממה"מ,
 ובשבירתם נסבו עלינו הנרות האלו, וכן
 הוא במיתת לדיקים כי בחייהם המה מגיני
 הדור מכמה זרות, ובמיתתם נסתלק
 המגין, וכמו שאמרו הכך בריוני עד האידנא
 הוה קטינא דחריך שקי מגין עלן, השתא
 מאן אינן עלן, ולזה יש לנו להתעורר
 בתשובה שלימה כי עד עתה היה מגין
 ומחסה לנו אור תורתו ולדקתו של הגאון,
 ועכשיו מאן אינן עלן, וזה שאמר המקונן
 אוי ואזוי על חסרון ההשפעה כנ"ל, שוד
 ושבר, על חסרון ההגנה:

ואיתא במ"ק (דף ח' ע"א) מאי לא
 יערער על מהו, אמר רב כד
 הדר ספדנא במערבא אחרי יבכון עימי'
 כל מרירי ליבא, משמע שכן היה דרכם
 להספיד, ואינו מובן כי מה הוא זה ההספד
 על המת שנפטר, מה שיבכו אחרים על
 מרירות לבם, והנראה ע"פ ששמעתי
 מהגאון מ' נל"י ז"ל אב"ד ור"מ דוואלחזין
 על הכתוב, וכל בית ישראל יבכו את
 השרפה אשר שרף ד', וה"ל למימר
 על השרפה כו'. וביאר בזה כי בעת
 הסתלקות הדיק ובעת הספדו הוא שעת
 רחמים ועת רצון לפניו ית"ע שיקובל את
 אשר יבכה ויתאונן כל איש על נגעי לבבו
 ומכאובו, ויבכו את השרפה, הוא כמו עם
 השרפה, היינו שכל בית ישראל יבכו על
 זרותיהם עם השרפה אשר שרף ד', וזהו
 שאמר רב כד הדר ספדנא במערבא ר"ל
 כשהיו חוזרים על ההספד דתחילה היו
 מספידים את המת, ואח"כ היו חוזרים
 ואומרים יבכון עימי' כל מרירי ליבא, הנה
 הפע והעונה אשר יקובל בכיית מרירי הלב
 על זרותיהם. ואפ"ל דזהו מה שאמרו ז"ל

והנה הספידו של בר קיפוק היה מיקרא דחיי כ"ל באריכות, אם בארצו לזנון פגעה מדה הדין מה יעשו אנשים קטני הערך וזוה יתעוררו העם, וא"ל בר אבין ח"ו דחכה ושלחבת בצדיק איתא, היינו דאין בזה שום התעוררות להחיים, כאשר כי נפשותיהן עולות למעלה ראש גנוזות בגנוי מרומים, ואדרבה תוספת טובה יביע להם שיתענגו על ד' ויהנו מזיו שכינתו, ויותר התעוררות ישנו מאנשים פחותי הערך אשר ילכו לאבדון לבור זיה וללמות אשר עליו ידו כל הדווים, ושאל לבד אבין ואת מאי אמרת, א"ל בכו לאבלים ולא לאבדה שהיא למנוחה ואנו לאנחה, הוא ענין ההספד מה שנחסר ההגנה וההשפעה ע"י הסתלקות הצדיק כמבואר למעלה, ברם שיטת שניהם הוסיפה בזה שאין לעורר את העם מיקרא דמותי, דהיינו שמת בעון הדור מטעם ערבות ומחויבים להשיב לו חסרונותיו בתורה ומצוות ומע"ט, כאשר דעתם שא"ל להיות שמת בעון הדור משום דאין נפרעין מן הערב תחילה, והיינו משום דאין בזה רק ערבות סתמי, היינו כריתת ברית דערבות מואב, אבל מעיקר קבלת התורה דבר סיני אין כאן שום ערבות כשנים שלוו כאחד, כי הקבלה היה באונם ממה שכפה עליהם ההר, כמו שביארתי למעלה כ"ז באריכות, ולזה חלש דעתיה דרב אשי, דס"ל דקבלת התורה דבר סיני הוה קבלה גמורה, ונעשו כולם ערבים זה בזה, כשנים שלוו כאחד וכל הנשמות שעתידין להולד היו ג"כ במעמוד הר סיני ולכך הכריתות ברית דערבות מואב היה לעשותן ערבים קבליים:

ואירתא במדרש (פ' וישב) וימאן יוסף אמר לה לדבר מנוח ממאנין דכהני מאן יבמי כו' לדבר עבירה לא כ"ש, והוא תמוה מאוד, ונקדים לבאר הכתובים בפרשה יבוס וחלילה (פ' תלח) ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו כו' ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי כו' ואמר לא חפצתי לקחתה כו', תחילה אמר הכתוב לא יחפוץ לקחת

לה אחיה, הן בעת כלילת אחותך הבכירה לא היה חסר לנו דבר, וגיל וחדוד היה בביתנו, וע"כ הוכרחתי להעליב רוחה מעט להזכירה ע"י החזן כי היא יתומה, אך לפי מלכנו עתה, מה לנו החזן, מה לנו התעוררת מהזכרת נשמות, די לנו די התעוררת, כאשר נביט בעלמינו כי נחשבונו כמתים, כאשר נביט במראה רוע פנינו, כאשר נביט כל א' בפני רעותה, די לנו אוי ואבוי. הן הגני להגיד כעת, כי צימים הקדמונים בעת הספדו של אדם גדול היו מרבים בדמיונות ובמשלים בכדי לעורר את העם, אך לפי מלכנו כעת, מה לנו לדמיונות, הלא די לנו די התעוררת כאשר יביט כל אחד ברוע מלכנו ודווקא פרנסתו, כאשר יביט כל אחד בפני בניו וצננותו, כאשר יביט כל אחד בפני חבירו. כאשר נביט ברוע מלכ כללות ישראל, כאשר נביט במלכ מקדשי מעט כי שממו, כאשר נביט ברוע מלכ התורה ולומדיה, ולמה נלעק אוי ואבוי עוד ושבר, וע"כ אחיי ורעיי, הנה כעת אשר הוא עת רלון ושעת רחמים נלעק ונבקש מאב הרחמן, השיבנו ד' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם, וכאשר נפש הגאון הצדיק ז"ל הוא בכלן כמאמרם ז"ל דהתם קאימנא, וידוע שהיה אוהב ישראל ותורתו הקדושה, וע"כ נבקש מאתו שימליץ טוב בעדנו, לפני שוכן רומה שיחוס וירחם עלינו ועל פליטת עמו צ"י, ועל הוראתו הקדושה שירוס קרנה וקרבן לומדיה ומחזיקיה צב"א:

ומערתה נשוב לבאר מאמר שהתחלנו א"ל ר"א לבד קיפוק כו' אם בארצו גפלה שלהבת כו', לפי מה שביארנו באריכות שלשה עיני הספד, א' יקרא דחיי, שיתיקרו וייתעלו החיים בתשובה ומע"ט מהתבוננות מיתמו, ב' יקרא דמותי שמייקרים ומעלים את המת שנסתלק מעון הדור מחמת ערבות, ומחויבים להשיב לו חסרונותיו כדין ערב ששילם, ג' גדול ההפסד לאנשי דורו על שנסתלק המשפיע להם בתורתו ולדקתו, ומגין על אנשי דורו,

כתוב מדבר. ראשונה אהבה הקב"ה לישראל שנאמר אהבתי אתכם אמר ד' מים רבים אלו האומות כו' ונהרות לא ישתפכו אלו המלכיות שנאמר כו' שני' אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה כו' זו אהבה שאהבו ישראל את התורה שנאמר מה אהבתי תורתך כו' ובמדרש שיר השירים הובא זה בקיבור קלת, ושם הביא הק' עובדא דר' יוחנן מכר כל שדותיו, וזיתיו, וכרמיו בכדי לעסוק בתורה ולא הניח לעצמו כלום, וקראו עליו המקרא הזה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר"י את התורה בזו יבזו לו ע"ש, והביאור בזה בדרך הפשוט נראה, דזה ידוע כאשר יזרוס מצול מים על הארץ במקומות רבות ועבר והשחית ארץ ויבולה, אין בזה שום סדר נכון רק במקום אשר יפלו שם המים שם יהיה ההשחתה, כן הוא בהשחתת עמי הארץ מקומות רבות כמו שהיה במשע הללב ובגזרת ת"ח לא היה להם שום סדר רק בכל מקום בואם הרגו בזו ועשו כרעום, אולם המלכיות כאשר גזרו עלינו גזרות קשות המה עשו בסדר ומעם כי דתנו שונות מכל עם וכדומה, וזוה גזרו עלינו ענינים קשים ומרים הן בעיני הדת והן בשארי עינינו ובכל דבר באיזה סדר ההלכות המדינה, ולזה דימה אותם לנהרות השוטפות אדם ובהמה בסדר הילוכן בשלף קנף, וז"ל המלך שלמה ברוח קדשו מים רבים לא יוכלו לבזות כו', היינו שאין האומות והמלכיות יכולות לשלוט עלינו ולבטל האהבה שאהב הקב"ה לישראל, אולם כ"ז הוא בתנאי ובאופן שיהיו עם ישראל מקושרים בקשר אחיץ באהבת התורה אשר כל הון לא ישוה לו, וזה שביאר רשב"י בשתי אהבות הכתוב מדבר, היינו ששתי תלויות זו בזו, והבן:

ומאחר שנחבאר אשר הגיון התורה הוא המונע ומעכב יסורי שבת האומות והמלכיות, לפי הכל תלוי לפי ערך הגיון ואהבת התורה בישראל, שאם גברה לימוד התורה ואהבתה הרבה מאוד, אזי אין שום

ועל השנות הדברים מי מביא לנו חליפתו

זעם כח הרלוועה והמרדות:
ובהספרו של חתני הרב הגדול בתורה
 וביראה אב בחכמה בשכל
 עמוק וישר ורך בשנים, מו"ה אברהם
 יעקב ז"ל בזה"ג מ' חיים ארי' נ"י,
 עוררתי במאמר ז"ל במדרש איכה, מלינו
 סבילוקן של בחורים קשה כחורבן בהמ"ק
 שנאמר גת דרך ד' לכתולת צת יהודה
 כך קרא עלי מועד לשבור בחורי ע"כ,
 והוא ע"פ המבואר ב' חלק דגבוצוראון ארליק
 נורא בהיכלא גבה היכלא דרכו ב' מן
 שמיא שנאמר גת דרך ד' לכתולת צת
 יהודה, וע"כ ברש"א דתחילה דריש שם
 קרא (תהלים ע"ד) יודע כיצא למעלה
 בסבך עץ קרדומות, ועתה פתוחי יחד
 בכשיל וכילפות יהלומון, דקאי על פתיחת
 שערי ירושלים ע"כ וע' בפ' רש"י ביהלים
 וכתוב בחר הכי שלחו באש מקדשך לארץ
 חללו משכן שמך, ומייתי נמי קרא דקניות
 גת דרך ד' כו' משום שמקדש של מטה
 היה מתדבק במקדש של מעלה, שלכך בלע
 חר דשא כל הכך קרדומות כמו דדריש שם
 מקרא יודע כיצא למעלה כו' משום
 שירושלים של מטה היה מתדבק בירושלים
 של מעלה כמ"ס ירושלים הבנויה כעיר
 שחוצרה כו', ופשוט הענין מה שגבה
 היכלא. היינו שהתחזק ברוחניותו וקדושתו
 להתעלות ולהתקשר בקדושת בהמ"ק של
 מעלה, כאשר היו תמיד מתקשרים
 ומתאחדים יחד, ואז לא היה היכולת בידי
 השוגאים לשלוט בו, ודרכו ביה מן שמיא,
 היינו שניתק קשר ההתחברות שביניהם שלא
 יוכל להתעלות במעלה הקדושה העליונה,
 וע"כ היה יכולת בידי השוגאים לעשות בו
 כרונס, ולזה נכון מאוד הא דהבזה מיתתן
 של בחורי ישראל להך דדרכו ב' מן שמיא,
 באשר סילוקן של בחורי ישראל, מלבד שיש
 להתאונן ולהנטער הרבה על העדר הגיון
 התורה ורום המעלות אשר השיגו ע"י
 עמלם וכשרון מעשיהם בקינור ימי חייהם,
 אמנם עוד נוסף ע"ז לער ובכ', האניה
 ואניה, באשר רואים כי בקינור שנות
 חיותם הגיעו למעלות רמות מאוד מעלה
 מעלה

מי מציא לנו תמורתו אפ"ל משום דלשון
 חליפין הוא במי שמחליף דבר גרוע בטוב
 ממנה כמו שמלינו בכתוב שקמים גודעו
 וארזים נחליף וכמו ויחלף שמלותיו שפסט
 בגדיו הגרועים ולבש בגדים נאים לבוא אל
 המלך אבל לשון תמורה הוא להיפך שממיר
 דבר טוב בגרוע ממנה כמו וימירו את
 כבודם בתבנית שור אוכל עשב, כבודם
 בקלון המירו, ועמי המיר כבודי בלא
 יועיל, וזש"א הכתוב לא יחליפנו ולא ימיר
 אותנו טוב ברע או רע בטוב ואם. המר
 ימירנו כו', היינו כשגדר בהמה לקרבן ולא
 מלא אלא רק בהמה גרועה, ואח"כ השיג
 יפה ממנה ורואה להקריבה בגדרו לקיים
 וכל מבחר נדריכם ולהוליא הגרוע לחולין,
 וע"ז אמר לא יחליפנו טוב, ברע של
 הקדש כמ"ס התום' (תמורה דף ט' ע"א)
 ובזה שורת הדין ששתייה יהיו קודש.
 הראשונה שאין קדושת הגוף יוצא לחולין
 והשניה הקדישה כעת בלב, שלם ואמר עוד
 ולא ימירנו רע בטוב של הקדש, היינו
 דתחילה לא היה לו רק בהמה טובה והקדישה
 ואח"כ השיג גרוע ממנה והוא איש כלי ור
 עין ורואה לקבל את הטובה בחזרה ולהכניס
 הגרוע במקומה, ובדאי אם היה יודע
 שהטובה לא תלא לחולין לא היה מקדיש
 הגרוע וה"ל למימר דהוה הקדש טעות
 לזה גזרה התורה דאף אם המר ימירנו
 והיה הוא ותמורתו יהיה קודש, ומכ"ס
 בחליפין, ובזה מתבאר מה דאיתא בזה"כ
 דממעט ליבזר ושותפין שאין עושין תמורה
 מלא יחליפנו ולא ימיר שנאמר בלשון יחיד
 וממעט ליבזר מלא יחליפנו ושותפין מלא
 ימיר משום דציבור לא שייך לשון תמורה
 להמיר בהמה גרועה בטובה של הקדש
 שאין עניות במקום עשירות, רק חליפין
 שייך בהם שהשיגו בהמה מובחרת מראשונה
 אבל בשותפין שייך ג"כ לשון תמורה כאשר
 המה לרי עין כח"ל. וזש"א מי מציא לנו
 חליפתו, היינו שלא נוכל להשיג טוב ממנו
 או חליפין שיה צווה, מי מציא לנו
 תמורתו ואף קטן ממנו בכמה מדרגות
 גם כן לא נוכל להשיג, ומי יעזור

כלל, דנה לי אם נאנס ממלך ב"ו ומה לי אם נאנס ממלכו של עולם, וא"כ מאי איכפת לן אם יתכוון לשם אישות מ"מ הרי הוא אנוס בדבר ולא הוה עבירה כלל, ומזה מוכח דמעשה אנוס הוה מעשה גמורה ולכך אף אם לא נתנה לו התורה רשות לחלוק והיה בא עלי' לשם אישות היה עבירה בידו ופוגע בערובה אף אם היה אנוס בזה ולזה בהג' ג' עבירות, ע"ז ג"ע ושפיכות דמים יורג ואל יעבור משום דמעשה אנוס הוה מעשה גמורה, רק בשאר מלות גילתה התורה וחי בהם ולא שימות בהם, היינו אף דהוה מעשה עבירה אף באנוס מ"מ אינו מחויב למסור נפשו עליהם (ובמק"א פלפלי הרבה בזה) ואיתא ביומא (דף ל"ה ע"ב) שאשת פוטיפר הפחידה ליוסף הריני חוששך בבית האסורים הריני כופפת קומתך הריני מסמא את עיניך ע"ש, הרי שרצתה ליסרו ביסורים שאין לו קלבה החמורים ממהיה כמ"ש התוס' גבי אילמלא נגדוהו לחגני' מו"ע פלחו לללמא. וע"כ אמרה לו מאחר שאתה אנוס בדבר, אין כאן עבירה, והוכיח יוסף ממה שנתנה התורה רשות ליבס לחלוק מוכח דגם ע"י אנוס מיחשב פוגע בערובה, וז"ל וימאן יוסף לדבר מלוא מואנים לדבר עבירה אין מואנים בו, ינא לנו מזה שמענין החליטה שנתנה התורה רשות ליבס לחלוק מוכח דמעשה אנוס הוה מעשה :

ומעתה יתבאר לנו בצב טעם העונש של דבר קיפוק ובר אבין מה דאיתפוך כרעיהו שלא יכלו לחלוק, דלפי מ"ש דלכך לא רצו לעורר הספרו שמת בעון הדור משום דדעתם דא"א לומר בן משום דאין נפרעין מן הערב תחילה. והוא משום דסברי דאין כאן רק סתם ערבות דערבות מואב, אבל קבלת התורה בהר סיני שקבלו כל ישראל ביחד אין בזה חיוב ערבות כשנים שלוו כאחד משום דהקבלה היה באנוס ע"י כפיית ההר ומעשה אנוס לא הוה מעשה כלל ולא נכנסו כלל בהתחייבות הערבות, ולפי שיעתה דמעשה אינוס לא הוה מעשה לא הוצרכה התורה לכ"ה

לקחת, והיא אומרת לא אבה יבמי, והוא הוזר ואומר לא חפצתי לקחתה, מדוע שינה הכתוב בלשון היבס והיבמה, והנראה בזה משום דידוע דאשת אח היא ערובה גמורה, רק כשמת בלא בנים לוותה התורה למלות יבוס להקים לאחיו שם בישראל, ואיתא ביבמות (דף ל"ט) הכונס את יבמתו לשם נוי לשם אישות כאלו פוגע בערובה כו' ואמר שם עוד ועכשיו שאין מתכוונים לשם מזה מלות חליה קודמת למלות יבוס, משום שיש צד"ז התערבות מלוא ועבירה ולכך דוקא במכוון לשם מלוא הוה מלוא, וז"ל הכתוב ואם לא יחפון האיש לקחת את יבמתו, ר"ל שהוא ירא לנפשו שלא יוכל להתגבר על יצרו התאוה ויהיה אלולו רק בצמינת לקוחין לשם אישות, והיא בזה אל הזקנים ואמרה בדרך קובלנא מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי, ר"ל שהוא אינו רוצה לקיים מלות יבוס באשר ידע כי לא לו יהיה הזרע ואינו רוצה להקים שם אחיו, והוא משיב כי לא כן הוא שאינו רוצה לקיים המלוא, רק לא חפצתי לקחתה. היינו כנ"ל שהוא ירא לנפשו שיהיה בבחי' לקוחין ואישות, ולזה לוותה התורה מלות חליה מנעל, ואפ"ל דחליה מנעל בא להורית אותו שהוא נריך עדיין להחליט חומרותיו ולהפשיט גשמיותו לקרר חוס התאוה הנוצר בקרבו, וגם של נעליך מעל רגליך המבואר בכתוב גבי משה במראות הסנה, וכן של נעליך דנבי יהושע (יהושע ה') הוא ג"כ התפשטות הגשמיות, וזהו וירקה בפניו כו' לבזות על אשר אין ביכולתו לשום מהג ורסן ליצרו הרע לקיים את המלוא בתקינה וכדלוי. זהו הנראה לפי פשטות הכתובים אף שבידאי יב בזה ענינים נעלמים מאתנו :

ולבאורה יב להבין דמדוע לוותה התורה על ענין החליה בכדי שלא יהי' פוגע בערובה, והא קימ"ל דחליה במקום יבוס לאו מלוא היא, ואלו לא לוותה התורה על ענין החליה היה אנוס בדבר מלואי הבורא ית"ע ולא הוה פוגע בערובה

לצוות על ענין החליצה בכדי שלא יהיה פוגע בצערה, מאחר דמטעה חונם לא הוה מטעה לא הוה פוגע בצערה כלל כנ"ל, ולכן נענשו דאחפך כרעייהו ולא יכלו לחלון ויש לי בזה אריכות דברים הרבה ואכ"מ להאריך עוד:

ובהספדו של הגאון הגדול הנדיק ר' יוסף דובער ז"ל אב"ד דבריסק ביארהי מאמרם ז"ל ירושלמי (צרכות (פרק ב') כד דמך ר' סימון בר זבידא עאל ר' חילא ואפטר עלוי, ארבעה דברים תשמישו של עולם וכולן אם אבדו יש להם חליפין, כי יש לכסף מוולא, ומקום לאבד יוק, ברזל מעפר יוקח, ואבן יולק נחושה, ואם אבדו יש להן חליפין, אבל ת"ח שמת מי מביא לנו חליפתו מי מביא לנו תמורתו ע"כ ע"ש, וכן הוא במדרש (פ' מקץ) קל"ח בע"א, ויש להבין בזה, וכי רק הנך ד' דברים המה תשמישו של עולם והלא כמה דברים המה תשמישו שג פולם הרבה יותר מהנך ד' דברים, ויחדש לא חשיב גם ממני מחביות גדיל ועופרת, גם מה זה שאמר וכולן אם אבדו יש להן חליפין כו', הלא ראינו כמה אנשים שהאבדו כספם וזהבם, וחליפין לא הי' להם כסף וזהב אחר, ואי משום שביכולת האדם להשיגם ממקום מוולא ע"י עמל ויגיעה, הלא המה אינם חליפי האבדים רק חליפי העמל והיגיעה, כי אין האבדה גורם המליצה. גם המשל והדמיון אינו מובן כלל, ואפשר לומר שר' חילא עורר את העם באופן זה, כי הלא ד' דברים המה רק השמישו של עולם ואינם הכרחיות לקיום העולם, ועכ"ז אם אבדו יש להן חליפין, ונדיק הדור שהוא עיקר במאמרם ז"ל כי זה כל האדם כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה, ואין לו חליפין באבדתו, ובכ"ז עדיין לא נתישב ההערות הנ"ל:

והנראה לבאר בזה דאיתא בילקוט (שופטים ג') ואלה הגוים אשר הניח ד' לנסות צם את ישראל. משל למה"ד למלך שנטע כרם והיה בתוכו קנים ח"ל עבדיו אדוניו המלך הקונים

הללו שאוחזים בצגדינו למה הנחתם, אמר להם אם אין קונים במה אני גודר את כרמי, כך ישראל כרמו של הקב"ה שנאמר כי כרם ד' לבית בית ישראל כו' והנחתם כדי שישמרו ישראל את התורה כו' ע"כ, הרי שהקב"ה הכין מאז שצט אפו ורצועה מרדות להיטירם על ידו ולהדריכם בדרך הטוב לפניו ית"ע, ונשאל"כ והמטיס עקלקלותם וליכסם ד' את פועלי חון, ר"ל שהקב"ה ידריכם בדרך הטוב ע"י הרשעים פועלי חון, ובס' אה"י ביאר שלכך נזר ונולד עשו תאומים עם יעקב כי עיקר בריאת עשו הוא למענו להיטירו לתורה ולהטעהו, ובה ביאר המדרש ויקראו שמו עשו הא שוא שבראתי בעולמי היינו אף כי תולדותיו של עשו יהיו לצורך תיקונם של תולדות יעקב, אבל יעקב בעלמו היה מתהלך בתומו לדיק ולא היה הנורך לו לעשו ונש"א הא שוא ר"ל זה הראשון לשוא ולחנם נברא, הרי שהקב"ה הכין מאז ומקדם רצועה מרדות ליסרם ולהיטירם אל התורה והמלוה, וכל הארבע מלכיות שהראו לאברהם בצרית בין הבתרים וליעקב במראות הסולם כמבואר במדרש הוכנו מאתו ית"ש מאז ליסרם כאשר יטו עקלקלות מדרך הטוב כמאמר הכתוב כל פעל ד' למענהו וגם רשע ליום רעה, אמנם נגד זה נתן לנו הקב"ה כח הפה למועז ולפגור שצב האף יסורי המלכיות, כמו שדרשו ז"ל

הקול קול יעקב והידים ידי עשו בזמן שקולו של יעקב צבתי כנסיות וצבתי מדרשות אין הידים ידי עשו, ר"ל שהוא ה' התמיה הקול קול יעקב והידים כו' בזה אי"א להיות בשום אופן (וע' צביאור המפרשים שפי' בדומק) וכן ביארו במדרש אל תיראי תולעת יעקב, למה נמשלר לתולעת מה התולע הזה אין כמו אלא בפיו כך ישראל אין כחן אלא צפיהם, ונש"א אל תיראי תולעת כו', ר"ל כשיהיו כתולעת אז אל תיראי כי תנלל מכל שונאך:

ובמדרש (במדרש פ"ב) איתא מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה וגו' אי"ר שמואל בר נחמן צבתי אהבות הכחוב

ושוויים, גדלותם ורוממותם, אמנם כאשר נקלץ מאתנו הנטיעה הרבה הלזו אשר עדנה לא נודע לכל ערכו ושוייו, אשר היה מעוהד להגיע אליו ובמה נחשב כעת וע"כ יש לנו להתאונן ולבכות בכפלים על אשר נלקח מאתנו בקולר ימים:

ובמדרש (פ' חיי שרה) מה בין מיתה
נערים למיתה זקנים, ר' יהודה ור' אבהו, ר"י אומר הנר הזה בשעה שהוא כבה מאליו יפה לו ויפה לפתילה, וכל זמן שלא כבה מאליו רע לו ורע לפתילה, ר"א אומר התאנה הזו בשעה שהיא נלקטת בעונתה, יפה לה, ויפה לתאנה, בשעה שהיא נלקטת שלא בעונתה רע לה ורע לתאנה ע"כ, ובס' בח"ע פט"ז כתב לבי לבי התורה והאדם חבורם הוא נר אלהים בדרך, התורה להב מתפרד משביב היושבי בשמים, והאדם בשני חלקיו אבוקה שואבת אורו, גיוו פתילה נפתלת, נשמתו שמן זית זך, בהלמדס והסכמחם ימלא הבית אורה כו', וכ' בעה"ק כי המשל הוא היפך הנמשל, כי בהמשל הפתילה קיימת והשמן הוא כלה ונפסד, ובנמשל הוא היפך, וגם באור התורה עיקר התאחזו הוא בנפש שהוא השמן כו' ע"ש, ובס' אפי" ח"ב דריש ל"ט מ"ישב דברי הדרשי קצת ע"ש, ואפשר לבאר המשל הג"ל באופן אחר ע"פ דברי המדרש הג"ל, דמדמה את האדם בכללו לנר [לאמפ] עם השמן והפתילה הנר עם השמן שבו נדמה לחומריותו עם לחות טבעו בגידולו ולמיתתו וחיותו, ורומניות חומריותו [כי אין לך דבר בעולם מהדומם, לומח, חי, מדבר, שאין בו שום רומניות כמבואר בספרי המקובלים והרבה יש לדבר בזה ואכ"מ] והנשמה נדמה אל הפתילה הנאחזת בהאור, והיא פועלת ומתפעלת בהנר והשמן, היינו שמחממת אורם ושואבת לשד שמנס, כן הנשמה האוחזת וגלחזת באור התורה והמנוה. בלהב המתפרד משביב היושבי בשמים, והיא פועלת ומתפעלת, בחומריותו ובלחות טבעו ע"י האור הנאחז בה, לזכרו וללחזת אורו

מעלה, ולזה אם היו חיים עוד על פני תבל בלי הפק היו הולכים מחיל אל חיל והיו מתעלים ומאוד נבזה מעל גבוה, רק דדרכו בזה מן שמיא ולא הניחו אותם להתעלות עוד. וזהו הדמיון שדימו אותם חז"ל דבשניהם לא הניחו אותם מן שמיא להתעלות במעלות הקודש, וגאמר איזה דמיון בזה, ארון אחד היה חייב חוב גדול לקופת המלוכה (קייזרליכע באנק) ובכל שנה ושנה היו באים אללו לנכות איזה חלק מהחוב עד שמכרו כל אשר לו, והיה לו גן שעשועים, נטיעות יקרות מאוד, ביקרן בן שמן, רבות וילדות עדנה, וכאשר באו למכור אותו הגן, הטיח ראשו בכותל ונעק נעקה גדולה, אהה עלי, אוי ואבוי על נפשי, ושאלו אותו מדוע ישפוך לארץ מדרתו, ויתאונן כעת יותר מזמנים הראשונים אשר מכרו, שדותיו, ארמנותיו חכשיתיו, כספיו וזהביו, ויענה אותו בקול מר, הנה הדברים הנמכרים מקודם כל איש יודע ערכם, ויבין שוים, וגמכרו מעט בפחות מהשוייו אללי, אולם הנן הלז ידעתי בו אשר כל נטיעה ונטיעה, לבדנה במשך חייה זמן. כאשר יגדל וישלח פארותיו ובדיו ויפרח ויילץ ל"ץ ויגמול שקדים ופירות יקרות, ואז יהיה השיוי רב מאוד אין לשער כי לא ימלא כמיהו, וכאשר ימכרו אותו כעת לא יתנו עבורו אף עשירית שוויים, ולזה ידאב לבי בקרבי עד מאוד, כן אהנו היום יש לנו לקון ולהוריד כנחל דמעה על פטירת חתני הרב הגדול אשר היה מוכתר במדות תרומיות עד להפליא, והיה זך הרעיון בשכל עמוק להבין ולישר כל דבר הקשה בכח עיונו בעיון רב בסוגיות הש"ס, והיה אהב ישראל ואה"ק בלב ונפש, ומח בקולור ימים בן כ"ו שנה, ובלי הפק לפי כח זכרונו ועומק שכלו וייראתו העבודה, אם הניחוחו בחיים לגומרה באריכת ימים היה מתעלה מאוד ככל גדולי דורנו, ועתה עונותינו נרמו לנו שלא זכינו ליהנות מאורו, אור הברק אשר היה מעוהד להגיע, וכאשר נלקח מאתנו לשעבר גאוני הדור בעונינו, הכל ידעו ערכם

הגיחה במקום הראוי לה עד משך זמן
שיתבש כל לחומתה, וגם הנר נחלקל
ונשאר אינו נקי, כן הוא הגדמה והגמשל
האיש השלם אשר האריך ימים ושנים,
והשלים חוקו בחורה ועבודת ד', והאיר
פני חבל בחורו וזקתו והפתילה זו
הגשמה שאבה ומללה וויכבה כל רוחניות
חומריותו להעלות מעלה מעלה ע"י הלהב
והאור המתפרד משמי מרום ויכלה לחות
עצמו ויכבה נר אלהים, אזי הגשמה מעלה
זכה ונקי' לבית אביה, למנוחתה למקום
אשר חולבה משם במרומים, והעפר זה
החומר ישוב על הארץ כשהיה מקודם,
אבל כשנאבק שלא בזמנו מאיזה סיבה
אחרת מעון לאנשי דורו או לאנשי ביתו,
או לכפר על הרעה, או שלא יראה ברעה,
אזי לא טוב הוא להפתילה זו הגשמה כנ"ל,
באשר עדיין לא יוכל לבא למקום מנוחתו,
ורע להגר זה הגוף כי לא נזדקק עדיין כל
רוחניות חומריותו, ולא גמר חוק השלמותו.
וזהו ג"כ הקינה דנשי דשכנניב בפ"ג דמו"ק
ווי לאזלא ווי לחבילא, שקוננו על המת
בנעוריו, ואזלא היא הספינה הגדמה
להגוף. והחבילה זה הסחורה שבה, זו
הגשמה, וכשהיא מתקלקלת באמצע הדרך
או נעצעת רע לבניהם, וכנ"ל, ונשוב
להמדרש הג"ל דר' אבהו ב"א להוסיף שכלבד
שהוא רע לאותו האדם שנחלק אלא ג"כ
רע לאנשי דורו, ומדמה כלליות האומה
לאילן התאנה, ששנלקט ממנה הפרי שלא
בעונה דרע להאילן ורע להפרי, והדברים
מבוארים :

ושמ' צתי מפי גאון ישראל וקדושו מהר"י
סלאנטער ז"ל ביאור הכתוב
האור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, אל
אמונה ואין עול, ומאמר ואין עול אינו
מובן כלל, מה שבה הוא זה אלל הבורא
ית"ע מה שאין עושה עול, הלא גם על
בשר ודם המזוין כמו הגר"א מוויילנא,
ובדומה, כאשר ישבחו אותו שאינו בעל
עולה, ילענו ע"ז מה שבה הוא ד"א, ואיך
ישתבח בזה הבורא ית"ש אשר הוא מרום
על כל שבה ותהלה, וביאר בזה ע"פ
דמיון

אוחו, והיא שואבת ומדבקה אליה את
רוחניות דלח"מ שבו, ועושים מלאכה
האל"בימיה בהם כמו שהביאו בשם הגאון
המוסקטי, וזהו דמיון שור :

ומערתה נבוא לביאור המדרש הג"ל, ע"פ
הקדש מה שביאר ב"ד על
מאמרם ז"ל על ר' בון ב"ח שמת בן כ"ח
בנה, ודימו אותו לפועל שהיה מהבשר
במלאכת המלך יותר מן הכל, וגעלו המלך
ועייל עמו ארוכות וקצרות לשעותיו ערב
נהן לו שכרו משלם, ונשאל"כ מהוקה שנת
העובד אם מעט ואם הרבה יאכל עש"ה.
וביאר ע"פ המבואר (מגינה דף ה' ע"א)
במי שמת קודם זמנו, שאמר מה"מ דרעניא
ליה אנה עד דמלו להו לדרא והדר משלימנא
ליה לדומה, וע"ש בפ"י רש"י שכתב איני
מוסרין לשומר המתיב ששמו דומה אלא
מתגלגלים עמו ובטין בעולם עד שימלאו
שנותיו והוא קרוי דור ע"כ, וזהו בין
בנדיקים בין בצינונים ורשעים. אלא
ההבדל בצינונים שבצינונים ורשעים אשר
נשמתן נעלת ע"י מה"מ מלאכי דין הן
מתגלגלין ושטין עמו, ונדיקים הנאספים
בלא זמנם אשר נשמתן נעולה ע"י הקב"ה
או שלוחיו מלאכי רחמים הנקראים יד ד',
כמשחל בינינו מחלצא המה מטיילין עם
הקב"ה עד דמלו לשנות דור, ואז ישוב
למקום מנוחתו המיוחד לו לקבל שכרו
משלם לפי פעלו וזקתו, אמנם אף כי גם
הטיול הלו הוא עונג רב, עכ"ז יותר טוב
הוא לו בהגיע מיד למנוחתו מקום מחלצתו
להתענג על ד' וליהנות מזיו שכינתו, והנה
הגר המלא על כל גדותיו שמן זית זך
ובתוכו פתילה דולקת ומאירה, ושואבת לשד
השמן להעלות אור המאיר לכל, ומוללת כל
השמוניות עד גמירא, ואז נכבה, וכשאררה
הפתילה יבשה ונקיה וראויה להגיחה למקום
אשר לוקחה משם, וגם הנר נשאר נקי
ויבש מכל לחומותיו, אולם כאשר נכבה
הנר שלא מאליו רק ע"י איזה סיבה שנשבר
או נפל הנר ונכבה, ואז נשאררה הפתילה
לחה ורטובה מתמלית השמן, ואין יכולים

וכנ"ל, ושהש"ס א"ס יש עליו מלאך מליץ
 כו' להגיד לאדם ישרו ויחוננו ויאמר
 פדעו מדרת שחת כו', ותיבת "לאדם"
 הוא מיותר, רק שבא לומר דאף שאחד
 ימליץ טוב על אדם אחד מקרוביו ומיודעיו,
 למה יטער אותו האיש בלער הזה הלא
 הוא אינו חייב מאומה, ואז גם אם הנידון
 בעצמו חייב מיתה ח"א לעשות המשפט
 לחייבו כמאמר הכתוב אל אמונה ואין עול,
 ועי"ז פדעו מדרת שחת, [ומלאתי בס' שמן
 המור שהעיר בזה] ומאחר שח"מ מת אחד
 מהבורח, אזי ידאנו הרבה, איך לא נודמן
 ביניהם אחד שלא יהי ראוי להטער בזה
 הנער, והיה מתקיים בו פדעו מדרת
 שחת, ועתה ממילא יש להם איזה גרמא
 בניזקין במיתתו של זה ולזה קאמר ר"א
 בהמשל בשעה שהיא נלקטת שלא בעונתה
 דרע לה ורע להאנה וכמ"ס למעלה בהנמשל:

ובערתה מה מאוד יש לנו להתאונן ולהוריד
 כנחל דמעה על אבן מחמד
 נטע שטעוטים, על מות חתני הרב הגדול
 ז"ל, כל נר אלהים אשר נכבה שלא
 בעונתה דרע להגר ורע להפחילה רע
 להאילן ורע להתאנה, ווי להאי שופרא
 דבלי בעפרא, וכל זה באחנו בחובינו
 ובגרמתינו וזה יותר מארבע שנים אשר
 סבל יסורים רבים, אך חליינו הוא נשא
 ובחבורתו נרפא לנו, אהה עלי, אויה על
 נפשי כי אבדתי כלי חמדתי. בחירי רגתה
 נפשי זו, והנה ידוע דעיקר תכלית ההספד
 הוא התעוררת התשובה, וע"כ נקומה נא
 ונתעורר לשוב אל ד' מעומקא דליבא,
 ולחצון בתרומת מדותיו ובדרכיו הטובים,
 אשר עי"ז יהיה שם בעלמא דקשום מן
 המזכים את הרבים וזכות הרבים יהיה
 תלוי בו, וד' יגדור פרעותינו ופרעות שמו
 ב"י ולא יוסיף לדאבה עוד:

דמיון במלך ב"ז שמרד בו א' מבני שריו
 הגדולים ודנו אותו למיתה, ובא אביו השר
 הזקן לפני המלך וא"ל אף כי דינק דין
 אמת, אבל מדוע ידאיב לבי וילער אותי
 במות בני יחיד, הלא אני עבדתיך כל
 ימי חיי באמונה, וימחול לו אותו הפעם,
 ובעוד איזה משך עשה מרידה פעם ב'
 ודנו אותו להתיו ראשו בסייף, ולא הביט
 על גודל הנער של אביו ואמו וקרוביו אשר
 המה אוהבי המלך בלב ונפש, מאחר שאלל
 הנידון הוא דין אמת, ח"א להביט על נער
 קרוביו ומסרעפיו, אף שאלל הוא עולה
 גדולה כי לא חטאו כלל, כי אם יביטו
 גם על נער אחרים יתרבו המורדים והפורעים
 בארץ, אמנם הקב"ה כאשר ידון את אחד,
 הלא יסקוף ויראה מקודם על כל האנשים
 אשר ילטערו וידאב לבם מזה, אולי יש
 בהם מי שאינו מגיע לו זה הנער, ולמה
 יטער מי שאינו מגיע לו זה הנער ואינו
 חייב מאומה, וע"כ לא יעשה המשפט כי
 אם אשר כל אותם שינטערו על דינו ראויים
 לאותו הנער, וכל אחד יקבל עונשו כפי
 חלקו המגיע לו, ושה"א כי כל דרכיו משפט
 צין על הנידון בעצמו, כפי חומר דינו,
 צין על קרוביו וגואליו, כל אחד ואחד לפי
 גודל נערו ודאבון לבו, ואין עול לשום אדם
 בדינו, ועפ"ז אפשר לבאר מאמרים ז"ל
 אחד מן החבורה שמה ידאנו כל החבורה
 כולה, דמלבד שאפשר להיות שמת בעון
 החבורה מחמת ערבות וילטרכו להשיב
 הפסדו כמס"ל באריכות, או שמת מחמת
 שהיה בידו למחות כידוע מדברי רז"ל,
 עוד נוסף להם עג"ג ודאנה רבה ברורה
 דמאחר שאחד מחבורתם מת קודם זמנו
 בודאי יב לכל אחד מאנשי החבורה נער
 גדול מזה, ואם לא היה מגיע לו זה הנער
 בודאי לא היה לו נער זה, דאין אדם נוקף
 אלצטו מלמטה עד שמכריזין עליו מלמעלה

דרוש יג.

דרוש רנחמת ציון וירושלים

הספק אינו רק על תיבות עובים דודיק מיין, אס הוא מאמר המוסגר, או דקאי אלמעלה, אבל עיקר המאמר הוא בודאי לשון זכר. ג) מה שהשיאו לד"א לשאלת הכתוב דבי עובים דודיק, המזה דמה שייכות הוא זה לשאלת טעם איסור גבינות אינו ישראל. ד) יתור לשון המשנה דקתני שאל ר' ישמעאל את ר"י בו אמר לו מפני מה אסרו בו, הק אמר לו, הוא מיותר לגמרי דהל"ל שאל ר"ש את ר"י בו מפני מה אסרו בו, ונבאר כל הנ"ל באופן נחמד ויתבאר כל הקושיות הנ"ל, ור' ישמעאל ור' יהושע לשיטתיהו אולי, ועיקר שאלת ר' ישמעאל היה על ענין אחר רק דמשאלת טעם איסור גבינות אינו יהודי היה רוצה לידע את שאלתו ודינו, ונקדים איזה הקדמות צביאור איזה מאמרי חז"ל :

[ברכות דף ח' ע"א] א"ר רבא לרפרס בר פפא לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דאמרת משמי' דרב חסדא במילי דבי כנישתא, א"ל הכי אמר ר"ח מאי דכתיב אוהב ד' שערי ליון מכל משכנות יעקב. אוהב ד' שערים המלוינים בהלכה מבתי כנסיות ומבתי מדרשות ע"כ, המאמר הלז הוא קשה ההבנה, (א) מי דחקו להוציא תיבת, ליון מפשוטו דקאי על עיר ליון או על מקום המקדש. ולפרשו דקאי על מלוינים בהלכה, והרש"א כתב דינא להם זה הדרוש משום דשערי ליון לא יתכן בהם אהבת ד' שפי ממשכנות יעקב עכ"ל, וזה דחוק דודאי שייך אהבת ד' אללס יותר משארי משכנות, באשר היא מקודשת יותר וכמ"ש עיר האלהים סלה. ב) מ"ל דקאי על מלוינים בהלכה, ולא על מלוינים במקרא או במשנה. ג) רבא ביקש ממנו שיאמר לו ממיל מעלייתא

[ע"ז דף כ"ע ע"ב] שאלנר' ישמעאל את ר' יהושע כשהיו מהלכין בדרך אמר לו מפני מה אסרו גבינות עכ"ס, א"ל מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבלה, א"ל והלא קיבה עולה חמורה ממנה בו, א"ל מפני שמעמידין אותה בקיבה עגלי ע"ז, א"ל א"כ למה לא אסרו בהגאה, השיאו לדבר אחר, א"ל ישמעאל הא"ך אתה קורא כי עובים דודיק, או כי עובים דודיק, א"ל כי עובים דודיק, א"ל אין הדבר כן שהרי חבירו מלמד עליו לריח שמנין עובים ע"כ לשון המשנה, ופי' רש"י כי עובים דודיק לשון זכר, או כי עובים דודיק לשון נקבה, והכי קאמרה כנסת ישראל, ישקני הקב"ה מנשיקות פיהו כי כך אמר לי עובים דודיק מיין, חבירו מוכיח עליו שהוא לשון זכר וכנסת ישראל היא שאמרה כך לפני הקב"ה, לריח שמנין וגו' עלמות אהבון לא שייך למימר לנקבה עכ"ל, ומש"כ והכי קאמרה כני' בו, כי כך אמר לי בו' משום דהוה ק"ל דהא"ך יכול לקרות דודיק לשון נקבה דהא תחילת דברי הכתוב נקט בלשון זכר ישקני מנשיקות פיהו, לכך דחק לפרש שהמקרא חסר איזה תיבות, אמנם המאמר בעלמו המזה. (א) הא"ך מכתפק ר"י בזה אי קרינן בלשון זכר ויתבאר הכתוב בדרך הפשוט, או בלשון נקבה ויוכרח לומר שחסרו תיבות, כך אמר ל"י, ואף שמינוי בכמה מקומות במקראות חסרים, היינו באופן שא"א לפרש בענין אחר, כמו דאמרי' בכ"מ שבקי' לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשי', משא"כ הכא שמתבאר באופן פשוט שלא ע"י חסרון, וביותר קשה על ר' ישמעאל שמתבאר באמת דמקרא חסר הוא, מי דחקו לקרוא לשון נקבה ולפרש כן. ב) מה ראה מיימי ר' יהושע מסוף הפסוק ע"ז, כיון דעיקר

מעלייתא דבי כנישתא, והשיב לו הקדוש ברוך הוא ד' כו' שהוא מעלות מקומות של הלכה וגריעותא דבהכ"נ. (ד) הלא גם בתי מדרשות המה מהמקומות המזוינים בהלכה ואיך אמר, מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. (ה) הא סיפא דהך קרא, נכבדות מדובר בך עיר האלהים סלה, מוכח דעל עיר ליון קאי:

[שם לעיל] אמרו ליה לר' יוחנן איכא סבי בבבל תמה ואמר

למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה בתיב אבל בחז"ל לא, כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשבי לבי כנישתא אמר היינו דאחני להו ע"כ, ולהבין דבריו דמ"מ כמה יתורץ קושייתו דהא על האדמה בתיב, וא"כ אמאי האריכו ימים, נבאר מקודם מאמרם ו"ל (מגילה דף כ"ט) תניא ר"א הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבחז"ל שיקבעו בא"י כו', ולהבין תוכן כונת המאמר נוכל לומר ע"פ מה שביארו המפרשים ובראשם האלשיך ז"ל, דעיקר קדושת המשכן והמקדש הוא קיבוץ קדושת כלל ישראל. ובהתנדבם לבסוף ולזהב ולכ"ד נעשה מחומריות נדבתם, חומריות המשכן והמקדש והכלים, ומקדושת רוחניות נדבתם בלב טהור וברוח נדיבה מאהבתו ית"ש נעשה ונתקדש כל הג"ל מקיבוץ קדושת ישראל, וחש"א הכתוב כל נדיב לב הביאו, היינו שהביאו נדבת לבם הטהורה, וחש"א"כ אפריון עשה לו המלך שלמה, ר"ל המלך שהשלים שלו, עמודיו עשה כסף רפידתו זהב כו', מדברים חמריים, ולמה יחפון הקב"ה להשרות שכינתו דוקא במקום זה, והשיב הטעם הוא זה, תוכו רנוף אהבה מבנות ירושלים, היינו קיבוץ קדושת כלל ישראל מאהבת ד' ומקיום מלותיו. וחז"ל אמרו ואחי להם למקדש מעט, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל היינו דבהמ"ק הוא קיבוץ קדושת כללות ישראל, אבל בכ"נ ובתי מדרשות הוא קיבוץ קדושת מעט מישראל כפי ערך קיבושם בבכ"נ ובהמ"ד, וזהו למקדש מעט כפי ערך הקיבוץ, וכשיבנה המקדש בכ"נ ע"י הבורא

ית"ש, וינטרף לקדש המקדש ע"י קדושת ישראל, אז יקובץ כל המעטי קדושות מהבתי כנסיות ובתי מדרשות ויהיו קדושה כוללת מכלל ישראל, וזהו שהמליצו בדבריהם ז"ל עתידין בכ"נ ובתי מדרשות שיקבעו בא"י, אפשר שלא על כוחלי בניי בבכ"נ ובהמ"ד יכוון ר"א הקפר, דהיינו החומר והלבנים והעלים והרעפים, רק על רוחניות קדושתם, שיתאספו ויקובצו יחד בא"י, ויזהו יתקדש כל העשר קדושות, ומאחר שקדושת בבכ"נ ובהמ"ד עתידין להתקבץ בא"י ולקדש כל קדושות הארץ, ע"כ נחשב גם כעת כקדושת הארץ, ולזה נחשבין אותם האנשים המקדימין ומחשבים לבכ"נ, ועושים עיקר משכנם ותכלית דירתם את הבכ"נ כאלו דרים בא"י, משום דזהו רוחניות א"י. וחש"א ר"י היינו דאחני להו, דמיתשב על האדמה. וקצת מזה העיר הרש"א:

היוצא מדבריו: דקדושת המקדש שיבנה בכ"נ וכן קדושת הארץ וכל העשר קדושות שבא"י יתהוה ויהקבץ מקדושת כלל ישראל שבבתי כנסיות ובתי מדרשות שבכל ארצות פזוריהם. וזה שאמר הכתוב אהב ד' שערי ליון היינו עיר ליון שיבנה וישתכלל במהרה בימינו, ויקודש מקדושת כל משכנות יעקב, היינו הבתי כנסיות ובתי מדרשות, ואמר הטעם שלכן אהבם משום דנכבדית מדובר בך עיר האלהים סלה, היינו משום דבנין וקדושה דלעתיד לא יבטל לעולם, והנה בעיר ליון וירושלים ישנו שני מיני שערים שערי העיר, וגם שערי המקדש והעזרות ולא נודע על איזו שערים קאי הך קרא, ומבאר ר"ח דבר זה, דהנה שערי העיר אינם מוגבלים ומצוירים בשום כמה יהיה גובהן רוחבן ומקומן, אבל שערי המקדש והעזרות מפורש ומצוור כל הלכותיהן כמותן ואיכותן, מקומן רוחבן וגובהן בכל הפרטים, ולא ישונה דכתיב הכל מיד ד' עלי השכיל, וזהו שאמר רב חננאל מאי דכתיב אהב ד' שערי ליון, על איזו מהשערים קאי, וקאמר אלו שערים המזוינים בהלכה, פ"י שמצוור ומכודש בהלכה

הכלכלה כל פרטי ליוני השערים בכל הפרטים, על אלו השערים קאי הק קרא שהקציה אוהב אותן השערים שיתהוו ויתקדשו מבתי כנסיות ובתי מדרשות, וזהו המילי מעלייתא דבי כנישתא אשר מקדושת הבתי כנסיות יתקדש מקדש וקדשו בביתא הגואל ב"ב, מיהו זהו אינו רק למאן דס"ל דקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבא, ויטערך לקדושה חדשה ויתהוו מקדושה ישראל שבבתי כנסיות ובמ"ד, אבל אי נימא דקידשה לעת"ל וגם עתה בחורבנה בקדושתה עומדת לא יטערך לקדושה חדשה כלל, ואפשר לומר דר"ח ס"ל דקדושת הבית לא קידשה לעת"ל, אבל כל קדושת איי קידשה לעת"ל [וכן הוא שיטת הראב"ד בפ"י מה' בית הבחירה דאף אי נימא דקדושה שניה קידשה לעת"ל, זהו דוקא בשאר איי אבל לא בבהמ"ק, ונתן טעם לזה לפי ששורא ידע שעתידה להשתנות, וכתב שלכך נגלה לו מסוד ד' ליראיו ע"ש ויש לפלפל בזה הרבה ואכ"מ] ולכך ס"ל לר"ח שקדושת בכ"ג ובמ"ד יקובלו ויתקדש מהם קדושת הבית והעזרות אבל קדושת איי א"ג קידוש כלל שקידשה לעת"ל, אבל שיטת הרמב"ם הוא להיפך דאף אי נימא דקדושת הארץ לא קידשה לעת"ל מ"מ קדושת הבית קידשה לעת"ל, וטעמו ונימוקו עמו מפני שקדושת הבית הוא משום קדושה בשכינה ושכינה אינה בטלה ע"ש, וכמו שארז"ל כל הרוקק צהר הבית בזה"ו כאילו רוקק צבת עינו שנאמר והיה עיני ולבי שם כל הימים, וכן כתבו החוס' (יבמות דף פ"ב ע"ב) אליבא דר' יוחנן דקדושת הבית לא בטלה

אבל קדושת הארץ בטלה ע"ש, ויש לומר דר"ח הקפד ג"כ ס"ל הכי, ולכך קאמר עמידן בב"ב יבמ"ד שבחול' שיקבעו בא"י היינו בקדושת הארץ שיתקדש בביתא הגואל ב"ב, ושיטת ר' יוחנן ג"כ הכי דקדושת הארץ בטלה ולכך קאמר היינו דאמינו להו הא דמקדמי ומחשבי לבי כנישתא דמיחשב על האדמה ובג"ל:

ובמדרש ח"כ, נחלתנו נהפכה לזרים

בא"ה הפכה כמהפכת סדום, ירמיה קורא אותה נחלתנו ישעיה קורא בית קדשנו ותפארתנו, בא חסף ואמר לא נחלתנו היא ולא בית קדשנו ותפארתנו, אלא באו גוים בתוך שלך, הה"ד חלקים באו גוים בגחלתך עמאו את היכל קדשך כו' ע"כ, וביאר בס' ע"י (דרוש י"ג י"ד) דישע"י וירמ' דעתם שבטלה הקדושה ולכך אמרו נחלתנו, קדשנו, אבל דעתו של חסף דקידשה גם לעת"ל ולא נסתלקה הקדושה, ולכך אמר באו גוים בגחלתך, ואפ"ל דירמיה קאי על קדושת איי וזהו נחלתנו נהפכה לזרים כמהפכת סדום. היינו שנשתנה גם גוף הארץ שנאמר גפרית ומלח שרפה כל ארצה, וגם איי נשתנתה הארץ מקדושתה, וישע"י קאי על קדושת המקדש שנסתלק ובטל ולכך קורא אותה קדשנו ותפארתנו, אבל דעתו של חסף דבין קדושת הארץ ובין קדושת המקדש לא נחבטלה ולכך אמר באו גוים בגחלתך עמאו את היכל קדשך היינו דבין קדושת הארץ ובין קדושת המקדש קדשה לשעתה וקדשה לעת"ל (*), וזהו שדרש חזימי (קדושין דף ל"א

תפוחי זהב

(*) [שם בקדושין] א"ר אבי חמשה בני סמכי הוה ליה לאבימי בחיי אביו וכי הוה אחי ר' אבהו קרי אבבא רביע ואזיל ופתח ליה ואמר חין חין עד דמטאי התם יומא חד חיל אשקין מיא גהין קאי עליה עד דאיתער אסתיע מילתא ודרש אבימי מזמור לאסף, ע"כ, ופי' התוס' דק"ל מזמור לאסף קינה לאסף מיבטי ליה אלא השירה הוא מה שכינה חמתו על העגים והאבנים עש"ה, והרש"א פי' חמשה בני סמכי, היינו הסמוכים על שולחן אביהם, וקמ"ל דאף שיוכל לזווג לבניו שיפתחו לר' אבהו אביו ושישמחו אותו מ"מ עשה הוא בעלמו ע"ש, אך באמת זה אינו דבוחא כלל דקימ"ל מזוג בו יותר מבשלוחו, ובס' המקנה כתב דקמ"ל דאף שביטל תורה

ל"א ע"כ) לפי' התוס' שם מזמור לאסף קינה לאסף מיבעי ליה ודרש שאמר שירה על ששפך חמחו על העצים ועל האבנים דר"ל דרך העצים והאבנים כלו אצל הקדושה נשאלה בקיומה ובמעמדה ע"ז אמר שירה :

ובנוסח תפלת מוכף של רגלים אלו אומרים והראנו צבנינו. ושמוחנו בתיקונו, ויש להבין דאיהו תיקון ילטרך צבנין המקדש דלעתיד שיבנה מאת הבורא ית"ש, ולא מלינו צבוס מקום כס תיקון רק בדבר המקולקל ולא בהחילת הצבין ועשיית

תפוחי זהב

כזה הזמן ששימש את אביו, וביאר בזה ע"פ דרך החידוד המשך הדרשא שדרש מזמור לדוד ע"ש, ולפי' הרש"א קשה להיפך דמשום מזהו בו יותר מבשלומו אין לבטל מלימוד התורה כדדרש' כל תפלים לא ישוו זה אפי' חפלי שמים באפשר לקיים ע"י אחרים, עוד יש לעיין דאיהו המשך ושייכות יש להך דרשא דמזמור לאסף להך מילתא דזכירות כבוד אב שקיים :

ונקדים לבאר איזו ענינים במלות כבוד אב, במדרש (פ' לך לך) איתא מה כתיב למעלה מן הענין, וימת תרח בחרן ואח"כ ויאמר ד' אל אברהם, אם לענין התשבון עוד מתבקש לו ס"ה שנה, אלא בתחילה אתה דורש שהרשעים קרוים מתים בחייהם, לפי שהיה אברהם אבינו מתפחד ואומר אלא ויהיו מחללים בי שם שמים, ויאמרו הניח אביו לעת זקנתו והלך לו, א"ל לך לך, לך אני פוטר מכבוד אב ואם ואין אני פוטר לאחר מכבוד אב, ולא עוד אלא שאני מקדים מיתתו ליולדתך, בתחילה וימת תרח בחרן ואח"כ ויאמר ד' אל אברהם לך לך, ע"כ, הקושיות מבוארות, מאי בתחילה אתה דורש שהרשעים כו' דקאמר, ומלשון רש"י ס"פ נח משמע שזהו חירון על כבוד אב שלא קיים והניחו ויאל, ולפי' סידור לשון המדרש אינו כראוי, ועוד מאי קאמר לך אני פוטר מכבוד אב, ואין אני פוטר אחר מכבוד אב, למה ישתנה הוא מאחר, ואי משום שתרם היה רשע, א"כ גם אחר שהיו אבותיו רשעים ג"כ פטור ואי משום קיום ליווי הבורא ית"ע, א"כ גם אחר כשיהיו לפנינו ליווי הבורא ית"ג כ"כ פטור, והרמב"ם פסק (פ"ו מה' ממרים) דאפי' היה אביו רשע ובעל עבירות מכבודו ומתירא ממנו ע"ש בכ"מ. והטור יו"ד סימן ר"מ הקשה עליו מסוגיא דב"מ (דף ס"ב ע"א) דפריך והני מפני כבוד אביהם מי מחייבי והא כתיב ונשיא בעמך לא תאור, האי לאו עושה מעשה עמך הוא, ומשני בשעשה תשובה כו', והאחרונים הקשו עליו מהמדרש הלא דמשמע דבאביו רשע אינו מחויב בכבוד אב משום שהרשעים בחייהם קרוים מתים, ובאמת יש לעיין על טעם זה דמה בכך שקרוים מתים הא קימ"ל מכבודו בחייו מכבודו במותו, ואפ"ל דרש"י ז"ל רמז לזה בלשון הזהב במה שסיים בס"פ נח והלדיקים במיתתן קרוים חיים שנא' ובניהו בן יהוידע בן איש חי, וזה מיותר לגמרי דאינו שייך לכאן, אלא שרמזו לקוש' הנ"ל ובא לתרץ דהא דאמר' מכבודו במותו הוא באיש כשר ולדיק שגם במיתתו אינו מת גמור ונקרא חי, משא"כ ברשע שהוא מת גמור :

ובירושתמי (קדושין פ"א הלכה ז') איתא תניא רשב"י אומר גדול הוא כבוד אורא שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו כו', מפרש לקט שכחה ופיהא כו' ועושה סוכה לולב יליג ותפילין כו' אם יש לך את חייב בכל אלו ואם אין לך אין את חייב באחת מהן, אבל אצל כבוד אורא בין שיש לך בין שאין לך כבוד את אביך ואת אמר, אפי' את מסבב על הפתחים ע"כ, והרא"ש הביאו (ס"ה ס' ל') וכתב ע"ז והא דקאמר ואפי' את מסבב על הפתחים, לא שיכבדו משלו ויחזור הוא על הפתחים דהא קימ"ל דכבוד משל אב, אלא בגופו מכבודו ובעל ממלאכתו ומתוך כך נריך לחזור על הפתחים עכ"ל, וכן פסק בטוש"ע [יו"ד ס' ר"מ] ויש להבין טעמא דמילתא דמאי שנא

ועשיית הדבר כי כל הדברים הנעשים בו והנראה בזה דכספר פר"ד דרוש ח' המה רק גמר הבנין, ולפעמים יקרא בשם אחר, סיווד, כיוד, ליור, סיפון, ומכ"ס בצנין המקדש דלעתיד מאתו יתעלה בודאי יהיה משוכלל ומהודר באופן היותר נעלה, בפעם אחת ולא ילמדך לשום תיקון כלל: דלדירה שגרו ולא ליראות בחורבנו אבל הכא

תפוחי זהב

שגא כיבוד דמזון הוא משל אב, ולא משל בן שילמדך לחזור על הפתחים, וכיבוד בגופו מחויב אף שילמדך לחזור על הפתחים:

[קדושין דף ל"א] ת"ר נאמר כבד את אביך ואת אמך ונאמר כבד את ד' מהוקך, השוה הכתוב כבוד אור"א לכבוד המקום, וכן דין ששלשתן שותפין בו ע"כ, ופי' רש"י וכן דין שיוקשו כיבוד אב ואם לכבוד המקום שאף אביו ואמו שותפין למקום עכ"ל, ויש לעיין ע"ז דמתחילה יליף מהיקשא שהוקש 'כיבוד אור"א לכבוד המקום, ואח"כ אמר, וכן דין דהיינו מלך הסדרא והשכל ג"כ הוקשו, ולא מלינו ככה"ג בשם בשם מקום:

ולבאר זה נקדים לבאר פי' המסנה להרמז"ס (ערכין פ"ח) אמר אחד הרי הוא שלי בעשר סלעים, וא' אומר בעשרים. ואחד אומר בשלשים כו' וז"ל כל זה אם חזרו דדיבורם ראשון ראשון. אבל אם נתן דרך משל הראשון ארבעים ונתן השני צ"מ' ונתן השלישי כ"ה, אח"כ חזרו השני והשלישי כאחד ר"ל צבת אחת נטלים מן הראשון עשרה, ומן השני ט', ומן השלישי ח', ועל דרך זה תקיש, וזהו ענין מה שאמרו כו' חזרו כולן צבת אחת משלשין ביניהם עכ"ל, ובש"ס החדש דפוס ווילנא בהנהגות מס' חק נתן כתב ע"ז שפי' המסנה אין לה שחר, וע"כ הגיה כולו ועשה פי' המסנה חדש, ובנימוקי הגרי"ב הגיה ג"כ אבל לא כ"כ, וגם ביאורו דחוק מאוד כמבואר למעין, וביותר יש להפליא שלא ביאר כמה נטלו עבדו וכמה היה ההפסד: **והנראה** לבאר זה באופן פשוט בלי שום הגהה רק בטעות דמוכח, היינו דגרסי' ונתן השלישי כ', דהוא כמו דהשני נתן חמשה יותר מהראשון כן השלישי נתן חמשה יתר מהשני, וכן גרסי' אח"כ חזרו הראשון והשני והשלישי כאחד, והוא מדכתב אח"כ, נטלים מן הראשון ואם לא חזר בו למה נטלים ממנו, וע"פ הגהה זו נבאר ונקדים לשון הרמז"ס בפסקיו (ה' ערכין פ"ח ה"ד) כמה דברים אמורים כשחזרו בזה אח"ז, אבל אם חזרו כולן כאחד משלשין ביניהם בשוה. כיצד אמר הראשון הרי הוא שלי בעשר, ואמר השני בעשרים ואמר השלישי בארבעה ועשרים וחזרו בו השני והשלישי כאחד נטלים אותו לראשון בעשרה ומשכנים מנכסי השני שבעה ומנכסי הג' בשבע וגמאל ההקדש גובה כ"ד, וכן אם חזרו שלשתן כאחת ונמכר ההקדש בשלש ממשכנים מנכסי כל אחד משלשתן ז' סלעים כו'. וכן על דרך זה לעולם עכ"ל, וע' בכ"מ שכתב דכי אסיקנא כאן צבת אחת כו' אמרי' דכי חזרו בהם צבת אחת הרי כולם שותפין בכל ההפסד, ואין לנו יתרון ע"ז ולכך משלשין ביניהם דהיינו שמשלמין כל אחד כמו חזרו בשוה ממש שמיסיעים זה לזה כו' עכ"ל, ובמתני' דכתובות פ' מי שהיה נשוי איתא, וכן ג' שהעילו לבים זה מנה וזה ר' וזה שלש מאות כך חולקין, היינו לפי ערך המעות של כל אחד יחולקו הריזות וההפסד, ומסקנת הגמרא שם להכליל בשותפין שאחד נתן ק' ואחד ר' ואחד ש' שחולקין ביניהם בשוה הריזות וההפסד, וכן פסק הרמז"ס (פ"ד מה' שותפין) ובקוש"ע חו"מ (סי' קע"ו) ולפ"ז בהך דינא דערכין דאמר אחד בסך זה

הכא גבי איסור אף בקרקעו אסור לכווס, להנחותה אחרת, אר"י בשם ריב"ל משל דאפי' דריסת הרגל אסר עליו כו' שכניסת קרקע אסר עליו והארץ לעולם עומדת ע"כ, והריטב"א בחי' דחה דברי הרשב"א וס"ל דאם נפל מותר ליכנס בו, והביא ראי' ממאי דאמרי' במדרש אס יבואון אל מנוחתי למנוחה זו אינם באים אבל באים מנוחתי למנוחה זו אינם באים אבל באים

תפוחי זהב

זה והשני בסך יותר והשלישי עוד יותר וחזרו בהם צבת אחת דהו כולם שותפין בהפסד כח"ש הכ"מ, הרי הדין משתנה לפי פסקי ההלכה, ולפי פשטות המשנה דכתובות הג"ל, דלפי ההלכה יחלוקו ההפסד ביניהם בשוה אף שאחד יש לו חלק יותר מהשני, אבל לפי פשטות המשנה יהיה חלוקת ההפסד לפי ערך המעות שנתן כל אחד, ולפ"ז כשנתן א' ארבעים ואחד מ"ה ואחד ב' וחזרו כולם כאחד דהו כולם שותפין בהפסד אזי יתן כל אחד לפי חלקו, היינו שיחשוב כל הסך של כולם הוא קליה, ויחשוב ההפסד לפי ערך המעות, וזה שנתן ג' יתן ג' חלקי ההפסד וזה שנתן מ"ה יתן מ"ה חלקים, וזה שנתן מ' יתן מ' חלקים, וכשרולים להקטין החשבון יתן מי שנתן ג' עשרה חלקי ההפסד, והנותן מ"ה ט' חלקים, והנותן מ' ח' חלקים, וזה שכתב הרמב"ם נוטלים מן הראשון, היינו מן הגדול שבחשבון עשרה. היינו חלקי ההפסד, ומן השני ט', ומן השלישי ח', מיהו זה דוקא לפי פשטות המשנה דפ' מי שהיה נשוי, אבל לפי ההלכה פסק הרמב"ם בפ"ח מה' ערכין דיחלוקו ההפסד בשוה, ומחבאר דברי הרמב"ם באופן נפלא בלי שום עיקוש ופתולול:

ובבב"ק (דף כ"ה) דקאמר ואביה ירוק ירק בפניה הלא הכלל שבעת ימים ק"ו לשכינה י"ד יום אלא דיו כו', וכתבו התוס' דלכך ק"ו לשכינה י"ד יום משום דמבואר בגדה שהאב נותן בו ה' דברים, והאם ג"כ ה' דברים, והקב"ה נותן עשרה דברים נמלא שחלק הקב"ה בהאדם הוא בכפל מחלק האב, ולכך לר"ך להיות י"ד יום בכפל ט"ש, ולפ"ז יקשה דאיך השוה כבוד אב לכבוד המקום והא' הקב"ה יש לו חלק בו בכפלים, וא"כ הדיקס אינו עולה יפה, אמנם לפי ההלכה בשותפין שאף שאחד נתן סך יותר בהעסק ואחד פחות הו' שותפין בשוה לריוח ולהפסד, א"כ גם בכאן נחשבין כשותפין שוים, וזה שאמר בצרייתא השוה הכתוב כבוד אור"א לכבוד המקום, ואם יקשה לך והא' אינם שוים ככ"ל, ולזה מסיק, וכן בדין ר"ל שלפי הדין וההלכה בשותפין אינן שוים כ"מ בזה אס יש לאחד חלק יותר משל חבירו וגם בכאן נחשבין כשותפין שוים:

ובפשטות אפ"ל כי שני עניינים נטעמים יש במלות כבוד אב ואם. א) מלך מלות התורה כמו ליציאת ופילין ושאר מלות, ובה קאמר השוה הכתוב כו', ב) מלך שיש להאב והאם חלק בגופו ובעצמותו של הבן ומחויב ליתן להם מחלקם, וזה שאמר וכן בדין כו' ר"ל מלך דין התחייבות חלקם, וכן משמע מלשון הכור יו"ד צר"ס ר"מ שטעמים חלוקים המה עש"ה, ומעשה מחבאר דברי הרא"ש בפשיטות, דבכבוד שהוא בגופו מכבדו ובטל ממלאכתו אף שמתוך כך יצטרך לחזור על הפתחים, והיינו שמחויב ליתן לו מחלקו שיש בו בגופו ובעצמותו, ומה לו לאב שיצטרך הבן לחזור על הפתחים, אבל הכיבוד שאינו בגופו דזה אינו מחויב רק מלך מלות התורה, בזה הוב דינא דכיבוד משל אב, ואם אינן לו אינו מחויב לחזור על הפתחים כמלות סוכה ולולב, ועפ"ז יש ליטב גם שיטת הרמב"ם ולחלק דבכיבוד שהוא בגוף הבן אזי אינן חלוק כלל

עצית של חול משום דהארץ לעולם עומדת, אבל בזה שבושה דאם יבואו אל מנוחתו, דאי נימא דלא קידשה לעת"ל, ובטלה הקדושה בחורבנה איש נעשה שינוי בגוף הקרקע, ופנים חדשות באו לכאן בבנין דלעתיד ולכך מותרים במנוחה אחרת משום דהוה קרקע אחרת, ומה שהביא המשל למלך שנשבע שלא יכנסו בנו, וסמרה וחור וצנאה כו', היינו שבנאה במקום אחר, דענינא דהרשב"א משום דאף דריסת הרגל אסר עליו ועל מקום אחר לא נאסר בדריסת הרגל, והנה אי נימא דקידשה לעת"ל איכ עיקר בית המקדש דהיינו קדושת המקום הוא קיים וא"ל רק תיקון הכתלים והסערים

תפוחי זהב

כלל בין שאביו הוא לדיק או רשע, מאחר שמחלקו הוא נהגן לו, אבל הכיבוד שהיא מלך מלות התורה שהשוה בזה כבודו לכבוד המקום, בזה אינו מחויב באביו רשע, וע"ז קאמר ספיר בגמרא והא כתיב ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך כו' :
ומעתה נשוב לבאר הטעם שהיה פטור אברהם מכיבוד אביו. היינו הכיבוד שהוא מלך מלות התורה פטור משום שתרם היה רשע, והכיבוד שהוא מלך שיש לו חלק בגופו ובעלמותו של אברהם, ג"כ פטור מלך שתרם הפקיר חלקו בשעה שמסרו לגמורו להשליכו לבשן האש צעת ששבר לגמיו כמבואר במדרש, ומכ"ש לפי המבואר במדרש בעשה הקב"ה לאברהם ברי' חדשה, ומעתה מתבאר דברי המדרש על נכון דמתחילה בא לישיב הא דכתיב וימת תרח, והא עדיין לא מת ולזה אמר בתחילה אתה דורש שהרשעים קרוים מתים בחייהם, ומתיבב לשון וימת, ואח"כ בא לישיב מה דקשה עדיין דמ"מ מה לו להזכיר לשון מיתה בחייו, ולא הזכיר זה בשאר רשעים בחייהם, ולזה אמר לפי שהיה אברהם אביו מתפחד כו' כך אני פוטר מכיבוד, היינו מהכיבוד שהוא בגופו מלך שידוע לו יתעלה שפעאלו בריה חדשה או שהפקיר חלקו כנ"ל, ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב אף שאביו רשע, והיינו מהכיבוד שהוא בגופו, ואמר ולא עוד, ר"ל דגם הכיבוד שהוא מלך מלות התורה ג"כ פטור, שאני מקדים מיתתו לזיאתך כו' להודיע ולהראות שהיה רשע ולכך שייך בו לשון וימת אף שעדיין לא מת וכנ"ל שהרשעים בחייהם קרוין מתים, ולכך פטור גם מכיבוד שהוא מלך מלות התורה. ולפ"ז אדרבה מדברי המדרש הוה ראי' לדברי הרמב"ם מדקאמר כך אני פוטר מכיבוד ואין אני פוטר אחר מכיבוד דמשמע אפי' אחר דכותי' שאביו רשע מ"מ אינו פטור מכיבוד אב :

והנה בתוס' ר"ד בקדושין הקשה בהא דאמר' שלוחו של אדם כמותו, איכ בכל דבר מזהו יועיל שליחות ויאמר אדם לחבירו שב בצוכה עבדתי, הנח תפילין עבדתי, ומירן דבמלוה שחייבו המקום לעשות בגופו אינו יכול לפטור איש ע"י שלוחו והוא לא יעשה עשה, ועיין בס' קלוה"ח ר"ס קפ"ב, ומאחר שביארנו שבמלות כיבוד אב יש ענינים, היינו מלבד מלות התורה שהשוה הכתוב, יש עליו עוד התחייבות הנוף מלך החלק שיש לו לאב בעלמותו של בן, ומעתה מתיבב ספיר הא דלא טה אבימי לאחר מצניו שימש את אביו ר' אביה אף שהיו סמוכים על שולחנו, משום דבמלוה שכל גופו מלך חלקו אינו יכול לפטור איש בשליחות בניו, וכשאמר לו אשקין מיא וכוה גחין קאי עליה עד דאיתער, התחיל להתבונן בטעמא דמילתא שאינו מועיל שליחות במלוה שבגופו אף דשלוחו ש"א כמותו, והוא ע"כ מטעם דמאחר שנתחייב עלמיות גופו ונתקדש בקדושת ישראל, אינו יכול להפקיע התחייבות עלמיותו ולפטור איש במעשה שלוחו, ודוקא בהתחייבות איזה מעשה שאינה בגופו יכול לפטור איש במעשה שלוחו, והוא כעין פדיון וחילוף מעשה שלוחו במעשיו, אבל התחייבות עלמיותו אינו יכול להפקיע בשום אופן, ובעין דמיון לזה דקדושה דמיס יש לו פדיון וחילול וקדושת הנוף אין לו פדיון

הוא מפני ה' ששחלחה, בעבר ממחריבי המקדש ונתבטלה הקדושה:

ובר'ה [דף י"א] איתא מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע, דר"א ס"ל בנין: נגאלו בתשרי עמידין להגאל, ור"י ס"ל בנין: נגאלו בנין עמידין להגאל, ולבאר טעם וסדרת מחלוקתם, נראה דלשיטתם אזלי ותליא בהך פלוגתא שנחלקו (סנהדרין ג"ז ע"ב) דר"א ס"ל אכ עושין תשובה נגאלים ואם לאו אין נגאלין, א"ל ר"י והלא כבר נאמר חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו כו' ע"ש, וזה ידוע דזמן המסוגל לתשובה הוא תשרי כמש"כ דרשו את ד' בהמלאו קראוהו בהיותו קרוב ואמרו ז"ל אלו עשרה ימים כו', וכיון דס"ל לר"א דאין נגאלין רק ע"י תשובה, ולכך ס"ל דזמן הגאולה הוא בתשרי, אבל לר"י דס"ל דאף בלא תשובה הגוה ג"כ נגאלין וע"כ בדרך נס וכמש"ב ז"ל, ושבתם מים בששון ממעיני הישועה, היינו מהישועות הקודמות וכמ"ש הר"ן ז"ל בדרשותיו דזמן שנעשה ונשחנה הטבע מסוגל יותר לניסים כמו מים שהוחמו פעם א' נקל יותר לחממו עוד הפעם, וזה שא"כ זה היום עשה ד', היינו שנשחנו בו סדרי בראשית. בודאי חכה שגילה ונשמחה בו לעתיד (*). ולכך ס"ל

הנהלים והשערים ושאר דברים, אמנם אי נימא דלא קידשה לעת"ל איך יהיה הבית דלעתיד בנין חדש לגמרי בכל הפרטים, וזהו שאומרים, והראו בנינו, ר"ל אי לא קידשה לעת"ל, ושמתנו בחיקונו, אי קידשה לעת"ל, ותקנו נוסח התפלה לכל הדעות כדעתם: **ואפשר** לומר בשנינו הנוסחאות בתפלת המוספין ואין אהנו יכולים לעשות חובותינו כו' מפני ה' ששחלחה במקדש, ונוסחא אחרת יס, השלוחה, דתליא בהך פלוגתא אי קידשה לעת"ל או לא קידשה, דאי נימא דקידשה איך מן הדין היו יכולים להקריב קרבנות לצור וכמבואר בתשו' ח"כ מ"ד ס' רל"ו מה שהשיב לחותנו הגרע"א ח"ל, ומ"ש מו"ח הגני' לבקש משרי ירושלים ליתן רשות להקריב הוא קפדן גדול כי הוא אמר לכל יקרב שם מי שאינו מאמונת ישמעאל כו' ע"כ, והרי מה שאין מקריבין קרבנות ליצור משום דאין מניחין לנו כעת להקריב, וזהו ה' השלוחה, לשון ביטוי, השלוחה בכל עת, אבל אי נימא דלא קידשה לעת"ל וא"כ אף אם היו מניחין אותנו להקריב קרבנות. מ"מ אין יכולים להקריב משום שחבר עיקר הקדושה מהמקדש והמזבח, וא"כ עיקר המניעה והעיכוב שאין מקריבין

תפוחי זהב

לו פדיון ואינו נפקע בשום אופן, וכמו שאז"ל קדושת הגוף לא פקע בכדי, דמאחר שנמשל גוף הדבר באיזה קדושה א"א להיות נפקע ממנו, ומה אכתייץ מילתא להתבונן דגם קדושת המקדש וקדושת הארץ לא יוכל להבטל ולהפקע מהם אף בחורבנם וקדושה ראשונה קידשה גם לעת"ל [ואפ"ל דהך פלוגתא אי קידשה לעת"ל או לא קידשה תליא בהך פלוגתא דפליגי אמוראי (גדרים דף כ"ט ע"ב) אי קדושת הגוף פקע בכדי או לא פקע ואכ"מ להאריך], וזהו דרש מזמור לאסף כינה לאסף מיבעי ליה כו' וכמבואר בפנים:

(* **ובירקונו** איתא א"ר אבין איני יודע כמה נשמת, אם בהקצ"ה אם ביום, בא שלמה ופי' נגילה ושמחה כך, כך בחורבן, כך ביסועתך ככ"ב אותיות ע"כ, ומחוסר ביאור, גם הא דמסיק כך ביסועתך ככ"ב אותיות לא נודע ביאורו. והנראה דר"א מסתפק איך תהיה הגאולה העתידה אם כר"א ע"י תשובה גמורה ומע"ט, ואז תהיה אללם עיקר השמחה שמחה רוחניות מהתקרבות הקצ"ה וגילוי שכינתו, או שתה"י כר"י בזמן וביום המסוגל לניסים כמבואר בפנים, אף שלא יהיו ראויים מלד מעשים, ומביא רא"י מקרא דשלמה שאמר על גאולה העתידה נגילה ושמחה כך כו' כך ביסועתך ככ"ב אותיות, ר"ל שהישועה תה"י ע"י קיום התורה ומע"ט:

ס"ל לר' יהושע דגאולה העמידה תהיה ג"כ
בניסן בזמן המסוגל וכמש"כ כימי לאחר
ממלרים ארלאו נפללות :

ואפשר לומר עוד דר"א ור"י לשיטתייהו
אולי זהא דאפליגו במק"א דר"א
ס"ל קדושה ראשונה לא קידשה לעת"ל
[חגיגה דף ג' ע"ב, וע' שבעות דף ט"ז
ובתום' שם ועוד בכ"מ] ומאחר שביארנו
למעלה דקדושת המקדש וקדושת הארץ
יקובץ ויתאווה מקדושת ישראל, ולכך ס"ל
שפיר אס' עושין תשובה נגאלין, דכיון
דס"ל דלריכיס לקדש כל הנ"ל בקדושה
מחדש ולכך כשעושין תשובה ראויים להגאל
שיוכלו לקדש את המקדש והארץ בקדושת
מעשיהם הטובים, וכמבואר במדרש פ' בא
לפי שהם מקודשים לשמים לכך כל מה
שמקדשים הוא מקודש ע"כ, אבל אס' אין
עושין תשובה אין יכולים להגאל, באשר
אין להם קדושת עלמם ממעשיהם הטובים.
ולא יוכלו לקדש כל הקדושות בקדושה
חדשה, כיון דעיקר קדושת הארץ והמקדש
הוא מקדושת ישראל, אבל ר' יהושע
לשיטתו' דס"ל (ובתום דף ס"ב ובכ"מ),
אר"י שמעתי שמקריבין אר"פ שאין בית
כו' מפני שקדושה ראשונה קדשה לעת"ל
ואין לריכיס עוד לקדושה חדשה, ולכך
ס"ל דיכולים להגאל אף בלא תשובה,
מאחר דהארץ והמקדש מקודשות הן מקדושה
ראשונה :

ושמעתי בשם הגאון ר' רפאל מהמבורג
ז"ל מה שמתרץ בא' מספריו
[אינס ת"י] על קושי' המג"א (ס' א'
כ"ק ח') על הסושי"ע שכתבו לומר תחילה
פ' עולה ואח"כ פ' חטאת והא קימ"ל
דחטאת קודמת לעולה, ותי' דבאמת מלינו
בסירה בדברי רז"ל, דדרשו כל העוסק
בפרשת עולה באלו הקריב עולה כל העוסק
בפ' חטאת באלו הקריב חטאת, ואחריו עוד בזמן
שבהמ"ק היה קיים מוצא מכפר, עכשיו
ש אין בהמ"ק קיים שולחנו של אדם מכפר,
הרי דשולחנו של אדם מכפר בריקום
הקרבנות, וז"ל דה"ט משום דבאמת מלינו

בחטאת שתי מיני כפרה, אכילת גבזה
זריקת הדם והקטרת האימורים, אכילת
כהנים, כמו שדרשו ז"ל ואכלו אותם אשר
כופר בהם, כהנים אוכלים ובעלים מחכפרים,
והנה בזה"ז במקום כפרת חלק גבזה תוכל
לכפר עסק דיני הפרשה של אותה הקרבן,
כי עקרי הקרבן הוא ההכנעה והרהורי
תשובה ומחשבות קדושות היואלות מקרב
ולב עמוק של האדם כמו שאז"ל מיאכל
השר הגדול עומד ומקריב נשמותיהן של
ישראל. ר"ל המחשבות קדושות היואלות
מנשמותיהן של ישראל, ודבר זה יוכל
היות גם בעת לימוד דיני אותו הקרבן, אבל
זאת א"א לומר שלימוד הדינים יהי' כמו
אכילת כהנים, ועל כפרת אכילת כהנים
מכפר בזה"ז שולחנו של אדם, כמו דבמלות
עשה שמקיימים הכהנים באכילתם יש
לבעלים כפרה, כן הוא כשאדם אוכל לשם
שמים שיוכל לעבוד את בוראו יש לו ג"כ
אותה כפרה, וז"ל דלכך חטאת קודמת
לעולה משום דבחטאת יש ב' מיני כפרות,
אכילת גבזה, ואכילת כהנים, ועולה אין
בה רק אכילת גבזה לחוד דכולה כליל,
מיהו זה דוקא בהקרבנות קרבן ממש, אבל
באימירת הפרשה דגם בחטאת אינו מכפר
רק כפרת אכילת גבזה להוד כנ"ל, לכך
פרשה עולה קודמת, דבחלק גבזה עולה
עדיפא דכולה כליל, אבל חטאת אין בה
רק הקטרת אימורים לבד, ולפי' אית לן
למימר בחטאות דקרבנות לבור שבאין
בטומאה ואינס נאכלין דאז אית לן לומר
דעולה קודמת לחטאת משום דאין כאן
בחטאת זו רק חלק גבזה, ובחלק גבזה
עולה עדיפא דכולה כליל :

ועפ"ז ביאר בטוב טעם נוסח תפלת מוסף
דר"ח, מוצא חדש בזיון תכין
ועולה ר"ח נעלה עליו ונעירי עינים נעשה
ברזון, והקדים עולה לחטאת, וקשה דהא
קימ"ל דחטאת קודמת לעולה, ואין לומר
דעל הקטרת האברים קאי דקימ"ל דאברי
עולה קודם לאברי חטאת, דזה אינו רק
כשענינם שחוטין אבל לכתחילה לריך לשחוט
החטאת ולזרוק דמו ולהקטיר אימוריו ואח"כ
לשחוט

הפועל והמקבל הוא הנפעל, ויש דברים שמעורבים בו פועל ונפעל, כמו בנותן מתנה לפני שאמרו ח"ל ותר ממה שבעה"ב עושה עם העני העני עושה עם בעה"ב, היינו אף שבאיכות נתינת הנדקה הנותן הוא הפועל והעני הוא הנפעל, אבל בתכלית הנתינה העני הוא הפועל והבעה"ב הוא הנפעל. דכתיב גבי רות האיש אשר עשיתי עמו, וגבי כבוד נראה לזאורה מי שמכבד את חבירו נקרא פועל ומי שמכבדן אותו נקרא נפעל, לזה אמר בן זומא, איזהו מכובד המכבד את הבריות, ר"ל שאינו נפעל אמיתי ועיקרו הוא פועל במה שמכבד את הבריות ולכן יכבדוהו, ובענין אהבה נחלקו הראשונים והאחרונים, כי יש מהראשונים שיחסו את האהבה לפועל בלשון הוא הוא משפיע כחות האהבה על מקבלה והנאהב הוא הנפעל שמקבל שפעת האהבה מאהבו, ויש שהעניקו ואמרו שאם לא הי' בהנאהב איזה ענין יקר ופעולה טובה אשר על ידה יתעורר לאהוב אותו, לא היה האהוב התעורר בעצמו לאהוב אותו, וא"כ הפועל האמיתי הוא הנאהב בהקדמו בפעולותיו לעורר את האהבה ולהעיר את חברו שיאהבהו, אמנם העיקר בזה באמת כי ב' בחינות אהבה ישנו בעולם בבחינות שונות, כי האהבה אשר בין אחד לחבירו אשר יאהבו אותו בעד תהלוכותיו הנכבדות ופעולותיו הטובות, או איזה סיבה אחרת אשר תעורר נפש אהבו שיאהבהו, או הנאהב יתואר בשם פועל כי הוא הפועל הראשון אל מניחת האהבה ואהבו נפעל מהענין שיאהבו אותו, אבל אם זה הנאהב אין בו שום עילה וסיבה ושום ענין שיאהבהו, רק האיש הנדיק וישר במדותיו היקרים ובטבעו הטוב הוא אהב אותו בלי שום סיבה וענין כלל, האהוב הלז נקרא פועל אמיתי ולא נפעל, באשר אין שום דבר בהנאהב להעיר את האהבה, וי"ל בזה מאמר הגביא, אהבתי אתכם אמר ד', ואמרתם במה אהבתנו, פי' באיזה בחינת אהבה יאהב אותנו, אם מפאת פעולתנו הטובים ונדקתנו נפעול שיאהבו אותנו

לשחוט העולה, ע' בכ"מ בשם מהרי"ק (פ"ט מה' הור"מ ה"ה) ועוד מדוע אמר בעולה לשון יחיד עולה. ולא עולות, ובשעירים לשון רבים, ואף דמנינו עולה לשון יחיד בקרבנות המוספים אף שהיו כמה עולות, היינו דוקא בקרבנות יום אחד, והכא דנקט שעירי לשון רבים ע"כ על כל הראשי חדשים קאי דהא במוסף ר"ח אין בו אלא שעיר אחד, וא"כ ה"ל לומר, ועולות ראשי חדשים, ועוד למה שנה דבריו פעמים, מובח חדש כו' ועולות ר"ח כו' והביאנו לניין כו' ושם נעשה כו', ומוספים כהלכתם, ועוד לשון מובח חדש אינו מדויק, ולפ"ד למעלה יבואר על נכון דלמ"ד לא קדשה לעת"ל ע"כ היתה הגאולה ע"י תשובה ובתשרי צ"ה ציוס הרת פולם, זה היום תחילת מעשיך כו', ויזכרו להקריב מיד קרבן מוסף דר"ח אף שכולם טמאי מתים קימ"ל דקרבן לצור נקרב בטומאה, ומ"מ מאחר שהוא בטומאה אינו נחבל דקימ"ל ה' דברים באים בטומאה ואינם נאכלים בטומאה, והיכא דאינו נאכל אז עולה קודמת לחטאת כ"ל, אבל למ"ד דקדשה לעת"ל והגאולה תהיה בזמן המסוגל לנסים דהיינו בע"ז בניסן כ"א אה מלרים, ואז עד זמן הקרבת מוסף ר"ח יכולים להזות וליטטר ויקרב קרבן ר"ח בעהרה וממילא יוקרב כהלכה חטאת קודם לטולה, וזה שאמר מובח חדש בניין תכין, היינו בקדושה חדשה משום דלא קדשה לעת"ל, והיה הגאולה צ"ה ויוקרב בטומאה אז, ועולות ר"ח נעלה עליו ושעירי עזים, היינו שעיר ר"ח ושעיר ר"ה, נעשה בדרון, אבל אם יהיה והביאנו לניין כו' בשמחת עולם ר"ל בשמחה שהיה כבר בעולם כימי לאחר מארץ מלרים כו' ושם נעשה לפניך כו' ומוספים כהלכתם, חטאת קודם לעולה כ"ל:

ונקדים עוד הקדמה אחת, מהידוע כי

כל פעולה הנעשית בתכלית שיה פועל ונפעל, מי שעושה הדבר הוא הפועל, ומי שהדבר נעשית לו הוא הנפעל, פנן הנותן מתנה לחבירו, הנותן הוא

כמו השמן הטוב הנחון בכלי ויש לו ריח טוב הרבה, ואף אחר שהורק מהכלי השליר אח"כ ברכה וריח טוב אשר קלטה הכלי, כן הוא שמו יתעלה כי זהו המקדש על מכונו היה גילוי שכינה ונועד בין כנפי הכרובים והיו נסים גלויים ומפורסמים במקדש, ומ"מ אף אחר שנחרב הבית ואמר אשובה נא אל מקומי הראשון, לא נתרקן מקדושתו לגמרי, ושכינתו לא זזה מכותל מערבי, ונש"א הכתוב לריח שמניך טובים שהיה בראשונה, ואף אח"כ, שמן תורק, שמשליר אחריו ריח טוב, שמך כן הוא:

ומעתה נשוב למאמר שהתחלנו דגמרא דע"ז קאמר רב נחמן ב"ה הטעם שאסרו גבינות עכ"ס מפני שמעמידין אותה בשרף הערלה ע"ש, והמל"מ כתב בפ"י מה' מאכלות אסורות דרך דינא אי ערלה בזה"ז דאורייתא, או דרבנן, תליא בזה אי תרומה בזה"ז דרבנן דלא קידשה לעת"ל גם ערלה דרבנן דבטלה קדושת הארץ, ואי תרומה בזה"ז דאורייתא גם ערלה דאורייתא, והך גזרה דשרף הערלה בגבינות עכ"ס אי"א לומר רק אי נימא דערלה דאורייתא דקדושה ראשונה קידשה לעת"ל, אבל אי נימא דערלה דרבנן לא שייך הך גזרה כלל דבחול ספק ערלה מותר, ואי נימא דבטלה קדושת הארץ הו"ל כחול, ולפי גירסת רש"י (ובחס"ס ע"ב מכות י"ט) לפי מסקנת רבינו שם ס"ל לר' ישמעאל קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעת"ל ע"ש. ור' יהושע ס"ל דקידשה לעת"ל כמש"ל, ור' ישמעאל רצה לשאול לר' יהושע דין זה אי קידשה לעת"ל או לא קידשה ומ"מ לא שאל לו דין זה בפירוש רק ששאל ממנו הטעם שאסרו גבינות עכ"ס, וסבר שר' יהושע ישיב לו הטעם מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה, ומוכח מזה דקידשה לעת"ל, ומתוך זה י"א ויתן עמו דין זה דקידשה לעת"ל, וזהו שאל ר"ש את ר' יהושע, היינו דין זה דקידשה לעת"ל, וזה לא שאל בפירוש רק אמר לו מפני מה אסרו גבינות עכ"ס כו'

אותנו הבורא ית"ע ונהיה אנחנו פועלי האהבה, או שיהוב אותנו אף שלא נהיה ראויים כלל לאותה האהבה הוא חומל ומרחם עלינו, באשר הוא טוב ומבקש להטיב לנבראיו ולזה יהוב אותנו, והשיב דאם כן הוא ה"ל לאהוב גם את עשו שהוא ג"כ אחיו, וע"כ שאותנו יאהב מחמת המע"ט שלנו:

ואפשר לומר שזהו כונת הילקוט (שופטים ה') ואורביו כלאת השמש בגבורתו ר"ש בן מנחיה אומר מי גדול האהוב או המאוהב הוי אומר המאוהב קל וחומר האוהבין כלאת השמש ק"ו המאוהבין ע"כ, היינו בזה שהקב"ה אוהב אותם אף שאינם ראויים לאותה האהבה נקראים אוהביו, אבל האוהביו נקראים הנדיקים שראויים ע"י מעשיהם הטובים שיהבם ד':

וזה ידוע כי כל פעולה אשר תמיחם אל הפועל יחולך בלשון זכר, ופעולה שתתייחס אל הנפעל תתואר בלשון נקבה, (כי הזכר הוא המשפיע ונקבה היא המושפעת) והנה האהבה שיהב אותנו הקב"ה לעת"ל באיזה גדר ובחינה תהיה, תליא במחלוקת ר' אליעזר ור"י, דלשיטת ר"א דס"ל דגאולה העתידה לא תהיה רק ע"י תשובה גמורה רלונית, וא"כ נהיה אנחנו עקרי פועלי האהבה שיהב אותנו הבורא ית"ש, ולפ"ז תתואר אותה האהבה שיהב אותנו ד' לעת"ל בלשון נקבה, ואז יומלך בקשת כנסת ישראל להקב"ה. ישקני כו' כי טובים דודיך, בלשון נקבה מושפעת ונפעל, שאותה אהבה נתפעל ונעשה ממעשינו הטובים, אבל לשיטת ר' יהושע שאומר ולא בכסף תגאלו לא בתשובה ומע"ט, וא"כ יהיה השי"ת עיקר פועל האהבה מזד טובו וחסדו ית"ש, ואז יתואר האהבה העתידה בלשון זכר פועל ומשפיע, ולפי מה שביארנו למעלה דר"י לשיטתו' חז"ל דס"ל קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעת"ל, ואף שנחרב הבית, ועשר מסעות נעתקה השכינה מ"מ הקדושה במקומה עומדת ומקריבין אע"פ שאין בית, ולא זזה שכינה מכותל מערבי, ולזה אומר דוגמא ומשל,

כו'. ור' יהושע לא רצה להשיב לו בדיון דקידשה לעת"ל, ודחה אותו בטעמים אחרים ולא קיבל רי"ש מקושיות המבוארות, עד שהוכרח ר' יהושע להשיאו לדבר אחר, היינו לעיקרא דמילתא בדיון קידשה לעת"ל, וא"ל האיך אתה קורא כי טובים דודיך או כי טובים דודיך, ר"ל אם תהיה הגאולה העתידה ע"י תשובה גמורה משום דלא קידשה לעת"ל כמש"ל ותחואר האהבה בלשון נקבה, או שתהיה הגאולה אף בלא

תשובה משום דקידשה לעת"ל ויתואר האהבה בלשון זכר כנ"ל באריכות, ור' ישמעאל השיב לו ע"פ שיטתו דס"ל לא קידשה לעת"ל וקרינן דודיך לשון נקבה, וא"ל ר' יהושע אין הדבר כן שהרי חבירו מלמד לריח שמניך טובים כו' וכמו שביארנו דמוכח מזה דאף שנחרב הבית מ"מ לא נסתלקה הקדושה לגמרי ולא זזה שכינה כו' ולזה אף בלא תשובה גמורה תהיה הגאולה בב"א:

כלל למד הקדשים

אמר ר' יוחנן בכל התורה כולה למד מן הדמד חוץ מן הקדשים (א) בר (ובחים ב"ט ע"ב).

למדרי הקדשים ארבעה שהן ששה עשר היקש, היקש מהיקש, גזרה שזה מהיקש, קל וחומר מהיקש, בנין אב מהיקש גזרה שזה, היקש מגזרה שזה, ג"ש מגזרה שזה, קל וחומר מג"ש, בנין אב מגזרה שזה, קל וחומר, היקש מקל וחומר, גזרה שזה מק"ו, קל וחומר מק"ו, בנין אב מקל וחומר, בנין אב, היקש מבנין אב, ג"ש מבנין אב, קל וחומר מב"א, בנין אב מבנין אב.

למד ההיקש

היקש מהיקש (א) דבר הלמד בהיקש, אינו חוזר ומלמד בהיקש. דין זה לא מצינו חולק עליו בשום מקום. רבא יליף הכ דינא מדכתיב גבי אימורי פר כהן משיח כאשר יורם משור זבח השלמים ולגופי' לא אינטריך דבדידיה כתיב מפורש יותרת ושתי הכליות אלא ללמד על פר העלם דבר למיהוי כמאן דכתיב צפר הע"ד בפירוש ומשום דלפר הע"ד נמי לא אינטריך דהא מקשינן ליה לפר כהן משיח אלא ללמד מפר הע"ד על שפירי עכ"ס, דבלאיה ה"ל היקש מהיקש פר הע"ד מפר כהן משיח ושפירי עכ"ס מפר הע"ד ולא גמרינן אכל פכשיו דמיחשיב כמו דכתיב צפר הע"ד בפירוש גמרינן שפיר שפירי עכ"ס מיני', ופריך ר"פ לרבא וליכתבי' בגופי' ולא נקיש ופי' רש"י ונכתבי' בגופי' דפר העלם צהדי' ולא לקשי' לפר כהן משיח ומתוך אי כהב בגופי' ולא חקיש הוה אחינא דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש, וב"ת נקשי' הא"ד

(*) עיין ירושלמי [קדושין פ"א ה"ב] עבירה למודה מבית חור ועבירה למד מעבירה נמצא למד מלמד עד כדון כר"ע דאיה ליה למד מלמד כר' ישמעאל דלית ליה למד מן הלמד כו' בכל אחר לית ליה לרי"ש למד מן הלמד והבא איה ליה לר' ישמעאל כו' וע' בס' נועם ירושלמי [יבמות פ"ח ה"א] שביאר הא דאמר שם ולא מן התרומה שהוא למד מן הלמד ע"ש, משום דשם אולא הסוגיא אליבא דרי"ש דיליף מג"ש, ורי"ש ס"ל דגם בחולין אין למדין למד מלמד ע"ש מה שהאריך בזה ובצבלי לא מצינו שום חנא או אמורא שייסבור כן, ובמכות (דף י"ט) ובזבחים (דף ס"א) פריך אליבא דר' ישמעאל ובי דבר הלמד בהיקש חוזר כו' ומשני מפש"ד חולין הוא הרי דגם לרי"ש למדין למד מלמד בחולין:

ואפשר לחלק עוד בזה בין היכל דהסיקס
הראשון מפורש בקרא ובין היכל דהסיקס
השני מפורש בקרא בהדי' וזה ויש לפלפל
בסוגיא (מ"ט ע"ב) בקושים מר וזמרא והוכחת
רבינא ע"ה, והגרע"ל בחדושי' (יומא
ס"ח ע"א) תמה על דברי החוס' דקרי ליה
למוד מלמד גבי ילפותא דחזן לג' מחנות
והא מבואר להדי' בקרא על שפך הדשן
ישרף ולאו למד הוא ולפי המבואר למעלה
דגם הקישא דשחיטת לפון מעולה למטאת
דמבואר בקרא להדי' מ"מ קרינו ליה הקישא
לענין למד מלמד ל"ק כלל:

(ג) דק' לימודא דיו מוסיף על ענין ראשון
מיחשיב דהיקס לענין למד מלמד
דקדשים, כן מבואר בפ"ק דשבוט (י'
ע"א) דאמור' שער ושפיר הוקשו כל
השעירים זלזו, ומקשה לפי הס' דחד
מחבר' גמר, והאר"י בכל המורה כולה
למדין למד מלמד חוץ מקדשים ע"ש,
ובספר יד מלאכי בכללי האלף אות ג'
כתב אין למדין למד מלמד בקדשים, היינו
דוקא בדבר הנלמד דהיקס, אבל לימוד
דיו מוסיף על ענין ראשון לא מיקרי לימוד
לענין זה אלא הרי הוא ככתוב במורה
בהדיא כן כתב הרא"ם ז"ל בפ"י רש"י בס'
ויקרא ד"ה מן העוף ולא כל העוף, ויש
לתמוה על בקיאותו של הגאון הרא"ם ז"ל
מסוגיא דשבוט הנ"ל דמבואר דזה מיחשיב
היקס, וע' בלח"מ פ"ג מה' איסורי מוצח
שדחה ג"כ דברי הרא"ם מסוגיא דשבוט
הנ"ל, וכן י"ל עליו מסוגיא דזבחים (דף
מ"ה ע"א) עש"ה, ומלבד זה יש לתמוה
עליו מהסוגיות שהבאתי באות (ב) דגם
דהיקס המבואר בהדיא בקרא אין למדין
למ"ל בקדשים, מכ"ש דהך דיו מוסיף על
ענין ראשון דאינו מבואר להדיא כ"כ כמו
הנך היקשות, ואפשר דכתב כן לפי שיטת
הכ"מ דרעה הרמב"ם דהיקס מפורש למדין
למד מלמד בקדשים, וס"ל דגם היקס
דיו מוסיף על ענין ראשון הוה כהיקס
מפורש, ולפמ"ש בס' מלה"ר דפלוגתא
דאמוראי הוא אי היקס מפורש אין למדין
למ"ל בקדשים וי"ל דהסוגיות הנ"ל הוא למ"ד
דהיקס

הע"ד ולא סמוך להקישא מפר כהן משיח
דהא אין היקס למחנה אלא ע"כ משום
דאיח ומלמד דהיקס ואינטריך לאגמורי
אשעירי עכו"ס כנ"ל, ומתוך דאי כתב
בגופי' הוה אמינא דחוזר ומלמד דהיקס,
והא דאינטריך למיכתב בגופי' ולא סמוך
להקישא מפר כהן משיח משום דניחא ליה
דכתבי' בגופי' מהאיקס ליה אקושי' היינו
כמו דאמרי' בעלמא מילתא דתתיה ליה
בק"ו טרח וכתב ליה קרא ה"ג הוה אמינא
מילתא דתתיה דהקישא טרח וכתב ליה קרא,
וי"ב למעיין בסוגיא, וילא לני מדברינו
דר"פ ורצא פליגי דהך סברא אי אמרי'
מילתא דתתיה דהיקשא טרח וכתב ליה קרא
או לא כמבואר למעיין, מיהו י"ל דזה
דוקא דהיקס דלא מייחד רק דגמרינו ד"ז משום
דאין היקס למחנה, ולא דהיקס דמייחד, ויש
פלפול בזה ע"פ הסוגיא דלעיל (דף מ' מ"א):
(ב) **היכא** דמפורש דהיקס בקרא ג"כ אין
למדין למד מלמד, ע' רש"י
חולין (כ"א ע"ב) ד"ה ובידו הימנית כו' ע"ש
ובחוס' קס ע"א ד"ה כמשפט שכתבו על
פ"י רש"י והדין עמו דחשיב כמשפט היקס
ולא ככתוב בהדיא דהא כאשר יורם וכן
יעשה לפר כאשר עשה לפר חשיב היקס
בפ' חיוהו מקומן עכ"ל (נ"ע דהא כאשר
יורם לא הוזכר כלל דחשוב היקס לענין ולמד
(מלמד עש"ה) ובאמת מוכח כן בזבחים (מ"ט
ע"ב) דקרי ליה היקס מטאת לעולה לשחיטת
לפון אף דמפורש בקרא במקום אשר ישחטו
את העולה ישחטו את החטאת וכן כס (כ"ה
ע"א) אי"ל רצא מטאת מהיכן למדה מעולה
דקר הלמד דהיקס איח ומלמד דהיקס, וע'
בכ"מ פ"ה מה' מעה"ק ה"ג שכתב דרעה
הרמב"ם דזה לא חשיב היקס רק כמפורש
בהדי' בקרא עש"ה ונ"ע מהסוגיות הנ"ל
וע"ש בלח"מ מה שמתוך דעת הרמב"ם בזה
באופן אחר, ובספר מה"ר כלל תורת
הקדשים (אות ז' י"ח) כתב דרבה בר
חנן ורצא בסוגיא דדף כ"ה ע"א פליגי בזה
דרבה בר"ה ס"ל דהיכא דמפורש דהיקס
בקרא למדין למד מלמד אבל רצא שהקשה
שס ס"ל דגם ככה"ג אין למדין למד מלמד,

דפדיון פטר חמור אין חייבין באחריותו משום דלא מקשינן פדיון פ"ח לפדיון בכור אדם, וקשה דאמאי לא מקשינן להכי, והא קימ"ל אין היקש למחלה, ולעיל (דף ג') מקשינן להו אהדדי לענין פטור דכהנים ולויים בפדיון פ"ח, ולהג"ל ניחא משום דהך דינא דפדיון בכור אדם חייב באחריות גמרינן לה (שם דף נא) מדסמך אך פרה הפרה ליה' לך, דדרשינן כשיהי' לך לכהן הוא דפדיו וא"כ ה"ל בפדיון בכור אדם לימודא דסמוכין דהוה כהיקש וא"ח ומלמד כהיקש לפדיון פ"ח ובכור אדם דכתיב בו הקדשתי לי כל בכור דינו כקדשים ועממא דר"א דמוקיש ים לישב בכמה אופנים אף אי נימא דסמוכין הוה כהיקש, וע' לעיל אות ס"ז:

(ו) **דבר** הלמד באם אינו ענין לזה תנאו ענין לדבר אחר מלמד בכל הלימודים אף כהיקש, והוא סוגיא מפורשת בזבחים (ד' ע"ב) דיליף שינוי בעלים מקרא דואת האיל יעשה יבח שלמים, ואם אינו ענין לשינוי קודם תנאו ענין לשינוי בעלים, ואח"כ יליף כל הקרבנות מהקישא דואת ההורה לעולה ולמנחה כו', וכיון דמלמד כהיקש מכ"ש דמלמד בכל שארי לימודים, מיהו יש לדחות דלקמן [ל"ח ע"ב] יליף מהך הקישא דואת החורה כו' מה שלמים מפגלין ומתפגלין אף כל כו' וא"כ לשיטת הסוברים דכל היכא דלמדין דברים המפורשים בקרא נובל ללמוד גם דברים הנלמדין ממק"א, א"כ יש לדחות הרא"י הג"ל, וע"ש בתוס' ד"ה מה שלמים מפגלין כו' דאיכא תנא דיליף מקרא אחרינא הך' דינא דפיגול ולא מהך הקישא וא"כ מוכח שפיר הוכחה הג"ל וכן למד דבר הלמד מענינו לא מייחשב כהיקש לענין למ"ל דקדשים כן משמע בכריתות (ד' ע"ב) דס"ל לר"י דאכל הלב מוקדשין לוקה ב' ויליף לה מדבר הלמד מענינו ובענינא דקדשים כתיב ואח"כ קאמר דילפינן דם מחלב דג"כ לוקה ב' ע"ש ואי נימא דהוה כהיקש ה"ל היקש מהיקש במקדשין:

(ז) **למד** דבר שהי' בכלל ויאל מן הכלל ללמד

דהיקש מפורש חשוב כהיקש לענין זה ועדיין ז"ע, ויש לעיין טובא בהא דאמרין זבחים (דף נ"ד) דכיצום דם חטאת במקום קדוש דכתיב תכנס במקום קדוש ושצירת כלי חרס בקודש יליף מדכתיב וכלי חרס כו' ויו מוסיף על ענין ראשון ומריקה וסטיפה דכלי נחשת בקודש יליף מכלי חרס מדכתיב ואם בכלי נחשת ויו מוסיף על ענין ראשון, הרי דבילפיה דויו מוסיף גמרינן למד מלמד כהר"ס ז"ל וכוותר סוגיא דשבועות הג"ל, ולפמ"ש למעלה לחלק כהיקש המפורש בין היקש ראשון להשני, היינו דהראשון הוה היקש אף שהוא מפורש משא"כ השני דלא מיקרי היקש לענין זה אם הוא מפורש, ולפ"ז יש לחלק בין הרי היקשות להתא ויותר דאף שהאחרון לא מיקרי היקש לענין זה כיון שהוא מפורש, מ"מ יש כאן שני היקשות הראשונות דהוה למד מלמד וא"כ מהיישב הקושי' מסוגיא דשבועות, ועוד יש לדחוק ולומר דמתני' וברייתא (שם נ"ד) ס"ל מקרא נדרש גם אלפני פניו ויליף כלי נחשת ג"כ מציבוס הבגד, וכמו שמתרן שם בשבועות דמקמא גמר:

(ד) **לימודא** דסמוכין אפשר לומר דדיו כהיקש לענין למ"ל דקדשים, וזוהי יש ליתן טעם הא דס"ל לרבא (זבחים נ"ז ע"ב) דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולכאורה קשה דמדוע ישתנה ל"ת שבמקדש שאין עשה דוחה, אי משום דהל"ת חמורה משום שהיא במקדש א"כ גם העשה חמורה, ולהג"ל ניחא משום דהא דעשה דוחה ל"ת בכ"מ נפקא לן מבנין אב מכלאים צניזית דעשה דניזית דוחה לאו דכלאים, וכלאים צניזית גופא דעל"ת נלמד מדסמך לא תלבש שטטנו לגדילים תעשה לך דזה הוה כהיקש ואינו חוזר ומלמד צב"א בקדשים, אחד הנא כמו שיבאר להלן (אות ס"ה) וס"ל בהר למד אזלינן דהוה קדשים, וע' להלן (אות ס"ה) מה שביארתי מחלוקת רש"י ותוס' בהך כללא דבתר למד אזלינן או בתר מלמד: (ה) **ולפמ"ש** דסמוכין דינו כהיקש לענין למ"ל דקדשים אפשר לישב

בהא דס"ל לרבנן (בכורות י"ב ע"ב)

בהמה והא מע"ב נופה גמר מהקישא דמעשר
דגן וה"ל היקש מהיקש דאין למידין, ואין לתרץ
דמעש"ד חולין הוא כדמתרץ בזבחים דהא
דעת הרמב"ם דבתר למד אזלינן, וכע"כ
דדבר שהי' בכלל ויאל כו' לא הוה כהיקש
לענין למד מלמד דקדשים :

(ח) א"ב ר"א כד דייקין שפיר בהא מילהא
יש להביא רא"י להפך דזה
הוה כהיקש, דאלת"ה קשה טובא לר"ש
דיליף תמורה ממעשר מהאי ילפותא דדבר
שהי' בכלל כו' לכמה דברים, נימא נמי
דתמורה ליתא בלקוח וניתן לו במתנה כמו
דלקוח פטור ממעשר בהמה, ולא אישתמיט
שום הנא או אמורא שיסבור דתמורה אינו
נוהג בלקוח ומוכ"ש דקשה על הרמב"ם
דפסק כר"ש כמש"ל, ולא הזכיר כלל דתמורה
אינו נוהג בלקוח רק בשל עלמו כמו מעשר
ומדלא חילק בזה משמע דגם בלקוח נוהג
דין תמורה, ואמאי לא ניליף ממע"ב, וע"כ
היינו טעמא משום דעיקר דין פטור דלקוח
במע"ב ילפינן מהקישא דזכור אדם (בזכרות
כו' ע"א) וה"ל מע"ב למד בהיקש וא"ח
ומלמד בהיקש לתמורה, ולכך לא נוכל למילף
תמורה ממע"ב לענין לקוח, ואף למ"ד בתר
מלמד אזלינן י"ל דזכור אדם נמי איקרי
קודש דכתיב הקדשתי לי כל זכור, עכ"פ
מוכח מזה דלמד דבר שהי' בכלל ויאל כו'
מיחשב כהיקש לענין למד מלמד דקדשים,
וגם סתמא דגמרא בזבחים ובתמורה קרי
ל"י היקש להאי לימודא דר"ש, ומה שהבאתי
רא"י מדברי הרמב"ם, אפ"ל דלכך פסק
הרמב"ם דקדשי עכו"ם אין עושין תמורה
משום דס"ל דבתר מלמד אזלינן ומעשר
דגן חולין הוא ולא הוה לחמ"מ דקדשים
והא דס"ל דנטע רבעי אינו גאכל בזה"ז
אף דהוה למד מלמד נטע רבעי ממע"ש
ומע"ש מזכור, והמלמד היינו זכור הוא
קדשים י"ל דס"ל דאף דאמרי' בתר מלמד
אזלינן היינו דוקא היכא דשני המלמדין הוו
קדשים, משא"כ הכא דאף שהמלמד הראשון
היינו זכור הוא קדשים, מ"מ הא המלמד
השני דהיינו מע"ש הוא חולין עמבואר
זבחים (כו' ע"א) מעשר דגן חולין הוא ולכך
גמרינן

ללמד לא ללמד על עלמו יאל אלא ללמד על הכלל
כולו יאל, כתב בשטמ"ק (זבחים מ"ט ע"א)
דאין דינו כהיקש לענין למד מלמד דקדשים,
ויש להביא רא"י לזה מהא דאיתא בתמורה
(דף ג' ע"א) קדשי עכו"ם לא נהנין ולא
מועלין כו' ואין עושין תמורה מ"ט דאיתקיש
תמורת בהמה למעשר בהמה ומעשר בהמה
למעשר דגן, ופי' רש"י דאיתקיש תמורת
בהמה למעש"ב כדאמרינן לקמן בשילהי
פירקין והלא מעשר בכלל שאר הקדשים כו'
למה יאל להקיש אל"י ולומר לך דמה מעשר
קרנן יחיד ועושה תמורה כו' ובזבחים (דף
מ"ה ע"א) הביא ג"כ הך סוגיא, ואין
טושין תמורה מ"ט דאיתקיש תמורת בהמה
למעש"ב כו' וכי דבר הלמד בהיקש
חוזר ומלמד בהיקש כו' ופי' רש"י
דאיתקיש כו' דכתיב במעשר והיה
הוא ותמורתו כו' ולכאורה קשה דמדוע
שינה רש"י פירושי בזבחים ובתמורה וע"כ
ז"ל משום דהוה קש' ליה לרש"י דמדוע
הקשה בזבחים על האי טעמא וכי דבר
הלמד בהיקש כו' ובסוגיא דתמורה לא הקשה,
לכך פי' בתמורה דלאו מטעם הקישא הוא
רק מטעמא דדריש ר"ש (שם דף י"ג)
דמעשר היה בכלל כל הקדשים ויאל ללמד
על שאר הקדשים בדין תמורתן ואין זה
היקש, ולכך לא פריך וכי דבר הלמד בהיקש
כו', משא"כ בזבחים פי' דהוה היקש גמור
ולכך פריך שפיר וכי דבר הלמד כו', וא"כ
משמע מזה דהך מדה דדבר שהי' בכלל
ויאל ללמד לא מיחשיב כהיקש לענין למד
מלמד דקדשים וכן יש להוכיח מהא דפסק
הרמב"ם בה' מע"ש דנטע רבעי שוה למע"ש
לענין אכילה דאינו גאכל בזה"ז, ועיקר הך
דינא דאין מע"ש גאכל בזה"ז הוא מהיקשא
דזכור כעבואר בזבחים (דף ס') ונטע רבעי
למד בג"ש קודש קודש ממעשר ולמד בהיקש
אינו מלמד בג"ש וא"כ ז"ל דס"ל דבתר
למד אזלינן וכן כתב הגל"ח בפ"ק דביצה,
וא"כ קשה דאין פסק (פ"א דתמורה הי"ב)
דקדשי עכו"ם אינם עושין תמורה דגמרי'
ממעשר משום דמעשר בכלל כל הקדשים
הי' יאל ללמדנו ואין ילפינן זה ממעשר

גמרינן שפיר למד מלמד אף אי נימא
דבאר מלמד אוליגן [ולהלן אות ע"א יבואר
זה באריכות] ומה שהבאתי ראוי מרשי
זבחים ותמורה הנ"ל יש לדחות בכמה אופנים,
אולם יש לעיין עוד בזה לפמ"ש הלח"מ
פ"ה ממע"ק ה"ג דעת הרמב"ם דהיכא
דילפינן דברים המפורשים במלמד גמרינן
שפיר אף דברים הגלמדין ממק"א, איכ
ישאר הקושי הנ"ל דניכף נמי דתמורה
ליחא בלקוח כמו מע"ב, ואף דמעש"ב
ללמד לענין לקוח מזכור אדם והוא למד
מלמד מ"מ כיון דללמד לכמה דברים
המפורשים במעש"ב ונכל למילף גם לענין
לקוח הגלמדי ממק"א ועדיין ל"ע:
(ט) אמנם אחר העיון בזה מלאתי ראוי
גמורה בזה דהאי לימודא דדבר
שהיה בכלל ויחא מן הכלל ללמד כו' לא
מיחשב כהיקש לענין למד מלמד דקדשים
דבתמורה (דף לא ע"א) במתני' ליחא
דקדשי בדק הבית אין חייבין עליהן משום
פיגול נותר וטמא, וע"ש בפי' רש"י דעיקר
הלימוד הוא בטומאה (יבמות ז' ע"א) דבר
שהי' בכלל ויחא מן הכלל כו' והגפס אשר
תאכל משער זבח השלמים וטומאתו עליו כו'
ע"ש מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח כו' וכן
מבואר שם בתום דעיקר הלימוד הוא
בטומאה, ונותר אחי בג"ש חילול חילול
מטומאה ופיגול אחי בג"ש עון עון מנותר
ואי נימא דזה מיחשיב כהיקש קשה דהא
קימ"ל דדבר הלמד בהיקש אין חוזר ומלמד
בג"ש ומכ"ש בשני ג"ש, אלא ע"כ דזה
מיחשיב ככתוב בהדיא בקרא רק דלפי'
ישאר הקושי הנ"ל דנימא דתמורה ליחא
בלקוח, ואפ"ל דדוקא היכא דהאי לימודא
דדבר שהי' בכלל כו' הוא לימוד הראשון
מיחשב ככתוב בהדי' בכלל כולו, אבל אם
הוא לימוד השני דהיינו אם דדבר היוחא
מן הכלל ללמד ממק"א מיחשב ג"ז ללמד
למיהוי למד מלמד, ולכך בהאי לימודא
דמעשר אינו בלקוח דלא כתיב במעשר רק
דילפינן זה מהיקש דזכור, ולכך לא מוכל
למילף מיניה לתמורה לדבר זה, אך
בשמ"ק [זבחים מ"ח ע"א אות יח] מבואר דגם

כה"ג לא מיחשב כהיקש לענין למד מלמד דקדשים:
(י) ומצאתי במהרי"ט חלגיו הלכות
בכורות פ"א חמתני' דכהנים
ולוים פטורים מן הבכורה (ג' ע"ב) שהקשה
לשיטת ר"ח דכהנים פטורים ממעשר בהמה
דנימא נמי דקדשי כהנים אינם בתמורה
וכן הקשה לענין לקוח דנימא דתמורה ליחא
ותיזן משום דהוא למד מלמד דקדשים דאין
למדין, ולא הטיר בזה בלימודא דדבר
שהי' בכלל כו' לא מיחשב כהיקש ולכאורה
אפשר לומר דהא דקימ"ל דדבר שהי' בכלל
כו' בא ללמד על הכלל כולו אינו רק
דדברים המפורשים בהיחא מן הכלל אבל
דברים שאינם מפורשים בהיחא מן הכלל
אינו ללמד בהאי לימודא רק אם נכתב אללו
ידון בהיקש ולכך בזבחים ובתמורה לענין
דאין קדשי עכו"ם עושין תמורה לא הוזכר
הך לימודא דדבר שהי' בכלל כו' רק
דתמורה הוקש למעשר ע"ש, אך ברמב"ם
[פ"א מה' תמורה ה"ב] מבואר דהך דאין
קדשי עכו"ם עושין תמורה ללמד בהך
לימודא דדבר שהי' בכלל כו' ולפי' ע"כ
ל"ל כמס"כ באות הקדום, וקושי' מהרי"ט
מקדשי כהנים ולקוח י"ל ע"פ המבואר בת"כ
בחקתי [פ"ט ה"ד] שהביא הך דר"ש והלא
המעשר בכלל הי' כו' ומקשה וגאמר מה
מעשר שנאכל לב' ימים אף אני מרבה כיוחא
בו כו' ת"ל בהמה ואם בהמה. וא"כ י"ל
דה"כ מרבינן מזה קדשי כהנים ולקוח וע'
בס' מדות אהרן פ"י במדה דבר שהי' בכלל
ויחא מן הכלל כו' מס"כ בזה, ואכ"מ
להאריך, אולם הקושי' מלקוח בלח"ה ל"ק כלל
דבכורות [דף נ"ו ע"א] דלקוח לא מיפטר
ממעשר בהמה רק כשלקח בצעה שהיו
ראוין להתעשר, אבל אם לקח עוברים
חייבים במעש"ב וא"כ כשנראה ללמוד תמורה
ממעש"ב נמי ע"כ בדכותי' ילפינן דהיינו
כשלקח בצעה שהי' ראוי לתמורה דהיינו
שהוקדש כבר ואז איחא להיות לקוח דהמוכר
עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום, ואפי'
לריה"ג דס"ל דקדשים קלים ממון בעלים
הוא מ"מ לא שייך במכירה ע' בלל"ח פסחים:
דף ל' ע"א ע"ש:

למד מלמד עש"ה, ונראה דהימנו וד"א מיקרי רק היכא דזכוהו דבר עלמו כח בו קלת מפורש וקלת למודה ממק"א, כו' הזאות דלמטה ולמעלה דבר ושעיר דיוה' דכתיב בשעיר למטה ובפר למעלה, ה' מנין הזאות לא כתיב, אבל אם הוא דפ' אחר קלת כגון אם לא היה כתיב בשעיר למטה כלל ולמעלה דבר, לא אמרינן כיו דמקלת הזאות כתיב בהן דהיינו למטה דפ' ולמעלה בשעיר שפ"י זה יו"ה נקרא הימנו וד"א כן מתבאר מדברי רש"י (יומא כ"ז ע"א) ומתוס' שם, וע"כ ז"ל כן לפי פרש"י והתוס' בהך תירוצא דחזן מפנים בחד זימנא גמר, ולפ"ז יש לעיין בתוס' (יומא כ"א ע"א) ד"ה דוחה השבת ואין כו', וא"ת והא פסח ראשון לא נפקא לן דדחי שבת אלא מוג"ש כו' וי"ל דס"ל דהימנו וד"א לא הוה היקש כיון דמכל חוקת הפסח גמרינן דברים שכתובים בפסח ראשון גופי' גמרי' מיני' כמי מידי דגמרי' בה מוג"ש עכ"ל, ואיך נוכל לומר ע"ז דמקרי הימנו וד"א כיון דדברים חלוקים הם. והך תירוצא דחזן מפנים כו' שייך שפיר ע"ז ולא הימנו וד"א וז"ע בזה :

(יד) **בשיבטה** מקובלת בהשמועות (זבחים מ' ע"ב) העלה בשם הר"מ דאפי' למד הימנו וד"א הוה היקש מ"מ היכא דעיקר דבר הנלמד הוא מפורש רק פרטי הדבר ופירושו נלמד ממק"א לא מיקרי למד מלמד, כמו הזאות דשעירי עכו"ם דגמרי' בפר העלם דבר מפר כהן משיח בדיקש גמרי' שפיר בשעירי עכו"ם מפר הע"ד דזה מיקרי גילוי מילתא בעלמא עש"ה: (טו) **היבא** דנושא שני ההקשים אינם שוים, היינו כמו פר יוה"כ והשעיר שהוקשו להדין לענין הזאות אחת למעלה וזו למטה, ואח"כ גמרינן בדיקש היכל מפנים דמזין א' למעלה וזו למטה, אף דפנים גופי' גמר בדיקשא דפר ושעיר וה"ל למד מלמד, מ"מ גמרי' שפיר בכה"ג אליבא דר' ישמעאל דס"ל הימנו וד"א הוה היקש, והיינו משום דשני ההיקשים אינם שוים בנושא אחד, דבדיקש קמא בהמות איתקש

(יא) **כלל** ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מלמד בכל הלימודים ואף בדיקש דזבחים (דף ד' ע"ב) איתא אלא אמר רב אשי אחיא מאיל נזיר כו' כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש עבודה ובעינן לשמן אף כל עבודה ובעינן לשמן כו' אשכחן שלמים שאר קדשים מנין כו' אלא אמר קרא זאת התורה לעולה כו' הקישן הכתוב לשלמים מה שלמים כו' אלמא דשאר עבודות דנפקא לן בשלמים מכלל ופיר' מלמד על שאר הקדשים בדיקש :

(יב) **בזירתא** דאחי מריבויא דקרא לא מיחשב בדיקש לענין למד דקדשים, כן מבואר (זבחים כ"ז ע"א) תוס' ד"ה וכי דבר הלמד כו' דחזה ושוק דאיל נזיר שנאכל ליום ולילה מרבינן משלמי' דכתיב גבי תורה מיחשיב ככתוב בהדיא וחזור ומבאר בדיקש, וכן מבואר בשטמ"ק (שם ס"ד ע"ב) שכתב דמנחת חוטא ילפינן שמהא בקרן מערבית דרומית מיתורא דאה המנחה דמנחת נדבה, ואפ"ה יליף חטאת העוף מומנחת חוטא בדיקשא שמהא בקרן מערבית דרומית :

(יג) **הימנו** ודבר אחר פליגי בה ר' ישמעאל ור' עקיבא (זבחים כ"ז ע"א) דר' ישמעאל ס"ל דהוה היקש ור"ע ס"ל דלא הוה היקש לענין למד מלמד דקדשים, ופ"י רש"י שם דהימנו וד"א מיקרי היכא דקלת המלמד כתוב בה כמו דכתיב בתורה יום ולילה וקלת היא למודה ממק"א מאי היא חזה ושוק דלא כתיב בה, ר' ישמעאל ס"ל דהוה היקש, כמלא מה שחזה ושוק נאכלין ליום ולילה מן ההיקש הוא למד, ור"ע ס"ל הואיל ויום ולילה בתורה כתיב אע"ג דחזה ושוק למודה בדיקש, לא הויא זמן אכילת חזה ושוק ליום ולילה למד בדיקש, ויותר מזה מבואר שם ע"ב ע"ש בתוס' ד"ה היינו כו' דאף היכא דקלת דין המלמד אינו מבואר בגופי' רק דלמד ממק"א בהך למידין דילפינן למד מלמד, וקלת דין המלמד הוא מהך למידין מלמד דלא ילפינן למד, מלמד זה מיקרי ג"כ הימנו וד"א ולר"ע גמרינן ביה

(י) ובזבחים [דף כ"ה ע"א] קאמר רבבי
 בר רב חנן בטעמא דזבח
 שלמי ליצור בלפון דכתיב ועשיתם שעיר
 עזים אחד לחטאת ושני כבשים לזבח שלמים
 מה חטאת בלפון אף שלמי ליצור בלפון,
 והקשה רבא ע"ז דהא ה"ל למד בהיקש
 ואינו חוזר ומלמד בהיקש, ומסיק דליף
 מדתני רב מרי צרי' דרב כהנא על עולותיכם
 ועל זבחי שלמיכם מה עולה קדשי קדשים
 אף זבחי ש"ס ק"ק מה עולה בלפון אף
 זבחי ש"ז בלפון, והקישא קמא אתא להא
 דש"ז נאכלין לזכרי כהונה עש"ה בסוגיא,
 והרמב"ם [פ"ה מה' מעשה הקרבנות ה"ג]
 כתב הך דרשא דרבה בר"ח מהקישא קמא,
 והקשה הכ"מ דהא רבא הקשה ע"ז דהא
 הוה למד מלמד דקדשים ומסיק הקישא
 אחרינא, ותירץ דהרמב"ם ס"ל דהך הקישא
 דחטאת לעולה לשחיטה נפון לאו הקישא
 היא אלא מפורש בקרא מיקרי, ולפ"ז ע"כ
 ז"ל דרבה בר"ח ורבא פליגי בזה אי מיקרי
 היקש בכה"ג אי לא [וע' לעיל אות ב']
 מוש"כ בזה] והלח"מ תירץ דהרמב"ם ס"ל
 כשיטת רש"י, וכן הוא שיטת ר"ת בפ"ק
 דשביעות, דכיון דבהך הקישא קמא ילפינן
 הך דינא דנאכלים לזכרי כהונה המפורש
 בחטאת גמרינן שפיר אף דברים הנלמדים
 ממק"א, ובה פליגי רבה בר"ח ורבא, והוא
 פוסק כרבה בר"ח, וע"ש בתוס' הג"ל ד"ה
 ואבע"א חוץ מפנים כו' שהקשו על רש"י
 מקוש' רבא לרב"ח, ולהג"ל ניחא דרבא
 פליג באתא על הך סברא וס"ל כתירוצו
 קמא דמשני שם, אך מ"מ יש להבין
 דמדוע פסק כרבה בר"ח ולא כרבא
 דהוא בתרא, ועוד קשה דהאך נוכל
 לומר דס"ל להרמב"ם דכיון דילפינן מהך
 הקישא זכרי כהונה דמפורש בחטאת גמרי'
 נמי דין נפון הנלמד בחטאת מעולה, דהא
 הרמב"ם בעלזמו כתב (פ"ט מה' מעה"ק
 ה"ד) הטעם דזבחי ש"ז נאכל לזכרי כהונה
 כחטאת וכאשם מפני שהן קדשי קדשים כמו
 שביארנו, אלמא דלאו מהקישא יליף הך
 דינא דזכרי כהונה ועוד ק' דבסוגיא דזבחים
 שם יליף מהקישא דעל עולותיכם ועל כו'

איתקש ובהיקש בתרא מקומות איתקש.
 כך מבואר בסוגיא (זבחים כ"ב ע"א יומא
 כ"ז ע"א) לפוס תירוצא קמא דמשני שם
 לר' ישמעאל אקושיא מהזאות דיוה"כ.
 מקומות הוא דגמרי מהדדי. אבל אליבא
 דר"ע דס"ל הימנו וד"א לא הוה היקש אין
 כאן הכרח לזה ע"ש מיהו לתירוצו השני
 בש"ס שם מבואר דאף היבא דאין הנושאים
 שוים מ"מ כיון שגוף הדבר נלמד בהיקש
 מהיקש לא גמרינן גבי קדשים עש"ה
 בפ' רש"י:

(טו) שיטת רש"י זבחים (שם ע"ב) ד"ה
 ה"ג ואבע"א חוץ מפנים כו'
 דהא דגמרינן דאין למידין למד מלמד
 בקדשים. היינו דוקא היבא דלמידין רק
 דבר הנלמד ממק"א אבל היבא דלמידין גם
 דברים המפורשים במלמד אז גמרינן שפיר אף
 דברים הנלמדין ממק"א כיון דכבר ניתן למד
 זה לידרש לענין דברים המפורשים ואין היקש
 למחלה, מיהו זה דוקא לתירוצו השני אליבא
 דר' ישמעאל שם, אבל לתירוצו הראשון
 דמקומות גמרי מהדדי וגם אליבא דר"ע
 אין לנו הכרח להאי כללא כמבואר שם
 בסוגיא, והתוס' הקשו על רש"י מכמה
 סוגיות הסותרות דבר זה וס"ל דאף דניתן
 לידרש לענין דברים המפורשים מ"מ אין
 למידין דברים הנלמדין ממק"א דגם בכה"ג
 גאמר האי כללא דאין למידין למד מלמד
 בקדשים, ובאתא אין כאן תימא מהסוגיות
 שהביאו משום ד"ל דהסוגיות הנ"ל ס"ל
 כר"ע, או כתירוצא קמא דמקומות גמרי
 מהדדי ואפשר שהקשו לפוס הך כללא דפסק
 רש"י דבכ"מ תירוצו בתרא פיקר לגבי תירוצו
 קמא ע' בע"ז (דף ז' ע"א) הו"ו ד"ה
 בשל תורה כו' רק ד"ל דהנך סוגיות ס"ל
 כר"ע דלדידי' לא זריכינן לחדש האי תירוצא
 דחוץ מפנים כו', ואפשר דס"ל להתוס' דאי
 נימא דלר' ישמעאל בכה"ג למידין למד
 מלמד, מכ"ש דלר"ע בודאי למידין בכה"ג
 שלא יהיו סברתם הפוכות זה מזה דנימא
 דלרבי ישמעאל הימנו וד"א הוה היקש ואין
 למידין למ"ל ובכה"ג למידין, ור"ע יסבור להיפך
 דבכה"ג אין למידין ובהימנו וד"א למידין:

מה עולה קדשי קדשים אף ש"ל ק"ק, הרמב"ם (שם פ"ה ה"ג) כתב בזה"ל ושלמי צבור הוקצו לחטאת שנאמר ועשיתם שטיר עוים א' לחטאת ושני כבשים כו' לפיכך הן ק"ק כחטאת ונשחטין במקום שחטתה, וא"כ הקישא דעל עולותיכם למאי אתי: (יח) ור"ש ז"ל, והנה בספרי איתא הכי על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם בזבחי שלמי צבור הכתוב מדבר, או אחד צבור וא' יחיד, אמרת במה הענין מדבר בצבור אף כאן בשל צבור, ר"ש בן עוזי אומר בשל ליצור הכתוב מדבר או אחד ליצור וא' יחיד, ת"ל על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם, מה עולות קדשי קדשים אף שלמים ק"ק, ומה שלמים משל ליצור אף עולות משל ליצור, פי' כיון דלפינן דבשלמים ק"ק איירי אי"כ ע"כ בשלמי ליצור איירי, עכ"פ חזיון מזה דר"ש ב"ע מקיש שלמים לעולה, ות"ק לא מקיש, ולפ"ז ע"כ ז"ל לת"ק דלית ליה הך הקישא דשלמים לעולה דנפקא ליה הך דינא דש"ל ק"ק מהקישא דרבה ברי"ה דש"ל לחטאת דלא"ה הא מנ"ל ובסוגיא דזבחים (דף י"ז ז"ח) ובמנחות (דף פ"ב) מיייתי תרי תנאי דנפקי להו דש"ל אינן נאכלין אלא לזכרי כהונה, חד תנא נפקא ליה מהקישא דזאת התורה כו' מה מנחה אינה נאכלת אלא לזכרי כהונה אף ש"ל כו', וחד תנא נפקא ליה מקרא דבקודש הקדשים תאכלנו כו' והא דלא נפ"ל מהנך ילפותא רק ש"ל ולא שארי קדשים, ע"כ ז"ל משום דלא מרבי רק ק"ק וע"ש בתוס' סוף ד"ה בקודש הקדשים, עכ"פ חזיון דסתסא דסוגיא דזבחים ודמנחות הג"ל לית להו הך אוקימתא דרבא דאכילת ש"ל לזכרי כהונה נפ"ל מהקישא דועשיתם שטיר עוים כו', וא"כ ישאר קושי' הש"ס דהך הקישא ז"ל וז"ל דס"ל כת"ק דספרי דלית ל' הקישא דעל עולותיכם כו', וא"כ אתי ליה הקישא דועשיתם שטיר עוים כו' להך מילתא דש"ל ק"ק כמו חטאת, וא"כ מחיטבים דברי הרמב"ם על נכון דפסק בהנך סוגיות דזבחים ודמנחות הג"ל דנפ"ל דש"ל נאכלין לזכרי כהונה מקראי אחרינא

וא"כ ז"ל כמש"ל דס"ל כת"ק דר"ש ב"ע דלית ליה הך הקישא דעל עולותיכם כו', וא"כ נפקא ל' דש"ל ק"ק מהקישא דועשיתם שטיר עוים כו' וכיון דנפ"ל מהך הקישא דש"ל ק"ק כחטאת ולמידין דבר המפורש בחטאת, ממילא למידין ג"כ מחטאת שחטת לפון אף דבחטאת גופיה נלמד ממק"א, ולכך הקדים הרמב"ם בלשגו הטמור, לפיכך הן ק"ק כחטאת ונשחטין במקום שחטתה, היינו כיון דנפ"ל מהך הקישא שהן ק"ק ילפינן ג"כ שנשחטין בלפון, והא דלא גמרינן ג"כ מהך הקישא דועשיתם שטיר עוים כו' דנאכלין לזכרי כהונה, אפ"ל דכי מוקמינן הך הקישא לאכילת ז"כ, היינו דוקא היכא דמייתר לגמרי ואף דקרא בעש' כתיב מ"מ ע"כ ז"ל דאתי למילי דאכילה, דא"כ הך הקישא ז"ל, אבל אי אית לן למימר דאתי הך הקישא למילי דעש' לא מוקמינן לה למילי דאכילה כלל כיון דקרא במילי דעש' איירי, היולא מדבריו הג"ל דשיטת הרמב"ם דהיכא דניתן לידרש לענין דברים המפורשים למידין ג"כ דברים הנלמדין ממק"א, מיהו י"ל דדוקא לענין ק"ק ושחטת לפון דהוה כחד ענינא דכל הק"ק נשחטין בלפון הוא דאמרי' דכיון שלמידין מחטאת שהן ק"ק המפורש בחטאת למידין ג"כ שחטת לפון הנלמד בחטאת מעולה, אבל היכא דדבר המפורש הוא ענין אחר לגמרי מדבר הנלמד מוק"א, לא אמרינן האי כללא וכפי שיטת החו"ס בדעת רש"י הג"ל וכמו שיתבאר: (יט) ובר"ב פ' לו גבי חטאת, במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאה לפני ד' קודש קדשים היא ר' אליעזר אומר מכאן לעולות חובה שלא תהא שחיתתה אלא בלפון, קדשי קדשים לרבות שלמי צבור שלא תהא שחיתתה אלא בלפון, היא פרט למורה וא"ל מיר, ושם גבי אשם, ר"א אומר מכאן לעולות צבור שלא תהא שחיתתה אלא בלפון, קודש קדשים לרבות זבחי ש"ל שלא תהא שחיתתן אלא בלפון כו', ושם גבי ק"ק דכתיב גבי אכילה קאמר לרבות זבחי ש"ל שלא י"ה נאכלין אלא לזכרי כהונה כו', והא דאינרדך תרי קראי

באהל מועד, וא"כ נריכין אנו ללמוד בחד זימנא גס מה שלמדנו בהיקש, דאליכ אנו לא הייתי מקיים וכן יעשה, דמשמע דלגמרי יעשה באהל מועד כמו לפני ולפנים עכ"ד, ושם (כ"א ע"א) תוס' ד"ה דוחה כו' כתבו ג"כ הכי וי"ל וי"ל כיון דכתיב ככל חוקת הפסח יעשו אותו נריכים ללמוד ממנו גס דבר שלמדנו בו בג"ש דא"כ איך מקיים ככל חוקת הפסח עכ"ל, וסברא זו לא שייך רק בהיקש המפורש כמו הכי דוכן יעשה כו' ובכל חוקת הפסח כו' אבל היקש שאינו מפורש רק דכתיבי גבי הדדי לא אמרי' הכי מילתא אף דהוה חדא ענינא המפורש והנלמד, ולית ליה להריצ"א הכי חילוקא של התוס' המובא למעלה (אות ב') ולא הבנתי מש"כ וקרובים תירוצו זה ותירוצו שכתבתי למעלה, ולפי הנראה נפקותא רבה ביניהם וי"ל:

(כג) **בהגהות** מלפני חיתן זבחים (מ"ז ע"ב) בתוס' ד"ה מה חטאת

כו', העלה דשיטת הת"כ דאמרי' בחד זימנא גמר היינו כיון דגמרי' אשם מזורע מחטאת למתן דמים ואימורין ע"ג המזבח המפורשים בחטאת, למידין ג"כ מתן כלי הנלמד מעולת סיני, ואף שהעליתי לעיל (אות י"ט) דשיטת הת"כ דבאופן זה גמי מיקרי למד מלמד, י"ל דהתם אליבא דר"א הוא ע"ש, והכא סתמא דת"כ הוא:

(כד) **אפשר** לומר דהך כללא אי אמרי' בחד זימנא גמר או לא תליא

בהך פלוגתא אי דון מינה ומינה, או דון מינה ואוקי באתרא, לפי מה שהסביר הקרבן אהרן סברת מחלקותם הוצא להלן אות ס' דלמ"ד דון מינה ומינה, היינו דגוררים הלמד אלל המלמד והוא כאילו נכתב הלמד אלל המלמד ולכך ממילא למידין גס דברים הנלמדין בהמלמד ממק"א אבל מאן דס"ל דון מינה ואוקי באתרא משום דגוררים הכי דינה דלמד להלמד, וזה דוקא בדברים המפורשים בהמלמד ולא הנלמדין ממק"א, ומ"מ יל"ע בזה הרבה:

(כה) **התוס'** זבחים (מח ע"א) דאמרינן דה"ט דרבנן דס"ל דספק מעילות פטור מאשם

קראי לשחיטת פסין דש"ל י"ל דחד למאנה וחד לעכב, והא דאיתר ליה קודש קדשים לשחיטת פסין ולא יליף ל' מהקישא דועשיתם שפיר עזים כו' כמו דיליף שהן ק"ק ע"כ משום דה"ל למד מלמד וס"ל דאף שלמידין זה מזה לדברי המפורשים מ"מ אי"א ללמוד דברים הנלמדין ממק"א להלן אות ל"ד ל"ה:

(כ) **התוס'** [יומא דף כ"ז] ד"ה חוץ מפנים כתבו לתרץ כל הקושיות ולחלק

הכי, דלא דמו להך דהכא משום דהכא כל ההזאות חשיב חד ענינא וכיון דגלי מקנת בגופי' גמרי' גמי בחד זימנא אפי' מאי דיליף מהיקש אבל הנך לאו חד ענינא נינהו עכ"ל, ולפי מש"כ למעלה בדעת הרמב"ם משום דלמידין שהן ק"ק למידין ג"כ שחיטת פסין י"ל דזה הוה כחד ענינא כמש"ל, אבל לפמ"ש הלח"מ בדעת הרמב"ם דמשום דלמידין לענין אכילת זכרי כהונה למידין ג"כ לענין שחיטת פסין ע"כ ז"ל דלית ליה להרמב"ם הכי חילוקא דהא אכילת זכרי כהונה ושחיטת פסין הוי תרי ענייני לגמרי, ולפ"ז ז"ל ע"כ דפלוגתא דאמוראי הוא וכמ"ש הלח"מ הוצא לעיל אות (יז):

(כא) **בספר** מה"ר ח"ב כלל תורת הקדשים (אות י"ז) כתב דר' ישמעאל

לית ליה הכי כללא דהיכא דנלמד דברים המפורשים נלמד ג"כ דברים הנלמדים ממק"א, דבזבחים (דף מ"א ע"א) אמר ר"פ אליבא דר' ישמעאל משום דבעי לאגמורי פר הע"ד כו' ולא ליהוי דבר הלמד בהיקש כו', ואף דבהאי הקישא דשעירי ע"ז לפר הע"ד נלמד לענין הזאות דכתיבי בגופי' כמ"ש התוס' (שם ג"ז ע"ב) יומא (כ"ז ע"א) עכ"ד ול"ע דהא אליבא דר' ישמעאל קמסיק האי תירוצא דחוץ מפנים בחד זימנא גמר, ואיך נוכל לומר דרי"ש לית ל' האי כללא:

(כב) **ד"ר צבי"א** בתוס' יומא שם כתב לחלק דשאני הכא כיון דכתיב

וכן יעשה לאהל מועד דע"כ קאי אהזאות דכתיב בגופייהו דהיינו א' למעלה דשעיר ו' למטה דפר שהרי לא ה' עושה לפני ולפנים אלא הזאות, ועל זה כתב וכן יעשה

השעירים ישנו בעולם רק דילפינן שלא יכפר על שאר עבירות זה מיקרי למד קדשים וז"ל, ואיזה מחברים לא ירדו לזה בכונת דברי התוס' ובס' ק"א פ' ויקרא פ"ב כתב בזה דברים שאינם מובנים, ומ"מ יאל לנו מזה דהיכא דגמרי' שלא יביא קרבן או שלא יהי' הקדש זה לא מיקרי למד הקדשים, וגמרי' בזה שפיר למד מלמד :

(כו) **אמנם** התוס' הוריות (דף ח' ע"א) חולקים על הא' כלל דבסוגיא שם ילפינן דאין חייבין יחיד וזכור ונשיא ומשיח רק בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת דגמרי' לזכור בג"ש דעלי' עליה מאחות אשה מה להלן דבר שחייבין על זדונו כרת כו' אף כאן כו' ומשיח יליף מדכתיב לאשמה העם הרי משיח כזכור, ונשיא יליף מזכור בג"ש דמזות מזות, ויחיד יליף מנשיא מדכתיב ואם נפש וילמד תחתון מעליון, וכתבו התוס' וז"ל וא"ת היכי יליף יחיד מנשיא והא' נשיא גמר בג"ש ואינו חוזר ומלמד דהיקש כדאיכתא בזבחים, וז"ל דגילוי מילתא בעלמא הוא כו' ואף שבדברי התוס' יש לעיין טובא עכ"פ מוכח מדבריהם דס"ל דאף היכא דהלימוד הוא שלא יהי' קדשים, היינו שבדבר שאין זדונו כרת לא מחייב חטאת אפ"ה אין למידין בזה למד מלמד ודלא כמו בתוס' זבחים הג"ל וביבמות [ט' ע"א] אמרי' דרבנן גמרי' הך דינא דאין חייבין אלא על דבר שזדונו כרת מהקישא דתורה אחת הוקשה כל התורה לעכו"ם מה עכו"ם כו' וזכור בעכו"ם ילפי מואם נפש ויו מוסיף על ענין א' וילמד עליון מתחתין וזכור בשאר מזות ילפי בג"ש מעיני מעיני מזכור דעכו"ם, וכתב הרש"א וז"ל ויש מקשים דהקישא דתורה אחת ל"ל לרבנן ליחיד ונשיא ניליף בג"ש דמזות מזות משאר מזות כדיליף ליה לרבי ושאר מזות הא ילפי' בג"ש מעיני מעיני מזכור דעכו"ם וז"ל דאע"ג דליכא התם בפי' איזה מקומן דבר הלמד בג"ש חוזר ולמד בג"ש, מ"מ דבר הלמד בהיקש בתחילה דהיינו לזכור בעכו"ם דילפי' מהקישא דזיו וחוזר וגלמד בג"ש דמעיני מעיני לשאר מזות שוב אינו למד בג"ש ליחיד ונשיא עכ"ל, הרי דלא

מאשם תלוי משום דגמרי' ג"ש מזות מזות מחטאת חלב מה להלן דבר שחייבין על זדונו כרת כו' והקשו וז"ל וא"ת היכי ילפא בג"ש מזות מזות הא חטאת חלב גופי' היקשא ילפא כו' וז"ל דכי הא' גוונא לא חשיב למד דהיקש א"ה ומלמד בג"ש כיון דאי' לאו הקישא הוה מוקמינן ל"י בכל דבר ולא אחא הקישא אלא למימר דלא איירי אלא בדבר שיש בו כרת עכ"ל, ולכאורה נראה מדבריהם מילתא חדתא בכלל דלמד הקדשים, דהיכא דהלימוד אחא לגרע ולמעט ולומר שלא יהי' או שלא יעשה ענין הקדשים רק בדבר מיוחד או במקום מיוחד זה לא מיקרי למד הקדשים דאינו חוזר ומלמד, וזה דבר חדש וגם סותרים א"ע דבשבוטות (דף ט' ע"א) ד"ה הו"ל כו' הקשו וז"ל וא"ת אי מחינן גמר תפשוט מהכא דדבר הלמד דהיקש חוזר ומלמד בביא כו', ולפמ"ש התוס' שם ד"ה שעירי רגלים דעיקר הלימוד דשעיר ר"ח מבחינן הוא שאינו מכפר על שאר עבירות שאינם ידועים רק על טומאת מקדש וקדשיו משום דחטא שאינו מכפר אלא ד' משמע כל חטאים שאינם ידועים, ולפי דבריהם הג"ל בזבחים ל"ק כלל כיון דהלימוד הוא למעט, דכלא הלימוד הוה אחינא דמכפר גם על שאר עבירות שא"י, ולא אחא הלימוד רק להורות שאינו מכפר על שאר עבירות שא"י רק על טומאות מו"ק שא"י וגם סברת הא' חילוקא אינו מובן כלל, עכ"ל ה"ל הבנת דברי התוס' וסברתם, דזה ברור בלמודי הקדשים דלא גמרי' בזה למד מלמד אין בהם שום נ"מ בין שהלימוד הוא שניהוג איזה דבר או שלא ינהוג ושם (מ"ט ע"ב) צ"י למילף דדבר הלמד דהיקש חוזר ומלמד בג"ש מהא דלמודין דפריחה בבגדים אינו מטמא אלמא דאין שום נ"מ בזה בין שהלימוד הוא על הן או על לאו רק דזה דוקא בקדשים שיטנו בעולם וגמרינן בזה איזה דבר, אבל הכא עיקר הלימוד הוא שלא יהי' קדשים כלל היינו שבדבר שאין זדונו כרת לא מחייב להביא קרבן וא"כ אין כאן קדשים כלל ואיך נקרא זה למד דקדשים משא"כ בהך דשבוטות דהקדשים דהיינו

היא ולמידין אלו למד מלמד מ"מ זה אינו רק בשני למידין אבל בתלמוד למידין אין למידין למד מלמד :

(בט) יש להסתפק אם עיקר הלימוד הוא לגבי חולין דגמרי' ב' למד מלמד, ואח"כ נלמד מזה ג"מ לענין קדשים אם למידין בזה למד מלמד או לא, מי אמרינן כיון דעתה לענין קדשים קיימין לא בגמרינן ב' למד מלמד, או דילמא כיון דעיקר הלימוד הוא לגבי חולין גמרי' שפיר למד מלמד אף שינא מזה ג"מ לענין קדשים, וי"ל להביא רא' דבכה"ג גמרי' שפיר למד מלמד דאמרי' שם מ"ט) ע"כ דבר הלמד בהיקש מהו שילמד בג"ש, ח"ש ר"נ בן אבטילמוס אומר מנין לפריחה בצגדים שהיא טהורה נאמר קרחת כו' ארי' בכל התורה כולה למידין למד מלמד כו' ע"י בפי' רש"י משום דהכא לאו קדשים הוא ולא ילפינן מינה ואדרבה יש להביא רא' להיפך דא"כ לא יאמר לפונה באשם כו', וקשה דלפ"ז לא ה"ל למימר הכי דינא פריחה בצגדים טהורה רק בחולין ולא בקדשים משום דבקדשים למד בהיקש א"ח ומלמד בג"ש, ובסנהדרין (דף פ"ח ע"א) מבואר דאף לקדשים טהורה, דאם הכנים הבגד למקדש, או הנוגע בבגד אכל קודש פטור לר"נ בן אבטילמוס ובשלמא לפי מש"כ הר"ן בחידושו סנהדרין (דף מ"ב) דר"ב פפא ס"ל בחר מלמד אזלינן, ע"י להלן [אות נ"ג] א"כ י"ל דהכא המלמד הוא חולין, וכוגיא דשם אליבא, דר"פ אולא דרבא א"ל לר"פ פוק תרגמא ל' כו', אבל לפום פשטות הסוגיא דזבחים [נ' ע"א] דמשמע שם דס"ל לר"פ בחר מלמד אזלינן קשה כנ"ל, וע"כ י"ל כיון דעיקר הלימוד הוא לענין חולין דהיינו הבגד ואמרי' שהוא טהור, ממילא אינו מתחייב על ביאת מקדש ואף דבקדשים אין למידין למד מלמד, מ"מ כיון דעיקר החיוב ופטור נלמד מהבגד שהוא חולין, וא"כ נפסטה ספקותינו הכ"ל דאם עיקר הלימוד הוא לענין חולין אף דנלמד מזה ג"מ לענין קדשים למידין למד מלמד, ולפי המבואר למעלה (אות כ"ה) שיעת הסוס' יש לדחות זה גם לפמ"ש להלן (אות נ"ה) דמאן דס"ל דנשים

גחת ג"כ לחלק בזה וס"ל דאף היכא דהלימוד הוא שלא יהי' קדשים מ"מ מיקרי למד הקדשים דאין למידין למד מלמד, מיהו מש"כ מ"מ דבר הלמד בהיקש בתחילה כו' וחוזר ונלמד בג"ש כו' אינו נלמד בג"ש כו' ע"כ דהא למד בהיקש א"ח ומלמד בג"ש וא"כ גם לשאר מנות אינו יכול ללמד, ואיך קאמר דלג"ש שני' אינו יכול ללמד דמשמע דלג"ש הראשונה יכול ללמוד שפיר, ובאמת גם בסוגיא דגמרא נ"ט דבר זה, ובסוגיא דהוריות שם לא הוזכר כלל הכי בג"ש דמעיני מעיני אליבא דרבנן, ואפשר לומר דסוגיות חלוקות הן בהאי סברא אי אמרי' בכעין זה אין למידין למד מלמד כיון דעיקר הלימוד הוא שלא יביא קרבן על דבר שאין זדונו כרת, וע"ש בירושלמי דלא הוזכר כלל הכי הקישא דתורה אחת, ויש לפלפל בזה הרבה ואכ"מ וע' בספר עמודי אור סי' מ"ג, ומ"מ היו"א מדברינו דהיכא דהלימוד הוא שלא יהי' קדשים או שלא יביא קרבן הוה מחלוקת אי אמרי' בזה אין למידין למד מלמד :

(כו) **התוס'** ביומא (ל"ב ע"א) ד"ה מה לבישה כו' וא"ת והא לבישה גופה בק"ו אחיא כו' וי"ל דה"מ בקדשים כגון קרבנות גופיהו ע"כ, ובת"י שם כתבו זה בשם ר"ת דהאי כללא לא נאמר רק בקדשים דוקא ולא בצגדי קודש אבל ר"ש פי' שם בסוגיא פי' אחר דלא הוה למד מלמד ע"ש משמע דס"ל דאף בצגדי קודש אין למידין למד מלמד ושם (כ"ג ע"ב) תוס' ד"ה ילבש הקשו דהא ה"ל היקש מהיקש, ומירלו דשמא לא מקרי קדשים אלא גופי הקרבנות אבל צגדי כהונה חוזרין ומלמדין בהיקש כו' א"כ כמ"ד הימנו וד"א לא הוה היקש כו' ולפי' אפ"ל דד"ז חלוי קלת בהך פלוגתא דהימנו וד"א או הוה היקש אי לא, וע' תוס' שבועות (י' ע"א) ד"ה ואיתקש שיערי רגלים כו' וי"ל כיון דלין לאו עבודה הוא אלא תכשיט חוזר ומלמד דהא דלמד א"ח ומלמד היינו בעבודה ע"מ :

(כח) **הרש"א** שבועות (נ' ע"ב) בתוס' ד"ה כדאמר ר"ח כו', כתב דאף לפי מש"כ התוס' דלין לאו עבודה

מקדשים, דודאי אליבא דר"מ מקשה שפיר, כיון דטיקור פלוגמא דר"מ והנך סנאי במתני' דר"פ אינו אלא שיקרבו זה בזה כדקתני להדי' במתני', וא"כ הך פלוגמא הוה דין גמור לענין קדשים אם מותר להקריבין כו' עכ"ל:

(לב) **במכירתא פ' בא איתא, זאת חוקת הפסח, בפסח**

מזרים ובפסח דורות הכתוב מדבר דברי ר' יאשי', ר' יונתן אומר בפסח מזרים הכתוב מדבר אין לי אלא פסח מזרים פסח דורות מנין, ת"ל ככל חוקותיו וככל משפטיו נס לו ר' יאשי' בפסח מזרים ובפסח דורות הכתוב מדבר ומה ת"ל ככל חוקותיו וככל משפטיו, אלא בא הכתוב ללמד דברים המחוסרים בו ע"כ, ויש לעיין לשיטת ר' יונתן דפ' זאת חוקת הפסח קאי רק אפסח מזרים אבל פסח דורות יליף מהקישא דככל חוקותיו כו' א"כ איך יליף פסח שני מפסח א' בכל דיניו מכלל חוקת הפסח יעשו אותו, והא"ל היקש מהיקש דאין למידין בקדשים ובשלמא לר' יאשי' דס"ל דפ' זו קאי גם אפסח דורות ואף שלא נכתב כאן כל דיני פסח דהיינו שה תמים, זכר, בן שנה, וזה יליף מכלל חוקותיו כו' דהיינו דברים המחוסרים בו מ"מ נכלל למילף גם זה אפסח ב' כמש"ל דכיון דניתן ללמוד לדברים המפורשים בפסח דורות נלמוד גם דברים הנלמדין אבל לשיטת ר' יונתן ק' כנ"ל ולולי דמסתפינא הוה אמינא בזה דבר חדש דפסח מזרים שהי' קודם מ"מ אין ו דין קדשים והוה כחולין ולמידין ממנו למלך מלמד דס"ל לר' יונתן דבתר מלמד אזלינן, ויש לעיין בזה טובא ואכ"מ להאריך:

דנשים אסורות לסמוך ס"ל דבתר מלמד אזלינן, וסוגיא דסנהדרין הנ"ל קאי אליבא דר"מ כמבואר שם ור"מ הא ס"ל דנשים אסורות לסמוך (עירובין דף ז"ו) וא"כ נדחה ראיתינו הנ"ל ועדין ז"ע:

(ל) **אפשר** לומר דהך מילתא תליא במחלוקת שהובא למעלה (אות ט"ז י"ז

י"ח) היכא דלמידין דברים המפורשים גוררים ללמד גם דברים הנלמדים ממק"א דאי נימא דלמד המפורשים גורר דברים הנלמדים, א"כ ה"נ למד עניני חולין גורר ללמד גם דברים המוקדשים באותו דבר מאחר דבחד למד אנו למידין חולין וקדשים, אבל אי נימא דאף דלמידין דברים המפורשים מ"מ לא נוכל ללמוד באותו למד דברים הנלמדין ממק"א וא"כ ה"נ לא נוכל ללמוד דברים המוקדשים בלמוד מלמד אף דנלמד לענין חולין באותו למד:

(לא) **הפ"י** כתב בשבועות (דף ט') אהא שפלתו רש"י ותוס' שם דה"ל

למד מלמד, וז"ל ולענין לולי דברי רש"י והתוס' בזה הי' ג"ל דהך סוגיא דפ' איזהו מקומן לא שייך הכא כלל בכל הנך, כיון דבאמת בכל התורה גמרי' למד מלמד חוץ מקדשים כו', מניין למימר דהא דיאלו דיני קדשים מזה הכלל, היינו דוקא בעיקר דיני הקדשים והקרבנות ומקום עבודתן, או כיוצא בזה לענין הכשרן ופסולן, משא"כ בכולה סוגיא דהכא דכל השקלא וטריא אינו אלא לענין הכפרה, שדבר זה אינו מסור אלא לשמים, א"כ נראה הדבר ברור דבכה"ג שפיר ילפינן למד מלמד ואפ"ה א"ש הא דאמר' לקמן כ"ו ומקשה עלה מדארי' בכל התורה כולה למידין למד מלמד חוץ

ג"ש מהיקש

(לג) חטאת הא למד מעולה בהיקש, ומקשה ולמא משום דאיכא למיפרך מה לחטאת שכן מכפרת על חייבי כריתות, ומשני קדשי קדשים יתירי, ופ"י רש"י והוה מופנה מב' לדים ואין משיבין, וקשה לדעת הר"ן נדרים

דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בג"ש, ר' יוחנן יליף לה מהא דלא יאמר לפונה באשם ויתירי בג"ש דקדשי קדשים, קדשי קדשים מחטאת. לאו למימרא דדבר הלמד בהיקש א"ח ומלמד בג"ש, והכא

דברים [דף ג'] דאף בג"ש אמרינן טרח וכתב לה קרא, איכ' מנ"ל דלמד בהיקש אינו מלמד בג"ש, דלמא באמת מלמד בג"ש והא דנאמר לפונה באשם משום דמילתא דאחיא בג"ש טרח וכתב לה קרא, ואפשר לומר דכי אמרי' מילתא דאחיא בג"ש טי"כ לה קרא דוקא בג"ש שאינה מופנית או דגמרי' מהך ג"ש מילתא אחרייתא ומשום דאין ג"ש למחנה נוכל ללמוד ג"כ הך מילתא אמרי' שפיר מילתא דאחיא בג"ש טי"כ לה קרא, אבל היכא דהוה ג"ש מופנית להך מילתא לא אמרי' זה, דאיכ' הך הפנאה ל"ל [וע'] של"ה מאמר תורה שבצ"פ בכללי הסוגיות אינה ש' שכתב טעם זה בשם ס' הכריתות] ובוה יתישב קושית התוס' שם ד"ה קדשי קדשים, תימא כיון דילפינן ג"ש מהדדי ל"ל הקיבות דלעיל בחטאת ואשם עכ"ל, ולהנ"ל ניחא דאי הוה ילפינן הך מילתא בג"ש הו' לא הוה ידעינן הך מילתא דדבר הלמד בהיקש אי"ה ומלמד בג"ש, משום דהוה מניין למימר דלכך כתיב לפונה באשם משום דמילתא דאחיא בג"ש טרח וכל"ק, רק כיון דילפינן הנך דברים מהיקש ואיכ' הו' הך ג"ש דק"ק מופנית להך מילתא ותו לא אמרינן מילתא דאחיא בג"ש טי"כ, ואיכ' מייחרא לפונה דאשם, ומוכח מזה דדבר הלמד בהיקש אי"ה ומלמד בג"ש ולפי מה שהבאתי להלן [אות ג"ט] מש"כ בס' דול"ז ד"י דמאן דס"ל דסמיכת אשם מזורע דאורייתא הוא משום דס"ל דלמד בג"ש מלמד בהיקש וסמיכתא באשם יליף מג"ש דק"ק כמ"ש התוס' ואשם מזורע יליף משאר אשמות בהיקש ע"ש, ולפיז' הו' לא מייחרא הך ג"ש ונוכל לומר דטובליק ויש לעיין בזה, וע' במל"מ פ"ד מה' מלוה וליה מוש"כ על דברי הר"ן ע"ש ובמק"א ביארתו דהוה מחלוקת אמוראי אי אמרי' מילתא דאחיא בג"ש טרח וכתב לה קרא, ולפיז' אפ"ל דנחלקו ג"כ בד"ן זה אי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בג"ש: (לר) **בספר** דורש לציון דרוש י"א הקשה דאיך קאמר דק"ק יתירי כתיבי וכפי' דש"י דהוה מופנה מב' לדדים ואין משיבין, דהא בת"כ יליף מק"ק דחטאת

שאינו מלמד בהיקש אינו דין שאינו מלמד בג"ש, וכעין זה אמר' שם ע"ב ק"ו דלמד בג"ש מלמד בק"ו, ומה היקש שאינו מלמד בהיקש מלמד בק"ו, ג"ש המלמד בג"ש אינו דין שמלמד בק"ו, אמנם לסברה השטמיק בקושי' על הק"ו דלמד בג"ש מלמד בק"ו, הוצא להלן [אות ע"ט] ע"ש יש לרחות זה כמבואר למעיין, אך אם נאמר דס"ל להנך הנ"ל דלמד בהיקש אי"ח ומלמד בב"א ע' [אות מ"ד] יש הוכחה גמורה דלמד בהיקש אי"ח ומלמד בג"ש מק"ו, ומה ב"א שחוזר ומלמד בב"א אינו מלמד בג"ש, היקש שאינו מלמד בב"א אינו דין שאינו מלמד בג"ש, וזהו ק"ו שאין עליו תשובה:

(לו) יש לעיין לר"י שהוכיח דלמד בהיקש אי"ח ומלמד בג"ש וס"ל דלמד בג"ש אי"ח ומלמד בהיקש כמבואר להלן (אות ס"ב) וא"כ קשה דל"ל יתורא דקראי למימר דלמד בהיקש אי"ח ומלמד בהיקש, והא ד"ז נוכל ללמוד מק"ו ומה ג"ש המלמדת בג"ש אינו מלמד בהיקש, היקש שאינו מלמד בג"ש אינו דין שאינו מלמד בהיקש, ואפ"ל דהא דאילטרין הכך יתורי למילף דלמד בהיקש אינו מלמד בהיקש ולא גמרי' זה מק"ו משום שיכולים לרחות הק"ו ולמימר דהא דהיקש אינו מלמד בג"ש, וג"ש מלמדת בג"ש, לאו משום דלמד הג"ש קילא מלמד בהיקש, רק דטעמא הוה משום דהיכא דהו"ב למדין שוים גמרי' למד מלמד וא"כ ה"ה בהיקש מהיקש, ולכך אילטרין יתורי דקראי למימר דלמד בהיקש אי"ח ומלמד בהיקש, ועוד י"ל דכל כמה דלא ידעינן דלמד בהיקש, אינו מלמד בהיקש, אין לנו שום רא' דלמד בהיקש אינו מלמד בב"א משום דאין כאן ק"ו מלמד בג"ש שאינו מלמד בב"א, ע' באות שאח"ז:

בהיקש אינו מלמד בג"ש מבזס דגם מופנה מלד אחד אין משיבין, ולפ"ז למד בק"ו מלמד בהיקש, וידעינן ממילא עיכובא מהיקש דעולה וא"כ הוה מופנה מב' לדדים, וזהו תוכן דבריו, היולא מזה דמאן דס"ל דמופנה מלד אי' למדין ומשיבין אין לו שום לימוד דלמד בהיקש אינו מלמד בג"ש, ואפשר דמלמד בג"ש, ויש לעיין דבריו הרבה וע' למעלה (אות י"ט) ולהלן באות שאח"ז שהבאתי הת"כ דדריש גס ק"ק דאשם לש"ל שנשחטין בצפון, וא"כ אינו מופנה כלל, וע"כ י"ל דאשכח הנא שחולק על דרשת הת"כ:

(לה) בהגהות מפנה איתן כתב דלפי דרשת הת"כ דדרש הנך תרתי ק"ק דחטאת ודאשם דאחי לשחיטת צפון דשלמי צבור, והיינו חד למזוה וחד לעכב, ויתו אין כאן הוכחה דלמד בהיקש אי"ח ומלמד בג"ש, וממילא נשאר ד"ז בספק, ועפ"ז יתישב מש"כ החוס' וזכחם [ס"ג ע"ב] ד"ה מה הנאת כו' ושם [ק"ה ע"ב] ד"ה מה כאן כו' דמספקין אי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בג"ש, ולבאורה תמוה דהא מספקין הכא דדבר הלמד בהיקש אי"ח ומלמד בג"ש, ולהנ"ל ניחא משום דהנך סוגיות קאי אליבא דר' אליעזר, והנך דרשות דק"ק לשחיטת צפון דש"ז ר"א אמרינהו בת"כ דלדיד' נשאר ד"ז בספק כמו שביארנו והריטב"א ביומא דף ל"ג כתב דאיכא מ"ד דדבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בג"ש:

(לו) רפ"י מה שהוכחתי להלן [אות ז"ז] לכמה הנאים דדבר הלמד בבנין אב אי"ח ומלמד בג"ש, לפ"ז יש להוכיח דלמד בהיקש אי"ח ומלמד בג"ש מק"ו, ומה ב"א המלמד בב"א אינו מלמד בג"ש, היקש

קל וחומר מהיחש

כהן משיח, ומסיק שם קסבר תנא דבי ר"י דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בק"ו, ולפ"ז לרבי דלית ל' האי ק"ו דהא דריש לפר זה פר יוה"כ, ולא יליף מק"ו כמו דילוף תנא דבי ר"י, וא"כ אין כאן הוכחה דלמד בהיקש

(לח) דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בק"ו מדתנא דבי ר' ישמעאל [שם כ' ע"א] היינו דילוף לעיל (מ"א ע"א) שער יוה"כ לאח דם וטבילה מק"ו משעירי עכו"ם, ושעירי עכו"ם יליף מהקישא דפר

ילפינן שפיר מיני' משום דדבר הלמוד בהיקש
א"ח ומלמד בהיקש, ולכך אילטרין לאייהורי
לאגמורי אשפיר :

(לס) וע"פ דברינו הקודמים אפשר לומר
בהא דתני בצרייתא דזבחים
(כ"ב ע"א) ואת כל דס הפך יספך מה ח"ל
הפך לימד על פר יו"כ שטעון מקן דמים
ליסוד דברי ר', אמר ר' ישמעאל ק"ו ומה
אס מי שאין נכנס דמו לפניס חוצה טעון
יסוד כ"ו, וקשה קלמ לר' ריבוא ל"ל למתן
דמים ליסוד והא שפיר אחיא בק"ו דר'
ישמעאל ועל ריבוי לחוד לא שייך למימר
מילתא דאחיא בק"ו טרח וכתב לה קרא
ולפ"ד הג"ל נ"מ דהתום' שס ד"ה ומה מי
כו' כתבו תימא מה לפר כהן משיח שכן
מכפר על עבירות מלוא ידועה כדפריך
לעיל פ' ב"ש ו"ל דסמ"ך אחא דאחי מק"ו
משפירי רגלים ושפירי ר"ח דדבר הלמוד
בהיקש חוזר ומלמד בק"ו עכ"ל, ולפ"ד לרבי
ע"כ נריך יתורא, דמק"ו מפר כהן משיח
לא אחי משום דאיכא למפרך שכן מכפר
על עבירות מלוא ידועה, ומשפירי רגלים
ור"ח ליכא למילוף כיון דס"ל דלמד בהיקש
אינו מלמד בק"ו, ור' ורי"ש לשפתייהו
אולי :

(ט) זבחים (מ"א ע"א) כתבו התום' בד"ה
ואתא לי' שפיר כו' וצ"פ איזהו
מקומן משמע דקודם יס לנו לומר דדבר
הלמוד בק"ו חוזר ומלמד בהיקש ממה שנאמר
דדבר הלמוד בהיקש חוזר ומלמד בק"ו עכ"ל,
וכתב בהגהות מס' חק נתן לא ידענא
מהיכא משמע וגשאר ב"ע ע"ש, ולי' דמשמע
להו מהא דמסיק בפשיטות דדבר הלמוד בהיקש
אינו חוזר בג"ש, ולהיפך דבר הלמוד בג"ש,
אי חוזר ומלמד בהיקש איפשוט דחוזר ומלמד,
למ"ד בחר מלמד אזלינן, ומאן דס"ל דבחר
למד אזלינן נשאר בתיקו והכא הכוונא לרב
שפא אזלא דס"ל דלמד בג"ש מלמד
בהיקש :

מלמד בק"ו והתום' שס ד"ה ואתא לי' שפיר
של יו"כ משפירי עכ"ס מק"ו, הקשו רבי
דלית לי' האי ק"ו מהיכא ילוף לי' וכי תימא
משום דאיתקיש פר ושפיר של יו"כ אהדרי
כו' ודבריהם תמוהין דאיך נוכל לומר משום
דהוקש שפיר לפר, והא פר גופה לא ידעינן
רק משום דהוקש לפר העלם דבר או לפר
כהן משיח, וא"כ ה"ל דבר הלמוד בהיקש
דא"ח ומלמד בהיקש, ובס' חק נתן תמה
ע"ז וגשאר ב"ע, ומתוך חומר הקושא אפ"ל
בכונת דבריהם דס"ל דהא לי' לפר דודיש אפר
יו"כ לאו הקישא הוא אלא דמיתר לגמרי
לאגמורי אשפיר משום די"ל דגס רבי ס"ל
הך ק"ו דתנא דבר"י ופר יו"כ שפיר הוה
גמרינן מק"ו כדילוף תנא דבר"י רק דלא
הוה ידעינן שפיר יו"כ משום דס"ל לר'
דלמד בהיקש אינו מלמד בק"ו וא"כ לא
מזינן למילוף משפירי עכ"ס ומיהוקש דפר
יו"כ נמי לא מזינן למילוף משום דפר
יו"כ למד מק"ו וא"ח ומלמד בהיקש, ואף
דאמר' לקמן (ג' ע"ב) לרב פפא דלמד
בק"ו מלמד בהיקש, היינו דוקא לתנא דבר"י
דס"ל דלמוד בהיקש מלמד בק"ו, אבל לר'
דס"ל דלמד בהיקש אינו מלמד בק"ו, י"ל
דח"ה דלמוד בק"ו אינו מלמד בהיקש ע"ה
בסוגיא, ולכך אילטרין לפר זה פר יו"כ
לאגמורי אשפיר, ולפ"ז יפלגו רבי ור'
ישמעאל בזה דינא אי דבר הלמוד בהיקש
חוזר ומלמד בק"ו או לא, וכן משמע לי' שנא
דגמרא דקאמר קסבר תנא דבר"י דבר הלמוד
בהיקש חוזר ומלמד בק"ו משמע דר' פליג
בזה : ועפ"ז יתישב קושית התום' (שס ל"ט
ע"ב) ד"ה לפר זה פר יו"כ כו' ותימא
ל"ל ועשה לכפול בהזאות תיפוק לי' מדאיתקיש
לפר יו"כ ועוד קשה דר"י דריש לקמן וכלה
מכפר כו' דמתנות יו"כ מעכב תיפוק לי'
מהקישא דפר העלם דבר עכ"ל, ולהג"ל
יחא דאי הוה ילפינן זה מהקישא דאיתקיש
פר יו"כ ופר הע"ד להדדי וא"כ לא הוה
מיתר לפר זה פר יו"כ, ותו לא הוה

בנין אב מהיקש

מזכור והא בזכור גופי אחיא מהקישא דמעשר ואיכ היל ב"א מהיקש דהוה בעי' ללא איפשיטא, ולהגיל ניחא דיל דפריך למאן דס"ל דחוזר ומלמד בב"א, ומיהו י"ל דקושיית הגמרא דניפשוט מהכא דלמד בהיקש א"ח ומלמד בב"א מדבעי בן עזאי קרא אחרינא ולא יליף מדרשא דאחרים, עוד י"ל דפריך למאן דס"ל דבחר מלמד אזלינן, והכא המלמד הראשון היינו מעשר דגן הוא חולין כו' וע' מנחות (נ"ז ע"א) בתוס' ד"ה מחטאת שכן מכפרים וכו' דס"ל לראב"י דלמד בהיקש מלמד בב"א :

(סב) ולפי מה שנתבאר דפלוגמא דתנאי היא אי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בב"א, יש ליטב מה שתמחו בתוס' זכמים (ה' ע"ב) ד"ה מיעט רחמנא היא דבכמה מקומות נפקא לן עיובא דשלא לשמן בחטאת מדכתיב היא בחטאת לקמן (דף י') ומנחות (דף ד') ולקמן בפירקין (דף ח') יליף לה מקראי אחריני ע"ש מה שחירטו בזה וחזרו והקשו על תירוצם, ולפי הנ"ל י"ל דלקמן (דף ח') יליף מקראי דבחטאת בעינן לשמה, ומקשה אשכחן למזוה לעכב מנלן, ומשני דכתיב זאת התורה לעולה כו', הקישו הכתוב לשלמים, הלכך למזוה משלמים נפקא והנך קראי לעכב, ופריך אשכחן חטאת חלב דכתיב בה לחטאת, חטאת דעכו"ם דשמיעת הקול כו' ומשני דאתיין במה הנד מחטאת חלב וגזיר ומזורע, והקשו התוס' והא חטאת חלב למדה למזוה משלמים, והאיך יליפין שאר חטאות במה הנד הא בעיא היא אי דבר הלמד בהיקש מלמד בב"א, ע"ש מה שחירטו בזה דכולהו חטאות ילפי משלמים למזוה, ואפ"ל דגם לחטאת דגבי הך הקישא לשלמים נמי בסתם חטאת איירי דהיינו חטאת חלב רק דהך סוגיא ס"ל דלמד בהיקש מלמד בב"א, ולכך מצי למילף מהנך קראי אבל הנך סוגיות דילפי מהיא דחטאת

(מא) דבר הלמד בהיקש אי מלמד בבנין אב הוה בעיא ללא איפשיטא (שם נ' ע"א) ולפי משיב בתשו' חתם סופר הובא להלן (אות פ"ב) דפלוגמא דתנאי היא אי דבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בב"א, או לא, ואיכ לר"א ב"ר שמעון דס"ל דלמד בג"ש אינו מלמד בב"א יש להוכיח דדבר הלמד בהיקש ג"כ אינו מלמד בב"א מק"ו ומה ג"ש החוזרת ומלמדת בג"ש שני' אינה מלמדת בב"א, היקש שאינה מלמדת בהיקש אינו דין שאינה מלמדת בב"א, ובכזה"ג עבד שם ק"ו לענין למד בג"ש שחוזר ומלמד בק"ו, ע' להלן (אות ע"ט) אבל ר"א בן שמעון דס"ל דלמד בג"ש מלמד בב"א אפשר דס"ל דגם למד בהיקש מלמד בב"א ובה יתורץ קושיית התוס' שם ד"ה לא נכתוב כו' מהא דתניא נאמר הבא מנחה והבא ענים ונאמר הבא מנחה והבא מלח מה ענים משל לבדור אף מלח משל לבדור, וענים גופיהו לא ידעינן אלא מדאיתקיש למזבח אלאה דלמד בהיקש מלמד בב"א, ולהגיל ניחא דיל דאתיא כמ"ד דלמד בג"ש מלמד בב"א, וה"ה למד בהיקש מלמד בב"א, וסתמא דגמרא בעי כמאן הילכתא כמו שז"ל בבעיא דלמד בג"ש מהו שילמד בב"א, ועפ"ז מחישב ג"כ סוגיא דגמרא לעיל (כ"ט ע"א) דדריש בן עזאי יכול יהא מאחר דדרו בלא ירנה ת"ל אותו, אותו בלא ירנה כו', ופריך מדאחרים נפקא דתניא אחרים אומרים יכול יהא בזכור שעיברה שנתו כפסולי המוקדשין מקיש בזכור למעשר, מה מעשר אינו נפסל משהנה לחברתה אף בזכור כו' סד"א ה"מ בזכור דלאו בר הרגאה הוא אבל קדשים כו', וקשה דמאי פריך מדאחרים נפקא, והא דדרשא דאחרים לא מידריש רק בזכור, ואכתי קדשים מנלן, וע"כ ז"ל דקושייתו הוא דניליף שארי קדשים בב"א מזכור, וכן משמע מתירוצו הש"ס ה"מ בזכור כו', ואיכ איך פריך דניליף בב"א

דחטאת ס"ל דאינו חוזר ומלמד בב"א, ולכך ס"ל דהנך קראי דכתיבי גבי חטאת הוה למזוה דאי מהקישא דשלמים אינו יכול ללמד על שארי חטאות במה הנד משום דלמד בהיקש אינו מלמד בב"א, ולכך לריך למילוף מחטאת היא לעיכובא וביותר מתישב לפי מאי דמוקי הך ברייתא בזבחים (דף י') הג"ל כר"א בר' שמעון, ואיזהו הא ס"ל דלמד בג"ש אינו מלמד בב"א וכנ"ל:

(מג) י"ש להוביח דרב ס"ל דלמד בג"ש מלמד בב"א דבמנחות (דף ח' ע"א) פליגי ר' יוחנן ור' אלעזר בחצית כה"ג דר"י ס"ל דאינה קדושה לחל"אין ור"א ס"ל דקדושה לחל"אין, וקאמר דטעמא דר"י מדכתיב מנחה מחליתא הציא מנחה ואח"כ חוליהו, ולעבד נפקא ל"י מדכתיב חוקה דמשמע עיכובא, ואח"כ קאמר דבמנחות כשהפריש חלי עשרון ודעתו להוסיף דס"ל לרב דאינו קדוש, ומסיק דרב ע"כ כר"י ס"ל, ופי' רש"י כר"י ס"ל בחציתין ולא קדשה הלכך גמר שאר מנחות מחציתין עכ"ל והיינו בב"א, והתוס' כתבו בזבחים (י"ח ע"א) ד"ה ת"ל חוקה חוקה, ובמנחות י"ט ע"א ד"ה תורה דהא דאמר' בכל מקום דחוקה עיכובא הוה לא ממשמעות אלא מנ"ש ילפינן לה עש"ה, ולפי' ע"כ הא דמעבד בחציתי כה"ג שלא יציא מחלית היינו מג"ש דחוקה, ולרב שאר מנחות גמרינן מחציתין בבנין אב אלמא דס"ל דלמד בג"ש מלמד בב"א:

דחטאת ס"ל דאינו חוזר ומלמד בב"א, ולכך ס"ל דהנך קראי דכתיבי גבי חטאת הוה למזוה דאי מהקישא דשלמים אינו יכול ללמד על שארי חטאות במה הנד משום דלמד בהיקש אינו מלמד בב"א, ולכך לריך למילוף מחטאת היא לעיכובא וביותר מתישב לפי מאי דמוקי הך ברייתא בזבחים (דף י') הג"ל כר"א בר' שמעון, ואיזהו הא ס"ל דלמד בג"ש אינו מלמד בב"א וכנ"ל:

(מג) י"ש להוביח דרב ס"ל דלמד בג"ש מלמד בב"א דבמנחות (דף ח' ע"א) פליגי ר' יוחנן ור' אלעזר בחצית כה"ג דר"י ס"ל דאינה קדושה לחל"אין ור"א ס"ל דקדושה לחל"אין, וקאמר דטעמא דר"י מדכתיב מנחה מחליתא הציא מנחה ואח"כ חוליהו, ולעבד נפקא ל"י מדכתיב חוקה דמשמע עיכובא, ואח"כ קאמר דבמנחות כשהפריש חלי עשרון ודעתו להוסיף דס"ל לרב דאינו קדוש, ומסיק דרב ע"כ כר"י ס"ל, ופי' רש"י כר"י ס"ל בחציתין ולא קדשה הלכך גמר שאר מנחות מחציתין עכ"ל והיינו בב"א, והתוס' כתבו בזבחים (י"ח ע"א) ד"ה ת"ל חוקה חוקה, ובמנחות י"ט ע"א ד"ה תורה דהא דאמר' בכל מקום דחוקה עיכובא הוה לא ממשמעות אלא מנ"ש ילפינן לה עש"ה, ולפי' ע"כ הא דמעבד בחציתי כה"ג שלא יציא מחלית היינו מג"ש דחוקה, ולרב שאר מנחות גמרינן מחציתין בבנין אב אלמא דס"ל דלמד בג"ש מלמד בב"א:

(מד) ד' נתן דס"ל פסחים [ז"ג ע"א] דפסח שני אין זו כרת, וכן כל הנך תנאי ואמוראי דס"ל דשוחטין וזורקין על טמא שרץ לפי שיטת הרשב"א בתוס' שם (ס"ט ע"א) ד"ה שוחטין כו' דע"כ ס"ל דשני משלומין דראשון הוא והיינו כר"ג כמצואר בסוגיא [דף ז"ג] ע"כ ס"ל דלמד בהיקש אינו מלמד בבנין אב, דביבמות [ה' ע"א] בעי למילוף דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת מפסח שדוחה שבת, ודמי מה לפסח שכן בכרת, ולר' נתן דס"ל דפסח שני אין זו כרת יקשה דנילף מפ"ש דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת דהא פ"ש ג"כ דוחה שבת

(מה) קצת הוכחה יש דר' יהודה ס"ל דלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בב"א, דהרשב"א שבוטות (ט' ע"א) בתוס' ד"ה הואיל כו', כתב דהך פירכא שכן כפרתו מרובה לא הוה רק פירכא כל דהו ולא פרכינן ל"י רק אלימודא דמה הנד עש"ה, ולפי' יקשה לר"י שם דל"ל הך קרא דחטאת לר' שמכפר על חטא שאינו מכיר בו אלא ד' תפוק ל"י מבנין אב משעיר החטון דיוה"כ הואיל וזה בא בזמן קבוע כו' אלא ע"כ דס"ל דלמד בהיקש אינו מלמד בב"א, ושעיר החטון הוה למד בהיקש משעיר הפנימי וא"ח ומלמד בב"א על ר"ח, ומ"מ אין זה הוכחה ברורה עש"ה בסוגיא:

(מו) ב"ה הנד דינו בבנין אב לענין למד מלמד דקדשים, כן מוכח בתוס' זבחים (ח' ע"ב) ד"ה הך וז"ל וא"ת והא בחטאת חלב למדה משלמים בהיקש למזוה, והיכי ילפינן שאר חטאות במה הנד הא בעיא היא לקמן פ' איזהו מקומן אי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בב"א כו' עכ"ל:

(מז) בזבחים (נ"ה ע"א) ילף רבה בר רב חנן דשלמי לבור טעונה לפון מהקישא דש"ל לחטאת דכתיב ועשיתם שעיר עזים א' לחטאת כו' ומזה יש להוביח דלמד בהיקש אינו מלמד במה הנד דשם (נ' ע"א) קאמר לענין שחיטת לפון, חדא מחדא לא אחיא היתי חדא מתרתי, מהי תיתי

נכתב רחמנא באשם, יש להוכיח זה כמובן למעיין, וא"כ אי נימא דלמיפשט בעיין קאתי ה"ל להקדים השני קושיות האחרונות דמנייהו מיפשטא בעיין שפיר, והקושיא הראשונה דלא נכתוב בעולה ה"ל לאחר, דמיני' ליכא למיפשט מידי, וע"כ כתב דלאו למיפשט בעיין, וזה נכון, ומה שלא היפך הקושיות למיפשט בעיין מחישב בקל:

(טז) ונראה להביא רא' ברורה דיוכיח עבדין מדבר הלמד בהיקש,

מתוס' שבושות (ט' ע"א) ד"ה שכן כו' וז"ל וא"ת והיכי בעי למילף מדיוה"כ והא דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בב"א וז"ל כו' נימא יוה"כ יוכיח כו' ע"ש הרי מבואר דיוכיח לא הוה כלמד, וע' ברש"א שם ע"ב מש"כ על קושי' מהר"י בן לב בתוס' ד"ה כדאמר ר"ח כו' ע"ש מה שמחלק בזה בדוחק, ובספר קרבן אהרן פ' אחרי מות פ"ה מפלפל הרבה בשני דיבורי התוס' הנ"ל ובקושי' מהר"י בן לב על התוס' שסותרים זא"ז בהאי כללא, וביאר ע"פ עומק דעתו פ' אחר דיבור התוס', והעלה בהאי כללא דיוכיח דינו כלמד ולא עבדין יוכיח מדבר הלמד בהיקש ע"ש:

(ז) וי"ש להביא ק"ת רא' דיוכיח דינו כלמד

מסוגיא דחומה (מ"ז ע"א) דאמר' שם ס"ד אמינא נילף קדשים מק"ז מעגלה ערופה, ומה עגלה שאין מוס פוסל בה עבודה פוסלת בה קדשים שמוס פוסל בהם אינו דין שעבודה פוסלת בהם, ופריך מה לעגלה שכן שנים פוסלת בה, וקשה נימא פרה תוכיח שאי שנים פוסלת בה ואפ"ה עבודה פוסלת בה, ומדלא קאמר הכי ש"מ דאף יוכיח לא אמרי' מדבר הלמד ממק"א, וכיון דפרה גופה דעבודה פוסלת בה ילפא מג"ש דטול עול מע"ע ולכך לא נוכל לומר יוכיח מפרה, משום דהוה בעיא דלא איפשיטא אי למד בג"ש מלמד בב"א, ולפמ"ש הח"ס הוה פלוגתא דתנאי בזה, ומלאתי בס' מה"ר שהעיר בקושי' זו, ויש לדחות משום דאיכא למיפריך על המה הזד שכן עשייתן בחוץ. תאמר בקדשים שאסורין בחוץ, דעל מה הזד פרכינן כל דהוא אף שאינו לא קולא ולא מומרא

תיתי לא נכתוב רחמנא בחטאת ותיתי מהנך, מה להנך שכן זכרים לא נכתוב רחמנא באשם ותיתי מהנך מה להנך שכן יסנן בליבור כביחיד לא נכתוב רחמנא בעולה ותיתי מהנך מה להנך שכן מכפרין ע"ש, וקשה דלא נכתוב רחמנא בעולה ותיתי מחטאת ואשם ושלמי לבור, ותו ליכא למיפריך מידי, אלא ע"כ דלמד בהיקש א"ת ומלמד במה הזד, וא"כ ש"ל דלמידה בהיקש מחטאת א"ת ומלמד במה הזד, ולפמ"ש למעלה (אות י"ז) דשיטת הרמב"ם נ"כ כרבה בר"ח א"כ מוכח דהרמב"ם ג"כ ס"ל הכי, ומאחר שנתבאר דמה הזד דינו כבנין אב א"כ מוכח דס"ל דלמד בהיקש אינו מלמד בב"א, ולפי מש"כ להלן בשם הגל"ח דאף אי אין למידין ב"א מהיקש מ"מ יוכיח י"ל אף מלמד ממק"א, יבאר הקושי' הנ"ל דנוכל לומר על הפירכא שכן מכפרין ש"ל יוכיח שאינו מכפר ואפ"ה נשחט בלפון, ומהו ק"ת רא' למה שהעליתי שם דאף יוכיח אין לומר מדבר הלמד ממק"א ע"ש ועדין ל"ע:

(פח) בספר גנת וורדים כלל ט"ו נסתפק

אי עבדין יוכיח מדבר הלמד

ממק"א, והל"ח בפסחים (דף ע') כתב דיוכיח י"ל אף מדבר הלמד ממוק"א, והוכיח זה מדברי רש"י וזכרים (נ' ע"א) דבעי להוכיח דלמד בהיקש אינו מלמד בב"א דא"כ לא נכתוב לפונה באשם ותיתי בב"א מחטאת, למאי הילכתא כתב' למומרא דלמד בהיקש אינו מלמד בב"א, ואח"כ קאמר חדא מחדא לא אחיא תיתי חדא מתרת' כו', ופי' רש"י מילתא באפי נפשה היא ולאו למיפשט בעיין עכ"ל, ואי נימא דיוכיח דינו כלמד שפיר הוה פשיטתא כמבואר למעיין, ונ"ל לדחות זה דאף אי נימא דיוכיח דינו כלמד מ"מ כתב רש"י שפיר דלאו למיפשט בעיין קאתי, דע"כ ז"ל הא דאמר לא נכתוב רחמנא בעולה ותיתי מחטאת ואשם, היינו דלכתוב בהדי' בחטאת ואשם כמו שפי' התוס', וא"כ לא מוכח כלל מזה דלמד בהיקש א"ת ומלמד בב"א, דכיון שיכתוב בהו בהדיא, א"כ לא הוה כלל למד בהיקש, רק מהקושי' השני' ה' שלישית לא נכתב רחמנא בחטאת, לא

הגד הכזה לאתווי אבנו סבינו ומשאו, ובור
המתגלגל כו', שכתב חז"ל ויש מן הגדולים
שכתבו דלא מחייב [אלא] מה שנחייב
בשניהם כו', ויש שנסתפקו בזה, ולג
דכל דין בור יש להם כו', דעיקר תלמודא
הוא מבור לחודי כו' אללא דלא מנינו למילין
מבור לחודי משום דלא דמי לגמרי לבור כו',
הולך להביא יוכיח משאך נזקין שאין
לחלק ביניהם כו' עכ"ל, הרי דלשיטת הגדולים
שהביא הרא"ש יוכיח דינו כלמד גמור,
ולשיטת הרא"ש יוכיח אינו כלמד, ומ"מ
יל"ע בזה:

חומר, וע"כ ז"ל כן דהא ע"ע לאו קודש
הוא, וגם פרה כתבו התוס' זבחים (ק"ה
ע"ב) ד"ה מה כאן, דפרה קדשי דבה"ב
היא ולא מיקרי קודש לענין זה, ולפי המבואר
להלן [אית ס"ז] דשיטת התוס' דאף למ"ד
בחר למד אזלין מ"מ בעינן שיהי' שני
הלמידין קודש ואז לא גמרינן למד מלמד
עס"ה, והכא רק למד האחרון קודש, וע"כ
כמ"ס:

(גא) **אפשר** לומר דדבר זה אי יוכיח
דינו כלמד או לא, תליא
במחלוקת שהביא הרא"ש בדפ"א דצ"ק גבי

למד דגזירה שוה

והקשו התוס' שם ד"ה ונאמר, דהא דבר
הלמד בהיקש ה"ח ומלמד בג"ש בקדשים,
ואע"ג דהך דינא דבית הסקילה הוה חולין,
הניחא למ"ד בחר למד אזלינן אצל למ"ד
בחר מלמד אזלינן קשה כנ"ל, ונוזה
העלה הר"ן בחידושיו דמשום כך קוש"א
קאמרי ר"פ ור"ב אשי למודים אחרים דבית
הסקילה היתה חוץ לג' מחנות, ופירשו את
הבביתא בדוחק מזהם דסבירא להו דבחר
מלמד אזלינן ע"ש, ולפ"ז יקשה הא דילין
ר"פ בזבחים שם דדבר הלמד בג"ש מלמד
בהיקש מהא דתורה באה מן המעשר מהיקש
דשלמים, ושלמים גמר מג"ש ממעשר, דהא
מעשר דגן חולין הוא כקושיית מר זוטרא
ואיהו ס"ל דבחר מלמד אזלינן, וע"כ ז"ל
דר"פ לא חש לקושיית מר זוטרא משום
דס"ל דמעשר ממון גבוה הוא משום דילין
מקרא דכתיב וכל מעשר הארץ כו' קודש
יהי כו' ולכך מיתשב כקודש גמור ולא
גמרינן ב"י למד מלמד כמו בקדשים, וכן
כתב בס' דול"ז דלמאן דס"ל דמע"ש ממון
גבוה הוא מיתשב כקדשים, ומתבאר מהג"ל
דמאן דס"ל דמע"ש ממון גבוה הוא ע"כ
ס"ל דלמד בג"ש חוזר ומלמד בהיקש משום
דחו ליכא למידחי כקושיית מר זוטרא:
(גד) **הר"י** א"גו בלכות בכורות להרמב"ן
פ"א הקשה אהא דתנינן שם
דכניהם

היקש מגזירה שוה (גב) **דבר** הלמד בג"ש
אי חוזר ומלמד
בהיקש, פליגי בה אמוראי דרב פפא ס"ל
דחוזר ומלמד בהיקש דכתיב זאת תורת זבח
השלמים הם על חודה, למדנו לתורה
שבאה מן המעשר מדאשכחן שלמים דאחי
ממעשר, היינו מהיקשא דתורה לשלמים,
ושלמים גופייהו נפקא לן מג"ש שם שם
ממעשר, אלמא דלמד בג"ש מלמד בהיקש,
ומקשה מר זוטרא ברי' דרב מרי לרבינא
והא מעשר דגן חולין בעלמא הוא, היינו
המלמד הראשון הוא חולין, אי' אמר אמרה
למד קודש ומלמד קודש, פ"י רש"י בתמי'
וכי שניהם לריכין שיהיו בקדשים, והאיל
ולמד קודש כגון שלמים שפיר מופשיט דעיין
משום דבחר למד אזלינן ומר זוטרא כבר דבחר
מלמד אזלינן, והיינו דאמרי' בעלמא הניחא
למ"ד בחר למד אזלינן עכ"ל, ויאל לנו
מזה דמאן דס"ל דבחר למד אזלינן סבר
דלמד בגזירה שוה מלמד בהיקש, ומאן
דס"ל דבחר מלמד אזלינן הספק במקומו
עומד:

(גז) **בסנהדרין** [מ"א ע"ב] יליף צבירייתא
דבית הסקילה היתה חוץ
לג' מחנות בג"ש דחוץ למחנה חוץ למחנה
מפרים הנשרפים, ופרים הנשרפים גופייהו
לפינן שיהיו חוץ לג' מחנות מהיקשא,

(נה) **הך פלוגתא דפליגי תנאי בנשים**
 סומכות רשות או דאסורות לסמוך
 עירובין (דף ל"ו) אפשר לומר דפליגי בהך
 דינא אי בחד למד אזלינן או בחד מלמד,
 דבס' מעין החכמה, ובס' ארצות החיים
 כחבו לתרץ קושיית התוס' קדושין (דף לו)
 ומנחות (דף ל"ג) דל"ל קרא למעט נשים
 מסמיכה ותיפוק ל"י דה"ל מ"ע שהזמ
 גרמא שאינה אלא ציוס, ומירלו כיון דהך
 כללא דמ"ע שהז"ג נשים פטורות ילפינן
 מדהוקשה כל החורה להפילין ותפילין הוקש
 לתלמוד תורה, וא"כ ה"ל למד בהיקש דא"כ
 ומלמד בהיקש בקדשים, וא"כ גבי קדשים
 ליתא להך כללא דמ"ע שהז"ג נשים פטורות
 ולכך בעי קרא למעט נשים מסמיכה, רק
 דזה ניחא למאן דאמר בחד למד אזלינן,
 אבל למאן דס"ל בחד מלמד אזלינן ישאר
 קושי' התוס' דהא תפילין ותלמוד תורה ה"ל
 חולין וגמרינן בהו למד מלמד, וא"כ ל"ל
 קרא למעט נשים, ותיפוק ל"י דהוה מ"ע
 שהז"ג דנשים פטורות, ולכך ס"ל דנשים
 אסורות לסמוך, ולהכי אתי הך מיטוטא
 דבני ישראל למעט נשים, דאי מטעם מ"ע
 שהז"ג לא הוה אסרינן להו לסמוך, מיהו
 לפי מה שיבואר להלן (אות ס"ז) דשיטת
 התוס' דבעינן שני הלמידין יהי' קודש או
 לא נוכל ללמוד למד מלמד בקדשים למד
 בחד למד אזלינן, מקשו התוס' שפיר לשיטתם,
 אבל לשיטת רש"י המבואר שם שפיר נוכל
 לומר כנ"ל, וילא לנו מזה לפום שיטה רש"י
 דהנך תנאי ואמוראי דס"ל דנשים סומכות
 רשות ס"ל דבחד למד אזלינן, וא"כ גבי
 קדשים ליתא להך כללא דמ"ע שהז"ג נשים
 פטורות ולכך בעי קרא דבני ישראל למעט
 נשים, והנך תנאי דס"ל דאסורות לסמוך
 ס"ל דבחד מלמד אזלינן וא"כ מייתרא ל"י
 הך מיטוטא דב"י למעט נשים, ולכך ס"ל
 דאתי למעט דאסורות לסמוך זהו הנ"ל,
 ועוד ילא מדברינו דהך כללא דמ"ע שהז"ג
 גבי קדשים תליא בהך פלוגתא אי בחד
 למד אזלינן או בחד מלמד :

(נו) **אפשר** לומר דהך דינא אי למד
 בג"ש מלמד בהיקש או אינו
 מלמד

דכהנים ולוים פטורים מפדיון הבן ופטור
 חמור וחייבים בזכור בהמה טהורה ואמאי
 יתא בר"פ עד כמה אמרינן דזכור בהמה
 הוקש לזכור אדם לענין טיפול ל' יום,
 דה"נ נוכל להקיש לענין זה שיפטור מזכור
 בהמה טהורה, ובספרי ליתא ג"כ דזכור
 בהמה הוקש לזכור אדם מקרא אחרינא,
 וקשה כנ"ל דהא אין היקש למחלה, ומירץ
 משום דבכמה דוכתי אמרינן דזכור ומעשר
 גמרי מהדדי בג"ש דהעברה העברה, וא"כ
 ילפינן נמי לענין זה זכור ממעשר כמו
 דכהנים ולוים חייבים במעשר בהמה, כמו
 כן חייבים בזכורה דאין ג"ש למחלה, אך יש
 לעיין דמעש"ב גופה מנלן דכהנים ולוים
 חייבים דהא מעשר בהמה הוקש ג"כ
 לזכור אדם לענין לקוח בר"פ מעשר
 בהמה דמה בנך ליתא בלקוח אף לאך
 ליתא בלקוח, וא"כ ניחא מה בנך כהנים
 ולוים פטורים, אף לאך כהנים ולוים פטורים
 ונ"ל דלכך חייבים במעש"ב משום דהוקש
 מעש"ב למעשר דגן דכתיב עשר מעשר צ"ב
 מועשרות כו' ומה מעשר דגן כהנים ולוים
 חייבים להפרישם, כך מעש"ב כהנים ולוים
 חייבים, ולפ"ז יש לעיין דא"כ ה"ל מעש"ב
 לענין זה למד בהיקש ממעשר דגן ואינו
 חוזר ומלמד בג"ש לזכור בהמה טהורה,
 וע"כ ג"ל משום דבחד מלמד אזלינן, והמלמד
 הראשון דהיינו מעשר דגן הוא חולין,
 אמנם למאן דס"ל דבחד למד אזלינן וא"כ
 א"א ללמוד זכור ממעש"ב משום דה"ל למד
 מלמד דקדשים, וא"כ ישאר הקושי' הנ"ל
 דנקיש זכור בהמה טהורה לזכור אדם
 שיפטור כהנים ולוים מזכור בהמה טהורה,
 ולריך לדחוק ולומר דס"ל כמ"ש התוס' יצא
 [ח' ע"א] ד"ה רבא, דלענין חיובא אקשינהו
 דבהכי איירי קרא ולא לענין פטור, וגמזינו
 למידין דרב אחא מדיפתי ורבינא, דס"ל
 דמקשינן אפי' להחירא ע"ש בסוגיא, א"כ
 ה"ל למימר הבא דמקשינן אף לפטור, וא"כ
 ע"כ ג"ל דס"ל דבחד מלמד אזלינן וגמרינן
 לחיובא מג"ש דמעשר בהמה כנ"ל, רק
 דא"כ רבינא יסתור אי"ע דהא ס"ל דבחד
 למד אזלינן, וי"ל בכמה אופנים :

מלמד הוה פלוגתא דתנאי דבתוס' יומא
(נ"א ע"א) הקשו דמנ"ל דפסח שני דוחה
שבת אי מהיקש דפסח ראשון דכתיב בפסח
שני ככל חוקת הפסח יעשו אותו, הרי
פסח א' דדוחה שבת לא ידעינן רק בג"ש
מועדו מועדו מתמיד ודבר הלמד בג"ש
אינו חוזר ומלמד בהיקש, וע"ש באריכות
דבריהם, ומירטו דפ"ס גופי' נמי כתיב
במועדו היינו דקרבן ד' לא הקריב במועדו
וילפינן ל' ג"כ בג"ש מתמיד עש"ה, ובפסחים
(דף ז"ג) פליגי ר' ור' נתן אי פ"ס יש
צו סרת, ר' ס"ל דחייב דדריש הך קרא
דקרבן ד' לא הקריב במועדו כו' דקאי
אפסח שני, ור"נ ס" דפטור משום דהאי
לא הקריב במועדו קאי על פ"ר, ולפ"ז
לר"נ דס"ל דהאי קרא דלא הקריב במועדו
קאי אראשון ישאל קושיית התוס' דמנ"ל
דפ"ס דוחה שבת כיון דאין כאן צמועדו
אפ"ס, וע"כ דס"ל דדבר הלמד בג"ש חוזר
וטלמד בהיקש, וא"כ מוכח דפלוגתא דתנאי
היא בזה, ויל"ע בנש"כ למעלה (אות מ"ד)
ולפ"ס התוס' פסחים (ס"ז ע"א) דפלוגתא
דתנאי היא אי גמרי' הא דפסח דתי שבת
משמעות דבמועדו או מג"ש, וכן מפורש
בירושלמי (פ"ז ה"ד) דתנאי פליגי פזה ע"ש
ולפ"ז י"ל דר"נ ס"ל כהך תנא דמשמעות
דבמועדו דריש דתי שבת, וא"כ לא הוה
למד מלמד, וע"ש בתוס' יומא מש"כ בזה :
(ג) לפי המבואר להלן (אות פ"ב) מתשובת
הגאון ח"ס דר"א בר' שמעון ס"ל
דדבר הלמד בג"ש אי"ח ומלמד בב"א, ממילא
נוכל ללמוד בק"ו דלמד בג"ש אי"ח ומלמד
בהיקש, ומה בזין אב המלמד מב"א אינו
למד מג"ש, היקש שאינו למד מהיקש אחר
אינו דין שאינו למד מג"ש, וכעין זה יליף
שם בסוגיא לענין למד בג"ש דמלמד בק"ו
(ע' אות ע"ט) ואף דלפי המבואר שם
בשטמ"ק יש לדחות קצת, מ"מ יש לדון
בק"ו באופן אחר, ומה צ"א המלמד בב"א
אינו למד מג"ש, היקש שאינו מלמד בב"א
אינו דין שאינו למד מג"ש, ובכה"ג יליף
שם גבי למד בק"ו שמלמד בג"ש, וזהו
ק"ו שאין עליו תשובה, ולפ"ז ע"פ

דס"ל לר"א בר' שמעון דבהר מלמד אזלינן
דהא לא אשכחן בוס האא או אמורא שסבור
דתודה אינה באה מן החולין, וע"כ דגם
ר"א בר"ש ס"ל הכי והוא מהקישא דשלמים
ושלמים גמרי' מג"ש ממעשר, וה"ל למד
בג"ש דאי"ח ומלמד בהיקש וע"כ דבחר מלמד
אזלינן, ולפ"מ (אות כ"ג) ע"כ ז"ל דס"ל
דמעשר ממון הדיוט דאי ס"ל כר"מ דממון
גבוה הוא שוב ה"ל קודש, ולא גמרי' ב' למד
מלמד, מיהו בת"כ אי"ח זבח שלמים א"ס
על תודה מה שלמים טעון סמיכה ונסכים
תנופה וחזה ושוק אף תודה כו' ולפ"ז י"ל
ע"פ המבואר (אות ט"ז) שיטת רש"י דכיון
דילפינן לענין דברים המפורשים בשלמים
גמרי' נמי הגלמים ממק"א, רק דלפ"ז
יל"ע הא דיליף ר"פ מזה למקום אחר ויל"ע :
(גח) ב"ס דורש לליון דרוש י"א הוכיח
דמאן דס"ל דלמד בג"ש אינו
מלמד בהיקש ע"כ ס"ל דמופנה מלד א'
למידין ואין משיבין, דבתוס' זמרים (כ"ה
ע"א) מבואר דמאן דס"ל דלמד בג"ש אינו
מלמד בהיקש כמבואר בסוגיא (נ' ע"ב)
וא"כ לא ידעינן עיכובא בזבחי ש"ל דנשחטין
בלפון, וע"כ ילפינן עיכובא מקרא דקדשי'
קדשים כדדריש בת"כ, ע' למעלה (אות
ל"ד) וא"כ קשה דאכתי מנ"ל דהך ק"ק
אתי לעיכובא דזבחי ש"ל דילמא אתי להך
ילפותא דר"י דלמד בהיקש אי"ח ומלמד בג"ש
בכדי לאפנוי מ"ב לנדרים דלא נוכל למיפרך
על הג"ש מה לחטאת שכן מכפרת על ח"כ
ע"ש בסוגיא [מ"ט ע"ב] וע"כ ז"ל דס"ל
דמופנה מלד א' למידין ואין משיבין וא"כ
סגי ל' בהפנאה דלד א' לג"ש היינו באשם
לחוד, ואייתר ל' הך ק"ק דגבי חטאת
לעיכוב דשלמי לבור, וע' באות הנ"ל מבואר
הכל באריכות, ומוכח דמאן דס"ל דלמד
בג"ש אינו מלמד בהיקש ס"ל דמופנה מלד
א' למידין ואין משיבין, אולם לפי מה
שביארתי למעלה [אות י"ח] באריכות לתוך
דעת הרמב"ם עש"ה יש לדחות זה, ועוד יש
לדחות זה בכמה אופנים ולפלפל בזה ואכ"מ :
(גח) תוס' מנחות [נ"א ע"א] ד"ה הרי
הוא פ"י תיג"ל דלמד מן הלמד

מלמד בהיקס, וי"ל דזה הוה הימנו ודבר אחר:

(נט) ב"י דורש לזיון דרוש ד' העלה דהך פלוגתא הי סמיכת אשם מזורע דאורייתא או לאו דאורייתא תליא בזה הי דבר הלמד בג"ש מלמד בהיקס או דאינו מלמד בהיקס, דהתוס' זכאים [ל"ג ע"א] ד"ה חיפוד, הקשו דהא לעיל בפ"ק ילפינן דשאר אשמות טעונין סמיכה מדכתיב כחטאת כאשם מה חגאת טעון סמיכה, וא"כ אפי' אשם מזורע נמי, ומה שפי' הקוטרס דקסבר דאינו בכלל שאר אשמות משום דאינו בא אלא להכשיר, הא אמרינן בפ"ק דיבמות וצ"פ איזהו מקומן לפי שילא אשם מזורע לידון בדבר החדש בו יכול לא יחא טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח ת"ל כחטאת כאשם הוא מה חטאת בו, וא"כ נימא מה חטאת טעונה סמיכה בו ונשאלו בקושיא, ובאמת יש לתרץ זה דשם צדק (מ"ט ע"ב) מסיק הגמרא דלא נוכל למילף אשם מזורע מחטאת רק לענין מילתא דבטי כהונה, אבל שהיטה דכשירה בזה ילפינן אשם מזורע משאר אשמות, מהקישא דהאשם וא"כ סמיכה ג"כ ליכא למילף מחטאת שהרי סמיכה לאו עבודה שזכרן הוא שהרי צעלים בומכים, וע"כ לריך למילף משאר אשמות ובשאר אשמות גופייהו לא ירשינן רק מהקישא דחטאת וא"כ הוה דבר הלמד בהיקס דאינו חוזר ומלמד בהיקס, וא"כ לא נוכל למילף סמיכה ב"אשם מזורע משאר אשמות, אולם התוס' ד"ה ק"ק פתבו דא"ל למילף אשם מחטאת מהקישא רק נוכל למילף בג"ש דק"ק ע"ש, וא"כ למאן דס"ל דלמד בג"ש מלמד בהיקס נוכל למיגמר שפיר אשם מזורע משאר אשמות בהיקס, ושאר אשמות גמרי בג"ש מחטאת, אבל טאן דס"ל דדבר הלמד בג"ש אי"ה ומלמד בהיקס, ע"כ סמיכת אשם מזורע לאו דאורייתא ולא נוכל למילף משאר אשמות בהקישא דהא שארי אשמות גופייהו לא ירשינן רק מג"ש, ולמד בג"ש אינו מלמד בהיקס, זהו תוס' דבריו, וא"כ אמילא נוכל לומר ג"כ להיפך דמאן דס"ל סמיכת א"שם דאורייתא ס"ל דלמד בג"ש דהיינו אשם מחטאת

הוא, וגראה דגילוי מילתא בעלמא הוא עכ"ל, ע' בשעמ"ק שפי' דקושי' התוס' הוא משום דדחיית טומאה בתמיד יליף בג"ש מפסח וחביתין יליף בהיקס מתמיד וה"ל למד מלמד, וע' בהג"ה מס' חק נתן שהג"י בדברי התוס' כן וביאר וכו' דגילוי מילתא בעלמא הוא, היינו כיון דדמי שבת דמי נמי טומאה, ואינו מוכן כלל דהא צ" למודי ננהו דחיית שבת וטומאה, וביזמא (דף מ"ו) ס"ל לר"ח דתמיד סופו דוחה שבת ואינו דוחה טומאה, ופסח שני ס"ל לת"ק דר"י דדוחה שבת ואינו דוחה טומאה, ולפי פי' אין כאן תמי' ד"ל דס"ל לאב"י דדבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בהיקס, ולפמ"ש כמה תנאי ואמוראי ס"ל הכי, או דס"ל דכיון דילפינן דברים המפורשים בהמלמד ילפינן ג"כ דברים הנלמדים ממק"א, ואפ"ל דבאמת לכך לא דרש תנא דבר"ש הך הקישא דאב"י משום דס"ל דהיינו וד"ה הוה היקס ולפמ"ש הדול"ז הובא לעיל י"ל דר"ש לשיטתו דס"ל מופנה מלד א' למדין ואין משיבין וא"כ ס"ל דלמד בג"ש אינו מלמד בהיקס, וקושי' התוס' ילפי' כמו שביאר בס' בה"ז דקאי אהא דילף חביתין ממנחת תמיד ובמנחת תמיד גופה לא כתיב דדמי שבת וע"כ דילף מהקישא דתמיד וא"כ ה"ל היקס מהיקס, ותירצו דהא דמנחת תמיד דוחה שבת אינו למד כלל רק גילוי מילתא דכיון דכתיב על עולת התמיד ונסכה, היינו כיון שמציא העולה והנסכים מסתמא יביא גם המנחה, היולא מדברינו דאב"י ס"ל דלמד בג"ש מלמד בהיקס ותנא דבי רי"ש ס"ל דאינו מלמד בהיקס:

(נט) ר' יהודה ס"ל דלמד בג"ש מלמד בהיקס, דבמנחות (נ"א ע"ב) מסיק דר"י גמר ג"ש כליל כליל מנחת כהנים מחביתין דמה חביתין בכליל תקטר חף מנחת כהנים בכליל תקטר, ושם (ע"ג ע"ב) איתא דהא דכתיב גבי מנחת חוטא והיתה לכהן שמנחה, היינו כמנחת כהנים מקיש חובתו לגדבא פו', והוא מסתמא דת"כ דהוא ר' יהודה, וס"ל דנקטרת כולו כמנחת מדבה, ומנחת מדבה גופה יליף בג"ש מחביתין הרי דלמד בג"ש

מהטאת מלמד בהיקש נושאר אשמות לאשם מזורע, ולפי המבואר למעלה באות ט"ז יש לפלפל בזה:

(ס) **אפשר** לומר דהך סברא אי בחר למד אזלין או בחר מלמד תליא בהך פלוגתא דפליגי תנאי בדוכתי טובא, אי דון מינה ומינה או דון מינה ואוקי באתרא, דבס' קרבן אהרן בחלק מדות אהרן פ"ג כתב דסברת פלוגתייהו תליא בד"ז, משום דכל דבר הנלמד ממקרא בג"ש או בהיקש חשיבין להו כאלו כתובים שניהם במקום א' הלמד והמלמד, ולכך חית להו חד דינא המלמד והלמד ומוליכין האחד אלל חבירו, דמאן דס"ל דון מו"מ ס"ל שמוליכין הלמד אלל המלמד להיות כמוהו, ולזה אמר שיה' כמוהו בכל דבר, ומאן דס"ל דאוקי באתרא סבר שמביאין הענין הנלמד מהמלמד להלמד, והלמד עומד במקומו, ואינו זו ממקומו בכ"ד, וא"כ המחלוקת הוא לידע מי ממשיך את מי, אם המלמד ממשיך ללמד להביאו אללו, או הלמד להמלמד עכ"ד, ע"ש, ולפ"ז נוכל לומר דבהאי סברא פליגי לענין למד מלמד דקדשים דאין למידין אי בחר למד אזלין או בחר מלמד, דמאן דס"ל דון מו"מ, היינו דהלמד נגרר ונמשך להמלמד ולכך בלמד מלמד דקדשים לריך להיות שהלמד לא יהי' קודש משום דהלמד הוא הנגרר והנמשך ובקדשים אין מוליכין וגוררים שני פעמים, אבל מאן דס"ל דהמלמד גוררים להלמד ס"ל לזריך להיות דהמלמד לא יהי' קודש דבחר מלמד אזלין כיון דאיהו הנגרר והנמשך, ויאל לנו מזה דמאן דס"ל דון מו"מ ס"ל למד בג"ש מלמד בהיקש משום דבחר למד אזלין, ומאן דס"ל דון מינה ואוקי באתרא סבר דלמד בג"ש א"ח ומלמד בהיקש משום דס"ל דבחר מלמד אזלין, ועפ"ז יש לפלפל הרבה בכמה מקומות:

(סא) **רי"ש** לקיש ע"כ ס"ל דלמד בג"ש חוזר ומלמד בהיקש, דבשבוטות

[ז' ע"א] קאמר דמגלן דהך קרא דקרבן עולה ויורד דגבי טומאה קאי על טומאת מקדש וקדשיו, ומביא רבא שם מהך ברייתא

דרבי, דיליף קודש מג"ש בהמה טמאה, בהמה טמאה, וטומאת מקדש מסיק דיליף בג"ש דטומאתו טומאתו, והקשו התוס' שם ד"ה אחיא כו' לר"ל דלית הך ג"ש דטומאתו, מנ"ל טומאת מקדש דהוה בקרבן עולה ויורד ותירצו דאחיא ל"י מהקישא דמקדש לקודש עש"ה, הרי מבואר לר"ל דקודש יליף מג"ש ומקדש יליף מהיקש דקודש, הרי דס"ל דלמד בג"ש מלמד בהיקש, ולפי מה שביארתי למעלה דמאן דס"ל דון מינה ומינה ס"ל דבחר למד אזלין, וא"כ ס"ל דלמד בג"ש מלמד בהיקש א"כ ר"ל דס"ל יבמות [ע"ה ע"ב] דמזמורת אחר עשרה דורות מותרת משום דדון מו"מ מעממי א"כ לשיטתי' אזיל: (סב) **יש** להוכיח דר' יוחנן ס"ל דדבר הלמד בג"ש אינו חוזר ומלמד בהיקש, דבסוגיא דשבוטות (ז' ע"ב) מסקינן דהך מיעוטא דבה דכתיב גבי קרבן עולה ויורד אחא לרבות נבלת עוף טהור, משום דהוה מיעוטא אחר מיעוט עש"ה, ולמעט תרומה לא אינטריך דמהיכי תיתי לחיובא, ע"ש ברש"י, וא"כ לר' יוחנן דס"ל דהך קרא דבכל קודש לא תגע קאי אתרומה גרידא, א"כ אינטריך הך מיעוטא דבה למעט תרומה דלא תליף מהקישא דמקדש, לחייב בעולה ויורד דכתיב בכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבא, וא"כ יקשה דמנ"ל לרבות נבלת עוף טהור, וע"ש ברש"א, וע"כ דס"ל לר"י דדבר הלמד בג"ש אינו חוזר ומלמד בהיקש, וא"כ מקדש דיליף מג"ש אינו חוזר ומלמד בהיקש לתרומה, ותו א"ל למעט תרומה ואייתר לרבות נבלת עוף טהור משום דהוה מיעוטא אחר מיעוט: (סג) **נסתפקתי** בהך פלוגתא שנחלקו אי בחר למד אזלין או בחר מלמד, אי בעינן ששני הלמדיו יהי' קודש אז לא נוכל למיגרר בי' למד מלמד למד בחר למד אזלין, או דאף בלמד אחד לבד סגי דאם הוא קודש אין למידין למד מלמד, דבכל למד מלמד ישנו שני למידין ושני מלמדין, הלמד הראשון הוא מלמד השני, ויש להספקא אי בחר למד הראשון אזלין דאם הוא קודש לא נוכל ללמוד למ"ל אף דהשני הוא

רש"י למד הראשון דהיינו שלמים, כיון דבדיד' אין שום ג'מ' אם הוא חולין או קדשים, אלא ע"כ כג"ל דס"ל דמרוייהו בעינן שיהי' קודש אז לא גמרינן למד מלמד :

(סד) אמנם בדברי רש"י לקמן מבואר דלמאן דס"ל דבחר למד חולין אם הלמד השני לחוד הוא קודש תו לא נוכל ללמוד למד מלמד דשם ע"כ בעינן למיפשט דלמד בק"ו חוור ומלמד בבנין אז מהא דיליף ר"מ דשחיטת עוף חולין מטרה טריפתה מטומאתה מק"ו משחיטת בהמה, והדר יליף מליקת עוף קדשים בב"א משחיטת עוף חולין, ודחי דהתם משחיטת דחולין גמר, וע' בפ"י רש"י ד"ה ה"ג ולא היא כו' דהא ר"מ מליקה בקדשים משחיטת דחולין גמר ולמאן דלית ל' דר"פ אע"ג דלמד קודש לאו ראי' היא עכ"ל, א"כ מבואר דלר"פ דס"ל דבחר למד חולין הוה ראי' גמורה, אף דהלמד הראשון דהיינו שחיטת עוף הוא חולין מ"מ מיקרי למד מלמד דקדשים כיון דהלמד השני הוא קודש, ואין לומר דס"ל לרש"י דרק שחיטת בהמה מוקמינן בחולין, אבל שחיטת עוף איירי בעוף קדשים, דהא פ"י לעיל דבשחיטת עוף חולין קמיירי, וגם לשון רש"י מליקה בקדשים משחיטת דחולין גמר לא משמע הכי, ועוד דבעוף קדשים אין שחיטתה מטרתה דבעינן דבר המכשירה לאכילה כמבואר לקמן (דף ס"ט) וליכא, וליכא למימר דבשפור השחוטת דמלו ע איירי, ועוד דאי נימא הכי יקשה דמדוע ידחוק רש"י לפרש דבעוף קדשים איירי ודלא כר"פ, נוקי בשחיטת עוף חולין והוה ג"כ אליבא דר"פ, וע"כ מוכח דס"ל לרש"י דלמאן דס"ל בחר למד חולין אם הלמד האחרון הוא קודש תו לא גמרינן למד מלמד אף דהלמד הראשון הוא חולין, וא"כ ע"כ ג"ל דהא דנקט רש"י כגון שלמים לאו דוקא, והעיקר אלמד הב' קאי הסוגיא דהיינו תודה, וא"כ למ"ד בחר מלמד חולין העיקר אמלמד הראשון קאי אף שהמלמד הב' הוא חולין :

מלינו

הוא חולין או בחר למד השני לחוד חולין בזה, או דתר שני הלמידין חולין היינו דוקא אם שני הלמידין המה קודש אין ללמוד למד מלמד, אבל אם האחד הוא חולין נוכל ללמוד שפיר למד מלמד, וכן יש להסתפק למ"ד בחר מלמד חולין, אי בחר מלמד הראשון חולין או בחר מלמד השני, או דמרוייהו בעינן שיהי' קודש ואז אין ללמוד למד מלמד, אולם חדא מילתא נוכל למיפשט בפשיטות, דלמ"ד בחר מלמד חולין, אם המלמד הראשון הוא חולין שפיר נוכל ללמוד למד מלמד, וכן למ"ד בחר למד חולין אם הלמד השני חולין גמרי' למ"ל, ע' זבחים [מ"ה ע"א] דמוכח שם דלמ"ד בחר מלמד חולין אם המלמד הראשון חולין גמרי' שפיר למ"ל אף דהב' חולין, ושם [דף ס' ע"ב] ותמורה [דף כ"א] ובמכות [דף י"ט] מבואר דלמ"ד בחר למד חולין אם הלמד השני לחוד הוא חולין למידין למד מלמד, ומעתה אין לנו להסתפק רק אם שניהם בעינן שיהי' קודש אז לא גמרי' למד מלמד, היינו למ"ד בחר מלמד חולין בעינן ששני המלמידין יהי' קודש, ולמ"ד בחר למד חולין בעינן ששני הלמידין יהי' קודש, אבל אם האחד חולין או הראשון או השני שפיר נוכל ללמוד למד מלמד, או דהעיקר תלוי במלמד ראשון למ"ד בחר מלמד חולין, ולמ"ד בחר למד חולין העיקר תלוי בלמד השני :

(סד) והנה מלבון רש"י שם [כ' ע"א] ד"ה אמר אמרה כו', דקאמר הואיל ולמד קודש כגון שלמים שפיר מיפשט בעינן דבחר למד חולין כו', והזכיר הלמד הראשון, ולא קאמר כגון תודה שהיא הלמד השני אלמא דבחר למד הראשון חולין, והא ליכא למימר דבחר למד הראשון לחוד חולין, דהא מבואר בסוגיא דלקמן (ס' ע"ב) הג"ל דבחר למד הב' חולין כמש"ל, וע"כ דס"ל דבעינן ששני הלמידין יהי' קודש, דאז לא נוכל למיגמר למד מלמד, אבל אי חד מנייהו חולין גמרינן שפיר למד מלמד ורש"י נקט חד מנייהו, דאי דוקא בחר למד הב' חולין כדמוכח בסוגיא הג"ל איכא למה נקט

מלינו בשחיטה כו' דגרסי תרוייהו בשחיטת חולין גמרי, פי' דבין שחיטת עוף ובין שחיטת בהמה איירי בחולין, ומה לו להזכיר דבתרוייהו איירי בחולין אלא ע"כ משום דבעי למידחי גם למאן דס"ל בחר למד אולין, וכיון דתרוייהו הוא בחולין אי"כ ה"ל המלמד חולין וגם הלמד חולין, היינו הלמד הראשון, ובין למ"ד בחר יתלמד אולין ובין למ"ד בחר למד אולין גמרינן הכא למד מלמד, ואי"כ מוכח מזה דשיטת התוס' דבעין שיהי שניהם קודש, ובהגהות מס' חק נתן ה"סב גירסת התוס' לכוונה אחרת ע"ש, ולדעתו העיקר כמש"כ ומלאתי בס' מובח כפרה להרמב"ן על מסכת זבחים שכתב כן דלפי הדיחוי אף לר"פ אין ללמוד מכאן כיון דשניהם המה חולין בין שחיטת בהמה ובין שחיטת עוף עש"ה, וכעין זה מבואר בשטמ"ק שכתב דאף לר"פ בעינן שיהי' מלמד ח' קודש, היינו הלמד השני והמלמד השני, ובאמת הוא כפמ"ש"כ דבעינן שיהיו שני הלומדין קי"ש, וממילא למ"ד בחר מלמד אולין בעינן שיהי' ב' המלמדין קודש, הרי לפניך שיטת הרמב"ן והשטמ"ק מפורש דתרוייהו בעינן שיהי' קודש, היינו ב' הלמדין למ"ד בחר למד אולין, וב' המלמדין למ"ד בחר מלמד אולין וכן נראה שיטת התוס' כמש"כ: (סו) ונראה להביא ראיה גמורה דשיטת התוס' הוא כמ"ש דבזבחים (ק"ה ע"ב) יליף ר"א פר יוה"כ ופרה אדונוה מהדרי בג"ש, נאמר כאן חוץ למחנה ונאמר להלן חוץ למחנה מה להלן חוץ לג' מחנות אף כאן חוץ לג' מחנות, ומה להלן למזרחתה של ירושלים כו', ובתוס' ד"ה מה כאן כו' תימא הא בפר יוה"כ לא ידעינן ג' מחנות אלא מהקישא דלפר זה פר יוה"כ כדפי' בקונט' ומהפקינן אי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בג"ש כו' ויש לפרש דפרה קדשי צדק הבית היא (פי' והוא בחולין) והשתא נמי אחי שפיר דיליף בג"ש מזרחתה של ירושלים אע"ג דשריפת פרה ילפא מהזאתה לקמן (ק"ג ע"א) עכ"ל ודבריהם מוקשים מאוד דאליבא דמאן כתבו התוס' דבריהם אלו אי אליבא דמ"ד בחר

למד אולין ואי"כ נחא הא דילפינן פרה דחוז לג' מחנות מפר יוה"כ אף שהוא גופה למד בהיקש, משום דפרה קדשי צדק"ב הוא והוא בחולין, אבל קושייתם השני' לא יתורץ בזה דהא פר יוה"כ שהוא הלמד השני הוא קודש, ואי למ"ד בחר מלמד אולין ואי"כ יתורץ קושייתם השני' אבל קושי' הראשונה לא יתורץ כלל דכיון דבחר מלמד אולין והמלמד הוא קודש, אלא ע"כ דס"ל להתוס' דאי בחר למד אולין בעינן ששני הלמדין יהיו קודש ואז לא גמרי' למד מלמד אבל אם האחד חולין בין הראשון ובין השני גמרי' שפיר, ואי"כ י"ל דדברי התוס' אולי למאן דס"ל דבחר למד אולין ובעינן ששני הלמדין יהיו קודש ואי"כ מהתבטלים ב' הקושיית קושי' הראשונה משום דהלמד השני הוא חולין וקושי' השני' משום דהלמד הראשון הוא חולין כמבואר, ולפי המבואר למעלה [אות ס'] דהך פלוגתא דבחר למד, ובחר מלמד תליא בפלוגתא דדון מינה ומינה, או דון מינה ואוקי באתרא, מתיבז בטוב טעם דמרא דשמעתא דהך ג"ש הוא ר"א, ואיהו הא ס"ל בחולין (ק"כ ע"ב) דון מו"מ ואי"כ ס"ל דבחר למד אולין, עכ"פ זו ראיה חזקה דשיטת התוס' כהרמב"ן והשטמ"ק דלמ"ד בחר למד אולין בעינן ששני הלמדין יהיו קודש, ואי"כ ממילא למ"ד בחר מלמד אולין בעינן ששני המלמדין יהיו קודש, מסקנא דמילתא בדבר ספקיתנו דשיטת רש"י דבחר למד האחרון אולין למ"ד בחר למד אולין וממילא למ"ד בחר מלמד אולין מלמד הראשון הוא העיקר, ושיטת התוס' והרמב"ן והשטמ"ק דדוקא בשניהם קודש הוא דלא גמרי' למד מלמד (סח) לפי המבואר למעלה (אות ס') דהך פלוגתא אי בחר למד אולין או בחר מלמד תליא בזהך פלוגתא דפלגי תנאי ואמוראי אי דון מינה ומינה, או דון מינה ואוקי באתרא, ולפ"ז לפי מה שביארו האחרונים לחלק בזהך דדון מו"מ, ודון מינה ואוקי באתרא בין ג"ש להיקש, ואי"כ יש לחלק ג"כ בזהך דבחר למד ובחר מלמד בין ג"ש להיקש ועפ"ז י"ל סתירת דברי ר"פ לפמ"ש הר"ן ע' למעלה (אות נ"ג) ובהו יש לפלפל הדבה בכמה מקומות:

חסור בהנאה או לא, תליא בך פלוגתא אי בחר למד חזלין או בחר מלמד, דך דינא דאסור הנאה דמה גמרי' בגי' דשם שם מעגלה ערופה וע"ע גמר מדרשא דכפרה כתיב בה כקדשים דהוה היקש, ולפי האי לימודא כתבו התוס' נדה (כ"ה ע"א) ד"ה שמא יעשה דעור המת מותר בהנאה משום דעיקר לימודא הוא מקדשים ועור קדשים מותר בהנאה לאחר זריקה שהוא זמן כפרה עש"ה, מיהו זה דוקא למד בחר למד חזלין ולכן נוכל ללמוד מת מע"ע בגי' אף דע"ע גופה למדה מהקישא דקדשים ודבר הלמד בהיקש ח"ח ומלמד בגי' משום דהכא הלמד היינו מת הוא חולין, אבל למד בחר מלמד חזלין קשה דאיך נוכל ללמוד ח"ה דמה מע"ע והא למד בהיקש ח"ח ומלמד בגי', וע"כ ז"ל דס"ל דאסור הנאה דע"ע ילפינן מוערפו שם, שם ההא קבורתה כדפי' רש"י ביומא שם, ולכן שפיר נוכל ללמוד ח"ה דמה מע"ע, ולפום דך דרשא גם העור חסור, דשם ההא קבורתה היינו העגלה כולה עם העור, וע' בס' ד"מ ס' ט"ז שפלפתי בזה באופנים שונים:

(ע"ז) דעת הרמב"ם נראה דס"ל דבחר מלמד חזלין, וגם דבעינן ששני המלמדין יהי' קודש או לא גמרינן למד מלמד, דבזבחים (דף מ"ה ע"א) אמרי' דקדיש עכו"ם אין עושין תמורה משום דאיתקיש תמורה למעשר בהמה, ומע"כ למעשר דגן ובמע"ד כתיב בני ישראל ולא עכו"ם ומקשה וכי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש ומשני מעשר דגן חולין הוא, הגיחא למד בחר מלמד חזלין אלא למד בחר למד חזלין מאי איכא למימר, אלא מע"כ חובה שאין קבוע לו זמן הוא וישראל מיימי עכו"ם לא מיימי, והרמב"ם בה' תמורה (פ"א ה"ב) פסק דקדיש עכו"ם אין עושין תמורה משום דתמורה גמר ממע"כ, ומע"כ ממעשר דגן ע"ש, הרי מוכח דס"ל דבחר מלמד חזלין, ומעתה יש להוכיח ג"כ דבעינן ששני המלמדין יהיו קודש, דפסק בה' מע"ש דנטע רבוצי שזה לענין

(בט) התוס' ישיגים יומא [ס' ע"א] תמה אפי' רש"י גבי הא דאמרי' דהוה תרומת הדשן ועגלה ערופה ב' כתובים הבאים כאחד דאף דנעשית מלותן מ"מ חסורים, ופי' רש"י גבי ע"ע כתיב שם, שם תהא קבורתה, ותמה התי' דל"ל דך דרשא תיפוק לי' דכפרה כתיב בה כקדשים ומינה ילפינן בע"ז פ' אין מעמידין חסור הנאה למת דאחיה שם שם מע"ע, וי"ל דתרווייהו זריכי עכ"ל, ולפמ"שכ למעלה (אות ס"ה) דשיטת רש"י דלמד בחר מלמד חזלין אס המלמד הראשון לחוד קודש אין למידין למ"ל, וכן למד בחר למד, בלמד האחרון סגי נוכל לתרץ זה דלכאורה ילי' איך חשבינן זה לשני כתובים הא אמרינן בכמה דוכתי דחולין מקדשים לא גמרי', ואי הוה כתיב תה"ד לא נוכל ללמוד ע"ע מיני' דהוה חולין מקדשים, וע"כ ז"ל דה"ל למכתב ע"ע והוה ילפינן תה"ד מע"ע, והך דרשא דכפרה כתיב בה כקדשים הוה היקשא כמו שהוכחתי בתשובה (ס' ט"ז) דאי נימא דהוה מה מינו מקדשים איכא למפרך מה לקדשים שכן מוס פוסל בהם, וא"כ הוה ע"ע למד בהיקש וא"ח ומלמד בב"א לחד מ"ד כמבואר למעלה (אות מ"א) או דהוה בעי' דלא איפשטא, וא"כ לא מלינן למילוף תה"ד מע"ע, והו לא הוה ב' כתובים, ולכן פי' דע"ע ילפינן מקרא דגופה, ושפיר מלינן למיגמר תה"ד מינה וה"ל ב"כ, ואפ"ל דהתוס' רמוז זאת בדבריהם, שכתבו ומינה ילפינן בע"ז חסור הנאה למת כו' היינו דר"ל כיון דילפינן מת מע"ע בגי' מהך דרשא דכפרה כתיב בה כקדשים, מכש"כ נוכל למילוף תה"ד מינה בבנין אב, אבל באמת י"ל דסוגיא דע"ז אחיה למד בחר למד חזלין, והלמד דהיינו מת הוא חולין, משא"כ הכא דתה"ד הלמד הוא ג"כ קודש, ולשיטת רש"י בחר מינייהו סגי דלא ללמוד למד מלמד, והכא המלמד הראשון הוא קדשים, וגם הלמד האחרון היינו תה"ד הוא ג"כ קדשים, ויש לפלפל בזה:

(ע) אפשר לומר דך דינא אי עור המת

עשה דוחה לית במקדש, ואף דהללו דכל
תוסף הוא חול, ולהגיל ניחא, כיון דטעמא
דאין עדלית במקדש הוא משום דהוה למד
מלמד דקדשים, והתוס' כתבו הובא לעיל
(אות כ"ז) דזה לא נאמר רק בקדשים
גופייהו ולא בבגדי כהונה דלא מיקרי קדשים
לענין זה:

(עד) **בב' דול"ז סוף דרוש י'** כתב דלמאן
דס"ל דמשילה בכזית משום דיליף

ג"ש חטא חטא מתרומה, לפי' אס' אין
כאן כזית תרומה בעין רק ע"י ירוף היתר
לאיסור לר"ע דס"ל בכל התורה המל"א,
או שלא ה' כזית רק ע"י טעם כעיקר
לרבנן דס"ל הכי, תליא בהך פלוגתא אי
בתר למד אזלינן או בתר מלמד, משום
דעיקר הדין דהיתר מנטרף לאיסור לר"ע
וטכ"ע לרבנן ילפינן בכל התורה כולה מזויר,
כמבואר בפסחים (דף מ"ד) ובנויר (דף מ')
וא"כ יליף גס תרומה מזויר, ומעילה יליף בג"ש
חטא חטא מתרומה, וא"כ ה"ל למד מלמד,
רק דאי נימא דבתר מלמד אזלינן, והכא
המלמד היינו מזיר הוא חולין, אבל למד
בתר למד אזלינן תו לא נוכל למיליף
המל"א וטע"כ במעילה משום דה"ל למד
מלמד דקדשים ע"ש, ומלמד מה שמפקפק
בנו הגר"ש בהג"ה שם ע"ש, דבריו ז"ע
דאז מה דילפינן כל איסורי תורה מזויר
הוא בק"ו כמבואר שם, ומה מזיר שאין
איסורו איסור עולם כו' וא"כ ה"ל דבר
הלמד בק"ו דחוזר ומלמד בג"ש כמבואר
זבחים (נ' ע"ב) וא"כ דבריו שם אין להם
יסוד כלל, ויש לרחוק ולישב ע"פ המבואר
(אות ז') דלר' אפ"ל דלמד בק"ו א"ת
ומלמד בג"ש:

(עה) **התוס'** זבחים (ס' ע"א) ד"ה אמתא
מדרשא דר"י תמהו דל"ל ג"ש

דק"ק וגס קרא, דשירי מנחה אינו נאכל
אלא בזמן שהמזבח קיים ליליף בק"ו ממעשר
ועוד דבהאי קרא דהוקש מעשר לבנוי כתיב
נמי חטאת ואשם וניקש ג"כ לבכור ונשארו
בקושי, ונ"ל בזה דלקמן ע"כ קאמר דבכור
גופי' גמר בהיקש בשרו לדמו, ופריך ופי
דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש

ומיתרן

לענין אכילה כמע"ש, ומשמע דאינו נאכל
בזו"ז כמו מע"ש, והך דינא דמע"ש אינו
נאכל בזו"ז הוא מהקישא דמע"ש לבכור
כמבואר בתמורה (דף כ"א) ובזבחים [ס'
ע"ב] ונ"ר למד ממע"ש בג"ש דקודש קודש,
ולמד בהיקש א"ח ומלמד בג"ש והמלמד
הראשון דהיינו בכור הוא קודש וע"כ דס"ל
דבעינן ששני המלמדין יהי' קודש או לא
גמרי' למד מלמד, והכא לא הוה קדשים
רק המלמד הראשון דהיינו בכור ולכך
גמרינן שפיר, וי"ל ע"פ מש"כ הלח"מ
הובא למעלה [אות י"ג] וע' לעיל (אות
ט) ומי' י"ע לפי המבואר לעיל (אות י"ג)
דלמד מע"ש ממון גבוה הוא דינו כקדשים
לענין למד מלמד, והרמב"ם פסק בה' מע"ש
בר"מ דמע"ש ממון גבוה הוא וע' נל"ח
פ"א דבינה ויש לפלפל בזה:

(עב) **לפי** מה שביארתי למעלה (אות ד')
דטעמא דרבא דס"ל אין עשה
דוחה לית במקדש, משום דהך כללא דעשה
דוחה לית ילפינן מכלאים בזו"ז דעשה
דלזו"ז דוחה לית דכלאים וזה גו"ה גמרינן
מסמוכים דהוה כהיקש וה"ל למד מלמד
דקדשים, ולפי' י"ל בטעמא דרבא אשי דס"ל
דגס בקדשים עשה דוחה ל"ת משום דס"ל
דבתר מלמד אזלינן, ולפי מש"כ הר"ן בחידושי
הובא לעיל (אות י"ג) רב אשי לשיטתו'
אזיל, ובחילוקי בסיוס הש"ס פלפלתי הרבה
בזה:

(עג) **ובמה** שביארתי דטעמא דרבא דס"ל

דאין עשה דוחה לית במקדש
משום דה"ל למד מלמד דקדשים נוכל לישב
מה שהקשיתי מכבר על שיטת התוס' יבמות
(דף ה') ד"ה כולה שכתבו דהיתר כלאים
בבגדי כהונה הוא מטעם עדלית, וכן משמע
משיטת הרמב"ם בפ"י מה' כלאים שכתב
דהוה דחי' כמלות לזו"ז, ובזו"ז הוא
מטעם עדלית, וק' דאז הוה עשה דמקדש
וא"כ מוכח דגס במקדש עשה דוחה לית,
וא"ל דשאני הכא דהל"ת הוא דחול, דאז
בעירובין (ק' ע"א) גבי מתן א' שנתערב
במתן ד' הקשו התוס' וליתי עשה ולידחי
לית, ותי' הריטב"א בגס התוס' משום דאין

כלל למד ההדשים

ג"כ קושי' הראשונה, דיניהו דמעשר נוכל
ללמוד מצבור משום דהוה חולין, מ"מ ק"ק
ושיירי מנחה לא נוכל ללמוד ממעשר בק"ו,
משום דלא עדיף האי ק"ו דאחי מנח
הקישא דמעשר לצבור מאילו הוקשו המה
בעצמם לצבור, ויאל לנו מזה דר' אלעזר
ס"ל דבחר למד אוליין ולכך צריך הנך
לימודים:

ומתוך דמעשר דגן חולין הוא ולמ"ד בחר
מלמד אוליין מתוך דדס ובשר חדא מילתא
היא, וא"כ למירון קמא ל"ק כלל קושי'
התוס' השני' דחטאת ואשם נילף ג"כ
מהקישא דצבור, דדוקא מעשר שהוא חולין
נוכל ללמוד מצבור ולא חטאת ואשם דהוה
קדשים וא"כ י"ל דר"א ס"ל דבחר למד
אוליין וכמירון קמא שבגמרא, וא"כ יתורן

גזירה שוה מגזירה שוה

בג"ש חוזר ומלמד בג"ש, וי"ל לרחות זה
דהנה (שם מ"ו ע"א) אמר' דהאי ולא
יחללו דכתיב גבי טומאה, בשני חילולין
הכתוב מדבר, אחד פסול נותר וא' פסול
טומאה, וכתבו התוס' ד"ה ה"ג כו' תימא
לעיל גבי קדשי עכו"ם אחי נותר חילול
חילול מטומאה הלא חילול טומאה נמי
בנותר איירי עכ"ל, וקושי' זו בג"ש יש
להקשות לעיל (מ"ד ע"א) דקאמר ואחי
נותר חילול חילול מטומאה, ויש לישב
קושי' זו דהתוס' לעיל (ט"ו ע"ב) ד"ה
אלא למעוטי, כתבו דזה הוה היקש דהוקשו
נותר וטומאה להדדי ע"ש, ובאמת ע"כ
ז"ל בן דעיקר קרה הא קאי בטומאה אלא
דמרבי גם נותר, וא"כ ניחא דאי הוה
ילף לעיל מהאי ילפותא דבשני חילולין
הכתוב מדבר להנך מילי תו לא הוה מניין
למילף פיגול עון עון מנותר משום דלמד
בהיקש א"ח ומלמד בג"ש, ולכך ילף מג"ש
דחילול חילול ולמד בג"ש חוזר ומלמד בג"ש,
ולפ"ז יתישב ג"כ הקושיא הראשונה משום
ד"ל דבאמת למד בג"ש א"ח ומלמד בג"ש
ומ"מ גמרי' שפיר הנך ג"ש דחילול חילול
ועון עון, דהתוס' (שם מ"ו ע"ב) סד"ה
מה חטאת כתבו וז"ל דחטאת ילפינן
משלמים לקבלת כלי מהקישא, וג"ש דלקיחה
לקיחה אינטרין למיהוי כמאן דכתב בגופי'
דחטאת כו', וא"כ ה"ג י"ל דנותר גמרי'
שפיר מהך הקישא דשני חילולין נותר
מטומאה, וג"ש דחילול חילול אינטרין למיהוי
כמאן דכתב בגופי' דנותר דלא ליהוי
למד

(עו) דבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בג"ש
רצא ילף לה מדגמרי' ג"ש
דפר כהן משיח נשרף ע"י נחוח מקרבן
עולה נאמר כאן ראשו וכרעיו ונאמר להלן
ראשו וכרעיו כו' אי מה להלן בהפשט כו'
ח"ל וקרבן ופרשו כו', והדר ילף פר
יוה"כ מפר כהן משיח בג"ש עכ"ה, וי"ל
דהא איכא למיפרך על ג"ש הראשונה מה
לעולה שכן טעון הפשט, ועור כמה פירכות
מה לעולה שכן נשרף ונקטר בפנים על
המזבח, וז"ל דג"ש מופנה היא דעל ראשו
י'על כרעיו דפר כהן משיח מיותר מיהו
ל"ע דוהקרב והכרעים דעולה מזרין לריכי
כדדריש בתיב והקרב והכרעים אפי' נתעברו
קרבי עולה בקרבי עולה קרבי עולה בקרבי
חמיד, יכול אפי' נתעברו בפסולין כו'
תלמוד לומר וקרבן וכרעיו פי' דדריש מקרבן
וכרעיו דבקר, והקרב והכרעים דלאן עש"ה,
וא"כ לא הוה מופנה רק מזד אחד, ואיכא
למ"ד דמופנה מז"א למידין ומשיבין, וא"כ
ליכא למילף פר כ"מ מעולה דבשי נחוח,
וע"כ דילף ל"י ממקרא מיותרא דקרא,
או דלית ל"י דין נחוח בפריש הגשרפין
ועכ"פ למ"ד מופנה מזד אי' למידין ומשיבין
לית ל"י ילפותא דלמד בג"ש חוזר ומלמד
בג"ש, וא"כ אפ"ל דלדרי' למד בג"ש אינו
חוזר ומלמד בג"ש:

(עו) בזבחים (מ"ד ע"א) גבי הא דילף
נותר בג"ש חילול חילול
מטומאה, ופיגול בג"ש עון עון מנותר
כתבו התוס' דמזה הוה מלי למילף דלמד

ס"ל לר"א בר"ש דלמד בג"ש ח"ח ומלמד בג"ש כפשיטותא דש"ס, רק דס"ל דלמד בב"א מלמד בג"ש, ויליף לה בק"ו הכי ומה ג"ש שאינה מלמדת בב"א מלמדת בג"ש אחרת, ב"א המלמד בב"א אינו דין שילמד בג"ש, וינא לנו מזה דאליבא דר"א בר"א שמעון דס"ל דלמד בג"ש ח"ח ומלמד בב"א ע"כ ל"ל או דס"ל דלמד בג"ש ח"ח ומלמד בג"ש, או דס"ל דלמד בב"א חוזר ומלמד בג"ש ועדיין יש לפלפל בזה:

למד מלמד: (ע) רפ"י המבואר להלן (אות פ"ב) דר"א בר"א שמעון ס"ל דלמד בג"ש אינו חוזר ומלמד בב"א אי נימא דלמד בב"א ח"ח ומלמד בג"ש דהוה בעינא דלא חיפשטא ע' להלן (אות ז"ו) וא"כ נוכל ללמוד בק"ו דלמד בג"ש ח"ח ומלמד בג"ש, ומה בנין אב הלמד מב"א כמבואר (אות ק"ד) אינו למד מג"ש, ג"ש שאינה למידה מב"א אינו דין שאינו למד מג"ש, רק ד"ל דבאמת

קל וחומר מגזירה שוה

הנזכר להביא הא דהיקש אינו מלמד בהיקש אף דשניהם משם אחד: (פ) רפ"י מה שביארנו למעלה (אות לח) דרבי ס"ל דלמד בהיקש ח"ח ומלמד בק"ו, אפשר דגם למד בג"ש ג"כ אינו מלמד בק"ו דהו ליכא ק"ו הנ"ל: (פא) היבא דהמלמד הראשון הוא חולין יש להביא רא"י מסתמא דמהנ"י דלמד בהיקש מלמד בק"ו ומכ"ש למד בג"ש מלמד בק"ו, דבזכורות ר"פ מעשר בהמה במשנה, ומה א"ס החדש והישן שאינן כלאים זה בזה אינן מתעשרים מזה על זה, כבשים ועזים שהם כלאים זב"ז אינו דין שמתעשרים מזה על זה ה"ל ולאן משמע כל לאן אחד והא דאין מתעשרים מחדש על הישן ילפינן מהקישא דעשר העשר דהיקש מעשר בהמה למעשר דגן, הרי דלמד דהיקש חוזר ומלמד בק"ו רק דהבא המלמד הראשון דהיינו מעשר דגן הוא חולין:

(עט) דבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בק"ו בגמרא יליף לה בק"ו ומה היקש שאינו מלמד בהיקש מלמד בק"ו, ג"ש המלמדת בג"ש אינו דין שתלמד בק"ו, והקשה בשטמ"ק דהא דג"ש מלמדת בג"ש לאו משום יפוי כח דמלמד הוא, רק משום כח נלמד הוא דלמד בקל, ותדע דכמו דהיקש אינו מלמד בהיקש כמו כן ג"ש אינו מלמד בהיקש אלמא לאו משום כח המלמד הוא, ותי' דעבד ק"ו הכי ומה היקש שאינו מלמד לא בהיקש ולא בג"ש מלמד בק"ו ג"ש המלמדת בג"ש חזרתה אע"פ שאינה מלמדת בהיקש אינו דין שתלמד בק"ו ע"ה, ולכאורה קשה דה"ל למימר ק"ו פשוט, ומה ג"ש שאינו למד מהיקש למד מג"ש, ק"ו הלמד מהיקש אינו דין שלמד מג"ש, וי"ל דיוכל לדחות דהא דג"ש למידה מג"ש לאו משום יפוי כח דג"ש הוא רק משום דשני הלמידין המה משם אחד קילי ולמידין זה מזה, לכך

בנין אב מגזירה שוה

דר"א בר"א שמעון ס"ל דמקשינן עזים ואש למזבח, דמה מוזבח משל לבזר אף עזים ואש משל ליבזר, ור"ח בן שמוע סביר דמקשינן הכי מה מוזבח שלא נשתמש בו הדיוט אף עזים ואש שלא נשתמש בו הדיוט

(פב) דבר הלמד בג"ש אי חוזר ומלמד בב"א הוה בעינא דלא חיפשטא בהשו' חסם סופר חלק אור"ח סי' מ' כהנ' בשם אלוף נעוריו בס' מנחת כהן דהך פלוגתא דפליגי הנאי במנחות (כ"ב ע"א)

כלל למד הקדשים

באות עבר עשר חלות בב"א מלחמי חודה ולחמי חודה גמר בג"ש מצרומת מעשר, וא"כ תפשוט דלמד בג"ש חוזר ומלמד בב"א ומירו דתרומת מעשר חולין הוא וא"כ ה"ל מלמד חולין, אמנס קשה למאן דס"ל דבחר למד חולין א"כ תפשוט דין הכל, וע"כ ל"ל דבאנות כך הוא הדיון למאן דס"ל דבחר למד חולין דלמד בג"ש חוזר ומלמד בב"א, וס"ל כר"א בן שמוע דס"ל הכי אבל מאן דס"ל דבחר מלמד חולין לא איפשטא הך בעיא:

(פה) **רמעה** (באות מ"ג) הוכחתי דרב ס"ל דלמד בג"ש מלמד בב"א:

(פו) **בספרי** מה"ר כלל תורת הקדשים הקשה דבסוגיא דסוטה (מ"ו)

קאמר דבד"א דניליף קדשים בק"ו מעגלה שחאה עבודה פוסלת בהן ומה עגלה שאין מוס פוסל בה עבודה פוסלת בהן קדשים שמוס פוסל בהן מ"כ שטעודה פוסלת בהן, ופריך מה לעגלה שכן שנים פוסל בה, ומאי קשיא נימא פרה חוכה שאין שנים פוסל בה ועבודה פוסל מ"כ דעול עול, ומה הוכיח דלמד בג"ש א"ח ומלמד במה הלך עכ"ד, ובאמת א"א לומר כן מכמה טעמים, חדא דהא עגלה היא חולין וגם פרה קדש בדק הבית היא דהוה בחולין כמ"ש התוס' זבחים (ק"ה ע"ב) ולא הוה רק הלמד האחרון קדשים ולשיטת התוס' לעיל (אות ס"ו ס"ז) לא מיקרי ככה"ג למד דקדשים ואף לשיטת רש"י שם דמיקרי למד דקדשים ככה"ג, הא הוכיח הלל"ח מפ"י רש"י זבחים (נ' ע"א) דיוכיח אמרי' בקדשים אף מדבר הלמד ממק"א ע' לעיל (אות מח, מט.) ומלכד זה, הא זה אינו רק למ"ד בחר למד חולין ולעיל (אות פד) ביארתי דלמ"ד בחר למד חולין למד בג"ש מלמד בב"א, וה"ה דמלמד במה הלך:

הדיוט, וקאמר בגמרא דאיכא בינייהו חדתי, פ"י דלר"א ב"ר שמעון לא בעינן חדתי, וקשה דלמאי לא קאמר איכא בינייהו משל ליבור דלר"א בן שמוע לא בעינן משל ליבור, ולהך פ"י דבזה מודו כו"ע דבעינן משל ליבור, רק דר"א ב"ש ס"ל דעלים ואש משל ליבור ילפינן מב"א ממלח פ"ש בתוס', [וכן כתב בס' קרבן אהרן בתו"כ] ואף דמלח גופי' דמשל ליבור ילפינן מג"ש דברית עולם ברית עולם ס"ל דלמד בג"ש מלמד בב"א, ור"א אייתר לן הך הקישא דעלים ואש למזבח להך דינא דבעינן שלא כשתמש בו הדיוט, אבל ר"א בר"ש ס"ל דלמד בג"ש אינו חוזר ומלמד בב"א, ור"א לא כוכל ללמוד דעלים ואש משל ליבור בב"א ממלח, ולכך אינריריך הך הקישא דעלים ואש למזבח להכי, ע"כ תוכן דבריו, וא"כ ינא לנו מזה דפלוגתא דתנאי הוא בזה אי דבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בב"א או לא, ולפ"ז ל"ל דהאי דבעי בגמרא אי למד בג"ש מלמד בב"א או לא, היינו דמספקא ל"י כמאן הילכתא:

(פג) **רבא** דס"ל כר"א בן שמוע בזבחים (קט"ז ע"ב) דבעינן עלים ואש

שלא כשתמש בו הדיוט ס"ל דלמד בג"ש מלמד בב"א, וכן דעת הרמב"ם בפ"ו מה' איסורי מזבח, והלח"מ העיר שם על הרמב"ם דאיך פסק כתרומתו כר"א ב"ר שמעון ובר"א ב"ש דבעינן עלים ואש משל ליבור ושלא כשתמש בו הדיוט, והיינו משום דפסק כר"א ב"ש דמקיש לזה דבעינן שלא כשתמש בו הדיוט ומודה ג"כ דבעינן משל ליבור וכנ"ל דיליף ממלח בב"א:

(פר) **הך** כלל דלמד בג"ש אי מלמד בב"א יש לומר דתלי בהך פלוגתא אי בחר למד חולין או בחר מלמד, דהתוס' שם פ"א ד"ה אמר אמרה כו' הקשו דבמנחות (דף ע"ו) ילפינן דכל המנחות

למד הקל וחומר

(פו) **דבר** הלמד בק"ו מלמד בדיקא לר"פ דס"ל דלמד בג"ש מלמד בדיקא ילפינן בק"ו

לכתחילה קאמר ולא לעכב, וא"כ עכשיו
דכתיב במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו
את האשם אית לן למימר דהוה כמו דכתיב
נפון בהדי' גבי' ולכך צעיק גבי אשם שנה
עליו הכתוב לעכב, ואתי שפיר סוגיא הנ"ל,
מיהו זה דוקא למאן דס"ל דון מינה ואוקי
באתרא, וה"ל כמאן דכתיב הך דין הנלמד
גבי למד, אבל מאן דס"ל דון מינה ומינה
וילפינן כולה מילתא ממלמד אף הך דינא
דליתא בלמד, הי"כ אית לן למילף אשם
מעולה לכולה מילתא אף לעכב, וא"כ ישאר
קושייתנו הנ"ל דל"ל תרי הקישי באשם
לעולה למילף מיני' לעכב, אלא ע"כ דלמד
בק"ו אינו חוזר ומלמד בהיקש, וא"כ לא נוכל
למילף לעכב מעולה ולכך צעיק תרי הקישי
היולא מדצרינו דהך דינא אי למד בק"ו
מלמד בהיקש תליא בהך כללא אי דון מו"מ
או דון מינה ואוקי באתרא דמאן דס"ל דון
מו"מ ס"ל דלמד בק"ו אינו מלמד בהיקש,
ומאן דס"ל דו"מ ואוקי באתרא נוכל לומר
דמלמד, מיהו זה סותר למש"כ למעלה
(אות ס') ויש לפלפל בזה ואין להאריך עוד:
(פט) **למעלה** [באות ל"ח] ביארתי דרבי
ס"ל דלמד בק"ו אינו חוזר
ומלמד בהיקש:

בק"ו ומה ג"ש שאינה למידה מהיקש
מלמד בהיקש, ק"ו הלמד מהיקש אינו
דין שמלמד בהיקש, ומאן דס"ל דלמד
בג"ש אינו מלמד בהיקש הוה צעיא דלא
איפשטא, כן מבואר שם בסוגיא, ובתוס'
שם ד"ה אלא, כתבו דרב אדא בר אבהו
דילף לעיל נפון דמעכב בעולה מק"ו מחטאת,
והדר יליף אשם בהיקש מעולה היינו למנוה
דכתיב בעולה גופה, ומהא דליתיקש תרי
זמני לעולה הוא דילפינן עיכובא עכ"ל,
ולולי דברי התוס' נראה להוכיח מזה להיפך
מדאיטריך תרי הקישי אשם לעולה למילף
מיני' לעכב כמבואר שם לעיל (דף מ"ט)
מגלל דלמד בק"ו א"ח ומלמד בהיקש דאל"ה
בחד היקש סגי וכמו דעולה מעכב דילפינן
מק"ו מחטאת כמו כן אשם מעכב, ובסוגיא
שם דשקיל וטרי לעכב מגלן באשם ה"ל
למימר הניחא אי למד בק"ו מלמד בהיקש
אבל אי אינו מלמד בהיקש מאי איכא
למימר:

(פח) **ונראה** לישב זה דהנה בקדשים
קימ"ל דצעיק שנה עליו
הכתוב לעכב, וכל היכא דלא שנה הכתוב
אמרינן דדוקא לכתחילה הוא ולא לעכב, ואי
הוה כתיב באשם גופי' נפון הוה אמינא

גזירה שוה מכל וחומר

דין שילמד בג"ש, ולפי' לרבי דס"ל דלמד
בהיקש אינו מלמד בק"ו לעיל [אות ל"ח]
אין לנו עוד ילפותא דלמד בק"ו חוזר ומלמד
בג"ש:

(צ) **דבר** הלמד בק"ו חוזר ומלמד בג"ש
מוק"ו, ומה ג"ש שאינה למידה
מהיקש מלמד בג"ש, ק"ו הלמד מהיקש אינו

כל וחומר מקל וחומר

בק"ו:
(צב) **בס'** בה"ז הקשה למאי נ"מ מיציעיא
לן ד"ז כיון דאין במלמד השני
שום חומרא נוספת על השלישי דאל"כ איך
ילפינן שני מראשון וא"כ אמאי לא ילפינן
שלישי מהראשון עכ"ל, ובס' גינת וורדים
כלל

(צא) **דבר** הלמד בק"ו חוזר ומלמד בק"ו
מסקנת הסוגיא דילפינן זה מק"ו
ומה היקש שאינו למד מהיקש מלמד בק"ו,
ק"ו הלמד מהיקש אינו דין שמלמד בק"ו,
ולפי' לרבי דס"ל דלמד בהיקש אינו מלמד
בק"ו חו לית לן ילפותא דלמד בק"ו מלמד

שפוסל בקדשים, ובתב רש"י והא דלא אמר' דיו כתרומה שג' פסול ואינו פוסל דא"כ מיפריך ק"ו עש"ה, ואם היו עושין ק"ו קדשים מחולין לא הוה מרבינן בקדשים רק שלישי ולא רביעי ועתה מרבינן בלימוד הב' מן הא' מעלה אחת משום דמיפריך ק"ו, ומלימוד הב' מן הב' עוד מעלה אחת ובגל, ולשיטת רש"י לעיל (אות ס"ה) למד בחר למד חזלינן, טל כעין ד"ו, היינו רביעי בקדשים הוה בעיא דגמרא חי למד בק"ו מלמד בק"ו, אולם התוס' פסחים (י"ח ע"ב) פי' באופן אחר וע"ש ברש"א ובדבריו יל"ע טובא מכמה מקומות, ועכ"פ ע"פ שיטה הנך הנאי יתורן קושי' הגל, וע' בספר מדות אהרן פ"ב במדת הק"ו, וע"פ דבריו ג"כ נוכל לתרץ זה באופן אחר וע' בתוס' לעיל (דף מ"א ע"א) ד"ה הושוו מעשים למעשים כו' עש"ה :

כלל ע"ו תירץ דג"מ היכא דהשני אלו למידין צמה הד מותרת, ואם היו למידין השלישי מהם איכא למיפריך פירכא כל דהו, ולימוד השני מהם אין כאן אף פירכא כל דהו, ולכך מוכרחים ללמוד השלישי מהשני ע"ש שהאריך בזה, אמנם התוס' זכאים (ח' ע"ב) ד"ה הנך כתבו דמה הדג הוה כבנין אב ע"ש, וזהו בעיא אחריתא חי למד בב"א מלמד בק"ו, והג"ל בזה דהך בעיא הוה להך הנאי דס"ל דהיכא דמיפריך ק"ו לא אמר' דיו, ומעתה מתורן בפשיטות וכמו דמלינו סוטה (כ"ט ע"ב) ובג"מ דיליף שלישי בתרומה דפסול מק"ו ומה טיבול יוס שטהור בחולין פסול בתרומה, שני שפסול בתרומה אינו דין שטושה שלישי בתרומה וכתב רש"י והא דלא אמר' דיו בחולין ששני פסול ואינו פוסל, דא"כ מיפריך ק"ו והדר יליף קדשים מתרומה בק"ו ומה מחוסר כפורים שטהור בתרומה פסול בקדשים שלישי שפסול א"ד

בנין אב מזהל וחמר

למד חזלינן ולעיל (אות פ"ד) הוכחתי דמאן דס"ל בחר למד חזלינן ע"כ ס"ל דלמד בג"ש מלמד בב"א, ולפ"ז יש לשיין דהא ר"מ ס"ל שבועות (ל"א ע"ב) דון מו"מ, וא"כ לפי הג"ל מוכח דס"ל דלמד בק"ו מלמד בב"א, ובגמרא בעי למיפשט משיטת דר"מ דמלק וגמלא טריפה כו' דס"ל דלמד בק"ו מלמד בב"א, ודחי ולא היא משיטת חולין גמר וליכא למיפשט מינ' :

צב) דבר הלמד בק"ו חי חוזר ומלמד בב"א הוה בעיא דלא איפשטא שם, וגראה דלר"א בן שמוע דס"ל דלמד בג"ש מלמד בב"א כמבואר למעלה (אות פ"ב) נוכל למילף בק"ו דלמד בק"ו מלמד בב"א ומה ג"ש שאינה למידה מהיקש מלמד בב"א, ק"ו שלמד מהיקש אינו דין שמלמד בב"א, ולפמ"ש למעלה (אות ס') דמאן דס"ל דון מינה ומינה ס"ל דבחר

למד הבנין אב

צביקש מבנין אב—(צג) דבר הלמד בב"א חי מלמד צביקש הוה בעיא דלא איפשטא, שם (נ"א ע"א), וגראה דלפי המבואר לעיל (אות מ"א מ"ב) דאיכא הנאי דס"ל דלמד צביקש, מלמד בב"א ג"כ אי נימא דס"ל דלמד בג"ש מלמד

צביקש, נוכל ללמוד בק"ו דלמד בב"א מלמד צביקש, ומה ג"ש שאינה למידה מהיקש מלמדת צביקש, צנין אב הלמד מהיקש אינו דין שמלמד צביקש : (צד) לפי מה שנתבאר (אות פ"ב) דר"א בר"ש ס"ל דלמד בג"ש אינו מלמד

מלמד בב"א, ולפמ"ש (אות פ"ד) דע"כ
 ז"ל דס"ל דבמר מלמד זולין, וא"כ ס"ל
 דלמד בג"ש אינו מלמד בהיקש כמבואר
 (אות נ"ב) ולפ"ז לשיטתו יש להוכיח
 דלמד בב"א אינו מלמד בהיקש מק"ו, ומה
 ג"ש הלמידה מג"ש כמבואר (אות ע"ו)
 אינה מלמדת בהיקש, בנין אב שאינו למד
 מג"ש אינו דין שאינו מלמד בהיקש, וזהו
 ק"ו שאין עליו תשובה:
 (צה) רפי המתבאר בסוגיא דנדה (מ"ג
 בהיקש:

ג"ש מבנין אב

כמבואר זכחים (ט' ע"א) וג"ש מופנית
 היא כמבואר בזכורות (ל"ב ע"א) אלא
 ע"כ דבר הלמד בב"א אינו חוזר ומלמד
 בג"ש:

(צח) מ"דו בת"כ סוף פ' בחוקותי איתא
 ומגין שמעשר בהמה בעמוד
 ועשר ר' יוסי הגלילי אומר והעברת מלמד
 שמע"ב בעמוד ועשר ופי' הק"א דיליף
 העברה העברה מזכור, ר"ע אומר עשר
 תעשר מלמד שמע"ב בהמה בעמוד ועשר
 פי' דקאי עשר תעשר על ב' מעשרות
 מעשר דגן ומעשר בהמה, ר' אומר אלה
 המלות מלמד שמע"ב בהמה בעמוד ועשר הרי
 דר"ע ור' דילפי ממק"א דמע"ב בעמוד
 ועשר לית להו ג"ש דהעברה העברה,
 ולשיטתם אין כאן רא"י דלמד בב"א אינו
 מלמד בג"ש, ואפשר לומר דלכך לא ילפי
 הק"א ג"ש משום דלא הוה מופנה מז' דרדים
 דאף דהעברה דזכור מיותר כמבואר בזכורות
 שם אבל העברה דמע"ב לא מיותר
 דמידריש בת"כ הובא ב[זכורות] (נ"ח ע"ב)
 כל אשר יעבור פרט לטריפה שאינה עוברת,
 ואפשר שיש איזה פירכא על הג"ש וס"ל
 דמופנה מז' אחד למידין ומשיבין ובזה
 פליגי דמאן דס"ל דילפיין הק"א ג"ש משום
 דס"ל דמופנה מז' א' למידין ואין משיבין,
 ומאן דס"ל דלא ילפיין הק"א ג"ש משום
 דס"ל דלמידין ומשיבין, וילא לנו מזה
 דמאן דס"ל דמופנה מז"א אין משיבין
 ואית

(צו) דבר הלמד בב"א אי חוזר ומלמד
 בג"ש הוה בעיא דלא איפכטא
 שם, לעיל (אות ע"ח) ביארתו דלר"א בר"ש
 דס"ל דלמד בג"ש אינו מלמד בב"א יש
 להוכיח דלמד בב"א חוזר ומלמד בג"ש
 מק"ו, ומה ג"ש שאינה מלמדת בב"א
 מלמדת בג"ש אחרת כמבואר בסוגיא שם,
 ז"ל המלמד בבנין אב כמבואר להלן (אות
 ק"ד) אינו דין שילמוד בג"ש, וכה"ג עבד
 שם ק"ו ע"ש וי"ל כמ"ש לעיל [אות ע"ט]
 דהא דג"ש מלמדת בג"ש, וכן הא דב"א
 מלמד בב"א הוה מטעם דכיון דשני הלמודים
 המה משם אחד קילי ולמידין זה מזה
 וי"ל:

(צז) לבאורה יש להביא רא"י דלמד
 בב"א ח"ח ומלמד בג"ש
 דזכחים (נ"ו ע"ב) בתום ד"ה לשני ימים
 טו' כתבו דהא דמע"ב נאכל לב' ימים יליף
 בבנין אב משלמים, דמה שלמים, קדשים
 קלים אף מע"ב קדשים קלים וגם לא הוה
 מתנה לכהן כמע"ב ע"ש, ושם (נ"ז ע"א)
 ילפי ר"ע ור' ישמעאל דזכור נאכל לב'
 ימים מהקשה דחזה ושוק של שלמים עשה
 ובזכורות (נ"ז ע"ב) יליף תנא דבי רב
 מדכתיב תאכלנו שנה בשנה, יום אחד
 בשנה זו ויום א' בשנה זו לימד על הזכור
 שנאכל לב' ימים, והוא מספרי פ' ראה,
 וקשה דל"ל הק"א לימודי לגבי זכור ואמאי
 לא ילפי בג"ש העברה העברה בזכור ממע"ב,

(אות ס"ה) דלמד בחר למד חלין הוא למד השני לחוד ומ"ד בחר מלמד חלין היינו מלמד הראשון, וא"כ בזה דהלמד הב' דהיינו מעילה וגם המלמד הראשון הוו קדשים לכ"ע למ"ל דקדשים הוא, ואפ"ל כיון דגמרי' מעילה מתרומה לדברים המפורשים בהרומה ילפי' ג"כ דהך דינא דשליחות הנלמד ממק"א כמס"ל (אות ט"ז) ע"ש, ונוכל לומר דרש"י רמז לזה שם ד"ה חטא חטא מתרומה, לרוב דברים ה"א למודה מתרומה כו', אמנם עיקר הקושי' לא ידענא וכי שליחות בהרומה מגירושין וקדשים ילפינן והא בהרומה נופה כתיב גם אתם לרבות שלוחכם כמבואר (ב"מ כ"ב ע"א, ע"א ע"ב) ובדמ"ב פ"ד מה' תרומות ה"א, רק דהגמרא קאמר דמנין למילף תרומה מקדשים וגירושין והא דכתב שליחות בהרומה ללמד מה אתם בני ברית כו', וה"ה דמני' למימר דלכך כתיב שליחות בהרומה בכ"י שנוכל ללמוד מעילה מיני' דלא ליהוי למד מלמד, וא"כ הוה פשטין דאין למדין ג"ש מב"א ולכך קאמר טעמא אחרינא:

(קא) ל"פמ"ש (אות ל"ח) להוכיח לשיטת כמה תנאי דלמד בבנין אב אינו חוזר ומלמד בג"ש נוכל ללמוד לפי שיטתם דלמד בהיקש א"ח ומלמד בב"א מק"ו ומה ג"ש המלמד בג"ש אינו למד מהיקש, בנין אב שאינו מלמד בג"ש אינו דין שאינו למד מהיקש, וכן יש להוכיח לפי שיטתם, למאן דס"ל דלמד בג"ש אינו מלמד בהיקש, דה"ה למד בב"א א"ח ומלמד בהיקש בק"ו הנ"ל, ומה ג"ש המלמד בג"ש אינו מלמד בהיקש בב"א שאינו מלמד בג"ש אינו דין שאינו מלמד בהיקש, ויל"ע בזה:

ואת לי' דך ג"ש דהעברה העברה ס"ל דלמד בב"א א"ח ומלמד בג"ש, ולאידך מ"ד הוה בעיא דלא איפשטא, ויש לפלפל עוד בזה ואכ"מ:

(צט) יל"ע מהא דאיתא [זבחים ק"י ע"א] מנחות [כ"ג ע"ב] דר' זירא יהיב טעמא דלכך אין הסיריים מבטלין את הקומץ, משום דנאמרה הקטרה בקומץ ונאמרה הקטרה בסיריים, מה קומץ אין מבטל חצירו, אף סיריים אין מבטלין הקומץ, והא דאין הקומץ מבטל חצירו ילפינן מבנין אב מקרא דולקח מדם הפר ודם השעיר מכלא לעולין שאין מבטלין זא"ז כפי' רש"י שם, הרי דלמד בב"א חוזר ומלמד בג"ש דהקטרה הקטרה, ואפשר דהך הקטרה הקטרה אינו ג"ש רק בב"א והוא בב"א מבנין אב:

(ק) בספר מקנה אברהם לחכם ספרדי בתיב אות ח' הביא מש"כ בשיטה ח' קדושין לא נודע למי מקדשים [שם מ"ב ע"ב] דדבר הלמד בזה הלד חוזר ומלמד בג"ש דהא תרומה ילף שליחות מקדשים וגירושין ומעילה ילף מתרומה בג"ש דחטא חטא, ובס' מר דרור בתי' קדושין כתב דתרומה לא הוו קדשים, והקשה טלוי דהא אמרי' בכתובות [כ"ה ע"א] ה"ק לא במידי דאיכרי קודש דכתיב וכל זר לא יאכל קודש ע"ש כפי' רש"י [וע' חוס' זבחים נ' ע"א ד"ה אמר אמרה, נ"ז ע"ב ד"ה היינו שכ' דתרומת מעשר חולין הוא ע"ש] ובספר עלמות יוסף כתב דמכלא מוכח דדבר הלמד בב"א חוזר ומלמד בג"ש ונ"ע דהא הוה בעיא דלא איפשטא, ובאמת לפי שיטת החוס' הנ"ל דתרומה לא הוה קדשים ביחא, אולם לשיטת רש"י שביארנו למעלה

קל וחומר מבנין אב

בק"ו ומה היקש שאינו מלמד בהיקש מלמד בק"ו, בנין אב המלמד בב"א חצירו אינו דין שמלמד בק"ו וכה"ג עבד ק"ו לעיל עכ"ל, וכתב השמ"ק וי"ל דמגלן דהמלמד גורם

(קב) דבר הלמד בב"א אי חוזר ומלמד בק"ו הוה בעיא דלא איפשטא והתוס' ד"ה פשוט מיהא חדא המהו דביון דפשיט דלמד בב"א מלמד בב"א מלמד ג"כ

ומלמד בב"א שני אינו דין שמלמד בק"ו :
(קד) בספר גינת וורדים כלל ט"ו הקשה
בהא דבטי דבר הלמד בב"א
אי מלמד בק"ו, דהא ע"כ הא דיליף במה"א
בבנין אב שניהם שוים בקולות וחומרות
והשלישי דיליף מהשני בק"ו, היינו הוא
חמור מהשני, וא"כ ממילא הוא חמור ג"כ
מהראשון וא"כ ל"ל ללמוד מהשני, והא
יכול ללמוד בק"ו מהראשון, ותיכף ד"ל
דהב"א הוא מה הנד, ועל מה הנד פרכי'
פירכא כל דהוא, ואיירי דבלימוד השלישי
מהמה הנד ישנו פירכא כ"ד, ועל הק"ו
לא פרכינן פירכא כ"ד:

גורם שתאמר כמו כן יועיל ללמד על ק"ו
דלמא הנלמד גורם דבנין אב בקל ללמד כו'
ע"ש, ולפי' להנך דס"ל לעיל (אות ז"א)
דלמד בהיקש אינו מלמד בב"א, א"כ נוכל
ללמוד שפיר דלמד בב"א מלמד בק"ו ומה
היקש שאינו מלמד בהיקש ולא בב"א מלמד
בק"ו, ב"א המלמד בב"א א"ד שמלמד בק"ו,
והו ק"ו שאין עליו תשובה :
(קג) דר"א בר"ש דס"ל דלמד בג"ש א"ח
ומלמד בב"א לעיל (אות פ"ב)
נוכל ללמוד דלמד בב"א חמור ומלמד בק"ו,
ומה ג"ש שא"ח ומלמד בב"א מלמד בק"ו
ממזרח לעיל (אות ע"ט) ב"א שחמור

בנין אב מבנין אב

לא יליף יולא דס בב"א מיוולא דאימורין,
וע"כ משום דלמד בב"א אינו חוזר ומלמד
בב"א, והו דקאמר פשוט מהא חדא וימורין
קושי' התום' ד"ה פשוט מהא חדא, תימא
דבתרתי תפשוט דכיון דמלמד בב"א חזירו
א"כ מלמד בק"ו כו', ע"ש מה שהאריך בזה,
ולפי דבריו יקשה דהא נוכל ללמוד למד
הבנין אב במה מצינו מלמד ההיקש דמה
היקש שאינו מלמד בהיקש חזירו אינו מלמד
בג"ש, כך ב"א שאינו מלמד בב"א איש
מלמד בג"ש, וכן יש לפלפל לפ"ד בשארי
לימודים, וגם לפי ביאורו ופי', העיקר
חסר מן הספר דהא לא הוזכר כלל כאן
הא דילא דמה דתד, ופירושו החדש איש
כדאי וראוי לחלוק על פי' רש"י והתום'
במה מקומות, ובזבחים (ס"ט ע"א) ילפינן
שוחט עוף קדשים בחוץ דמטהר מידי נבילה
בב"א מחיוב פרת דשמיטת חוץ, והדר יליף
שוחט עוף קדשים צפנים משוחט עוף קדשים
בחוץ בב"א עש"ה בסוגיא הרי דדבר הלמד
בב"א חוזר ומלמד בב"א, ויל"ע בזה טובא
ובספר מקנה אברהם לחכם ספרדי א' בח"ב
אות א' הביא מש"כ הריטב"א בחי' יומא
לדף ל"ב דלמרי' בזבחים דדבר הלמד בב"א
אינו חוזר ומלמד בב"א, ותמה עליו דהלל
בלישנא דש"ס מוכח דבב"א חוזר ומלמד ע"ש

(קה) דבר הלמד בב"א חוזר ומלמד בב"א
בגמרא יליף לה מהא דתני דיליף
לן צדס כשר מלן דאימורין, ולן דאימורין
יליף מלן דבשר, והדר פריך וכי דנין שלא
בהכשירו מדבר שהוא בהכשירו, ומשני חנא
מזאת תורת העולה ריבה סמיך עש"ה בסוגיא,
ולכאורה נראה דלפי המסקנא דמקרא יליף
דחה הראי' דלמד בב"א מלמד בב"א, אבל
באמת עיקר הפשיטות מהא דהתנא קאמר
הנך בנין אב הרי דס"ל דלמד בב"א מלמד בב"א:
(קי) במ' תוספות אהרן בנדה (מ' ע"ב)
כתב על קושי' התום' שם ד"ה
פרט לנשחטה בלילה כו', דיליף ילא דמה חוץ
לקלעים מאימורים שילאו ואימורים שילאו מיוולא
דבמה ע"ש, וע"כ העלה דפשיטות הגמרא הא
בזבחים הוא להיפך, היינו דמהא דיליף לן
דס מלן אימורין, ואימורין מלן צדס לאו
ילפתא היא כלל כקושי' הגמרא וכי דנין
שלא בהכשירו מהכשירו, וגם בהכרייתא
ג"כ יש לפרש כקושי' התום' ד"ה מפני מה
כו', דתרי מילי מפרש התנא דלן דס
לאחר שקיעה יליף מלן אימורין לאחר
שקיעה ולן אימורין בעמוד השחר מלן בשר, וא"כ
אין כאן ראי' כלל רק דעיקר הראי' הוא להיפך
מדקמני יולא דאימורין כשר אבל יולא דדס פסול
וכפי' רש"י ותום' וזבחים [דף פ"ד] ואמאי

כמו ק"ו מהיקש, וג"ש וק"ו מג"ש, איך הוא הדין אי הוה תלמא למדין, כגון למד בהיקש דלמלמד בק"ו אי חוזר הק"ו ומלמד בג"ש, מי אמרינן כיון דהיקש מלמד לק"ו, וק"ו מלמד לג"ש ילפינן שפיר גס בכה"ג או דאפשר דשני למדין גמרי' שפיר למד מלמד בכן, ולא שלשה, ומינו להרש"א שמחלק בין ב' למדין לג' לענין אחר, לעיל (אות כח), ואפשר ג"כ בדיון דידן, ומיהו באופן שביארנו י"ל דמסתבר דאין למדין בכה"ג, משום דלל למד האמנטי דהיינו הק"ו וה"ל ג"ש מהיקש דאין למדין דלא עדיף ק"ו דאמי מכח היקש, מהיקש לחוד דאינו מלמד לג"ש כמבואר (אות לג):

(ק) **אורח** יש להסתפק היכא דהשלשה למדין, יכולים ללמוד זה מזה, היינו דהלמד השלישי יוכל ללמוד מהשני או מהראשון, כגון ג"ש מק"ו מג"ש, דהג"ש הב' יוכל ללמוד מהק"ו, או מהג"ש הראשונה, ולכך יש להסתפק בהנך ג', אם למדין זה מזה כג"ל באות הקדום, ובספרי פ' חוקת סי' קכ"ז איתא, וכל אשר יגיע על פני השדה כו', או בקבר זה קבר סתום אחר חומר זה קבר סתום או אינו אלא קבר פתוח, אמרת ק"ו ומה אזהל שהוא מקבל טומאה אין מטמא בכל זרדיו כשהוא פתוח קבר כו', אי מה להלן טמא טומאת ערב אף כאן פומא הלמד ממק"א טומאת ערב אמרת וכי אזהל מהיכן למדינו לא מן הדין ודבר אחר צא ללמד הימנו הלמד מן הלמד (ג') הגר"א) ע"כ, והקשה הראב"ד מהא דקימ"ל דבכל התורה למדין למד מן הלמד, ולא תירץ כלום, וע"כ י"ל כיון דעיקר דיני טומאה דרך פרשה הוא לענין מקדש וקדשיו ולכך ה"ל למד דקדוש, אך קשה דהא טומאת ערב דאזהל יליף לעיל בספרי מק"ו אם שלישי במה טמא, השני דין הוא שיהא טמא, וא"כ קבר פתוח דבטי למילף בבנין אב מאזהל, וה"ל צ"א מק"ו דהוה צ"א דלא איפשטיא, ולמד מ"ד למדין צ"א מק"ו ע' לעיל [אות ז"ב] וא"כ מהך ברייתא דספרי

ואפשר דהריטב"א מפרש כמ"ש בס' ת"א הג"ל:

(קו) **יש** לעיין למה לא נילף למד הבנין אב במה מינו מלמד הג"ש, דכי היכי דשוו להדדי בלימודיהם השוין, היינו ג"ש מג"ש, צ"א מבנין אב, ה"נ נשווינהו להדדי בשאר לימודים, היינו דכי היכי דלמדין היקש מג"ש לר"פ, ה"נ נלמוד היקש מב"א, וכי היכי דלמדין ק"ו מג"ש, ה"נ נלמוד ק"ו מב"א, מיהו בזה דק"ו מב"א י"ל משום דהא דלמד בג"ש חוזר ומלמד בק"ו, עיקר הלימוד הוא ע"י ק"ו כמבואר בגמרא, ואיך נוכל ללמוד למד הב"א מזה ע"י צ"א, והא דבר הלמד בק"ו אי חוזר ומלמד בצ"א הוה צ"א דלא איפשטא, אבל על למד ההיקש מב"א, קשה כג"ל, יא"ל דלא דמו צ"א לג"ש, דעל ג"ש אין משיבין ועל צ"א משיבין, דהא ה"א כלל דג"ש סתמא קמני דמשמע בין ג"ש המופנית דאין משיבין, ובין ג"ש שאינה מופנית דמשיבין בה והשוויה לצ"א, ואפ"ל דלכך לא דמו להדדי ולא ילפינן זה מזה בצ"א משום דבג"ש אין ארס דין ג"ש מעלמו משא"כ בבנין אב:

(קח) **אמנם** יקשה דמדוע לא נילף למד הבנין אב מלמד הק"ו, דכי היכי דשוו להדדי בלימודיהם השוין ק"ו מק"ו, צ"א מב"א, ה"נ נשווינהו להדדי בשאר לימודים, בהיקש מב"א לרב פפא, בג"ש מב"א לכו"ע, ונ"ל כמ"ש למעלה דכיון דהא דק"ו מלמד בהיקש לר"פ, ובג"ש לכו"ע, זה נלמד ע"י ק"ו כמבואר בגמרא, וא"כ איך נוכל ללמוד מזה למד הב"א ע"י צ"א, דהא דבר הלמד בק"ו הוה צ"א דלא איפשטיא אי חוזר ומלמד בצ"א, אך לפמ"ש למעלה (אות נב) דצ"א בן שמוע דבר הלמד בק"ו חוזר ומלמד בצ"א, א"ת לן למימר דכי היכי דלמד הק"ו מלמד בהיקש ובג"ש, ה"נ למד הב"א מלמד בהיקש ובג"ש, ויש לעיין בזה הרבה.

(קט) **נסתפקתי** בהנך לימודי הקדשים שלמדין בהי למד מלמד

מתישב שפיר, דלפי פי' בתחילה דתחילת מהנות דעולה גמרי' בקי' משירי' וזכור גמר בגי' זריקה זריקה מעולה והיל גי' מקי', ואי' הו' אי אפשר לומר כלל דפסח ומעשר גמרי' בב"א מעולה, משום דהיל גי' למדין, קי' גי' ב"א, ובזה לכי'ע אין למדין למד מלמד, משאי' אחי' שפי' דמתנות דעולה לאו מקי' אחי' אלא מפשטי' דקרא, ואי' לא הו' רק ב' למדין לכך כתבו שפיר, וכי' מצי' מזכור אי' תיפשוט כו', היוולא מדברינו דבכל הלמדין או הוו תלמא למדין זה אחר זה אין למדין בקדשים :

(קינ) יש להסתפק למד' בחר מלמד אזלינן ואם המלמד חולין שפיר ילפינן מיני' למד מלמד דקדשים, אם המלמד דחולין הוא גי' למד מלמד בחולין אי גמרי' מיני' למד מלמד דקדשים, מי אמרי' דלא אלי' כי' מלמד דחולין ללמד למי' דקדשים כיון דהוא עלמו הוא למד ממקרא, או מאחר דבחולין אין שום גי' בזה דהו' למ' ולכך שפיר מלמד למי' דקדשים, ויש להביא רא' לזה מתוס' יומא ס"ח ע"א ד"ה תן לו מחנה כו' בשלמא מורחה של ירושלים דגמר יוה"כ מפרה מני' הדר למיגמר מפר (נ"ל אפר) כהן משיח לרי'פ (נ"ל למר זוטרא) דפ' איזוה מקומן דאמר בחר מלמד אזלינן ומלמד חולין הוא דפרה קדשי בדק הבית הוא כו' עכ"ל, ולכאורה דבריהם תמוהין דהא אדרבה למד' בחר למד אזלינן מתישב ספי' דלשיטתי' למד בגי' מלמד בהיקש כמבואר בסוגיא דזבחים שם, ואי' ניחא אף אי' נימא דפרה הו' כקדשי מזבח, אבל לפי' הגי' נוכח לי'שכ זה דכוונתם ע"פ המבואר (זבחים קי"ג ע"א) דמורחה של ירושלים בפרה גופה ילפינן שריפתה מהזאתה בהיקש ולכך למד' בחר למד לא נוכח ללמוד פר כהן משיח מפר יוה"כ משום דהו' למי' אף דהיל היקש מג"ש דלמדין אלי'בי', מ"מ כיון דהגי' מכת היקש קאמי לא עדיף מהיקש לבד והיל היקש מהיקש דאין למדין אבל למד' בחר מלמד אזלינן ניחא משום דפרה קדשי ברי' הוא והיל חולין

דספרי נוכח למי'שט דגם ב"א מקי' אין למדין למד מלמד, ופי' ל"ל דכיון דשני בזהוה היל באמת שלישי משום דלד החילון והפנימי היל כשני כלים, דאל"ה ה"ל כלים ממת דמטמא עומאת ו' ע"ש במפרשים, והא דקרי לי' שני משום דהו' כעין שני דהא הו' כלי אחד, וא"כ הלימוד משלישי ע"כ הו' כעין זה, כלים מכלים נפרדים, ולהלן בספרי סי' ק"ל דשלישי בכלים מכלים אינו מבואר בקרא רק דיליף מקי' או מבנין אב ע"ש, ואי' היל תלמא למדין קי' מקי' וחוזר ומלמד בב"א ותלמא למדין לא גמרי' לכי'ע בכל הלמדין, וע' בהתוה"מ להגאון מלי'סם שהגיה וביאר הספרי הגי' באופן אחר, ואין כאן רא' לספיקתנו הגי' :

(קיא) הרש"א שבעות (ט' ע"ב) בתוס' ד"ה כדאמר רב חמא כו' כתב דאף בהנך למדין דקימל בהו' שלמדין למד מלמד אף בקדשים, מ"מ זה אינו רק בשני למדין אבל בתלמא למדין לכי'ע אין למדין למד מלמד ע"ש :

(קיב) ובתוס' זבחים [נ"א ע"ב] ד"ה הן להיסוד כו', הקשו לפי פירושם דתחילת מתנות דעולה דטעונה יסוד גמר מקי' משירי', ותחילת מהנות דזכור ומעשר ופסח ילפינן בגי' זריקה זריקה מעולה, וז"ל מהו קשה לתנא ברי' פ' ב"ש דדריש שפיכה במעשר ופסח מהם זבחיך ישפך, מגיל יסוד הא לא כתיב בהו' זריקה, ועוד הקשו איזו קושיות, ולכך פי' דתחילת מתנות דעולה גמרי' מפשטי' דקרא, והקי' אחי' דטעון גג יסוד, וחזרו והקשו, ואי' ואכתי' לא דרשינן מתן דמיס ליסוד למעשר ופסח דלא כתיב בהו' זריקה ומגיל יסוד, וכי' תימא מצי' דזכור אי' תיפשוט דדבר הלמד בגי' חוזר ומלמד בב"א ע"ש, וילי'ע בזה דהא קושי' התוס' הראשונה מ"ל יסוד במעשר ופסח הוא עלמו הקושי' השני', ומדוע לא הזכירו הך שקלא וטריא, וכי' מצי' דזכור אי' תיפשוט כו', בקושי' הראשונה כמו שביארו אחי' בקושי' הב', ואי' נימא כנ"ל דבתלמא למדין בכולו אין למדין למד מלמד בקדשים

הלמד הוא היקש למדין אלמא בחר מלמד
 אזלין, ור"פ הג"ל דפשיט ס"ל
 דבחר למד אזלין וכן קשה בדבר הלמד
 בק"ו אי חוזר ומלמד בהיקש אמאי סלקא
 בהיקו ונשאר בקושי' עש"ה ולפמש"ב למעלה
 (אות ס') טעם פלוגתתם אי בחר למד
 אזלין או בחר מלמד דהליא במחלוקת אי
 דון מו"מ או דון מינה ואוקי באתרא עש"ה
 מה שהסברתי בזה למק כלל :

חולין ואף דשריפתה כלמד מהיקש כנ"ל
 מ"מ אין שום נ"מ בזה וזה נכון ומוכרח
 מסוגיא דבזבחים (ק"ג ע"א) וע' תוס'
 זבחים ק"ה ע"ב ד"ה מה כאן עש"ה :
 (קיד) ב"מ מקנה אברהם הקשה למאי
 דפשיט ר"פ דלמד בג"ש מלמד
 בהיקש, וקימ"ל דלמד בהיקש אינו מלמד
 בג"ש, הרי חזינן דכח המלמד הוא העיקר
 דאם המלמד הוא ההיקש אין למדין ואם

דרוש לשמיני עצרת השייך לבדר הנ"ל

חגיגה כ"ו כמי אינו יונא מדאמר לעיל שבעה שמונה הוה ואי יכול לשוחטן מעיו"ט אכתי שמונה הוה עי"ט, והקשה הל"ח דלפ"ז ל"ל לר"א למימר הטעם שאינו יונא משום חגיגה מסבירא דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ה"ל למילף מהאי קרא דכתיב שבעת ימים ואי יכול לשוחטו מעיו"ט ה"ל חי, ומי"ן דר"א חולק אהאי דרשא דוחותם דילף ר' אילעא והתוס' מצי"ן ראי' רק מלשון הגמרא ע"ש, וצירושלמי חגיגה פ"א הוה מבואר מחלוקת זוה, וע' תוס' חגיגה ט' ע"א ד"ה עלרת כו', אך יל"ע דא"כ יקשה דמנ"ל דחגיגה אינו דוחה שבת, ולת"ר זה נקדים לבאר דבמאי פליגי ר' אילעא ור"א דמר דריש להאי קרא גם אשמ"ע ומר דריש ל' לבד מנ"ע, וגרסה זוה דשם בחגיגה איתא מנ"ל דמי שלא חג, וי"ט הראשון חוגג כל חג וי"ט האחרון של חג דגמרי' ג"ש עלרת עלרת משביעי ש"פ מה להלן לתשלומין אף כאן לתשלומין, ולפ"ז נוכל למילף ג"כ דמה שביעי ש"פ יום התשלומין מיקרי חג אף שמ"ע מיקרי חג, מיהו זה דוקא למאן דס"ל דון מינה ומינה, וכל מילתא דגמר מאידך גמרי' לכולא מילתא, אבל מאן דס"ל דון מינה ואוקי באתרא איה לן למימר ג"כ דון מינה לתשלומין ואוקי באתרא דלא כתיב אללו חג, וא"כ י"ל דר' אילעא ור"א פליגי זוה דר' אילעא ס"ל דון מו"מ וא"כ שמ"ע מיקרי חג וא"כ האי קרא דוחותם אותו חג לר' ז' ימים קאי גם אשמ"ע לבד משבת, ור"א ס"ל דו"מ ואוקי

(ילקוט פנחם) ביום השמיני עלרת תהי' לכם, זה שאמר הכתוב תן חלק לשבעה וגם לשמונה, ר' אליעזר אומר תן חלק לז' אלו שבעת ימי השבת וגם לשמונה אלו ימי מילה, ר' יהושע אומר תן חלק לז' אלו ז' ימי הפסח וגם לח' אלו ח' ימי החג, ד"א תן חלק לשבעת ימים וגם לשמונה הזהיר אף בקדושת יום השמיני, ולהבין זה המאמר דמאי זשאה"כ דקאמר ובמאי נחלקו ר"א ור"י ? צמה פליגי הד"א עם הלשון ראשון : ונתקדים לת"ר קושי' הרש"א בסוכה [דף מ"ח] על פי' רש"י שסותר א"ע דבפסחים (דף ע"א) פי' אהא דמרבינן מקרא דאך שמה ליל יו"ט האחרון של חג לשמחה ודוקא ליל יו"ט אבל יו"ט האחרון ש"ה לא, ובסוכה שם פי' דמכ"ש יו"ט האחרון ש"ה שהוא עיקר שבודאי חייב בשמחה ונשאר בקושיא והפוסקים בשו"ע אות ס' תרס"ח נחלקו אי שמיני עלרת מיקרי חג או לא וע"ש צביאורי הגר"א וע' צט"ז יו"ד ס' ר"כ ס"כ שהביא ראי' דשמ"ע מיקרי חג ויש לפלפל בדבריו, וגרסה להביא ראי' דשמ"ע מיקרי חג דבפסחים (ע' ע"ב) קיהיב ר' אילעא טעמא דחגיגה אינו דוחה שבת דכתיב וחגותם אותו חג לר' שבעת ימים שבעה שמונה הוה אלא מכאן לחגיגה שאינו דוחה שבת אלמא דהאי קרא דוחותם אותו חג כו' קאי גם אשמ"ע לבד משבת אלמא דמיקרי חג, אולם יש לדחות זה דהתוס' שם ד"ה שלמים הוכיחו דאף אם הקדים שלמים ושחטן צעו"ט לשם

למשוטי דאינו דוחה, ויאל לנו דפלוגהא דאמוראי הוא אי שמע מיקרי חג אי לא, ולפי' דאלה מתישב קושי' הרש"א מסתירת דברי רש"י שהוצא בריש דבריו, משום דבפסחים קאי לרי"א ולשיטתו' שמע לא מיקרי חג ולכך דוקא ליל יו"ט האחרון דרבינן מקרא הוא דחייב בשמחה ולא בזום, אבל סתמא דגמרא דכוכה קאי למאן דס"ל דשמע מיקרי חג ובקרא כתב ושמחת בחגך וכיון דרבינן ליל יו"ט האחרון מכ"ש יו"ט כיון דחזינן דהאי מיעוטא דשבעת ימים לאו דוקא וע' בללי"ח:

מַעֲרָה נחזור לדברי הילקוט, דבפסחים (ס"ח ע"ב) ובבבא (ט"ז ע"ב) הוצא מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע דר"א ס"ל או כולו לד' או כולו לכס, ור' יהושע ס"ל מחצה לד' ומחצה לכס וילפי זה מקראי דעצרת תהי' לכס, ועלרת לד' חלקך ע"ש ולכך לרי"א לשיטתו' אין לומר דהאי קרא דתן חלק קאי על ימי החג דהתם אין כאן חלק דהא או כולו לד' או כולו לכס ולכך קאמר דקאי על ימי השבוע והחלק הוא יום השבת וגם לח' הוא יום השמיני למילה, וזהו דקאמר הילקוט בזום השמיני עצרת תהי' לכס, ומהו מוכח דאי בעי, כולו לכס ח"כ ע"כ וזאה"כ תן חלק לו' וגם לח' ר"א חומר כו' דע"כ קאי להכי ולא על יו"ט, ור' יהושע לשיטתו' דמחצה לד' ומחצה לכס, ביאר דקאי על ז' ימי הפסח וח' ימי החג דחלק לד' וחלק לכס, מיהו זה דוקא למאן דס"ל דשמי' מיקרי חג ודמי לכל השבעה ימים ולכך כ"ל ל' בהדדי, אבל מאן דס"ל דשמע לא מיקרי חג כלל, ויו"ט האחרון לא איחריבי לשמחה כמ"ש רש"י בפסחים הנ"ל, וא"כ איך יכלול אותו בהדי ימי החג, וע"ז אמר דבר אחר תן חלק לו' היינו ז' ימי החג, וגם לח' יהוהים אף בקדושת יום השמיני אף דלא מיקרי חג וזוכה לשמוח בשמחת החג בעולת ראי' ושלמי שמחה בב"א:

ואוקי באחרא וא"כ שמע לא מיקרי חג ולא קאי האי קרא דוחותם כו' רק על ז' ימי החג, וטעמא דמילהא דבעינן קרא דחגיגה אינו דוחה שבת הוא משום דהוה ילפינן מהקישא מפסח דדוחה שבת כמבואר בסוגיא דפסחים שם, אבל בלא הקישא צודאי לא בעינן קרא למימר דאינו דוחה, דבכל קרבנות לצור בעינן קרא דדמי, והנה הא דפסח דוחה שבת גמור' מג"ש מועדו מועדו מתמיד כמבואר בר"פ אלו דברים, ובקדשים אי למדין למוד מלמד ג"ש מהיקש יש מחלוקת ע' לעיל בכלל למה"ק אות נב' ולהלן דר"ז תליא אי בחר מלמד אזלינן בזה או בחר למד דמאן דס"ל בחר למד אזלינן ס"ל דלמד בג"ש מלמד בהיקש ולמ"ד דבחר מלמד אזלינן למד בג"ש אינו מלמד בהיקש, ולפ"ז למאן דס"ל דמלמד בהיקש אי"כ גם חגיגה הוה ילפינן מהקישא דפסח דדוחה שבת אף דפסח נופה גמר בג"ש מתמיד ולכך בעי קרא דלא דמי, אבל למאן דס"ל דלמד בג"ש אינו מלמד בהיקש אי"כ אין לנו שום לימוד דחגיגה דוחה שבת, ולא בעי שום קרא ללמד דלא דמי, ושם בכלל הנ"ל (אות ס') ביארתי סברת פלוגתיהוה אי בחר למד אזלינן או בחר מלמד דהלי' בהך פלוגתא אי דון מו"מ או דון מינה ואוקי באחרא דמאן דס"ל דון מו"מ ס"ל דבחר למד אזלינן וא"כ למד בג"ש מלמד בהיקש, ומאן דס"ל דון מינה ואוקי באחרא ס"ל דבחר מלמד אזלינן וא"כ למד בג"ש אינו חוזר ומלמד בהיקש, ומעתה מתישב בטוב טעם דר' אילעא דס"ל דון מו"מ וגמר ג"ש עצרת עצרת לחשלומו' ודמיקרי חג, וא"כ הלי' דדוחה שבת מהקישא דפסח דלמד בג"ש מלמד בהיקש ולכך דריש האי קרא דוחותם כו' דקאי גם אשמע' לצר משבת, אבל ר"א דס"ל דון מינה ואוקי באחרא כמש"ל ושמע לא מיקרי חג לא בעי כלל קרא דחגיגה אינו דוחה שבת, דלשיטתו' בחר מלמד אזלינן ולמד בג"ש אינו מלמד בהיקש, וא"כ אין לנו שום לימוד דחגיגה דוחה שבת דליבעי קרא